

שבוע פרשת חיי־שרה

(17 – 23 November 19)

י"ט – כ"ה מרחשון תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:**

וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דָּגָנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵּה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיִמֵּי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז לא־אֲמוֹת
בִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרְנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעַר צֶדֶק אֲבֹא
בָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד בִּי עֲנִיתִנִי וְתִהְיֶה לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצֹּלִיחָה
נָא: כו בָּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְיוֹנְכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בְּעִבְתֵּימָם
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵינוּ אֵתָהּ וְאֹדֶד אֱלֹהֵינוּ
אֲרֹמְמֶנָּה: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּיָּטוֹב בִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיָּטוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאֲמַרְנָא
בֵּית־אֲהֲרֹן בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאֲמַרְנָא יִרְאִי
יְהוָה בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עָנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּידִים: י פֶּלֶג־גִּוִּים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יב סִבְבוּנִי כְּדַבְּרִים
דַּעְכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה בִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתִנִי לְנֶפֶל וַיְהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָנָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

קִיָּץ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פְּקֻדֶּיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֵלִי יִכְנֹו דְרָכִי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמֶּי־דְרֶךְ הַהֲלָכִים בַּתּוֹרָה
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵי הַלְכוֹ: ד אֵתָהּ

המשך בעמוד 20

אגרות קודש

בי"ה, ער"ח כסלו, ה'תשי"א ברוקלין

התמים...

שלום וברכה!

...ובענין מה שקרה לו ביום הקדוש הנה יאמר בכל יום לבד משבתות ויו"ט קאפי קג-קד
שבתהלים וילמוד פרק א' מאגרת התשובה עד ר"ה הבע"ל. והעיקר שיקיים את הפסק דין של אדמו"ר
הצמח צדק (שו"ת צ"צ שער המילואים ח"ד סס"ב) וז"ל: יסיח דעתו מזה לגמרי ויהי שמח וטוב לב
עכ"ל.

המברכו בהצלחה בלימודו און האלטן זיך באילנא דחייא, על ידי ההליכה בדרכי הוי", כפי
אשר הורנו נשיאנו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב) עין יעקב מסכת מגילה	קצג
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג) מסכת נידה עם ביאורים	קצד
ג) מאמר ד"ה ואברהם זקן בא בימים	ה) שבת פרשת חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ט	
ד) שיחת שבת פרשת חיי שרה, ...	ו) מברכים החודש כסלו, ה'תשכ"ט	
ה) משיחות ש"פ חיי שרה, כ"ה מרחשון, ...	ז) מברכים החודש כסלו ה'תשנ"ב	
ו) לקוטי-שיחות פרשת חיי שרה כרך טו	ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	
ז) ילקוט לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	ט) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חיי שרה	י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חיי שרה	
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חיי שרה	יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)	
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חיי שרה	יב) לשבוע פרשת חיי שרה	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חיי שרה	יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חיי שרה	
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יד) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
יז) נביאים וכתובים	יז) נביאים וכתובים	
יח) משניות – מסכת זבחים	יח) משניות – מסכת זבחים	
יח) ביאור קהתי	יח) ביאור קהתי	
יח) דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	יח) דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי	

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אודות אברהם אבינו נאמר בפרשת השבוע, פרשת חיי שרה:

2 **וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו¹, וּמָכִיָּא בְּתוֹרָה אֲוִר²** ספר של
3 מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה בחומשים בראשית ושמות (ומגילת
4 אסתר) **מֵאֲמַר הַזֶּה³ בְּפִרוּשׁ** הפנימי של לשון הכתוב **"בָּא**

5 **בְּיָמָיו", בְּאֵינוֹן יוֹמִין עֲלָאִין**
6 **כו',** באותם ימים עילאיים **וְיָ לִיה**
7 **לְהֵוְיָא גְבָרָא דְגָרַע יוֹמִין**
8 **לְעִילָא,** איז לו לאותו אדם שגרע
9 והחסיר ימים [שבהם לא מילא את
10 תפקידו ושליחותו בעולם הזה כראוי,

11 חסרים לו ימים] למעלה **דְּכַד בְּעִין**
12 **לְאֶלְפָּשָׁא לִיה בְּאֵינוֹן יוֹמִין,**
13 שכאשר רוצים להלביש אותו [בעלות
14 הנשמה מהעולם הזה לגן עדן] באותם
15 ימים [במעשים הטובים שעשה באותם
16 ימים שמהם נעשים 'לבושים' לנשמה]
17 **יוֹמָא דְפָגַם חֲסָרָא לִיה**
18 **מֵהֵוְיָא לְבוּשָׁא כו' היום שפגם**
19 **חסר לו מאותו לבוש,** עד כאן דברי
20 הוזהר.

21 **וּמְדִיק⁴,** אדמו"ר הזקן במאמר
22 הנזכר בתורה אור **שְׁעַל-פִּיִּזְה**
23 דברי הוזהר בחשיבות של עבודת ה'
24 בכל יום ויום כדי שלא יחסרו לנשמה
25 'לבושים' בעולם הבא **צָרִיף לְהִבִּין**
26 **מֵאֲמַר רְבוּתֵינוּ ז"ל⁵** בפרקי
27 אבות **יָפָה** עדיפה וחשובה יותר
28 **שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים**
29 **טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַי**
30 **עוֹלָם-הַבָּא, וְהָלֹא תַּכְלִית**
31 **הַכוּוֹנָה והמטרה של "תִּשְׁבּוּכָה**
32 **וּמַעֲשִׂים טוֹבִים" בעולם הזה**
33 **הוא שְׁמָהּ מהמעשים הטובים**
34 **בעולם הזה נַעֲשׂוּ לְבוּשִׁים**
35 **לְנִשְׁמָה שְׁתּוּכָל לְהֵנֹת**
36 **באמצעות 'לבושים' אלו מְזִיו**

37 **הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם-הַבָּא**
38 **(כְּדִאיֶתָא כמובא בזה"ר⁶).** והשאלה היא, אם כל המטרה של מעשי
39 המצוות בעולם הזה היא כדי שימשכו 'לבושים' בעולם הבא, נמצא
40 שהעבודה בעולם הזה היא אמצעי להשגת המטרה שהיא בעולם הבא, ואם-כן
41 למה נאמר במשנה ששעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה 'יפה'
42 יותר מכל חיי העולם הבא?

43 **וּמָכִיָּא** אדמו"ר הזקן ועונה על השאלה האמורה בהקדמת ביאור המשמעות

בס"ד*. שבת פרשת חיי-שרה, מברכים החודש כסלו, ה'תשכ"ט (הנחה בלתי מוגה)

1 **וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו¹, וּמָכִיָּא בְּתוֹרָה**
2 **אֲוִר² מֵאֲמַר הַזֶּה³ בְּפִרוּשׁ** "בָּא
3 **בְּיָמָיו", בְּאֵינוֹן יוֹמִין עֲלָאִין כו', וְיָ לִיה לְהֵוְיָא**
4 **גְבָרָא דְגָרַע יוֹמִין לְעִילָא, דְּכַד בְּעִין לְאֶלְפָּשָׁא**
5 **לִיה בְּאֵינוֹן יוֹמִין, יוֹמָא דְפָגַם חֲסָרָא לִיה**
6 **מֵהֵוְיָא לְבוּשָׁא כו', וּמְדִיק⁴, שְׁעַל-פִּיִּזְה צָרִיף**
7 **לְהִבִּין מֵאֲמַר רְבוּתֵינוּ ז"ל⁵ יָפָה שְׁעָה אַחַת**
8 **בְּתִשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַי**
9 **עוֹלָם-הַבָּא, וְהָלֹא תַּכְלִית "תִּשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים**
10 **טוֹבִים" הוא שְׁמָהּ נַעֲשׂוּ לְבוּשִׁים לְנִשְׁמָה**
11 **שְׁתּוּכָל לְהֵנֹת מְזִיו הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם-הַבָּא**
12 **(כְּדִאיֶתָא בזה"ר⁶). וּמָכִיָּא, שְׁעִנִּין עוֹלָם-הַבָּא**
13 **שְׁנַהֲגִין מְזִיו הַשְּׂכִינָה, הוא הַשְּׁגָת מַהוּת וְעֶצְמוּת**
14 **הַתַּפְּשׁוּטוֹת הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית בְּכַחֲנִית גְּלוּי. וְאִם-**
15 **כֵּן, צָרִיף לְהִבִּין אִיף תּוּכַל הַנִּשְׁמָה שְׁהִיא בְּחִינַת**
16 **נְבִרָא, יֵשׁ וְדָבָר בְּפִגְי-עֶצְמוֹ, לְהַשִּׁיג מַהוּת**
17 **וְעֶצְמוּת אֱלֹקִית שְׁאִינוֹ בְּכַחֲנִית הַשְּׁגָה וּגְבוּל.**
18 **אִף עֲנִין זֶה נַעֲשָׂה עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה-וּמִצְוֹת,**
19 **שִׁשְׁרָשָׁן מִהֲרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן כו', וְלִכְּנֵן הֵן לְמַעְלָה**
20 **מְזִיו הַשְּׂכִינָה, שְׁהוּא רַק הַתַּפְּשׁוּטוֹת הַחַיּוֹת כו',**
21 **אֵלָּא שְׁנִשְׁתַּלְשְׁלוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּעִנִּי עוֹלָם-הַזֶּה**
22 **הַגִּשְׁמִי, וּכְשֶׁאֲדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה-וּמִצְוֹת, נַעֲשִׂים**

44 הפנימית של ה'לבושים' האמורים, **שְׁעִנִּין עוֹלָם-הַבָּא** שְׁנִשְׁמוֹת ישראל
45 שעבדו את ה' בלימוד התורה וקיום המצוות בעולם הזה, **שְׁנַהֲגִין מְזִיו**
46 **הַשְּׂכִינָה,** מקבלות הנאה רוחנית מגילוי אור אלוהי, והגילוי שממנו היא
47 ההנאה של הנשמות בעולם הבא **הוא הַשְּׁגָת תַּפְסִיחַ והבנה,** כלומר קליטה
48 בפנימיות, של זיו והארה של **מַהוּת**
49 **וְעֶצְמוּת הַתַּפְּשׁוּטוֹת והארת**
50 **הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית בְּכַחֲנִית גְּלוּי.**
51 **וְאִם-כֵּן,** מאחר שמדובר בקליטה
52 פנימית של גילוי כל כך נעלה, **צָרִיף**
53 **לְהִבִּין אִיף תּוּכַל הַנִּשְׁמָה**
54 **שְׁהִיא בְּחִינַת נְבִרָא,** כמבואר
55 בחסידות שהנשמה של יהודי היא אכן
56 נשמה אלוהית ו"חלק אלוהי ממעל
57 ממש" אבל היא לא נחשבת כחלק
58 מהבורא אלא 'נברא', **יֵשׁ וְדָבָר**
59 **בְּפִגְי-עֶצְמוֹ** הנפרד ונבדל מהבורא,
60 ומאחר שבין 'בורא' ו'נברא' יש מרחק
61 ופער לאין שיעור, נשאלת השאלה איך
62 מסוגלת הנשמה **לְהַשִּׁיג** ולקלוט
63 בתוכה בפנימיות זיו של **מַהוּת**
64 **וְעֶצְמוּת אֱלֹקִית האלוהות עצמה,**
65 לא רק התגלות והארה מסויימת במידה
66 מוגבלת ומצומצמת אלא העצם
67 והמהות **שְׁאִינוֹ בְּכַחֲנִית הַשְּׁגָה**
68 **וּגְבוּל** אלא למעלה מההבנה
69 והתפיסה של הנבירים וכלי גבול ואין
70 סוף?

71 והתשובה לשאלה איך הנשמה שהיא
72 'נברא' מסוגלת לקלוט את האין-סוף
73 האלוהי שלמעלה מהשגה, היא:
74 **אִף עֲנִין זֶה של השגת הנשמות**
75 **בעצם האלוהות נַעֲשָׂה עַל-יְדֵי**
76 **הַתּוֹרָה-וּמִצְוֹת, שִׁשְׁרָשָׁן**
77 **מִהֲרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן כו' שהרי**
78 **הַתּוֹרָה היא חֲכָמָתוֹ וְרָצוֹנוֹ של הקדוש-**
79 **ברוך-הוא וכן המצוות הן הרצון**
80 **האלוקי, וְלִכְּנֵן כיוון ששורש התורה**
81 **ומצוות שהיהודי לומד ומקיים בעולם הזה מושרשות ברצון העליון, הֵן**
82 **במהותן לְמַעְלָה מְזִיו הַשְּׂכִינָה, שְׁהוּא הוּא רַק הַתַּפְּשׁוּטוֹת**
83 **הַחַיּוֹת כו' ולא העצמיות כמו הרצון עצמו, אֵלָּא שְׁנִשְׁתַּלְשְׁלוּ הַתּוֹרָה**
84 **והמצוות מדרגה לדרגה וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּעִנִּי עוֹלָם-הַזֶּה הַגִּשְׁמִי**
85 **ולמעשה ענייני התורה והמצוות ירדו ונתלבשו במושגים ודברים גשמיים של**
86 **העולם הזה, וּכְשֶׁאֲדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה-וּמִצְוֹת בעולם הזה, נַעֲשִׂים**

(* תוכן וראשי-פרקים בלבד (המו"ל). 1) פרשתנו כד, א. 2) פרשתנו טז, רע"א. 3) ח"א קכט, א. רכד, א. 4) ראה גם סה"מ תרכ"ח ע' נ ואילך. 5) אבות פ"ד מ"ו. 6) ראה זהר שם רכו, ב. ח"ב רי, א. רמז, א. תניא אגה"ק סכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְנִשְׁמָתוֹ לְבוּשִׁים שְׁנֹת־לְבָשׁ בָּהֶם בְּגָן-עֵדֶן הָעֵלְיוֹן לאחר צאת
2 הנשמה מהגוף ועלייתה לגן-עדן שְׁעַל-יָדָם באמצעות לבושים אלה תוכל
3 הַנֶּשְׁמָה למרות שְׁהִיא בְּחִינַת נִבְרָא ועל אף הפער וריחוק הערך שבין
4 נברא שהוא מוגבל לבורא שהוא בלי גבול, לְהַשִּׁיג זֵיו הַשְּׂכִינָה המאיר
5 ומתגלה בְּגֵן-עֵדֶן.
- 6 ומעתה מיושבת השאלה שנשאלה
7 לעיל, אם המטרה והתכלית של התורה
8 והמצוות בעולם הזה היא כדי
9 שהנשמה תהנה מזיו השכינה בעולם
10 הבא, מדוע יש עדיפות ל"שעה אחת
11 בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה"
12 על "כל חיי העולם הבא":
13 וְלִכֵּן "יָפָה שְׁעָה אַחַת
14 בַּתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים",
15 שְׁשֹׁרְשָׁם של התורה והמצוות
16 מִרְצוֹן הָעֵלְיוֹן בְּרוּךְ-הוּא,
17 "מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם-הַבָּא",
18 שְׁהוּא רַק גִּלּוּי אֱלוּקוֹת של זֵיו
19 הַשְּׂכִינָה בלבד, הארה מועטת לגבי
20 הרצון שהוא אין סוף. וּמִכָּל-מָקוֹם
21 למרות מעלתם הגדולה של התורה
22 ומצוות ששורשם ברצון העליון, הֵם
23 נִקְרָאִים לְבוּשִׁים ביטוי המורה על
24 דבר חיצוני (כמו לבושי האדם שהם
25 דבר חיצוני ביחס לעצם מהותו),
26 שְׁעַל-יָדָם באמצעות לבושים אלה
27 תוכל הַנֶּשְׁמָה בהיותה בגן עדן
28 לְהַשִּׁיג זֵיו הַשְּׂכִינָה.
- 29 וזה היתרון של התורה ומצות בעולם
30 הזה על חיי העולם הבא, כי התורה
31 והמצוות מושרשים ברצון העליון ואילו
32 בעולם הזה מאיר רק זיו השכינה וגם
33 משום שהתורה והמצוות הם לבושים
34 שעל ידם מתאפשרת השגת הנשמה
35 בזיו השכינה, כמבואר לעיל.
- 36 (ב) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּדִיוֹק לְשׁוֹן
37 רְבוּתֵינוּ ז"ל במאמרם המדגיש את
38 מעלת התורה והמצוות בעולם הזה
39 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
40 "תְּשׁוּבָה" דִּקְא, שרייקו ואמרו בהקשר זה את ענין התשובה ולא
41 הסתפקו באמירת "מעשים טובים" בלבד, והסיבה לכך היא מִיָּנֵן שְׁכָל
- הַחֲדוּשׁ בַּעֲבוּדָה עבודת ה' שהאדם עובד בְּעוֹלָם-הַזֶּה הוּא שְׁעַל-
יְדֵי-זֶה מַגִּיעִים לְמַעַלַת הַתְּשׁוּבָה⁷, שהיא דבר נעלה יותר מאשר
התורה והמצוות מצד עצמם, כִּידוּעַ שְׁכַאֲשֶׁר הַנֶּשְׁמָה הִיא לְמַעַלָּה,
קִדְּם וְיִרְדָּתָה לְמַטָּה לעולם הזה הגשמי ובתוך גוף גשמי, הֲרִי הִיא
בְּבְחִינַת צִדִּיק, כמו צדיק שמעולם
לא חטא, וְתַכְלִית הַכוּוֹנָה והמטרה
של יְרִידַת הַנֶּשְׁמָה לְמַטָּה הִיא
יְרִידָה גדולה מאד, הִיא כְּדֵי שְׁעַל-
יְדֵי עֲבוּדָתָה לְמַטָּה עבודת ה'
למרות הגשמיות והחומריות של העולם
הזה ותוך התגברות על הַנְּסִינּוֹת שיש
בעולם הזה וכמובן לא קיימים למעלה
תְּהִיָּה הנשמה בְּבְחִינַת פַּעַל-
תְּשׁוּבָה⁸ שהתקרבות שלו לאלוקות
היא מתוך ריחוק ולכן היא ביתר שאת,
ולכן לבעלי-תשובה יש יתרון על
צדיקים. וְכִינֵן שְׁעַבּוּדַת הַנֶּשְׁמָה
לְמַטָּה הִיא כְּכֵדִי לְבֹא לְמַעַלַת
הַתְּשׁוּבָה, כמבואר לעיל, הֲרִי
מִיָּנֵן, שְׁכָל זְמַן שֶׁהַנֶּשְׁמָה לֹא
סִיָּמָה וטרם השלימה עֲדִין אֵת
עֲבוּדָתָה בְּעֵלְמָא דִּין בעולם הזה,
לֹא הִגִּיעָה עֲדִין לְשִׁלְמוֹת
הַתְּשׁוּבָה, כלומר, כל העבודה
במשך חיי האדם בעולם הזה היא
עבודת התשובה, אבל שלמות התשובה
היא עם סיום חיי האדם בעולם הזה
ועליית הנשמה למעלה וְדִקְא
כַּאֲשֶׁר "וְתִמְתָּ" שְׁרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע"⁹ גו'¹⁰, כאמור בפרשת
השבוע, כִּשְׁהַנֶּשְׁמָה נִפְרֶדֶת
מִהַגּוֹף לאחר גְּמֵר עֲבוּדָתָה "בְּאַרְץ כְּנַעַן"⁹,
עֲבוּדָתָה "בְּאַרְץ כְּנַעַן"⁹,
מִלְשׁוֹן מִסְחָר¹¹, כמבואר
במפרשים ש"כנעני" הוא כינוי לסוחר
דְּקָאִי "ארץ כנען" מכוונת על
עוֹלָם-הַזֶּה, אֲרֵץ הַמִּסְחָר,
שְׁבוּ מְרוֹיָחָה (הַאֲנִדְלֵט צוברת רווחים עלי-ידי מסחר) הַנֶּשְׁמָה אֵת
הָעֲלִיּוֹת הַכִּי נַעֲלֹת¹² שהרי העבודה של תשובה ומעשים טובים יכולה
להתבצע רק בעולם הזה, אֲזִי בָּאָה בסוף ימיה בעולם לְשִׁלְמוֹת
הַתְּשׁוּבָה¹³.

(7) בכל הבא לקמן — ראה לקו"ש ח"ה ע' 110 ואילך (ממאמר זה). (8) לקו"ת בלק עג, א (ושם, שזהו "התירוץ האמיתי" למה ירדה הנשמה למטה). (9) פרשתנו כג, ב. (10) ראה מהנ"ע פרשתנו קכב, ב: ותמת שרה זה הגוף, בקרית ארבע אלו ארבעה היסודות כו'. (11) תנחומא מסעי ט. תנחומא באבער שם ז. במדבר"ר פכ"ג, יו"ד. (12) ראה תו"א ר"פ וישב. סה"מ אידיש ע' 91 עה"פ ותמת שרה גו' בארץ כנען. (13) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב, שמשו רבינו ע"ה זכה לבחי' תשובה

ביאור בדרך אפשר

וכמבואר ב'תורה אור' (פרשת וישב):

1 "ולהבין ענין כנען בקדושה, הנה כנען פירושו סוחר... כמו הסוחר שיפור ממון
2 כסף וזהב ומוציאם מרשותו כדי להריח ולהשתכר... כך הנה מקור נשמת
3 ישראל שהוא בחינת כנסת ישראל נמשלה בגלות לסוחר... שעלידי התלבושות
4 השכינה בבחינת גלות בתוכם להשפיע
5 להם, עלידי זה מתבררים כל ניצוצות
6 הקדושה... להיות בלע המות וכו'. ואת
7 רוח הטמאה אעביר מן הארץ ונגלה
8 כבוד ה' כי עין בעין יראו וגו'. וכמו
9 שהוא בכללות העולם כך הוא בפרטות
10 בכל נפש מ ישראל בעבודת ה', כי הנה
11 הנשמה טרם ירדתה לעולם הזה
12 להתלבש בגוף ונפש החיונית הבהמית
13 הייתה קשורה ומיוחדת במקורה
14 ושרשה במאציל ברשפי אש האהבה
15 בטבע כשלהבת העולה מאליה כו' והיה
16 לה בחינת אהבה ויראה טבעית בגילוי
17 רב שהוא בחינת כסף וזהב... ואחר כך
18 כשירדה הנשמה לעולם הזה להתלבש
19 בגוף הגשמי הנה גם בחינת אהבה
20 ויראה שהיה לה הם מסותרות ומכוסות
21 בלב הגשמי ואינה יכולה לראות
22 באהבה ויראה בהתגלות כל כך
23 כבתחלה, ונמצא שנגרעו האהבה ויראה
24 מערכם. ואם כן למה זה ירדה הנשמה
25 לעולם הזה מאחר שהיא ירדה גדולה
26 וגרעון גדול מבתחלה. אך הנה כתיב
27 טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף.
28 אלפי לשון לימוד, כלומר שיש לי תרון
29 ומעלה בתורת פיך בעולם הזה יותר מבחינת זהב וכסף שהייתה הנשמה למורה
30 בהם בתחלה. והענין כמו שאמרו רבותינו ז"ל יפה שעה אחת בתשובה וכו' כי
31 עלידי תשובה עילאה מעומקא דלבא תהיה דביקת הנפש באלוקים חיים יותר
32 נפלאה... כ"יתרון האור הבא מן החושך דווקא".
33 (ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם הַמִּבְאֵר בְּאֵזֶר הַתּוֹרָה¹⁴ מֵאֵת אֲדָמוֹר
34 ה'צמח צדק' בְּעֵנֵן מַעְרַת הַמִּכְפֶּלֶה (שְׁזָהוּ הַמָּקוֹם שֶׁאֱלֹהֵי בָּאוּ
35 הָאֲבוֹת וְהָאֲמָהוּת וְשֶׁם נִקְבְּרוּ לְאַחֲרֵי גָמַר עֲבוֹדָתָם¹⁵ בְּעוֹלָם
36 הַזֶּה, כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלְמוֹת הַתְּשׁוּבָה¹⁶), שֶׁפָּרַשׁ בְּזֵהָר¹⁷ "מֵאֵן
37 מִכְפֶּלֶה, ה' דְּבִשְׁמָא קְדִישָׁא דְּאִיְהִי מִכְפֶּלֶה". מִיְהוּ 'מִכְפֶּלֶה' ?
38 ה' שֶׁבִּשְׁמוֹ קִדְּשׁוּ יֵשׁ 'מִכְפֶּלֶה' הֵינּוּ, שֶׁבְּחִינַת אוֹת ה' נִכְפְּלָה שְׁתֵּי

ביאור בדרך אפשר

פְּעָמִים מוֹפִיעָה פְּעָמִים בְּשֵׁם הַיְוָי, עַל כֵּן נִקְרָאת "מִכְפֶּלֶה"
לשון כפילות, וְעַל-פִּי־זֶה דְּבָרֵי הַזֶּהוּר שֶׁ"מִכְפֶּלֶה" רומז לכפילות האות ה'
בשם הוי' מִבְּאֵר אֲדָמוֹר ה'צמח צדק' ביאור התורה' הַפְּרוּשׁ שֶׁאֲמָרוּ
חֲכָמֵינוּ ז"ל בַּגְּמָרָא וְהוּבָא בְּפִירוּשׁ רִשִּׁי עַל הַתּוֹרָה שֶׁ"מַּעֲרַת הַמִּכְפֶּלֶה"
נִקְרָאת בְּשֵׁם זֶה כִּי הִיִּתָּה בְּנוֹיָה בְּצוּרָה
שֶׁל "בֵּית וְעַלְיָה עַל גְּבִיּוֹ"¹⁸,
שֶׁ"בֵּית" הוּא בְּחִינַת ה' תַּתְּמָא, ה'בֵּית', הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן,
שֶׁבְּמַעֲרַת הַמִּכְפֶּלֶה הוּא כְּנֻדָּה ה'
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבִּשְׁם הוי' הִנְקִרָתָה ה'
תַּחְתּוֹנָה וְ"עַלְיָה" הִיא בְּחִינַת
ה' עִלְאָה, ה'עִלְיָה', הַחֶלֶק הָעֲלִיּוֹן
שֶׁל מַעֲרַת הַמִּכְפֶּלֶה, הוּא כְּנֻדָּה ה'
הַשְּׁנִי שֶׁבִּשְׁם הוי' הִנְקִרָתָה ה' עֲלִיּוֹנָה
שֶׁ"שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלֶּה שֶׁל ה' תַּחְתּוֹנָה
וְה' עֲלִיּוֹנָה הֵן שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת
שֶׁבְּכָלְלוֹת עֲנֵן הַתְּשׁוּבָה,
'תְּשׁוּבָה תַּתְּמָא', תְּשׁוּבָה תַּחְתּוֹנָה
שֶׁ"תְּשׁוּבָה ה' תַּתְּמָא הַשְּׁבָה שֶׁל ה'
תַּחְתּוֹנָה, וְתְּשׁוּבָה עִלְאָה'
תְּשׁוּבָה עֲלִיּוֹנָה - תְּשׁוּבָה ה'
עִלְאָה¹⁹ הַשְּׁבָה שֶׁל ה' עֲלִיּוֹנָה.
וְלִהְיֶיךָ, שֶׁכָּל זֶה עֲנֵין הַתְּשׁוּבָה
הָאֲמֹר לְעִיל וְשִׁלְמוֹת הַתְּשׁוּבָה בְּסוּם
חַיֵּי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, 'תְּשׁוּבָה תַּתְּמָא'
וְאֲחֵר כֵּךְ 'תְּשׁוּבָה עִלְאָה' שֶׁיֵּךְ גַּם
לְעֵנֵן "וְתִמְתָּ שָׂרָה בְּקִרְיַת אֶרֶב" גו' שֶׁכָּל
אֶרֶב" גו' שֶׁכָּל אֶחָד
וְאַחֲתָ²⁰, גַּם בָּאֵלֵי שְׁשָׁבִים
(גַּם אֲפִילוֹ סְמוּךְ לְמִיתָתָם) רַק בְּתְשׁוּבָה תַּתְּמָא, בְּתְשׁוּבָה
בְּרָמָה נִמּוּכָה עַל-פִּי הַמִּבְאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר²¹ בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל הַרְבֵּי שְׁגָם
אֲפִילוֹ 'תְּשׁוּבָה תַּתְּמָא', וְגַם כְּשֶׁהִיא מְצִיד יִרְאֵת הָעֶנֶשׁ, מִפְּחוֹד
מִפְּנֵי הָעֶנֶשׁ עַל עֲבִירָה שֶׁהִיא דְּרָגָה נִמּוּכָה בִּירְאֵת ה', פְּנִימִיּוּתָהּ
וְאַמְתָּתָהּ הַפְּנִימִיּוּת, הַעֲמוּק וְהָאֲמֵת שֶׁל הַתְּשׁוּבָה בְּדִרְגָּה נִמּוּכָה הוּא עֲנֵין
נִעְלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר עֲנֵין הַתְּשׁוּבָה שֶׁעָלִי מְדוּבָר בְּפִסּוֹק "וְהָרִיחַ תְּשׁוּבָה אֶל
הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נִתְּנָה"²², שִׁיבָה וְחֹזֶרָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה לְמִקְוֶה וְשׁוֹרֶשֶׁהּ
הָעֲלִיּוֹן בְּאֲלוּקוֹת, בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עִלְאָה' תְּשׁוּבָה עֲלִיּוֹנָה, כֵּךְ
שֶׁלֹּמַעֲשֶׂה יֵשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, גַּם מִי שֶׁלֹּכְאוּרָה הַתְּשׁוּבָה שֶׁלּוֹ הִיא רַק 'תְּשׁוּבָה'
תַּתְּמָא, גַּם בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עִלְאָה'.

קודם מותו דוקא. (14) פרשתנו קיח, א. וראה גם שם קיד, ב. (15) ראה גם הערה 24. (16) וגם ה"תקומה" שהיתה בשדה כשנכנסה לרשותו של אברהם (רש"י פרשתנו כג, יז), הרי ע"י שהיתה תחילה ביד עפרון, נעשה בה יתרון יותר (אוה"ת פרשתנו קטו, ב) — דוגמת העלי' שבנשמה לאחר גמר העבודה בעוה"ז דוקא. (17) פרשתנו קטט, א. (18) פירש"י פרשתנו כג, ט — מעירובין נג, א. (19) תניא אגה"ת פ"ד ואילך. (20) ראה מהנ"ע שם, א"ב. (21) ביאורים לאגה"ת סנ"ב (לקו"ש חל"ט ע' 202 ואילך. לעיל ע' 124 ואילך), עיי"ש באריכות. וראה אגה"ק ס"ה (קז, ב): והנה הגם כו'. (22) קהלת ז, יב. וראה לקו"ת ר"פ האזינו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה, דְּהֵנָּה, אֶף-עַל-פִּי שְׂבָכָלְלוֹת באופן כללי
- 2 יֵשׁ רַק שְׁתֵּי דְרָגוֹת בְּתִשְׁבָּה, והן שתי הדרגות האמורות לעיל,
- 3 'תִּשְׁבָּה תִּתְּנָה' וּתִשְׁבָּה עֵלְיָה' תשובה תחתונה (תשובה ברמה
- 4 נמוכה) ותשובה עליונה (תשובה ברמה גבוהה), מכל-מקום הָרִי מְבָאָר
- 5 בְּלִקְוִי תוֹרָה²³ ספר מאמרי
- 6 אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה
- 7 בחומשים ויקרא, במדבר ודברים (ושיר
- 8 השירים) שְׂבָכָרְטִיּוֹת בצורה יותר
- 9 מפורטת יֵשׁ אַרְבַּע דְּרָגוֹת
- 10 בְּתִשְׁבָּה, כִּי כָּל אַחַת מִשְׁתֵּי
- 11 הַדְּרָגוֹת הכלליות האמורות,
- 12 'תִּשְׁבָּה תִּתְּנָה' וּתִשְׁבָּה
- 13 עֵלְיָה', יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנִים,
- 14 הַעֲלָה וְהַמְשָׁכָה²⁴ כמבואר
- 15 בחסידות שבעבודת ה' של התקבוצות
- 16 האדם לאלוקות והתגלות אור אלוהי
- 17 על האדם ועל הבריאה, יש שתי
- 18 דרכים, התעלות של האדם מלמטה
- 19 למעלה והמשכה והתגלות של האלקות
- 20 מלמעלה למטה. ושני הענינים, העלאה
- 21 והמשכה, קיימים הן ב'תשובה עילאה'
- 22 והן ב'תשובה תתאה', כפי שממשיך
- 23 ומבאר: בְּתִשְׁבָּה תִּתְּנָה' בדרגה
- 24 התחתונה של תשובה יֵשׁ הַעֲלָה
- 25 הַ' תִּתְּנָה לְאֹ"ו עבודת
- 26 התשובה גורמת העלאה מלמטה
- 27 למעלה שהיא העלאה של האות ה'
- 28 הראשונה של שם הוי', היא האות ה'
- 29 התחתונה אל האות ו' של שם הוי'
- 30 הנעלית ממנה, ויש בתשובה תתאה גם
- 31 המשכה מלמעלה למטה וְהַמְשָׁכָה תִּתְּנָה' לה' המשכה והתגלות מהאור
- 32 הנעלה של האות ו' של שם הוי' אל האות ה' התחתונה של שם הוי', וְכֵן
- 33 בְּתִשְׁבָּה עֵלְיָה' בדרגה העליונה של תשובה, יֵשׁ גם העלאה וגם
- 34 המשכה, הַעֲלָה הַ' עֵלְיָה התעלות מלמטה למעלה של האות ה'
- 35 העליונה של שם הוי' לְאֹ"ו אל האות יו"ד של שם הוי' שהיא נעלית יותר
- 36 מהאות ה' (ולכן היא האות הראשונה של שם הוי'), וְהַמְשָׁכָה הַיּוֹד
- לַה' המשכה והתגלות של האות יו"ד של שם הוי' אל האות ה' העליונה.
- וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאָר שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים שְׂבָכָלְלוֹת שָׂמַר שָׂמַר
- חכמינו ז"ל בגמרא והובאו בפירושי רש"י על התורה (פירוש אחד שהכפילות
- היא בֵּית וְעֵלְיָה עַל גְּבִיּוֹ, ופירוש שני וְשְׂכַפְּלָה בְּזוּגוֹת שְׂכַפְּלָה
- בה כמה זוגות אדם וחיה, אברהם
- ושרה, ואחר כך גם יצחק ורבקה ויעקב
- ולאה)¹⁸ בְּפִנְיֵימִיּוֹת הָעֲנִינִים,
- שְׂבָכָרְטִיּוֹת הָרָאוֹן שהכפילות
- היא בֵּית וְעֵלְיָה עַל גְּבִיּוֹ נִרְמָז
- כָּלְלוֹת עֲנִין שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת
- שְׂבָכָרְטִיּוֹת, "בֵּית" החלק
- התחתון של מערת המכפלה –
- 'תִּשְׁבָּה תִּתְּנָה' רומז לתשובה
- תחתונה, וְ"עֵלְיָה" החלק העליון
- של מערת המכפלה – 'תִּשְׁבָּה
- עֵלְיָה' רומז לתשובה עליונה
- וְהַדְּיוֹק של לשון חכמינו ז"ל
- "בֵּית וְעֵלְיָה עַל גְּבִיּוֹ", לשון
- בה מודגש שהעלייה היא מעל הבית
- רומז שְׁהָ"עֵלְיָה" בְּנוֹיָה
- וּמִיִּסְדָּת עַל הַ"בֵּית" דְּקָא
- ואיננה דבר ועניין נפרד מהבית, כִּי
- סִדֵּר הַעֲבוּדָה של האדם בעבודת
- התשובה הוא שְׁתַּחֲלָה בשלב
- ראשון צְרִיכָה לְהִיּוֹת 'תִּשְׁבָּה
- תִּתְּנָה', וְרַק אַחֲרֵי-כֵן לאחר
- השלמת עבודת התשובה ברמה של
- 'תשובה תתאה', יְכֻלִּים לְבָא
- לְתִשְׁבָּה עֵלְיָה²⁵ ואם כן
- שתי הדרגות של התשובה קשורות זו
- בזו. וְגַם יש עניין נוסף שבו בא לידי ביטוי הקשר והשייכות בין 'תשובה
- תתאה' ו'תשובה עילאה' כך שאין הם שני עניינים נפרדים, כְּשֶׁהוּא האדם
- העוסק בעבודת התשובה בְּאֶפֶן דְּתִשְׁבָּה עֵלְיָה' וכבר התעלה
- והתרחק מן החטא, גם אז צְרִיךְ לְהִיּוֹת הכתוב בתהלים
- וְחִטָּאִי נִגְדִי תְּמִיד²⁶ וכמבואר ב'אגרת התשובה' שבספר התניא:
- וְחִטָּאִי נִגְדִי תְּמִיד... והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני

(23) ס"פ בלק. וראה ביאורים לאגה"ת ס"ד (לקו"ש שם ע' 173. לעיל ע' 41 ואילך), שבכל בחינה שבתשובה, גם בבחינה הכי תחתונה, נכללות כל ד' הבחינות. עיי"ש. (24) ראה אוה"ת שם (ק"ח, ב) בפירוש "המכפלה", ש"כל מי שקבור בה שכרו כפול ומכופל" (ב"ר פנ"ח, ח), שקאי על ב' הבחי' שבג"ע, גע"ע וגע"ת (ה' עילאה וה' תתאה), שבכל אחת מהן יש בחי' כפל – מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט. ועפ"ז יש לבאר מ"ש באגה"ת פ"ט לענין תשובה, "שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל", כי כללות ענין התשובה הוא "כפול" – תשו"ת ותשו"ע, ובכ"א מהן ישנם ב' האופנים: העלאה והמשכה – "מכופל". (25) אגה"ת ספ"ח. ותשו"ת מכינה ומביאה סו"ס לתשו"ע. וכפ"י מכפלה – שמכפיל כו' (בביאור בפירוש"י בלקו"ש שבעה"ה). ועפמש"כ באגה"ק שם, גם ה' ראשונה "מכפילה" ה' אחרונה. וכמובא בכ"מ בענין מילוי ה' שבה' ראשונה (תו"א ריש פרשתנו. לקו"ת שמע"צ צב, סע"ג. אוה"ת פרשתנו ק"ח, א). (26) תהלים נא, ה. עיין אגה"ת ספ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

14 מְלִמְטָה לְמַעְלָה, וְאִישׁ - עַל הַמְשָׁכָה מְלִמְעָלָה לְמִטָּה
 15 כמבואר בקבלה וחסידות שהאיש מסמל את ההשפעה מלמעלה למטה,
 16 והאשה מסמלת את קבלת השפע וההתעלות מלמטה למעלה ונבלשן
 17 הקבלה - ענינה הרוחני של האשה הוא 'העלאת מ"ן' - מים נקביים
 18 הנמצאים למטה ושאיפתם היא
 19 להתעלות למעלה, וענינו הרוחני של
 20 האיש הוא 'המשכת מ"ן' - מים
 21 דכורין (זכריים) השופעים מלמעלה
 22 למטה והעובדה שבמערות המכפלה
 23 נקברו זוגות, איש ואשה, מלמדת על
 24 שני הענינים יחד, גם העלאת מלמטה
 25 למעלה - אשה, וגם המשכה
 26 מלמעלה למטה - איש.

1 כל האדם, כשיהיה לזכרון בין ענינו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה
 2 יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות
 3 ובאות, בין מן השמים בין על ידי הבריות בדבור או במעשה...".
 4 **וּבַפְּרוֹשׁ הַשָּׁנִי** ב'מערות המכפלה' (**שְׁכַפּוּלָה בְּזוּגוֹת, אִישׁ**
 5 **וְאִשְׁתּוֹ**) גם בו **מְרַמְזִים שְׁנֵי**
 6 **הָאוֹפְנִים דִּהְעֲלָא וְהַמְשָׁכָה**, 1 (**שְׁכַפּוּלָה בְּזוּגוֹת, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ**) **מְרַמְזִים שְׁנֵי**
 7 **שְׁיִשְׁנָם הֵן בְּ"בֵּית" (תְּשׁוּבָה** 2 **הָאוֹפְנִים דִּהְעֲלָא וְהַמְשָׁכָה, שְׁיִשְׁנָם הֵן בְּ"בֵּית"**
 8 **תַּתְּאָה) וְהֵן בְּ"עֲלִיָּה"** 3 **(תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה) וְהֵן בְּ"עֲלִיָּה"** **(תְּשׁוּבָה**
 9 **(תְּשׁוּבָה עֲלִיָּאָה),** וממשיך
 10 ומבאר כיצד הדבר מרומז גם בפירוש
 11 זה ש'מכפלה' היינו כפולה בזוגות
 12 **בְּיָדָע שְׁאִשְׁתּוֹ מוֹרָה עַל** 6
 13 **עֲבוּדָה בְּאִפֶּן דִּהְעֲלָא**

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' א

31 ונניח שהפילה ולד, ונטהר אותה כשתראה בימי הטוהר של
 32 היולדת זכר. מתרצת הגמרא: מְתִינִין עוֹסֶקת בְּשִׁלָּא הוֹחֶקֶת
 33 עוֹבְרָה - מעוברת, ולכן מסתפקים אולי הפילה רוח, וְכִי קָאָמַר רַבִּי
 34 יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי רֹוב נָשִׁים וְלֹד מַעֲלִיא יִלְדָן בְּשִׁהּוֹחֶקָה עוֹבְרָה.
 35 הגמרא מקשה על רבי יהושע בן לוי מברייתא העוסקת בדיני בכור
 36 בהמה: תָּא שָׁמַע, בְּהִמָּה שְׁיִצְאָה לְרַעוּת בָּאָהוּ כְּשֶׁהָיָא מְלָאָה -
 37 מעוברת, וְכָאָה בְּחֹזֶרָה בָּאוּתוּ יוֹם כְּשֶׁהָיָא רִיגְנִיתָ, תָּבָא אֲחֵרִיו -
 38 הולד שילד לאחר מכן ואם יהיה זכר, יחשב כבֹּר מִסָּפֶק, שְׂמָא
 39 עָתָה יִלְדָה רוּחַ וְלֹא נִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה. ולפי רבי יהושע בן לוי
 40 קשה, אֲמַאי - מדוע חוששים לכך, הרי יש לומר הִלָּךְ אַחֵר רֹוב
 41 בְּהִמָּוֹת וְרֹוב בְּהִמָּוֹת וְלֹד מַעֲלִיא יִלְדָן, ולהניח שעתה ילדה ולד
 42 גמור, וּמִמִּילָא הָאִי וְלֹד שִׁילֹד אַחֲרָיו פְּשׁוּט הוּא וְאִינוּ בְּכוֹר, ויהיה
 43 אפשר לאוכלו גם בלי שיפול בו מום. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּינָא,
 44 מִשּׁוּם דְּאִיבָא לְמִימַר שְׂכָאן אִין לִילָךְ אַחֵר הָרֹוב, שְׁהָרִי בִּסְתָם
 45 לִידוֹת רֹוב הַבְּהִמָּוֹת יוֹלְדוֹת דְּכָר פְּשׁוּטָר אַת הוֹלֵד הָבָא מִכְּבוֹרָה,
 46 דְּהֵינּוּ וְלֹד גָּמוּר, וּמַעֲוִין יוֹלְדוֹת דְּכָר שְׂאִינוּ פְּשׁוּטָר מִכְּבוֹרָה, דְּהֵינּוּ
 47 מִפִּילוֹת נָפֶל שְׂאִינוּ נֹחַשׁ וְלֹד וְהוֹלֵד אַחֲרָיו הוּא בְּכוֹר, וְכֵן בִּסְתָם
 48 לִידוֹת כָּל הַבְּהִמָּוֹת יוֹלְדוֹת וְלֹד גָּמוּר מִטְּנָפוֹת - מִפְּרִישׁוֹת לִיחָה
 49 מְגוּפִין יוֹם לִפְנֵי הַלִּידָה, וְזוֹ שֶׁבִּרְיִיתָא, הוּאִיל וְלֹא מִטְּנָפָה בְּיוֹם
 50 שִׁלְפִי יִצִּיתָהּ לֵאחֹו אֲתֵרַע לָהּ רֹובָא - נחלש לגביה כחו של
 51 הרוב לומר שילדה ולד גמור, ונשאר הדבר בספק.
 52 מקשה הגמרא: אִי כָּל הַבְּהִמָּוֹת יוֹלְדוֹת וְלֹד גָּמוּר מִטְּנָפוֹת, הִיָּה
 53 לֵנוּ לֹמַר, תָּא מְדִלָא מִטְּנָפָה - ממה שלא טינפה בהמה זו קודם
 54 לידתה באחו מוכח שילדה רוח, ואם כן הבא אחריו כְּבוֹר מַעֲלִיא
 55 ו-דאין הוא, וְלֹא סָפֶק בְּכוֹר. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּינָא, 'רֹוב'
 56 הַיּוֹלְדוֹת וְלֹד גָּמוּר מִטְּנָפוֹת, אִךְ יֵשׁ מִיעוּט שְׂלֹא מִטְּנָפוֹת, וְזוֹ, הוּאִיל
 57 וְלֹא מִטְּנָפָה אֲתֵרַע לָהּ רֹובָא לֹמַר שִׁילְדָה וְלֹד גָּמוּר, כִּיּוֹן שִׁמְסַתְּבַר
 58 יוֹתֵר שִׁילְדָה רוּחַ, וְלֹכֵן הָבָא אַחֲרָיו סָפֶק בְּכוֹר.
 59 הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבי יהושע בן לוי: כִּי אָתָּא
 60 ו-כְּשִׁבָאן רַבִּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְבֵּל אֲמַר, מְתִיב רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
 61 תְּנִינָא עַל רַבִּי יְהוֹשֻעַ בן לוי מברייתא שדנה באשה ש'טוֹעָה', דְּהֵינּוּ,
 62 שְׂאִינָהּ וְזוֹכֵרֶת מְתִי יִלְדָה, וְלֹא יִדְעָנָא - ואינו יודע מַאי תְּיֻבְּתָא,
 63 שְׁהָרִי יֵשׁ לָכֵן תִּירוֹץ. מבארת הגמרא את הקושיא: מַאי - איזו
 64 היא הברייתא, דְּתִנָּיָא,

1 מְשִׁיצָא צְדָעִיו - הרקות שבצירי מצחו. אָבָא תָּנִן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻעַ
 2 אֲמַר, מְשִׁיצָא פְּרָחֵתוּ - מצחו. וְיֵשׁ אֲוִמָּרִים, מְשִׁירָא קֶרְנֵי רֹאשׁוֹ -
 3 כבר משיראה גובה ראשו שסמוך לעורף הוא נחשב כנולד.
 4 **משנה**
 5 נאמר בתורה (ויקרא יב ב-ה) שיוולדת זכר טמאה שבעת ימים
 6 אפילו בלא ראיית דם, ובסוף השביעי טובלת ונטהרת. וכל הדמים
 7 שתראה מאז ועד יום הארבעים ללידתה טהורים. ויולדת נקבה
 8 טמאה ארבעה עשר יום, ובסוף ארבעה עשר טובלת ונטהרת. וכל
 9 הדמים שתראה מאז ועד יום השמונים ללידתה טהורים. משנתנו
 10 דנה באשה שהפילה ואינה יודעת מה הפילה, כיצד תנהג בענין
 11 ימי הטומאה והטהרה של היולדת: תַּשְׁבֵּל אִין יָדָע מָהוּ, זכר או
 12 נקבה, אך ברור שהיה זה ולד, תַּשְׁבֵּל ותנהג מספק כחומרא
 13 שנאמרה לגבי יולדת זָכָר, שיש לה רק ארבעים ימי טוהר, וגם
 14 כחומרא שנאמרה לגבי יולדת נְקֵבָה, שטמאה שבועיים.
 15 אבל אם אִין יָדָע אִם וְלֹד הָיָה אִם לֹא, שאולי היה זה רק רוח
 16 שאינו ממשות של ולד, תַּשְׁבֵּל ותנהג מספק כחומרא שנאמרה לגבי
 17 יולדת זָכָר, וגם כחומרא שנאמרה לגבי יולדת נְקֵבָה, וְלִנְפָה - וגם
 18 כחומרא של מי שלא ילדה כלל, שאין לה ימי טוהר, וכל דמים
 19 שתראה באותם ימים טמאים משום נידות.

גמרא

20 הגמרא מביאה את דינו של רבי יהושע בן לוי ומקשה עליו
 21 ממשנתנו: אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, אִשָּׁה שֶׁעֲבָרָה נֶהָר וְהַפִּילָה
 22 לתוכו, ואינה יודעת אם ולד או רוח, מְבִיָּאָה קֶרְפֵּן יוֹלְדָתָא וְנֶאֱכָל
 23 קרבנה לכהנים כדין המפלט ולד ודאי, מפני שאומרים הִלָּךְ
 24 בהרעת הספק אַחֵר רֹוב נָשִׁים, וְרֹוב נָשִׁים וְלֹד מַעֲלִיא ו-גמורו
 25 יִלְדָן, וכן כשמפילות, ועל כן מניחים שהפילה ולד גמור.
 26 מקשה הגמרא: תָּנִן, אִין יָדָע אִם וְלֹד הָיָה, תַּשְׁבֵּל לְזָכָר וְלִנְקֵבָה
 27 וְלִנְפָה, דְּהֵינּוּ, שְׁחֹושִׁשִׁים שְׂמָא יִלְדָה רוּחַ וְלֹכֵן אִין לֹה יְמֵי טוהר
 28 של יולדת. ולפי רבי יהושע בן לוי, אֲמַאי תַּשְׁבֵּל לְנִפָּה - מדוע אין
 29 לה ימי טוהר, לִימָא הִלָּךְ אַחֵר רֹוב נָשִׁים וְרֹוב נָשִׁים וְלֹד מַעֲלִיא וְלִנְפָה
 30

בס"ד. שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א. ענינו של שבת מברכים החודש – שבו מברכים את החודש הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הן הברכה שנאמרת לפני ההכרזה אודות הקביעות דר"ח, והן הברכה שנאמרת לאח"ז – בכל השנה ענינים שנקבעו בסידורו של רבינו הזקן, בעל התניא והשלחן ערוך, היינו, שהוא פוסק הן בנגלה דתורה והן בנסתר דתורה.

ולהעיר, שיש בזה מה שאין בזה, יש מעלה בנגלה דתורה על נסתר דתורה, ויש מעלה בנסתר דתורה על נגלה דתורה:

המעלה בנגלה דתורה היא – בפשטות – שהלימוד הוא בכדי לידע את המעשה אשר יעשון, מעשה בפועל, ששוא אצל כאו"א מישראל ללא התחלקות, והו"ע עיקרי בעוה"ז, כמבואר בתניא¹ המעלה שיש בענין המעשה לגבי כוונה, שגם אם כיון כל הכוונות לא יצא ידי חובתו, אלא צ"ל ענין המעשה דוקא (מעשה רבה או עכ"פ מעשה זוטא – "עקימת שפתיו הוי מעשה"²), שזהו לפי שכללות ירדת הנשמה למטה אינו אלא בשביל לתקן את הגוף ונה"ב ("כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו'"), ע"י המעשה בפועל דוקא. ולכן ניתנה התורה למטה דוקא – "למצרים ירדתם כו"³, שענין זה הוא רק בנוגע לגוף, ולא בנוגע לנשמה, וכפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁴ (שיום הולדתו, כ"ף מרחשון, מתעלה ביום הש"ק זה) שרק הגופים הם בגלות, אבל לא הנשמות, שהרי הנשמה "היתה באמנה אתו ית"י⁵ גם בהיותה למטה, ואפילו בשעת החטא.

ויש גם מעלה בנסתר דתורה – מצד ענין הכוונה, שזוהי נשמת התומ"צ, כמובן ממארו"ל⁶ שתפלה בלי כוונה כגוף בלא נשמה; והרי העילוי של הגוף נפעל ע"י הנשמה דוקא, כי, מצד הגוף כשלעצמו, הגופים של בני"ה הם למטה מהגופים של אומות העולם, כמובן מהדין שהגוף של אוה"ע אינו מטמא⁷, ולכן, מעלת הגוף באה לידי ביטוי ע"י הנשמה דוקא.

וזוהי המעלה המיוחדת של רבינו הזקן שהוא פוסק הן בנגלה דתורה והן בנסתר דתורה.

ב. ובשבת מברכים גופא – הרי זה שבת מברכים חודש כסלו:

חודש כסלו הוא חודש השלישי לאחר חודש תשרי, בדוגמת חודש סיון, שהוא חודש השלישי לאחר חודש ניסן, והיינו, שסיון הוא חודש השלישי של חדשי הקיץ, וכסלו הוא חודש השלישי של חדשי החורף⁸.

והחילוק ביניהם:

חודש סיון שייך לעבודה דתומ"צ מצד עצמם, ובא בהמשך לחודש ניסן, שענינו הוא עבודת הצדיקים, שהרי בחודש ניסן נעשו בני"ה מציאות חדשה, בדוגמת גר שנתגייר שהוא "כקטן שנולד"⁹, ובהמשך לזה בא חודש סיון, "ירחא תליתאי", שבו ניתנה "אוריין תליתאי לעם תליתאי" (כדברי הגמרא¹⁰ בסוגיא דמ"ת); ואילו חודש כסלו שייך לעבודה דתומ"צ כפי שנעשים ע"י עבודת התשובה, שזהו ענינו של חודש תשרי, ובהמשך לזה בא חודש כסלו, "ירחא תליתאי" הקשור עם נתינת "אוריין תליתאי לעם תליתאי", כפי שנעשה ע"י עבודת התשובה.

(7) רמב"ם הל' טומאת מת פ"א הי"ג. וראה אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גוי ע' שכב ואילך. וש"נ.

(8) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו תשכ"ג ס"ג (תורת מנחם חל"ה ע' 217). וש"נ.

(9) יבמות כב, א. וש"נ.

(10) שבת שם, א.

(1) פל"ז ואילך.

(2) סנהדרין סה, א. וש"נ.

(3) שבת פה, סע"ב.

(4) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 169 ואילך. וש"נ.

(5) תניא ספכ"ד.

(6) ראה ל"ת להאריז"ל ר"פ עקב. של"ה מס' תמיד עמוד

התפלה ענין חנוכה (רמט, סע"ב).

1 וזהו גם מ"ש בלקו"ת להאריז"ל (פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת)¹¹ בהחילוק שבין החדשים מניסן
2 כו' (כולל חודש סיון) ומתשרי כו' (כולל חודש כסלו), שחודש סיון הו"ע אור ישר, וחודש כסלו הו"ע
3 אור חוזר, והיינו, לפי שחודש כסלו הוא החודש השלישי מתשרי, שענינו הוא עבודת התשובה, ובהמשך
4 לזה הנה גם העבודה דתומ"צ היא כפי שנעשים ע"י עבודת התשובה.

5 ג. והענין בזה:

6 אע"פ שמצות ועבודת התשובה היא נעלית ביותר, גדולה ורחבה ועמוקה כו', ועד להזזה כללית
7 שפועלת שינוי כללי באדם להעמידו במעמד ומצב נעלה ביותר, מן הקצה אל הקצה, מהקצה היותר
8 תחתון אל הקצה היותר עליון, שזהו ענין שבאין ערוך – הרי אחרי שמגיעים לעבודת התשובה, אין
9 להשאר בעבודת התשובה בלבד, אלא צריך להמשיך זאת בקיום התומ"צ בפועל, שע"י התשובה ה"ה
10 נעשים באופן נעלה יותר.

11 ומה שמצינו אצל ר' אלעזר בן דורדיא¹² שנשאר בעבודת התשובה – הרי זה רק באופן של הוראת
12 שעה (כלשון רבינו הזקן בתינאי¹³), אבל אין זה הסדר של עבודה תמידית, ואדרבה: התשובה של ראב"ד
13 פעלה ש"בכה רבי כו"ל¹², ואצל רבי הרי זה נמשך בענין התומ"צ.

14 – רבי מצד עצמו, לא הי' שייך לענין הבכי', כיון שלא הי' לו על מה לבכות. וע"ד המדובר פעם¹⁴
15 אודות הסיפור הידוע¹⁵ שאדמו"ר מהר"ש אמר על עצמו שלא בכה אף פעם, כיון שלא הי' לו על מה
16 לבכות, ורק כשראה את עבודתו של א' מבני רבינו הזקן, הרי זה עורר אצלו ענין של בכי'. ועד"ז בנוגע
17 לרבי, שבראותו את התשובה של ראב"ד, בכה ואמר, אמנם "יש קונה עולמו בשעה אחת"¹², אבל אצלו
18 הרי זה נמשך בעבודה של קיום התומ"צ.

19 ולכן, עיקר הלימוד הוא (לא מעבודתו של ראב"ד, שממנה למדים רק פרט אחד, אבל כללות הענין
20 אינו אלא בתור הוראת שעה, אלא) מעבודתו של רבי,

21 – שנקרא "רבינו הקדוש", היינו, שהוא "רבי" של כל אחד מישראל¹⁶, שצריך ללמוד ממנו, וכמו
22 בפשטות הענינים, שכל ההלכות למדים מהמשנה (שנתבארה בגמרא וכו'), שסודרה ע"י רבי –

23 שענין התשובה צריך להיות נמשך בעבודה דקיום התומ"צ דוקא, וכלשון חז"ל¹⁷: "תשובה ומעשים
24 טובים", והרי סדר בתורה הוא גם תורה¹⁸, והיינו, שלכל לראש צריך להיות ענין התשובה, וע"י הקדמה
25 זו נעשה אצלו קיום המצוות באופן אחר לגמרי – "מעשים טובים" (ומאירים)¹⁹.

26 וזהו ענינו של חודש כסלו, החודש השלישי מתשרי שענינו עבודת התשובה – שבו ישנו הענין
27 ד"אוריין תליתאי לעם תליתאי" כפי שהוא מצד עבודת התשובה.

28 ד. ביאור הדברים:

29 באגרת התשובה²⁰ מבאר רבינו הזקן ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד .. דהיינו,
30 שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה .. ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת",
31 ומזה מובן, שענין התשובה צריך לפעול הקיום של כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת בפועל, אבל, היסוד
32 הוא "עזיבת החטא בלבד" – "בלבד" דייקא, שמדגיש את ענין האחדות, כמו "הוא ושמו בלבד"²¹, "הוא
33 לבדו הוא"²², שזוהי תנועת התשובה – "והרוח תשוב אל האלקים גו"²³, שישנה לא רק בתשובה עילאה,
34 אלא גם בתשובה תתאה, שגם בה ישנה התנועה של התקשרות עם אחדות הפשוטה, כמו בתשובה עילאה

(18) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות
בתחלתו (תב, ב).

(19) ראה תורת מנחם חל"ד ע' 96 ואילך. וש"נ.

(20) פ"א.

(21) פרדר"א רפ"ג.

(22) פיוט "וכל מאמינים" דימים הנוראים. וראה תניא פ"ב.

(23) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(11) ראה גם תורת מנחם חל"ד ע' 29 הערה 25. וש"נ.

(12) ע"ז יז, סע"א. וש"נ.

(13) ספמ"ג.

(14) ראה תורת מנחם חל"ד ע' 62 ואילך. וש"נ.

(15) סה"ש תש"ד ע' 125.

(16) ראה גם תורת מנחם חל"ד ע' 256 ואילך. חנ"ב ע' 152.

(17) ברכות יז, א. אבות פ"ד מ"י. ועוד.

שענינה "אתדבקות רוחא ברוחא"²⁴; אמנם, תנועה זו של "בלבד", נמשכת ובאה לידי ביטוי בכך¹ "שיגמור בלבו כו' הן במ"ע הן במל"ת", כאמור לעיל שתכלית התשובה הו"ע ה"מעשים טובים" שלאחרי התשובה.²

וזהו ענינו של חודש כסלו, "ירחא תליתאי", שבו היתה התגלות תורת החסידות – כי, ענינה של תורת החסידות היא להמשיך בעולם את ענין האחדות (כנ"ל בענין התשובה), שהרי כל ענין החסידות הוא שכל אחד יוכל להבין אלקות באופן של הבנה והשגה בשכל הגשמי, ועד ל"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו .. נמצא כלל כו'" (כמבואר בתניא²⁵),

– כפי שענין זה התחיל ע"י רשב"י, שמעלתו על שאר תנאים ואמוראים היא שחיבר פנימיות התורה עם נגלה דתורה²⁶, ובזה ניתוסף יותר בזמנו של האריז"ל, ולאח"ז ע"י הבעש"ט, ולאח"ז ע"י רבינו הזקן בתורת חסידות חב"ד, באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה", ובפרט לאחר פטריבורג²⁷, שגם רזין דרזין דאורייתא באים באופן של הבנה והשגה בשכל אנושי ואפילו בשכל דנה"ב –

וזהו גם הקישור עם משיח, כיון שענינו של משיח הוא גילוי הפנימיות של העולם, ועד לגילוי אלקות בעולם באופן שכפי "שאני נכתב אני נקרא"²⁸, ולא כמו קודם ביאת משיח, שנקרא באופן אחר מכמו שנכתב, כיון שזה עדיין לפני הזמן של גילוי טעמי תורה, "ישקני מנשיקות פיהו"²⁹.

ה. וזהו גם מ"ש במדרש תנחומא³⁰ שלמחרת יוהכ"פ נצטוו בני"י על עשיית המשכן, ו"בשלשה חדשים נגמרה מלאכת המשכן, תשרי מרחשון כסלו".

והענין בזה – ע"פ האמור לעיל שתכלית התשובה הו"ע ה"מעשים טובים" שלאחרי התשובה, ולכן, מיד לאחר התשובה דיוהכ"פ שפעלה הענין ד"סלחתי כדברך"³¹, נצטוו בני"י על עשיית המשכן – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"³², "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד"³³, וענין זה נעשה ע"י שהתנדבו תחילה "זהב וכסף ונחושת וגו'"³⁴, י"ג או ט"ו דברים גשמיים (כב' הדעות שבזה³⁵), עבור עשיית משכן גשמי; ונשלמה עשייתו בחודש כסלו, "ירחא תליתאי", שבו נעשה הענין ד"אורייתא תליתאי לעם תליתאי" כפי שהוא מצד עבודת התשובה.

ויש להוסיף, שכשם שבחודש כסלו מודגש שתכלית התשובה היא שתומשך בפרטי עניני העבודה דתומ"צ, כן הוא גם בנוגע לברכת החודש (בכל החדשים, ובמכ"ש חודש כסלו, "ירחא תליתאי" הקשור עם עבודת התשובה), שהתכלית היא שתהי' המשכת הברכה בכל הששה ענינים שבנוסח ברכת החודש באופן גלוי ומפורט, ובפשטות – שהקב"ה נותן לבני"י את כל הענינים בגשמיות, וכהפתגם הידוע³⁶, שבני"י עושים מהגשמיות – רוחניות, שזהו"ע דאור חזור, ששייך לחודש כסלו (כנ"ל ס"ב).

ו. וע"פ מ"ש³⁷ "ונשלמה פרים שפתינו", הרי מובן, שע"י הלימוד והדיבור בזה אכן נפעלים ענינים אלו, ובאופן שיש בו את כל הפירושים ב"נשלמה" (ככל תיבה בתורה בלשון הקודש שכוללת את כל הפירושים) – לא רק מלשון תשלום, אלא גם מלשון שלימות³⁸, והיינו, שנפעלים כל הענינים בשלימות. ועי"ז נעשים מוכנים לקבל את ביהמ"ק השלישי, שכבר "בנוי ומשוכלל" למעלה, וצריך רק להתגלות מלמעלה למטה³⁹, בביאת משיח צדקנו.

* * *

(33) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(34) שם, ג.

(35) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 153.

(36) ראה "היום יום" כז טבת. כט אדר שני. כז אלול. – וראה

גם תורת מנחם חל"ט ע' 76. וש"נ.

(37) הושע יד, ג. וראה לקו"ש חל"ב ע' 38. וש"נ.

(38) ראה גם לקו"ת ראה ל, רע"ג. ובכ"מ.

(39) ראה פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(24) ראה תניא אגה"ת פ"ט ואילך.

(25) פ"ה.

(26) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' רעז ואילך. וש"נ.

(27) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(28) פסחים נ, סע"א. וש"נ.

(29) שה"ש א, ב ובפרש"י.

(30) ס"פ פקודי.

(31) שלח יד, כ. וראה תנחומא שם.

(32) תרומה כה, ח.

- 1 ז. יום הש"ק שבו מברכים חודש כסלו, חל בכמה שנים בפרשת חיי שרה.
- 2 וכיון שכל דבר שבעולם אינו בדרך מקרה ח"ו, אלא בהשגחה פרטית (כתורת הבעש"ט⁴⁰),
- 3 — וכידוע מ"ש הרמב"ם בהלכות תעניות⁴¹ [לא באופן של רמז ודרוש כו', אלא פס"ד להלכה] גודל
- 4 העונש על האומרים "דבר זה ממנהג העולם אירע לנו .. נקרה נקריית", עד כדי כך, שזהו עונש שקשור
- 5 גם עם היפך החיים. ומגודל העונש מוכן גם גודל הפגם, שהרי העונש הוא לפי ערך הפגם⁴², והיינו,
- 6 לפי שעונשי התורה אינם סתם עונש (בגלל ש"השופט כל הארץ לא יעשה משפט"⁴³), אלא המכוון בזה
- 7 הוא לתקן את הפגם⁴⁴, ובנדו"ד, גודל העונש על שלילת הענין דהשגחה פרטית הוא לפי שאין זה רק
- 8 חסרון בהשקפה ע"פ התורה, ענין של הידור בעלמא, אלא זהו ענין שנוגע לחייו של יהודי, ונוגע למילוי
- 9 שליחתו לברר גופו ונפשו הבהמית ועד לחלקו בעולם —
- 10 ועאכו"כ כאשר מדובר אודות עניני תומ"צ הרי בודאי שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, הרי מובן,
- 11 שהאמור לעיל אודות חודש כסלו שייך גם לפרשת חיי שרה.
- 12 ח. בפרשת חיי שרה יש כו"כ ענינים, אבל, ישנו ענין שלמדים (לא רק מתיבה אחת או פסוק אחד
- 13 בפרשה, אלא) מפרשה שלימה שיש בה כו"כ פסוקים: "יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים"⁴⁵,
- 14 שהרי ישנם כו"כ הלכות — "תורתן של בנים" — שלמדים מתיבה אחת או אפילו מאות אחת (כהדוגמא
- 15 שהובאה על זה — שכל פרק השואל מיוסד על אות וא"ו אחת⁴⁶), ואילו הפרשה של אליעזר — "שיחתן
- 16 של עבדי אבות" — נאמרה באריכות ובהכפלה, ואריכות והכפלה זו היא חלק גדול בפרשת חיי שרה.
- 17 ויש לבאר מאמר זה שבו מודגשת המעלה של "שיחתן של עבדי אבות" לגבי "תורתן של בנים" —
- 18 שאף שמדובר אודות "עבד", ואודות "שיחה" בלבד, יש בזה עילוי לגבי "תורתן של בנים", הן בנוגע
- 19 לבנים והן בנוגע לתורתם.
- 20 ובהקדמה — שהחילוק בין עבד לבן ("אם כבנים אם כעבדים"⁴⁷) הוא חילוק שבאין ערוך, וכדאי
- 21 בגמרא⁴⁸ "אתם קרויין בנים וקרויין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום, אתם קרויין בנים, ובזמן
- 22 שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרויין עבדים".
- 23 ונוסף לזה ישנו גם החילוק בין "שיחתן" ל"תורתן" — אפילו אצל עבדים, שגם הם שייכים לתורה,
- 24 במכ"ש מגוי, כדברי הגמרא⁴⁹ "גוי ועוסק בתורה (בשבוע מצות דידהו) .. ככהן גדול", ועאכו"כ עבד,
- 25 שהוא נימול, והיינו, שהוא במעמד ומצב של "ברית עולם"⁵⁰ עם הקב"ה, ומחוייב בריבוי מצוות (לא
- 26 רק שבע מצוות דידהו), ואעפ"כ אומרים שאפילו "שיחתן של עבדי אבות" יש בה עילוי לגבי "תורתן של
- 27 בנים".
- 28 ט. והענין בזה:
- 29 מבואר בלקו"ת⁵¹ בקיצור ובארוכה יותר באוה"ת⁵² (להצ"צ), ש"שיחה" הו"ע התפלה, כמ"ש⁵³ "ויצא
- 30 יצחק לשוח בשדה", והיינו, לפי שהתפלה היא "חיי שעה"⁵⁴, כיון שהתפלה היא על ענינים גשמיים,
- 31 "רופא חולים" ו"מברך השנים" וכיו"ב, שאינם אלא צורך חיי שעה.
- 32 — בתפלה יש אמנם הענין דסידור "שבחו של הקב"ה"⁵⁵, שזהו"ע ג' ראשונות, וכן ג' אחרונות שהם
- 33 "שבח והודי' לה"⁵⁵, אבל זהו רק ענין של הכנה והקדמה או סיום, ואילו עיקר ענין התפלה הוא בקשת

(48) ב"ב יו"ד, א.

(49) סנהדרין נט, א.

(50) לך לך יז, יג.

(51) ברכה צו, ד.

(52) פרשתנו קכט, ב.

(53) פרשתנו כד, סג.

(54) שבת יו"ד, א.

(55) רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב.

(40) ראה כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. ובכ"מ.

(41) פ"א ה"ג.

(42) ראה גם תניא פכ"ד בהגהה.

(43) וירא יח, כה.

(44) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ריש ע' 92. וש"נ.

(45) ב"ר פרשתנו פ"ס, ח. הובא בפרש"י פרשתנו כד, מב.

(46) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פח, רע"א. ברכה צה, ד.

ובכ"מ.

(47) פיוט "היום הרת עולם" בתפלת מוסף דר"ה.

צרכיו – "שואל צרכיו שהוא צריך להם כו"⁵⁵, שזהו"ע י"ב ברכות אמצעיות, שהם בנוגע לענינים גשמיים, "חיי שעה".

ועז"נ "יפה שיחתן כו" – שענין היופי הוא בתפלה דוקא, כי, ענין היופי הוא מהתכללות כמה גוונים דוקא (ולא גוון אחד בלבד, אפילו לא גוון לבן, שהוא גוון עצמי), וענין ההתכללות הוא בתפלה דוקא, שהרי התפלה פועלת שינוי בדברים גשמיים שיתעלו לקדושה, וכידוע החילוק שבין תורה לתפלה⁵⁶, שתורה ענינה המשכה מלמעלה למטה, משא"כ תפלה, "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"⁵⁷, שענינה להעלות גם המטה מטה שיכלל בקדושה.

ולהעיר, שיש גם ענין התורה ששייך לתפלה, שהרי כדי לדעת כיצד להתפלל, צריך ללמוד הלכות תפלה וכו', וכמו"כ צריך ללמוד כל הענינים השייכים לתפלה בפנימיות התורה, בקבלה וחסידות, עד לקונטרס התפלה (שמפני טעמים משונים – שאינני יודע אותם... – לא לומדים אותו, אע"פ שהדפיסוהו כמ"פ); אבל ענין התורה הוא רק בתור הכנה, ולאח"ז פועלת התפלה על התורה שתהי' באופן אחר, כשם שהתשובה פועלת על כל עניני התומ"צ, כנ"ל.

י. וענין זה שייך גם לחילוק שבין בן לעבד:

בן – דבוק בהאב, שהרי "ברא כרעא דאבואה"⁵⁸, ורוצה מצד עצמו לעשות רצון האב, שזהו אפילו אצל בן למטה, ועאכ"כ בן למעלה, "בנים אתם לה' אלקיכם"⁵⁹, כפי שמבאר רבינו הזקן⁶⁰, שהבן למטה, "נלקח ממוח האב ונפרד ממנו אח"כ... (ו)נהי' מהות בפ"ע, אך הנשמה אינו כך, רק כולא חד, ואינה נפרדת ממנו ית' כלל", וכאמור לעיל (ס"א) שהנשמה היא "באמנה אתו ית'" גם בהיותה למטה.

משא"כ עבד – הרי "עבדא בהפקירא נחא ליי"⁶¹, ומה שעושה את רצון האדון, הרי זה רק באופן שמצד ממשלת האדון עליו כופה ושובר ומכריח את עצמו לעשות מה שדורשים ממנו, ללא טעם ועריבות ("געשמאק").

אמנם, גם אצל הנשמה ישנו ענין הכפי' – כי, הנשמה מצד עצמה אינה רוצה לירד לעולם, כי אם לעסוק בתורה כו', אלא ש"על כרחך אתה חיי"⁶², ובאופן ש"אדם לעמל יולד"⁶³ (וכמדובר פעם בארוכה⁶⁴ אודות השקו"ט בגמרא⁶⁵ מהו "עמל" זה), כיון שיש לה שליחות לברר את העולם.

וכן הוא גם בענין התפלה ("שיחה") – ש"המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה"⁶⁶, היינו, שבתפלה גופא ישנם ב' הענינים:

מבואר בספרי קבלה שתפלת שמו"ע היא בחי' האצילות⁶⁷, וע"פ חסידות הרי זה הענין של יחודא עילאה⁶⁸.

וביחד עם זה, מבקשים בתפלת שמו"ע אודות ענינים גשמיים, ומזכירים גם ענין החטאים: "השיבנו כו'", "סלח לנו וכו'" – בה בשעה שעולם האצילות אינו סובל מציאות של רע, כמ"ש⁶⁹ "לא יגורך רע", שלכן, אפילו ענין החטאים כפי שהוא בשרשו, הרי זה שייך רק בעולם הבריאה, ולא בעולם האצילות, וכמו"כ אין שם מקום לענינים גשמיים, וכהלשון הידוע⁷⁰: "ווי קומט אַ בולקע אין אצילות".

(63) איוב ה, ז.

(64) ראה תורת מנחם חנ"ב ע' 34 ואילך. וש"נ.

(65) סנהדרין צט, ריש ע"ב.

(66) יבמות קה, ב. וראה לקו"ת ראה כד, א. ובכ"מ.

(67) ראה סידור האריז"ל בתחלתו. כהאריז"ל במקומות המקבילים.

(68) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ח) ערך אחד – למסור נפשו באחד סי"א (ע' תפו ואילך). וש"נ.

(69) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.

(70) ד"ה כי נער ישראל תרס"ו (סה"מ תרס"ו-תרס"ז ס"ע ל).

וראה גם ד"ה זה תשט"ז (תורת מנחם חט"ו ע' 118).

(56) ראה תניא אגה"ת פ"י. תו"א בראשית א, ג. ובכ"מ.

(57) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

(58) ראה עירובין ע, ריש ע"ב. פרש"י כתובות צב, א – ד"ה כבעל. תוד"ה מקמי – יבמות ג, א. יונת אלם רפ"ד. רפפ"ב. ע"ח שכ"ג פ"א. עמה"מ שער עולם הבריאה פ"ז. של"ה קנד, א. "התמים" ח"ג ע' כז. ועוד.

(59) פ' ראה יד, א.

(60) לקו"ת דרושי ר"ה סב, ד.

(61) גיטין יג, א. וש"נ.

(62) אבות ספ"ד.

1 אך הענין בזה – שהמאמר "ווי קומט אַ בולקע אין אצילות" הוא רק מצד סדר השתלשלות, אבל
2 מצד עבודה, הנה גם כשנמצאים בעולם האצילות צריכים להזכיר ענינים גשמיים, שזהו כל ענין התפלה,
3 "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" – לפעול שגם המטה מטה ("ארצה") יתעלה לקדושה
4 ("השמימה", למעלה מ"שמים" סתם⁷¹), כך, שגם ענינים גשמיים (כמו "בולקע") יוכלו להתעלות ולהיות
5 באצילות.

6 וכידוע הסיפור⁷² אודות רבינו הזקן עם המלאך, בנו של הרב המגיד, שכאשר עסקו ביחודים הכי
7 עליונים עד למעמד ומצב שיכולים לבוא לכלות הנפש, ראה הרב המגיד שרבינו הזקן אוכל בייגל...
8 באמרו, שזהו ענין העבודה כו', והיינו לפי שענין העבודה פועל יותר מכפי שנקבע מצד סדר השתלשלות.
9 וע"ד שמצינו מ"ש ביוסף "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו"⁷³, "למיבדק בכתבי חושבנא"⁷⁴, שעסק
10 בעבודתו בבית פוטיפר, שהי' שר פרעה, בארץ מצרים, "ערות הארץ"⁷⁵, ובה בשעה הי' במעלתו
11 ובמדריגתו בעולם האצילות⁷⁶ – שכל זה הוא מצד מעלת העבודה, שעל ידה יכולים לפעול הכל!

12 יא. וענין זה שייך לכל אחד מישראל – כמודגש בדיוק הלשון "עבדי אבות", כידוע⁷⁷ החילוק שבין
13 אבות לשבטים, שבחי' השבטים היא באופן שכל שבט במסילתו יעלה, וכל אחד מישראל שייך לשבט
14 מסויים, "משא"כ בחי' האבות צריך להיות בכל אדם, שהם שרש ומקור נש"י". וכן הוא בנוגע להענין
15 ד"שיחתן של עבדי אבות" – שלכל אחד מישראל ישנו הכח לפעול בירור העולם.

16 ועפ"ז יובן גם דיוק הלשון "עבדי אבות" (לשון רבים), אף שמדובר כאן רק אודות אליעזר עבד
17 אברהם – כי, אצל כל אחד מישראל ישנו ענינים של כל האבות, הן ענינו של אברהם, ענין האהבה, הן
18 ענינו של יצחק (שזהו ש"נכלל בה גם דחילו"⁷⁸), והן ענינו של יעקב, התכללות שניהם.

19 יב. ויש להוסיף ולבאר גם מה שהענין ד"יפה שיחתן של עבדי אבות" נאמר בתורה בנוגע לנישואי
20 יצחק ורבקה דוקא:

21 ענין הנישואין הוא המשכת כח האין-סוף בעולם, ע"י ענין ההולדה כו'⁷⁹, שישנו לא רק אצל מין
22 המדבר, אלא גם אצל מין החי והצומח.

23 ובענין זה יש הדגשה מיוחדת בנישואי יצחק ורבקה – כי, יצחק הי' צדיק בן צדיק, ואילו רבקה
24 היתה בת בתואל, אחות לבן הארמי, "בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע"⁸⁰, "כשושנה בין
25 החוחים"⁸¹, ועי"ז הי' ענין היחוד כו', לפעול בירור והפיכת הענינים שלמטה.

26 וזהו בדוגמת הענין ד"יפה שיחתן של עבדי אבות" – ענין התפלה לפעול בירור המטה.

27 יג. אמנם, עיקר ענין הנישואין יהי' לעתיד לבוא,

28 כידוע⁸² שבזמן הזה ישנו רק ענין האירוסין של בני" עם הקב"ה והקב"ה עם בני", וכן בני" עם
29 התורה, שזהו רק הענין ד"אסר לה אכולי עלמא כהקדש"⁸³, אבל עדיין אין זה תכלית השלימות – ענין
30 היחוד שנעשה בנישואין, שאז נעשה אמיתית ענין ההולדה באופן של פירות ופירי פירות עד סוף כל
31 העולם⁸⁴, וכפירוש הצ"צ⁸⁵ שעושים סוף לענין ההעלם (עולם מלשון העלם⁸⁶).

(78) תניא פ"ח. פכ"ה.

(79) ראה לקו"ת שה"ש לט, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(80) פרש"י תולדות כה, כ.

(81) שה"ש ב, ב ובשהש"ר עה"פ (פ"ב, ב) ((א).

(82) ראה שמו"ר ספ"ט"ו. לקו"ת שה"ש מו, א"ב. ובכ"מ.

(83) קידושין ב, ריש ע"ב.

(84) ע"ד לשון חז"ל – כתובות רפ"ט. זבחים לו, ב. ועוד.

(85) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ס"ע 45 ואילך. וש"נ.

(86) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(71) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א.

(72) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שכא. וש"נ.

(73) וישב לט, יא.

(74) ת"א עה"פ.

(75) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(76) ראה תו"ח ס"פ ויחי ד"ה בן פורת יוסף (רמב, ד ואילך).

סהמ"צ להצ"צ פא, א. ד"ה ומקנה רב תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רפא ואילך).

(77) תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

וענין זה יהי' בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר⁸⁷ "עלה הפורץ לפניהם", שיפרוץ כל הגדרים כו'⁸⁸.

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואברהם זקן.

* * *

טו. הביאור בפירוש רש"י⁸⁹ ד"ה "המכפלה"⁹⁰, "בית ועלי' על גביו, ד"א שכפולה בזוגות" – שהמורה נקראת "המכפלה" ע"ש הבית הכפול (בית ועלי' על גביו) שהי' סמוך לה. אך עדיין אינו מובן: מדוע הוצרך אברהם ליתן ב' סימנים על המורה: (א) "המכפלה", (ב) "אשר בקצה שדהו"⁸⁹. ולכן מפרש פירוש נוסף, שזהו נתינת טעם שרצונו במורה זו דוקא, שהיא "כפולה בזוגות", לעשותה בית קברות לבני משפחתו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ה ע' 105 ואילך.

* * *

טז. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר⁹¹) אודות מארז"ל⁹² "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב", ששייך למ"ש בפרשתנו⁹³ "ואברהם זקן בא בימים"⁹⁴, וכנהוג בהתוועדויות האחרונות ללמוד אגרת התשובה – נתעכב עתה על ענין באגרת התשובה שיש בו "קלאץ קשיא", ולעת-עתה לא ראיתי שיתעכבו על זה:

בפרק ג' מבאר רבינו הזקן אודות הצומות שצריך להתענות על חטאים כו', ש"מי שריבוי הצומות מזיק לו .. אסור לו להרבות בתעניות כו'", "אלא מאי תקנתי", כדכתיב⁹⁵ וחטאך בצדקה פרוק", ש"יפדה כולן בצדקה", ומסיים, ש"אף שיעלה לסך מסוים, אין לחוש משום אל יבזבו יותר מחומש⁹⁶, דלא מקרי בזבוז ככה"ג מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסיגופים, ולא גרעא מרפואת הגוף ושאר צרכיו".

ואינו מובן:

לכאורה אין ראי' מהפסוק "וחטאך בצדקה פרוק" בנוגע לפדיון התענית ("אי לא מצי לצעורי נפשי") ע"י צדקה – שהרי "וחטאך בצדקה פרוק" אמר דניאל לנבוכדנצר בנוגע לעצם החטא, ולא בנוגע לענין של תענית, שבזה לא נתחייב נבוכדנצר כלל, ומה גם שלא הי' במעמד ומצב ד"לא מצי לצעורי נפשי"?! "התירוץ" על זה הוא – שכאשר לומדים אגרת התשובה, אין חיוב לעיין בתנ"ך ולראות על מה מדובר בפסוק! ...

אבל, השאלה היא לא רק מהפסוק בתנ"ך, אלא גם באגה"ת גופא:

בסיום הפרק מוסיף רבינו הזקן: "וכמ"ש במ"א ע"פ⁹⁷ חסדי ה' כי לא תמנו", והכוונה היא להמבואר באגה"ק⁹⁸ בפירוש פסוק זה,

– והרי עתה מודפסת אגה"ק יחד עם אגה"ת (לא כמו פעם שהתניא נדפס עם אגה"ת ללא אגה"ק).

(92) אבות שבהערה 17.

(93) כד, א.

(94) ראה ה"כותרת" לד"ה להבין ענין משארז"ל יפה שעה

אחת כו' – תו"א פרשתנו טז, רע"א.

(95) דניאל ד, כד.

(96) כתובות נ, רע"א. וש"נ.

(97) איכה ג, כב.

(98) ס"י.

(87) מיכה ב, יג. וראה אגדת בראשית ספס"ג. ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם.

(88) חסר הסיום (המו"ז). – בסיום שיחה זו נזכר גם שרבותינו נשיאנו דרשו התמדה ושקידה בנגלה ובחסידות, מתוך תענוג גדול ("א' געוואלדיקן געשמאק"), והפצת המעיינות.

(89) פרשתנו כג, ט.

(90) כפי שהכריזו שידובר על פירוש רש"י זה, ובהמשך להמדובר במאמר אודות ענינה של מערת המכפלה ברוחניות.

(91) תורת מנחם חנ"ד ע' 263 ואילך.

- 1 ואפילו אם היו מודפסים בפני עצמם, הרי כשרבינו הזקן כותב "כמ"ש במ"א", צריכים לראות מה כתוב
2 שם —
- 3 ושם מדובר אודות פעולת הצדקה ש"ע"ז נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעונותיו כו", ולכן "יוכל
4 לפזר בלי גבול לתקן עונותיו, ומ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחומש היינו דוקא במי שלא חטא, או
5 שתקן חטאיו בסיגופים ותעניות .. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין, פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש
6 מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכו"; ואם כל זה אינו מספיק להבין כוונת רבינו הזקן כאן — ממשיך
7 לבאר ש"מדת חסד זו בלי גבול ומדה נקראת על שמו של הקב"ה, חסדי ה' .. כי .. הקב"ה נק' א"ס
8 ב"ה ולמדותיו אין סוף, כדכתיב⁹⁷ כי לא כלו רחמיו", ובהמשך לזה מבאר מ"ש "חסדי ה' כי לא תמנו",
9 "פ' לפי שלא תמנו, שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם .. ע"כ צריכין אנו להתנהג בחסדי
10 ה' שהם בלי גבול ותכלית וכו".
- 11 וא"כ, מדובר כאן אודות פעולת נתינת הצדקה בנוגע לתיקון החטא עצמו, שזהו ענין אחר מהמבואר
12 באגה"ת אודות נתינת הצדקה כדי לפדות את התענית; ואילו הפסוק "וחטאך בצדקה פרוק", שמדבר
13 (לא אודות פדיון התענית, אלא) אודות פדיון החטא עצמו, הובא באגה"ת דוקא, ולא באגה"ק?¹⁰⁰
- 14 [ולהעיר, שהנפק"מ אם הצדקה מכפרת ישירות על החטא או שהיא במקום ענין התענית, נוגע גם
15 לדינא — אם ה' אונס בנוגע לנתינת הצדקה: אם הצדקה מכפרת על החטא באופן ישיר, הרי "אונס
16 רחמנא פטרי"⁹⁹; אבל אם הצדקה היא רק במקום ענין התענית, אזי לא מהני האונס בנוגע לצדקה,
17 שהרי עדיין יכול להתענות עכ"פ חצאי יום (אא"כ האונס הוא בנוגע לתענית).
- 18 וע"ד שמצינו בנוגע לפסח שני, אם הוא רגל בפני עצמו או תשלומין לראשון, שנפק"מ לדינא — אם
19 הזיד בראשון ונאנס בשני כו'¹⁰⁰].
- 20 ועוד זאת: מצינו באגה"ק¹⁰¹ ענין הצדקה בשביל המשכת החסד בלי גבול כו', ושם לא נזכר כלל
21 הענין דתיקון נפשו כו'.
- 22 וכפי שיתבאר לקמן.
- 23 * * *
- 24 יז. נוסף על הביאור בפירוש רש"י בנוגע למערת המכפלה — יש גם הוראה שלמדים מפרשה זו,
25 כידוע הפתגם¹⁰² שצריכים להיות עם פרשת השבוע, והתורה היא נצחית¹⁰³, ובנדו"ד יש הוראה בענין
26 שנוגע ליזמנו זה¹⁰⁴ — שהרי גם עכשיו יש "טומל" אודות מערת המכפלה (שיש "בני חת" שיושבים
27 סביב המערה וטוענים שהיא שייכת אליהם כו'), ועד שנעשה ענין שעולה על שולחן מלכים, גם אצל
28 אומות העולם — כיצד יכולים לפעול שתהי' לבנ"י בעלות על מערת המכפלה, ולפעול זאת (לא בכח,
29 וללא מלחמה, אלא) בדרכי שלום¹⁰⁵;
- 30 כאשר אברהם פנה לעפרון ובני חת בקשר למערת המכפלה, ואמרו לו "במבחר קברינו קבור את
31 מתך"¹⁰⁶, אבל אנו נשארים בעלי-בתים... — מספרת התורה אודות הפעולות שעשה אברהם אבינו עד
32 שהשיג בעלות על מערת המכפלה, באופן ש"ויקם גו' לאברהם למקנה גו"¹⁰⁷.
- 33 ובכן:

חכ"ו ע' כד ואילך): "אעתיק בזה נקודה ממה שנדבר היום
בהתוועדות כו'".

(105) אף שאילו לא היתה אפשרות לפעול זאת בדרכי שלום,

אלא בכח, היו צריכים לילך בכח.

(106) פרשתנו כג, ו.

(107) שם, י"ד.

(99) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

(100) ראה פסחים צג, א"ב.

(101) ס"ז. ועוד.

(102) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(103) תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(104) ראה גם מכתב מוצש"ק מבה"ח כסלו שנה זו (אג"ק

בנוגע לסיפור התורה "ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת"¹⁰⁸ – מובן מדברי המדרש* שהי' זה ענין בלתי רצוי.

[והסיבה לכך שהי' יכול להיות ענין בלתי רצוי אצל אברהם – הרי זה ע"ד המבואר בהשיחות¹¹³ שביאת אברהם מצרימה פעלה אצלו ירידה כו'¹¹⁴. וע"ד הסיפור¹¹⁵ שמשוה רבינו למד עם תינוקות של בית רבן בהיכלות דגן-עדן מ"ש¹¹⁶ "ויפול אברהם על פניו ויצחק גו'", והסביר להם: אם תאמרו איך אפשר הדבר אשר אברהם יהי' מסתפק במאמר השם, תדעו, אשר זהו מצד הגוף, ואשר גם גוף קדוש בשר הוא].

ומובן, שסיפור זה בתורה אינו כדי לומר ענין של חסרון ח"ו על אברהם, אלא כדי ללמדנו הוראה שלא נעשה כן – שלא נשתחוה וניפול לרגליהם לבקש מהם שיתנו לנו את מערת המכפלה.

ולאידך גיסא, בנוגע לשאר הענינים שעשה אברהם אבינו בענין זה, לא מצינו בשום מקום ענין שלילי, ומזה מובן, שהתורה מספרת זאת כדי שנלמד מזה הוראה שגם אנו צריכים להתנהג כן. ובכן:

אברהם אמר לבני חת: "גר ותושב אנכי עמכם"¹¹⁷, ומפרש רש"י¹¹⁸, "אם תרצו, הריני גר, ואם לאו, אהי' תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה¹¹⁹ לזרעך אתן את הארץ הזאת".

ולכאורה: למה הוצרך אברהם לדבר בסגנון כזה – הרי הי' יכול להסביר בטוב טעם שייכותה של מערת המכפלה לבניי [כיון שזהו לא רק מקומם של אדם וחוה, אלא גם מקומם של אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאח], ולא לבני חת?!

אך הענין הוא – שאברהם ידע שע"י דיבורים טובים והסברים כו', לא יפעל על הגוים; הדרך היחידה היא לומר "אם תרצו כו' ואם לאו כו' אטלנה מן הדין", וכאשר הגוי שומע שיטלו זאת ממנו בעל-כרחו – ובאופן שהיהודי מזכיר את הקב"ה, "ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר"¹²⁰, "שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת" – אזי מתפעל מזה, ונעשה ידיד טוב, ונוטל את הארבע מאות שקל, ונותן לו את מערת המכפלה.

* * *

יח. בנוגע להחילוק בין המבואר באגה"ת להמבואר באגה"ק¹²¹:

(*) בנוגע לנתינתו ד' כבשות לאבימלך¹⁰⁹, ומהשתחוואות יעקב לעשו¹¹⁰. ואולי לכן פירשו בכמה מדרשי רז"ל¹¹¹ שהשתחוה להקב"ה.

ע"ד החסידות – לעיין בהדרושים¹¹² שפירשו בהחילוק בין יוסף שנענש על אמירתו לשר המשקים, משא"כ האבות. וכמובן – חילוק עיקרי בין השתחוואה להנ"ל.

(117) פרשתנו שם, ד.

(108) שם, ז.

(109) ב"ר פנ"ד, ד.

(110) ראה תו"ש וישלח, ג (אות יג).

(111) ראה ב"ר פנ"ח, ו וביפה תואר (וראה גם מכתב

שבהערה 104).

(112) ד"ה ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחוהו עזר"ת;

תרפ"ח (סה"מ עזר"ת ס"ע קב ואילך; תרפ"ח ע' כב ואילך).

(113) ראה תורת מנחם חמ"א ס"ע 220 ואילך. וש"נ.

(114) ראה מאור עינים ס"פ שמות.

(115) "התמים" ח"ב ע' עא. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197.

ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ע' תנד ואילך.

(116) לך לך יז, יז.

(118) (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:) בשנים שעברו, הי' מספיק רמז בלבד, ולא היו צריכים יותר מזה... אבל עכשיו, יש צורך לפרש כל דבר בגלוי (וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' אומר לפעמים: חמשים שנה לא גילו פתגם זה (ראה סה"ש תש"ט ע' 320)). וכמו"כ בנוגע לפירוש רש"י זה, שפעם הי' מספיק רמז בלבד, משא"כ עכשיו כו'.

(119) לך לך יב, ז. פרשתנו כד, ז.

(120) תהלים כ, ח.

(121) בא' הרשימות צוין שבמהלך ההתוועדות הביט כ"ק אדמו"ר שליט"א כמ"פ על השעון, ומפני קוצר הזמן לא נשלם הביאור באגה"ת (המו"ל).

1 באגה"ת מדייק רבינו הזקן "ואף שיעלה לך מסויים אין לחוש כו'" (משא"כ באגה"ק) – כיון שמדבר
2 אודות ענין הצדקה כדי לפדות את התענית, שצדקה זו היא במדידה והגבלה – לפי ערך מספר התעניות
3 שצריך להתענות, וכמו שהקרבנות (שהרי "התענית הוא במקום קרבן" ¹²²) "הן בבחי' שיעור ומדה
4 וגבול" ⁹⁸; ולכן גם כאשר נתינת הצדקה היא יותר מחומש, ועד "להרבות מאד מאד בצדקה", כ"פ מאד
5 ("ע"ד מ"ש" ¹²³ "טובה הארץ מאד מאד" ¹²⁴), הרי זה עדיין עולה "לסך מסויים" בלבד, ולא באופן של
6 בלי גבול.

7 וכללות הענין בזה – דכיון שכוונת רבינו הזקן לבאר שענין התשובה, גם באופן "שיהי' לרצון לפני
8 ה' כו'", כפי שהי' נפעל ע"י הקרבן, ועכשיו נפעל ע"י התענית ¹²², הוא באופן ש"קרב אליך הדבר מאד
9 גו" ¹²⁵ (לא סתם "קרב", אלא "קרב . . מאד" ¹²⁶), כי גם "אי לא מצי לצעורי נפשי", יש לו עצה לפדות
10 ע"י צדקה – הרי זה צ"ל באופן מדוד ומוגבל דוקא; משא"כ בנוגע לנתינת צדקה באופן של בלי גבול,
11 אי אפשר לומר שזהו "קרב . . מאד".

12 ואילו באגה"ק מדבר רבינו הזקן (גם) אודות ענין הצדקה מצד עצמה, שעל ידה ממשיכים חסדי ה'
13 שהם בלי גבול ותכלית, ולכן צ"ל נתינת הצדקה באופן של בלי גבול – "בכל מאדך" ¹²⁷ (אף שזהו רק
14 "מאד שלך" ¹²⁸, ויכול להיות שלגבי משהו אחר הרי זה נחשב לגבול) – שלכן דורש רבינו הזקן אפילו
15 מאלו "אשר מטה ידם בלי שום משען ומשענה וממש לוויים ואוכלים כו" ¹²⁹, שגם הם צריכים להשתתף
16 בענין הצדקה, ליתן להשד"ר עבור "מעמד" כו' יותר מכפי יכלתם; וכיון שדורש זאת מכולם, הרי בודאי
17 יש ביניהם גם "מי שלא חטא, או שתקן חטאיו בסיגופים ותעניות" (או ע"י יסורי רעב, שאין יסורים
18 גדולים מהם ¹³⁰), כך, שנתנת הצדקה אינה בשביל תיקון נפשו כו', אלא מצד ענין הצדקה כשלעצמה,
19 שהיא באופן של בלי גבול, וכמאמר רז"ל ¹³¹ "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" (ומ"ש רבינו
20 הזקן ⁹⁸ רק "אין בן דוד בא כו'", י"ל בדא"פ שזהו כדי לסיים בדבר טוב).

21 ואעפ"כ, גם באגה"ת שבה מדובר אודות נתינת הצדקה במדידה והגבלה, מביא רבינו הזקן "מ"ש
22 במ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו", אף ששם מדובר אודות נתינת הצדקה בלי גבול – כי, גם כאשר נתינת
23 הצדקה בפועל היא במדידה והגבלה, צ"ל במחשבתו עכ"פ התנועה של בלי גבול, שזוהי תנועת המס"נ,
24 בתור התעוררות כו' לעבודה בפועל.

* * *

25
26 יט. הביאור בפירוש רש"י ⁸⁹ ד"ה "בכסף מלא", "אשלם כל שווי", וכן דוד אמר לארונה ¹³² בכסף
27 מלא – שאע"פ שאברהם הי' יכול ליטול את מערת המכפלה "מן הדין", שאמר לו הקב"ה "לזרעך אתן
28 את הארץ הזאת", מ"מ שילם כל שווי. ועל זה מביא רא"י מדוד, שאף שזכה בכל ירושלים מדין כיבוש,
29 קנאה מארונה בכסף מלא (כדי שלא תהי' לו אחיזה ושייכות למזבח ולקרבנות. ועד"ז בנדו"ד, שלא
30 תישאר בה שום שייכות לעפרון). ועפ"ז מובן בפשטות מדוע אין למדים מכאן שקרקע נקנית בכסף
31 (נוסף על תירוצי התוס' ¹³³ "דלמא ה"מ מנכרי שכל קנינו בכסף" ¹³⁴), כיון שנתנת הכסף לא היתה בתור
32 קנין, שהרי היתה קנוי' לו בלאה"כ ¹³⁵, אלא בכדי שלא תהי' לעפרון שום שייכות בה – הוגה ע"י כ"ק
33 אדמו"ר שליט"א, ונדפס ¹³⁶ בלקו"ש ח"י ע' 60 ואילך.

(132) דברי הימים"א כא, כב-כד.

(133) קידושין כו, א.

(134) בענין זה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א מ"ש בשו"ע
רבינו הזקן בהלכות פסח (תסמ"ח סי"ב) "שאין הנכרי קונה קרקע
. . אלא בשטר עם הכסף, כמו שנתבאר בח"מ", באמרו: כבר הגיע
הזמן שיתחילו ללמוד שו"ע של רבינו הזקן! ...

(135) וכמ"ש (לך לך יג, יז) "קום התהלך בארץ גו", שקנאה
בחזקה (ראה ב"ב ק, א).

(136) בשילוב שיחת ש"פ חיי שרה תשי"ט.

(122) אגה"ת פ"ב.

(123) שלח יד, ז.

(124) ראה לקו"ת ר"פ שלח.

(125) נצבים ל, יד – דף השער דספר התניא.

(126) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 124. וש"נ.

(127) ואתחנן ו, ה.

(128) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(129) אגה"ק רסט"ז.

(130) ראה מכילתא בשלח טז, ג. יל"ש שם רמז רנו (בסופו).

(131) סנהדרין צז, א.

*

1

כ. ה"יינה של תורה" בפרש"י ד"ה "המכפלה", בהמשך להמבואר במאמר⁹¹ בענין "ה' מכפלה" – נכלל בלקו"ש הנ"ל סט"ו.

3

*

4

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שצריכים כבר לחשוב אודות תפלת מנחה... ונתן המזונות עבור המלוה-מלכה, וצוה להכריז הזמן והמקום.

6

לאחרי אמירת ברכה אחרונה, התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פדה בשלום".

7

המשך ביאור למס' נדה ליום שני עמ' א

התנור ממקום למקום, ונחשב בית יד של הכלי והרי הוא כמוהו
 שאם נטמא התנור נטמא גם האבן ומטמא את האוכלים הנוגעים
 בו, שיעורו טַפַּח, שעד שיעור זה נצרך לתנור כדי לטלטלו, ויותר
 מכך עומד להיקצץ ואינו נטמא עמו. וכן אבן היוצא מן הכירה
 שיש בה מקום לשפיתת שתי קדרות, שיעור האבן המחובר
 בעוביה ונטמא עמה הוא, אורך שלש אַצְבָּעוֹת, שעד שיעור זה הרי
 הוא חֲבוּר ויד לכירה, ודינו כמו הכירה, שאם נטמא הכירה
 נטמא האבן ומטמא אחרים, ויותר משלש אצבעות אין דינו
 ככירה, כיון שעומד להיקצץ. ואם כן קשה מדוע לא נמנה טפח זה
 של תנור בין אלו שמנה רבי אושעיא. מתרצת הגמרא: כִּי קָאֲמְרִין
 – מה שאמרנו ומנינו שיעורי טפח, הוא רק הִיכָא דְבִצְרִי מְטַפַּח לֹא
 הָיוּ – כאשר אינם ראויים לשימושם בפחות מטפח, כמו שופר
 ולולב שפסולים כשהם פחותים מטפח, אֲבָל הִכָּא – כאן באבן
 היוצא מהתנור, כִּל שִׁכְנָן דְבִצְרִי ו-שפחות) מְטַפַּח יָד תַּנּוּר הוּא.
 מוסיפה הגמרא להקשות: וְהֵיאִיכָא – הרי יש דבר נוסף ששיעורו
 טפח,

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

מקשה הגמרא: וְתוּ לִיכָא – וכי אין עוד דברים ששיעורם טפח,
 וְהֵיאִיכָא – והרי ישנו דבר נוסף, ששנינו (אהלות פ"ג מ"ז) בענין
 טומאת אהל המת, אהל קטן ששיעורו טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח
 מְרֻבָּע, כלומר שיעור ארכו ורחבו וגובהו חללו כל אחד מהם אינו
 פחות מטפח, נידון כאהל, וּמִכֵּי אֵת הַטּוֹמְאָה – היינו אם כוית מן
 המת תחת האהל בצד זה, וכלי תחת האהל בצד אחר, נטמא הכלי
 מחמת אהל המת, וְכֵן אַהֵל זֶה חוֹצֵץ בֵּינֵי הַטּוֹמְאָה – מעבב הוא
 את הטומאה מלעלות מעל מחיצת האהל, כגון אם היתה טומאה
 תחתיו וכלים על גביו, הרי הכלים טהורים, ואם כן מדוע לא נמנה
 רבי אושעיא טפח זה בכלל הדברים ששיעורם טפח. מתרצת
 הגמרא: טַפַּח קָאֲמְרִין, טַפַּח עַל טַפַּח לֹא קָאֲמְרִין – רבי אושעיא
 נמנה רק דברים ששיעורם טפח, ולא את אלו ששיעורם טפח על
 טפח.
 מוסיפה הגמרא להקשות: וְהֵיאִיכָא – והרי יש דבר נוסף ששיעורו
 טפח, ששנינו (כלים פ"ה מ"ב) אֲכָן הוֹצֵא ו-הבולטן מן התנור
 בעוביו, שהיו קובעים אותו בתנור כדי לאחוז בו כשמטלטלים את

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' ב

אותו כותי אינה נדה.

18

גמרא

19

מבואר במשנה שרק בנות הכותים נדות מעריסתן. שואלת
 הגמרא: הִכִּי דָמִי – במה מדובר כאן, אִי דָקָא חוּזִין – אם מדובר
 בקטנות שראו דם, אֲפִילוּ דִידָן נָמִי – אפילו הבנות שלנו נטמאות
 בכך, וְאִי דִלָּא קְחוּזִין – ואם מדובר כשלא ראו דם, דִידָהּ נָמִי לֹא
 – גם בבנות כותים אין טעם לטמא.
 משיבה הגמרא: אֲמַר דָּקָא בְרִיה דְרַב אֲחָא בִר רַב הוּנָא אֲמַר רַב
 שִׁשְׁתִּי, הִכָּא בְמֵא עֲקָרִין – כאן, במשנה, במה מדובר, בְּסִתְמָא –
 כשאין אנו יודעים אם ראתה דם, שבאופן זה רק בנות כותים
 טמאות, דְּבִין דִּאיכָא מִיעוּטָא דְחוּזִין – שמתוך שיש מיעוט קטנות
 שראות דם, חִיּוּשִׁין על כל אחת שמא היא מאותו מיעוט וראתה
 דם.
 שואלת הגמרא: וְהֵיאִיכָא דְחוּזִישׁ לְמִיעוּטָא – מיהו התנא של
 המשנה שחושש למיעוט, הרי לכאורה אין לחשוש לכך.

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

המשנה מבארת מה דין הכותים ובנותיהם לענין טומאת נדה: בְּנוֹת
 הכּוּתִים נחשבות נְדוֹת מְעִרְסָתָן – משעה שהן קטנות ושוכבות
 בעריסה, והיינו משעת לידתן. וְהַכּוּתִים עצמם מְטַמְּאִים מִשְׁכָּב
 תַּחְתָּו – שהם שוכבים עליו, כְּעִלּוֹן – כמו שזב מטמא בגד שהוא
 נושא, שבגד זה מטמא רק אוכלים ומשקים. מִפְּנֵי שְׁהַכּוּתִים הֵן
 בּוֹעֲלֵי נְדוֹת, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת – וזאת משום שנשותיהם נוהגות טומאה
 עַל כָּל דָּם וְדָם שהן רואות, אפילו על דם ירוק, ומתוך כך באות
 לידי תקלה, שאם רואה דם ירוק מתחילה למנות שבעה ימי נדה,
 ולפעמים רואה באותם ימים דם אדום וממשיכה למנות מהראייה
 הראשונה, ולאחר שבעה ימים טובלת, ובאמת הראייה הראשונה
 של הדם הירוק אינה מטמאה, ושבעת ימי טומאתה מתחילים רק
 מהראייה השניה של הדם האדום, ונמצא שהיא טובלת בימי
 נדתה ואינה נטמאת.
 המשנה מבארת דיני טומאה זו: וְאִין חִיּוּשִׁין עֲלֶיהָ עַל כִּיָּא מְקַדָּשׁ
 – הלוכש בגדים שכתי שכב עליהם ונכנס לבית המקדש, אינו
 חייב קרבן, וְאִין שוֹרְפִין עֲלֶיהָ אֵת הַתְּרוּמָה שנגעה בהם, כדון
 תרומה טמאה, מִפְּנֵי שְׁטוּמְאָתָן היא רק מִקְפָּק, ויתכן שאשטו של

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

בס"ד. משיחות ש"פ חיי-שרה, כ"ה מרחשון, מבה"ח כסלו, ה'תשנ"ב – פתיחת כינוס השלוחים העולמי –

תרגום מאידית

מזה מובן, שהמטרה של כינוס השלוחים
העולמי הנוכחי מתבטאת בנקודה זו – להתדבר
ביחד ולקבל החלטות טובות על מנת לקיימן
בפועל, כיצד לבצע את השליחות המיוחדת של
הזמן שלנו: קבלת פני משיח צדקנו.

ב. השייכות של עבודת השליחות (של
השלוחים שנתאספו לכינוס השלוחים העולמי) עם
משיח צדקנו – תובן בהסברת שייכותו של משיח
עצמו עם ענין וגדר השליחות בכלל:

על הפסוק⁵ "שלח נא ביד תשלח" (שאמר משה
להקב"ה כשהקב"ה שלחו להוציא את בני-ישראל
ממצרים) אומרים חז"ל⁶: "אמר (משה) לפניו,
ריבונו-של-עולם, שלח נא ביד תשלח – ביד משיח
שהוא עתיד לגלות". ועל-פי זה יש לומר, שבמשיח
יש גדר של שליח על-פי תורה. משיח הוא השליח
("שלח .. תשלח") של הקב"ה לגאול את ישראל⁷.

הטעם בפשטות למה ביקש זאת משה, הוא,
כפירוש רש"י על הפסוק: "ביד אחר שתראה
לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם
לעתיד, יש לך שלוחים הרבה": הואיל ובלאו הכי
לא ישלח הקב"ה את משה "להכניסם לארץ
ולהיות גואלם לעתיד", אלא ישלח שליח אחר
(משיח), שישלח את משיח להיות גואלם של
ישראל גם ממצרים!

אבל צריך להבין: ודאי הבין משה רבנו –
ובפרט שהוא הי' שלימות החכמה דקדושה⁸
(ו"משה קיבל תורה מסיני"⁹) – שהקב"ה עצמו
ידע שהוא עתיד לשלוח את משיח (ולא את משה)

א. בעמדנו בהתחלתו ובפתיחתו של כינוס
השלוחים העולמי – השלוחים שיחיו של כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בכל מרחבי תבל,
בארבע כנפות הארץ – צריך להזכיר, בראש
ובראשונה, את היסוד, ולבטא את התפקיד של
השלוחים בדורנו זה בכלל, ובפרט החידוש
שנתוסף במיוחד בזמן האחרון בעבודת השליחות
– לקבל את פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלמה.

כמדובר כמה פעמים, נוסף על הנקודה
המשותפת בכללות עבודת השליחות של בני-
ישראל בכלל, כשלוחיו של הקב"ה, שהיא "אני
נבראתי לשמש את קוני"¹, ובפרט השלוחים של
נשיא דורנו – אשר נקודת השליחות הזאת
משותפת ושווה בכל הזמנים – מתוסף מזמן לזמן
חידוש בשליחות, שליחות מיוחדת, שהיא חודרת
את כל ענייני השליחות והיא נעשית ה"שער"²
שעל-ידו "עולים" כל ענייני השליחות,

על-אחת-כמה-וכמה בנידון-דידן, שזהו חידוש
כללי ועיקרי, שאינו רק פרט (או כלל) בשליחות,
אלא הוא עיקר וענין כללי ביותר, ועד שהוא הענין
הכי כללי בתורה – הכנה לביאת המשיח – שמקיף
את כל הנקודות והפרטים של עבודת השליחות.

וכפי שכבר דובר פעמים רבות (ובפרט
בחודשים והשבועות האחרונים), שעל-פי הודעת
חז"ל³ שכבר "כלו כל הקיצין", וההודעה של כ"ק
מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר עשו תשובה
גם-כן, עד שכבר סיימו את כל ענייני העבודה
(אפילו "לצחצח את הכפתורים"⁴), ועומדים
מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו – הרי העבודה
והשליחות עכשיו היא: להיות מוכנים בפועל
לקבלת פני משיח צדקנו בפועל ממש!

(1) משנה וברייתא סוף קידושין.

(2) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 22. וש"נ (וראה סה"מ תש"ח ע' 240).

(3) סנהדרין צז, ב.

(4) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(5) שמות ד, יג.

(6) מדרש לקח טוב עה"פ. וראה פדר"א פ"מ: ביד אותו איש
שאתה עתיד לשלוח כו' שנאמר הנה אנכי שולח לך את אליהו
הנביא גו' (מבשר הגאולה). וראה לקו"ש ח"א ע' 8 הערות 2-3.

(7) דאף שבקשת משה לא נתקבלה בפועל (אבל ראה לקמן
בפנים), אין זה שולל דברי משה שמשיח הוא שליח לגאול
ישראל לעתיד.

(8) ראה לקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך. וש"נ.

(9) אבות פ"א מ"א.

35 ויש מקום לחקור בגדר ובדין (השליחות של)
36 אליעזר בקיום דברי אברהם אליו¹⁵ "ולקחת אשה
37 לבני ליצחק"¹⁶; שיש לפרש את זה בכמה אופנים,
ומהם¹⁷: (א) "אליעזר שליח הי" לבידושי¹⁸ (כמו

1 לגאול את ישראל לעתיד, ובכל זאת בחר במשה
2 כשליח לגאול את ישראל ממצרים; מדוע אם-כן
3 ביקש משה "שלח נא ביד תשלח"?

4 ולאידך גיסא, מאחר שמשה (חכמה דקדושה)
5 ביקש והציע זאת, מובן שכך זה על-פי חכמה
6 דקדושה בתכלית השלימות שלה; אם-כן למה לא
7 נתקבלה בקשתו?

8 ויש לומר, שהיא הנותנת: היות שזו בקשה
9 והצעה של משה רבנו (והובאה בתורת אמת,
10 בתורה הנצחית¹⁰), היא אכן נתקיימה בפועל –
11 שאותו שליח שהקב"ה שלח לגאול את ישראל
12 ממצרים (משה), אותו עצמו הוא שולח לגאול את
13 ישראל לעתיד – כפי שנאמר במדרש¹¹, שמשה
14 "הוא גואל ראשון (בגאולת מצרים) הוא גואל
15 אחרון (בגאולה העתידה)".

16 וזו היתה כוונת משה בבקשתו "שלח נא ביד
17 תשלח" (אף-על-פי שידע שהקב"ה יודע שהוא
18 עתיד לשלוח אחר-כך את משיח) – לקשר את
19 ה"גואל ראשון" עם ה"גואל אחרון", שגם הגאולה
20 הראשונה (ממצרים) תהי' קשורה עם "ביד תשלח"
21 (משיח), וגם הגאולה האחרונה תהי' קשורה עם
22 משה ("גואל ראשון").

23 כלומר, אף-על-פי שמשה ומשיח הם שני
24 אנשים שונים¹² (ומשה הוא משבט לוי ומשיח
25 משבט יהודה (בית דוד)), והם מהווים שני ענינים
26 נפרדים, הם מתקשרים ומתאחדים זה עם זה,
27 כדלקמן (סעיף ט).

28 ג. הענין יובן בהקדמת הביאור בכללות גדר
29 השליחות בתורה, החל מהשליחות הראשונה
30 שמסופרת בתורה (ובאריכות הפרטים)¹³ בפרשתנו¹⁴
31 – השליחות ששלח אברהם את אליעזר למצוא
32 ולעשות שידוך עבור יצחק בנו, והאופן שאליעזר
33 ביצע אחר-כך בפועל את שליחותו, בשידוך יצחק
34 ורבקה.

(15) שם, ד.
(16) וראה פנים יפות וס' המקנה שבהערה 18, שאברהם
שלח את אליעזר בתור שליחו של יצחק שהי' גדול (וראה
קידושין מה, ב). ואף לדעת הפוסקים (רמ"א אה"ע ס"ה ס"ו
בשם הגהות מרדכי) דאין שליח קידושין עושה שליח, הרי זה:
(א) רק לדעה אחת ותקנה בעלמא. וצ"ע אם כן הוא (אצל
האבות) לפני מ"ת. (ב) אליעזר הי' עבדו של אברהם שהוא
כגופו (ולא כמו שליח), ומצד זה הי' יכול לקדש את רבקה,
ראה מפרשים שבהערה 18.

(17) הבא לקמן הוא ע"פ פירוש התוס' שבהערה 19, ופירוש
המדרשים ומפרשי התורה – שאליעזר קידש את רבקה ליצחק,
והיא נעשית ארוסה* (מדרש אגדה עה"פ (פרשתנו שם, כב)
ויקח האיש נזם זהב. לקח טוב עה"פ (שם, נג) ויוצא העבד.
תוס' (הדר זקנים) עה"פ (שם, יו"ד) ויקח העבד עשרה גמלים),
או גם נשואה (ראה פדר"א פט"ז וברד"ל אות לה. ספורנו עה"פ
(שם, סא) ויקח העבד את רבקה. ועוד).

[ולפי פירוש זה – יש לומר, דזה שאליעזר שם "שני צמידים
על ידיו" (שם, כב), הוא בהתאם להמנהג** לקדש בטבעת***.
וראה מדרש אגדה שם, ש"נזם זהב – הוא הי' קידושין, ושני
צמידים על ידיו" שהם מאתים וחמשים, המאתים כנגד כתובת
בתולות והחמשים תוספת].

אבל בכמה מדרשים ומפרשים משמע שלא קידשה אלא
הביאה ליצחק ורק אח"כ נתקדשה לו (ראה פדר"א שם לדעת ר"י.
וראה לקו"ש חט"ז ע' 165 הערה 22; ע' 168 הערה 33).

(18) ואף שאליעזר הי' עבד, ואין עבד נעשה שליח לקידושין
לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (רמב"ם הל' אישות פ"ג הי"ז.
טושו"ע אה"ע"ז ס"ה ס"ו) – י"ל בפשטות, שלפני מ"ת הי'
אפשר למנות גם עבד לשליח (כיון שלא הי' אז "תורת קידושין",
ראה רמב"ם ריש הל' אישות). ובמנחה כלולה ופי' מהר"א עה"ת
פרשתנו שם ועוד, שאברהם שיתר אליעזר ולכן נעשה שליח
לקידושין. עוד ביאור בזה – פנים יפות פרשתנו שם, ב; המקנה
לקידושין מא, ב (הובא בפרדס יוסף כאן) [ושם, שדין הנ"ל שאין
עבד נעשה שליח לקידושין הוא רק בנוגע לאדם אחר אבל עבדו
של המקדש שאני ויכול לקדש ע"י עבדו לא מתורת שליחות אלא
דהוי כגופו, ד"יד עבד כיד רבו" (ב"מ צו, סע"א. וש"נ)]. וראה
עד"ז ברד"ל לפדר"א פט"ז אות לב בהג"ה (ו). ועוד.

(*) ראה בתוס' הנ"ל שבמסכת כלה (רפ"א) דמייתי קרא דויברכו את
רבקה (פרשתנו שם, ט) איכא למימר דהתם ברכת אירוסין (אבל ראה
הערה 24).

(**) רמ"א אה"ע ר"ס כז (ושם: "ויש להם טעם בתיקוני זהר", ראה
תקו"ז ריש תיקון ה' (יט, א). תי' י' (כה, ריש ע"ב). תי' כא (נה, ב).
חינוך מצוה תקנב (וראה בט' אוצר חילוף מנהגים בין בני בבלי לבני
א"י (הובא גם ביש"ש ב"ק בסופה) דמנהג א"י לקדש בטבעת משא"כ
בבבלי). – הביאור בזה ע"פ הלכה, ראה צפנ"נ לרמב"ם הל' אישות
רפ"ג. ס' המקנה ט"ז נ"ס"א (הובא בשער הכולל פל"ה אות ג). – וראה
בארוכה שיחת ש"פ בלק תשד"מ.

(***) ועד"ז מה שמצינו ביהודה ותמר – שנתן לה חותמו (וישב לח,
יח) "קדשה בטבעת" (דעת זקנים מבעה"ת עה"פ וכו' בתוספות –
הדר זקנים. מושב זקנים עה"ת. וראה לקו"ש חט"ז ע' 337 ואילך).

(10) ראה תניא רפ"ז. ובכ"מ.

(11) ראה שמו"ר פ"ב, ד. שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים

פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

(12) ראה גם אוה"ח ויחי מט, יא.

(13) ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה תשמ"ט (סה"ש ח"א ע' 58 ואילך).

תש"נ (סה"ש ח"א ע' 130 ואילך).

(14) כד, ב ואילך.

בברוך" 29 [ובפרט שבסיפור הדברים מודגש 21
ובאריכות איך אליעזר עצמו הי' צריך להשתדל כדי 22
למצוא את השידוך המתאים ליצחק: אליעזר הי' 23
צריך להתפלל בעצמו לה', ולברר בעצמו ולעשות 24
סימן על זה (ועוד באופן ניסי), שכן אברהם אמר 25
לו רק 30 "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני גו' אל 26
ארצי ואל מולדתי תלך", ולא פירט את מי עליו 27
לקדש] – ממילא יש מקום שיתערבו בזה חשבונות 28
אישיים כו'. 29

אבל לאידך גיסא, אליעזר הי' "זקן ביתו 30
המושל בכל אשר לו" 31, "שמושל בתורת רבו" 32, 33
ו"דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים" 33, ו"עבד 34
אברהם" 34, אשר "עבד מלך מלך" 35 וכו'. וגם 33
בקיום ציוויו של אברהם "ולקחת אשה לבני 34
ליצחק" קיים אליעזר הכול בדיוק כדברי אברהם. 35
ויתירה מזה – אברהם השביעו על כך ("שים נא ידך 36
תחת ירכי ואשביעך גו'" 14). שמשום כך – ועוד 37
טעמים – מסתבר לומר, שהוא הי' שליח (של אדם 38
כמותו) לקדש את רבקה (כדאיתא בתוספות). 39

ויש לומר, שדבר זה (שאליעזר הי' שליח) מובן 40
גם ממה שכתוב 36 "ויקח העבד עשרה גמלים 41
מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו", כפי 42
שהמפרשים מבארים 37, שאליעזר החזיק ברשותו 43
("בידו") "כל טוב אדוניו", והי' יכול לעשות בזה 44
כרצונו (ולא נזקק לנתינת רשות על כך), כפי 45
שנאמר קודם לכן "המושל בכל אשר לו". 46

[ואפילו לפי הפירוש (המובא ברש"י 38) ש"שטר 47
מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו 48

1 שנאמר (בתוספות 19), ש"שלוחו" 20 של אדם
2 כמותו" 21. [וגם בגדר השליח עצמו יש כמה דרגות,
3 כידוע 22: מעשה השליח הוא כמעשה המשלח;
4 יתירה מזה, גם כוח העשי' של השליח הוא כמותו
5 דהמשלח; ועוד יותר – כל כולו של השליח הוא
6 כמותו דהמשלח; עד "כמותו (דהמשלח) ממש" 23].
7 (ב) אליעזר הי' בגדר שדכן, למצוא אשה ליצחק
8 (לא כשליח לקידושין 24), או אפילו שדכן לקדשה
9 – שאף-על-פי שגם שדכן בכוחו לקדש 25, אין זה
10 אותו כוח כמו שליח, שהוא "כמותו" דהמשלח,
11 מה שאין כן בנוגע לשדכן אין אומרים 26 "שדכן
12 של אדם כמותו", ואדרבה – שדכן הוא בפירוש
13 לא "כמותו", אלא כאדם אחר שעושה טובה לשני
14 (כפי שרואים במנהג העולם).

15 יש סברא לומר, שאליעזר לא הי' כשליח של
16 אברהם שהוא כמותו, אלא כמציאות נפרדת
17 (כשדכן) – כפי שמשמע (בענין השידוך של יצחק
18 גופא) מזה שאליעזר "הי' 27 מחזר למצוא עילה
19 שיאמר לו לאברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר
20 לו אברהם בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק 28

(19) ד"ה שנאמר – כתובות ז, ב.

(20) משנה ברכות לד, ב. קידושין מא, ב. וש"נ.

(21) ואף שענין השליחות שייך דוקא בישראל, "מה אתם בני
ברית אף שלוחכם בני ברית" (קידושין שם. וש"נ) – י"ל שקודם
מ"ת הי' שייך שליחות גם באוה"ע ע"י אוה"ע (ובכדו"ד – שליחות
אברהם ע"י אליעזר), ובפרט שאליעזר הי' "זקן ביתו המושל בכל
אשר לו", "דולה ומשקה מתורת רבו" (כדלקמן בפנים). ועוד
ועיקר – שאליעזר הי' עבדו של אברהם, שהוא כגופו (וראה הערה
18).

(22) ראה לקח טוב (להר"י ענגיל) כלל א. וראה שו"ע אדה"ז
או"ח ס"ס"ג סכ"ה בקו"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 323 ואילך. ח"ב
ע' 148 ואילך. ח"כ ע' 303. שיחת ש"פ ח"ש תש"נ ס"ה (סה"ש
ח"א ע' 133 ואילך). ס"ב (התועודות תנש"א ח"א ע' 330
ואילך).

(23) כ"ה הלשון בתשובות הריב"ש סרכ"ח. לקו"ת ויקרא א,
ג.

(24) כדמשמע גם לפי מה שמסיים בתוס' כתובות שם
ש"נראה דאסמכתא בעלמא היא כו' ולא איירי פשטי' דקרא
בברכת אירוסין" (וכן מפורש במס' כלה רבתי פ"א).

(25) ראה שו"ע אה"ע שם ס"ד.

(26) וראה שו"ע שם "אפילו לא מינהו שליח בהדיא אלא
שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית וא"ל לשדכה לו והלך
השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות הרי זו מקודשת".

(27) רש"י פרשתנו כד, לט, מב"ר שם פנ"ט, ט. יל"ש הושע
רמז יב.

(28) דענין הנישואין הוא ש"דבק באשתו והיו לבשר אחד"
(בראשית ב, כד), שדוגמתו בענין השליחות – "שלוחו של אדם

כמותו (ממש)".

(29) ולהעיר גם מטענת אברהם (לך לך טו, ב"ג): "מה תתן
לי ואנכי הולך עירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר גו', הן
לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אותי" (לא למעליה).

(30) פרשתנו שם, ג"ד.

(31) שם, ב.

(32) יומא כח, ב.

(33) שם. הובא בפרש"י לך לך טו, ב.

(34) וכפי שפ"ח (כפתיחת דבר סגור) אליעזר את דבריו
בבואו לבית רבקה – "עבד אברהם אנכי" (פרשתנו שם, לד).

(35) תנחומא צו יג (הובא בפרש"י בהעלותך יב, ח). ספרי
(הובא בפרש"י) דברים א, ז. ב"ר פט"ז, ג. – ובשבעות מז, ב:
עבד מלך כמלך.

(36) פרשתנו שם, יו"ד.

(37) רמב"ן. ספורנו. חזקוני. ועוד.

(38) עה"פ, מב"ר שם פנ"ט, יא ("זו דיאיתקי"). וראה תו"ש
עה"פ (אות עב). וש"נ.

לשלוח לו בתם"; ובפרט שגם אם לא הי' מוסר את
 "כל אשר לו", אלא רק רוב, הי' די בכך, בהיותו
 עשיר גדול ביותר, כדי "שיקפצו לשלוח לו בתם".
 ובפרט שאברהם הי' אז בן ק"מ שנה, וחי אחר-כך
 עוד כמה וכמה (ל"ה) שנים, וממילא הי' זקוק
 לנכסים עבור עצמו ועבור בני ביתו כו' (ובפרט
 לאחר "ויוסף אברהם ויקח אשה גו' ותלד לו
 גו'").⁴⁷

בפנימיות הענינים אפשר הי' לבאר זאת על-פי
 מה שנאמר⁴⁸ "יצחק בן אברהם אברהם הוליד את
 יצחק", ואמרו חז"ל⁴⁹, קלסתר פניו של יצחק דומה
 לאברהם, שכן גם בפנימיותם ובעבודתם הם היו
 (בכללות) דבר אחד והמשך אחד – "האבות הן הן
 המרכבה"⁵⁰; אבל עדיין צריך ביאור בפשטות
 הענינים על-פי נגלה.

ה. ויש לומר הביאור בזה:

נישואי יצחק ורבקה – הנישואין (וההכנה
 לנישואין) הראשונים הכתובים בתורה – אינם רק
 נישואים פרטיים בין שני יחידים (יצחק ורבקה),
 אלא ענין הכי כללי: אלה היו הנישואין הראשונים
 של זוג יהודי (אחרי קיום מצוות מילה)⁵¹, ויתירה
 מזו – על-ידי הנישואין הללו נעשה ("תולדות")
 ההמשך של כלל ישראל. כלומר, נוסף על הנישואין
 הפרטיים בין יצחק לרבקה, מבטאים נישואיהם את
 הנישואין של כלל ישראל⁵², הנישואין הללו הביאו
 את התולדות ואיפשרו את המשך קיום עם-ישראל
 עד סוף כל הדורות.

ויש לומר, שלכן מסר אברהם על ענין זה "כל
 אשר לו" ליצחק בנו, מפני שזו לא רק חתונה
 פרטית בין יצחק לרבקה, אלא נישואין של כלל

1 לשלוח לו בתם" – הרי אברהם מסר את שטר
 2 המכירה לרשותו של אליעזר, באופן שיש לו הכוח
 3 לקרעו וכיוצא-בזה. יוצא מזה, ש"כל אשר לו" (של
 4 אברהם) הי' ברשות אליעזר].

5 דלכאורה, איך הי' יכול אברהם למסור "כל
 6 אשר לו" לאדם³⁹ שעליו יכול להיות ספק אם
 7 ישתמש בזה כדבעי⁴⁰? מזה מוכח, שאליעזר הי'
 8 מסור לגמרי לאברהם (בהיותו עבדו), ולכן גם
 9 כאשר שלחו לעשות את השידוך עבור יצחק –
 10 הוא הי' (לא כשדכן, שהוא מציאות לעצמו, אלא)
 11 בבחינת שליח, שכל מציאותו היא מציאות
 12 המשלח. ולכן הי' אברהם יכול להשאיר ברשותו
 13 "כל אשר לו" בלי שום ספק בדבר⁴¹.

14 ד. הביאור בזה יובן בהקדמת שאלה נוספת –
 15 "קלאץ קושיא" – על זה ש"שטר מתנה כתב ליצחק
 16 על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם":

17 אפילו בנוגע למצות הצדקה (וכיו"ב) הדין⁴²
 18 הוא, ש"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחריס כל נכסיו,
 19 והעושה כן עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר⁴³
 20 מכל אשר לו ולא כל אשר לו כו'". איך ייתכן אפוא
 21 שאברהם מסר "כל אשר לו" ליצחק⁴⁴ (אפילו אם הי'
 22 מוסר לו זאת כבר אז בירושה⁴⁵, גם אז לא הי' הדבר
 23 מובן⁴⁶, על-אחת-כמה-וכמה שזה הי' "כדי שיקפצו

(39) ראה רא"ם כאן: לא יתכן לומר שנתן ממונו לרשותו של
 אליעזר (ומבאר שזהו הכרחו של רש"י לפרש שטר מתנה כתב
 ליצחק כו').

(40) ובפרט לפי הביאור (לעיל הערה 18), שאברהם שיחרר
 את אליעזר לשלחו לקחת אשה ליצחק, אשר עי"ז בכחו לעשות
 עם כל נכסי אברהם כפי שיעלה ברצונו (משא"כ לפני זה כשנאמר
 "המושל בכל אשר לו" הי' עבדו, שהוא כגופו ומה שקנה עבד
 קנה רבו (פסחים פח, ב. קידושין כג, א)).

(41) באגדת בראשית פמ"ה [מז] (ועד"ז הוא בתנחומא
 (באבער) יוצא ג): מהו המושל... שהשליטו על כל מה שיש לו,
 ואמר לו אפילו אתה מאבד מה שיש לי – וקח אשה לבני משם,
 מיד ויקח העבד עשרה וגו'. אבל גם זה הוא (לא איבוד סתם
 לטובתו וכיו"ב, כ"א) רק בשליחותו של אברהם – בכדי לקחת
 אשה ליצחק.

(42) רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמים. וראה הל' דעות פ"ה
 הי"ב. הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. ובכ"מ.

(43) בחוקתי כז, כח.

(44) ראה משכיל לדוד כאן, שההכרח לפרש"י שנתן לו שטר
 מתנה – הוא, דאפ"ל שאברהם "מסר כל אשר לו ביד העבד
 ונשאר ביתו ריקן".

(45) כדאיתא בפרד"א פט"ז (וראה רד"ל שם). משא"כ לשון
 רש"י הוא "שטר מתנה".

(46) משא"כ מה שנאמר בסוף ימי חיי אברהם "ויתן אברהם

את כל אשר לו ליצחק" (פרשתנו כה, ה), שחוריש לבנו יצחק "כל
 אשר לו" (וראה השקו"ט בזה ברמב"ן ובמפרשי רש"י כאן
 ההוספה ב"ויתן אברהם גו'" לגבי מש"נ כאן "ויתן לו את כל
 אשר לו" בשטר מתנה. וע"פ המבואר לקמן בפנים, יש להוסיף
 ביאור בהפרש בין ב' הפסוקים, שבפסוק ראשון נתן לו "כל
 אשר לו" בשטר מתנה בגלל הנישואין של יצחק ורבקה, ובפסוק
 שני נתן לו "כל אשר לו" בתורת ירושה. ואכ"מ).

(47) פרשתנו כה, א ואילך.

(48) ר"פ תולדות.

(49) ב"מ פז, א. תנחומא תולדות ו. הובא בפרש"י ר"פ
 תולדות.

(50) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(51) ראה ב"ר פ"ס, ה.

(52) ראה עד"ז בלקו"ש ח"ל ע' 87 ס"ז.

27 (גם כפי שהוא הולך לעשות את השידוך על-פי
28 דעתו) תהי' כמותו דהמשלח, באופן שאין בזה
29 מקום לשום מציאות אחרת (בדוגמת שדכן, שהוא
30 מציאות לעצמו ואינו מציאותו דהמשלח).

31 ו. הביאור בזה בפנימיות הענינים:
32 בלקוט-תורה בסופו (פרשת ברכה⁵⁴) מבאר כ"ק
33 אדמו"ר הזקן, שנישואי יצחק ורבקה הם ענין הכי
34 כללי בתורה ובכל סדר ההשתלשלות, המשקף את
35 כללות עבודת האדם – יחוד מ"ה (יצחק) וב"ן
36 (רבקה); שזהו היחוד של הנשמה (מ"ה) והגוף (ב"ן)
37 של כל יהודי. עד – שלימות היחוד והנישואין בין
38 ישראל (כשהם נשמות בגופים) לקב"ה, ישראל
39 וקוב"ה כולא חד⁵⁵, כפי שזה יהי' בגאולה האמיתית
40 והשלימה (לאחר ההתחלה בזה, באירוסין, בשעת
41 מתן-תורה⁵⁶).

42 שבוה מתבטא כללות עבודת האדם בקיום
43 התורה והמצוות בעולם הזה הגשמי – היחוד של
44 מ"ה וב"ן: החידוש של מתן-תורה מתבטא בזה,
45 שאז נתבטלה הגזירה שהפרידה בין "עליונים"
46 ל"תחתונים"⁵⁷ (רוחניות וגשמיות, מ"ה וב"ן), ואז
47 ניתן הכוח לחבר ולאחד גשמיות ורוחניות, שהגוף
48 הגשמי⁵⁸ והדבר הגשמי ייעשה קדוש, עד לחפצא
49 של קדושה⁵⁹. ושלימות יחוד זה (של מ"ה וב"ן),
50 בתכלית השלימות והגילוי, יהי' בגאולה האמיתית
51 והשלימה [ואדרבה: אז יהי' "נקבה תסובב גבר"⁶⁰,
52 כדלקמן סעיף ט].

53 על-פי זה מבאר בלקו"ת, מדוע התורה מאריכה
54 אודות שליחות אליעזר (עד ש"פרשה של אליעזר
55 כפולה בתורה⁶¹), שכן "זה הי' ענין שליחות
56 דאליעזר, לברר ולהמשיך יחוד זה" של יצחק
57 ורבקה (מ"ה וב"ן); זה הביא "להמשיך בחינת
58 היחוד ממש, שהוא בחינת נישואין ופנימיות"⁶².

(55) ראה זח"ג עג, א.

(56) כמאחז"ל (שמו"ר ספ"ט ו') "העולם הזה אירוסין היו .. אבל לימות המשיח יהיו נישואין".

(57) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(58) ראה תניא פמ"ט (סט, סע"ב ואילך) "ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי כו", והרי "ובנו בחרת" הי' במ"ת (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס ס"ד).

(59) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

(60) ירמ' לא, כא.

(61) פרש"י פרשתנו כד, מב, מב"ר פ"ס, ח.

(62) ל' הלקו"ת שם צד, ד.

1 ישראל, וממילא זה גם נוגע בכל ענינו של אברהם
2 עצמו – בהיותו הראש של כלל ישראל (היהודי
3 הראשון). משום כך הוא הכניס בזה את כל כוחו –
4 "כל אשר לו".

5 אילו הי' מדובר באברהם בתור אב פרטי של
6 יצחק, לא מתאים אז שיתן (במתנה) "כל אשר לו"
7 עבור חתונת בנו: רק חלק (ואפילו רוב) הוא נותן
8 לו, וחלק הוא משאיר לאברהם כו'; אבל מאחר
9 שהנישואין הללו הם ענין הכי כללי, שמקיף את
10 כל כלל ישראל – שזהו כל מהותו וענינו של
11 אברהם (כראש של כלל ישראל, היהודי הראשון)
12 – אין מקום שיישאר חלק (אפילו פרט הכי קטן)
13 של אברהם, באופן שהוא מובדל מזה ח"ו. לכן
14 "נתן לו כל אשר לו" – הוא נתן (ומסר) בזה את
15 עצמו לגמרי⁵³, עם "כל אשר לו".

16 ועוד: הנישואין באים בכוחו של אברהם
17 (אברהם הוליד את יצחק ומל את יצחק, ואחר-כך
18 נעשה השידוך בפועל על-ידי השליחות של
19 אליעזר על-ידי אברהם). לכן הי' צריך למסור בזה
20 את "כל אשר לו".

21 ועל-פי זה יומתק לומר, שאליעזר לא הי'
22 בבחינת שדכן (מציאות לעצמו), אלא בגדר שליח
23 – כמותו דהמשלח (אברהם): כשם שנתינת "כל
24 אשר לו" צריכה להיות מוחלטת, בלי שום פרט
25 מחוץ לזה, כך מובן גם בנוגע לאליעזר (ובפרט
26 שגם הוא הי' חלק מ"כל אשר לו"), שכל מציאותו

(53) וע"ד שהוא בצדקה, שההגבלה ש"לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו", הוא לא ב"מי שצריך לתקן נפשו עדיין, (ד)פשיטא שלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין כסף נחשב (ע"פ ל' הכתוב דה"ב ט, כ. ועד"ז במ"א י, כא), וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב" (איוב ב, ד) (תניא אגה"ק סוס"י. וראה גם אגה"ת פ"ג (צג, א), שזהו"ע הנוגע לנפשו שלמעלה (מצדקה שהיא דין ב)ממונו (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך). ועד"ז י"ל בנוגע לנישואי יצחק ורבקה, שבהיותו ענין כללי הנוגע לכלל ישראל (ובמילא) נוגע בנפשו של אברהם, נתן על זה "כל אשר לו".*

(54) בסוף ה"ביאור ע"פ (ברכה לג, ד) תורה צוה" – צו, סע"ג ואילך. וראה גם סה"מ תקס"ג ע' לו ואילך. תו"ח פרשתנו קלה, א ואילך. אוה"ת פרשתנו קכז, ב ואילך. סה"מ תר"ס ע' ל ואילך.

(*) ובנוגע לפרשתנו של אברהם בפועל (לאחר שנתן ליצחק כל אשר לו) – מובן ענינו מנכסי יצחק, או השתדל להשיג עוד נכסים (וראה נחזית יעקב כאן, שזוהי ההוספה בפסוק העני "יתן אברהם גו" (כנ"ל הערה 46) – מצד "הנכסים שקנה לאחר מכן").

מזה גופא מובן, ששליחותו של אליעזר נוגעת
לעצם הענין של יחוד מ"ה וב"ן שהוא פעל. ויש
לומר אחד הביאורים בזה – ועל-פי זה יובן הטעם
(הפנימי) מדוע אליעזר הי' דוקא שליח (ולא שדכן)
– שכן כדי לפעול את העבודה וההמשכה של יחוד
מ"ה וב"ן, צריך להיות כך גם אצל האדם שפועל
זאת, שיהי' מציאות בפני עצמו (ב"ן), ומציאות זו
תתבטל ותתאחד עם המשלח (מ"ה). שזהו ענינו של
שליח דוקא⁷²;

שליח מורכב משני ענינים הפוכים: (א) עליו
להיות מציאות נפרדת מהמשלח, בר-דעת בפני
עצמו⁷³; (ב) עליו להיות בטל למשלח, להכיר
שהוא שליח שלו, ולא לשנות מרצון ודעת
המשלח. אם הוא משנה מדעת המשלח, הוא חדל
להיות שליח⁷⁴. עד שהוא יודע שהוא הולך למלא
את השליחות בכוח זה שהמשלח מינהו לשליח,
ושלוחו של אדם כמותו, עד כמותו ממש.

וזהו התוכן של יחוד מ"ה וב"ן: הנשמה (מ"ה)
של יהודי מאוחדת בגלוי עם הקב"ה – נשמה
שנתת בי טהורה היא⁷⁵, עד שהיא "חלק אלוהה
ממעל"⁷⁶. השליחות של יהודי – על-ידי שהקב"ה
שלח למטה את נשמתו בגוף הגשמי, בעולם גשמי
(ב"ן), "אתה בראת אתה יצרת אתה נפחת"⁷⁷ –
היא, שהוא יפעל את היחוד של מ"ה וב"ן, של
נשמתו עם גופו הגשמי, שגם כפי שהנשמה נמצאת
בגוף, שמצד עצמו ובגלוי זו מציאות ו"יש" בפני
עצמו (הענין הראשון של שליח), יאיר בו אור
הנשמה, והגוף יתבטל לנשמה ("עושים נפשם
עיקר וגופם טפל"⁷⁷), עד שהגוף והנשמה יתאחדו,
על-ידי העבודה בקיום התורה והמצוות, שהם
דוקא בדברים גשמיים, להמשיך ולגלות את אור
הקדושה בגשמיות העולם, כך שבכל ענין שיהודי
עושה, תהי' ניכרת ההתאחדות של נשמתו וגופו
(מ"ה וב"ן) עם הקב"ה, "שלוחו של אדם

ובפשטות: רבקה היתה מצוי' בפרדן ארם
(בחוץ-לארץ) אצל בתואל הארמי ולבן הארמי
(כשושנה בין החוחים⁶³), בחינת ב"ן. ושליחותו
של אליעזר התבטאה בכך, שעליו להוציאה משם
ולהביאה להיות אשה ליצחק (עולה תמימה⁶⁴),
בחינת מ"ה, באופן ש"והיו לבשר אחד"⁶⁵ (מ"ה
וב"ן), שיבנו בית בישראל בעולם-הזה הגשמי,
כאשר התכלית היא – להוליד "תולדות" כפשוטם
9 (וגם "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"⁶⁶),
שמהם באים כל ישראל עד סוף כל הדורות.

ועל-פי-זה מובן, שהשליחות של אליעזר
(השליחות הראשונה הכתובה בתורה) נתנה את
הכוח לפעול את העבודה של יחוד מ"ה וב"ן
בעבודת השם, החל במתן-תורה, ומשם זה נמשך
בכל הזמנים ובכל המקומות, עד השלימות בזה
בגאולה האמיתית והשלימה.

ויש לומר, שהשליחות הכללית של אליעזר
מרומזת גם-כן במה שאמר⁶⁷ "עבד אברהם אנכי":
ידוע⁶⁸, שמאברהם החלה ההכנה למתן-תורה. וזהו
הרמז ב"עבד אברהם אנכי" – שבהיותו "עבד
אברהם" יש לאליעזר הכוח לפעול את היחוד של
מ"ה וב"ן (נישואי יצחק ורבקה) גם ועיקר כהנה
ל"תעבדון את האלקים על החר הזה"⁶⁹ והגילוי של
24 "אנכי (ה') אלקיך"⁷⁰ במתן-תורה.

ז. אבל עדיין צריך הסברה⁷¹: על-פי האמור
(שהאריכות בתורה בענין נישואי יצחק ורבקה היא
משום שנישואיהם מבטאים את הענין הכללי של
יחוד מ"ה וב"ן) היתה צריכה להיות עיקר האריכות
בעצם השירדך של יצחק ורבקה (שאליעזר פעל),
ולא בשליחותו ובפעולתו של אליעזר, כהנה ליחוד
31 (מ"ה וב"ן); מדוע מאריכה התורה בשליחות
עצמה – איך שאברהם השביעו וציווהו את כל
33 הפרטים לאן יילך, וכיצד אליעזר קיים את
34 שליחותו בפועל?

(63) שה"ש ב, ב. ב"ר פס"ג, ד.

(64) שם פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו, כו, ב.

(65) בראשית ב, כד.

(66) פרש"י ר"פ נח. וראה ב"ר פ"ל, ו.

(67) פרשתנו כד, לד.

(68) ראה שיחת ש"פ לך ס"ב ואילך (לעיל ע' 254 ואילך).

וש"נ

(69) שמות ג, יב.

(70) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(71) ראה גם שיחת ש"פ ח"ש תש"נ ס"ב ואילך.

(72) ראה גם שיחת ש"פ ח"ש תשמ"ט ס"ה. תש"נ שם.

(73) גיטין כג, א.

(74) רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך. שו"ע

חור"מ סי' קפב ס"ב ואילך.

(75) נוסח ברכות השחר. וראה לקו"ת האזינו עא, א ואילך.

דרושים ליוהכ"פ סט, א. ובכ"מ.

(76) איוב לא, ב. תניא רפ"ב.

(77) ראה תניא פל"ב.

שלוחו של אדם העליון כמותו, שהקב"ה שלחו 40
להיות נשמה למטה, בגוף, כדי שתפעל את 41
שליחותה בעולם. 42

ויש לומר, שבזה שדבר זה נתבאר בהתחלת 43
הלקו"ת, נרמז, שזו ההתחלה של עבודת האדם – 44
הידיעה, שהוא שלוחו של אדם העליון; ובסיום 45
לקו"ת נתבאר אודות השלימות של העבודה – 46
יחוד מ"ה וב"ן, כהכנה לנישואין לעתיד-לבוא. 47

ט. על-פי זה יובן ענינו של משיח בתור שליח 48
"שלח נא ביד" תשלח": 49

משיח הוא השליח, שעל-ידו נפעלת שלימות 50
ענין השליחות – יחוד מ"ה וב"ן [שהחל בשליחות 51
אליעזר בנישואי יצחק ורבקה] – השליחות של 52
הקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה, 53
שאז יהי שלימות היחוד של הנשמה והגוף, ישראל 54
וקוב"ה כולא חד. וגם בעולם – שלימות הגילוי של 55
אלקות בעולם-הזה הגשמי, באופן שהעולם כולו 56
נעשה דירה לו יתברך בתחתונים⁸⁰. 57

על-פי זה מובן מדוע יש במשיח עצמו (גם) 58
הגדר של שליח, שמתבטא בחיבור ויחוד בין שני 59
ענינים (יחוד מ"ה וב"ן): מציאות לעצמו, כביכול, 60
של נשמה בגוף, בשר ודם, [כפסק-דין הרמב"ם⁸¹, 61
שמשיח הוא "מלך מבית דוד, הוגה בתורה ועוסק 62
במצוות כדור אביו כו", ו"לחום מלחמת ה'", 63
דבר המוכיח שהוא נמצא בעולם שבו קיימים 64
מנגדים, שמשום כך הוא צריך לנהל מלחמה 65
וינצח⁸²]; ויחד עם זאת – שלוחו של אדם 66
(העליון) כמותו ממש, 67

שכן כדי לפעול את יחוד הנשמה והגוף 68
בישראל (על-ידי "יכוף כל ישראל לילך בה ולחזק 69
בדקה"), ויחוד הרוחניות והגשמיות בעולם, 70
צריכים להיות בו עצמו שני הענינים והתאחדותם 71
יחדיו. 72

י. על-פי זה יובן התוכן של בקשת משה "שלח 73
נא ביד תשלח" – בבקשה והצעה זו רצה משה 74
לפעול – ופעל בפועל – את החיבור והתאחדות 75

1 (העליון⁷⁸) כמותו", עד "כמותו ממש" (הענין
2 השני בשליח).

3 ולכן הי' אליעזר בגדר שליח דוקא כדי לפעול
4 את נישואי יצחק ורבקה, שכן אצל שליח יש
5 השלימות של יחוד מ"ה וב"ן, שהמציאות שלו
6 נעשית כמותו דהמשלח (משא"כ שדכן).

7 ועל-פי זה מובן גם-כן, מדוע נתן אברהם "כל
8 אשר לו" למילוי שליחות זו (נישואי יצחק ורבקה)
9 – שכן היחוד של מ"ה וב"ן – ששלימותו תהי'
10 בגאולה האמיתית והשלימה – חובק את כל הענינים
11 של כל סדר ההשתלשלות וכל התורה ומצוותיו וכו',
12 כך שאין שום דבר חוץ ממנו. לכן נתן אברהם לפני
13 כן "כל אשר לו", ובפרט שגם הכוח לפעול את יחוד
14 מ"ה וב"ן (כפי שנתגלה במתן-תורה) בא מאברהם.

15 ח. על-פי זה יש לומר ביאור על דבר פלא:
16 הביאור בחסידות (בספרי היסוד של תורה שבעל-
17 פה של החסידות – תורה-אור ולקוטי-תורה)
18 בפרשת אליעזר ונישואי יצחק ורבקה, אינו מופיע
19 במקומו בתורה-אור בפרשת חיי-שרה, אלא דוקא
20 בלקוטי-תורה ובסופו, בפרשת ברכה (סוף הדרושים
21 על חמישה חומשי תורה. ואחר-כך באים הדרושים
22 על שיר-השירים – כענין בפני עצמו מחמישה
23 חומשי תורה)!

24 ויש לומר שבזה גם מרומז, שהשליחות של
25 אליעזר לפעול את נישואי יצחק ורבקה – יחוד
26 מ"ה וב"ן, ושלימותו בגאולה – היא השלימות
27 והתכלית של כל עניני העבודה. לפיכך נתבאר ענין
28 זה בסוף וסיום ושלימות של (תורה-אור ו)לקוטי-
29 תורה, ואחר-כך באים לדרושים של שיר-השירים,
30 שתוכנו הוא – שלימות הנישואין והיחוד של
31 ישראל (כנשמות בגופים) עם הקב"ה, השלימות
32 של יחוד מ"ה וב"ן, כפי שזה יהי' בגאולה
33 האמיתית והשלימה.

34 ולהוסיף, שבתחילת ספר לקוטי-תורה, בפרשת
35 ויקרא⁷⁹ [שממש מתחילים הדרושים בלקוטי-תורה
36 על סדר הפרשיות של ספר שלם, ספר ויקרא.
37 משא"כ לפני זה, יש דרושים רק על שתי פרשיות
38 בספר שמות: פרשת בשלח ופרשת פקודי] – נתבאר
39 ענין השליחות למעלה, שכל אחד מישראל הוא

(80) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

(81) ה' מלכים פ"א ה"ד.

(82) כהמשך ל' הרמב"ם שם (בדפוס רומי ואמסטרדם, וכן בכת"י תימן): אם עשה והצליח ונצח כו'.

(78) ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

(79) שם.

(גם) רב⁸⁷ (חכמה), וילמד תורה את כל העם³³
כולו⁸⁸, כולל למשה רבנו והאבות כו'⁸⁹ [ועל-דרך-³⁴
זה במשה – יש לו גם מעלת המלך⁹⁰, "ויהי³⁵
בישורון מלך"⁹¹].³⁶

ויש לומר, שזה מרומז גם בכך ש"משיח" הוא³⁷
בגימטריא "שליח" בתוספת עשר⁹² – שכן שלימות³⁸
גילוי המשיח הוא על-ידי שהוא מבצע את עבודתו³⁹
כשליח עם כל עשר כוחות נפשו, מחכמה ועד⁴⁰
מלכות.⁴¹

יא. על-פי הידוע, שכל יהודי יש בו מבחינת⁴²
משה⁹³ ומבחינת משיח⁹⁴ – מזה מובן שבכל יהודי⁴³
יש מעין שני הענינים הנ"ל:⁴⁴

כל יהודי הוא שליח של הקב"ה "לשמש את⁴⁵
קונו". כללות שליחותו מתבטאת ב"להאיר על⁴⁶
הארץ"⁹⁵ – להאיר את העולם כולו באור הקדושה⁴⁷
ובאור האלקי. ובזה יש בכללות שני אופנים,⁴⁸
על-דרך "שני המאורות הגדולים", "מאור הגדול"⁴⁹
ו"מאור הקטן"⁹⁶ [כידוע ש"גם את העולם נתן⁵⁰
בלבם"⁹⁷, בכל יהודי משתקפים כל עניני העולם]⁵¹
– עבודתו כמשפיע (שמש), ועבודתו כמקבל⁵²
(לבנה), שעל-ידי זה נעשה "להאיר על הארץ"⁵³
באור חוזר (על-דרך מתלמידי יותר מכולם⁹⁸,⁵⁴
וכיו"ב). ויש בזה מה שאין בזה.⁵⁵

ובפרטיות, אלה שני הענינים שצריכים להיות⁵⁶
בשליח: (א) ביטול למשלח (על-דרך לבנה), ו(ב)⁵⁷
מציאות בפני עצמו, בר-דעת, שחושב ומבין⁵⁸
בעצמו, באמצעות שכלו האישי, כיצד עליו למלא⁵⁹
את שליחותו – "להאיר על הארץ".⁶⁰

1 של "גואל ראשון" (משה) ו"גואל אחרון"¹
2 (משיח):²

3 משה מצד עצמו, ענינו (בעיקר) חכמה (תורה),
4 כמו שכתוב⁸³ "זכרו תורת משה עבדי", ומשה
5 קיבל תורה מסיני⁹. משיח מצד עצמו, ענינו
6 (בעיקר) מלכות – "יעמוד מלך מבית דוד"⁸¹. ויש
7 לומר, שזהו על-דרך החילוק בין מעלת המשפיע
8 (חכמה, ראש הספירות) ומעלת המקבל (מלכות),
9 על-דרך החילוק בין אור השמש (משפיע) ואור
10 הלבנה (מקבל, מלכות, הקשור עם דוד מלכא
11 משיחא⁸⁴):

12 "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'", הוא קיבל
13 את כל התורה, שהיא מקור כל ההשפעות, וממנה
14 נמשך הכוח על כל הענינים, כולל – הכוח לגאולה
15 (גם הגאולה האחרונה);

16 ענינו של משיח הוא "גואל אחרון" – שהוא
17 בא בסוף העבודה (מלכות, סוף הספירות) בסוף
18 זמן הגלות, אבל יש בזה מעלת המקבל, שעל-ידי
19 ביטולו הוא כולל בתוכו בפנימיות את כל
20 ההשפעות מלמעלה, ואדרבה – אור המקבל מגיע
21 ונובע מדרגה נעלית יותר מאור המשפיע, כפי
22 שיתגלה בגאולה האמיתית והשלימה, ש"נקבה
23 תסובב גבר", מעלת הגוף של יהודי (לגבי נשמתו),
24 שדוקא בו נמצא כוח העצמות⁸⁵, ועד שלעתיד-
25 לבוא הנשמה ניונית מן הגוף⁸⁶. ולכן דוקא משיח
26 יביא את הגאולה – הגאולה והשלימות של כל
27 הענינים, גם של משה רבנו.

28 ויש לומר, שעל-ידי שמשה הצליח לפעול
29 ש"שלח נא ביד תשלח", על-ידי זה ש"גואל ראשון
30 הוא גואל אחרון" (כנ"ל סעיף ב), נפעל היחוד של
31 שני הענינים והמעלות – אשר משיח מכיל בקירבו
32 שני ענינים ומעלות: נוסף לזה שהוא מלך, הוא

(87) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך (דרמ"צ קח, א
ואילך). ובכ"מ.

(88) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. לקו"ת צו יז, א ואילך.
ובכ"מ.

(89) ראה לקו"ת שם. ובכ"מ.

(90) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הי"א. ועוד (נסמן בלקו"ש
חי"ט ע' 170 הערה 54).

(91) ברכה לג, ה. וכפי חז"ל (מדרש תהלים בתחלתו. שמו"ר
פמ"ח, ד. ועוד) שהובא ברמב"ן עה"פ.

(92) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 358 ואילך.

(93) תניא רפמ"ב.

(94) מאור עינים ס"פ פינחס.

(95) בראשית א, טו.

(96) שם, טז.

(97) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.

(98) תענית ז, א.

(83) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

(84) כמודגש בזה שאומרים בנוסח קידוש לבנה "דוד מלך
ישראל חי וקיים", ש"נמשל ללבנה" (ר"ה כה, א ובפרש"י),
ו"ועתיד להתחדש כמותה, וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה
שהוא הקב"ה דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, כמ"ש
(תהלים פד, יא) שמש ומגן ה' כו'" (רמ"א אור"ח סתכ"ו ס"ב).

(85) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב). סה"ש תורת
שלום ע' 120 ואילך.

(86) המשך וככה תרל"ז פצ"א"ב. וראה גם סה"ש תו"ש ס"ע

127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

ביתו, חבריו וידידיו, וכל מי שהוא יכול להגיע
אלהם.

ותוספת מיוחדת בזה – בנוגע לאלה אשר זכו,
שמתוך עם-ישראל גופא הם נבחרו להיות שלוחים
של נשיא דורנו, וכל עבודתם בכל המעט-לעת כולו
מוקדשת למילוי שליחותם בהפצת התורה והיהדות
והפצת המעיינות חוצה, ובהבאת הגאולה.

ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר השלוחים מכל
קצווי תבל נאספים ביחד, ב"כינוס השלוחים
העולמי", אשר כינוס "לצדיקים הנאה להם והנאה
לעולם"¹⁰⁰, מביא הדבר הנאה אמיתית – הנאה
דקדושה – להם ולעולם, עולם גם מלשון העלם
והסתר¹⁰¹. ובפרט שזהו "כינוס השלוחים העולמי",
שלוחים הנמצאים בכל קצווי העולם כולו, ועבודתם
מתבטאת בביטול ההעלם וההסתר של העולם
ובהפיכתו לאור, עד שהוא נעשה דירה לו יתברך,
באופן של יחוד מ"ה וב"ן, כהכנה לגאולה, כנ"ל.

יג. בזה גופא – שזה שייך לכינוס השלוחים
בכל שנה ושנה – נתוסף החידוש בשנה זו
במיוחד, בקשר לעבודת השליחות של "שלח נא
ביד תשלח", השליחות של משיח צדקנו:

כמדובר לעיל (סעיף א), הודיע כ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר סיימו כל העניני
העבודה, ועומדים מוכנים, "עמדו הכן כולכם",
לקבלת פני משיח צדקנו.

כפי שרואים זאת (כמדובר כמה פעמים) גם
בכך, שבמאורעות העולם נתקיימו כמה סימנים על
הגאולה, החל מהסימן (בילקוט שמעוני¹⁰²)
ש"הגיע זמן גאולתכם", כפי שנראה בזה
ש"מלכיות מתגרות זו בזו"¹⁰³, בפרט במדינות
הערביים [כולל מה שראו בימים אלו, שבמה
שכונה "ועידת השלום", הם הודיעו שהם מוכנים
לוותר על כל הענינים למען "שלום" כביכול,
ובפועל נתגלה ש"לא דובים ולא יער" ! ואכ"מ].

וכבר נתקיים הסימן של השנה שעברה –
ה'תשנ"א ראשי-תיבות ה' תהא שנת נפלאות
אראנו, ובהוספה בשנה זו – והולך ונמשך – ה'
תהא שנת נפלאות בה, (ו)בתוכה – שזה

ומזה שמשה ומשיח עומדים בהתאחדות
("גואל ראשון הוא גואל אחרון"), נמשך מעין זה
גם בעבודת כל יהודי, שבתור שליח יתאחדו בו
שני הענינים.

ניש לומר, שזה מרומז גל במלה "שמש", שיש
לה שני פירושים: שמש – המאירה, "להאיר על
הארץ", ו"שמש", מלשון שימוש – הביטול של
השליח, מצד זה ש"אני נבראתי לשמש את קוני",
עד ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"⁹⁹.

ועל-פי המדובר לעיל, שהכוח על ענין
השליחות בכלל נובע מהשליחות הראשונה
שבתורה – השליחות ששלח אברהם את אליעזר
לעשות את השידוך של יצחק ורבקה – מובן
גם-כן, שכשם שבשליחות הראשונה נתן אברהם
(המשלח) "כל אשר לו", הואיל וזה נוגע למילוי
השליחות בשלימותה, שכל הפרטים והענינים יהיו
חדורים בנקודה הכללית של יחוד מ"ה וב"ן
(נישואי יצחק ורבקה), כך בכל שליחות ושליחות
של יהודי "לשמש את קוני", הוא מקבל כביכול
"כל אשר לו" מהמשלח (הקב"ה), עד הכוח של
עצמותו ומהותו יתברך (הכולל את "כל אשר לו")
כדי לפעול את היחוד של נשמה וגוף של יהודי
בעולם-הזה הגשמי. ובאופן, שכל הפרטים ופרטי-
פרטים בעבודתם של ישראל, נהיים חדורים בפועל
בנקודה האחת והיחידה והתכלית: הגילוי של משיח
צדקנו (שלימות ענין השליחות, יחוד מ"ה וב"ן).

יב. בכל זה נתוסף בדורנו זה במיוחד – אשר
בו נוסף חידוש בענין השליחות, שכ"ק מו"ח
אדמו"ר נשיא דורנו מינה כל אחד ואחד מהדור
להיות השליח שלו בהפצת התורה והיהדות
ובהפצת המעיינות חוצה, עד להבאת הגאולה
האמיתית והשלימה.

וכפי שרואים בפועל, שעכשיו נעשה קל יותר
להסביר ליהודי – אפילו כזה שלפני זה לא היתה לו
בגלוי שייכות לכך – שבנוסף לעבודתו האישית,
מוטלת עליו אחריות להיות "שליח", להשפיע
(ממעלותיו וידיעותיו וכו') על אחרים, החל בבני

(99) כ"ה גירסת הש"ס כת"י (אוסף כתיב-היד של תלמוד
הבבלי, ירושלים תשכ"ד) במשנה וברייטא סוף קידושין. וכן
הובא במלאכת שלמה למשנה שם. וראה גם יל"ש ירמ' רמז רעו.
(100) משנה סנהדרין עא, סע"ב.

(101) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(102) ישעי' רמז תצט.

(103) מדרש לקח טוב לך לך יד, א. וראה גם ב"ר פמ"ב, ד.

וחדש מתן-תורה דפנימיות התורה¹⁰⁷, החדש³⁹
השלישי בימי הגשמים [כנגד החדש השלישי⁴⁰
בימי הקיץ (חדש סיון) – החדש של מתן-תורה⁴¹
הנגלית¹⁰⁷]. ולהוסיף, שגשמים קשורים גם הם⁴²
לשליחותו של משיח – מלמטה למעלה (על-דרך⁴³
לבנה), "ואד יעלה מן הארץ"¹⁰⁸, שדוקא "מן⁴⁴
הארץ" (ב"ן), נשמה בגוף, נעשה מהחומרות⁴⁵
גשמיות, ומהגשמיות נעשה "אד" (יסוד האוויר,⁴⁶
היסוד הדק ביותר), שהוא "יעלה" מלמטה למעלה,⁴⁷
עוד יותר למעלה מ"רוח אלקים מרחפת על פני⁴⁸
המים", "זה רוחו של מלך המשיח"¹⁰⁹ – מאחר⁴⁹
שנפעל התחי' בתור נשמתו דכ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁰
בפועל ממש, כנשמה בגוף (ולא רק כפי שהוא⁵¹
"רוח אלקים מרחפת על פני המים").⁵²

יד. מזה באה ההוראה בפועל שיש להוציא⁵³
בעומדנו עתה בהתחלה ובפתיחה של "כינוס⁵⁴
השלוחים העולמי":⁵⁵

לכל לראש – צריך לצאת בהכרזה ובהודעה⁵⁶
לכל השלוחים, שעבודת השליחות עכשיו ושל כל⁵⁷
יהודי מתבטאת בזה – שיקבלו את פני משיח⁵⁸
צדקנו.⁵⁹

כלומר: כל הפרטים בעבודת השליחות של⁶⁰
הפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה,⁶¹
צריכים להיות חדורים בנקודה זו – כיצד זה מוליך⁶²
לקבלת משיח צדקנו.⁶³

וכמודגש בנושא הכינוס – "כל ימי חיך להביא⁶⁴
לימות המשיח"¹¹⁰: כל עניני העבודה (בכל ימי⁶⁵
חיך, ובכל יום עצמו – בכל פרטי ושעות היום)⁶⁶
צריכים להיות חדורים ב"להביא לימות המשיח".⁶⁷
לא רק "לרבות" (כפי שכתוב בכמה מקומות),⁶⁸
שהוא (השליח) עומד ומחכה שמשיח יבוא ואז⁶⁹
הוא יטול חלק בזה וייהנה מזה וכו', אלא "להביא"⁷⁰
– הוא עושה כל התלוי בו כדי "להביא לימות⁷¹
המשיח" לשון רבים, לא רק ההתחלה של יום⁷²
אחד, אלא של ימות (לשון רבים) – ימות המשיח⁷³
(לא רק כאשר המשיח הוא "בחזקת משיח"⁸¹, אלא⁷⁴
כל ימות המשיח – גם השלימות של "משיח⁷⁵
ודאי"⁸¹ וכו').⁷⁶

1 (הנפלאות) נעשה המהות והתוכן והנשמה של
2 השנה.

3 ורואים בפועל איך שנפעל ה"וילחום מלחמת
4 ה'" וינצח בכמה וכמה ענינים – ודוקא מתוך
5 מלחמה של שלום. ונצחון הוא גם מלשון נצחיות,
6 קשור עם הגילוי של "נצח": נ' – גילוי שער הנו"ן,
7 צ' – שנת הצדיק (כפי שבנ"י קראו לשנה זו) וח'
8 – הגילוי של משיח צדקנו, הקשור במספר שמונה
9 (שמונה נסיכי אדם¹⁰⁴).

10 מזה מובן, שמאחר שהשלוחים עומדים כבר
11 מזמן לאחר מילוי התחלת עבודת השליחות
12 בהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה,
13 ומזמן לאחר אמצע עבודת השליחות, עד שכבר
14 סיימו את השליחות (כהודעת נשיא דורנו הנ"ל),
15 ואף-על-פי-כן עדיין לא באה בפועל ממש הגאולה
16 האמיתית והשלימה – צריך לומר, שעדיין נשאר
17 משהו לעשות כדי להביא את הגאולה בפועל
18 ממש.

19 והוא: על-פי הידוע ש"בכל דור ודור נולד א'
20 מזרע יהודה שהוא ראוי להיות משיח לישראל"¹⁰⁵,
21 "א' הראוי מצדקתו להיות גואל וכשיגיע הזמן
22 יגלה אליו השי"ת וישלחו כו"¹⁰⁶, ועל-פי הודעת
23 כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, השליח היחיד
24 שבדורנו, והמשיח היחיד שבדורנו, שכבר סיימו
25 את כל העבודה – הרי מובן, שמתחיל להתקיים
26 ה"שלח נא ביד תשלח", השליחות של כ"ק מו"ח
27 אדמו"ר. ומזה מובן, שהדבר היחיד שנשאר עכשיו
28 בעבודת השליחות, הוא – לקבל את פני משיח צדקנו
29 בפועל ממש, כדי שיוכל לקיים את שליחותו בפועל
30 ולהוציא את כל ישראל מהגלות!

31 דבר זה עומד בהדגשה בשבת פרשת חיי-שרה
32 (שבו מתקיים כינוס השלוחים), שבה קראו אודות
33 השליחות ששלח אברהם את אליעזר לנישואי
34 יצחק ורבקה, שזה נותן כוח על כל עניני
35 השליחות, ובמיוחד – שלימות ענין השליחות של
36 משיח צדקנו.

37 ונוסף לזה זהו שבת מברכים חודש כסלו
38 [ובשנה זו – שני ימים ראש-חודש], חודש הגאולה,

(107) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רכג ואילך.

(108) בראשית ב, ו.

(109) בראשית א, ב. ובב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(110) ברכות פ"א מ"ה.

(104) סוכה נב, ב.

(105) פ"י הברטנורא למגילת רות.

(106) ראה שו"ת חת"ס חו"מ (ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה

שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל ע'. ועוד.

28 — 112 הוא משיח צדקנו]: "שלח נא ביד תשלח" 112 —
 29 שלח לנו את משיח צדקנו בפועל ממש!
 30 ואפילו אם עדיין יכול להיות ספק, שמא הקב"ה
 31 רוצה להחזיק את ישראל עוד רגע אחד בגלות, למען
 32 גודל הנחת-רוח שהעבודה בזמן הגלות מסבה לו —
 33 זועק כל יהודי: "כל מה שיאמר לך בעל-הבית עשה
 34 חוץ מצא" 113; כל מה שבעל-הבית, זה הקב"ה,
 35 אומר צריך לעשות, "חוץ מצא", חוץ מלהישאר עוד
 36 רגע חס-ושלום במצב של "צא", מחוץ לשולחן
 37 אביהם. מבקשים ותובעים כביכול מהקב"ה: "שלח
 38 נא ביד תשלח" — שנת ובתחלתה "יד תשלח" —
 39 והבא כבר את הגאולה האמיתית והשלימה!

40 ויחד עם השלימות בעבודת השליחות (בסיום
 41 לקוטי-תורה פרשת ברכה) יש מיד את שלימות
 42 הנישואין — שיר-השירים — של ישראל וקוב"ה
 43 [ובפרט על-ידי שמקבלים גם את ההחלטה הטובה
 44 ללמוד את כל ספר תורה-אור ולקוטי-תורה כל
 45 חלקיהם עד סיומם. שעל-ידי לימוד התורה
 46 בענינים אלו, ממחרים עוד יותר את ההמשכה
 47 בפועל],

48 עד לאופן שנקבה תסובב גבר, הקב"ה עצמו
 49 מודה כביכול לישראל, לכל יהודי ולכל היהודים,
 50 על עבודתם (אפילו שהיא לא היתה בתכלית
 51 השלימות), והוא מוליך את כל ישראל לארץ-
 52 הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית-
 53 המקדש השלישי, ועוד והוא העיקר — תיכף ומיד
 54 ממש.

112) להעיר מהשייכות לשנה זו — ד"ש שלח נא ביד תשלח"
 הוא ר"ת תשנ"ב.
 113) פסחים פו, ב.

1 והכוונה בפשטות היא — שמכינוס השלוחים
 2 צריכות לבוא ולהביא החלטות טובות כיצד כל
 3 שליח צריך להתכונן בעצמו ולהכין את כל היהודים
 4 במקומו ובעירו וכו' לקבלת פני משיח צדקנו, על-
 5 ידי שהוא מסביר את ענינו של משיח, כמבואר
 6 בתורה שבכתב ושבעל-פה, באופן המתקבל אצל כל
 7 אחד ואחד לפי שכלו והבנתו, כולל במיוחד —
 8 על-ידי לימוד עניני משיח וגאולה, ובפרט באופן
 9 של חכמה בינה ודעת.

10 והיות שזוהי העבודה בזמן הזה, הרי מובן שזה
 11 שייך לכל יהודי, בלי יוצא מן הכלל כלל.

12 טו. ויהי רצון, שעל-ידי שכל שליח ימלא את
 13 תפקידו בשלימות, בכל עשר כוחות הנפש, ובפרט
 14 שכל השלוחים יתאחדו בזה — יביאו תיכף ומיד
 15 ממש את (הגילויי ושלימות של) השליח העיקרי
 16 והאמיתי, יחד עם גילוי עשר הכוחות שלו — "שלח
 17 נא ביד תשלח", השליח שבדורנו — כ"ק מו"ח
 18 אדמו"ר נשיא דורנו — וכפי שהי' בדור שלפניו,
 19 שכ"ק מו"ח אדמו"ר נתאחד עם אביו, אשר הוא
 20 הי' בנו יחידו, כך שיש את השלימות של כל
 21 "שבעת קני המנורה", כל השבע דורות.

22 ועוד ועיקר: מאחר שכבר סיימו את עבודת
 23 השליחות — בא כל שליח אל המשלח האמיתי, הקב"ה,
 24 ומודיע: עשיתי את שליחותי, ועכשיו הגיע הזמן
 25 שאתה, כביכול, תעשה את שליחותך [שגם הקב"ה
 26 הוא שליח ("מגיד דבריו ליעקב גו" 111, וביחד עם עשר
 27 הספירות — הרי עצמותו ומהותו בעצמו, כביכול,

111) תהלים קמו, יט. וראה שמו"ר פ"ל, ט.

המשך ביאור למס' נדה ליום שלישי עמ' א

5 השפיר שבאותו מקום, ונחסר שיעורו של השפיר. ואמ"נא להו —
 6 ואמרתיה להם [ורבה לרבנן דבי רב], אד"כ — היפך הדבר, אי
 7 אפ"ש שלא ירבו שתי פרידות רָקָב על

1 שתי פרידות (גרגרים) עפר, על פרידה (גרגר) אחת של רָקָב,
 2 ובטל אותו גרגר, ונמצא חסיד ליה — חסר בשיעורו, כי היה שיעור
 3 הכף מצומצם, וכמו כן בעניננו, אי אפשר שלא יהיה מקום אחד
 4 שלא נתרבה שם דם הלידה על השפיר, והרי הוא מבטל את

לקוטי שיחות פרשת חיי-שרה כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

22 של נרות שרה ורבקה¹², ובמיוחד כאשר נס חנוכה גרם
23 לקביעת יום-טוב מיוחד⁷.

24 דחוק לומר, שהמעלה היחידה היא, שמפך השמן של
25 ימי החנוכה, אשר "לא היה בו אלא להדליק יום אחד",
26 הדליקו "שמונה ימים", בעוד אשר נרות שרה ורבקה דלקו
27 בנס רק¹³ שבעה ימים – כי זה אינו הבדל מהותי בנס,
28 אלא כמותי בלבד.

ב.

נס חנוכה - כמות או איכות

29 נס החנוכה מוסבר, בכללות, בשתי דרכים:
30 (א) כמות השמן גדלה בנס, כך שהיה די שמן לכל
31 שמונת הימים – אם באופן שה"פך" נשאר כל יום, לאחר
32 מילוי הנרות "מלא כבתחילה", או כיון שכל יום "מצאו
33 הנרות מלאים שמן" (כשתי הדעות המובאות ב"בית-
34 יוסף"¹⁴).

35 (ב) איכות השמן השתנתה – כמות השמן המספיקה
36 באופן טבעי ליום אחד בלבד, דלקה שמונה ימים. כלומר,
37 כל יום כלתה שמינית מן השמן שבפך –
38 כפי שאומר ה"בית-יוסף"¹⁵, שחלקו את השמן שבפך
39 לשמונה, וכל יום מילאו במנורה חלק אחד בלבד, או כפי
40 שמסביר ה"פרי חדש"¹⁶, שביום הראשון מילאו את כל
41 השמן במנורה, ובכל לילה דלקה רק שמינית מהשמן.

א.

חודש כסלו נרמזת בפרשת חיי-שרה

1 פרשת חיי-שרה נקראת, פעמים רבות, כבשנה זו,
2 בשבת מברכים חודש כסלו. כידוע¹, יש קשר בין
3 פרשיות השבוע לבין זמן קריאתן, ומובן, אפוא, שבפרשה
4 זו רמוזה מהותו של חודש כסלו².

5 משמעותו המיוחדת של כל חודש, שבה הוא נבדל
6 מחדשים אחרים, קשורה בדרך-כלל³ לימים המיוחדים
7 (חגים וכדומה) של חודש זה³, המשפיעים על החודש
8 כולו. כפי שרואים בגלוי לגבי חודש אדר, שהחודש כולו
9 "נהפך" לחודש של "שמחה" ו"יום טוב"⁴ עקב ימי
10 הפורים שבו.

11 מכך מובן, שמשמעות חודש כסלו קשורה לחנוכה⁵,
12 חג שמתחיל בכ"ה בכסלו⁶ – ומוצאים רמז לנס חנוכה
13 בפרשת חיי-שרה:

14 ימי החנוכה נקבעו לזכר נס פך השמן⁷ – "לא מצאו
15 אלא פך אחד של שמן... ולא היה בו להדליק אלא יום
16 אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"⁸. נס כזה
17 מוצאים גם אצל שרה ורבקה, כפי שאומרים חז"ל⁹ על
18 הפסוק¹⁰ "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו", שגר
19 (השבת¹¹) שהן הדליקו "היה... דולק מלילי שבת ועד לילי
20 שבת".

21 למרות זאת, מובן, שבנס חנוכה יש חידוש על-פני הנס

(8) שבת שם.

(9) ב"ר פ"ט, טז. רש"י עה"פ.

(10) פרשתנו כד, סז.

(11) להעיר ממשנת בכ"מ השייכות דנ"ח לנרות שבת, וי"ל דמרומו
גם בזה שהסוגיא דנ"ח היא במס' שבת; סיום הל' חנוכה ברמב"ם הוא
בהדין "נר ביתו ונר חנוכה כו' נר ביתו קודם כו'". ועוד. וראה רש"י שבת
כג, ב ד"ה בנים ת"ח. ולהעיר (ש"ע) אור"ח סרס"ד ס"ו) דבנש"ק מצוה
מן המובחר להדר אחר שמן זית (ובשו"ע אדה"ז שם מוסיף) "כמו לנר
חנוכה". וראה לקמן ע' 400 ואילך (והערה 3).

(12) אע"פ דלאידך גיסא – הנס דשרה ורבקה ה' בכל שבוע ובכל
השנים ובזכות יחיד.

(13) ולהעיר: (א) כמות השמן שבפך הייתה כדי להדליק בו יום אחד,
משא"כ בנש"ק שהיא בהרבה פחות מזה (רק עד לאחר אכילת הסעודה
– שו"ע אדה"ז שם סרס"ג ס"ג. וראה שם ס"א, ס"ז וסי"ד) (ב) לדעת
כמה ראשונים (נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' הדלקת הנרות ע' ש"ב)
נרות מקדש צ"ל דולקים רק מערב עד בוקר – משא"כ נרות שרה ורבקה
דלקו ד' מעל"ע.

(14) לטאור"ח סי' עה"ר.

(15) שם (בתי הא'). וכ"ה בתוס' הרא"ש שבת שם. ועוד.

(16) אור"ח שם סק"א ד"ה עוד תירץ. וכ"ה בתוס' הרא"ש שם.

(1) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(2) להעיר אשר כסליו (מלא יו"ד – ראה בספרי דשמות גטין) בגימט'
קכ"ו ועם הכולל – קכ"ז (ראה קה"י מע' קכו) – אבל לע"ע לא מצאתי
גימט' בספרים.

(3) משא"כ זה דחודש אייר שכל יום שבו מחוייב בספה"ע, וכיו"ב.
(3*) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 308.

(4) מג"א ט, כב. ונפק"מ להלכה – ראה ירושלמי ריש מגילה. שו"ע
ורמ"א אור"ח סתרפ"ח ס"ו. וראה תענית כט, סע"א ואילך, הובא במג"א
סתרפ"ו סק"ה.

(5) וגם יו"ד ו"ט כסלו, ראה לקמן בפנים סעיף יו"ד.
(6) דנוסף לזה שרוב ימי חנוכה הם בחודש כסלו, הרי ידוע (שערי
אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ד"ה כי אתה נרי פיו"ז) שכל ימי חנוכה
כוללים ביום ראשון שלו. ובלשון הש"ס (שבת כא, ב) שביום ראשון
ישנם כל ימים הנכנסים.

(7) ראה רש"י שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה: על איזה נס קבעוה. וגם
לדעת הרמב"ם (עיי"ש ריש הל' חנוכה. ובאורכה – לקו"ש ח"י ע' 142
ואילך) שתקנת יו"ט דחנוכה היא (גם) משום נצחון המלחמה – הרי זה
שחנוכה הוא ז' ימים הוא מפני הנס שה' בשמן (ראה לקו"ש שם הערה
13), נוסף לזה שרק משום נס זה נתקנה מצות הדלקת נ"ח, וכן הלל
והודאה (מפרשים בשבת שם).

25 דלקה שמינית מהשמן שבפך – צריך להבין²²:
 26 ההלכה²³ לגבי המנורה קובעת "תן לה מדה שתהא
 27 דולקת מערב עד בוקר... ושיערו חכמים חצי לוג", בנוסף
 28 על ההלכה שכלי שרת צריך להיות "מלא", כמובן מן
 29 ההלכה²⁴ ש"כלי שרת... אין מקדשין אלא מלאין". ואילו
 30 לפי ההסבר הנ"ל יוצא, שלא קיימו את ההלכה "תן לה
 31 מדה"²⁵, והנרות לא היו מלאים ב"שיעור שלם הצריך
 32 לדבר"²⁶.

33 וגם לפי האפשרות השניה יוצא שבכל אחד מהימים
 34 (חוץ מהיום השמיני) לא היתה "מדה שתהא דולקת
 35 מערב עד בוקר", אלא ביום הראשון היתה המנורה מלאה
 36 פי שמונה מן הנחוץ²⁷, ביום השני – פי שבע, וכן הלאה.

ד.

הסבר שלישי - נס שיש בו שני הפכים ביחד

37 יש להסביר אפשרות אחרת באופן נס חנוכה, שעליה
 38 אין מתעוררות הקושיות הנ"ל, ואשר לפיה יהיה מובן
 39 החידוש בהדלקת הנרות בנס חנוכה, שלא היה כדוגמתו
 40 לפני־כן:

41 כמובא לעיל מ"בית יוסף", נעשה נס חנוכה, לפי אחת
 42 הדעות, באופן ש"נתנו כל השמן בנרות... ובבוקר מצאו
 43 הנרות מלאים שמן".

44 ויש לומר, שההסבר לכך איננו שהשמן דלק ואחר־כך
 45 נמלאו הנרות בנס, אלא שהשמן דלק ויחד עם זאת לא
 46 נגרע ממנו מאום²⁸, כפי שאומרים "זו"ל על "אש של
 47 מעלה", שהיא "שורפת ואינה אוכלת"²⁹.

48 ויש להעיר – אף אם נאמר שאפשר להדליק את
 49 המנורה בשמן של נס, אשר תכונותיו כשמן זית, כדלעיל,

1 לפי זה יוצא, לכאורה, שהבירור אם נס חנוכה דומה
 2 לנס הנרות של שרה ורבקה – תלוי בשני אופנים אלו:

3 בהתאם לאופן השני, שני הניסים הם מסוג אחד –
 4 תוספת איכותית ביכולת ההבערה של השמן – בשני
 5 המקרים דלק הנר הרבה יותר זמן מהרגיל.

6 [ההבדל ביניהם הוא: (א) בחנוכה היתה התוספת
 7 גדולה יותר¹³, לשמונה ימים. (ב) בחנוכה היה נס נפרד כל
 8 יום – שהרי הדליקו את המנורה כל יום, ואילו אצל שרה
 9 ורבקה דלקו הנרות שבעה ימים ברציפות].

10 לעומת זאת, לפי ההסבר הראשון, היה נס חנוכה מסוג
 11 אחר: בנס נברא¹⁷ עוד שמן, וזה לא היה בנרות שרה
 12 ורבקה.

13 אך גם לפי הסבר זה לא היה חידוש במהות נס חנוכה,
 14 כי מוצאים נס כזה כבר קודם בתנ"ך¹⁸ – נס "אסוך השמן"
 15 של אלישע.

ג.

הקשיים על שני ההסברים

16 בכל אחד משני ההסברים הנ"ל ישנו קושי:

17 לפי ההסבר על תוספת בכמות השמן, ידועה
 18 השאלה¹⁹: כיצד אפשר היה להדליק את הנרות במקדש
 19 בשמן שמקורו בנס, והרי כתוב²⁰ "שמן זית... להעלות נר
 20 תמיד"?

21 והכרחי לתרץ שב"שמן זית" אין הכוונה לשמן
 22 שמקורו בזית, אלא לבעל תכונות של "שמן זית" (שאורו
 23 צלול²¹ וכדומה).

24 ולפי ההסבר על שינוי באיכות השמן – שבכל לילה

השמן במנורה) – והקושיא שבפנים היא, שמכיון שצ"ל "תן לה מדה",
 הרי אף שכבר לא הי' להם שמן טהור כשיעור, מ"מ לפועל הי' חסר (גם)
 בשאר לילות קיום דין "תן לה מדה" נוגם לפמ"ש בתוס' הרא"ש שם
 שדין זה הוא רק "היכא דאיפשר" – הרי עכ"פ יש כזה (וכן שיהיו הנרות
 מלאין) הידור²⁸. וידוע הביאור בזה שנעשה נס שיהי' שמן טהור (אף
 שטומאה הותרה בצבור) כי רצה ה' להראות חיבתן של ישראל שיוכלו
 לקיים המצוה בהידור.

26 לשון רש"י וזכרים שם.

27 אבל ראה פרש"י הנ"ל (בהערה 23) דמדה זו הוקבעה להם.
 28 ראה גם ב"ר (פי"א, ב): ברכו בנר .. הדלקתי את הנר בליל
 שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק ולא חסר כלום [אף שיש
 לפרש (עכ"פ ברוחק) הלשון "ולא חסר כלום" – שנתמלא הנר בשמן
 אחר. וראה במדב"ר ספט"ן]. וראה לקמן הערה 30.
 29 שמור"ר (פ"ב, ה) – בנוגע לסנה.

17 או ש(רק) נתוסף השמן – ראה ט"ז שם סק"א. כלי חמדה פ'
 ויקהל (לה, כדכח).

18 מ"ב ד, ב ואילך. וראה גם מ"א יז, ידטז (גבי אליהו).

19 בהבא לקמן ראה כלי חמדה שם. "המועדים בהלכה" (להרש"י
 זוין) ע' קנח, וש"נ.

20 ר"פ תצוה. אמור כד, ב.

21 שבת כג, א.

22 נוסף לזה שלדיעה זו קשה עוד יותר, לכאורה, קושיא הנ"ל –
 דמכיון שנשתנה איכות השמן, הרי גם התכונות של שמן זית ליכא. אבל
 ראה לקמן ס"ו והערה 38.

23 מנחות פט, א. וש"נ. – הובא בפרש"י עה"ת ר"פ תצוה. ובאמור
 (כד, ג) ומדה זו הוקבעה להם.

24 וזכרים פח, א.

25 בתוס' הרא"ש ופר"ח שם (ועוד) הקשו כן (רק) על הדלקת ליל
 א', להסביר שחילקו השמן לח' חלקים (וע"ז ת' שבילי א' נתנו כל

(*) ע"פ מה שחקר בראש יוסף לשבת שם, דאם נאמר דבעינן כמדתה אפי' בדיעבד, במקרה שאין שמן כשר מספיק למנורה לכל הנרות, האם יש לערב בו שמן פסול
 כו, נ"ש – מקום לומר בנדו"ד שמחזיקים להוסיף משמן טמא (שהותרה בצבור) כדי לקיים "תן לה מדה".

1 בכל זאת מובן, שאור המנורה³⁰ צריך להיות כזה הבא מן
2 ה"שמן למאור"³¹.

3 אס-כן יוצא, שבנס זה היה דבר והיפוכו:

4 אש ואור-נרות טבעיים, הבאים משמן וכדומה³²
5 גורמים בהכרח לכליון השמן³³. אך כאן מצד שני – לא
6 חסר מאום מן השמן³⁴.

7 כלומר, היה כאן כליון ואי-כליון בבת אחת.

8 זהו דבר שהוא "נמנע הנמנעות"³⁵, כמו הנס של
9 "מקום ארון אינו מן המדה"³⁶, שהיו בו שני הפכים
10 בבתי-אחת: לארון היתה מדה, כמפורש בתורה³⁷, "אמתים
11 וחצי ארכו...", ויחד עם זאת היה המקום "אינו מן המדה".

ה.

הנס התרחש דוקא על-ידי התכונה ההפוכה

12 יש כאן ענין עמוק יותר:

13 בענין של "מקום ארון אינו מן המדה" אין מודגש רק
14 שיש בארון שני הפכים – "מדה" ו"אינו מן המדה" בבת
15 אחת, אלא יותר מכך: הענין של "אינו מן המדה" נבע
16 דוקא מכך שהארון היה בעל מדות מסוימות. אילו לא
17 היה הארון בנוי במדות המדויקות המפורשות בתורה, לא
18 היתה בו קדושת הארון, וממילא לא היה מתרחש הנס של
19 "אינו מן המדה".

20 בדומה לכך גם בנס חנוכה, לפי הדעה דלעיל: הנס
21 התרחש דוקא על-ידי כך שהדליקו את הנרות במקדש
22 כהלכה, וכיון שאור המנורה חייב לבוא משמן, שכלה
23 באש כדלעיל, יוצא, שהנס של "מצאו הנרות מלאים שמן"
24 (שלא נגרע השמן) התרחש דוקא על-ידי שהוא היה בעל
25 תכונה של כליון השמן.

(30) משא"כ: (א) בסנה שמפורש וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך
הסנה (מקום האש ולא – סיבתו), (ב) הא דב"ר הנ"ל אין הכרח שהי' אש
טבעי. – בנוגע נרות שרה ורבקה הרי לא נאמר ש"לא חסר כלום",
ובפשטות נ"ל שנחסר לאט לאט, כנ"ל בפנים ס"ב.

(31) תרומה כה, ו. ועוד.

(32) וכן הי' במשכן ומקדש (אף) שותצא אש מלפני ה' ותאכל גר'
(שמיני ט, כד).

(33) ענינו בעבודה ראה תר"א מקץ (לג, ג) ובכ"מ.

(34) ואעפ"כ היו גם התוצאות דכליון השמן שבעבודה (ראה הערה
הקודמת) – ויש לבאר עפ"מ ש"כ אדה"ז בשו"ע שלו (תאור"ח סתצ"ה קו"א
סק"ב) בנוגע להבערה* וכ"ש וק"ו ופשיטא בנוגע להדלקת המנורה
שענינה למאור. ואכ"מ.

(35) ראה שו"ת הרשב"א סת"ח, הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68.
סה"מ תרע"ח ע' תכ.

(*) וראה שו"ת אבני נזר (אור"ח סי' רלח). התוהמה"צ להרצ"בי מנ"י הבערה ועוד.

ו.

רק באופן השלישי מתרחש הנס בכל רגע

כדי להבין את הקשר שבין צורה זו של הנס לבין
חנוכה, יש להסביר את ההבדל שבין שלושת ההסברים
שהובאו לעיל לגבי הנס – (א) תוספת בכמות השמן, (ב)
תוספת באיכות השמן, (ג) שני הפכים – כליון ואי-כליון
בבת אחת:

בהסבר הראשון נראה נס רק ברגע הראשון, כאשר
השמן נוסף בנס, אבל אחר-כך הוא דולק באופן טבעי.

אמנם, נס השמן קשור להדלקה, כי אילולא השמן הנסי
לא היה במה להדליק את נרות המקדש, ואם כך יוצא,
שעצם דליקת הנרות בשמן זה קשורה לנס, אך בכל זאת
– אין הנס ניכר בגלוי. וההוכחה: מי שאינו יודע מהו
מקור השמן אינו יודע שהתרחש נס.

באופן השני, דולקת כמות השמן הקטנה זמן ממושך
הרבה יותר מן הטבע, והנס ניכר בזמן הבעירה. אך רק
תוצאת הנס נראית בזמן הבעירה, ואילו הנס עצמו כבר
התרחש ברגע ששינה הקדוש-ברוך-הוא את איכות השמן
וחזקו³⁸.

רק לפי ההסבר השלישי, שהוא "נמנע הנמנעות",
מתרחש הנס בכל רגע ורגע מחדש.

ז.

שלושה אופנים של קבלת עול ומסירות נפש

שלושת האופנים של הנס, כבכל ענין בתורה, קיימים
גם בעבודת האדם:

ההבדל בין טבע לבין נס בעבודת האדם הוא³⁹:
"טבע" זוהי עבודה שלפי טעם ודעת – עבודה המוגבלת
בהתאם לטבע האדם ומציאותו, בהתאם למה שהוא מבין

(36) יומא כא, א. וש"נ.

(37) תרומה שם, יוד.

(38) שאי"ז טבע הפכי ומנגד לטבעו הקודם, רק תוספה באיכות וכן
שמן זה. ושמינים שונים (אפילו בשמיני זית עצמן שונים, ואפילו בזית זה
עצמו – ג' זיתים הם ובהם ג' כו' (מנחות פו, א)) אינם שווים במהירות
הכליון שלהם בהדלקתן – כנראה בחוש. ולהעיר מד"ה החדוש הי"ח
פ"ב: נהפך ליש אחר ובטבע אחרת .. באותו הסוג אבל הם מיני יש
הפכים זמ"ז היינו בטבעים הפכים .. והשינוי הוא בטבע הפכי ממש.
וראה שם בסוף הפרק, ובד"ה החדוש עטר"ת פ"א. וראה שער היחוד
והאמונה פ"ב (גבי קרי"ס). וראה – ע"ד ב' סוגי נסים ביצי"מ – לקו"ש
ח"ה [המתורגם] ע' 176 הערה 27 ובשוה"ג שם. לקו"ש ח"ו [המתורגם]
ע' 95. ח"ח ע' 242. ואכ"מ.

(39) בהבא לקמן ראה לקמן ע' 363 לקו"ש ח"ז ע' 151 ואילך. וש"נ.

ח.

שלושת האופנים תלויים במצב הרוחני

שלושת האופנים הללו תלויים במצב הרוחני הקיים: 33
בשנים כתיקונן, כאשר אור הקדושה מאיר בגלוי 34
בעולם (ובעבודה – בדרגת הצדיקים), מספיק שקיימת 35
תחושת מסירות נפש בקריאת שמע, בתחילת היום^{43*}, כי 36
אין חושך, ודי ברושם שמותיה מסירות הנפש כדי 37
להשפיע על כך שהעבודה שלפי טעם ודעת תתבצע כראוי. 38
אבל במצב ש"החושך יכסה ארץ" אין די בכך. אז יש 39
צורך שתחושה זו תהיה גלויה במשך כל היום^{43*}, ורק כך 40
אפשר להכניע את החושך. ובכך ישנם שני אופנים: 41
אופן אחד הוא, שחשכת העולם מסתירה אלקות רק 42
עד כמה שהעולם (מלשון העלם⁴⁴) מעלים את אור 43
הקדושה מטבעו, מצב זה נקבע בטבע, ולכן עיקר 44
עבודת האדם היא לפי טעם ודעת (טבע של הנפש 45
האלקית שלו), אלא שכדי למנוע בלבול עבודתו 46
הרוחנית של היהודי על־ידי ההעלם יש צורך שהרגשת 47
מסירות הנפש תאיר בגלוי במשך היום כולו. 48
אבל כאשר העולם מחשיך יותר והוא מתנגד לאור 49
הקדושה, עד אשר ישראל נתונים במיצר ובשביה, 50
והעולם מונע את עבודת ה', צריכה העבודה של 51
ישראל להתבסס בעיקר על מלחמה בחושך העולם, 52
בשבירת החושך עד להפיכתו לאור. לצורך עבודה זו 53
יש הכרח במסירות נפש תמידית על כל צעד ושעל, 54
במשך כל היום. 55

ט.

בתקופת יון - מסירות נפש תמידית

זהו ההסבר לכך שבחנוכה היה הנס באופן של "נמנע 56
הנמנעות" – נס חדש בכל רגע – כי כך היה בעבודה 57
הרוחנית של ישראל בתקופה ההיא^{44*}: 58
עקב החושך הגדול ששרר בתקופת יון (אשר עמדו 59
להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"⁴⁵) היתה 60

1 והוא מרגיש. "נס" מראה על עבודה של קבלת עול
2 ומסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת – אין מתחשבים
3 ברצון הפרטי, ובוודאי לא בטבע, בהבנה וברגשות, אלא
4 מקיימים את רצון הקדוש־ברוך־הוא עד כדי מסירות נפש.
5 אמנם, כל עבודה חייבת להתבסס על קבלת עול
6 ומסירות נפש, כדברי חז"ל⁴⁰ "יקבל עליו עול מלכות
7 שמים תחלה ואחר־כך מקבל עליו עול מצוות", כי אין
8 הנבדא יכול לסמוך על כך ששכלו ורגשותיו יובילו אותו
9 תמיד בהתאם לרצון העליון, אך יש בכך דרגות שונות:
10 דרגה אחת היא, שההרגשה של קבלת עול ומסירות
11 נפש (ה"נס" שמעל הטבע) קיימת רק בתחילת היום,
12 בשעת קריאת שמע, שתוכנה "לקבל עליו מלכות שמים
13 במסירת נפש"⁴¹ – ואחר־כך במשך היום, העבודה היא
14 לפי טעם ודעת.
15 אמנם, ההרגשה זו בתחילת היום משאירה רושם על
16 היום כולו, כך שהעבודה תהיה בהתאם לרצון ה', אך בכל
17 זאת, קבלת העול ומסירות הנפש (ה"נס") קיימות בהמשך
18 היום רק בהעלם⁴¹, ואילו האדם מתעסק בעבודה שעל פי
19 טעם ודעת.
20 דרגה שנייה היא, שההרגשה של קבלת עול ומסירות
21 נפש הקיימת בתחילת היום משפיעה בגלוי על עבודתו
22 במשך היום כולו, עד אשר הדבר "קבוע בלבו תמיד ממש
23 יומם ולילה לא ימוש מזכרונו"⁴¹.
24 אך אין הכוונה שבמשך כל היום הוא עסוק בעבודה
25 של מסירות נפש, אלא רק שההרגשה זו הקיימת אצלו
26 בשעת קריאת שמע מאירה את היום כולו, ומשפיעה על
27 עבודתו בתורה ובמצוות, שהיא עבודתו העיקרית.
28 דרגה שלישית היא, שבמשך כל היום כולו הוא שקוע
29 בעבודה של מסירות נפש.
30 כשם שאמר רבי עקיבא "כל יומי הייתי מצטער...⁴² מתי
31 יבוא לידי ואקיימנו"⁴³. היתה לו מסירות נפש לא רק
32 בשעת קריאת שמע, אלא "כל יומי" – תמיד, בכל עניינו.

(40) ברכות רפ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג.

(41) תניא ספכ"ה.

(41*) ומ"ש בתניא שם ש"קיום התורה ומצותי תלוי בזה שיוכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' כו" (היינו שהמסנ"פ צ"ל בגילוי, כדלקמן בפנים באופן הב') – כי הוא כדי ש"יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו כו" (תניא שם), ואופן הא' שבפנים הוא בעבודת הצדיקים, כדלקמן בפנים סעיף ח.
(42) כי צער שייך כאשר התשוקה לזה היא בגילוי.

(43) ברכות סא, ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 124. לקו"ש ח"ו ע' 283.

(43*) ראה עד"ז לקו"ש ח"ו שם ואילך.

(44) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(44*) ועד"ז י"ל בנגזע החילוק בין הנס דאסוך השמן דאלישע (שהי' ניכר רק ברגע שנברא השמן נס), ונס הנרות דשרה ורבקה (שהי' ניכר גם אח"כ בעת שדלקו):

אלישע הי' נביא – גלה סודו אל עבדיו הנביאים ((עמוס ג, ז) אדם המוכיח ומשמיע (רש"י וארא ו, א) וראה אגה"ק סי"ט) – והנסים שלו שבכתובים הנ"ל – כולל נס האסוך – באו בקיום הבטחת אלי' הנביא שיהי' "פי שנים ברוחך" (מפרשים למ"ב ב, ט) – גילוי אור, שמספיק הרגש המסנ"פ בתחילת היום; שרה הוא שם ב"ן שיוירד למטה לברר בירורים (תו"ח פרשתנו קכו, ב. ובכ"מ), חושך דעולמות ב"ע – שאז צ"ל זכרון המסנ"פ בגלוי במשך היום, כנ"ל בפנים סעיף ח.
(45) נוסח ועל הנסים.

בתקופת החושך של עקבתא דמשיחא⁵¹, כשהחושך
גובר מיום ליום – דוקא אז יש הכרח לגלות את השמן
שבתורה – פנימיות התורה, עד ל"רזין דרזין דאורייתא"⁵²,
נקודת היחידה שבתורה⁵³, המגלה את "נקודת היחידה"
של היהודי⁵⁴,
באופן של יפוצו מעינותיך חוצה⁵⁵ – שמעינות
החסידות יפוצו החוצה,
ודוקא כך נגרם "והוי' יגיה חשכי", גם את החושך
הזה, עד שיקויים היעוד "ולילה כיום יאיר"⁵⁶, שחושך
הגלות ייהפך לאור, בקרוב ממש.

(משיחות מוצאי זאת חנוכה תשל"ה,
י"ב תמוז תשכ"ו)

לישראל מסירות נפש גלויה – חלשים כנגד גבורים... –
כדי להלחם בחושך⁴⁶. עבודה זו גרמה ל"וה' (בתוספת
ו"א"ו) יגיה חשכי"⁴⁷ – שם הוי' שמעל ל"השתלשלות",
אשר דוקא הוא "יגיה חשכי" – הופך את חשכת הגלות⁴⁸.
זה התבטא בנס פך השמן "שהיה מונח בחותמו של
כהן גדול", דרגה ש"אין החיצונים יכולים ליגע שם כלל",
כי זוהי "עצמות המאציל שלמעלה מכל ההשתלשלות
לגמרי"⁴⁹, ולכן היה גם הנס עצמו באופן שאין לו אחיזה
בטבע – "נמנע הנמנעות".

י.

י"ט כסלו - גילוי השמן שבתורה

לפי זה יובן הקשר שבין כל האמור לבין החג השני
שחל בחודש כסלו – י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"⁵⁰:

(46) ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב. ועוד.

(47) ש"ב כב, כט. ד"ה זה בתו"א ושערי אורה (ועיי"ש ספי"ז).

(48) ולכן ענינם של נ"ח הוא להאיר את החשך דוקא (תו"א סד"ה
רני ושמחי (הב'). סד"ה נ"ח. שערי אורה סד"ה בכ"ה בכסלו. סד"ה רני
ושמחי. ובכ"מ).

(49) שערי אורה ד"ה כי אתה נרי פי"ז.

(50) אנה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לחג הגאולה ד"ט כסלו
תרס"ב. פאקסימיליא מהמכתב – בקונטרס ומעין ע' 17. נדפס גם ב"היום
יום" בתחלתו. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' א

וְשֵׁנִי עֵינֵי נְרָאִים אֵז בְּשֵׁתִי מִיִּשְׁרָאֵל שֶׁל זָכוֹב – כְּעִינֵים שֶׁל זָכוֹב. תִּנִּי
– וְשֵׁנִי רִבִּי חֵיָא בְּרִייתָא, שֶׁהִסְמֵךְ לִכְךָ שֶׁהֵם הָעֵינִים הָיוּ שֶׁהֵם
מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה. הַגְמָרָא מְמַסִּיכָה לְהַבִּיא אֶת דְּבָרֵי אָבָא שְׁאוּל,
וְכֵן שְׁנֵי חֻשְׁמִין – וְשֵׁנִי נִקְבִי הַחוּטִים שֶׁלֹּא נְרָאִים בְּשֵׁתִי מִיִּשְׁרָאֵל שֶׁל
זָכוֹב. תִּנִּי רִבִּי חֵיָא בְּרִייתָא וְהִסְמֵךְ לִכְךָ שֶׁלֹּא הֵם נִקְבִי הַחוּטִים,
שֶׁהֵם מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה. הַגְמָרָא מְמַסִּיכָה לְהַבִּיא אֶת דְּבָרֵי אָבָא
שְׁאוּל, וְפִי מְתוּחַ בְּחוּט הַשְּׁעָרָה – הוּא סֶדֶק קָטָן וְנִרְאָה כְּאִילוֹ חוּט
בְּעוֹבֵי שֶׁל שְׁעָרָה מְתוּחַ שֶׁם. וְגִיְתוֹ – אָבָר הַזֹּכֵר שֶׁלֹּא גָדוֹל
כְּעֶשְׂרֵה. וְאֵם הֵיָתֶה נִקְבָּה, נִדְוָה – אוֹתוֹ מְקוֹם נִרְאָה אֲצֵלָה בְּגוֹדְלוֹ
וּבְצוּרָתוֹ כְּשֶׁעוֹרָה שְׁהִיא סְדוּקָה לְאַרְבֶּה. וְהַתְּוֹךְ יְדִים וְרַגְלִים אֵין
לֹא – וְאֵין נִיכְרִים עֵדִין יְדֵי וְרַגְלֵי. וְעָלִיו – וְעַל סֵדֶר בְּרִייתוֹ,
מְפֻרָשׁ בְּקִבְלָה (אִיּוֹב י י"ב), שֶׁאִמְרָא אִיּוֹב לְהַקְבִּי, "זָכָר נָא כִּי
כַחֲמֵר עֲשִׂיתִי וְאֵל עֶפֶר תִּשְׁכַּח. הֲלֹא כְּחֶלֶב תִּתְכַּח וְכִנְיָנִי
תִּקְפִּיאֲנִי עוֹד וְכֶשֶׁר תִּלְכִּישְׁנִי וְעֲצָמוֹתַי יִגִּידוּ לְתוֹכִי כִּי אֲנִי חַיִּים וְהַסֵּד
עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וְסִקְדִּיתָ שְׁמִרָה רַחֲמֵי. כְּלוֹמֵר מְדוּעַ תִּשְׁתַּחֲוֶה לְהַשְׁבִּי
אֵל הַעֶפֶר וְלִחְבֵּל יִצְרִיתָךְ הַנְּפִלָא, שְׁמַתְחִילָה כִּיחֲלַב תִּתְכַּח, וְ
שְׁהוּרַע כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא הוּא נִתֵּן וְקִלּוּשׁ, וְאַחֲרַי כֵּן נַעֲשֶׂה קִפּוּי
כְּגִבְיָנָה, וְאַחֲרַי כֵּךְ הַלְבַּשְׁתִּי בְּעוֹר וּבֶשֶׁר, וְאַחֲרַי כֵּךְ בִּרְאָת בִּי
עֲצָמוֹת וְגִידִים שֶׁהֵם מְסוּכָכִים עַל הָאֵיבָרִים הַפְּנִימִיִּים. וְאַחֲרַי כֵּךְ
עֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְנֶתַת בִּי חַיִּים, וְנִמָּה שְׁצִיּוֹת עַל הָרוּחַ שֶׁלֹּא תִצָּא
מִגּוֹפִי, הִיא שְׁמֵרָה אֶת רוּחִי בִּקְרִבִּי, אֵף שֶׁהִגּוֹף הוּא מֵלֵא נִקְבִּים.
הַבְּרִייתָא מְבַאֵרָת כִּיצַד בּוֹדֵקִים אִם כָּבֵד הִגִּיעַ הָעוֹבֵר לְמַצֵּב שֶׁל
מְרוֹקֶ: בְּצוּרָה שֶׁהַשְּׁפִיר נּוֹפֵל, אֵין נִיכָר בּוֹ אִם הוּא כָּבֵד גָּדוֹל
בְּאוֹפֶן הַמְּבֹאֵר בְּבְרִייתָא, אוֹ לֹא, וְצִרִיךְ לְהַחֲלִיק וְלַעֲיִין בּוֹ.
וְאוֹמֵרָת הַבְּרִייתָא, וְאֵין בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּמִים – שֶׁאֵין מְחַלְקִים אוֹתוֹ
לְפָנֵי הַבְּדִיקָה בְּמִים, כִּיּוֹן שֶׁהַמִּים עוֹיִן הֵם, וְאִינֵם רִכִּים כְּשֶׁמֶן,

1 | וְזוֹ דַּעַת רִבִּי שְׁאוּמֵר לֹא שִׁמְעֵתִי, וְהָא רִבִּי יִשְׁמַעְיָא בְּרַבִּי יוֹסִי
2 | שְׁאוּמֵר שֶׁשְּׁפִיר מֵלֵא בֶּשֶׁר מְטַמֵּא מִשּׁוּם לִידֵה, וְהָא רִבִּי אִשְׁמַעְיָא
3 | שְׁאוּמֵר שֶׁנִּחְלָק רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְחֻכְמִים רַק בְּשְׁפִיר עֲבוּר, וּבְשְׁפִיר
4 | צִלּוֹל כּוֹלֵם מוֹדִים שְׁאִינוֹ וְלֵד, וְהָא רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִי שְׁאוּמֵר
5 | שֶׁנִּחְלָק רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְחֻכְמִים בְּשְׁפִיר צִלּוֹל, מִן וְרַב, כְּמֵאָה כְּכִיּוֹרָא
6 | לֵיה – כְּשִׁיטָה מִי הֵךְ סוֹבֵר. אִמֵּר לֵיה רַב, אֲנִי אוֹמֵר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד
7 | זֶה – בֵּין בְּשְׁפִיר צִלּוֹל וּבֵין בְּשְׁפִיר עֲבוּר, אֵינֶה חוֹשֶׁשֶׁת שְׁמָא וְלֵד
8 | הוּא, וְהַתְּוֹרָה הִיא, שְׁאִנִּי סוֹבֵר שֶׁנִּחְלָק חֻכְמִים וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשְׁפִיר
9 | עֲבוּר, וְהַלְכָה חֻכְמִים שְׁאוּמֵר שֶׁאִפְלוּ בְּשְׁפִיר עֲבוּר אֵינֶה חוֹשֶׁשֶׁת
10 | לִלְוֵד. וְשְׁמוּאֵל אִמֵּר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בֵּין בְּשְׁפִיר עֲבוּר וּבֵין
11 | בְּשְׁפִיר צִלּוֹל, חוֹשֶׁשֶׁת שְׁמָא וְלֵד הוּא, וְטַמְאָה מִסַּפֵּק, וְאֵין לֵה יְמִי
12 | טוֹהַר.
13 | אוֹמֵרָת הַגְמָרָא: וְאִדְרָא שְׁמוּאֵל לְמַעֲמִיה – וְהִלֵּךְ בּוֹזֵה שְׁמוּאֵל
14 | לְשִׁיטָתוֹ, וְהִיא מוֹרָה לְפִי פֶסֶק זֶה, רִבִּי אֶתָּא – שְׁכַשְׁבָּא רַב דִּימִי
15 | מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל, אִמֵּר, מַעֲלָם לֹא דְכּוֹ – לֹא טִיהַרוּ אֶת
16 | הַמִּפְלַת שְׁפִיר בְּנִתְרָעָא, שְׁהִיא מְקוֹמוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, לְכַר מִתְּהוּמָא
17 | שְׁפִירָא – חוּץ מֵאוֹתוֹ שְׁפִיר דְּאֶתָּא לְמַעֲמִיה דְּשְׁמוּאֵל – שְׁבֵא לְפָנֵי
18 | שְׁמוּאֵל, דְּמִנְתָּ עָלֶיהָ חוּט הַשְּׁעָרָה – שְׁהִיוּ מְנִיחִים עָלֶיהָ חוּט שְׁעוּבִי
19 | כְּשֶׁעָרָה מִתְּהוּמָא נִיָּסָא – בְּצַד אֶחָד שֶׁלֹּא, וְחִיּוּא מִתְּהוּמָא נִיָּסָא – וְהִיא
20 | נִרְאָה חוּט מִצִּדּוֹ הַשֵּׁנִי, וְטִיהַר אוֹתוֹ שְׁמוּאֵל מִפְּנֵי שְׁאִמֵּר, אִם
21 | אֵינֶה דְּלִידָה חִיּוּא – אִם הִיא שְׁפִיר זֶה וְלֵד, לֹא הִנֵּה יוֹג בּוֹלֵי תְּהוּמָא –
22 | לֹא הִיא צִלּוֹל כָּל כֵּךְ.
23 | שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵה: וְאֵם הִיא הַשְּׁפִיר מְרוֹקֶם | – שְׁנִיכָר בּוֹ צוּרַת הוֹלֵד
24 | וְכִי, תִּשְׁבַּע לְזוֹכֵר וְלִנְקֻבָּה.
25 | הַגְמָרָא מְבַאֵרָת מִזֶּה הַשִּׁיעוּר שֶׁל שְׁפִיר מְרוֹקֶם: תִּנִּי בְּרַבֵּן, אִיחֵהוּ
26 | שְׁפִיר מְרוֹקֶם, אֶתָּא שְׁאוּל אוֹמֵר, תִּחְלַת בְּרִייתוֹ שֶׁל הוֹלֵד מְרִאשׁוֹ,

אספקלריא דלא נהרא, שממנה³ נבואת כל השארי נביאים שהתנבאו בכה, הנה ואמרתם כה לחי שצריך לקשר בחי' כה אספקלריא דלא נהרא דמל' לבחי' חי ליסוד הנקרא⁴ חי, כי אם שנבואת כל הנביאים הי' רק מבחי' כה ולא מהמדריגות שלמעלה ממנה, אך לבחי' חי יסוד עכ"פ צריך לקשרא שלא תהא נפרדת ממנו ח"ו, כי מל' ויסוד אין להפרידם זמ"ז כי הוא השכ"ן קרוב אל המל'.

אך מה שייך זה לראש השנה ביחוד שאז צריך לקשרא כה לחי.

סח

ביאור הוזהר דמ"ש (שמואל-א כה, ו) "ואמרתם כה לחי" קאי על ראש השנה בחי' כה", ורמז ליוסף שיצא מבית האסורים ברי"ה כשהי' בן י"ח שנה והי' שם מבין י"ח שנה - אותיות "לחי"

פתח¹ רבי אבא ואמר (שמואל-א כה, ו) ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, ואמרתם כה לחי, וכי דוד לא הוה ידע ב' בנבל דאיהו אמר בגיני' ואמרתם כה לחי, אלא ההוא יומא, יומא טבא דראש השנה הוה, וקדשא בריך הוא יתיב בדינא על עלמא, ובגין קדשא בריך הוא קאמר ואמרתם כה לחי, לקשרא כה לחי, דכל חיין ב' תליין.

ספר הוזהר חלק ב' דף כג, ב

ואמרתם כה, כה הוא בחי' מלכות² שהיא

(1) [תרגום ללה"ק] פתח רבי אבא ואמר (לפרש מש"כ) ואמרתם כה לחי, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום. (מש"כ) ואמרתם כה לחי (פירושו כה ראוי לאיש חי דהיינו לאיש צדיק, ומקשה) וכי דוד לא הוה ידע ב' בנבל (וכי דוד לא הי' יודע בנבל שהוא מוחזק ברשע והוא איש רע מעללים), דאיהו אמר בגיני' (שהוא אמר לשליחיו) ואמרתם כה לחי (שתברכו את נבל בברכת כה לחי, הלא ברכה כזו ראוי לצדיק ולא לרשע כנבל, ומתרגן) אלא ההוא יומא, יומא טבא דראש השנה הוה (אלא אותו היום יום טוב של ר"ה הי', כמ"ש שם כי על יום טוב באנו, ועוד כתוב שם, ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל וימות, ואמרו רז"ל [ר"ה יח.] אלו עשרת ימים שבין ר"ה ליום כפורים), וקדשא בריך הוא יתיב בדינא כל עלמא (שאו הקב"ה יושב בדין על העולם), ובגין קדשא בריך הוא קאמר (ובשביל הקב"ה אמר) ואמרתם כה לחי, (וכונתו היתה למתק את הדינים המתעוררים בראש השנה), לקשרא כה לחי (על ידי שיקשר את המלכות הנקראת כה ליסוד הנקרא חי), דכל חיין ב' תליין (שכל החיים דהיינו ספר החיים תלויים בו). ע"ש.

(2) ראה לקוטי תורה פרשת נצבים מז, ב וז"ל: ואמרתם כה לחי ופי' בזח"ב ר"פ וראו (דף כ"ג ע"ב) יו"ט דר"ה הוה לקשרא כה לחי כו'. וכן משמע בגמרא פ"ק דר"ה (דף י"ח ע"א). והנה ארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה היא בחי' מל' שנקרא אספקלריא דלא נהרא בחי' כדמותנו. וזהו ענין ככה"ה באלול נברא העולם בבחי' כה כדמותנו להיות נראה העולם ליש ודבר, ואח"כ צ"ל ביטול היש ע"י קבלת עול מלכות שמים ועי"ז לקשרא כה לחי, והיינו כמ"ש ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וכנ"ל. וזהו ענין יחיד חי העולמים מלך כו'. וע' בזח"א תולדות (קל"ה ב') בענין באר לחי רואי (וישלח קע"א ב') בענין כה לחי. והתקשרות ויחוד זה זהו בראש השנה שבו נברא האדם שבו נאמר ויפח באפיו נשמת חיים ע"כ הוא יכול להמשיך יחוד זה דבחי' כה לחי, ע"ש.

וראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 193 ואילך. אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א'תלב ואילך. ספר המאמרים ה'תרס"ט עמוד א ואילך. תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות עמוד עה.

(3) ספרי ריש פרשת מטות פסקא קנג. רש"י עה"ת שם.

ראה אור התורה פרשת מטות עמוד תרפג וז"ל: הנה ארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה, פי' כה הוא בחינת יחודא תתאה דהיינו בחי' מלכותו ית' שנקרא מראה דמות כבוד הוי' (במא"א אות כ' סי"ג כה נקרא המלכות כי בנינה מהגבורות ה"ג כ"א כלול מה' הוי' כ"ה, וכן נקרא היסוד בבחי' ה"ג שבו, גם י"ג תיקונים וט"ז דו"א ונה"י גימט' כ"ה עכ"ל. ולהעיר מענין בכ"ה באלול נברא העולם ואח"כ ביום ו' למע"ב ר"ה זה היום תחלת מעשיך, בחי' זה וכו'. דהיינו שלא תהי' ע"ד אספקלרי' דלא נהרא כ"א תהי' אספקלרי' דנהרא כמו ז"א וכו'. ועמ"ש בפי' ואמרתם כה לחי בד"ה שוש אשיש [לקר"ת לעיל הערה 2], והיינו דעכ"פ כה הוא ג"כ בחי' גילוי שהי' כל הנביאים נתנבאו בכה וזהו גילוי אלקות, לכן ע"י בחי' כה גילוי יחודא כדמותנו ביטול היש יוכל לבא לידי גילוי בחי' זה והוא ענין ואמרתם כה לחי, וכענין שפי' בזהר פ' תולדות דף קל"ה ע"פ באר לחי רואי והוא ענין ואולם חי אני וימלא כבוד ה', ע"ש.

(* ראה לקמן סימן קלו.

(4) וראה אור התורה בשלח עמוד תקלד וז"ל: משה נתנבא בזה שהוא אספקלריא המאירה ולבחי' זו זכו בקי"ס, וכל הנביאים נתנבאו בכה אספקלריא שאינה מאירה, וצ"ל ב' הבחינות לחבר כה לזה, ע"ד ואמרתם כה לחי להמשיך ביחודא תתאה מיחודא עילאה, ע"ש. ולקושי שם עמוד 195 הערה 52.

(5) ראה מאורי אור אות ח' סעיף כד וז"ל: חי הוא יסוד ונק' חי, בעת הזווג נעשה מאבר מת חי. ראה גם הערה 9.

(6) משלי כז, י. "טוב שֶׁכֶּן קרוב מאַח רחוק". מאורי אור מערכת אות שין סעיף מא וז"ל: שֶׁכֶּן נקרא היסוד וגימטריא ש"ע נהורין שלוקח מהפנים העליונים, כי יוסף יפה תואר. ע"ש.

וראה אור התורה פרשת בהעלותך עמוד שצה וז"ל: איתא בלקוטי הש"ס לארז"ל שזע"א טוב שכן קרוב מאח רחוק, דשכן קרוב הוא בחי' היסוד שנמשך לצורך התהוות העולמות וחיותם וקיומם שכל זה נמשך בכל עת ואינו מסתלק ח"ו אפי' כרגע ואין הפרש בין זמן הגלות כו' וע"כ נק' שכן קרוב, אבל המדות כשהם בבחי' הגדלות דכתור עליון נק' אח רחוק דבגלותא אסתלק לעילא כו', ע"ש. ועייג"כ אור התורה לנ"ך עמוד רעג.

ויש ליישב, כי בר"ה הוא בנין⁷ המלכות הנקראת⁸ כ"ה שנבנית מהגבורות, וצריך לקשרא לחי⁹ דיסוד והוא¹⁰ ליוסף שיצא מבית האסורים¹¹ בר"ה והי' אז בן ל' שנה, וכשהושיבוהו בבית האסורים הי' בן¹² ח"י

(7) ראה לקוטי תורה פרשת נצבים נא, ב ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמוד ב. וד"ל: השייכות דראש השנה לבנין המלכות (בפשטות) היא, לפי שבראש השנה הוא חידוש מעשה בראשית כמו שאומרים זה היום תחלת מעשיך שבכל ראש השנה מתהוים כל המעולמות היא ממדת מלכותו ית', ע"ש. וראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק עמוד סג.

(8) ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמוד כט ואילך. (9) לחי דיסוד: אבר היסוד נק' חי, דממנו נמשך חיים, וכמ"ש (מלאכי ב, ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום.

(10) יוסף הוא בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לוי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וד"ל: "יוסף – יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספר ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדיות ה'שנ"ח ד"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וד"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בכי"ע. – ראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(11) ראש השנה י', ב, יא, א. ראה עוד בזה לעיל סימן סב. סג. סד. סה. סז.

(12) ראה שמות רבה פרשה ז, א: אתה מוצא לא הי' יוסף ראוי לינתן בבית האסורין אלא י' שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו, ועל ידי זה שאמר לשר המשקים (בראשית מ, יד) "כי אם זכרתי אתך והזכרתי אל פרעה" ניתוסף לו שתי שנים שנא' (שם מא, א) "ויהי מקץ שנתיים

שנה, וזה לחי "ל" – ח"י"¹³, ואז נשא יוסף אשה כמ"ש¹⁴ ויתן לו את אסנת כו'.

והיינו¹⁵ לקשרא:

כ"ח, ה, מלכות – אסנת.

לחי, דיוסף.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד נג

ימים" ע"ש. ופי' מתנות כהונה: עשרה שנים, והוא נתעכב שם י"ב שנים, צא וחשוב בן י"ז שנה הי' כשפירש מאביו ושנה תמימה שימש בבית אדוניו שנא' (בראשית לט, ה) ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה דרשו חז"ל (ב"ר פרשה סו, ו) ששה חדשים של חורף שעיקר המלאכה בבית, וששה חדשים של קיץ שעיקר המלאכה בחוץ בשדה ובן שלשים שנה הי' בעמדו לפני פרעה, הרי שנשארו י"ב שנים שהי' חבוש בבית האסורים, ע"ש.

(13) ראה לעיל סימן נא, דיסוד – בחי' יוסף – נק' אבר חי, ולכן ביוסף כתיב "רב עוד בני יוסף חי", ע"ש.

(14) בראשית מא, מה. יש לומר דבזה מתורצת שאלת המפרשים (האלשיך וכו') עה"פ. דהרי למעלה (בפסוק יד) בבוא יוסף לפרעה, הי' צורך שיאמר התורה מספר שנותיו של יוסף, למה דוקא אחר כל פתרון החלומות שנעשה משנה למלך אז מזכיר התורה שיוסף הי' בן ל' שנה, אלא שהמספר ל' קשור דוקא עם הנישואין עם אסנת, וד"ל. (15) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק עוד ביאורים בהזהר.

(16) פ' וי' יחוד דכר ונוקבא הוא ענין יחוד יסוד (המשפיע) ומלכות (המקבל). דבחי' מלכות – נמשלה לאשה ושדה – שמקבלת מספירות העליונות, ומצינו בחז"ל ש"אשה" נמשלה ל"שדה", וכמארז"ל (תענית ו, ב) "מיטרא בעלה דארעא הוא" וכן (סנהדרין עד, ב) "אסתר קרקע עולם הוא", דכמו הארץ מקבל הגשם ועי"ז מצמיח, כן האשה מקבל מהזכר ועי"ז מוליד, (עיין פירוש המשניות להרמב"ם פאה פרק ח' משנה א').

ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד רעא. תורת מנחם ספר המאמרים ה'תשכ"א עמוד ד.

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' א

נכנסו למקדש בשגגה, אינם חייבים קרבן עולה ויורד כדין טמא שנכנס למקדש, שהרי אינם ודאי טמאים, ואם יביאו קרבן הרי זה ספק חולין בעזרה, ואין שורפין עליהם את התרומה – ואם נגעו בתרומה, התרומה אסורה באכילה מספק שמא נטמאה בנגיעתם, אך אין שורפין אותה, שמא הם טהורים, והתרומה לא נטמאה, ואין שורפין תרומה טהורה. מוסף רב ומחדש, ואף אם ראו לזבן ואזיזם כפאחיד – גם מראה לזבן וגם מראה אודם, שבכך בין אם הם זכר ובין אם הם נקבה הם טמאים ממנה נפשו, מכל מקום אין חייבין על ביאת מקדש, מפני שדין שילוח טמאים מהמקדש לא נאמר על טומטום ואנדרוגינוס, כפי שדורש רב להלן מפסוק. אבל שורפין עליהם את התרומה מפני שודאי התרומה נטמאה. ומניין למד רב שבטומטום ואנדרוגינוס אין דין שילוח טמאים מהמקדש, שנאמר בדין שילוח טמאים מהמקדש (במדבר ה א-ג) "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש מקדש ועד נקבה

מתרצת הגמרא: איצטריך המשנה להשמיענו דין זה, מפני שעל אף שטומטום הנוול לבדו הוא ספק זכר או נקבה, מכל מקום בטומטום הנוול עם זכר מהו דתימא – שמא תאמר שאינו ספק, הואיל ואמר רבי יצחק שממנה שנאמר בתורה לשון 'אשה כי תזריע וילדה זכר' (ויקרא יב ב). למדים כלל, שאם האשה מזרעת תחלה היא יולדת זכר, ואם האיש מזריע תחלה היא יולדת נקבה, אימא – נאמר שבאופן זה שילדה שנים יחד, מקהאי – מזה שהולד הודאי הוא זכר, האי נמי – הטומטום גם זכר, שהרי מוכח שהאשה הזריעה תחילה. קא משמע לן התנא שאין הדבר כן, אלא אימא – אפשר לומר ששניהם הזריעו בבת אחת, זו זכר וזה נקבה – הולד הודאי הוא זכר, והטומטום או האנדרוגינוס הוא נקבה.

הגמרא מביאה עוד נידון התלוי בספק של טומטום ואנדרוגינוס: אמר רב נחמן אמר רב, טומטום ואנדרוגינוס שראו מראה לזבן שהוא טומאת קרי בזכר, או מראה אודם שהוא טומאת נדה בנקבה, והרי הם ספק טמאים, אין חייבין על ביאת מקדש – אם

אחר כל זה מה נאמר באברהם, ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, אחר כל המאורעות וקוראות הזמן ותולדותיו ישמח ה' במעשיו, וישמח ישראל בעושי, וישמחו השמים ותגל הארץ, וישמח הר ציון ותגלנה בנות יהודה, ופדוי ה' ישובן ובאו לציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, ואז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה, אמן כן יהי רצון.

תורת המנחה

כה, יח – וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל

ב. תוכן: רמז בפסוק דכשיבוא בן דוד ויבנה בהמ"ק השלישי יהי נפילה לבני ישמעאל

עו"פ על פני כל אחיו נפל יש לדקדק מש"כ "כל", למה לא כתיב על פני אחיו נפל, וי"ל דמרומו כאן מה שיהי באחרית הימים, דהנה בב"ב (טז) איתא דברכת בכל מכל כל כנגד אברהם יצחק ויעקב ע"ש, נמצא דברכת יעקב מרומז בתיבת "כל", ובפסחים (פח) דאברהם קראו הר יצחק קראו שדה ויעקב בית, ע"ש ובמהרש"א שם דזה כנגד ג' בתי מקדשות, דבית ראשון ובית שני נחרבו, משא"כ בית שלישי הוא נצחי המרומז ב"בית" שהוא נצחי בניגוד להר ושדה ע"ש.

ויש לומר דזהו דיוק הכתוב דה'בעל הטורים' דורש סמיכת סוף פ' חיי שרה על פני כל אחיו נפל עם פ' תולדות ואלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל משם בן דוד יצמח ע"ש, וזהו מה שאמר הכתוב דנפילת ישמעאל יהי ע"י "כל" (כנגד יעקב) – בהמ"ק השלישי, דאז יהי בית נצחי לעד ולעולמי עולמים ויהי נפילה לבני ישמעאל, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים אכ"ר.

פרי דוד

כג, א – ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה

א. תוכן: רמז בפסוק ויהיו חיי שרה לכל ימי הצרות שיעברו על ישראל, ומתי יתמו "בקריית ארבע" רמז לשעבוד ד' גלות, ועוד רמזים בזה

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה, אלו הן כל ימי הצרה שעברו על ישראל, ושי"ן וצד"י מתחלפין כמין יצחק ישחק. וכל הגלויות, גלות מצרים וגלות בבל וגלותינו זה וכן כל ימי בית שני, מכלל הצרות היו, כי מתחלתו ועד סופו לא היו בשלוה. ועל כן לא עלו המיוחסין מבבל וגלות ירושלים אשר בספרד, כי ידעו כולם ידיעה ברורה כי הימים ההם מימי הגלות הן, ואמרו מוטב נשב במקומינו ולא נגלה גלות על גלות. וימי הגלויות כולם עם בית שני עולים כל מנין השנים אלפים ומאה וששים שנה, כמנין חשבון מא"ה שנה"ה ועשרים שנה"ה ושבע שנים"ה, והעשרים שנה היתרים הם נכנסים בעשרים שבטל התמיד קודם החורבן כי פעמים רבות בטל קודם החורבן. נמצא שכל אלו שני חיי הצרה.

ותמות שרה, שאז יכלו ויתמו כל הצרות. ומתי יתמו בקריית ארבע, אחר שיעברו קורות שעבוד ארבע מלכיות ומלחמת גוג ומוגוג דכתיב בה (זכרי' יד, ב) ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה. היא חברון בארץ כנען, שיתחברו שם כל הגוים ובעת ההיא יהרג משיח בן יוסף ויבואו כל ישראל לבכותו ולספדו דכתיב (זכרי' יב, יב) וספדה הארץ משפחות משפחות לבד וגו' הה"ד ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה.

(1 ביאור החשבון: 400 שנה גלות מצרים, 70 גלות בבל, 420 בית שני, 1290 (ע"פ דניאל יב, יא) מעת הוסר התמיד עד סוף הגלות, סה"כ 2180. חשבון המלים בפסוק עולים 2160, והעשרים העודפים הם השנים של ביטול התמיד שהיו לפני החורבן.

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' ב

עלי אינו משלם כלום להקדש. ממשיכה הברייא ודורשת: וְכֹל
היית לפרש שמיעטה התורה רק שלא יהא נערך הטומטום או
האנדרוגיניס פֿערך הקצוב בא"ש זכר, אִכְלִי יְהִיא נערך פֿערך הקצוב
באִשָּׁה, תִּלְמִיד לזכר 'הַזָּכָר' וְאִם נִקְבָּה, שתיבת 'אם' מיותרת
ללמדנו שדווקא על זָכָר וְנִקְבָּה וְדִאִית האומר ערך אחד מהם
עלי משלם ערכו להקדש, וְלֹא על טוֹמְטוֹם וְאִנְדְּרוֹגִינִיס. מדייקת
הגמרא מהברייא: מבואר בברייא דפֿערךָ שִׁמְעֵטָא שִׁמְעֵטָא טוֹמְטוֹם
וְאִנְדְּרוֹגִינִיס משום דְּכֵתִיב 'הַזָּכָר' וְאִם נִקְבָּה, ויתרה בכך את אות
'ה'א' ותיבת 'אם' ולא כתבה 'זכר ונקבה', ומשמע הָא מְזָכָר
וְנִקְבָּה לֹא מְעַט – שמתכות 'זכר ונקבה' עצמם אין למדים למעט
טומטום ואנדרוגיניס, ואיך מיעט רב מתיבות אלו.
מתרצת הגמרא: אכן גם בלא יתור בפסוק יש למעט טומטום
ואנדרוגיניס מתיבות 'זכר ונקבה', ומה שלגבי ערכין יתור
בכדי למעט, משום דהִיא זכר ונקבה' שנאמר לגבי ערכין מִפְּנֵי
לֵיה – נצרך

1 'מזכר עד נקבה' שאין דין שילוח טמאים בטומטום ואנדרוגיניס,
2 למה אמר רב את דינו דווקא כשראו לובן ואודם, הרי גם כִּי אִיִּמִּי
3 וְכִשְׁנֵמָאנוּ בְּשָׂאָר טוֹמְטוֹת כגון טומאת מת ושרץ, לֹא לִישְׁלָחוּ.
4 מתרצת הגמרא: אִמֵּר קָרָא 'מְזָכָר' ודורש זאת רב כמו 'מן הזכר',
5 שמה שמיעטה התורה טומטום ואנדרוגיניס מדין שילוח הוא רק
6 בְּטוֹמְטוֹת הַפְּזוּשָׁת מן גופו של הַזָּכָר.
7 מוסיפה הגמרא להקשות על דברי רב: וְכֹל הֵיכָא דְּכֵתִיב – וכי בכל
8 מקום שנאמר 'מְזָכָר' עד נִקְבָּה' לְמַעֲטֵי טוֹמְטוֹם וְאִנְדְּרוֹגִינִיס הוא
9 דְּאֵתָא – הפסוק בא, וְהָא גַּבִּי עֲרֵכִין – באומר ערכי עלי או ערך
10 פלוני עלי, שעליו לשלם להקדש כפי הערך הקצוב בפרשת
11 ערכין, דְּכֵתִיב בו תיבת הַזָּכָר, שנאמר (ויקרא כז ב-ד) 'אִישׁ כִּי
12 יִפְּלֹא נָדָר בְּעֶרְכָּךְ נִפְשָׁת לֹה' וְהִזִּיה עֲרֵכָךְ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
13 וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהִזִּיה עֲרֵכָךְ הַמְּשִׁים שָׁקֵל כֶּסֶף בְּשָׁקֵל הַקֹּדֶשׁ
14 וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהִזִּיה עֲרֵכָךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֵל', וְהִנְיָא בברייא, ממה
15 שנאמר 'הַזָּכָר' ולא 'זכר' בלא האות ה"א, למדים שדווקא בזכר
16 יש דין ערכין, וְלֹא בְּטוֹמְטוֹם וְאִנְדְּרוֹגִינִיס שהאומר ערך אחד מהם

♦ יום ראשון י"ט מרחשון ♦

כג (א) וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:
א וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשִׁבְעַת שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

עֶשְׂרִים לַחֲטָא, מֵה בַּת עֶשְׂרִים לֹא חֲטָא, שְׁהָרִי אֵינָה בַּת עֶשְׂרִים, אֶף בַּת מֵאָה בְּלֹא חֲטָא, וּבַת עֶשְׂרִים כִּבְּת שָׁבַע לִפְנֵי. שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה • כָּלָן שְׁוִין לְטוֹבָה.

כג"א וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים • לָכֵן, נִכְּתַב "שָׁנָה" בְּכָל כָּלָל וּכְלָל, לֹאמַר לָךְ שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ לַעֲצֹמֵא, בַּת מֵאָה כִּבְּת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח כרך א, עמ' 85)

בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לֹאמַר, דְּהִנֵּה אֲבָרְהָם מֵצֵד עֲצֹמוֹ הָיָה מַעַל הָעוֹלָם, "שֶׁכָּל הַנָּעֲלָם מִכָּל רַעִיּוֹן". וְאִילוּ שָׂרָה – בְּחִינַת נֹקְבָא, מַלְכוּת, שׁוֹרֵשׁ הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם, שֶׁהֵם גְּדָרֵי הָעוֹלָם – הַמְּשִׁיכָה וּפְעֵלָה אֶת עֲנִינָיו בְּתוֹף גְּדָרֵי הָעוֹלָם. וּמִפְּיָן שְׁעִיקָר הָעֲבוּדָה הִיא בְּעוֹלָם דּוֹקָא, לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ דִּירָה לַהֲקָדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, לִכְן נִרְמָזת שְׁלִימוֹת הָעֲבוּדָה בְּחַיֵּי שָׂרָה דּוֹקָא, רָמָז לָכֵן שֶׁגַּם הָעֲבוּדָה בְּעוֹלָם צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ.

מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים (כג, א)
מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, שֶׁיֵּשׁ כָּאן רָמָז לְכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ: "מֵאָה שָׁנָה" – רָצוֹן וְתַעֲנוּג (כּוֹחוֹת מְקִיפִים); "עֶשְׂרִים שָׁנָה" – מוֹחִין (חֲכָמָה וּבִינָה, עֵיקַר הַמוֹחִין); "שִׁבְעַת שָׁנִים" – שְׁבַע הַמִּידוֹת.
הָרִי שֶׁמִּסְפָּר זֶה מוֹרָה עַל שְׁלִימוֹת הָעֲבוּדָה בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְאֵף שֶׁשְׁלִימוֹת זֶה הֵיחָד מְקִימָת גַּם בְּאַבְרָהָם כְּמוֹנָן, הִיא בָּאָה לִידֵי בִיטוּי בְּשָׂרָה וְאֵף בְּמִסְפָּר יְמֵי חַיָּיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת פורים תש"ל – מתוך 'לקראת שבת')

צד השווה בשורה ואסתר

קכ"ז - וַתִּמְלֹךְ עַל קכ"ז מְדִינֹת (ב"ר פנ"ח, ג).
וְיֵשׁ לְבָאָר בְּתוֹכָן רָמָז זֶה:
הֵיחָדוֹן הַמְּיוֹחָד ("אוֹיֶפְטוֹ") בְּקכ"ז שְׁנוֹת חַיָּיהָ שֶׁל שָׂרָה הוּא, כְּדַבְּרֵי רש"י, שֶׁ"כּוֹלֵן שְׁוִין לְטוֹבָה" - דָּאֵף שֶׁמִּצֵּד

בְּתַחֲלִית פְּרָשְׁתָּנוּ כְּתוּב "וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים, שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה". וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ "מֵה רֵאֲתָה אֶסְתֵּר שֶׁתִּמְלֹךְ עַל 'שִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה'?" אֲלָא: תְּבֹאֵא אֶסְתֵּר, שֶׁהֵיחָד בַּת בְּתָה שֶׁל שָׂרָה, שֶׁחִיחָתָה

שפתי חכמים

הַמִּקְרָא, וְאֵם כֵּן אֶפְשָׁר לֹאמַר שֶׁהַכ"ז שְׁנִים שְׁאֲחֵר הַמֵּאָה הָיָה בֵּה חֲטָא וְלֹא הֵיחָתָה יָפָה, לָכֵן הוֹצֵרָךְ 'שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה' בּוֹלָם שְׁוִים, וּמִשְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה' לָכֵד לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִים רַק שֶׁבְּמַעֲלָה אֶחָד בּוֹלָם שְׁוִים, לִכְן פִּירֵשׁ גַּם כֵּן 'שָׁנָה' בְּכָל כָּלָל לַהּוֹרֹת הַהִיקָשׁ בְּשָׁתִי מַעֲלֹת חֲטָא וְיָפִי, וְעַל שְׁנֵיהֶם קָאֵי 'שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה' וְדו"ק: הַכָּא מִשְׁמַע דְּמִיד אַחֵר עֶשְׂרִים הֵיחָתָה בַּת עֶשְׂרִים, וּבִפְרָשֶׁת בְּרֵאשִׁית (לַעֲלֵה לָּהּ) גָּבִי וְיֹלֵד נָח אֶת שֵׁם וְגו', פִּירֵשׁ רש"י בְּעֶצְמוֹ (שָׁם ד"ה ג) דְּקוֹדֵם מִתָּן תוֹרָה עַד מֵאָה לֹא הָיָה בַּר עֶשְׂרִים, וְיֵשׁ לֹאמַר דְּגָבִי אֲבָרְהָם וְשָׂרָה שְׁאֵנִי מִשּׁוֹם דָּהֵם קָבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹאֲחֵר מִתָּן תּוֹרָה הָעוֹנֵשׁ הוּא מִכָּן עֶשְׂרִים וּלְמַעֲלָה, וְכֵן הַכְּתוּב לַהּוֹדִיעַנִי שְׁאֵפִילוּ לִפְנֵי הַזְּמַן שְׁאֲחֵר מִתָּן תּוֹרָה שְׁבָגִי עֶשְׂרִים הֵם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים וּלְמַעֲלָה לֹא חֲטָאָה (וְהָאֵם: תּוֹרָה ב

לְחֹד וְהַמֵּאוֹת לְחֹד, וְלִפְנֵי זֶה הָעֶשְׂרִים וְשִׁבְעַת אֵינֶם הַנוֹסְפִים עַל הַמֵּאָה אֲלָא הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁבְּתוֹף הַמֵּאָה: בַּ מִּשְׁמַע שֶׁרָצוֹנוּ לֹאמַר דְּמֵה הַהִיקָשׁ אֲנִי לְמִדִּין שֶׁכָּל יְמֵיהָ הָיוּ טוֹבִים, וּבְסִמּוּךְ פִּירֵשׁ רש"י 'שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה' – כּוֹלֵן שְׁוִין לְטוֹבָה, מִשְׁמַע דְּמִשְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה' לְמִדִּין אֲנִי שֶׁכָּל יְמֵיהָ הָיוּ טוֹבִים, וְאֵם כֵּן דְּבִרְיוֹ סוֹתֵרִין זֶה אֶת זֶה. וְלֹא קִשָּׁה מִידי, דְּאִדְרָבָה לִפְנֵי הַהִיקָשׁ דְּבַת מֵאָה כִּבְּת עֶשְׂרִים לַחֲטָא לֹא יִדְעֵנוּ שֶׁהֵיחָתָה בַּת מֵאָה לְיוֹפִי כִּבְּת עֶשְׂרִים, שֶׁכָּל כָּלָל נִדְרָשׁ לַעֲצֹמוֹ לְמַעֲלָה לָכֵד, לָכֵן צְרִיךְ 'שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה כּוֹלֵן שְׁוִין' וְכו'. (מַמְרֵשׁ), וְעוֹד יֵשׁ לֹאמַר, דְּלִפְנֵי שֶׁנִּכְתַּב 'שָׁנָה' לַהֲקִישׁ זֶה לָזֶה בַּת מֵאָה כִּבְּת עֶשְׂרִים, רָצָה לֹאמַר עֶשְׂרִים שְׁנִים מְלִידָתָה, וְאֵם כֵּן הַכ"ז שְׁנִים שֶׁבְּפִסּוּק הֵם אוֹתָן הַנִּכְלָלִים בְּתוֹף הַמֵּאָה, וְלֹא אוֹתָן הַנוֹסְפִים עַל הַמֵּאָה כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל

כג (א) א פִּירוּשׁ, וְלֹא כָּלָל הָאֲחָדִים עִם הָעֶשְׂרִיּוֹת לְחֹד וְהַמֵּאוֹת לְחֹד כְּדִלְעִיל בְּפִרְשֶׁת בְּרֵאשִׁית וּפְרָשֶׁת נח. וְאִין לֹאמַר דְּקִשָּׁה לְרִש"י לְמֵה נִאֲמַר גָּבִי מֵאָה, 'שָׁנָה' וְגָבִי שְׁבַע, 'שְׁנִים' דְּהָא בְּפִרְשֶׁת בְּרֵאשִׁית וּבִפְרָשֶׁת תּוֹלְדוֹת נח כְּתִיב כְּכּוֹלֵן גָּבִי מֵאָה 'שָׁנָה', וְכֵן גָּבִי הַשְּׁנִים הַפְּחוּתִים מִמֵּאָה נְמִי כְּתִיב בְּהוֹ 'שְׁנִים', אֲלָא 'שָׁנָה' אֲמַצְעִי קִשָּׁה לְרִש"י שֶׁכְּתוּב גָּבִי עֶשְׂרִים, דְּלֹא מְצִינוּ כְּכּוֹלֵן שֶׁנִּכְתַּב ג' עֶפְרָיִם שָׁנָה, וְעַל כִּרְחֹף צְרִיף לֹאמַר דְּאִתִּי לְמִדְרָשׁ, וְכִין דְּחֹד אֲתִי לְמִדְרָשׁ כּוֹלֵן נְמִי אֲתִי לְדְרָשָׁא, שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ בְּפָנֵי עֲצֹמוֹ, פִּירוּשׁ כָּל כָּלָל מִתְּפַרֵּשׁ לַעֲצֹמוֹ וְאִינוּ מִתְּחַבֵּר עִם הַכָּלָלִים הָאֲחָרִים, עַד שֶׁהָיוּ שְׁלִשְׁתָּן יַחַד סָף אֶחָד מְכַנְּהֵם הַמִּסְפָּרִים [הַמְּרַבֵּבִים] מֵאֲחָדִים וּמַעֲשִׂירִים וּמִמֵּאָה, מִשּׁוֹם דְּ"שָׁנָה" וְ"שָׁנָה" לְחֻלְקָה, וּמִחֲלָק הָאֲחָדִים

הטבע ישנם תמורות ושינויים בחיי האדם, עליות וירידות, הרי אצל שרה כל שנות חייה היו "שיון לטובה", ללא הבדל בין זמן לזמן. והשתוות זו, למעלה מהטבע, היא שהיתה גם בקכ"ז מדינות שעליהן מלכה אסתר: בני ישראל לא היו אז במקום אחד, אלא באופן ד"מפוזר ומפוזר בין העמים" - מפוזרים ב"שבע ועשרים ומאה מדינה". ולכן גזירת המן "לאבד את כל היהודים מנער ועד זקן", נשלחה אל כל מדינות המלך, "מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו" (מגילת אסתר ג, ב-ג).

וזהו גודל הפלא והחידוש, שאף שהיו ישראל מפוזרים

במקומות שונים ומשונים, הרי שהיו "כולן שיון לטובה" בענין המסירות-נפש - וכדברי אדמו"ר הזקן נשמות-עדן (תורה אור בהוספות כ, ד) "שכל הימים שהיו ישראל בסכנה מפני גזירת המן, שנמשך הזמן כמעט משך שנה, היו כולם בבחינת מסירות-נפש ממש, בכל יום ובכל עת ובכל שעה, כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת חס-ושלום, ולא עלה על שום אחד מהם מחשבת חוץ חס-ושלום!"

וזהו שמשה המדרש בין קכ"ז שנותיה של שרה לקכ"ז המדינות דאסתר, כי בשניהם היא אותה המעלה - "כולן שיון לטובה".

~ נקודות משיחות קורש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 264 - מתוך 'לקראת שבת')

בת כ' כבת ז' - בעבודה

הזמן דגמר ושלומות העבודה (ראה אבות שם). והנה, המצב הרצוי הוא שיהיה "בת כ' כבת ז'" - שגם בגמר העבודה בעולם (גיל מאה) יהיה "בלא חטא" כמו שהיה בתחילת העבודה בעולם (גיל עשרים); אמנם כדי להגיע לזה, צריך להיות תחילה "בת כ' כבת ז'" - שגם כשנעשה גדול ויש לו "המוחין דגדלות" (גיל עשרים), אינו ממציא דעות והשקפות משלו ("אייגענע דרכים"), אלא מתנהג כמו ילד שזה עתה הגיע לחינוך (גיל שבע), שעושה מה שמצוים עליו בפשטות ובתמימות.

על הפסוק "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (כג, א) פירש רש"י "בת כ' כבת ז' . . . ובת כ' כבת ז'".

ויש לבאר הרמז בעבודת האדם: שבע שנים - הוא הזמן שבו התחלת החינוך (ראה הל' ת"ת לאדה"ז בתחילתו. טושו"ע או"ח סש"מ א); עשרים שנה - הוא הזמן שבו נעשה האדם "גדול" בשלימות, אז נכנסים בו "מוחין דגדלות" (ראה ב"ב קנו, א. לקו"ת במדבר ב, רע"א), ומתחיל לצאת בעולם ולדווקא אחרי פרנסתו (אבות ספ"ה); מאה שנה - הוא

בומיתת שרה בקרית ארבע היא חברון בארעא דנענע ואמא אברהם למספדה לשרה ולמכפה:

(ב) ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספר לשרה ולביתה:

ותיה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. ויבא אברהם. מבאר שבע. לספר לשרה ולביתה. ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי

ז"ל בקרית ארבע. על שם ארבעה ענקים שהיו שם: אחימן, ששי ותלמי ואביהן. דבר אחר: על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו: (כ"ה) אדם

שפתי חכמים

אחד לבדו, ותו אפילו אם תרצה לומר שסיבת שם העיר הוא הענין עצמו, מכל מקום קראו על שם המספר כדי לקצר ולכלול ולרמוז במלת 'ארבע' שני ענינים שהיו שם, כל אחד של מספר ארבע דהיי מיניהו מפקת, ודו"ק: ו ואם תאמר מנא ליה לרש"י, ויש לומר דהואיל ובתיב סתם ולא מפרש מהיכן בא, ודאי קאי אמוקם שישב שם, ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום אחר העקידה אלא בבאר שבע, בדכתיב בפרשת ויבא (ולעיל כ"ב ט"ו: ! וראשם), לאו בסמיכות פרישיות קאמר, דאם כן הוה לו לכתוב זה בתחילת הפרשה, ועוד מנא ליה שאין

עירו, עד כאן לשונו: ה (ממ"ש), הוצרך לשני טעמים כי לכל אחד מהטעמים לבדו קשה, דהיה לו לקרות העיר על שם הענין עצמו שהוא סיבה לשם העיר, לפירוש 'ארבע ענקים' הוה ליה לקרות 'קרית ענקים', ולפירוש שני הוה לו לקרות 'קרית זוגות' ולא 'ארבע', דאין שייך לקרות שם העיר אחר המספר שאינו סיבה לשם העיר, דאין בו נפקותא אם היו ארבע או פחות או יותר מכן בזוגות, לכן פירש שניהם, רצה לומר ד'קרית ארבע' נקרא על שם שיש בה איזה דברים של מספר ארבע ארבע, והיינו ארבע ענקים וארבע זוגות, ולא על שם ענין

(ב) ד כתב הרא"ם, אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש 'קרית ארבע' על שם ארבע ענקים וכו', כי אחר שמצאנו שנקרא מושל העיר 'ארבע', בדכתיב (שפ"ט א' י) 'ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים', היה ראוי לומר שפירשו 'קרית האדם שנקרא 'ארבע', ויפרשו למה נקרא שמו 'ארבע' ולא למה נקרא שם העיר 'ארבע', ושמו יש לומר משום שמצאו הטעם לקריאת העיר למה נקרא שמה 'ארבע' ולא לקריאת אדון העיר בשם 'ארבע', משום הכי פירשו שהעיר נקרא על שם ארבע זוגות וכו', ומושל העיר גם כן נקרא 'ארבע' על שם

שעל-ידי בשורת העקדה^ח, שגזרמן בנה לשחיטה, וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה.

(ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֵת
לֵאמֹר:

(ד) גֵּר־וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת-קָבֵר עִמָּכֶם
וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי:

כ"י גֵּר־וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם • גֵּר מֵאַרְץ אַחֲרָת, וְנִתְשַׁבְתִּי עִמָּכֶם. וּמִדְּרַשׁ אַנְדָּה: אִם תִּרְצוּ, תִּרְיֵנִי גֵר. וְאִם לֹא, אֶהְיֶה תוֹשָׁב וְאֶטְלָנָה מִן הַדִּין, שְׁאִמְר (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֵת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹא:

(ו) שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֶתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר
קִבְּרֵנוּ קֹבֵר אֶת-מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ
לֹא-יִכְלָה מִמֶּךָ מִקֹּבֵר מֵתֶךָ:

כ"י לֹא-יִכְלָה • לֹא יִמְנַעַל, כְּמוֹ: (תהלים מ) "לֹא תִכְלֹא רִחְמֶיךָ", וְכְמוֹ: (לעיל ח) "וַיִּכְלֹא הַגִּשְׁם".

(ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם-הָאָרֶץ לְבְנֵי-חֵת:
(ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקֹבֵר
אֶת-מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמַעוּנִי וּפְגַעוּנִי בְּעַפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:

כ"י נַפְשְׁכֶם • רְצוֹנְכֶם. וּפְגַעוּנִי • לְשׁוֹן בִּקְשָׁה, כְּמוֹ: (רות א) "אַל-תִּפְגַּעֲנִי-בִי".

שפתי חכמים

שהוא בור חלול, לכן פירש רש"י 'אֲחֻזַּת קֶרֶקַע' וְהָרָא"ם פִּירַשׁ דִּ'אֲחֻזָּה שִׁינִי עַל קֶרֶקַע שֶׁהוּא תַּחַת רְשׁוֹת הָאָדָם, לֹא כֵן קֹבֵר שֶׁהוּא צָדָה לָמֶת, לְכֵן פִּירַשׁ שִׁינִי לֹא קֶרֶקַע לֹאֲחֻזָּה לְעִשׂוֹת קְבֻרוֹת: תורה ה

(ו) ל (ממ"ש), אף על פי שזה בסוף ברה"א וזה באל"ף, מכל מקום שוין בפירוש, אבל אין פירושו לשון בליון, כמו לעל יח"ב"א 'עשו בלה', 'בלה ונחצרה' (ישעיה י"בג), שהם ברה"א לבסוף כמו הקא 'לא יבלה', דכאן אין לו שום משמעות אם הוא לשון בליון, וקל להבין: תורה ז

(מדר"א"י): תורה ג

(ד) * ואם תאמר, והלא בפרשת לך לך כתיב (לעיל י"ג ז) 'והפנעני והפרזי אז יושב בארץ', ושם ר"ה ויהי פירש רש"י 'ולא זכה בה אברהם עדיין', שמע מינה דעדיין לא היה לאברהם חלק בה, ויש לומר דלעיל לא היה עדיין זרע לאברהם, אבל עתה היה לו זרע, ולכך נקט הכא שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'לזרעך אתן וגו', ועתה יש לי זרע ולכך לכל הפחות תנו לי אחוזת קבר, אף שעדיין אין זרעי ראוי לרשת את הארץ כיון שעדיין מועטים הם: כ דקשה לרש"י דאין לשון 'אחוזת' נופל אלא בדבר שיש בו ממש, לא על קבר

זה מקומו. אלא בסמיכות ומנויות, דקבלה היתה בידם שמתה סמוך לעקידה, ומסמיק ליה אקרא ויבא אברהם: ח דאם לא כן למאי נפקא מינה כתב רחמנא 'ויבא', אלא בא לומר שבא מהר המוריה על ידי וכו': ט ואם תאמר כמעט שנשחט היה ליה למנקט, ויש לומר דהכי פירשו שלח בא מהר המוריה והגיד לה ענין העקידה, והתחיל להגיד לה שגזרמן בנה לשחיטה, ואיחר המגיד לסיים דבריו ולומר לה שניצל ולא נשחט, וכמעט שאמר לה שלא נשחט, רצונו לומר שעה מועטת קודם, לכן נבילה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמתה

(ט) וַיִּתֵּן לִי אֶת־מַעֲרַת הַמְּכַפֶּלֶה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מַלְא יִתְּנָהּ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֶת־קֶבֶר:

ט וַיִּתֵּן לִי ית מערת מכפלה די לה די בטר חלה בכסף שלים יתנה לי ביניכון לאחסנת קבורא:

ש"י • המכפלה • בית ועליה על גביו. דבר אחר: שפולה בדוגות (עירובין נג). בכסף מלא • אשלם כל שויה. וכן דוד אמר לארונה: (דברי הימים א כא) "בכסף מלא".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק י, עמ' 62 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

למה לא בחינם?

בפרשתנו כתוב שאמר אברהם אבינו לבני חת "ויתן לי את מערת המכפלה גו' בכסף מלא יתנה לי" (כג, ט), ופירש רש"י "אשלם כל שויה". והנה, לפנינו כתב רש"י שאמר אברהם "אם תרצו... אטלנה מן הדיון, שאמר לי הקב"ה לזרע אתן את הארץ הזאת" (רש"י כג, ד ד"ה גר ותושב). והיננו, שבאמת היה יכול לקחת את המערה בחינם, אלא שרצה אברהם לשלם "כל שויה" דקא. ויש לבאר זה על-פי מה דאיתא בזהר הקדוש (ח"ב כח, א) שרק אצל הקליפות הסדר הוא "אשר נאכל במצרים חינם", אף בקדושה צריך "לאשתדל ביה כדקא יאות כפום חיליה", ו"באגר שלים". ורק על-ידי עבודה ויגיעה

והשתדלות אפשר להמשיך "רוחא דקודשא". ולכן שלם אברהם "אגר שלים" – "כסף מלא", כי עבודה בלי יגיעה – "חינם" – אינו מומשיך את רוח הקדושה. ומזה הוראה בעבודה הרוחנית של כל אחד ואחד, שאדם שיש בו פשרונות טובים בטבעם, אינו יכול לומר בלבבו, הרי התורה ניתנה לי במתנה, וקל לי לקיים את המצוות, ואם-כן כל ענין היגיעה והעבודה הוא ממני והלאה! אלא, כמו שאברהם לא רצה לקנות בחינם את החלק המגיע לו, ושהיה יכול ליטול בנקל, אלא נתן עבורו את כל שויה, כן גם אדם כזה, כדי שיימשיך בעבודתו את רוח הקדושה, הרי עבודתו צריכה להיות על-ידי השתדלות ויגיעה, ולא "חינם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק י, עמוד 60 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קניית המערה בכסף מלא

לבנות בה מזבח עד ששלם עבודה כסף מלא, וכמו שכתוב (דברי הימים א כא, כד) "כי לא אשא אשר לך לה" והעלות עולה חנם", שרצה דוד שלא תהיה לארונה שום שיכות למקום המזבח, ולכן שלם לו בכסף מלא, שבזה סלק את זכותו של ארונה מהמקום מפל וכל. על-דרך-זה היתה פונת אברהם בקניית מערת המכפלה "בכסף מלא", דאף-על-פי שהיה בידו לטלה מן הדיון, שהרי אמר לו הקב"ה "לזרע אתן את הארץ הזאת" (וכדפירש רש"י לעיל כג, ד), מפל-מקום שלם לעפרון כסף מלא כדי לסלק את זכותו מן המערה לגמרי.

ויתן-לי את-מערת המכפלה... בכסף מלא יתנה לי אשלם כל שויה, וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא (כג, ט. ובפירוש רש"י) לכאורה תמונה מה שמוסיף רש"י "וכן דוד אמר לארונה בכסף מלא", הרי הלשון "בכסף מלא" נאמר גם כאן, ומה מוסיף לנו בהבנת הכתובים שגם דוד אמר לארונה "בכסף מלא"? ויש לומר, דבזה באר לנו רש"י מה שהדגיש אברהם שמוכן לשלם כל שויה: דכמו שמוצינו אצל דוד, שאף ששכבש את ירושלים מארונה, זכה בה כבר מדין כבוש, מפל-מקום לא רצה

שפתי חכמים

(ט) מ (מ"ש), שני פירושים אלו הם שני 'מאן דאמר' בעירובין (גא) פרק פ"צ מעבדיו, וכוונתם שלא נטעה לפרש מערה עצמה כפולה, מערה לפנים ממערה, או על גבי מערה, דאם כן 'מערה הכפולה' מיבצי ליה, דאז פירושו מערה שהיא כפולה, מאחר שלא היה תי"ו המורה על הסמיכות והדביקות, וה"א הנקבה של תיבת 'כפולה' היה מוסב על המערה, אבל

השתא דכתיב 'מערת' בתי"ו הסמיכות והדביקות, גם 'המכפלה' הוא שם דבר של כפלות, פירוש מערה של כפלות אחר שהיה בה, למר על שם כפלות הבנין, בית ועליה על גביו, ולמר על שם כפלות הזוגות, ורש"י לא הכריע ביניהם איזה מהם קרוב לפשוטו של מקרא, ולכן הביא גם שניהם, כי שניהם באחד טובים. ועוד יש לומר, דרש"י סבירא ליה דעל כל אחד לבדו

קשה למה ליה לקרות המערה שם 'מכפלה' על שם זה שאינו עיקר הסיבה, היה לו לקרותו טפי בשם סיבה העקרית למר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול, ולמר מערה זוגות או מערה זוגות כפולים, לכן פירש שניהם, ורצה לומר שנקראת כן על שם שיש בה איזה ענינים של כפלות בנין וזוגות, ולא על שם הענין עצמו, או כדי לקצר ולכלול במלת

(י) וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחֵתִי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חֵת לְכָל בְּאֵי שְׁעֵר־עִירוֹ לֵאמֹר:

כ"י וְעֶפְרוֹן יָשָׁב • כְּתִיב חֶסֶד, אוֹתוֹ הַיּוֹם מְנוּחוֹ שׁוֹטֵר עָלֵיהֶם, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהִיהָ צָרִיף לוֹ, עָלָה לְגַדְלָהּ. לְכָל בְּאֵי שְׁעֵר־עִירוֹ • שֶׁכָּל בְּטָלוֹ מִמְּלֶאכֶתָם וּבָאוּ לְגַמּוֹל חֶסֶד לְשָׂרָה.

(יא) לֹא־אֲדֹנִי שָׁמַעְנִי הַשְּׂדֵה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעַרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ כְּכֹר מִתָּךְ:

כ"י לֹא־אֲדֹנִי • לֹא חֲקָנָה אוֹתָהּ בְּדָמִים. נָתַתִּי לָךְ • הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּיהָ לָךְ.

(יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ:

יב וְסָגִיד אַבְרָהָם קִדְּם עַמָּא דְאַרְעָא:

(יג) וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אַם־אַתָּה לוֹ שָׁמַעְנִי נָתַתִּי בְּסָף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מִתִּי שָׁמָּה:

יג וּמִלִּיל עִם עֶפְרוֹן קִדְּם עַמָּא דְאַרְעָא לְמִימֵר בְּרִם אִם אַתְּ עֹבֵד לִי טִיבּוֹ כְּבָל מִנִּי אֲתֹן כִּסְפָא דְמִי חֲקֵלָא סָב מִנִּי וְאֶקְבֵּר יָת מִיתִי תִמְכֹּן:

כ"י אַךְ אַם־אַתָּה לוֹ שָׁמַעְנִי • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשַׁמַּע לָךְ וְלִיקַח בְּחִנָּם, אָנִי אֵי אֶפְשִׁי בְּכַף־עַ" אַךְ אַם אַתָּה לוֹ שָׁמַעְנִי, הִלּוּאִי וְתִשְׁמַעְנִי. נָתַתִּי:

דוני"ש בלע"ז, מוכן הוא אצלי, והלואי נותני לך כְּכֹר.

(יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:

יד וְאֲתִיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמִימֵר לָהּ:

שפתי חכמים

כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּי כְּכֹר, לֹא יָפוּל עָלָיו שׁוֹב לֹאמֹר 'קַח מִמֶּנִּי', שְׁאִם הוּא כָּאֵלּוּ כְּכֹר נָתַן לְעֶפְרוֹן, אִם כֵּן הוּא כָּאֵלּוּ כְּכֹר קָבַל עֶפְרוֹן, שְׁאִין נְתִינָה שְׂיִיף אֶלָּא לִיד הַמִּקְבֵּל, לְכֵן פִּירֵשׁ הִלּוּאִי שֶׁנָּתַתִּי וְכו', וּלְפִי זֶה אֲתִי שְׂפִיר שְׂאֵמֵר אַחֵר כִּף וְלָכֵן עֲתָה קַח מִמֶּנִּי וגו', וְלַעֲלִיל לֹא מִצִּי לְפָרֵשׁ כִּדְהֶכָּא, דְּכָאן כְּתִיב 'לוֹ שָׁמַעְנִי נָתַתִּי' וגו', ד'לוֹ' פִּירוּשׁוֹ 'הִלּוּאִי', וְאֶפְשֵׁר לֹאמֹר דְּקָאִי עַל 'שָׁמַעְנִי', הִלּוּאִי וְתִשְׁמַעְנִי, וְעַל 'נָתַתִּי' הִלּוּאִי נָתַתִּי וְכו', מֵה שְׁאִין כֵּן לַעֲלִיל, וּמִכָּל מְקוֹם אֵלּוּ לֹא כְּתִיב הֶכָּא 'קַח מִמֶּנִּי' וגו' הֵינִי עֲרִיכִים לְדַחוּק דְּלֹא קָאִי נִפְּטִי עַל 'נָתַתִּי' רַק עַל מַלְת 'שָׁמַעְנִי' לַחֲדוּר, וְהֵינִי מִפְּרָשִׁים טָפִי הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּי וְכו' בְּדִלְעִיל, וְדו"ק: תורה יד

אֵת עֲצָמוֹ תְּחִילָה, כְּדִי לְדַבֵּק בְּזֹרַע יַעֲקֹב: תורה יא
(יג) ע' הוֹצֵרָךְ לָזֶה בְּעִבּוּר מַלְת 'אֶךְ', שְׁלַעוּלָם הוּא בָּא לְמַעַט מִהֲדַבְּרִים הָאֲמוּרִים לְמַעַלָּה, אֶף כָּאן לְמַעַט בָּא אָנִי אֵי אֶפְשִׁי וְכו': ה' דְּהֶכָּא קָאִי עַל הַכֶּסֶף שֶׁצָּרִיף נְתִינָה מִיַּד לִיד, לֹאפּוּקִי קֶרֶקַע שֶׁהִיא בְּרִשׁוֹתוֹ, כִּי הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּי לָךְ כִּי אֵינוֹ מְחוּסָר גּוּבִינָא (מִדְרָשׁ־ל). (מִמִּשָּׁה), הֵא דְשָׁנָה לְפָרֵשׁ מַלְת 'נָתַתִּי כֶסֶף' וגו' שְׁהוּא עֶבֶר, וְהִיהָ לוֹ לֹאמֹר לְשׁוֹן עֲתִיד 'אֲתֵן כֶסֶף' וגו', פִּירוּשׁ דְּרָצָה לֹאמֹר הִלּוּאִי שֶׁנָּתַתִּי כְּכֹר, וְלַעֲלִיל (פִּסּוּק־יא) 'הַשְּׂדֵה נָתַתִּי' וגו', שְׁהוּא גַם כֵּן לְשׁוֹן עֶבֶר, וְהִיהָ לוֹ לֹאמֹר לְשׁוֹן עֲתִיד, וּפִירֵשׁ רַש"י הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁנָּתַתִּיהָ וְכו', מִשׁוּם דְּכָאן אֲמַר אַחֵר כִּף קַח מִמֶּנִּי וגו', וְאִם פִּירוּשׁוֹ הָרִי הוּא

'מִכְפָּלָה' שְׁנֵי עֲנִינִים, דְּהִי מִינִייהוּ מִפְּקוּת, וְעַל דְּרָךְ זֶה הָכִי נִמְי גַּבִּי קְרִית אַרְבַּע, וְקַל לְהַבִּין: תורה י
(י) נ' דָּאָם הִיהָ כְּתִיב בְּוִי"ו, 'וּשְׁב', הִיהָ בִּינוּנִי, וְהִיהָ מִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁיָּשָׁב כְּכֹר, וְגַם יוֹשֵׁב עֲכָשׁוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת בְּשׁוּהָ. אֲבָל אִם כְּתִיב חֶסֶד 'וּשְׁב', הוּא עֶבֶר, מִשְׁמַע שֶׁכְּכֹר יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת עֲמִיהֶם בְּשׁוּהָ, וְלֹא הַיּוֹם, לְפִי שְׁאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכו': ה' (נִחְלַת יַעֲקֹב), וְנִרְאָה שֶׁדִּקְדָּק זֶה מְשִׁינוֹי לְשׁוֹן, דְּכָאן כְּתִיב 'בְּאֵי שְׁעֵר עִירוֹ', וּבְפִרְשֵׁת וַיִּשְׁלַח (לִקְחוּ לִיד כִּיד) בְּמַעֲשֵׂה דְשָׁכֶם כְּתִיב 'וּצָאִי שְׁעֵר עִירוֹ', אֶלָּא דְהֶכָּא וְהָתֵם רְבוּתָא קָא מִשְׁמַע לָן, דְּהֶכָּא קָא מִשְׁמַע לָן שְׁאֲפִילוֹ מִי שְׁהִיהָ לוֹ מְלָאכָה בִּיטָל מְלָאכְתּוֹ וְכָא לְגַמּוֹל חֶסֶד, וְהָתֵם קָא מִשְׁמַע לָן שְׁאֲפִילוֹ מִי שְׁהִיהָ לוֹ נְחוּץ לְצִאָת אֲפִילוֹ הָכִי לֹא יָצָא עַד שֶׁמָּל

מז
(טו) אֲדֹנֵי שְׁמֵעֵנִי אֶרְצֵן אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקֶל-כֶּסֶף בִּינִי
וּבִינָה מִה־הוּא וְאֶת־מִתְנֶה קָבַר:

כ"ט • בִּינִי וּבִינָה • בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כְּמוֹנוֹ מִה הִיא חֲשׂוּבָה, לְכָלוּם, אֲלֵא הִנֵּחַ אֶת הַמְּכָרָי, (כ"ט) וְאֶת־מִתְנֶה קָבַר.

(טז) וַיִּשְׁמַע אֲבִרְהָם אֶל־עֲפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם
לְעֲפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דָּבַר בְּאָזְנוֹ בְּנִיחַת אַרְבַּע
מֵאוֹת שְׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:

כ"י • וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעֲפְרוֹן • (בכורות ג) חֶסֶד וִי"ו,
לְפִי שֶׁאָמַר הַרְבֵּה וְאֶפְלוּ מַעַט לֹא עָשָׂה, (כ"ב פז)
שֶׁנֶּטַל מִמֶּנּוּ שְׁקָלִים גְּדוּלִּים, קִנְטְרִין, שְׁנֵאמַר:

♦ יום שני כ' מרחשון ♦

(יז) וַיָּקָם וַיֵּשְׁבֶה אֶת־עֲפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לְפָנָי
מִמֶּרָא הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גִּבְלוֹ סָבִיב:

כ"י • וַיָּקָם שָׂדֶה עֲפְרוֹן • תְּקוּמָה הִיטָה לוֹ, שִׁינָא
מִיַּד הַדִּיּוּט לִיד מֶלֶךְ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מֶקְרָא: "וַיָּקָם

שפתי חכמים

לו חיבור עם סיפיה דקרא 'לאברהם למקנה', ולכן צריך לומר גם פשוטו שבא להורות שקם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה, ולהורות שני פירושים אלו, לכך אמר 'שדה עפרון' ואחר כך פעם שניה 'השדה והמערה', ד"ה 'וַיָּקָם קָאִי אֲתֵרוּיָהּ, עַל שְׂדֵה עֲפְרוֹן רוּצָה לוֹמַר תְּקוּמָה כו', וְעַל הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה וְגו' רָצָה לוֹמַר שֶׁקָם לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה, וּלְפִשְׁטוֹ פִּירֵשׁ וַיָּקָם, רָצָה לוֹמַר שִׁינָא מִבְּחֻוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעוֹמֵד בְּכָחוֹ שֶׁל קוֹנֵה, כַּדְפִּירֵשׁ רַש"י גַּבִּי וָקָם הִבִּית' וכו' (שם), וְלֹא קָשָׁה מִה שֶׁהִקְשָׁה הָרַא"ם וּמִנִּחַת יְהוּדָה אֲחֵרִי, וְאִין צָרִיךְ לְתִירוּצִים דְּחֻקִּים שְׁלָהֶם, אֲלֵא הָכָא וְהָתָם פִּירֵשׁ אַחַד לָהֶם, דְּלִפְשׁוּטוֹ בְּכָאן פִּירֵשׁ הוּא וַיָּקָם שְׁעוֹמֵד בְּכָחוֹ שֶׁל קוֹנֵה, וְהוּא כַּדְפִּירֵשׁ רַש"י הָתָם וָקָם הִבִּית' וְגו' לְקוֹנֵה, שְׁעוֹמֵד בְּכָחוֹ שֶׁל קוֹנֵה, כִּי רַש"י מְפָרֵשׁ וָקָם הִבִּית' רָצוֹנוֹ לוֹמַר

עם פסוק הקודם, מפני פסוק הטעמים: ש' (ממ"ש), לְבִאֲוֶרָה קָשָׁה, מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִי פְשׁוּטוֹ אֲתִי שְׁפִיר וְלֹא קָשָׁה מִיָּדִי, אִין דָּרָךְ רַש"י לְהִבִּיא דְרֵשׁ בְּחָנֶם, וְאִי פְשׁוּטוֹ לֹא אֲתִי שְׁפִיר, אִם בֵּן לְמָה הִבִּיא לְפִשְׁטוֹ, וְכִי הִיא גְּוֹנָא צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּכָל מְקוֹם שֶׁמִּבִּיא רַש"י שְׁנִיָּהֶם. וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּלִפְשׁוּטוֹ לְבַד קָשָׁה וַיָּקָם שְׂדֵה עֲפְרוֹן וְגו' עַד הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בּוֹ וְגו' מִיּוֹתֵר, הִזָּה לוֹ לוֹמַר וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה וְגו' לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה וְגו', לְמָה לִי שְׂדֵה עֲפְרוֹן, אִטּוֹ עַד הַשָּׂדֶה לֹא יִדְעֵנוּ שֶׁהִיטָה שְׂדֵה עֲפְרוֹן, לְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר תְּקוּמָה הִיטָה לְשָׂדֶה שֶׁל עֲפְרוֹן דִּיִּיקָא, שְׁמִתְחִילָה הִיטָה בִּיד הַדִּיּוּט, דְּהִינֵנוּ עֲפְרוֹן. וְלִמְדֵּרֵשׁ תְּקוּמָה וְכו' לְבַד קָשָׁה, בֵּינָן דְּכָבֵר אָמַר וַיָּקָם שְׂדֵה עֲפְרוֹן, לְמָה הִזְכִּיר פֶּעַם שְׁנִיָּה 'הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה' וְגו', הִזָּה לוֹ לוֹמַר וַיָּקָם שְׂדֵה עֲפְרוֹן וְגו' וְהַמַּעְרָה וְכו' אִין הָעֵץ וְגו'. גַּם לְפִירֵשׁ תְּקוּמָה וְכו' אִין

(טז) רוצה לומר למה אמר 'ביני ובינה', מאי שנא הוא משאר בני אדם, ומתנץ בין שני אוהבים, ותו קשה לרש"י למה אמר ואת מתן קבור, וי"ו של ואת' למה לי, ומתנץ דכך אמר לו: הניח את המכר, ואת מתן קבור, ואם בן ואת' קאי איהנח את המכר: תורה טז
(טז) ק' ואף על גב ד'עקב' ו'אֲהָרֹן' גַּם בֵּן חֲסֵרִים וִי"ו, מִכָּל מְקוֹם הוֹאִיל וְעֲפְרוֹן מֵלֵא הוּא בְּכָל הַפֶּרֶשָׁה אֲלֵא זֶה חֲסֵר בְּלִבָּד אֲתִי לְמִדְרַשׁ, אֲבָל יַעֲקֹב וְאֲהָרֹן בְּכָל מְקוֹם חֲסֵרִים הֵם, וּבְמִקְוֶה שֶׁהֵם מֵלֵאִים לְמִדְרַשׁ אֲתֵא: תורה יז
(יז) ר' לא מלשון קנין, כְּמוֹ (וַיִּקְרָא ב"ה ל') וָקָם הִבִּית' אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְעִמִּיתָהּ לְקוֹנֵה אֲתוֹ, שְׁפִירֵשׁ רַש"י (שם ד"ה וָקָם) יָצָא מִבְּחֻוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעוֹמֵד בְּכָחוֹ שֶׁל קוֹנֵה, דְּהָתָם הַקוֹנֵה כְּתִיב אַחֲרֵי הַקִּימָה, וְהָכָא לֹא כְּתוּב בֵּן כִּי לְאַבְרָהָם לְמַקְנָה' (פסוק י"ח) אִינוֹ דְּבוּק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 87)

אלוקית כְּדִי "לעשות מִמֶּנּוּ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל" – עָלֶיךָ לַדַּעַת שֶׁעֵצֶם הַמִּצְוָה בְּמָקוֹם זֶה, עוֹד לִפְנֵי שְׁקִיָּים בּוֹ אִיזוֹ מִצְוָה, פּוֹעֵל עַל הַמָּקוֹם עֲלִיָּה וְתַקּוּמָה – יִצְיָאָה מִיַּד הַדִּיּוּט, עַל־יָדֵי עֵצֶם הַעֲנִיָּין שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל.

וַיָּקָם שָׂדֶה עֶפְרוֹן (כג, יז)
תַּקּוּמָה הִיְתָה לוֹ, שִׁינָּא מִיַּד הַדִּיּוּט לִיַּד מֶלֶךְ (רש"י)
לְשָׂדֶה הִיְתָה תַּקּוּמָה עַל־יָדֵי שְׁנֵכֶס לְרִשּׁוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם, עוֹד קוֹדֵם קְבוּרַת שָׂרָה. וְאַף בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית כִּי: כְּאִשּׁוֹר הַיּוֹדֵי בָּא לְאַיִזָּה מָקוֹם, שֶׁפְּשׁוּט שֶׁהִגִּיעַ לְשֵׁם בְּשָׁלִיחוֹת

(יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְּנֵי־חַת בְּכָל בָּאֵי שְׂעֵר־עִירוֹ:
יח לְאַבְרָהָם לְזִבְיִנְהֵי לְעֵינֵי בְּנֵי חַתָּא בְּכָל עָלֵי תַרְעָה קַרְתָּה:

כ"י ~ בְּכָל בָּאֵי שְׂעֵר־עִירוֹ • בְּקָרֵב כָּלֶם וּבְמַעֲמַד כָּלֶסֶת הַקְּנָהּ לוֹ.

(יט) וְאַחֲרֵיכֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מַעֲרַת שָׂדֶה הַמְּכַפְלָה עַל־פְּנֵי מַמְרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
יט וּבְמָר כֵּן קָבַר אַבְרָהָם יֵת שָׂרָה אִתָּהּ בְּמַעֲרַת חָקֵל כְּפֻלְתָּא עַל אִפִּי מַמְרָא הִיא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ דְּכָנָעַן:

(כ) וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת־קָבַר מֵאֵת בְּנֵי־חַת:
כ וַיָּקָם חָקֵלָא וּמַעֲרַתָּא דִּי בֵּה לְאַבְרָהָם לְאַחֲזִסְתָּ קְבוּרָא מִן בְּנֵי חַתָּא:

כד וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו וַיַּהֲוֶה בְּרָךְ אֶת־אַבְרָהָם בְּכָל:
כד א וְאַבְרָהָם סִיב עַל פִּיּוּמִין וַיִּי בְּרִיךְ יֵת אַבְרָהָם בְּכָל־א:

כ"י ~ בְּרָךְ אֶת־אַבְרָהָם בְּכָל • "בְּכָל" עוֹלָה בְּגִימַטְרִיָּא 'בֵּן', וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, הִזְהִי צְרִיךְ לְהַשְׁיִאוֹ אִשָּׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 773)

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו (כד, א)
יֵשׁ לָךְ אָדָם שֶׁהוּא בּוֹקֵנָה וְאִינוּ בְּיָמָיו, בְּיָמָיו וְאִינוּ בּוֹקֵנָה, אֲבָל כָּאֵן – זָקֵנָה כְּנֶגֶד יָמִים וְיָמִים כְּנֶגֶד זָקֵנָה (מִדְּרַשׁ רַבָּה) "זָקֵן" – "אֵין זָקֵן אֵלָּא זֶה שֶׁקֵּנָה חֲכָמָה" (קִידוּשֵׁין לב), הִנֵּנוּ אָדָם שְׁלוּמֵד תּוֹרָה.
"בָּא בְּיָמָיו" – הִגִּיעַ עִם כָּל יָמָיו, אָדָם שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם פּוֹעֵל וְעוֹסֵק בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת.
עַל־יָדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה רֹכֵשׁ הָאָדָם שְׁלֵמוֹת לְנַפְשׁוֹ; הוּא

עֲמִידָה שְׁעָמֵד הַבֵּית, וּמָה שֶׁכָּתֵב בְּכַחוֹ שֶׁל קוֹנָה מִדְּכָתִיב אַחֲרָיו 'לְקוֹנָה', וְהָכִי נִמִּי הָכָא וַיָּקָם לְשׁוֹן עֲמִידָה, שְׁעָמֵד הַשָּׂדֶה לְאַבְרָהָם. וְהָרָא"ם וּמִנְחַת יְהוּדָה הִבִּינוּ דִּיקָם הַבֵּית לְשׁוֹן קִנְיָן לְפִירוּשׁ רִשְׁי דְּהָתָם, וְאִינוּ כֵּן, וְתִימְנָה מִנֵּן לָהֶם זֶה: תּוֹרָה יח
(יח) ת מִפְּנֵי שְׁבִי"ת בְּכָל מָקוֹם מוֹרָה
עַל תוֹךְ, וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין תוֹךְ וּבְקָרֵב שְׁיִיךְ בְּמָקוֹם הַזֶּה, אִמֵּר בְּמַעֲמַד כּוֹלֶם, וְכָאֵן לֹא רָצָה לְפָרֵשׁ רִשְׁי כִּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ לְעִיל (פֶּסֶק י' ד"ה לבל) שְׁכּוֹלֵן בְּטָלִין מִמְּלֶאכֶתָּן וְכוּ', דָּאֵם כֵּן הָיָה לִיָּה לְמִיכָתֵב 'לְכָל' כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעִיל (שֵׁם), וְלָמָּה כָּתֵב 'בְּכָל', מִשְׁמַע שֶׁבָּא בְּתוֹכָן, אֵלָּא וּדְאִי אִתִּי לְמִדְּרַשׁ בְּמַעֲמַד
כּוֹלֵן: תּוֹרָה יט
כד (א) א (עור אריה), דָּאֵם לֹא כֵּן מָה עֲנִינוּ לְכָאֵן. וְהָא דְלֹא כָּתֵב 'בֵּן' בְּפִירוּשׁ, הוּא לְהוֹדִיעַנו שֶׁהֵבֵן נֶחֱשֵׁב 'כָּל', שְׁעַד שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן אִמֵּר 'מָה תִּתֵּן לִי' וְכוּ', אֲבָל עֲכָשִׁיו כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁלוֹ בְּרָכוֹת שְׁלֵמוֹת: תּוֹרָה ב

שיעור יומי ליום שני כ' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת חיי שרה מז

משתדל להאיר את סביבתו; "בְּיָמִים וְאֵינוּ בְּזִקְנָה" – הוא עוסק בהארת העולם בלבד, ואילו על עצמו הוא שוכח.

"אָבֵל כָּאֵן, זִקְנָה כְּנָגֵד יָמִים וְיָמִים כְּנָגֵד זִקְנָה" – אברהם עסק בשני הקוים, ובכל אחד מהם בשלמות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 346)

בבל, עולה בגימטריא בן (רש"י כד, א)

לרש"י הקשה: מדוע הקדים הפתוב "וה' ברך את אברהם בכל" לפני שליחותו של אליעזר, והרי בחיוב האב לבנו

להשיאו אשה אין הבדל אם האב הוא עשיר ומברך בכל או לא. לכן מפרש ש"בכל" בגימטריא "בן", ולכן הצורך להשיאו אשה.

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-עֲבָדָיו זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָּב בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שֵׁם-נָא יֵדֶךָ תַּחַת יָרְכִי:

בואמר אברהם אברהם לעבדה סבא דבייתה דשליט בכל די לה שוי כעין ידך תחות ירכי:

כ"י: זֶקֶן בֵּיתוֹ • לִפִּי שֶׁהוּא דְּבוּק, נִקְוֶה "זֶקֶן". תַּחַת יָרְכִי • (שבועות לה)

לפי שהנשבע צריך שיטל בידו חפץ של מצוה, כגון: ספר תורה, או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על-ידי צער והיתה

חביבה עליו ונטלה. (ורוצה לומר: מה שלא אמר 'פסח ירכך', והיה לו להשביע העבד במילתו, לפי ששם אברהם היתה ראשונה לו קדם מילה העבד, וקל להבין).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק א, עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

נקיטת חפץ בשבועה

שֵׁם-נָא יֵדֶךָ תַּחַת יָרְכִי:

לפי שהנשבע צריך שיטל בידו חפץ של מצוה (כד, ב. ובפירוש רש"י)

והנה, אברהם אבינו קים כל התורה עד שלא נתנה (יומא כח, ב), ואם-כן צריך עיון, מפני מה לא השביעו במצוה אחרת?

ויבין זה, בהקדים מה שהקשה רבנו הגדול (תורה אור פרשת לך לך 'דיבור המתחיל' בעצם היום), דלכאורה מפיון שקים אברהם אבינו כל התורה כלה, מפני מה המתין במצוה מילה עד שצוהו ה'?

אלא שיש חלוק בין המצוות של האבות להמצוות שלאחריו מתן תורה, דקדם מתן-תורה לא היתה אפשרות להחזיר קדשה בגשמיית העולם, כי היתה גזרה ש"בני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא יעלו לרומי" היינו שאין קשר

בין הגשמיית להרוחניית, ולכן בקיום המצוות דהאבות לא היה כח להחזיר הקדשה בחפץ הגשמי (והקדשה שהיתה בחפץ היתה רק בשעת עשיית המצוה); מה-שאין-כן לאחר מתן-תורה נתבטלה גזרה הנ"ל, ועל-ידי קיום המצוה אפשר להחזיר קדשה בחפץ הגשמי שבו נעשית המצוה, ולכן הקדשה נשארת בו בתמידות.

בשונה מכך היא מצוות מילה שנצטוו עליה האבות קדם מתן תורה, ולכן היה בכחם להחזיר הקדשה בבשר הגשמי, ונהפך להיות חפץ של קדשה. וזהו הטעם שהמתין אברהם בקיום מצוה זו עד שיצטוה, בכדי שקדשת המצוה תחזיר בגשמיית ובאפן תמידי, ומשום-הכי השביעו אברהם על-ידי שימת ידו תחת ירכי דוקא - הדבר היחיד שהיה חפצא דקדשה.

(ג) וַאֲשַׁבְּעֵךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַפְּנִיעִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:

גואקים עלך במימרא דני אלהא דשמיא ואלהא דארעא דלא תסב אתמא לברי מבנת פנענאי די אנא יתב ביניהון:

(ד) כִּי אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבְנִי לִיצְחָק:

ד אלהין לארעי ולמולדותי תיזיל ותסב אתמא לברי ליצחק:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי ספר השיחות תשנ"ח חלק א, עמוד 84 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

להוסיף בנים לאבינו שבשמים

כִּי אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבְנִי לִיצְחָק: (כד, ז)

השליחות הראשונה שמצינו בתורה היא שליחת אברהם את אליעזר עבדו לחרו, לקחת אשה לבנו.

ויש ללמוד מזה הוראה בעבודת האדם לקונו:

השליחות הראשונה במעלה המטלת על האדם היא לעשות את כל התלוי בו, לפעל הענין ד"פרו ורבו", לקרב עוד יהודים לתורה ומצוות, שיתוספו עוד "בנים" לאבינו שבשמים, וכמאמר חכמינו ז"ל (סנהדרין יט, ב) "כל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו".

וכמו שאברהם שלח את אליעזר עבדו עד לחרו, "חרון אף של מקום בעולם" (פרוש רש"י סוף פרשת נח), כמוכן על האדם ללכת גם למקומות שהם "ריקים" מתורה ומצוות כדי למצוא שם עוד יהודי ולקרבו לעבודת השי"ת, עד שגם אותו יהודי יפעל גם הוא לקרב עוד יהודים לאביהם שבשמים.

(ה) ויאמר אליו העבד אולי לא־תאבה האשה ללכת אחרי אלהארץ הזאת ההשב אשיב את־בנך אלהארץ אשר־יצאת משם:

הואמר לה עבדא מאים לא תיבי אתמא למיתי בתרי לארעא הדא האתבא אתיב ית ברך לארעא די נפקתא מתמן:

(ו) ויאמר אליו אברהם השמר לך פן־תשיב את־בני שמה:

וואמר לה אברהם אסתמר לך דילמא תתיב ית ברי לתמן:

(ז) יהוה אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר־לי ואשר נשבע־לי לאמר לורעך אתן את־הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם:

זי אלהא דשמיא די דברני מבית אבא ומארע ילדתי ודי מלל לי ודי קים לי למימר לברך אתן ית ארעא הדא הוא ישלח מלאכה קדמך ותסב אתמא לברי מתמן:

כ"י ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ולא אמר: 'ואלהי הארץ', ולמעלה אמר "ואשביעך וגו'". אמר לו: עכשו הוא "אלהי השמים ואלהי הארץ", שהרגלתי בפני הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי, היה "אלהי השמים" ולא אלהי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ. מבית אבי • מחרן. ומארץ מולדתי • מאורי פשדים. ואשר דבר־לי • לצרפי, כמו: "אשר דבר

עלי", וכן כל 'לי', 'ולו' ו'להם' הסמוכים אצל דבור, מפרשים בלשון 'על', ותרגום של'הם (רצונו, שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור, וקל להבין) 'עלי', 'עלוהי', 'עליהון'. שאין נופל אצל דבור לשון 'לי' ו'לו' ו'להם', אלא: 'אלי', 'אליה', 'אליהם', ותרגום של'הם: 'עמי', 'עמיה', 'עמהון', אבל אצל אמירה נופל לשון 'לי', 'ולו' ו'להם'. ואשר נשבע־לי • בין הבתרים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 565)

עכשו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ. . כשלקחני מבית אבי היה אלקי השמים (רש"י כד, ז)
עד אברהם היה הקב"ה אלקי השמים, היינו שאלקות היה נחשב לדבר שמימי, שאינו שייך לעולם ולעניני העולם. בא אברהם אבינו, האב הראשון והיהודי הראשון, ועם עבודה

של מסירות נפש הוריד והכניס אלקות בעולם ובכל עניני העולם, בכל פרטי חיי היום יום, כך שכלם הפירושה' הוא גם אלקי הארץ. ואכן, הפונה הפנימית של חיי היום יום היא, לפרסם אלקות באופן כזה, שכל הסביבה תראה שה' הוא "אלקי השמים ואלקי הארץ".

(ח) ואם־לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקיית משבעתי זאת רק את־בני לא תשב שמה:

ח ואם לא תיבי אתמא למיתי בתריך ותהי נבאה ממומתי דא לחוד ית ברי לא תתב לתמן:

שפתי חכמים

(ז) ב בלומר שלמעלה (פסוק ג) נאמר ואלהי הארץ: א (תחלת עקב), הרא"ם והרמב"ן האריכו, ודבר פשוט הוא שהרב סובר דא"ר מולדתו היינו אור עיר חרן, עיני שם (וזהו מבית אבי): תורה ח

כשדים, ו'מולדתו' היינו בני משפחתו עיר חרן, עיני שם (וזהו מבית אבי): תורה ח

שיעור יומי ליום שלישי כ"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת חיי שרה מט

כ"א וְנִקְיַת מִשְׁבַּעְתִּי וְגו' • וְקַח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹתֶיךָ, אֲשֶׁל וּמִמָּרָא (קידושין טא). רַק אֶת־בְּנֵי וְגו' • יר'ק, מעוט הוא: בני אינו חוזר, אכל יעקב בן בני, סופו לחזור.

ט וְיִשְׁעִם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ אֲבִרָהֶם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה: ט וְיִשְׁוִי עֲבָדָא יְתִידָהּ תַּחַת יָרֵכָא דְאַבְרָהָם רַבּוּנָהּ וְקָמָם לָהּ עַל פְּתָגְמָא דְהַדִּין:

♦ יום שלישי כ"א מרחשון ♦

י וְיִקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גִּמְלִים מִגְּמָלִי אֲדֹנָיו וַיִּלָּךְ וְכָל־טוֹב אֲדֹנָיו בִּידּוֹ וַיָּקֶם וַיִּלָּךְ אֶל־אַרְם נְהָרִים אֶל־עִיר נְחוֹר: י וְיִקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גִּמְלִים מִגְּמָלִי אֲדֹנָיו וַיִּלָּךְ וְכָל־טוֹב אֲדֹנָיו בִּידּוֹ וַיָּקֶם וַיִּלָּךְ אֶל־אַרְם נְהָרִים אֶל־עִיר נְחוֹר:

כ"א מִגְּמָלִי אֲדֹנָיו • (כ"ה) נָפְרִין הָיוּ מִשְׁאָר גִּמְלִים, שְׁהָיוּ יוֹצְאִין וּמוֹמִיָּה מִפְּנֵי הַגָּזֶל, שְׁלֹא יָרְעוּ בַּשְּׂדוֹת אַחֲרֵים. וְכָל־טוֹב אֲדֹנָיו בִּידּוֹ • (כ"ה) שֹׁטֵר מִתְּנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

אברהם, ויקרא שם בשם ה' אל עולם, היתה לאחר שצא אברהם ושרה היו נשואים משך זמן רב. מה שאין כן השידוך בין יצחק ורבקה נפעל לאחר שיצחק היה כבר בדרגתו הנעלית.

דהנה, השידוך בין יצחק לרבקה היה לאחר עקדת יצחק. דנוסף על העילוי שהיה אצל יצחק על ידי מצות המילה, "ברית בבשרכם לברית עולם" [דלא כאברהם, שבעת השידוך עם שרה לא היתה אצלו מעלת המילה], היה אצלו גם גודל העילוי דענין העקידה.

דהנה, גם קודם העקידה היה יצחק בדרגה נעלית ביותר, כמבואר בפירוש רש"י שגם כאשר "הבין יצחק שהוא הולך להישחט, וילכו שניהם יחדיו, בלב שוה", "ברצון ושמחה

על פי האמור לעיל, וכן מדוע הוצרך אליעזר לרדת לחוץ-לארץ כדי להביא משם את רבקה, שהיא היתה "כשושנה בין החוחים", ומשם דוקא הובאה ליצחק, שהוא היה "עולה תמימה" (ולא הורשה לצאת לחוץ-לארץ), ואחרי-כן היה החיבור והיחוד ביניהם.

והביאור בזה:

השידוך בין יצחק ורבקה נפעל לאחר שיצחק היה כבר בדרגה נעלית ביותר. דהנה, השידוך בין אברהם ושרה היה קודם שאברהם הגיע לדרגתו הנעלית, פי אברהם הגיע לדרגתו הנעלית בהיותו בן ארבעים שנה, או בן מ"ח שנה, כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל, וזה היה כבר לאחר השידוך שלו עם שרה. וכמובן מפשטות הפתובים שמעלתו של

שתי חכמים

ליצחק. והרא"ם כתב דאם לא בן איה היה בידו, דודאי לא נתן כל ממונו ברשות אליעזר, ואין להקשות והא כתיב (לקמן כ"ה ה') ויאתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, דמשמע דעד השתא לא נתן לו שטר מתנה ליצחק, דכבר פירש רש"י (שם ד"ה ויאתן) בשם רבי נחמיה ברפת דייטניקי, שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם 'והיה ברכה', הברכות מסורים בידו, ואברהם מסרם ליצחק. ועוד יש לומר, שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המתנה ליצחק באותו עשר שנים לאחר מיתת שרה, אותן נכסים נתן לו קודם מותו, וקל להבין: תורה יא

הבעלים מתיאשין מהם, אף אליעזר עבד אברהם מרוב חסידותו שהיה בו לא רצה ליהנות משל אחרים אפילו מן המותר. והרא"ם תירץ שאין סומכין על הנס (פסחים כ"ד). אי נמי היכא דביר הויקא שהלכו בין שדות אחרים שאני? ודפסוק דקאמר 'וילך וכל טוב אדוניו בידו', משמע דרבותא קאמר, אף על פי שהולך, עדיין הוה כל טוב אדוניו בידו, ואי הוה הפירוש 'ברשותו', מה בא ללמדנו שכל טוב אדוניו עוד בידו, כי מאי רבותא איכא. ועוד יש לומר, למה לא הודיענו הקרא בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוניו ברשותו, אלא ודאי שטר מתנה נתן

(ח) ד מדרבתיב (לעיל פסוק ג) 'אשר אנכי יושב בקרב', אם בן משמע דמהפנעני הוישב בקרב צנה שלא לינקח, דהיינו מבנות ענר אשכול וממרא דהיו בעלי בריתו, ואם בן ממילא נמי הא דרביב הקא ונקיט משובעתי אם לא תאבה ללכת' וגו', קאי נמי על ענר אשכול וממרא: תורה ט

(י) ה מדרבתיב (לקמן כ"ד ל"ב) 'ויפתח הגמלים', משמע דעד עכשיו היו ומומין, וקל להבין. ואף על גב דאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידי בהמתן של צדיקים, כדאיתא בחולין פ"ה ד"א, יש לומר דאף על פי כן זמם אותם שלא יאכלו אפילו מצדי רשות הרבים, והוא הפקר כי מסתמא

כו" - שכל זה היה קודם העקידה, ומזה מובן גודל מעלתו של יצחק לאחר העקידה.

וכמו כן בפשטות - אפילו לפשוטי עם - גודל העילוי שנפעל אצל יצחק לאחר העקידה, שהרי על כל צעד ושעל מזכירים בגי' ישראל את הזכות דעקידת יצחק, כמו שאומרים בתפילת ראש השנה "נעקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", ולא רק בתפילת ראש השנה, אלא בכל יום ויום אומרים בתחילת התפילה פרשת העקידה, ובימי החול (בימים שאומרים תחנון) מוסיפים לפני זה ולאחרי זה בקשת תחנונים כי שהקדוש ברוך הוא יזכור לבני ישראל את הזכות דעקידת יצחק כי.

ולאחרי שיצחק הגיע לדרגה געלית ביותר - שלח אברהם את אליעזר לחוץ לארץ, שזוהי ירידה גדולה ביותר, שהרי גם בזמן ההוא היתה בארץ ישראל קדושה יתירה, שלכן נאמר ליצחק "אל תרד מצרימה", "שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך".

ודוקא מחוץ לארץ היה צריך אליעזר לקחת אשה ליצחק. היינו, שהיו צריכים לקחת את רבקה ממקום תחתון ביותר, ממקום שהיתה בו "כשושנה בין החוחים", ומשם דוקא

הביאיה ליצחק.

זאת אומרת: אף על פי שיצחק היה בדרגה געלית ביותר, עד שנאסר עליו לצאת לחוץ לארץ, אף על פי כן הלך אליעזר - בשליחותו של אברהם, "אחד היה אברהם" - לקחת אשה ליצחק מחוץ לארץ דוקא.

וכן זה - למרות שעניינו של אברהם אבינו הוא מדת החסד, כמו שנאמר "אברהם אברהם", אפילו פאשר מדובר אודות ערביים, ועל אחת פמה וכן כמה פאשר מדובר אודות "דמשק אליעזר", "דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים", ועל אחת פמה וכן כמה פאשר מדובר אודות שליחות הקשורה עם השידוך דיצחק ורבקה, שזה היה היסוד לבנין עם ישראל כולו, כמו שנאמר "כי ביצחק יקרא לך זרע" - אף על פי כן שלח אברהם את אליעזר לקחת אשה ליצחק מחוץ לארץ דוקא.

וענין זה מובן על פי האמור לעיל שכללות ענין השידוך והנישואין דיצחק ורבקה הוא הענין דייחוד מ"ה וב"ו. היינו, יחוד וחיבור עליון (מ"ה) ותחתון (ב"ו) - לכן נלקחה רבקה מחוץ לארץ דוקא.

יא ואשרי גמליא מברא לקרנא לבאר
דמלא לעדן רמשא לעדן דנפמן מליתא:

(יא) ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים לעת
ערב לעת צאת השאבת:

כז"ו ויברך הגמלים • הרביצם.

יב ואמר יי אלהה דרבוני אברהם זמין פען
קדמי יומא דין ועבד טיבו עם רבוני
אברהם:

(יב) ויאמר יי אלהי אדני אברהם הקרה נא
לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם:

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחות כ"א מרחשון התשמ"ב

ד"ה הקרה נא לפני היום", באופן ד"זמין", ובאופן ד"לפני" - "פנים בפנים", ותיכף ומיד - "היום".

ובפשטות - ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, "נאו", וביחוד עמו הולכים כל בגי' ישראל לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "שלימות העם", ביחוד עם "שלימות התורה", הן לימוד התורה, נגלה דתורה ונסתר דתורה, והן קיום המצוות, והולכים לארץ הקודש ומוצאים אותה בשלימותה, "שלימות הארץ", ובאופן שזוהי הכנה קרובה לקיום היעוד "פי ירחיב ה' אלקיך את גבולך".

וכל זה נעשה בשמחה וטוב לבב, ובאופן ד"ט"ס כלה לדבר" - במהרה בגימנו ממש, בעגלא דידן.

עוד ט"ס שמסים את תפילתו, מתמלאת כבר התפילה והבקשה ד"ה הקרה נא לפני היום", וכפירוש התרגום "הקרה - זמין". היינו, שהקדוש ברוך הוא נותן לו את כל העניינים במזומן כי, ונותן לו זאת "היום", וביום זה גופא אינו צריך לחכות כלל, כי הוא נענה "ט"ס כלה לדבר".

... ויהי רצון שאצל כל אחד ואחת מישראל יקוים הענין ד"ויהי הוא ט"ס כלה לדבר גו" - היינו, שעוד קודם שנספיק לסים את הדיבור והלימוד בשיעור חוקש היומי, ועל דרך זה שאר שיעורי "חפ"ת", ועל דרך זה כללות העבודה ד"אברהם אברהם" [שפתוצאה מזה הרי הוא מתנהג באופן דאהבת ישראל, ומתעסק בהפצת היהדות והפצת המענינות חוצה] - הנה עוד קודם לכן יקוים הענין

יג הא אגא קאם על עינא דמיא ויבנת אנשי
קרנא נפמן לממלי מלא:

(יג) הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר
יצאת לשאב מים:

(יד) וְהָיָה הַנֶּעֱרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הַפִּי-נָא כִּדְךָ וְאַשְׁתָּה וְאָמְרָה שְׁתָּה וְגַם-גְּמִלֶיךָ אֲשָׁקָה אֹתָהּ הַכֹּחֶת לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְכֵּה אֲדַע כִּי-עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדָנִי:

כ"א - אתה הכחת. ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים, וכדאי היא ליפגס בביתו של אברהם, ולשון 'הוכחת', בפרת, אפרוביש"ט בלע"ז. ובה אדע.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 60)
הליכה אחר אמה, קראת עלמה. וצריך עיון, שהרי פן דרך המקראות לשנות מפני יפי המליצה. וכנראה בתבנת "העלמה" גופא, שמתחלה כתיב "והיה הנערה", ואחר כך נאמר, בענין זה קראה הפתוב אחותו. וקאן, גבי

(טו) וַיְהִי-הוּא מֵרֹם כְּלָה לְדַבֵּר וְהָיָה רַבָּקָה יֵצֵאת אֲשֶׁר יֵלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁתּוֹ נָחֹר אָחִי אֲבָרָהָם וְכֵּה עַל-שִׁכְמָהּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת כ"א מרחשון. התשמ"ב
המקום התחתון ביותר. ובפשטות, הרי קל יותר לפעול את החיבור דעליון ותחתון לאחר ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה. ואם פן, מאחר שביטול הגזירה היה במתן-תורה, ואליעזר היה קודם מתן-תורה - איך יתכן שאצל אליעזר נפעל הענין דחיבור עליון ותחתון באופן נעלה יותר מאשר אצל משה ושלמה שהיו לאחר מתן-תורה?
והביאור בזה:
בהמשכת אלקות ישנם ב' אופנים, וכמו שנאמר "השולח אמתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו": "השולח אמתו ארץ" היינו ההמשכה ההולכת לאט לאט, והיינו מה שנמשך בבחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה, שמתעכבת בכל מדרגה ובכל עולם כו'. ומה שנאמר "עד מהרה ירוץ דברו", היינו שנמשך במהירות ואינו מתעכב בעולמות, לפי שאזי המשכת החסד שלמעלה מסדר השתלשלות, ולמעלה ממדידה והגבלה, כולל הגבלה דזמן ומקום. ולכן, כאשר הענין נפעל למעלה, הרי הוא נמשך למטה תיכף ומיד, בלי שום עיכוב. וזהו הענין מה שנענו במענה פיהם, הינו לפי שהגיעו

"לרוץ אורח", בבחינת מהירות ומרוצה, זהו על-ידי ש"ישיש כגיבור" (בחינת גבורה) דוקא. וכמבואר בזהר, שמה שנקאמר "ישיש כגיבור" קאי על בחינת גבורה שבחסד, "דאמתיק דינא בחסד", שאז הגבורה היא בבחינת תגבורת החיות (על-דרך המבואר בנוגע ל"גבורות גשמים"), דשרשו מבחינת תגבורת העצמות, ומשם דוקא נמשך בחינת מהירות ההשפעה. עד כאן תוכן הביאור דמאמר הנ"ל.

בתפילתם בבחינת אור אינסוף שלמעלה מסדר השתלשלות, ולכן נענו מיד בלי שום עיכוב כו'. כי משה וכן שלמה שייכים לקו האמצעי, שעולה עד הכתר. היינו, בבחינת אור אינסוף שלמעלה מסדר השתלשלות. ואף-על-פי-כן, ישנו יתרון בתפילת אליעזר שנענה טרם שכלה לדבר - שזוהו בזכותו של יצחק, בחינת הגבורה, פי'דוע שעיקר מהירות ההמשכה הוא מצד הגבורה דוקא, כמו שנקאמר ישיש כגיבור לרוץ אורח. היינו, שכדי שיהיה

טו ועולמיתא שפירת חיזו (נ"י שפירא למחזו) לחדא בתלתא וגבר לא ידעה ונחתת לעינא ומלת קולתה וסלקת:

(טו) וְהַנְעִירָה טַבַּת מְרָאָהּ מֵאֹד בְּתוֹלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָה וְתִרְדַּר הָעֵינָה וְתַמְלֵא בָּדָה וְתַעַל:

משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן במקום אחר, העיד על זו שנקיה מכל.

נ"י - בתולה. ממקום בתולים (כ"ה). ואיש לא ידעה. שלא כדרךה, לפי שבנות הנקרים היו

יו ויהט עבדא לקדמותה ואמר אשקיני (נ"י אטעמני) כען זעיר מנא מקולתיך:

(יז) וַיִּרְץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִנִי נָא מַעֲטָמִים מִבֶּדֶךְ:

נ"י - וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעליו המים לקראתה (בראשית רבה). הגמייאני נא. לשון גמיעה, הומיי"ר בלע"ז.

יח ואמרת אשת רבוני ואוהיאת ואחיתת קולתה על ידה ואשקתה:

(יח) וְתֹאמַר שְׁתֵּה אֲדֹנִי וְתַמְהִיר וְתִרְדַּר בָּדָה עַל־יָדָהּ וְתִשְׁקָהּ:

נ"י - וירד בדה. מעל שכמה.

יט ושיציאת לאשקויה ואמרת אף לגמליך אמלי עד די ספקין למשתי:

(יט) וְתִכַּל לְהִשְׁקָתוֹ וְתֹאמַר גַּם לְגַמְלֶיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם־כָּלוּ לְשֵׁתָת:

נ"י - עד אם-כלו. הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר'. אם-כלו. תרגם אונקלוס: 'די ספקון' שזו היא גמר שתיתן, כששתו די ספקון.

כ ואוהיאת ונפצת קולתה לבית שקנא ורהטת עוד לבירא לממלי ומלת לכל גמלוהי:

(כ) וְתַמְהִיר וְתַעַר בָּדָה אֶל־הַשְּׁקָת וְתִרְץ עוֹד אֶל־הַבָּאֵר לְשֵׂאֵב וְתִשְׂאֵב לְכָל־גַּמְלָיו:

שפתי חכמים

הורגל באלו נסים כדלעיל (כ"א כ"ט-ל' ובש"י שם ד"ה כ"ה) גבי שבע כבשות האלה, היה רץ לקראתה ואמר ראוייה היא לבית אברהם, שהרי המים עולים לקראתה כמו לאברהם, עד כאן לשונו: תורה יח (יט) ו לא מלשון כל'יה, כי תרגום 'כל'ה' - 'גמירא': תורה כ

מפראג. ומדרש"ל פירש וזה לשונו: ונראה שפך הוא הפשט, לא היה עומד אצל המעיין ממש אלא רחוק ממנו, ורש"י דייק מדכתיב 'וירץ העבד' וגו', 'עבד' דכתב קרא למ'ה ליה, דהא כל הענין משתעי ממנו, וכמו שכתוב לקמן (פסוק כ"א) 'והאיש משתאה וגו', ויאמר בת מי את' (פסוק כ"א), אלא בעבור שהיה עבד אברהם וידע שאברהם

(יז) ח דקשה לרש"י, למה נקאמר לקראתה, כיון שכבר מלאה הכד ועלתה מן הבאר, היה לו לומר 'וירץ אחריה', שהרי גם העבד היה עומד על הבאר אצלה, כדכתיב (לעיל פסוק י"א) 'הנה אנכי נצב על עין המים', אלא 'לקראתה' הכי פירושו, שרץ העבד אחריה בשביל שהמים עלו לקראתה, כן מצאתי בשם מהר"ר אברהם

שיעור יומי ליום שלישי כ"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת חיי שרה נג

כ"י • וַתַּעַר • לְשׁוֹן נְפִיצָה, וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה | קמא) "אַל תַּעַר נִפְשִׁי", (ישעיה נג) "אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נִפְשׁוֹ". הַשְׁקָת • אֲכָן חִלּוּלָה שְׁשׁוּתִים בָּהּ הַגְּמִלִים. (תהלים

(כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאָה לָּהּ מַחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּית | כא וגברא שְׁהי בה מסתפל שתיק למידע האצלה יי ארחיה אם לא: יְהוָה דְּרַכּוּ אִם-לָא:

כ"י • מִשְׁתָּאָה • לְשׁוֹן שְׂאִיָּה, כְּמוֹ: "שְׂאוּ עֲרִים", (ישעיה ח) "תִּשְׂאָה שְׂמָמָה". מִשְׁתָּאָה • מִשְׁתוּמָם וּמִתְבַּהֵל עַל שְׂרָאָה דְּכָרוּב קָרוּב הַהֲצִלִּית, אָבֵל אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מִמִּשְׁפַּחַת אֲבֵרָהּם הִיא, אִם לֹא. וְאַל תִּתְּמָה בְּתִי"ו שֶׁל מִשְׁתָּאָה, שְׂאִין לָךְ תְּבָה שֶׁתַּחֲלֵת יְסוּדָה שִׁי"ן וּמִדְּבַרְת בְּלִשׁוֹן מִתְפַּעֵל, שְׂאִין תִּי"ו מִפְּרִידָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתוֹת שֶׁל עֵקֶר הַיְסוּד, כְּגוֹן: "מִשְׁתָּאָה" מִגְזֵרֶת "שְׂאָה", "מִשְׁתַּלֵּל" (ישעיה נט) מִגְזֵרֶת "שׁוֹלֵל", (שם טז) "וַיִּשְׁתוּמָם" מִגְזֵרֶת שְׂמָמָה, "וַיִּשְׁתַּמֵּר חֲקוֹת עֲמָרִי" (מִכָּה ט) מִגְזֵרֶת וַיִּשְׁמֵר. אֵף כָּאן, מִשְׁתָּאָה, מִגְזֵרֶת תִּשְׂאָה.

וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל, ונאלם ובעל מחשבות, כמו: (איוב יח) "על יומו נשמו אחרונים", (ירמיה ב) "שמו שמים", (דניאל ד) "אשתומם כשעה חדא", כך תפרש לשון שאיה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהיה, "וגברא שְׁהי", שוהה ועומד במקום אחד, לראות "ההצליח ה' דרכו". ואין לתרגם שתי, שהרי אינו לשון שתיה, שאין אל"ף נופלת בלשון שתיה. משתאה לה. משתומם עליה, כמו: (לעיל כ) "אמרי לי אחי הוא", וכמו: (לקמן כח) "וישאלו אנשי המקום לאשתו".

כב ויהיה כד שפיקו גמליא למשתי ונסיב | (כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּלוּ הַגְּמִלִים לְשִׁתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ גִּבְרָא קִדְשָׁא דְּדִהְבָּא תַקְלָא מִתְקַלָּה וּתְרִין שִׁירִין עַל יְדֵהָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין דְּדִהְבָּא מִתְקַלְהוֹן: זֶהֱב מִשְׁקָלָם:

כ"י • בְּקַע • רָמַז לְשִׁקְלִי יִשְׂרָאֵלִי, "בְּקַע לְגִלְגָּלֵת". וּשְׁנֵי צְמִידִים • רָמַז לְשִׁנֵּי לוחות מצמדות. עֲשֶׂרָה זֶהֱב מִשְׁקָלָם • רָמַז לַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁבָּהֶן.

כג ויאמר בתמי אתי הגידי נא לי היש בית אבויך | (כג) וַיֹּאמֶר בַּת-תַּמִּי אֵתִי הִגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית-אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:

כ"י • וַיֹּאמֶר בַּת-תַּמִּי אֵתִי • לאחר שנמן לה - שאֵלֶּהָ, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם, שהצליח | הקב"ה דרכו. לָלִין • לינה אחת, 'לין' שם דבר, והיא אמרה "ללון", פמה לינות.

כד ויאמר אליו בת בתואל אנכי בן-מלכה אשר | כד ויאמר לה בת בתואל אָנָּה בִּר מְלָכָא דִּילִידֵת לָנָחוּר: יִלְדָּה לָנָחוּר:

כ"י • בַּת-בְּתוּאֵל • הִשְׁכַּחְתוּ עַל רָאשׁוֹן - ראשון, ועל אחרון - אחרון.

שפתי חכמים

עיקר דְּהָבָא אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים יז), דְּבָחַד עֲנִין מאי דְּמוֹקְדִים מוקדם וכו' (שם) אָבֵל קָשָׁה לְדְּבָרֵיו דְּהָא לְעִיל רִישׁ פְּרִשְׁת וַיִּבְרָא (יח ג) פִּירֵשׁ רִשׁ"י (ויהי ויאמר) גְּבִי וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי וגו', דָּאִין מוקדם ומאוחר אפילו בחד עֲנִין, וְכִמּוֹ שִׁפִּירֵשׁ רִשׁ"י (לעיל יג דהיה ויהי) גְּבִי 'לא ידון רוחי באדם', עֲנִין שָׁם: מ דָּאִם לֹא כֵן, לָמָּה לֹא אָמַר בְּשִׁנְיָהם 'לָלִין', או בְּשִׁנְיָהם 'לָלוֹן': ג שם דְּבָר,

לי, הרי לא היה משקלו מופלג, וכן 'עשרה זהב משקלם'. ובשני צמידים דָּרְשׁוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ מִשׁוֹם דְּקָשָׁה לָהֶם 'שְׁנֵי' לָמָּה לי, הֵא מִיעוּט צְמִידִים שְׁנֵים: תורה כג (כג) ל' ר'א"ם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּסִיפּוֹר הֶעֱבֵד לָלֶכֶן (לקמן פסוק מ"ז) כְּתַב שֶׁשָּׂאֵל תְּחִילָה וְאַחֵר כֶּךָ נִתֵּן, כֶּכֶר פִּירֵשׁ רִשׁ"י שָׁם שֶׁלֹּא יִתְפָּסוּ אוֹתוֹ בְּדְּבָרֵיו וְכוּ', וְלִכְּבֹּא לְמִימַר שִׁסְפּוֹרוֹ לָלֶכֶן הִיָּה

(כא) י' רצה לומר, למה לי האֵלֶּהָ, בְּשִׁלְמָא לְפִי הַתְּרָגוּם שִׁפִּירֵשׁ לְשׁוֹן שְׁהִיָּה, הַשׁוֹרֵשׁ הִיא שִׁהִי' או שִׁהִיָּה, וְתִבְּאֵל הָאֵלֶּהָ תַּחַת הַיּוֹד לְמִ"ד הַפַּעַל, או תַּחַת הֵ"א לְמִ"ד הַפַּעַל, אָבֵל אִם הִיא לְשׁוֹן שְׁתִּיָּה, שֶׁהַשׁוֹרֵשׁ שֶׁלּוֹ הִיא שִׁהִיָּה, הָא כֵּן ג' אוֹתוֹת שֶׁרְשִׁיּוֹת הֵן מְפּוֹרֶשׁוֹת בְּמִלַּת 'מִשְׁתָּאָה', וְדו"ק: תורה כב (כב) ב דָּאִם לֹא כֵן, בְּקַע מִשְׁקָלוֹ לָמָּה

(כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תִּבְנֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ כַּח וַתֹּאמֶר לָהּ אַף תִּבְנֶא אַף כִּסֵּא סָגִי עִמָּנָא אַף אַתָּר כְּשֵׁר לְמַכָּת: גַּם־מָקוֹם לָלוֹן:

נ"י • מִסְפּוֹא • כָּל מֵאֵכֶל הַגְּמֵלִים קָרוֹי מִסְפּוֹא, כְּגוֹן תִּבְנֶן וּשְׁעוּרִים.

(כו) וַיִּקְדּוּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: כּו וּכְרַע גִּבְרָא וּסְגִיד קָדָם יי:

♦ יום רביעי כ"ב מרחשון ♦

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חֲסִדּוֹ וַאֲמַתּוֹ מִעַם אֲדֹנֵי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחֲנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנֵי:

נ"י • בְּדֶרֶךְ • דֶּרֶךְ הַמְּזֻמָּן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שְׁהִייתִי צָרִיף. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלִמ"ד וְה"א הַמְשַׁמְשִׁים בְּרֹאשׁ הַתּוֹכָה וְנִקְוִידִים בְּפִתְחָה, מְדַבְּרִים בְּדָבָר

(כח) וַתֵּרָץ הַנַּעֲמָה וַתִּגְדּוּ לְבֵית אִמָּהּ בְּדָבָרִים הָאֵלֶּה:

נ"י • לְבֵית אִמָּה • דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיָה לְהִיּוֹת לָהֶן בֵּית לִישָׁב בּוֹ לְמִלְאכָתָן, וְאֵין הַבַּתִּים מַגֵּדָת אֵלָּא לְאִמָּה.

(כט) וּלְרַבֵּקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבֵן וַיֵּרָץ לָבֵן אֶל־הָאִישׁ הַחֹצֵה אֶל־הָעֵין:

נ"י • וַיֵּרָץ • לָמָּה רָץ, וְעַל מָה רָץ ע.?

שפתי חכמים

קוֹדֶם לַיִּירָץ' וְגו', לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים עַל אֵיזָה סִיבָה רָץ אִו אִם עַל שְׁנֵיהֶם וְדו"ק, וּבִזָּה מְדוּקָדֵק פִּירֵשׁ רַש"י שֶׁהַזְכִּיר בְּדָבָרָיו לְשׁוֹן הַפְּסוּק לָמָּה 'וַיֵּרָץ' וְכו' וַיְהִי כִּרְאֵת אֶת הַנָּזֶם, אָמַר עֲשִׂיר וְכו', שְׁנִיפְרִין בְּזוֹה דְּבָרֵי אֲמַת שְׁכֻנָּתוֹ לְתַנּוּ לְשׁוֹן הַפְּסוּק שְׁיִהְיָ לֹו סֵדֶר וְחִיבוּר נְכוּן, וּמִתְקַנּוּ בְּהוֹסְפָתוֹ בְּאִמְצָע אֵיזָה תִּיבוּת בְּדָרְכּוֹ בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת לְבָקִי בְּדָבָרֵי רַש"י, דִּאֵלּוּ הָיָה בְּנִתּוֹ לְהַקְשׁוֹת וּלְתַרְץ בְּהִבְנַת הַמְּפָרָשִׁים הָיָה לֹו לִמֹּר 'לָמָּה רָץ וְכו' אָמַר עֲשִׂיר' וְכו', וְמָה שֶׁתִּבֵּן 'וַיְהִי כִּרְאֵת אֶת הַנָּזֶם' קוֹדֶם מָה שֶׁתִּבֵּן 'אָמַר עֲשִׂיר' וְגו', אֵין לֹו שְׁחֵר וְהִבְנָה כָּלִל: תוֹרָה ל

בְּאִמְצָע הַעֲנָנִים, דִּהְיָה לֹו לְהַסְמִיךְ וַיִּירָץ וַיִּבָּא וְלֹא לְהַפְסִיק בְּמָה שֶׁתִּבֵּן וַיְהִי כִּרְאֵת' וְגו'. לָכֵן פִּירֵשׁ 'וַיֵּרָץ' לָמָּה רָץ, וְרָצָה לִמֹּר לָכֵף נִכְתָּב הַפְּסוּק כְּסִדֶּר זֶה לִיתֵּן בְּעִצְמוֹ טַעַם לָמָּה 'וַיֵּרָץ' כָּלִל, וְתוֹ יֵשׁ כָּאֵן שְׁתֵּי סְבוֹת עַל הַרִיצָה דִּהְיִינוּ 'כִּרְאֵת וְגו' וּכְשִׁמְעוּ' וְגו', וְזוֹהוּ שֶׁתִּבֵּן עַל מָה רָץ כְּלִמֹּר עַל אֵיזָה סִיבָה רָץ, וְכֹא הַתּוֹכָה בְּמָה שֶׁשִּׁמְךְ 'וַיְהִי כִּרְאֵת' לַיִּירָץ' וְגו', לְפָרֵשׁ וַיְהִי הַרִיצָה כִּרְאֵת הַנָּזֶם וְגו' אָמַר עֲשִׂיר וְכו', וְלֹא הָיָה מִחֲמַת שְׁמִיעַת דְּבָרֵי רַבֵּקָה לְדוּנָה לְזִכּוֹת שְׁעֵשָׂה לְכַבּוֹד אֱלִיעֶזֶר אִו מִחֲמַת סִיבָה אַחֲרֵת וְלֹא מִחֲמַת מְמוֹן, מָה שֶׁאֵין כֵּן אִם הָיָה נִכְתָּב 'וַיְהִי כִּרְאֵת וְגו' וּכְשִׁמְעוּ' וְגו'

עַל מִשְׁקַל 'שִׁיר' נִיר', וְלָלוֹן מְקוֹר הַכּוֹלָל לִיגוֹת רַבּוֹת וְלִינָה אַחַת וְכו': תוֹרָה כֹד
(כח) ׀ וְהָא דְּתִיב גַּבִּי רַחֵל וַתִּגְדּוּ לְאִבֶּיהָ, מִשּׁוֹם שֶׁמִּתָּה אִמָּהּ (כְּבִרְאִשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ע' א:): תוֹרָה כֹט
(כט) ע (מַמְשׁ), אֵין בְּזוֹנֵת רַש"י לְהַקְשׁוֹת 'לָמָּה רָץ' וְכו' וּלְתַרְץ הַקּוּשְׁיָא בְּמָה שֶׁתִּבֵּן 'אָמַר עֲשִׂיר' וְכו', רַק רוֹצֵה לִישָׁב וּלְתַנּוּ לְשׁוֹן הַפְּסוּק שֶׁהוּא מְסוּרָס וּמְהוּפָף, דִּהְיָה לֹו לִמֹּר תְּחִילָה 'וַיְהִי כִּרְאֵת וְגו' וּכְשִׁמְעוּ וְגו' וְאַחֲרֵי כֵן 'וַיֵּרָץ', כְּסִדֶּר, רָאָה וּשְׁמַע מֵאֲחוּתוֹ וְאַחֲרֵי כֵן רָץ, גַּם לֹא יִתְּכֵן לִמֹּר רָץ מִתְּחִילָה וְאַחֲרֵי כֵן רָאָה הַנָּזֶם וּשְׁמַע מִרַבֵּקָה וְאַחֲרֵי כֵן יִבָּא אֶל הָאִישׁ וְגו', וְגוֹדֻלָּה מוֹזוּ שֶׁאִמֵּר 'וַיְהִי כִּרְאֵת'

לַוְהָהּ כִּד חָזָא ית קדשא וית שריא על ידי אַחְתָּהּ וְכִד שְׁמַע ית פְּתָגְמִי רַבְּקָה אַחְתָּהּ לְמִימַר כְּדִין מַלְל עַמִּי גְבְרָא וְאַתָּה לֹות גְבְרָא וְהָא קָאם עַלְוִי גְמִלְיָא עַל עֵינָא :

(ל) וַיְהִי כִּפְרָאת אֶת־הַנָּזִם וְאֶת־הַצִּמְדִּים עַל־יָדָיו אַחֲתוֹ וְכִשְׁמָעוֹ אֶת־דְּבָרֵי רַבְּקָה אַחֲתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהָנָה עֹמֵד עַל־הַגְּמָלִים עַל־הָעֵין :

כ"י וַיְהִי כִפְרָאת אֶת־הַנָּזִם • אָמַר : 'עֲשִׂיר הוּא זֶה', וְנָתַן עֵינָיו בְּמִמּוֹן • עַל־הַגְּמָלִים • לְשִׁמְרֹן, כְּמוֹ : (לעיל י"ח) "וְהוּא עֹמֵד עָלֵיהֶם", לְשִׁמְשָׁם.

לא ואמר עול בריא דיי למא את קאם בכרא ואנא פניתי ביאת ואמר פשר לגמליא :

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאַנְכִּי פְנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגָמְלִים :

כ"י פְנִיתִי הַבַּיִת • מַעְבֻּדָּתְךָ אֱלִילִים • (כ"ה) •

לב ועל גברא לביתא ושרא גמליא ויהב תבנא וכסתא לגמליא ומיא לאסחא רגלוהי ורגלי גבריא דעמה :

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיִתָּה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תְּבִין וּמִסְפּוֹא לְגָמְלִים וּמִים לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ :

כ"י וַיִּפְתַּח • הִתִּיר זָמַם שְׁלֶהֶם, שְׁהִיָּה סוּתָם אֶת פִּיהֶם שְׁלֹא יִרְעוּ בְּדֶרֶךְ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים • (כ"ה) •

לג ושויוא קדמוהי למיכל ואמר לא איכול עד דאמלל פתגמי ואמר מלל :

(לג) וַיּוֹשֶׁם לִפְנָיו לֹאֲכַל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אִם־דַּבַּרְתִּי דְּבָרִי וַיֹּאמֶר דְּבַר :

כ"י עד אם־דַּבַּרְתִּי • הָרִי 'אִם' מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' וּבִלְשׁוֹן 'כִּי', כְּמוֹ : (לִקְמוֹן מ"ט) "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה", וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנָם לְבָרְכָה : 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּאַרְבָּעָה לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד 'אִי' וְהוּא 'אִם' •

(לד) וַיֹּאמֶר עֲבַד אֲבִרָהִם אָנֹכִי : לֵד וַאֲמַר עֲבָדָא דְּאַבְרָהָם אָנָּא :

לה ויי בריך ית רבוני לחדא ורבא ויהב לה עאן ותורין וכסף ויהב ועבדין ואמהן וגמלין וחמרין :

(לה) וַיְהִי־כֵן בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנָי מֵאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדָּם וּשְׂפָחָת וּגְמָלִים וְחֲמָרִים :

לו וילידת שרה אמת רבוני בר לרבוני בתר דסיבת ויהב לה ית כל דילה :

(לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתׁ אֲדֹנָי בֵּן לְאֲדֹנָי אַחֲרֵי וּקְנָתָהּ וַיִּתֵּן־לָּהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָּהּ :

כ"י וַיִּתֵּן־לָּהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָּהּ • שֵׁטֶר הַמִּתְנָה הִרְאָה לָהֶם •

שפתי חכמים

לשונות, והם: אָלָא, דִּילְמָא, אִי, דְּהָא, אָבֵל לא 'אִם', וְאִם כֵּן מְנָא לִיה ד'אִם' מִשְׁמַע בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר', וּמִתְרַץ וְכו', אִם כֵּן שְׁמַע מִינָה ד'כִּי' מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן 'אִם', אִף כָּאן 'אִם' כְּמוֹ 'כִּי', דְּהִינּוּ 'אֲשֶׁר': תּוֹרָה לֵד

דִּסְפֵּק לוֹ אִם דִּיבֵר, וְהָא דִּיבֵר, וּמִתְרַץ 'אִם' מִשְׁמַע בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר' וּבִלְשׁוֹן 'כִּי', כְּמוֹ 'עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה' (לִקְמוֹן מ"ט י), דְּהִינּוּ 'אִם', וּפִירוּשׁוֹ מִשְׁמַשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֲשֶׁר'. וְקִשְׁיָה לְרַש"י, כִּינּוֹן ד'אִם' כְּמוֹ 'כִּי', הָא 'כִּי' אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ אֱלָא בְּאַרְבַּע

(ל) פ דָּאם לֹא כֵן מֵאִי 'עֹמֵד', 'רוֹכֵב' מִיבְעִי לִיה: תּוֹרָה לֹא
(לא) צ דָּאם לֹא כֵן 'פְּנִיתִי הַבַּיִת' מִיּוֹתֵר, דְּמָה לִי כְּנָה שְׁמַעִיקְרָא לֹא הָיָה פְּנוֹי, בְּנֵשׁ מָקוֹם לָלוֹן וְלְגָמְלִים דִּי: תּוֹרָה לֵב
(לג) ק דְּקִשְׁיָה לְרַש"י, ד'אִם' מִשְׁמַע

(יז) וַיִּשְׁבַּעֲנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יֹשֵׁב בָּאֲרֶצוֹ:

כ"י – לא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי • אם לא תִּלְךְ תַּחֲלָה אֶל בֵּית אָבִי, וְלֹא תֵאבְּהָר לְלֶכֶת אַחֲרָיָךְ.

(יח) אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִלְךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחָתִי וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי:

(יט) וַאֲמַר אֶל־אֲדֹנִי אֲלֵי לֹא־תִלְךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי: לט ואמרת לרבוני מאים לא תיתי אתמא בתרי:

כ"י – אֲלֵי לֹא־תִלְךְ הָאִשָּׁה • 'אֲלֵי' כְּתִיב, בַּת הִיָּהּ לוֹ לְאַלְעִזָּר, וְהִיא מִחֲזֹר לְמִצָּא עִלָּה שְׂיֵאמַר לוֹ אַבְרָהָם לִפְנוֹת אֵלָיו וּלְהַשִּׂיאוֹ בָּתוּ. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: 'בְּנִי בְרוּךְ, וְנָתַתָּ אֲרוּרָה, וְאֵין אָרוּר מִדְּבַק בְּבְרוּךְ'.

(מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְּחַלֵּכְתִּי לִפְנֵי יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אֵתָךְ וְהִצִּילִיךָ בְּרַפָּךְ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחָתִי וּמִבֵּית אָבִי:

– נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ כֹּה עַמ' 99) – לִפְנֵי. אֲבָל כְּשֶׁדָּבָר אֲלִיעֶזֶר עִם בְּתוּאֵל וְנִסָּה לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו שְׂיִסְכְּפִים לְשׁוּדוֹךְ, לֹא הָיָה יָכוֹל לִזְמֹר כֶּךָ, כְּמוֹכּוֹ, וְהִכְרַח לְשָׁנוֹת וְלִזְמֹר "אֵתָךְ", הִיָּינוּ שֶׁהַמַּלְאָךְ יִלָּךְ עִם אֲלִיעֶזֶר וְיַעֲזֹר לוֹ לְבַצֵּעַ אֶת שְׁלִיחוֹתוֹ, וְתוֹ לֹא.

(מא) אַזְ תִּנָּקָה מֵאֲלֹתַי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחָתִי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהִיָּיתָ נָקִי מֵאֲלֹתַי:

מא בְּכֵן תִּהְיֶה זַפִּי (נ"י זָפָא) מְמוּמָתִי אֲרִי תִהְיֶה לְזִרְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְתִהְיֶה זַפִּי מְמוּמָתִי:

שְׁתֵּי חֻכָּמִים

ומהרש"ל תירץ, כי מעולם לא עלתה על לבו שיתחתן באברהם, כיון שהוא ברוך והוא ארור, אלא אֲלִיעֶזֶר הָיָה מְתִירָא כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיד לָהֶם שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַבְרָהָם שֶׁלֹּא יִשָּׂא אִשָּׁה אֲלֵא מִבְּנֵי מִשְׁפַּחָתוֹ, שֶׁיַּעֲנִשׁוּהוּ שִׁיתֵּן לָהֶם מִמּוֹן הַרְבֵּה, מִשּׁוּם הִכִּי אָמַר לָהֶם 'אֲלֵי', רְמִזָּה לָהֶם שֶׁבַת יֵשׁ לוֹ, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ: תִּרְצוֹנוֹ לִזְמֹר, דְּאַלְעִזָּר בָּא מִכְּנַעַן דְּכְתִיב בִּיה 'אָרוּר כְּנַעַן'. וְאִם תֹּאמַר, וְהִלָּא עֲנָר אֲשָׁכּוֹל וּמִמֶּנָּה נִמִּי אֲרוּרִים הָיוּ, דְּהָיוּ אֲמוּרָיִם; וְיֵשׁ לִזְמֹר מִכָּל מְקוֹם בּוֹ הָיְתָה הַקְּלָלָה מְתַקְּיָמָה כִּיּוֹן דְּהָיָה עֲבָד, וְאִם כֵּן הָיָה אָרוּר טְפִי מֵהֶם, וּבִזָּה יִתּוּרֵץ תְּמִימִתָּה מִהֲרָאִם, עֵינֵן שָׁם: תורה מ

למעלה: תורה לח (לט) ש ואם תאמר, ולמה לא כתיב 'אולי' דלעיל (פסוק ה) חסר מתחילה כשאמר העבד לאברהם 'אולי לא תאבה' כְּדִי לְמַדְרֵשׁ, וְיֵשׁ לִזְמֹר מִשּׁוּם דְּלַעֲלִיל (שם) כְּתִיב אַחֲרָי כֶּךָ 'הַיָּשִׁיב אֲשִׁיבִי וְגו', לֹא מִשְׁמַע שֶׁהָיָה מִחֲזֹר עֵינָהּ, אֲלֵא שֶׁאֵל אוֹתוֹ אִם לֹא תֵאבְּהָר לִילָךְ עִמּוֹ אִם יָכוֹל לְהַשִּׁיב לִיצְחָק שְׁמָה, אֲבָל כָּאֵן לֹא כְּתִיב אַחֲרָי כֶּךָ, מִיִּדְרֵשׁ שְׁפִיר הִכִּי (מִדְרָא"ס), וְעוֹד יֵשׁ לִזְמֹר, כְּשֶׁאָמַר לוֹ לָבֵן 'בּוֹא בְרוּךְ ה' (לַעֲלִי פִסּוּק ל"א), אָמַר אֲלִיעֶזֶר מַעֲכָשִׁיו אֲנִי בְרוּךְ וְשִׁמָּא יִקַּח יִצְחָק אֶת בְּתִי, לָבֵן חָסֵר בְּאֲחֻרּוֹנָה לְמִיִּדְרֵשׁ הִכִּי, וְלֹא בְּרִאשׁוֹנָה כִּי עֵדִינִן לֹא הָיָה בְרוּךְ.

(לז) ר תיסקן בזה שלשה ענינים. האחד, שהדביק מלת 'תלך' אל מלת 'לא', כאלו כתיב 'אם לא תלך אל בית אבי, מפני שמלת 'לא' אין לה קשר עם מלת 'אל'; והשני, 'ולא תאבה האשה' וכו', שבוולת זה היה משמע שאם תלך אל בית אבי מיד תפטר משבועתי, בין תאבה בין לא תאבה. והשלישי, שהוסיף מלת 'תחילה', מפני שבוולת זה משמע שאם תקח מבנות הכנעני ואחר כך תלך ולא תאבה אתה פטור גם כן, ואינו כן, שאין לו היתר כלל אם לא שילך תחילה ולא תאבה. ומאמר 'ולקחת אשה לבני' הוא תחילת דיבור, כאלו אמר 'אבל תקח אשה לבני ממשפחתי הנזכרים

וַאֲבָא הַיּוֹם אֶל־הָעֵין וַאֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי
אֲבָרְהָם אִם־יִשְׁדָּנָא מַצְלִיחַ דְּרַפִּי אֲשֶׁר אֲנִי הָלֵךְ
עֲלֶיהָ:

מב וְאֶתְמִית (נ"י וְאֶתְמִית) יוֹמָא דִּין לְעֵינָא
וְאֶתְמִית יְיָ אֱלֹהֵא דְרַבּוּנִי אֲבָרְהָם אִם אֵית
כָּעֵן רַעְוָא קְדָמָךְ לְאַצְלָחָא אֲרִחִי דִּי אָנָא
אֲזִיל עֲלָה:

פְּרָשָׁה שֶׁל אֲלֵעָזָר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהִרְבֵּה גּוֹפִי תוֹרָה
לֹא נִתְּנָה אֵלָּא בְּרַמְיָזָה.

נ"י וַאֲבָא הַיּוֹם • הַיּוֹם יֵצְאִיתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאֵן
שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אֲחָא: יִפָּה שִׁיחְתָּן שֶׁל
עַבְדֵי אֲבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהִרְיָ

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת כ"ף מרחשון ה'תשמ"ב

בלבד, אָבֵל בְּפִרְשָׁה שֶׁל אֲלֵעָזָר מְדוּבָר אוֹדוֹת כְּלָלוֹת הָעֵינָן
דִּיחֻד מ"ה וּב"ן שֶׁנִּפְעַל עַל־יְדֵי הַשִּׁידוּף דִּי צַחֲקָא וְרַבְקָה.
הֵינָנו, שְׂזָהוּ הַהִתְחַלָּה וְהַפֶּלֶל דְּכָלְלוֹת הָעֵינָן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן.
וְעַל־פִּיזָה מוֹכֵן מְדוּעַ הֵיטָה צְרִיכָה לְהִיטֵּת הַמִּשְׁכָּת בְּחִינַת
תְּגִבּוּרַת הַחַיּוֹת כו' ("עַד מִהֲרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ") בְּתַפִּילָתוֹ שֶׁל
אֲלֵעָזָר - מֵאַחֵר שֶׁתַּפִּילַת אֲלֵעָזָר הֵיטָה קִשּׁוּרָה עִם
הַשִּׁידוּף דִּי צַחֲקָא וְרַבְקָה, שְׂזָהוּ כְּלָלוֹת הָעֵינָן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן,
וּמִצַּד גּוֹדֵל הָעֵינָן שֶׁבִּזָּה צְרִיכָה לְהִיטֵּת הַמִּשְׁכָּה בְּאוֹפֵן
דְּ"עַד מִהֲרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ". וְלִכֵּן דִּקְא בְּתַפִּילַת אֲלֵעָזָר הֵיטָה
הָעֵינָן דְּ"טָרַם כֹּלָה לְדַבְּרֵי גו'" (וְלֹא בְּתַפִּילַת מֹשֶׁה וְשַׁלְמֹה).

הָעֵינָן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן שֶׁנִּפְעַל עַל־יְדֵי הַשִּׁידוּף דִּי צַחֲקָא
וְרַבְקָה

מְבוֹאָר בְּדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ וְנִשְׂאִינוּ, שֶׁהִטְעַם דְּכָפֵל הַפְּרָשָׁה
שֶׁל אֲלֵעָזָר הוּא - לִפִּי שֶׁפְּרָשָׁה שֶׁל אֲלֵעָזָר עוֹסֶקֶת בְּפִרְטֵי
הַשִּׁידוּף שֶׁבִּין יִצְחָק לְרַבְקָה, שְׂזָהוּ כְּלָלוֹת הָעֵינָן דִּיחֻד
וְיחֻד מ"ה וּב"ן (כִּי יִצְחָק הוּא בְּחִינַת מ"ה, וְרַבְקָה הִיא
בְּחִינַת ב"ן), וּמֵאַחֵר שֶׁהָעֵינָן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן הוּא עֵינָן כְּלָלִי
בִּיּוֹתֵר, לִכֵּן הוֹכְפֵלָה פְּרָשָׁה זוֹ.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַם בְּשָׂרַת הַמִּצּוֹת יִשְׁנֵה הָעֵינָן דִּיחֻד מ"ה
וּב"ן - הֵנָּה הַחִיבוּר דְּמ"ה וּב"ן שֶׁכָּל מִצְוָה הוּא עֵינָן פִּרְטִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך א, עמוד 34, 'תורת מנחם - התוועדות' חלק 1, עמוד 179 - מוֹתוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

הַצֵּרָה בְּקִפִּיצַת הַדֶּרֶךְ

מִיַּד אֲבָרְהָם אֵת אֲלֵעָזָר לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם, וּמִשּׁוּם הֵכִי קִפְצָה
לוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר אֶפְּיֵלוּ רִגְעַ אֶחָד בְּבֵית בְּתוּאֵל.
וְלִכֵּן בְּבוֹאוֹ לְבֵית בְּתוּאֵל סִפֵּר לָהֶם "הַיּוֹם יֵצְאִיתִי וְהַיּוֹם
בָּאתִי", לְהוֹרֹת לָהֶם שֶׁהִזְמֵן יָקָר, וְאִי־אֶפְשָׁר לְהִשָּׂאֵר
אוֹתָהּ שֶׁם אֶפְּיֵלוּ רִגְעַ אֶחָד, (וּכְמוֹ שֶׁבִּאֲמֹת אָמְרוּ "תִּשָּׁב
הַנֶּעֱרָה אֲתָנוּ יָמִים אוֹ עֶשְׂרִים") וְהוֹכְחָה לָכֵךְ הִיא שֶׁנֶּעֱשָׂה
לוֹ נֶס - קִפִּיצַת הַדֶּרֶךְ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַכֵּב.
מִעֲשֵׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת הֵם כְּשׁוֹשְׁנָה
בֵּין הַחוּחִים, וְעֲלֵינוּ לְדַעַת, שֶׁהַקֶּב"ה בּוֹדֵאֵי יְמֵהָ אֵת
הַגְּאוּלָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא נִצְטָרֵף לְהִשָּׂאֵר בְּגָלוּת אֶפְּיֵלוּ רִגְעַ אֶחָד
מִיָּתֵר. צְרִיכִים רַק לְהַשְׁלִים אֵת ה"פָּכִים קִטְנִים" וּמִיַּד
אֲחֲרֵיזָה תְּבֵא הַגְּאוּלָּה עַל־יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ.

וַאֲבָא הַיּוֹם אֶל־הָעֵין

הַיּוֹם יֵצְאִיתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאֵן שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (כד, מב.
ובפירוש רש"י)

וַיֵּשׁ לְבָאֵר מִפְּנֵי מֶה הַצֵּרָה אֲלֵעָזָר לְקִפִּיצַת הַדֶּרֶךְ, עַל־פִּי
פְּנִימִיּוֹת הָעֵינָנִים:

אוֹדוֹת רַבְקָה בְּהִיּוֹתָהּ בְּבֵית בְּתוּאֵל, אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ: "לִמָּה
הִיא דּוֹמָה לְשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים", הֵינָנו כְּשֶׁם שֶׁהִשְׁוֵשְׁנָה
גְּדֻלָּה בֵּין הַקּוֹצִים, וְאֵינָם מְנִיחִים לְקִטָּף אוֹתָהּ, כִּי עַל־יְדֵי
הַשְׁקִיטָה מְקַבְּלִים גַּם הֵם מַיִם. כְּמוֹכֵן רַבְקָה גְּדֻלָּה בֵּין
רְשָׁעִים, וְכִי לְהוֹצִיאָהּ מִשָּׁם הִיָּה צָרָה בְּסִבָּה מִיַּחֲדָתָהּ,
וְכֹאֲשֶׁר נִהְיָה בַּת שְׁלוֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, שָׂאָה הִיָּה
רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא, נּוֹצְרָה הַאֲפָשְׁרוֹת לְהוֹצִיאָהּ מִבֵּין רְשָׁעִים
אֵלֶּי וּלְקִשְׁרָה עִם קְדָשָׁה עַל־יְדֵי שְׂדוּכָה לְיִצְחָק. וְלִכֵּן, שֶׁלַח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 99 ואילך - מוֹתוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

מַעֲלַת שִׁיחְתָּן שֶׁל עַבְדֵי אֲבוֹת

שְׁמִים", אֵף כֹּל זֶה כְּשֶׁמְדַבֵּר בְּ"תוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים" - ה'רִאֲתָה
שְׁמִים' וְהַתּוֹרָה־וּמִצְוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁפַּח הַדּוֹרוֹת. אָבֵל
כְּשֶׁמְדַבֵּר עַל "שִׁיחְתָּן שֶׁל עַבְדֵי אֲבוֹת" הִרְיָ הַבְּטָח אֲלֵעָזָר
כִּבְּרֵי לִפְנֵי־זֶה שֶׁ"יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אֲתָךְ וְהַצְלִיחַ דְּרַכְךָ", שֶׁתִּהְיֶה
לוֹ הַצְלָחָה בְּשִׁלְחֻתָּהּ.

וְהִטְעַם לָזֶה הוּא כִּי מְדַבֵּר בְּמִצְבַּ רִוְחָנִי שֶׁל "שִׁיחְתָּן שֶׁל
עַבְדֵי אֲבוֹת":

עַל פְּרָשַׁת שְׁלִיחוֹת אֲלֵעָזָר עֲבָד אֲבָרְהָם, אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
(בְּרַאשִׁית רַבָּה פֶּרֶשָׁה ס, ת. הוּבָא בְּפִירוּשׁ רִש"י פֶּרֶשְׁתָּנוּ כד, מב) "יִפָּה
שִׁיחְתָּן שֶׁל עַבְדֵי אֲבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהִרְיָ פְּרָשָׁה שֶׁל
אֲלֵעָזָר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהִרְבֵּה גּוֹפִי תוֹרָה לֹא נִתְּנָה אֵלָּא
בְּרַמְיָזָה".

וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ מֵאַמֵּר חַז"ל זֶה עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:
אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (בְּרַכּוֹת לג, ב) "הַכֹּל בְּיַדִּי שְׁמַיִם חוּץ מִיָּרֵאת

עבדי אבות - הפלל הוא "כל מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פה, א). שאם מרגיש האדם שאף שפעל גדולות ונצורות - אין לו חשיבות בפני עצמו, וכאן נחשב לגבי הבורא יתברך, אזי מבטח לו מלמעלה שבכל אשר יפנה יצליח.

שיחתן - אמרו חכמינו ז"ל (ברכות כו, ב) "אין שיחה אלא תפלה", שאם יש לאדם הפנה ברוך שאי אפשר לו לסמוך על כחותיו, וצריך להתפלל ולבקש את הכל מאתו יתברך, אז מבטחת לו ההצלחה.

מג הא אָנא קאם על עינא דמיא ויהי עולמתא דתפוק לממלי ואימר לה אשקיני כען זעיר מיא מקולתיה:

(מג) הנה אנכי נצב על-עין המים והיה העלמה היצאת לשאב ואמרתי אליה השקיני נא מעטמים מבדך:

מד ותימר לי אף את אשת ואף לגמליך אמלי היא אתתא דזמין יי לבר רבוני:

(מד) ואמרה אלי גם-אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא האשה אשר-הכית יהוה לבן-אדני:

כ"י גם-אתה • גם", לרבות אנשים שעמו. הכית • ברר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, ברור דבר.

מה אָנא עד לא שיעייתי למללא כלבי והא רבקה נפקת וקולתה על בתפה ונתת לעינא ומלת ואמרית לה אשקיני כען:

(מה) אני טרם אכלה לדבר אל-לבי והנה רבקה יצאת וכדה על-שכמה ותדר העינה ותשאב ואמר אליה השקיני נא:

(א) "כי אמר איוב", הרי לשון עבר. "ככה יעשה איוב", הרי לשון עתיד, ופרוש שניהם לשון הנה, כי אמר הנה איוב: 'אולי חטאו בני וגו'', והנה עושה כן'.

כ"י • טרם אכלה • טרם שאני מכלה. וכן כל לשון הנה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו: "טרם כליתי". ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו: (איוב

מו ואוסיאת ואחיתת קולתה מנה ואמרת אשת ואף גמליך אשקי ושתיתי ואף גמליך אשקיא:

(מו) ותמהר ותורד כדה מעליה ותאמר שתה וגם גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה:

מד ושאלית אתה ואמרית בת מן את ואמרת בת בתואל בר נחור דילידת לה מלכה ושיתי קדשא על אפה ושיריא על ידהא:

(מז) ואשאל אתה ואמר בתמי את ותאמר בת בתואל בן-נחור אשר ילדה-לו מלכה ואשם הנזם על-אפה והצמידים על-ידיה:

כ"י • ואשאל • ואשם. שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר-כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו: 'היאך נתת לה ועדין אינך יודע מי היא'?

מח וברעית וסגדית קדם יי וברכית יי אלהה דרבוני אברהם דדברני באורח קשוט למיסב ית בת אחיהי דרבוני לברה:

(מח) ואקד ואשתחוה ליהוה ואברך את-יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את-בת-אחי אדני לבנו:

מט וכען אם איתיכון עבדין טיבו וקשוט עם רבוני חוו לי ואם לא חוו לי ואתפני על זמינא או על שמאלא:

(מט) ועתה אם-ישכם עישים חסד ואמת את-אדני הגידו לי ואם-לא הגידו לי ואפנה על-ימין או על-שמאל:

כ"י • על-ימין • מבנות ישמעאל. על-שמאל • מבנות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (ב"ר).

(ג) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיֵּהוּהָ יָצָא הַדָּבָר לֹא
נוֹכַל דָּבָר אֱלֹהִי רַע אוֹ-טוֹב:

כ"ג וַיַּעַן לָבָן וּבְתוֹאֵל • רָשָׁע הָיָה, וְקַפְצִי לְהַשִּׁיב
לִפְנֵי אָבִיו. לֹא נוֹכַל דָּבָר אֱלֹהִי • לִמְאֵן בְּדָבָר הַזֶּה,
לֹא עַל-יָדֵי תְשׁוּבַת דָּבָר רַע וְלֹא עַל-יָדֵי תְשׁוּבַת דָּבָר

(גא) הִנֵּה-רַבֵּקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלָךְ וְתָהִי אִשָּׁה לָבָן
אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דָּבָר יְהוָה:

(גב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבֵרָהם אֶת-דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:

כ"ג וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה • מִכָּאֵן שְׁמוֹדִים עַל בְּשׁוּרָה טוֹבָה (כ"ה).

• יום חמישי כ"ג מרחשון •

(גג) וַיֵּצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי-כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּבִגְדִים וַיִּתֵּן
לְרַבֵּקָה וּמִגְדָּנָת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:

כ"ג וּמִגְדָּנָת • לְשׁוֹן מְגִדִּים, שֶׁהָבִיא עִמּוֹ מִיַּי פְּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(גד) וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיְלִינוּ
וַיִּקְוֻמוּ בִּבְקָר וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי לְאֲדֹנִי:

כ"ג וַיְלִינוּ • כָּל 'לִינָה' שֶׁבִּמְקָרָא, לִינַת לִילָה אֶחָד.

(גה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנֶּעֱרָה אִתָּנוּ יָמִים
אוֹ עֶשְׂוֹר אַחֵר תֵּלָךְ:

כ"ג וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ • וּבְתוֹאֵל הֵיכֵן הָיָה? הוּא
הָיָה רֹצֵחַ לְעַכְבִּי, וְכֹא מִלֵּאף וְהִמִּיתוֹ. יָמִים • שָׁנָה,
כְּמוֹ: (וּמִקְרָא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ", שֶׁכֶּן נִוְתָּנִין
לְבְתוּלָה, זְמַן י"ב חֳדָשׁ לְפָרִגֵּס אֶת עֲצָמָה בְּתַכְשִׁיטִים

שפתי חכמים

(גב) א וְאִם תֹּאמַר לָמָּה לֹא פִּירַשׁ
רַש"י בִּן לְעִיל (פסוק כ"ו) גְּבִי וַיִּקְדַּ הָאִישׁ
וַיִּשְׁתַּחוּ, וַיֵּשׁ לֹמֶר דְּלַעֲלִיל כְּתִיב
אֲחֵרָיו (פסוק כ"ז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי
וְגו', דְּאִיכָּא לְמִימַר לָכֵן הִשְׁתַּחֲוָה לִפְנֵי
שְׁאֵמֶר בְּרַכָּה וְהַזְכִּיר הַשֵּׁם, ד'בְּרִיךְ'
לְשׁוֹן בְּרַכָּה, אֲבָל הָכֹא לֹא כְּתִיב
אֲחֵרָיו בְּרַכָּה. (מִצִּיר מִקְרָא)

רַבָּה (פָּרָשָׁה ט' ז) כְּתִיבוּ עַל וַיִּקְדַּ הָאִישׁ,
וְרַש"י כְּתִיבוּ כֹאן, שֶׁהָרִי אֵין לֹמֶר
שְׁמוּדִים עַל בְּשׁוּרָה טוֹבָה עַד שְׁאֵמֶר
קַח וְלָךְ, אֲבָל בְּדָבָרוֹ עִם רַבָּה עֲדִינִין
לֹא יָדַע אִם תֹּאכָה: תוֹרָה נג
(גה) ג רָצָה לֹמֶר, הָיָה נִוְתָּן סָם הַמֶּנֶת
בְּקַעֲרָה בְּאִכְלָהּ, וּמִהָרָו עֲלִיו לְאָכּוֹל
כְּדִי שְׁלֹא יִרְגִּישׁ בְּדָבָר, דְּכֹאן כְּתִיב

(לְעִיל פסוק ל"א) וַיִּישֶׁם לִפְנֵיו לְאָכּוֹל, וְגִבִּי
יוֹסֵף גְּמִי כְּתוּב וַיִּישֶׁם בְּאֵרוֹן' (לְקַמֵּן י
כ"ח) אָף כֹּאן כֹּן, שֶׁרָצוּ לְהִמִּיתוֹ וְלִיתָנוּ
בְּאֵרוֹן, וְהוּא הִרְגִּישׁ בְּדָבָר וְאָמֶר 'לֹא
אֲכַל עַד אִם דְּבִרְתִּי דְּבָרִי', וּבְתוֹף כֶּךָ
סִבֵּב הַמִּלָּאף הִקְעָרָה וְכֹא סָם הַמֶּנֶת
לִפְנֵי בְתוּאֵל וְאֲכַל וְנָמַת (מִצִּיר: תוֹרָה נו

(נ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־תֹּאחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הַצִּלֵּיחַ
דַּרְכֵי שַׁלְחוֹנִי וְאִלְכָה לְאֶרְצִי:

(ז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנַעֲרָה וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ:
כ"י וַנִּשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ • מִכָּאן שָׁאִין מִשִּׂיאִינִי אֶת הָאִשָּׁה אֲלָא מִדַּעְתָּה (כ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 70)

שָׁאִין מִשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֲלָא מִדַּעְתָּה (רש"י כד, נז) נִקְט
"הָאִשָּׁה", אִף שֶׁרִבְקָה הָיְתָה אִזְּ בַּת שְׁלֹשׁ (רש"י תולדות כה,
כ). וַיֵּשׁ לְזִמְרָה, דְּהִנֵּה בְּפִרְשֵׁת תּוֹלְדוֹת (שם, כז) כֵּתֵב רִש"י
"כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קִטְנִים לֹא הָיוּ נִפְרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאִין אָדָם
מִדִּקְדֹּק בָּהֶם מִה טִיבָם, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פֶּרֶשׁ
לְבִתִּי מִדְּרֹשׁוֹת וְזֶה פֶּרֶשׁ לְעִבּוּדֹת אֱלִילִים". מִשְׁמַע, שֶׁבְּדִרְךְ

(ח) וַיִּקְרָאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלָכִי עִם־הָאִישׁ
הַזֶּה וְתֹאמַר אֵלָיו:
כ"י וְתֹאמַר אֵלָיו • מַעֲצִמִי, וְאִף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים.

(ט) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־רִבְקָה אֶחָתָם וְאֶת־מִנְקֵתָהּ וְאֶת־
עֶבֶד אֲבִרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו:

(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אֵת הָיִ
לְאֵלֶפֶי רִבְכָּה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שְׁנָאִיו:

כ"י אֵת הָיִ לְאֵלֶפֶי רִבְכָּה • אֵת זֶרַעְךָ תִּקְבְּלוּ אוֹתָהּ
בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאֲבִרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: "הַרְבָּה אֲרָבָה

(סא) וְתִקֶּם רִבְקָה וְנִעֲרֹתֶיהָ וְתִרְפָּנְנָה עַל־הַגְּמִלִים
וְתִלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:

(סב) וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בָּאֵר לְחֵי רָאִי וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנָּגֶב:

שפתי חכמים

(טז) ג' דְּקָשָׁה, וְהָא לְעִיל (פסוק נ) אָמַר
לֹא נִכְבֵּל' וגו', וְנִיכְר' שְׁמֹה' יֵצֵא
הַדָּבָר: תורה נח
(נח) ד' דְּקָשָׁה לְרִש"י לְמַה כְּתִיב 'אֵלָיו'
וְלֹא כְּתִיב 'יְהוָה' או' כֵּן, דְּהָא הֵם שְׁאֵלוּ
אוֹתָהּ 'הַתְּלָכִי עִם הָאִישׁ'
(ה'א"ם): תורה נט
(ס) ה' לְכָךְ נִקְט' זֶרַעְךָ, דְּהָא הַבְּרָכָה
לִי־צִחָק נִתְּנָה וְלֹא לָהּ. וְהָא דְּכְתִיב 'אֵת'
וְהָא לֹא הָיְתָה בְּכֻלָּל הַבְּרָכָה, אֲלָא
מִכִּין שֶׁנִּרְעָה וְזָכָה בָּהּ הָיִ כְּאֵלֹו הָיָא
עֲצָמָה וְכֵתֵב בָּהּ: תורה סא
(סב) ו' בְּרַד וְשׁוֹר חֲדָא הוּא, דְּהִתְרַגּוּם
מִתְרַגּוּם עַל שְׁנֵיהֶם 'חֲגָרָא' וּמֵאַחַר
שֶׁבְּאַחַד מֵהֶם כְּתוּב 'אֲרָצָה הַנָּגֶב'
וּבְאַחַד כְּתוּב שְׁשֵׁם הָיָה הַבָּאֵר, לְמַדּוּ
שֶׁאֲרָץ הַנָּגֶב קְרוּב לְאֹתוֹ בָּאֵר: תורה סג

שיעור יומי ליום חמישי כ"ג מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – כד – פרשת חיי שרה סא

אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור, ושם היה הבאר, שנאמר: "הנה בין קדש ובין ברד".

כ"י • מבוא באר לחי ראִי • שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (בראשית רבה) • יושב בארץ הנגב • קרוב לאותו באר, שנאמר: (לעיל כ) "ויסע משם

סג ונפק יצחק לצלעה בחקלא למפני רמשא וזקף עינוהי וחזא והא גמלא אתן:

(סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עינו וירא והנה גמלים באים:

כ"י • לשוח • לשון תפלה, כמו: (תהלים קב) "ישפך שיחו".

סד וזקפת רבקה ית עינהא וחזת ית יצחק ואתרכינת מעל גמלא:

(סד) ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל:

(שמאל ב כב) "ויט שמים", וארפין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו: (תהלים לו) "כי יפל לא יוטל", כלומר אם יטה לארץ, לא יגיע עד הקרקע.

כ"י • ותרא את יצחק • ראתה אותו הדור, ותוהא (ספרים אחרים: ותקמה) מפניו (כ"י) • ותפל • השמיטה עצמה לארץ, בתרגומו: "ואתרכינת", הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו: "הטיגא כדף", ארכיני,

סה ואמרת לעבדא מן גברא דיכי דמהלך בחקלא לקדמונתא ואמר עבדא הוא רבוני ונסיבת עיפא ואתפסיאת:

(סה) ותאמר אליה עבד מיהאיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיר ותתכס:

כ"י • ותתכס • לשון ותתפעל, כמו: "ותקבר"י, "ותשבר".

סו ואשתעי עבדא ליצחק ית כל פתגמאי די עבד:

(סו) ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה:

כ"י • ויספר העבד • גלה לו נסים שנעשו לו, שקפצה לו הארץ ושנודמנה לו רבקה בתפלתו.

סז ואעלה יצחק למשפנא וחזא והא תקנין עובדהא בעובדי שרה אמה ונסיב ית רבקה ונות לה לאנתו ורחימה ואתנחם יצחק בתר דמיתת אמה:

(סז) ויבאה יצחק האלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהיל לו לאשה ויאחבה וינחם יצחק אחרי אמו:

שפתי חכמים

ותפל מעל הגמל, ולא כתיב 'מהגמל', או 'ותפל לארץ', אלא משמע מעל גב הגמל נפלה, אבל לא על הארץ: י פירוש, אף על פי שיפול לא יושלך לארץ, כמו שמפרש ודולה, לא יגיע וכו': תורה סה
(סד) ב שהן מקבלין הפעולה מאחר, שהן מבגין נפעל, כך מלת 'ותתכס' היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר: תורה סו

אמינא דיבור ולא תפילה, דהא לעיל באותו פסוק כתיב תפילה לעני, אבל 'לשוח בשדה' עם מי דבר, אלא על ברחף תפילה קבע, ואי מהבא הוה אמינא 'לשוח' הוה מלשון 'בנות שוח' (דמאי פרק א' משנה א'), כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה, משום הכי מביא ראיה מ'ישפך שיחו', עד כאן לשון מהרש"ל: תורה סד
(סד) ח דאם לא כן, היאך ידעה שהוא יצחק שנפלה מעל הגמל: ט מדכתיב

(סג) † וקשה, דעל 'ישפך שיחו' (תהלים ק"ב א) פירשו (ברכות כ"ה) כמו 'לשוח בשדה', והתוספות (שם ד"ה ואי) תירצו כי כן סוגית הגמרא, שהרי מצינו גבי אסתר (מגילה י"ג) שמביא ראיה שהיא צדקת מדכתיב (אסתר ב' ז) 'ויהי אמן את הדסד', וכתיב (כרית' א' ח) 'והוא (צג) ועמד' בין ההדסים, מה ה'תם צדיקים אף כאן וכו', וב'עומד' (סנהדרין צ"ג) מביא ראיה מאסתר וכו'. אבל אין נראה לי. ויש לומר דתרגומו צריכי, דאי מהתם הוה

האֵהֱלָה, וּמִשְׁמַתָּה פֶּסְקוּ, וּכְשִׁבְּאֵת רִבְקָה חֲזָרוּ (בראשית רבה). **אַחֲרֵי אִמּוֹ** • דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כָּל זֶמֶן שָׁאֻמוֹ שֶׁל אָדָם קִיָּמָה, כְּרוֹף הוּא אֶצְלָהּ, וּמִשְׁמַתָּה הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשָּׁתוֹ.

וַיְבִיאָהּ יִצְחָק הָאֵהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ • "וַיְבִיאָהּ הָאֵהֱלָה", וְהִרִי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ, כְּלוּמָר וְנַעֲשִׂית דְּגַמְלָה שָׂרָה אִמּוֹ, שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁשָּׂרָה קִיָּמָה, הִיָּה גַר דְּלוּק מִעֶרֶב שֶׁבֶת לְעֶרֶב שֶׁבֶת, וּבִרְכָה מְצוּיָה בַּעֲפָה, וְעַנָּן קָשׁוּר עַל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו, עמ' 168)

אֲבָרָהם - גַּם הִיא הִדְלִיקָה גִּרְוֹת. מִכָּאן חִיזוּק גָּדוֹל לְעַנָּן הַדְּלָקָה גִּרְוֹת שֶׁבֶת-קוֹדֶשׁ עַל-יְדֵי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כָּכָר מִגִּיל שְׁלוֹשׁ. וְ"מַעֲשֵׂה אִמְהוּת - סִימָן לְבָנוֹת". לְאֹזֶר הַנִּיבָן מֵה שֶׁרָשִׁי מוֹנֶה וּמִפְרָט פֶּאֶן אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַנִּיסִים בְּסֹדֶר זֶה דִּקְא:

כָּאֲשֶׁר יִלְדָה מִגִּיעָה לְגִיל חִינּוּף, הִיא מִתְחִילָה לְהַדְלִיק גִּרְוֹת שֶׁבֶת-קוֹדֶשׁ. מֵאוּחֹר יוֹתֵר, כְּשֶׁהִיא מִתְבַּגֶּרֶת עוֹד קָצֵת, הִיא מְצַטְרֶפֶת לְעִבּוּדוֹת הַבֵּית, וּבֵין הַשָּׂאָר עוֹסֶקֶת בְּעִסָּה וּמִקְיָמָה מְצוּת חֵלָה. בְּשֶׁלֶב מִתְקַדֵּם עוֹד יוֹתֵר, לְאַחֵר נִישׁוּאָהָ, הִיא מִקְיָמָה אֶת מְצוּת טְהֻרַת הַמִּשְׁפָּחָה, שֶׁנִּרְמָזָה בְּ"עַנָּן" (שֶׁהִרִי טְהֻרָה מְבִיאָה לִידֵי "עַנָּן" הַשְּׂכִינָה).

וַיְבִיאָהּ יִצְחָק הָאֵהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ (כד, טו) הָאֵהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ: ...שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁשָּׂרָה קִיָּמָה - הִיָּה גַר דְּלוּק מִעֶרֶב שֶׁבֶת לְעֶרֶב שֶׁבֶת, וּבִרְכָה מְצוּיָה בְּעִסָּה, וְעַנָּן קָשׁוּר עַל הָאֵהֱלָה; וּמִשְׁמַתָּה - פֶּסְקוּ; וּכְשִׁבְּאֵת רִבְקָה חֲזָרוּ (רש"י)

יִצְחָק לָקַח אֶת רִבְקָה לְאִשָּׁה לְאַחֵר שָׂרָה אֶצְלָה אֶת הַנֶּסֶם שֶׁל "גַּר דְּלוּק מִעֶרֶב שֶׁבֶת לְעֶרֶב שֶׁבֶת". מִכָּאן שֶׁרִבְקָה נִהְיָה לְהַדְלִיק גִּרְוֹת שֶׁבֶת עוֹד קוֹדֶם נִישׁוּאָהָ. רִבְקָה הִיָּתָה אֹז בֵּית שְׁלוֹשׁ שָׁנִים (פֶּרֶשׁ"י בְּרַאשִׁית כה, ט), וְאַחֲרֵי-כֵן קִיָּיָמָה אֶת מְצוּת הַדְּלָקָה הַנִּרְמָז! יִתְרָה מוֹאֲתָה: לְאַחֵר פְּטִירַת שָׂרָה אִמּוֹ וְדָא הִיָּה אֲבָרָהם - אֲבִינוּ מִדְּלִיק גִּרְוֹת בְּעֶרֶב שֶׁבֶת (שֶׁהִרִי קִיָּים אֲבָרָהם אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה), וּבְכָל זֹאת, כְּשֶׁרִבְקָה הִגִּיעָה לְבֵיתוֹ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~

הַעֲנָן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן בַּעֲבוּדַת הָאָדָם

תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צָרִיף לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת-חֶסֶדִים (שָׂזָהוּ כְּלָלוֹת עַנָּן הַמְּצוּת), כּוֹלֵל גַּם עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה (שֶׁעֲנִינָה - הַעֲלָא מִלְּמָטָה לְמַעְלָה), מֵאַחֵר שֶׁ"עֵינֵן תְּפִלָּה הֵינּוּ בְּכָל גְּמִילוּת-חֶסֶדִים, דְּכָתִיב גּוֹמֵל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד". וְכַמוֹכָן גַּם מִמֵּאֲמֹר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "תְּפִלָּתִי כְּמוֹכָה לְמִיטָתִי", הֵינּוּ, שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לִהְיוֹת לְאַחֲרֵי הַקְּדָמָה עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, שָׂאז הִלְמּוּד הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר. וְכַמֵּאֲמֹר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"בִרְכּוֹ בַּתּוֹרָה תְּחִילָה" (שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹלְלִים אֶת הַעֲנָן דְּ"אַבְדָּה הָאֶרֶץ"), שָׂזָהוּ כְּלָלוֹת הַעֲנָן דְּבִרְכַּת הַמְּצוּת - חֵלֶק מְקִיָּים הַמְּצוּת.

וּבִפְשֻׁטוֹת: כְּדִי שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה יֵדַע כִּי צִדָּה לְהַתְנַהֵג בְּמַעֲשֵׂה בְּפוֹעַל - הִרִי זֶה דּוֹקָא כָּאֲשֶׁר הִלְמּוּד הוּא בְּאוֹפֶן שְׁלוּמָד מֵה שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת לוֹ, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּנְסָה לְפָרֵשׁ אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה כְּפִי רְצוֹנוֹ. וְזֶה נַעֲשֵׂה לְאַחֲרֵי הַהַקְדָּמָה דְּ"נִפְשִׁי כְּעֶפֶר לִכֹּל תְּהִיָּה", שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נִפְעֵל הַעֲנָן דְּ"פֶתַח לְבִי בְּתוֹרָתְךָ", שָׂאז הִלְמּוּד הוּא כְּדָבָעִי, מְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה כְּהִלָּה.

כְּלָלוֹת הַחִילוּק בֵּין מ"ה וּב"ן הוּא - הַחִילוּק בֵּין "מִין עֵילָאִין" וְ"מִין תַּתָּאִין", וּבַעֲבוּדַת הָאָדָם - הַחִילוּק בֵּין תּוֹרָה וּמְצוּת.

דְּהִנָּה, תּוֹרָה הִיא בְּבַחֲנֵית שָׁמַיִם (עֲלִיּוֹן), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַ אֶת קוֹלוֹ", וְעֲנִינָה הַמִּשְׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְהַמְּצוּת נִתְלַבְּשׁוּ בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים דּוֹקָא, וְנִיתְּנוּ בְּעוֹלָם-הַזֶּה (תַּחְתּוֹן) דּוֹקָא (וְלֹא בְּגוֹרֵעַד כּו'), וְעֲנִינָם הַעֲלָא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. הֵינּוּ, שְׁלוֹקָחִים דָּבָר גַּשְׁמִי (תַּחְתּוֹן), וְעוֹשִׂים מְנוּנָה דָּבָר שֶׁל מְצוּה, מִלְּשׁוֹן צוֹתָא וְחִיבּוּר, חִיבּוּר עִם רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְלְמַעְלָה מְזָה - בְּחִינַת **בַּעַל** הַרְצוֹן.

וּבַעֲבוּדַת הָאָדָם צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דִּיחֻד מ"ה וּב"ן. הֵינּוּ, לְחֹבֵר וּלְאַחַד אֶת ב' הַעֲנִינִים דְּתּוֹרָה וּמְצוּת.

וְהִבְיָאוּר בְּזֶה - בְּפִשְׁטוֹת:

כָּאֲשֶׁר רוֹצִים לְדַעַת כִּי צִדָּה לְקִים מְצוּה מְסוּיָמָה - צָרִיכִים לְכַל-לְרֹאשׁ לְלַמּוּד עַנָּן זֶה בַּתּוֹרָה, וְאֵז יוֹדְעִים אֶת הַוִּרְאָה הַתּוֹרָה כִּי צִדָּה לְקִים מְצוּה זֶה.

וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה לְאִידֶף - "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אֶפִּילוֹ

שפתי חכמים

בְּנִדְתָּה לְטֹהַר עֲצָמָה, כִּי הִטְהַרְתָּ מְבִיאָה לִידֵי רִיחַ הַקּוֹדֶשׁ (עֲבוּדָה זָרָה כ:). זֶה דָּאֵם לֹא כֵן אֲחֵרֵי אִמּוֹ לְמֹה לִי: תּוֹרָה אֵ

מְצוּת שֶׁהַנֶּשִׁים מְצוּת בְּהוֹן, כְּנֶגֶד חֵלָה בִּרְכָה מְצוּיָה, נֶגֶד הַדְּלָקָה גַּר דְּלוּק, וְעַנָּן קָשׁוּר הוּא עַנָּן הַשְּׂכִינָה, וְזֶה לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת טְהֻרָה שֶׁהִיָּתָה וְהִירָה

(טו) ל דְּהוּרָה לִיָּה לְכָתוּב וַיְבִיאָהּ לְאַהֲלָה שָׂרָה אִמּוֹ, דְּ"אַהֲלָה" דְּבוּק הוּא לְשָׂרָה, אֲבָל "הָאֵהֱלָה" דִּיבּוּר בְּאֶנְפִי נִפְשִׁיָּה הִיא: מ (גור אריה), כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ

פי דוקא פאָשר הנשמה מלובשת בגוף, הרי היא יכולה לקיים את התורה ומצותיה באופן המתאים. ועל-דרך-זה מה שאמרו חכמינו ז"ל שכל העולם כולו נברא "בשביל ישראל" - הרי המדובר אודות בני ישראל כפי שהם באופן דנשמה בגוף דוקא. ועל-דרך-זה מה שאמרו חכמינו ז"ל שמחשבתם של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, שנאמר צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל - הרי זה אמור על בני-ישראל כפי שהם באופן דנשמה בגוף דוקא, כי נתינת התורה לבני ישראל (צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל) **בשלימותה** נפעלה בעת מתן-תורה, ובמתן-תורה הודגש הענין דבשר-ודם, "ילוד אשה", נשמה בגוף דוקא, ואפילו קודם מתן-תורה היה כבר ענין של מצוה בעולם, כפי שמצינו בפרשת אליעזר, שאברהם אמר לו "שים נא ירך תחת ירכי", וכפירוש רש"י "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כו' והמילה היתה מצוה ראשונה כו'" - זאת אומרת, שאז התחיל כבר הענין דחיבור מטה ומעלה, צותא וחיבור בין דבר גשמי עם רצון העליון. וכתוצאה מזה - נפעל השידוך דיצחק ורבקה, שזהו כללות הענין דיחוד מ"ה וב"ן (בדוגמת יחיד וחיבור נשמה וגוף) - כללות כל התורה ומצותיה. ועל-פי-זה מובן שמצד גודל העילוי שבענין השידוך דיצחק ורבקה (יחוד מ"ה וב"ן) - הנה דוקא בתפילתו של אליעזר נפעל שלימות הענין ד"עד מהרה ירוץ דברו", שנענה **"טוב"** כלה לדברו.

והרי כללות הענין ד"ונפשי קעסר לכל תהיה" נפעל על-ידי עבודת התפילה, שהיא "סולם מוצב ארצה גו'", שזהו כללות הענין דהעלאה מלמטה למעלה (בדוגמת התוכן הפללי דמעשה המצות), היינו, שעל-ידי הירידה למטה מטה ביותר ("ונפשי קעסר לכל תהיה") נפעל העילוי ד"מאן מלכי רבנן". היינו, שהוא מתעלה לדרגה געלית ביותר, למעלה ממצויאות כל הענינים שמסביבו, ולמעלה מכללות מציאות העולם.

וכמובאר בהמשך תרס"ו שכאשר לימוד התורה הוא באופן הנוגע למעשה בפועל, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, שעל יסוד הפסק-דין שלו בלימוד התורה יתנהגו במעשה בפועל, הרי זה פועל אצלו תנועה של יראה ופחד (שמה לא יכון כפי אמינות הענין חס-ושלום), ודוקא על-ידי היראה והביטול שלו כו' הרי הוא מצליח (לאחרי כל השקלא-וטרקא בלימוד התורה) להסיק את המסקנא הנכונה והאמיתית - פסק-דין בנוגע למעשה בפועל.

ועל-פי-זה מובן כיצד נפעל חיבור דמ"ה וב"ן בעבודת האדם - כאשר לימוד התורה וקיום המצות געשים לדבר אחד.

על-פי-זה מובן שהענין דיחוד מ"ה וב"ן הוא ענין כללי העולה על כולנה - מאחר שזהו כללות הענין דחיבור מעלה ומטה, החיבור דתורה ומצות, וכללות הענין דחיבור הנשמה והגוף (כמובאר בכמה מקומות שנשמה וגוף הם בדוגמת מ"ה וב"ן).

ובפרט שכללות העבודה בקיים התורה ומצותיה כדרוש, שיכת רק לאחר חיבור הנשמה והגוף (חיבור מ"ה וב"ן) -

♦ יום שישי כ"ד מרחשון ♦

כה (א) וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קְטוּרָה: א ואוסיף אברהם וינסיב אתתא ושמיה קטורה:

כז"א קטורה • (ב"ה) זו הגר, ונקראת 'קטורה', על שם שנאים מעשיהם כקטרת. ושקשרה פתחה, שלא נודוהלע לאדם מיום שפרשה מאברהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 174)

יתכן הדבר שהגר חזרה לגלולי בית אביה, ואברהם לא הצליח להשפיע עליה לחזור בתשובה. על זה אומר רש"י שהיא אכן חזרה בתשובה, ולכן קוראת לה התורה "קטורה", כדי לרמוז שעכשו כבר היו מעשיה נאים כקטרת.

זו הגר (רש"י כה, א) יש לשאל, מנין לו שהפנה להגר. ויש לומר, דהנה אברהם אבינו הצליח להכניס אנשים רבים תחת פני השכינה, ומובן, במפל-שפן וקל-חומר, שהיתה לו השפעה גדולה על אנשי ביתו (וישמעאל עשה תשובה בחייו). וקשה: כיצד

שפתי חכמים

וכשראתה הנס שנעשה לבנה בבאר ושבגלה לה הפולאך, לא הוציאה עצמה מתחת כנפי רשותו. והגור אריה פתב שאחר שנעשה לה הנס חזרה בתשובה: תורה ב

אריה, והא דפירש רש"י ולעיל ב"א יד ריה ותתש שחזרה לגלולי בית אביה, צריך לומר שהיתה בדעתה לחזור לגלולי וכו', דקברה פיון שנטרדה מבית אברהם גם אלהיו הסתיר פניו ממנה,

כה (א) א אבל קשה, למה לא קרא אותה 'קטרת', משום הכי פירש 'ושקשרה פתחה'. ולפירוש האחרון קשה, הנה לו לקרותה 'קטורה', לכן פירש פירוש הראשון (מהרש"ל: ע' נדר

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרֹן וְאֶת־יִקְשָׁן וְאֶת־מֶדָן וְאֶת־מֶדָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:
מֶדָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:

(ג) וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ
אֲשׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאַמִּים:

כ"י אֲשׁוּרִים וּלְטוּשִׁים • שֵׁם רִאשִׁי אָמוֹת (כ"ח).
והתרגום של אונקלוס אין לי לִישְׁבוֹ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא,
שֶׁפֶרֶשׁ לְמַשְׁיָרָן לְשׁוֹן מִחֲנָה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵינוֹ כֵּן
מִפְּנֵי הָאֱלֹ"ף שֶׁאֵינָהּ יְסוּדִית, הֲרִי לָנוּ תְּבוּתָה שֶׁאֵין
בְּרִאשִׁים אֱלֹ"ף וְהוֹסִיפוּ אֱלֹ"ף בְּרִאשִׁים, כִּמּוֹ: "חֹמֶת

(ד) וּבְנֵי מֶדָן עֵיפָה וְעֶפְרָי וְחִנָּךְ וְאַבְדֵּעַ וְאַלְדֵּעָה
כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה:

(ה) וַיִּתֵּן אֲבֹתָהֶם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לַיִּצְחָק:

כ"י וַיִּתֵּן אֲבֹתָהֶם וְגו' • אָמַר רַבִּי נַחֲמָנִי: 'בְּרַפְתִּי
דְּאַתִּיקִי' נִתֵּן לוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

(ו) וּלְבָנֵי הַפִּילֹגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אֲבֹתָהֶם
מִתֵּנָת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹרְנוֹ חֵי קִדְמָה
אֶל־אַרְצָן קָדָם:

כ"י הפִּלְגֶשֶׁם • (כ"ד) חֶסֶד כְּתִיב, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֵלָּא
פִּלְגֶשׁ אַחַת, הִיא הָגֵר, הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים בְּכַתְּבָהּ,
פִּלְגֶשִׁים בְּלֹא כַתְּבָהּ, כְּדֹאמְרֵינוּ בְּסִנְהֶדְרִין (דף כ"א)
בְּנָשִׁים וּפִילְגֶשִׁים דְּדוּד. נִתֵּן אֲבֹתָהֶם מִתֵּנָת • פֶּרֶשׁוֹ

(ז) וְאַלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אֲבֹתָהֶם אֲשֶׁר־חֵי מֵאֵת שָׁנָה
וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים:

כ"י מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִים • בֶּן מֵאָה כָּכָן שְׁבַעִים, וְכֵן שְׁבַעִים כָּכָן חֲמֵשׁ בְּלֹא חֲטָא.

שפתי חכמים

(א) רָצָה לוֹמַר, הָאֶחָד מִבְּנֵי נְתִיבֵיחוֹ
אֵלָיו כָּל הָאֲשׁוּרִים, וְכֵן לְהַשְׁנִי, דָּאִם
לֹא כֵן 'אֲשׁוּר' וְלְטוּשׁ מִיִּבְעֵי לֵיהּ. (גור
אריה), דָּאִם לֹא כֵן וּבְנֵי דָדָן אֲשׁוּרִים
וְלְטוּשִׁים מִיִּבְעֵי לֵיהּ, מָה 'הָיוּ'
דְּקָאָמַר, אֵלָּא שֵׁם וְכו'; תוֹרָה ד'
(ה) קָשָׁה לְרַשִׁי, וְהֵלֵךְ כְּבָר נִתֵּן כָּל
אֲשֶׁר לוֹ לַיִּצְחָק, וְדִיתִיקִי פִירוּשׁוֹ
מִלְשׁוֹן 'עֲתִיק יוֹמִין', כְּלוֹמַר וְהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא. אִי נִמְי שְׁלֹשׁ מֵלוֹת הֵן, דָּא

תְּהֵא קֵא"י, כְּלוֹמַר שֶׁתְּהֵא הַמִּתְנָה
קִימָת, שֶׁהַחֲזִיק אוֹתוֹ בְּנִכְסִים שֶׁנִּתֵּן לוֹ
כְּבָר, וְקַל לְהִבִּין: תוֹרָה ו'
(ו) ק כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ הָאֲחֵרוֹת
אֵלָּא הָגֵר (מִצָּאָה): ר' דְּקָשָׁה לְרַשִׁי לְפִי
זֶה שֶׁהַפִּלְגֶשׁ דְּכְתִיב הֵכָא הֵיִינוּ הָגֵר,
הָא לְעִיל (פֶּסֶק א') קָרִי לֵה 'אֲשָׁה', וְיֵשׁ
לוֹמַר דְּהָא דְּקָרִי לֵה 'אֲשָׁה' לְפִי שֶׁהִיא
לֵה כְּתוּבָה כִּמּוֹ אֲשָׁה, וְהָא דְּקָרִי לֵה
'פִּלְגֶשׁ' יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא לְקַחָהּ אֵלָּא

לְשִׁכְיָהּ בְּעָלְמָא וְלֹא לְפָרְיָהּ וּרְבִיָּהּ,
וְלְשׁוֹן 'פִּלְגֶשׁ' – פִּלְגַּ אֲשָׁה, כְּלוֹמַר
לְשִׁכְיָהּ וְלֹא לְפָרְיָהּ וּרְבִיָּהּ, וְדו"ק: ש'
פִירוּשׁ, מַעֲשֶׂה שְׂדִים. אִי נִמְי שֵׁם
שְׂרָשָׁאִים לְהַנְכִּירוֹ בְּטוֹמָא, דְּיִוֹדַע
הָיָה דְּבָנִים הִלְלוּ לֹא יִהְיוּ נְזִהֲרִין
בְּטַהֲרָה, וְלִכְפֹּר לֹא מִסַּר לָהֶם שֵׁם
טַהֲרָה, וְקַל לְהִבִּין: ת' וְהָא כְּבָר נִתֵּן
לַיִצְחָק כָּל מְמוֹנָה: תוֹרָה ז'

(ח) וַיָּנֹעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשֹׁבֵעַ
וַיֵּאָסֶף אֶל-עַמּוּיוֹ:

(ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמְעָאל בְּנוֹי אֶל-מַעֲרַת
הַמְכַפְּלָה אֶל-שֵׂדֶה עֶפְרָן בֶּן-צִחֹר הַחֲתִי אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי מִמְרָא:

כ"ה יצחק וישמעאל • (כ"ה) מפאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפנא, והיא שיבה טובה
שנאמרה באברהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ תולדות, מבה"ח וער"ח כסלו, התשכ"ח)

"והיא שיבה טובה שנאמרה באברהם" (פרש"י חיי שרה כה, ט), וכינון שהתורה אומרת שזוהי "שיבה טובה", בודאי היתה זו תשובה אמיתית, ועד ש"דודנות נעשו לו כזכיות" (יומא פו, ב), כך, שנשתנתה לגמרי כל מציאותו הקודמת,

(י) הַשְׂדֵּה אֲשֶׁר-קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי-חֲתָן שָׁמָּה
קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

(יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים
אֶת-יִצְחָק בֶּגֶז וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם-בְּאֵר לְחֵי רְאִי:

כ"ה ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' • נחמדי תנחומי אבלים. (סוטה יד) דבר אחר: אף-על-פי שמסר הקדוש-ברוך-הוא את הברכות לאברהם, נתירא

• שבת קודש כ"ה מרחשון •

(יב) וְאַלֶּה תִּלְדֹּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן-אַבְרָהָם אֲשֶׁר יִלְדָּה
הַגֵּר הַמִּצְרִית שְׁפַחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:

(יג) וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמְתָם לְתוֹלְדֹתָם
בְּכָר יִשְׁמָעֵאל נָבִית וְקָדָר וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם:

כ"ה בשמותם לתולדותם • סדר לדתן, זה אחר זה.

שפתי חכמים

(ט) א רצה לומר, למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל, כינון שהוא הגדול: תורה י (יא) ב (נחלת יעקב), דאי סלקא דעתך ברכו בפשוטו, למה אמר התוב א' אחרי מות, מה לי אם ברכו בחייו או (יג) ד ופירוש 'בשמותם לתולדותם', שמונה שמותם כאן לסדר תולדותם, דאם לא כן 'בשמותם לתולדותם' למה לי, וזה שאמר אחר כך 'בכור ישמעאל נבית': תורה יד ל'אחר מותו: ג ואם תאמר והא לעיל (פסוק ה) פירש רש"י (ויהי ויתן) דאברהם נתן ליצחק הברכות, ויש לומר דנתן לו הברכות שיברך את אחרים אבל יצחק גופיה לא נתברך, וכן הוא דעת 'נחלת יעקב': תורה יב

(יד) וּמִשְׁמַע יְדוּמָה וּמִשָּׂא:

יד וּמִשְׁמַע יְדוּמָה וּמִשָּׂא:

(טו) חֲדָד וְתִימָא יְטוּר נְפִישׁ וְקֻדְמָה:

טו חֲדָד וְתִימָא יְטוּר נְפִישׁ וְקֻדְמָה:

(טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם
וּבְמִירְתָּם שְׁנֵים-עָשָׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם:טז אֵלֶּין אֲנֹן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּין שְׁמֹתָהוֹן
בְּפִצְחֵיהוֹן וּבְכַרְפֵּיהוֹן תְּרִין עָסָר וּבְכַרְבִּין
לְאִמֵּיהוֹן:טז בְּחֻצְרֵיהֶם • פְּרָכִים שָׁאִין לָהֶם חוּמָה, וְתִרְגוּמוֹ בְּפִצְחֵיהוֹן, שְׁהֵם מְפַצְחִים, לְשׁוֹן פְּתִיחָה, כְּמוֹ: (תהלים
צח) "פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ".(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים וַיָּגֹעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל-עַמּוּיוֹ:יז וְאֵלֶּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאָה וְתַלְתִּין
וְשִׁבְעֵי שָׁנִין וְאַתְנָגִיד וּמִית וְאַתְפָּנִישׁ לְעַמָּה:מֵאָבִיו, מֵת יִשְׁמָעֵאל, שְׁנָאָמֶר: "וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל
יִשְׁמָעֵאל וְגו'" כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ בְּסוּף 'מִגְלָה נִקְרָאת'
(וְרַש"י הִבְיֵאֵר בְּסוּף פְּרֻשַׁת תּוֹלְדוֹת). • וַיָּגֹעַ • לֹא נִאֲמָרְהִי גְוִיעָה
אֶלָּא בְּצִדִּיקִים.טז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגו' • אָמַר רַבִּי חִיָּא
בַּר אֲבָא: לָמָּה נִמְנָו שְׁנוּתֵיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? כְּדִי
לִיַּחַס בָּהֶם שְׁנוּתֵיו שֶׁל יַעֲקֹב. מִשְׁנוּתֵיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל
לְמַדְנוּ שֶׁשְׁמֵשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֶבֶר י"ד שָׁנָה כְּשִׁפְרָשׁ
מֵאָבִיו קֹדֶם שֶׁבָּא אֶצֶל לָבָן, שֶׁהָרִי כְּשִׁפְרָשׁ יַעֲקֹב(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוּלָּה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם
בְּאֶחָה אִשּׁוּרָה עַל-פְּנֵי כָּל-אֶחָיו נָפַל:יח וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוּלָּה עַד חֲגָרָה דִּי עַל אִפִּי
מִצְרַיִם מְטִי לְאֶתֶר עַל אִפִּי כָּל אַחוּהִי
שָׂא: פ פ פעד שלא מת אברהם, "וישכן". משמת אברהם,
נפל:טז נָפַל • שָׁכַן, כְּמוֹ: (שופטים ז) "וּמִדָּן וְעַמְלֹק וְכָל
בְּנֵי קְדָם נֹפְלִים בְּעַמְקִי". פֶּאֶן הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן נְפִילָה,
וְלֶחֱלֹן הוּא אוֹמֵר: "וְעַל-פְּנֵי כָּל-אֶחָיו יִשְׁכָּן",

חסלת פרשת חיי שרה פפפ ק"ה פסוקים, יהויד"ע סימן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמא - רמד

שפתי חכמים

(יז) ה' פירוש, לא נכתב 'שנה' בכל
כָּלֹל אֶלָּא לְדִרְשָׁא, שְׁלֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא
כְּדִי לִיַּחַס וּכְי, וְלֹא שְׁכּוֹלֶם שׁוּיִם

לְטוֹבָה, (מדרש"ל): ו אף על גב דבדור
המבול גם כן נאמר גויעה (לעיל ז' ב"א),
פירשו בגמרא (בבא בתרא ט"ז) דדנקא

היבא דכתיב גויעה גבי 'ויאסף',
בצדיקים משתעי, ובדור המבול לא
נאמר 'ויאסף': תורה יח

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' ב

נקה הוא, וראייתה הראשונה היתה עדיין בתוך שמונים ימי
טהרתה, אנו מטמאים אותה מחמת הראייה השניה, שאנו אומרים
שראייה זו היא תחילת נדה.
הגמרא מביאה מקומות נוספים ששנינו בהם שסנדל נחשב לולד,
ומבארת מדוע צריך לומר זאת, והלא כיון שאין סנדל בלא ולד
אחר, נמצא שהסנדל לא מעלה ולא מוריד. שואלת הגמרא: כִּנְדָּל
דְּתַנָּן (בבורות מו).

תחלת נדה לראשון ותחלת נדה לאחרון. כלומר שאם תראה דם
ביום השמונים ואחד ללידת הנקבה, ואחר שנשלמו שבעה ימים
מתחילת ראייה זו תראה עוד פעם, שבאופן זה, תהיה טמאה נדה
רק מחמת הסנדל, שהרי מחמת הולד, אינה טמאה נדה מחמת
ראייה זו, כיון שהיא בתוך הי"א ימים שאחר שבעת ימי הנדות
מראייתה הראשונה, ואינה אלא שומרת יום כנגד יום, שאינה
טמאה אלא יום אחד, ורק מחמת שאנו חוששים שמא הסנדל

זָדָקְךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֶׁמֶר אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִזְכֹּרְנָה עַד־אֶרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנָתִי אִמְרָתְךָ לִמְעַן לֹא אֲחַט־אֶלֶּךָ:
 יב בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדוּ לִמְדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרָתִי כָּל־מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 פֶּעַל כָּל־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאֶפְיטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז זֶמֶל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעָיִנִי וְאֶפְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ כְּכֹל־עֵת: כא גִּעְרָת זָדִים
 אֲרוּרִים הִשְׁגִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֹּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְבוֹז כִּי עֲדֹתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקֵיךָ: כד גַּם־עֲדֹתֶיךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכִּי סִפְּרָתִי וְתַעֲנֵנִי לִמְדֵנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינֵנִי וְאִשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר חֲסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָ הוֹדוּ אֶל־תִּבְיָשִׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הֲרֹנִי יְיָ הוֹדוּ דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאֶצְרְנָה עֶקֶב: לד הִבִּינֵנִי וְאֶצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנָתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטְלֵנִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבָתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִי:
 ו מא וִיבֹאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדוּ תִשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתְךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִמְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֵל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לִמִּשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלֵּכָה בִּרְחֹבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשָׁתִּי:
 מז וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאִשְׁאֵר
 כְּפִי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאִשְׁיָחָה בַּחֲקֵיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָרְךָ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זֹאת
 נַחֲמָתִי בְּעָנִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיתָנִי: נא זָדִים הִלְיַצְנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: ו יְיָ הוֹדוּ וְאֶתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזָתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֹךְ יְיָ הוֹדוּ
 וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלֵּלִי כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֻקִּי יְיָ הוֹדוּ אִמְרָתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרָתְךָ:
 נט חֲשַׁכְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיָחָה רְגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשָׁתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רָשָׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֲבֵר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי
 פְקוּדֶיךָ: סד חֲסִדְךָ יְיָ הוֹדוּ מְלָאכָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לִמְדֵנִי: ט מה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָ הוֹדוּ
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לִמְדֵנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעָתָה אִמְרָתְךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לִמְדֵנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טַפְּלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טַפֵּשׁ פָּחַלֵּב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֲלַמֵּד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זֶהָב וְכֶסֶף:
 י עג יִדְּיָךְ עֲשׂוּנִי וִיכַנְנוּנִי הִבִּינֵנִי וְאֲלַמְּדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמְחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָ הוֹדוּ כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתָנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחֱיָה כִּי־תוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוּנִי אֲנִי
 אִשִּׁיחַ בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כָּמָה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו פֶּל־מִצִּיתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר רִדְפוֹנִי
 עֲזֹרָנִי: בו כִּמְעַט פָּלוֹנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזְבֹתִי
 פִּקְדֶיךָ: בז כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶחַ בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵנֵי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פִּקְדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִּקְדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כִּנוּ רִשְׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְךָ מְאֹד: מז מִה־אֶתְּבֹתִי תוֹרְתְךָ כִּלְיֹהִים
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצִּוְתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹצָנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרְתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפִּקְדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־פֶּן שָׁנְאַתִּי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רִשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפִּקְדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנְאַתִּי
 וְתוֹרְתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצִּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפִּחְדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בִּלְתִּיָּחֲנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֹׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלִאֲמֹרָת
 צִדְקֶךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרְתְךָ: קכו על־פֶּן
 אֶהְבֵּתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹהֵב וּמִפֶּן: קכז עַל־פֶּן |
 כָּל־פִּקְדֹנֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנְאַתִּי:
 פ קכט פֶּלֶאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פִּקְדֶיךָ: קלה פִּנְיֶךָ הָאֵר כְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מַיִם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלח צִמְתָּתִנִּי קִנְאַתִּי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צָרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צָעִיר אֲנִי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצִּוְתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנֵנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמו קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמז קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֵאֵה־עֲנֵנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שָׁכַחְתִּי: קנָה רִיבָה רִיבִי וּגְאַלְנִי לְאַמְרָתְךָ חֲיִנִּי:
 קנָה רַחֹק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרְשׁוּ:
 קנָה רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קנָה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִמְיְתִי: קנָה רֵאִיתִי
 בְּגָדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנָה רֵאָה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קָם רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲזֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צְדָקָךָ:
 שׁ קָם שָׁרִים וְדַפּוּנֵי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קָם שֵׁשׁ אֲנָכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קָם שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קָם שָׁבַע בַּיּוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָךָ:
 קָם שָׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קָם שִׁבְרָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קָם שִׁמְרָה נַפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קָם שִׁמְרָתִי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדָּךָ:
 תָּ קָם תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדְבָרְךָ הִבִּינִנִי:
 קָע תָּבוֹא תַחֲנֹתִי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הִצִּילְנִי:
 קָע תִּפְעֶנָה שִׁפְתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 קָע תִּעַן לִשְׁוֹנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צְדָק:
 קָע תַּחֲיֶיךָ לְעִזְרוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרָתִי:
 קָע תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעִי:
 קָע תַּחֲיֶינִפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרְנִי:
 קָע תִּעֲלֵיתִי כְּשֶׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, א' כסלו, תשכ"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ח חשוון, בו כותב אודות הנסיעה ללמוד בישיבת תומכי תמימים דכאן.

וכזכור אמרתי בזה לאביו שליט"א אשר לאחר שילמוד משך זמן נכון בישיבת תומכי תמימים דלוד, ותראה הנהלת הישיבה שם שלומד בהתמדה וסקידה כדבעי והלימוד מביא לידי הנהגה כהוראת חז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, אז יכתבו להנהלת הישיבה דכאן מצבו בלימוד וידיעותיו וכו' ויתברר האם נכונה נסיעתו לכאן או לא.

שמוזה מובן גם כן שאין מקום לכתיבה בזה עתה וכו' כיון שרק שנה זו נכנס לישיבה גדולה, ולכל הפחות תקופת נסיון צריכה להיות כמה וכמה חדשים.

נבהלתי לקרות במכתבו אודות שתיית משקה, וידועות הוראות ברורות בזה לרבותינו נשיאנו אודות הזמן שהותר זה ורק בצמצום ורק לסוג אנשים מיוחדים וכו' וכו' ויפנה להמשפיע דא"ח בישיבה והוא יורה, ולפשיטות הדבר האריכות בזה אך למותר.

בטח שומר על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט מרחשון מפרק צ עד סוף פרק צו	יום רביעי - כ"ב מרחשון מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' מרחשון מפרק צז עד סוף פרק קג	יום חמישי - כ"ג מרחשון מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א מרחשון מפרק קד עד סוף פרק קה	יום שישי - כ"ד מרחשון מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה מרחשון פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא חד:

אגרת הקדש

- 1 וְהֵנָּה, אִיזֵּה הַגִּנּוּ לְצִדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם
- 2 "נֶעֱם ה'" וְ"צִחְצֻחוֹת" – צִמְאֻן שֶׁל תַּעֲנוּג, לְהַתְעַנֵּג עַל ה',
- 3 וְ"ד' מֵאוֹת עֲלָמִין דְּכֻסְפִּין דְּמִתְעַנְגִּי בְּהוֹן צִדִּיקָא כו"²⁴,
- 4 – וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַעוֹלָמוֹת שֶׁל "כִּיסוּפִין" מִלְשׁוֹן "נִכְסוּף
- 5 נִכְסַפְתָּ"²⁵, שֶׁהַצִּדִּיקִים
- 6 מִתְעַנְגִּים בָּהֶם, כְּמֹ
- 7 שֶׁכְּתוּב²⁶: "אִרְבַּע מֵאוֹת
- 8 שָׁקֶל כֶּסֶף כו'" – שַׁעֲלִי
- 9 פִּי קִבְלָה, מִשְׁמַעוֹתָם
- 10 הַרוּחָנִית הִיא, אֲרַבַּע
- 11 מֵאוֹת עוֹלָמוֹת שֶׁל כֹּסֶף
- 12 וְתַעֲנוּג לְצִדִּיקִים, הֵנָּה יֵשׁ
- 13 בּוֹ – בָּאוֹר זֶה, מֵעֲלֹת
- 14 וּמִדְּרָגוֹת רַבּוֹת מְאֹד,
- 15 גְּבוּהָ מְעַל גְּבוּהָ, – עַד
- 16 כְּמֹה שֶׁמִּדְּרִיגָה אַחַת
- 17 תְּהִיָּה גְבוּהָ, יִשְׁנֶה עוֹד
- 18 מִדְּרִיגָה לְמַעַל מִמֶּנָּה,
- 19 אֶךְ הָאֶרֶץ מוֹעֲצָתָ
- 20 הַיּוֹדֶדֶת מִדְּרָגָה אַחֵר
- 21 מִדְּרָגָה לְבֹרָא לְבוֹשׁ זֶה,
- 22 – הַלְבוּשׁ הַנוֹכַח לַעֲלִי
- 23 הַמֵּאֲפֵשֶׁר לְנִשְׁמָה לִקְבֹּל
- 24 אֵת הָאוֹר, הִיא מְבַחֶנֶת
- 25 מִדְּרָגָה הָאֲחֵרוֹנָה
- 26 שֶׁבָּאוֹר זֶה, וְנִקְרָאתָ
- 27 בְּשֵׁם "מִדְּרָגָה הַחִיצוֹנָה"
- 28 – לֹא הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הָאוֹר,
- 29 אֲלֵא הַחִיצוֹנִיּוֹת בַּלְבַּד,
- 30 וְ"אֲחֻרָיִם" דְּרָגָה־מִשְׁלֵל²⁷
- 31 כְּמֹ שֶׁכְּתוּב בְּחֶזֶק דָּף
- 32 רַח עֲמוּד ב' (עֵינִי בְּסִפְרִי מִקְדָּשׁ מִלְּךָ²⁷) ? – דָּף רִי עֲמוּד ב':
- 33 וְזֶה דְּאֶשְׁתָּאֵר כו'. – וּמִמָּה שֶׁנִּשְׁאָר מֵאוֹר זֶה נִוצְרִים
- 34 הַלְבוּשִׁים לְנִשְׁמָה. לְהֵלֵךְ יִסְבִּיר רַבֵּנוּ הֶזְקֵן, שְׁחִיצוֹנִיּוֹת הָאוֹר
- 35 שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁכִים הַלְבוּשִׁים, הִרִי זֶה מִהֶרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַנִּקְרָא
- 36 חִיצוֹנִיּוֹת לִגְבִי תַעֲנוּג, שֶׁכֵּן – כְּפִי שִׁיבִיר לְהֵלֵךְ – רִצּוֹן הוּא
- 37 חִיצוֹנִיּוֹת הַתַּעֲנוּג. וְהֵנָּה, כְּמֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם יֵשׁ בָּהּ בְּחַ
- 38 הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנְגָּת מִמֶּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵנֶג מִמֶּנּוּ²⁸, כְּמֹ
- 39 מִהַשְׁבֵּלֶת שֶׁכָּל חֵדֶשׁ וְכִהְיָ נִגְנָא, – וּכְדוּמָה, כִּשְׁנִשְׁמַת
- 40 הָאָדָם מִבִּינָה רַעִיּוֹן שְׁכָלִי חֵדֶשׁ, הִיא מִתְעַנְגָּת מִכָּךְ, וְכֵן מִשְׁאֵר
- 41 דְּבָרִים שֶׁהָאָדָם מִתְעַנְג בָּהֶם, וְכִחְיָנִת חִיצוֹנִיּוֹת וְאֲחֻרָיִם שֶׁל

24. ראה זח"א כג, ב. 25. ויצא לא, ל. 26. חיי שרה טו, כג. 27. לזהר שם. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וייל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כבכאן". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו כו' התענוג - הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל". 30. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט.

ברוך הוא הכל דבר אחד³⁵, הרי מובן בפנימיות התורה, באופן
ההשגה שבגן-עדן, שם משיגה הנשמה מהות האלקות, תענוג
שהוא פנימיות כנ"ל – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה
ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן ההכרח
להזדקק ללבושי המצוות,
כמוסבר לעיל. להלן
יסביר רבנו הזקן, שבנוסף
למה שמצוות הן לבושים
לנשמה, כדי שתוכל
ל"קבל" הגילוי של הוי'
וההארה מאלקות, הן גם
מחברות את המדריגה
העליונה ביותר (מדריגת
הכתר) עם הדברים
הגשמיים שבהם נעשית
המצוה, ובכך הן "עומדים"
המחברים את העליון
ביותר של הבית עם
התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת
הכתר עם הדברים הגשמיים של המצוות.

1 וְכִנְרָאָה בְּחוּשׁ, שֶׁבְּשֹׂאדָם מְשַׁכֵּיל אִיזָה שְׁכָל חֲדָשׁ נִפְלָא,
2 אִזֵּי בְּאוֹתָהּ רִנֵּעַ עַל-כָּל-פְּנִינִים נוֹלָד לִזֵּי תַעֲנוּג נִפְלָא
3 בְּשִׁכְלוֹ, מִכָּל – הִרִי זֶה מֵרָאָה שֶׁתַּעֲנוּג הוּא לְמַעַלָּה מַעַלָּה
4 מִבְּחִינַת הַשְּׁכָל וְהַחֲכָמָה, רַק שְׁמֵלֶכֶשׁ – הַתַּעֲנוּג בְּכַחֲנִית
5 שְׁכָל וְהַחֲכָמָה, וְכִשְׂאָדָם
6 מְרִגִּישׁ הַשְּׁכָל וְהַחֲכָמָה,
7 דְּהִינּוּ שְׁמִשְׁנִיתָ וּמִכִּינָה
8 הֵיטֵב, אִזֵּי מְרִגִּישׁ גַּם-כֵּן
9 בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הַמְּלֻכָּשׁ
10 בְּחֻכְמָהּ. וְלִכֵּן נִקְרָאת
11 בְּחִינַת בִּינָה בְּשֵׁם "עוֹלָם
12 הַבָּא" בְּזֶהֱרַת הַקִּדּוּשׁ³²,
13 שְׁהִיא – "בִּינָה" בְּחִינַת
14 הַתְּגִלּוֹת הַחֲכָמָה עִם
15 הַתַּעֲנוּג הַמְּלֻכָּשׁ בָּהּ,
16 שְׁמִשְׁנִיתָ הַצִּדִּיקִים בְּגֶן
17 עֵדֶן וּמִשְׁכִּילִים –
18 הַשְּׁכִלּוֹת, בְּפִנִּימִיּוֹת
19 הַתּוֹרָה, דְּאוֹרִיתָא מִחֲכָמָה נִפְקָא³³, – תּוֹרָה בָּאָה מִ"חֲכָמָה",
20 וְאוֹרִיתָא וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּלָא חֲדָשׁ³⁴: – תּוֹרָה וְהַקִּדּוּשׁ

אגרת הקדש

אִיזָה שְׁכָל חֲדָשׁ נִפְלָא אִזֵּי בְּאוֹתָהּ רִנֵּעַ עַב"פ נוֹלָד
לוֹ תַעֲנוּג נִפְלָא בְּשִׁכְלוֹ מִכָּלל שֶׁתַּעֲנוּג הוּא לְמַעַלָּה
מַעַלָּה מִבְּחִי' הַשְּׁכָל וְהַחֲכָמָה רַק שְׁמֵלֻכֶשׁ בְּבִחִי'
שְׁכָל וְחֲכָמָה וְכִשְׂאָדָם מְרִגִּישׁ הַשְּׁכָל וְחֲכָמָה דְּהִינּוּ
שְׁמִשְׁנִיתָ וּמִכִּינָה הֵיטֵב אִזֵּי מְרִגִּישׁ גַּם-כֵּן בְּחִי' הַתַּעֲנוּג
הַמְּלֻכָּשׁ בְּחֻכְמָהּ וְלִכֵּן נִקְרָאת בְּחִי' בִּינָה בְּשֵׁם עוֹה"ב
בְּזוּה"ק שְׁהִיא בְּחִי' הַתְּגִלּוֹת הַחֲכָמָה עִם הַתַּעֲנוּג
הַמְּלֻכָּשׁ בָּהּ שְׁמִשְׁנִיתָ הַצִּדִּיקִים בְּגֶן עֵדֶן וּמִשְׁכִּילִים
בְּפִנִּימִיּוֹת הַתּוֹרָה דְּאוֹרִיתָא מִחֲכָמָה נִפְקָא וְאוֹרִיתָא
וְקַב"ה כּוֹלָא חֲדָ:

יום שני כ' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 298, והנה רצון העליון... עד עמ' קנ, שבנר"ן האדם.

המוחין בראש, הם בְּחִינּוֹת חֲכָמָה בִּינָה דִּיעָה. וְרָצוֹן זֶה –
שלמעלה ממוחין חב"ד, נְתַלְבֵּשׁ בְּתַרְ"ג – 613, מִצְּוֹת הַתּוֹרָה
וְזוֹ מִצְּוֹת דְּרַבְּנָן, שֶׁרַבְּנָם בְּכָלֶם הֵן מִצְּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. –
הנעשות על ידי ענינים גשמיים, "עשיה" ו"מעשה" הם הרי
המדריגה התחתונה ביותר
בעולם העשיה עצמו, וְגַם
– המצוות הַתְּלִיּוֹת
בְּדִבּוּר – שמקיימים אותן
בדיבור, כמו לימוד
התורה בדיבור וכדומה,
ודיבור הוא הרי רוחני
יותר מאשר ענין של
מעשה, הָא קִנְיָא לָן³⁵ –
הרי פוסקים אנו ד' עֲקִימָת
שְׁפָתֵינוּ – בשעת הדיבור,
הִי – הוּא מַעֲשֵׂה. וְגַם
– המצוות הַתְּלִיּוֹת
בְּמַחֲשָׁבָה או בְּלֵב – כמו
אהבת ה' ויראת ה' וכדומה, הִרִי מִצְּוֹתָהּ נִתְּנָה לְאָדָם הַגִּשְׁמִי
שֶׁבְּעוֹלָם הָזֶה דְּוָקָא, – שהוא עולם גשמי, שְׁהוּא בְּעַל בְּחִירָה

41 וְהֵנָּה, רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא מְכַנֵּה וְנִקְרָא בְּפִי חֲכָמִי
42 הָאֱמֶת – מְקוּבְּלִים, בְּשֵׁם "כְּתֵר עֲלִיּוֹן", וְכו' תַר"ך – 620,
43 עֲמֻדֵי אֹר וְכו'³⁶. – כתר בגימטריא תר"ך, פְּרוּשׁ, – מה
44 משמעות הדברים לגבי מצוות שהן רצון העליון? דְּרַבְּנָם מְשַׁל,
45 כְּמוֹ שֵׁשׁ עֲמֻדִים בְּבִית
46 חוֹמָה גְּדוֹלָה³⁷, נִצְבִּים
47 בְּאֶרֶץ, וְרֹאשָׁם – של
48 העמודים, מְחָבֵר
49 בְּתַקְרָה, – הרי
50 שהעמודים מחברים את
51 העליון של הבית עם
52 התחתון של הבית, בְּכָה
53 מִמֶּשׁ עַל-דְּרַבְּנָם מְשַׁל
54 "כְּתֵר עֲלִיּוֹן" בְּרוּךְ הוּא,
55 הוּא לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת
56 מְדִרְגַּת הַחֲכָמָה, –
57 ו"חכמה" היא הרי
58 הראשונה והעליונה של
59 הספירות הפנימיות, וְהוּא – "כְּתֵר", מְלִשׁוֹן "בּוֹתְרֵת", – בִּיטוי
60 בתנ"ך³⁸, שְׁהוּא מְכַתִּיר וּמְקִירָה עַל הַמִּחִין שֶׁבְּרָאשׁ, שְׁחָם –

אגרת הקדש

וְהֵנָּה רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן ב"ה מְכַנֵּה וְנִקְרָא בְּפִי חֲכָמִי
הָאֱמֶת בְּשֵׁם כְּתֵר עֲלִיּוֹן וְכו' תַר"ך עֲמֻדֵי אֹר
פִי דרך משל כמו שיש עמודים בבית חומה
גדול נצבים בארץ וראשם מחובר בתקרה. ככה ממש
עד"מ כתר עליון ב"ה הוא למעלה מבחי' מדריגת
החכמה והוא מלשון כותרת שהוא מכתיר ומקיף על
המוחין שבראש שהם בחי' חב"ד ורצון זה נתלבש
בתרי"ג מצות התורה וזו מצות דרבנן שרובם ככולם
הן מצות מעשיות וגם התלויות בדבור הא קי"ל
דעקימת שפתיו הוי מעשה וגם התלויות במחשבה
או בלב הרי המצוה ניתנה לאדם הגשמי שבקוה"ז

31. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה 'קבלת הנעימות'". 32. "ח"ב קנח, א. 33. "זח"ב פה, א. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". 35. "זח"א כד, א. ועוד. 36. פרדס ש"ח פ"ג. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מהו הנמשל". 38. מלכים א' ז, טז. ובכ"מ. 39. סנהדרין סה, א.

מאשר השניה, למרות שגם אותה בחינה נקראת "אחוריים",
ל"אין קץ וכו'). - הרי, שלגבי בחינת פנימיות רצון העליון,
אודותה מדובר כאן, נקראות מצוות "חיצוניות" בלבד, למרות
שבמקום אחר, בו מדובר בהשוואה לבחינה אחרת, הן נקראות
פנימיות הרצון העליון.

על-כל פנים, הרי אמר, שמצוות הן תר"ך (620)
עמודי אור של "כתר". לכאורה, כיצד זה תואם
למה שאמר לפני זה אודות תר"ג (613) הלבושים
מייצגות אותן, לתר"ג כוחות הנפש? יסביר רבנו
הזקן להלן שז' מצוות דרבנן (המשלימות מספר
תר"ך) אינן מצוות לעצמן, אלא נחשבות כחלק
ממצוות התורה (דאורייתא) שמוקד הן
באות, ולכן הוא אומר, שהלבושים נלפשים הם
תר"ג (613) (מתר"ג) המצוות שבהן נכללות גם
המצוות דרבנן) להלביש תר"ג כוחות הנפש.
ובלשון רבנו הזקן: וְהָיָה, ו' מצות דרבנן אינן נחשבות מצוות בפני עצמן, - כמצוות
נפרדות, שְׁהָיָה כְּכָר נֶאֱמָר: "לא תקף", - על המצוות, אלא
הן יוצאות ונמשכות ממצוות התורה וכלולות בהן במספר
תר"ג, - (613) - להלביש תר"ג (613) בחינות וכויות
שֶׁנֶּפֶשׁ שְׂרוּחַ וְנִשְׁמָה - של האדם, - על-כל פנים הרי אמר
לעיל, שהמצוות הן כמו "עמודים חלולים" המקיפים ומלבישים
בחינת הנשמה, או רוח או נפש של האדם המקיים את המצוות,
ועל ידי ה"עמודים" עולות הנר"ן - נפש, רוח ונשמה - שלו עד
למעלות הגבוהות ביותר, להיות קשורות ומלוכשות באור
הכתר, ועל ידי לבוש זה הן יכולות "לחיות בנועם ה"
ו"צחצחות" שלמעלה מ"כתר", וזה פנימיות ה"כתר".

לְהַמִּיט לְבָבוֹ לְטוֹב וכו', - או חסידוּלם ללא טוב, מִה־
שְׁאִי־כֵן הַנִּשְׁמָה בְּלֹא גוֹף - אֵין צְרִיף לְצוּתָהּ עַל זֶה.
וְנִמְצָא, שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל כְּמוֹ הַעֲמוּדִים, נִצָּבִים
- וּמַחֲבִירִים מְרוֹם הַמַּעֲלֹת, הוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, עַד
הָאָרֶץ הַלּוֹז הַחֲמִירִית.

וְהֵן עַל־דֶּרֶךְ־מִשָּׁל כְּמוֹ הַעֲמוּדִים - שֶׁהֵן חֲלֹלִין, - מִבְּפָנִים, שְׁמִקְפִּין
וּמְלִבִּישִׁין נִשְׁמַת הָאָדָם או רוחו או נִפְשׁוֹ - המצוות, בְּשִׁמְכֶם הַמִּצְוֹת, וְדֶרֶךְ
עֲמוּדִים אֵלּוּ - שֶׁל הַמִּצְוֹת, עוֹלִין הַנִּפְשִׁי
רוח־נִשְׁמָה שְׁלוֹ עַד רוֹם הַמַּעֲלֹת, - וְהַמְדִּירֹת, לְצִדֵּר בְּצִדֵּר הַחַיִּים אֵת
ה'. פְּרוּשׁ - באיזו מְדִירָה שֶׁל אֱלֻקוֹת רִבּוּי בָּחִי' וּמְדִירָה שִׁישׁ בְּכָל בָּחִי' וּמְדִירָה מְדִירָה
מִצְוֹת - לְהוֹיֹת צִדּוּת הַקְּדוּשָׁה כְּמֹה בָּחִי' פָּנִים לִפְנֵים וְכְמֹה בָּחִי' אַחֲרִיִּים
וּמְלִבִּישׁוֹת בְּאֹר הַכֶּתֶר, - לְאֲחֻרִּים לֹאִין קֵץ וכו'). וְהֵנָּה ז' מִצְוֹת דְּרַבְנָן אֵינָן
- הַמְדִּירָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁל בִּיטוּר הַשְׁתַּלְשֻׁלֹת, הוּא רְצוֹן סֵדֶר
הַשְׁתַּלְשֻׁלֹת, הוּא רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְעַל־יְדֵי לְבוּשׁ זֶה יוֹכֵל
לְחַיֹּת בְּנֶעֱם ה'" ו"צִחְצְחוֹת" שֶׁלְמַעַל מַמְעַלֹת - וּמְדִירָה
הַכֶּתֶר, וְהֵן פְּנִימִיּוֹת - שֶׁל אֹר הַכֶּתֶר, פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר הִיא לְמַעַל לְגַמְרִי מְסֻדֶּר הַשְׁתַּלְשֻׁלֹת, עַל דֶּרֶךְ־מִשָּׁל. (וְהֵנָּה)
שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן פְּנִימִיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא - וְאֵילוֹ כֵּאֵן אֲנוּ אֹמְרִים שֶׁהֵן מְחִיצוֹנִיּוֹת הַכֶּתֶר,
חִיצוֹנִיּוֹת הָרָצוֹן, הֵנָּה מוֹדַעַת זֹאת - יְדוּעַ הַדְּבַר, לְיֹדְעֵי חֵן, - כְּחֵמָה נִסְתָּרָה (חֲכֵמַת הַקְּבֵלָה) רְבּוּי בְּחִינּוֹת וּמְדִירָה שְׁיִישׁ
בְּכָל בְּחִינָה וּמְדִירָה מְמַדְרָגוֹת הַקְּדוּשָׁה, בְּמֶה בְּחִינּוֹת "פְּנִימִים" לְ"פְנִימִים", - פְּנִימִיּוֹת לִפְנִימִיּוֹת - שֶׁלְגַבִּי בְּחִינָה אַחֵת,
הַבְּחִינָה הַשְּׁנִיָּה הִיא עוֹד יוֹתֵר פְּנִימִיּוֹת וכו', וְכְּמֹה בְּחִינּוֹת "אַחֲרִיִּים" לְ"אַחֲרִיִּים", - שֶׁבְּחִינָה אַחֵת הִיא יוֹתֵר "אַחֲרִיִּים"

אגרת הקדש

דוקא שהוא בעל בחירה להטות לבבו לטוב וכו'. משא"כ הנשמה בלא גוף א"צ לצותה ע"י. ונמצא שהמצוות הן עד"מ כמו העמודים נצבים מרום המעלות הוא רצון העליון ב"ה עד הארץ הלזו החומרית והן עד"מ כמו העמודים חלולים שמקיפין ומלבישין נשמת האדם או רוחו או נפשו כשמקיים המצוות ודרך עמודים אלו עולין הנר"ן שלו עד רום המעלות לצרור בצרור החיים את ה'. פי' להיות צרורות ומלוכשות באור הכתר הוא רצון העליון ב"ה וע"י לבוש זה יוכלו לחיות בנועם ה' וצחצחות שלמעלה ממעלת הכתר והן פנימיות עד"מ (והגם שנתבאר במ"א שהמצוות הן פנימיות רצון העליון ב"ה הנה מודעת זאת ל"ה ריבוי בחי' ומדרגות שיש בכל בחי' ומדרגה ממדרגות מצוות - להיות צרורות הקדושה כמה בחי' פנים לפנים וכמה בחי' אחוריים ומלבישות באור הכתר, - לאחוריים לאין קץ וכו'). והנה ז' מצוות דרבנן אינן נחשבות מצוות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף אלא הן יוצאות ונמשכות ממצוות התורה וכלולות בהן במספר תר"ג להלביש תר"ג בחי' וכחות שבנר"ן האדם.

יום שלישי כ"א מרחשוון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנ, ו"ש בוזה"ק פ' ... עד עמ' 300, באריכות ע"ש.

אגרת הקדש

"דאינן עובדין טבין דעביד בר נש משכי מנהורא דיווא מנהורא דיווא עקאה

ו"ש בוזה"ק פ' פקודי (רכ"ט ע"ב) דאינן עובדין טבין דעביד בר נש משכי מנהורא דיווא

77 וזהו שכתוב בזהר
78 הקדוש פרשת פקודי
79 (דף רכט עמוד ב):

בלבד, הרי שגם בתורה וגם בתפלה ישנו ענין ה"מעשה", עקימת
שפתיים הנחשבת ל"מעשה", והכוונה היא, שגם הלבושים
שנעשים מתורה ומתפלה בכוונה – הם גם כן לבושים ממעשה
המצוות הבאים מאור הכתר, וימ"ה גם, – ויתירה מזו, כי מעלת
הכונה על הדבור

ומעשה – מה שהכוונה

היא למעלה מדיבור

ומעשה, שמכוונה נעשים

לבושים לגן-עדן העליון,

אינה מצד עצמה בו, –

מצד הכוונה עצמה שהיא

המעלה והעבודה של

הנפש באהבתה להקדוש

ברוך-הוא, אלא מצד

האגרת רצון העליון בו,

– ההארה מהרצון העליון

היא יותר בהתגלות בענין

רוחני של כוונה ואהבה –

מאשר בענין של מעשה המצוות שהוא מעשה גשמי, כמו

שנכתב: פְּלִקוּטֵי אֲמָרִים – "תניא", חלק א פרק לח

באריכות, עין שם. – שם מוסבר, שההארה מהרצון העליון

המאירה בכוונה, היא כמו "נשמה" בהשוואה להארה

המאירה ב"מעשה" שהוא כ"גוף" ומלוּבש לנשמה; ואשר הבדל

זה הוא רק בצמצום והתפשטות ההארה. על-כּל-פנים, הרי שגם

בלבושים הנעשים לנשמה מכוונת ורצון הלב שבתורה ותפלה,

הם גם כן מצד ההארה של הרצון העליון, כתר עליון, שממנה

באים הלבושים לנשמה, כפי שהוסבר לעיל.

לבושא בו, – שהמעשים הטובים (המצוות) שעושה האדם,
ממשיכים את האור מהזיו העליון, כלומר ממדרגת "בתר
עליון", וחקי בו בנעם ה' וכו'. – והוא חוזה – כפי שהוא
מסיים שם – ב"נועם ה'" וב"צחצחות", שהם פנימיות הכתר.

והנחם דהתם מירי –

ולמרות ששם, בזהר,

מדובר בגן-עדן התחתון,

שהלבושים שם הם

ממצות מעשיות ממש,

10 – הרי שהלבושים אינם

11 מצד הענין והמעלה של

12 רצון העליון, כמדובר

13 לעיל, כי-אם מצד מעלת

14 ה"מעשה", אבל בגן-עדן

15 העליון הלבושים הם

16 מרעותא – מהרצון,

17 וכוונה דלקא – של הלב,

18 באוריתא וצלוחא, –

19 בתורה ובתפלה, כמו שכתוב בזהר שם – בחלק ב' (דף רי),

20 – שאחרי שיש כבר לנשמה לבושים ממעשה המצוות בגן-עדן

21 התחתון – היא עולה לגן-עדן העליון, הרי הכונה – שממנה

22 באים הלבושים, היא פנות עסקן בתורה לשמה מאהבת ה',

23 ומצות תלמוד תורה היא גספן מכלל מצות מעשיות,

24 דעקימת שפתיו הוי – הוא מעשה, והרהור לאו כדבור

25 דמי⁴¹, – הרהור (באותיות התורה) אינו דומה לדיבור, ואינו

26 יוצא ידי חובתו בהרהור לבדו⁴², וכן בתפלה. – מן ההכרח

27 לבטא בדיבור דוקא מלות התפלה, ולא מספיק ההרהור בהן

אגרת הקדש

עילאה לבושא בו וחמי בו בנעם ה' וכו'. והגם
דהתם מיירי בג"ע התחתון שהלבושים שם הם ממצות
מעשיות ממש אבל בג"ע העליון הלבושים הם מרעותא
וכוונה דלבא באורייתא וצלוחא כמ"ש בזהר שם
(דר"י) הרי הכוונה היא כוונת עסקן בתורה לשמה
מאהבת ה' ומצות ת"ת היא ג"כ מכלל מצות מעשיות
דעקימת שפתיו הוי מעשה והרהור לאו כדבור דמי
ואינו יוצא י"ח בהרהור לבדו וכן בתפלה ומה גם כי
מעלת הכוונה על הדבור ומעשה אינה מצד עצמה
בו אלא מצד הארת רצון העליון בו כמ"ש בלק"א
ח"א פל"ח באריכות ע"ש.

רביעי כ"ב מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 300, והנה מודעת זאת... עד עמ' קנא, ב"ה כנ"ל:

פה יודעים בבירור מהו הרצון העליון שבמצוה זו, כפי שרבונו
הזקן מביא מיד הדוגמה ממצות תפילין וכו'. ארבע הלשונות
שרבינו הזקן משתמש בהן: "מופלא ומכוסה טמיר ונעלם", וכן
מה שהוא מחלקן לשתי חלוקות: "מופלא ומכוסה" בוא"ו
המוסיף, ולאחר מכן
"טמיר (בלי וא"ו) ונעלם",
כלומר ש"טמיר ונעלם"

הוא חלוקה שניה –

מסביר זאת ב"לקוטי לוי

יצחק" (בהערות על

התניא), שזה מפני שתר"ג

המצוות שבתורה שבכתב תלויות בשם הוי' (כידוע), מצוות

לא-תעשה ב"ה" של שם הוי' ומצוות-עשה ב"ה"ה⁴³, ושם הוי'

הרי "נכתב" ולא "נקרא", כמאמר⁴⁴ "לא כשאני נכתב אני

55 להלן יפרט את המעלה המיוחדת שישנה בהלכות התורה,

56 שבהן דוקא ישנו הגילוי מהרצון העליון. שכן, איך יודעים מהו

57 הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן על המצוות להיות כדי

58 שעל ידן יומשך הרצון העליון – הרי זה דוקא על-ידי ההלכות

59 של תורה שבעל-פה.

60 ובלשון רבנו הזקן:

61 וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, 12 –

62 הרי ידוע, כי הנה רצון 13

63 העליון ברוך-הוא 14

64 המלכש בתר"ג (613) 15

65 מצות שבתורה

66 ששבתה, – כפי שהמצוות הן בתורה שבכתב, שבהן מלוּבש

67 הרצון העליון ברוך-הוא, הוא מְפֻלָּא וּמְכֻסָּה טְמִיר וְנִעְלָם,

68 ואינו מתגלה אלא בתורה שבעל-פה, – מן התורה שבעל-

41. ברכות כ, ב. 42. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וראה עירובין נד, ב. 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בארוכה לקו"ת

ר"פ פקודי ובכ"מ". 44. פסחים נ, א.

מצוה זו – כל אלה מתבררים ומתבהרים בהלכות של תורה
שבעל-פה דוקא. וכן כל מצות שבתורה, בין מצות-עשה
בין מצות לא-תעשה – אינן גלויות וידועות ומפורשות
אלא על-ידי תורה שבעל-פה, כמצות לא-תעשה שנאמר
בשבת: "לא תעשה
מלאכה"⁵⁰, ולא פירש –
בציורי שבתורה שבכתב,
מה היא מלאכה,
ובתורה שבעל-פה⁵¹
נתפרש – מוסבר שהן
ל"ט מלאכות הידועות,
ולא מלטול אבנים
וקורות כבדות. – שאין
זה אסור מן התורה אלא
מדברנ⁵², למרות שזו
מלאכה כבדה, והאדם
יטייג יותר בעשותו
מלאכה זו מאשר בעשיית
מלאכות מסויימות של
ל"ט המלאכות – בכל
זאת לא זו היא המלאכה
שאסרה תורה. ישנה
גירסא נוספת כאן

אגרת הקדש

בתושב"כ וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין
עיניך והוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב
איך ומה לקשור ומהו טוטפות והיכן הוא בין עיניך
ועל ידך עד שפירשה תורה שבע"פ שצריך לקשור
בית אחד על היד וד' בתים על הראש ובתוכם ד'
פרשיות והבתים יהיו מעור מעורב ומרובעים דוקא
ומקושרים ברצועות של עור שחורות דוקא וכל שאר
פרטי הלכות עשיית התפילין שנאמרו בע"פ ועל ידך
היא הזרוע דוקא ולא כף היד ובין עיניך זה קדקוד
ולא המצח. וכן כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות
ל"ט אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה
שבע"פ כמצות ל"ט שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה
ולא פי' מה היא מלאכה ובתורה שבע"פ נתפרש
שהן ל"ט מלאכות הידועות ולא מלטול אבנים וקורות
כבירות וכיוצא בהן הן כל המצות בין

נקרא, שהקריאה היא לא בשם הוי' אלא בשם אדניי, "לעלם
כתיב" מלשון העלמה. וזהו מה שבתורה שבכתב דוקא הרצון
העליון נעלם כמו ששם הוי' הוא נעלם, הוא רק "נכתב" (וכתב
הוא העלם לגבי קריאה) ולא "נקרא" (שקריאה היא גילוי), אלו
הן ארבע הלשונות
("מופלא ומכוסה טמיר
ונעלם") כנגד ארבע
אותיות שם הוי', והן
חלוקות בשתי חלוקות,
"מופלא ומכוסה" ו"טמיר"
ונעלם: "מופלא ומכוסה"
כנגד י"ה של שם הוי'
ו"טמיר ונעלם" כנגד ו"ה,
כלומר (הוא) ממשיך
ב"לקוטי לוי יצחק",
שהרצון העליון הוא
האותיות של שם הוי'
דלעילא (שלמעלה) והוא
מלוכב בתורה שבכתב
שהיא שם הוי' דלתתא
(שלמטה), ולכן הוא עדיין
"מופלא ומכוסה טמיר
ונעלם", כי שם הוי' (גם
שם הוי' דלתתא (שלמטה)) הוא עדיין "טמיר ונעלם", ומתגלה
בתורה שבעל-פה, שהיא שם אדניי שהוא בגילוי ו"נקרא" (כפי
ששם הוי' "נקרא" ובגילוי על ידי שם אדניי, שהוא נקרא
באדניי). על-כל-פנים, הרי הרצון העליון כפי שהוא בתורה
שבכתב הוא מכוסה ונעלם, ומתגלה רק בתורה שבעל-פה, כמו
מצות תפילין, על הך-משל, שנאמר בתורה שבעל-פה, כמו
וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך, והוא
מאמר סתום ונעלם, שלא פירש הכתוב איך ומה לקשר,
ומהו "טוטפות", והיכן הוא "בין עיניך" ו"על ידך", עד
שפירשה תורה שבעל-פה⁴⁶, שצריך לקשר בית אחד על
היד וד' בתים על הראש, ובתוכם ד' פרשיות, והבתים
יהיו מעור מעורב, ומרובעים דוקא, – כל האמור הוא באשר
למה לקשור, ומקשרים ברצועות של עור שחורות דוקא⁴⁷,
– זה באשר במה לקשור, וכל שאר פרטי הלכות עשיית
התפילין שנאמרו בעל-פה, – בתורה שבעל-פה, ו"על ידך"
היא הזרוע דוקא ולא כף היד⁴⁸, ו"בין עיניך" זה קדקוד
ולא המצח⁴⁹. – כל זה הוא באשר למקום היכן צריכים להניח
את התפילין, כל פרטי הדינים האמורים לדעת בבירור במה
מתבטאת מצות התפילין ואיך הוא הרצון העליון שיהודי יקיים

ב"תניא": "ולא טלטול אבנים וקורות כבדות לבד", בהתאם
לגירסא זו הרי שגם טלטול אבנים וקורות כבדות הוא איסור
מן התורה, דבר זה הוא בהתאם למה שהרמב"ן אומר בפרשת
אמור⁵³, שה"עשה" של "שבתון" ביום-טוב (וכך "תשבות" של
שבת) הוא גם על דברים שאינם מל"ט המלאכות, אלא מפני
שבעשותו מלאכות אלו אין לאדם שבות ומנוחה מל"ט
המלאכות – הן נכללות ב"עשה" של "שבתון", כך סובר גם
ה"מגיד משנה"⁵⁴, והוא מפרש שם בפירושו הראשון, שגם
הרמב"ם סובר כך, שהתורה אמרה "תשבות" מהדברים שיש
בהם עמל (יגיעה) למרות שאין הם מלאכה (מה שהתורה
קוראת מלאכה) שעליה ישנו הלא-תעשה של "לא תעשה כל
מלאכה", למרות שה"לחם משנה" מפרך סברא זו, אבל
מה"מגיד משנה" מסתבר כך. ישנם המפרשים⁵⁵, ששתי
הגירסאות ב"תניא" כאן, הן אמת, והן תלויות במחלוקת
שבירושלמי⁵⁶, שר' בא ור' ירמ' סוברים שה"עשה" שבשביעית
(שש שנים תקצור שדך ושש שנים תזמור כרמך, ולא בשביעית
ולאו הבא מכלל עשה – עשה") הוא לגבי דברים שאין עליהם
לאו (שכך צריך להיות גם לגבי שבת, שה"עשה" של "תשבות"
הוא על דברים שאינם בכלל הלאו של "לא תעשה כל

45. ואתחנן ו, ח. 46. ראה מנחות לר, ב ואילך ובכו"כ מקומות. 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה רמב"ם ה' תפילין פ"ג הי"ד ובשאר פוסקים". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהפי' בשאר מקומות". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהצ"ן". 50. ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל: "לא תעשה כל מלאכה" (יתרו כ, י. וראה גי' ראה טז, ח). 51. ראה שבת עג, א במשנה (ובגמרא שם) ובכ"מ. 52. רמב"ם ה' שבת פכ"ד ה"ב. 53. כג, כד. 54. לרמב"ם הלכות שבת פכ"א ה"א. 55. לקוטי הגהות לספר התניא כאן ע' פד. 56. סנהדרין פ"ז ה"ה.

הנקראת "אשת חיל", המולידה ומעמדת חילות הרבה,
 כמו שכתוב⁶⁰: "ועלמות אין מספר" — אל תקרי "עלמות"
 אלא "עלמות"⁶¹, — עלמות בלי מספר, אלו הלכות —
 שבתורה, דלית לון חשבנא, — שאין להן מספר, כמו שכתוב
 בתקונים⁶², — בתיקוני

זוהר, וכלן — כל
 ההלכות, הן בחינת גילוי
 רצון העליון ברוך הוא
 הנעלם בתורה שכתב,
 — לכן נקראת תורה
 שבעל-פה "אשת חיל",
 שכן היא מעמידה הרבה
 חיילות, ההלכות הרבות
 שבתורה שבעל-פה, להלן
 יסביר רבנו הזקן, מה
 ששאל בתחילת האגרת,
 על מה שחכמינו ז"ל
 אומרים "ודאשתמש
 בתנא וכו'" שהכוונה היא
 להלכות, "כתרה" של
 תורה — מדוע "הלכות"
 דוקא נקראות כתרה של
 תורה, וכן מדוע דוקא זה
 ששונה הלכות מובטח לו
 שהוא בן עולם הבא —
 מדוע הלכות דוקא ולא
 ענין אחר שבתורה? ורצון

העליון ברוך הוא הוא למעלה מעלה ממשלת — וממדינת
 חכמה עלאה, — חכמה עליונה, וכמו בפרק וצמח שער
 המזין שבראש, — כך הכתר הוא למעלה מה"חכמה"
 שהיא מוחין, לכן נקראו ההלכות בשם "תנא" ו"כתרה"
 של תורה, — שכן, ההלכות הן הגילוי של רצון העליון,
 ורצון הוא כתר, ו"השונה הלכות מקטח לו שהוא בן
 עולם הקא", — "הלכות" דוקא, יותר מאשר על ידי ענין
 אחר בתורה, על-ידי התלבשות נפשיות נשמה שלו
 ברצון העליון ברוך הוא, כנזכר לעיל: — שהלבושים
 לנשמה בעולם הבא הם המצוות, וגילוי רצון העליון
 שבמצוות הוא הרי בהלכות דוקא, שבהן מתבטא בבהירות
 מה הוא הרצון העליון שבמצוות.

מלאכה". בהתאם לכך באה ההגדה כאן ב"תניא": "ולא אבנים
 וקורות כבידות בלבד". ור' יוסי סובר, שה"עשה" של שביעית
 הוא רק על הדברים שיש עליהם לאו, ואילו הדברים שאין
 עליהם לאו — אסורים רק מדרבנן. בהתאם לכך הרי כך הדבר

גם לגבי שבת, שהעשה
 של שבת הוא רק על מה
 שיש עליו לאו, ואילו
 הדברים שאין עליהם לאו
 אסורים רק מדרבנן.
 וכיצא בהן — בדומה
 למצות תפילין וללא-
 תעשה של שבת, הן כל
 המצוות, בין מצוות-עשה
 בין מצוות לא-תעשה,
 הן סתומות ולא
 מפורשות וגלויות
 וידועות אלא על-ידי
 שבעל-פה. ונקרא
 ומשום הכי — ולכן,
 בתיב — כתוב, על תורה
 שבעל-פה⁵⁷: "אל תפש"
 תורת אמך, כמו
 שכתוב בפרק⁵⁸, משום
 שבעל-פה משל כמו
 שכל אברי הולך
 כלולים בטפת האב
 בהעלם גדול, והאם

מוציאתו לידי גילוי בלידתה ולד שלם ברמ"ח — 248,
 אברים ושם"ה — 365, גידים, — שזו הרי ה"בינה יתירה"
 ש"ניתנה באשה"⁵⁹, הכוח לגלות מה שהיה כלול בהעלם —
 באופן שלם, ככה ממש — נקראת תורה שבעל-פה "תורת
 אמך", שכן כל רמ"ח — (248) מצוות-עשה ושם"ה — (365)
 מצוות לא-תעשה באים מההעלם אל הגילוי בתורה
 שבעל-פה, ורישיה דקרא — ההתחלה של הפסוק "ואל תטוש
 תורת אמך" — "שמע בני מוסר אביך" קאי — מוסב, א — על
 תורה שכתב, — הנקראת "מוסר אביך", דנפקא מהחכמה
 עלאה — שכן, תורה שבכתב באה מ"חכמה עילאה" (עליונה),
 הנקראת בשם "אב". וזהו שכתוב: "אשת חיל עמרת
 בעלה", — כמובא בראשית אגרת זו, כי התורה שבעל-פה

57. משלי א, ח. 58. בהשמטות לזח"ב רעו, ב. בזהר שם ד"אמך" נקראת תורה שבעל פה, אבל בספר "כנפי יונה" ח"א פ"ד דתורה שבכתב נקראת "מוסר אביך" ותורה שבע"פ — "תורת אמך". 59. נדה מה, ב. 60. שה"ש ו, ח. 61. ראה שהש"ר פ"ו, יב. עבודה זרה לה, ב. 62. יר, ב (בהקדמת "פתח אליהו").

יום חמישי כ"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנא, ל. מודעת זאת... עד עמ' 302, ומספר וד"ל:

נדר, שלא יהיה בכך משום נדר לעשות כך תמיד, אֶהְיֶה־עַל־פִּי
בן כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבו, - לא יאתה - לא
ראוי, לנפשם האלקית לתת מגרעות בקדש, - לתת פחות,
ולמעט על-ידיה את ההמשכה מבחינת "קדש" - שנמשך
מבחינת קודש -

ב"מלכות" על-ידי ענין

הצדקה, מאשר כבר

הרגלו מדי שנה

להפריש ממאדם, - כסף

נקרא "מאדך", לפי

הפירוש הראשון במשנה,

ויכול להיות שהכוונה

היא גם למי שססף לגביו

הוא באופן של "מאד",

להחיות רוח שפלים

ונדבאים דלית לחון

מגרימיהון, - שאין להם

משלהם - הכוונה לעניי

ארץ ישראל שאין להם

משלהם, אלא מחכים לתמיכה הנשלחת להם, היא בְּחִינַת

"סֶכֶת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת" וכו', - כך נקראת ארץ ישראל בזמן

הגלות, וכך הדבר גם בשורש, ב"מלכות דאצילות", שנקראת

כך (כנזכר ב"אגרת הקודש" סימן ד' וסימן כ"א), לְקוֹמָם

וְלָרוּמָם - אותה, וכו', לְמַהּ - שתהיה ההתאחדות של אֶחָד

בְּאֶחָד וכו'. - לגבי נשמות ישראל משמעות הדבר, שצדקה

"פועלת" התאחדות והתחברות של יהודי עם יהודי, ולגבי

הספירות למעלה משמעות הדבר, שה"אחד" של "יחודא

תתאה" (היחוד התחתון) של ספירת המלכות, הנעשה שורש

ומקור לעולמות, יהיה בהתאחדות עם ה"אחד" של "ז"א" (זעיר

אנפין) שלמעלה מעולמות, וזה היחוד של הקדוש-ברוך-הוא

והשכינה, ששכינה, "מלכות דאצילות", מתאחדת עם "ז"א"

הקדוש ומובדל מעולמות. וְהַכֹּל לְפִי רֵב הַמַּעֲשֶׂה וכו', - כפי

שהוסבר בפרוטרוט ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שישנה מעלה

במתן הסכום לצדקה, בנתינות רבות, לא בנתינה אחת, למרות

שמדובר באותו סכום, שהרי, כפי שאומר הרמב"ם דבר זה

מוכך את הנפש, ועל פי חסידות הרי בכל נתינה נעשה היחוד

העליון. יכול להיות שרבנו הזקן רוצה לציין כאן, שזה אמור גם

כשאדם חושב שבשנה הבאה, כשמצבו יוטב, ישלים גם עבור

שנה זו, (שכן, אם הוא חושב סתם, שהוא מפסיק לתת בגלל

המצב הקשה - הרי כבר שלל זאת רבנו הזקן ב"אגרת הקודש"

סימן ט"ז, שגם כשהיה רחמנא-ליצלן מצב של "לוחים ואוכלים",

אף-על-פי-כן אמר אז רבנו הזקן "לא טוב עושים לנפשם"

ש"קופצים ידיהם" וכו'), אלא גם כשהוא חושב שבשנה הבאה

ל. באגרת קודש זו, סימן ל', מעורר רבנו הזקן את אלה שבשנה

הקודמת נתנו סכום כסף מסיים לצדקה ארץ ישראל, שגם באותה

שנה יתנו (בגלל סיבות שונות) לא פחות מאשר בשנים שעברו, והוא

מסביר איך נוגע בצדקה גם ענין "רוב המעשה" (בעשיית ענין הצדקה,

ולתת את הסכום המוקצב

בנתינות מרובות, כפי

שהסביר בפרוטרוט המעלה

שבכך באגרת הקודש סימן 1

9 כ"א, וגם ה"חשבון הגדול", 2

10 שהנתינות מצטרפות לחשבון 3

11 גדול, ואשר זה פועל למעלה 4

12 ב"מלכות דאצילות", מקור 5

13 כל העולמות. 6

14 מודעת זאת - הרי ידוע, 7

15 מה שאמרו רז"ל: "כל 8

16 הרגיל לבא לבית 9

17 הכנסת יום אחד לא 10

18 בא - הקדוש-ברוך-הוא 11

19 שואל עלי, - אגב, לשון

20 הגמרא שלפנינו היא "ולא בא יום אחד הקדוש-ברוך-הוא

21 משאיל בו", ודרוש בירור אם אכן רבנו הזקן גורס אחרת

22 בגמרא, או שהוא מביא רק את "תוכן" המאמר ולא את לשונו

23 ממש, שְׁנֵאמְרֵי: מִי בָכֶם יֵרָא ה' וכו'". - וכפי ההמשך שם:

24 "שומע בקול עבדו" - הנביא, "אשר הלך חשכים ואין נוגה לו",

25 שבהתאם לפירוש הגמרא שם הכוונה היא, שבאותו פעם הלך

26 למקום של חושך ולא בא לבית הכנסת (אם ההליכה לא היתה

27 לשם דבר מצוה - שאז זה "חשכים"). ובהתאם לפירוש

28 המפרשים בתנ"ך, הכוונה היא שהוא שרוי במצב של חושך

29 וצרה, ואף-על-פי-כן לא היה צריך להימנע (מלבוא לבית

30 הכנסת) אלא היה עליו כפי סיום הפסוק "יבטח בשם ה' וישען

31 באלקיו", ויש לייחס ענין זה גם למדובר באגרת זו, שגם

32 כשהמצב קשה יותר, ובגלל זאת יש ברצונו להימנע מדבר טוב

33 שעשה בזמנים עברו - צריך הרי להיות "יבטח בשם ה' וישען

34 באלקיו" גם במצב של "חשכים", וכן בְּכָל הַמִּצְוֹת, - לאו

35 דוקא בענין התפלה בבית הכנסת, שבו דנה הגמרא, אלא כך

36 הדבר גם בכל המצוות שהיה אדם רגיל לעשות דבר מצוה והוא

37 נמנע מעשותו, וּבְפֶרֶט מִצְוַת הַצִּדְקָה שִׁשְׁקוּלָה בְּנֶגֶד כָּל

38 הַמִּצְוֹת. - הרי שהיא גדולה גם ממצות התפלה, הרי אם לגבי

39 תפלה בבית הכנסת - כך, על-אחת-כמה-וכמה שהדבר כך

40 לגבי צדקה, שבאם הוא רגיל לתת ואינו נותן - שואל עליו

41 הקדוש-ברוך-הוא וכו', הֵגֶם שְׁהָיָא בְּלִי נֶדֶר חֲסִינְשְׁלוֹם, -

42 שנתינתו בשנים שעברו היתה בלי נדר חסיושלום, שכן הרי

43 צריך להיות בכל דבר שעושים אותו כמה פעמים, לעשותו בלי

1. ברכות ו, ב. 2. ישע' נ, י. 3. ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. 4. שו"ע יו"ד סר"ג. 5. ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו.

6. ברכות נד, א. 7. פיה"מ לאבות פ"ג מט"ו.

1 ישרים גם עבור שנה זו, אך הרי יחסר ב"רוב המעשה" בשנה זו,
 2 ומה גם בהתאם למזה שרבנו הזקן כתב ב"אגרת הקודש" סימן
 3 כ"א, שהנתינה ל"מעוֹת ארץ ישראל" תהיה מדי שבוע או לכל
 4 הפחות מדי חודש – הרי שתחסרנה הנתינות של אותם שבועות
 5 או חדשים. ולפי
 6 החשבון, – כפי שיסביר
 7 להלן, שנוגע הדבר שיהיה
 8 "חשבון גדול", הממשיך
 9 את "גדול הוי" וכו', יכול
 10 להיות שהכוונה היא, כי
 11 הרי ישנה מעלה בחשבון
 12 גדול – כשהסכום הוא
 13 גדול, כמו במאות או
 14 באלפים, דבר שממשיך
 15 ממדרגה עליונה יותר,
 16 ש"מאה" הוא ב"כתר"
 17 וכו', הרי אם יפחית
 18 מהסכום שהיה רגיל לת
 19 – יחסר הרי מהחשבון
 20 הגדול. כמאמר ר"ל:¹³
 21 "כל פְּרוּשָׁה וּפְרוּשָׁה
 22 מְצַמֶּדֶת לַחֲשׁוֹן גָּדוֹל
 23 וְכוּ", – והמשמעות

אגרת הקדש

מצטרפת לחשבון גדול וכו' על דרך מארז"ל אימתי
 גדול הוי' כשהוא בעיר אלהינו וכו' היא בחי' ומקום
 החשבון כמ"ש עיניך ברכות בחשבון והמכוון כנודע
 כי באתערותא דלתתא המשכת חיים חן וחסד במעשה
 הצדקה ברצון הטוב וסבר פנים יפות אתערותא דלעילא
 יאר הוי' פניו הוא הארת והמשכת חן וחסד ורצון
 עליון מחיי החיים א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר והשגה
 כלל אל בחי' מלכותך מלכות כל עולמים עלמא
 דאתגליא המחיה כל הברואים שבכל ההיכלות עליונים
 ותחתונים שהן בבחי' מספר וחשבון כמ"ש אלף אלפים
 ישמשוניה וזהו חשבון גדול שע"י רוב מעשה הצדקה
 שלום. כי פי' שלום הוא דבר המחבר ומתווך ב'
 קצוות הפכיים שהן קצה השמים לעילא בחי' ולגדולתו
 אין חקר וקצה השמים לתתא המתלבש בבי"ע בחי'
 גבול ומספר וד"ל:

למטה, המתבטא ב"המשכת חיים חן וחסד במעשה הצדקה
 ברצון הטוב וסבר פנים יפות – נעשה "אתערותא
 דלעילא", – התעוררות למעלה, שיהיה יאר הוי"ה פניו, הוא
 הארת והמשכת חן וחסד ורצון עליון מחיי החיים אין-סוף
 ברוך-הוא – אשר
 לגדלתו אין חקר¹³
 והשגה כלל – הרי
 שגדולתו איננה בהתגלות,
 שכן היא למעלה מהשגת
 הנבראים – תימשך גדולת
 "אין-סוף ברוך-הוא" אל
 בחינת "מלכותך מלכות
 כל עולמים"¹⁴, – מקור
 ושורש לכל העולמות,
 עלמא דאתגליא, –
 העולם הגלוי – כפי
 שנקראת "מלכות",
 המחיה כל הברואים
 שבכל ההיכלות –
 עולמות עליונים ו –
 עולמות תחתונים, שהן
 בבחינת מספר וחשבון,
 כמו שכתוב¹⁵: "אלף
 אלפים ישמשוניה". – הרי שהם בחשבון וגבול של אלף
 אלפים. על-כל-פנים, הרי שעלידי ענין הצדקה בסבר פנים
 יפות, נעשה "חשבון גדול", שה"גדול הוי"ה" שהוא "אין סוף" בלי
 גבול, יימשך ב"חשבון" ב"מלכות", שהיא שורש ומקור הנבראים
 בעלי חשבון וגבול. וזהו "חשבון גדול", ש – נעשה על-ידי
 רב "מעשה הצדקה – המביא ל"שלום", – כמו שכתוב¹⁶:
 "והיה מעשה הצדקה שלום", כמסביר ב"אגרת הקודש" סימן
 י"ב, כי פרוש "שלום" הוא דבר המחבר ומתווך ב' קצוות
 הפכיים, שהן קצה השמים לעילא, – למעלה, בבחינת
 "ולגדלתו אין חקר", – בחינה ומדרגה שהיא "אין סוף"
 ולמעלה מהשגה, וקצה השמים לתתא, – למטה, בבחינת
 ה"מלכות" שהיא הספירה והמדרגה התחתונה שבכל עשר
 הספירות, המתלבש בכריאה-צידה-עשיה, בבחינת גבול
 ומספר, ודי למכין:

יום שישי כ"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 302, לא. נודע בשערים... עד עמ' 304, האברים וכו':

78 מתהווה חולי בביכול בשכינה. שכן, כפי שיסביר, נמשלה השכינה ללב,
 79 והיהודים לאברים, וקלוקל באברים המשבש את מהלך הדם כראוי –
 80 מביא רחמנא-ליצלן למחלה באדם, וכך בביכול למעלה.

75 לא. באגרת זו, סימן ל"א, מסביר רבנו הזקן, עד כמה נוגע למעלה
 76 (בביכול) ענין האהבה והאחדות בין יהודי אחד למשנהו, עד שכשחן
 77 חסרות חסוֹשֶׁלֶם ושורר פירוד הלבבות בין יהודי אחד למשנהו –

8. בבא בתרא ט, ב. 9. זח"ב רכה, א. 10. ס"י פ"ד מ"ב. 11. ראה זח"ג רכ, ב. 12. שיר השירים ז, ה. 13. ל' הכתוב – תהלים קמה, ג. 14. ל' הכתוב – תהלים קמה, יג. 15. דניאל ז, י. 16. ישע"י, יז.

1 נודע בשערים¹ - בהם ידועים ענינים אלה, - שלא כבאגרת
2 הקודמת, בה משתמש רבנו הזקן בלשון "מודעת זאת" (בלי
3 הוספת המלה "בשערים"), שכן שם מדובר אודות מאמר חכמינו
4 ז"ל הידוע לכל, ואילו כאן מדובר בענין הלקוח מ"תיקוני זוהר",
5 מה שכתוב ב'תקונינו'²,
6 דשכינתא איהי מרעא
7 בגלותא כביכול. -
8 שהשכינה חולה (כביכול)¹
9 בגלות. פרוש, - איזה²
10 קשר יש חסידשלום בין³
11 חולי לשכינה? על-דרך⁴
12 משל, כמו חלי הגוף,⁵
13 המבדיל בין קדש וכו',⁶
14 - לחול, כך להבדיל בין⁷
15 מחלה בגוף לבין ענין⁸
16 הנקרא "מחלה" בשכינה,⁹
17 ששפת החלי והבריאות
18 היא התפשטות והלך¹⁰
19 החיות מהלב אל כל¹¹
20 האברים, המלפשת -¹²
21 החיות הבאה מהלב,¹³
22 מלובשת בדם הנפש¹⁴
23 היוצא מהלב אל כל¹⁵
24 האברים, - שהרי הדם¹⁶
25 נקרא "דם הנפש", וסובב¹⁷
26 סובב הולך הרוח חיים¹⁸
27 ותדם - הוספת כ"ק רבינו:¹⁹
28 והרוח חיים מלובש בו²⁰
29 כדלקמן, תוך תוך כל²¹
30 האברים והגידים²²
31 המבלעים בהם, -²³
32 באברים, וחוזר אל הלב,²⁴
33 - רוח החיים והדם חוזרים

אגרת הקדש

לא נודע בשערים מ"ש בתיקונים דשכינתא

איהי מרעא בגלותא כבי'. פי'

עד"מ כמו חולי הגוף המבדיל בין קדש וכו' שסיבת
החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב
אל כל האברים המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב
אל כל האברים וסובב סובב הולך הרוח חיים והדם
תוך תוך כל האברים והגידים המובלעי' בהם וחוזר אל
הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים הלו הוא כהלכתו
תמיד כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם
בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים
חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב הלו אך אם יש
איזה קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט
סיבוב והילוך הדם עם הרוח חיים המלובש בו אזי
נפסק או מתמעט הקשר הלו המקשר כל האברים
אל הלב ע"י סיבוב הלו ואזי נופל האדם למשכב
וחולי ה"י. וככה ממש עד"מ הנה כל נשמות ישראל
נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב כמ"ש
וצור לבבי וכמ"ש ושכנתי בתוכם פי' כי לשון שכינה
הוא שאור הוי' שוכן בעולמות ב"ע להחיותם והמשכת
חיות זו היא ע"י התלבשות תחלה בנשמות ישראל
לפי שכל הנבראים אין ערוך להם אל הבורא ית'
דכולא קמי' כלא ממש חשיכון וא"א להם לקבל חיות
מאורו ושפעו ית' לחיות נבראים מאין ליש וחיים
וקיימים כ"א ע"י הנשמות שעלו במחשבה וקדמו
לבריאות עולמות שע"י בחי' הדבור כמאורו"ל במי

34 מכל האברים אל הלב, ואם סבוב והלך הרוח חיים הלו
35 הוא כהלכתו, תמיד כסדרו המסודר לו מ - הקדוש ברוך
36 הוא, תי' תחיים ברוך-הוא - אזי האדם בריא בתכלית, כי
37 כל האברים מקושרים יחד ומקבלים חיותם הראוי להם
38 מהלב על-ידי סבוב הלו. - של רוח החיים, אך אם יש איזה
39 קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט סבוב
40 והלך הדם עם הרוח חיים המלפשת בו - דם, אזי נפסק
41 או מתמעט הקשר הלו - אם הדם נפסק לגמרי - נפסק הקשר
42 לגמרי, ואם מהלך הדם ורוח החיים מאיט - מתמעט הקשר,
43 המקשר כל האברים אל הלב על-ידי סבוב הלו, - של הדם
44 ורוח החיים, ואזי נופל האדם למשכב וחלי, ה' ישמרנו. הרי,

45 שהקשר בין האברים, בינם לבין עצמם, שעל-ידיהם הם
46 קשורים ללב - נוגע גם לבריאות הלב. וכה ממש, על-דרך
47 משל, הנה כל נשמות ישראל נקראים בחינת "אברי
48 דשכינתא"¹, - אברי השכינה, הנקראת - השכינה נקראת
49 בשם "לב", כמו
50 שכתוב: "וצור לבבי",²
51 וכמו שכתוב: "ושכנתי
52 בתוכם"; פרוש, - מה
53 הקשר בין השכינה לבין
54 הלב והתפשטותו בכל
55 האברים? פי' לשון
56 "שכינה" הוא שאור
57 הוי"ה שוכן בעולמות
58 בריא-יצייר-עשה
59 להחיותם, והמשכת
60 חיות זו - מה שאור הוי'
61 מחיה את העולמות, היא
62 על-ידי התלבשות
63 תחלה - שהחיות
64 מתלבשת בנשמות
65 ישראל, לפי שכל
66 הנבראים אין ערוך להם
67 אל הבורא ותברך,
68 דכלא קמיה כלא ממש
69 חשיכון, - שלגביו כולם
70 נחשבים ככולם ממש. ואי
71 אפשר להם לקבל חיות
72 מאורו ושפעו ותברך,
73 לחיות נבראים מאין
74 ליש וחיים וקיימים, -
75 שעל כך הם זקוקים
76 לקבלת חיות, אור ושפע
77 מהקדוש ברוך הוא, והם
78 אינם יכולים לקבל זאת, בריאם על-ידי הנשמות - שבראש
79 ובראשונה נמשכת החיות האלקית לנשמות ישראל ולאחר מכן
80 היא נמשכת בעולמות, על-דרך שאנו אומרים בנוסח הברכות
81 "אלקינו מלך העולם", בראש ובראשונה "אלקינו" - אלקות
82 נמשכת לנשמות, ולאחר מכן "מלך העולם" - היא נמשכת
83 בעולם, שעלו במחשבה, - שורש הנשמות הוא במחשבה
84 שלמעלה, ונקדמו - והן למעלה, לבריאות עולמות ש - נבראו
85 על-ידי בחינת הדבור, - מחשבה, למשל, באדם היא הרי
86 פנימית ולעצמו בלבד, ואילו דיבור הוא חיצוני ולזולת, כך
87 באות הנשמות מהפנימיות של אלקות, והעולמות - מחיצוניות
88 האלקות, הרי כדי שהאלקות תימשך בעולמות - בחיצוניות -

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצו"ד למשלי לא, כג". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תכ"ה עיי"ש בארוכה". 3. ב"לוח התיקון"
תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "ע"י הגידים". 4. זח"ג יז, א. 5. תהלים עג, כו. 6. תרומה כה, ח. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"ראה [תניא ח"א] פמ"א ובכ"מ".

1 עליה להימשך תחילה בנשמות – בפנימיות, **במאמר ר"ל**;
 2 "**כמי נמלך הקדוש ברוך הוא וכו'**", – על בריאת העולמות?
 3 – בנשמות ישראל, **בנודע במקום אחר** – הרי, שנשמות הן
 4 למעלה מעולמות באופן שהמלכה וההחלטה לבריאת
 5 העולמות, תלוי בנשמות.
 6 כל זה אמור לגבי המשכת
 7 החיות האלקית של
 8 שכינה בעולמות, כמו רוח
 9 החיים של הלב, למשל,
 10 הנמשך מהלב לכל
 11 האברים. להלן יסביר רבנו
 12 הזקן, שגם הפרט השני
 13 במשל, מה שרוח החיים
 14 חוזר מהאברים אל הלב,
 15 ישנו גם בנמשל, שהרי
 16 החיות האלקית
 17 שבעולמות היא באופן של
 18 "רצוא ושוב", שהיא
 19 נמשכת מלמעלה למטה,
 20 מהשכינה אל העולמות,
 21 ואותה חיות חוזרת
 22 למקורה (בתורה ובעבודה
 23 של התחתונים). **ונודע**
 24 **בשיעורים**, – של אלה
 25 שידועים את הענינים, כי
 26 **כל המשכת החיות**

27 **והשפעה מ-עולמות עליונים ל-עולמות תחתונים** – מהם,
 28 הן **כמו שכתוב בספר יצירה**: "**נעוץ תחלתן בסופן וסופן**
 29 **בתחלתן**", – שזה באופן שד"תחלה" (של העליון) נעוץ ונמצא
 30 בסוף (של התחתון), והסוף (של ה"תחתון") נעוץ ונמצא
 31 ב"תחלה" (של העליון), **ובכתבי האר"ל מכנה בשם "אור**
 32 **ישר" ו"אור חזר"**, – האור הבא באופן ישיר מהעליון לתחתון,
 33 והאור החוזר מהתחתון לעליון, **וכמו שכתוב**¹⁰: "**והחיות**
 34 **רצוא ושוב**". – שם מדובר על "חיות הקדוש" שב"מרכבה",
 35 ועל פי קבלה זה מוסב על החיות האלקית של העולמות
 36 והנבראים בכלל, שהיא באופן של "רצוא ושוב". על-כל-פנים,
 37 הרי, שלא זו בלבד שישנה המשכה של אלקות מהשכינה
 38 לעולמות ונבראים, אלא שהיא גם באופן של "אור חזר",
 39 "ושוב", מהנבראים אל השכינה שהיא מקור הנבראים, **אשר על**
 40 **כן, על פי הדברים והאמת האלה, אשר אי אפשר לכאר**
 41 **היטב במכתב, נקראת השכינה בשם "לב"**, **והנשמות בשם**
 42 **"אברים"**; **להורות לנו, כי באשר כל הנשמות דבוקות**
 43 **ומקשרות יחד - אי סבוב והלך החיות וההשפעה** –
 44 מהשכינה לעולמות ומעולמות אל השכינה, **סובב, סובב,**

אגרת הקדש

נמלך הקב"ה וכו' כנודע במ"א. ונודע בשערים כי
 כל המשכת החיות וההשפעה מעליונים לתחתונים
 מהם הן כמ"ש במ"נ נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן
 ובכתבי האר"ל מכונה בשם אור ישר ואור חזר
 וכמ"ש והחיות רצוא ושוב אשר ע"כ ע"פ הדברים
 והאמת האלה אשר א"א לבאר היטב במכתב נקראת
 השכינה בשם לב והנשמות בשם אברים להורות לנו
 כי כאשר כל הנשמות דבוקות ומקשרות יחד אזי
 סיבוב והילוך החיות וההשפעה סובב סובב ונעוץ
 סופן בתחלתן לקשר ולחבר כולן להוי' אחד ולדבקה
 בו ית' וכמ"ש אתם נצבים היום כולכם לפני הוי'
 אלקיכם כולכם דייקא ולפני דייקא ראשיכם כו'
 מחוטב עציץ כו', וכוה יובן מאר"ל כי חורבן בית
 שני ונפילת ישראל בגלות והסתלקות השכינה וירידתה
 לאדום בבחי' גלות כבי' הכל הי' בעון שנאת חנם ופירוד
 לבבות ר"ל ולכן נקראת חולה עד"מ כמ"ש סומך נופלים
 ורופא חולים לשון רבים הם כל האברים וכו':

ונעוץ סופן בתחלתן, לקשר ולחבר כלן – כל הנשמות, ועל
 ידן – כל העולמות, להוי"ה אחד ולדבקה בו ותבדק, וכמו
 שכתוב¹¹: "**אתם נצבים היום כלכם לפני הוי' אלקיכם**"
 – "**כלכם**" דייקא, – דוקא, שדוקא כשכולם יחד באחדות,
 ו"לפני" – המלה "לפני",
 דייקא, – היא בדווקא,
 שעלידי היות כולם ביחד
 – עומדות הנשמות
 "לפני", לפני ולמעלה
 מ"הוי' אלקיכם", למעלה
 מכפי שהוי' נעשה
 אלקיכם, החיות והכוח
 של נשמות, "**ראשיכם**
 כו' – המדריגות
 העליונות ביותר, **מחוטב**
עציץ כו'. – המדריגות
 התחתונות ביותר – כשהם
 כולם עומדים באחדות –
 אז אתם נצבים לפני הוי'
 אלקיכם, וכפי שמוסבר
 ב"לקוטי תורה", בתחילת
 פרשת נצבים, שהכוונה
 היא "כולכם לאחדים
 כאחד", שהמדריגות
 העליונות ביותר עד
 המדריגות התחתונות
 ביותר – הן כולם מאוחדות יחד כדבר אחד. וכוה יובן **במאמר**
ר"ל¹², כי חרבן בית שני ונפילת ישראל בגלות והסתלקות
 השכינה וירידתה לאדום בבחינת גלות כביכול – שכן,
 כשבני ישראל בגלות, הרי זה שהשכינה נמצאת איתם בגלות
 כביכול¹³, **הכל היה כעון שנאת חנם ופירוד לבבות** – בגלל
 שנאת חנם שבין יהודי אחד למשנהו, ופירוד הלבבות **רחמנא**
לצלן. ולכן נקראת – השכינה, "חולה" על-דרך-משל, –
 כמובא בתחילת האגרת, מ"תיקוני זוהר", שבגלות – השכינה
 היא בבחינת חולה. **כמו שאומרים**: – בתפילת העמידה:
"סומך נופלים ורופא חולים" – לשון רבים, – למרות
 שהכוונה היא לשכינה, הם **כל האברים וכו'**; – כל אלה
 המקבלים מהשכינה ונקראים "אברי השכינה", הם הרי בבחינת
 "נופלים" ו"חולים", לכן הלשון הוא "נופלים" ו"חולים" – לשון
 רבים. ב"לוח התיקון" כתוב שצריך לומר כאן "זמ"ש", שלא כפי
 שכתוב אצלנו "כמ"ש" – בהתאם לכך הרי זה בדרך של שאלה
 ותשובה, שמה שכתוב "נופלים" ו"חולים", לשון רבים – הוא
 מפני שזה אמור לגבי כל האברים של השכינה, שגם אותם
 הקדוש-ברוך-הוא סומך ומרפא.

יום שבת קודש כ"ה מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 304, לב. ברכ ה' חילם... עד עמ' קנג, כנפש תדרשנו:

אגרת הקדש

לב ברכ ה' חילם ופועל ידם ירצה לרצון

להם לפני ה' תמיד כה יתן וכה

יוסף ה' לאמץ לבם כגבורים ונדיב על נדיבות יקום

להיות גדול המעשה בכל עיר ומגן ותחשב לו לצדקה

ועל העושה נאמר צדקתו עומדת לעד עומדת לשון

נקבה שמקבל התעוררות לבו הטהור מגדול המעשה

אעפ"כ עומדת לעד. פי' שכל הצדקה והחסד

שישראל עושין בעוה"ז מנדבת לבם הטהור הן הנה

חיות וקיימות בעוה"ז הגשמי עד זמן התחייה שאז

הוא זמן גילוי אלקות ואור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל

עלמין בעוה"ז וכמ"ש באריכות במכתב דאשתקד

וצריך להיות כלי ומכון להתלבש בו אור א"ס ב"ה

כמו הגוף הנשמה עד"מ כמ"ש הלא כה דברי כאש

מה אש אינה מאירה בעוה"ז אלא כשנאחזת ומתלבשת

ההתעוררות ה"מעשה", נאמר⁶⁴: "צדקתו עומדת לעד" –

"עומדת" לשון נקבה, ש"מקבל התעוררות לבו הטהור

מ"גדול המעשה", – לא שהוא מתעורר בעצמו לתת הצדקה,

שאו הוא "משפיע", אלא הוא מקבל את ההתעוררות

מה"מעשה", ובנוגע להתעוררות זו הוא בבחינת "נקבה" שהיא

"מקבלת", אף-על-פי-כן "עומדת" – הצדקה שלו, לעד,

פרוש, – מהי הכוונה שהצדקה שלו עומדת (נשאר) לעד?

שכל הצדקה והחסד שיששראל עושין בעולם הזה מנדבת

לבם הטהור – הן הנה חיות וקיימות בעולם הזה הנשמי

עד זמן התחייה, – של תחיית המתים, שאז – בזמן תחיית

המתים, הוא זמן גילוי אלקות ואור אין-סוף ברוך-הוא

מבחינת סובב כל עלמין בעולם הזה, – "אור אין סוף"

שבבחינת "סובב" ו"מקיף" ולמעלה מכל העולמות – אור זה

יאיר בהתגלות בעולם הזה בזמן תחיית המתים, וכמו שנתבאר

באריכות במכתב דאשתקד⁶⁵. וצריך להיות כלי ומכון

להתלבש בו אור אין-סוף ברוך-הוא, כמו הגוף הנשמה

על-הדרך-משל, – הגוף הוא כלי מתאים לקבלת הנשמה,

והנשמה מתלבשת בגוף – כך צריך להיות כלי לקבלת

ההתגלות של "אור אין-סוף" ברוך-הוא, ה"סובב כל עלמין",

שיתגלה בתחיית המתים, כמו שכתוב⁶⁶: "הלא כה דברי

כאש" – מה אש אינה מאירה בעולם הזה אלא כשנאחזת

ומתלבשת בפתיחה בו, – כך, כדי שאלקות יאיר בעולם הזה,

לב. אגרת זו, סימן ל"ב, היא האחרונה בסדר "אגרת הקודש"

שסידרו בני הגאון המחבר, וכשם שהאגרת הראשונה פותחת בברכה,

"פותחין בברכה", שבאה כתוצאה מ"שמועה טובה" שהגיעה אל רבנו

הזקן על השלמת הש"ס ברוב עיירות ומנייני אנ"ש – כך גם האגרת

האחרונה ב"אגרת הקודש"

מתחילה בברכה, "ברך ה'

חילם" כפי הנראה מתוכן

האגרת, היא באה גם כן

משמועה טובה שבעיירות

ומנייני אנ"ש הונהג ענין

הצדקה לארץ ישראל, בסדר

של גאבאי-צדקה – "מעשה",

המעורר את ה"עושים",

ורבנו הזקן נותן את ברכתו

על כך גם ל"מעשה" וגם

ל"עושים", ומסביר את

המעלה הנוספת שישנה

כשהתעוררות לצדקה באה

מהאדם עצמו, על-ידי

"עבודתו" העצמית, לגבי

ההתעוררות כשהיא באה

באמצעות אדם שני.

הרבי כותב באחד ממכתביו, שקיים גם קשר בין האגרת הראשונה

לאגרת האחרונה. בכך שבשתייהן מדובר על העליזות והפעולה של

עבודת התפלה בכוונה: באגרת הראשונה מדובר אודות "כוונת התפלה

מעומקא דלבא כי עד מיצי הנפש בו", ומה שזה פועל בענינים רוחניים,

לחזק את השכל המתבונן בגדלות ה' ובחיוק של אהבה ויראה, ובאגרת

האחרונה מדובר אודות עבודת התפלה בהתעוררות של אהבת ה'

בקריאת שמע ו"למסור נפשו באחד" ו"בכל מאדך" כפשוטו, כשהיא באה

בפועל בנתינת הצדקה, שיש בה המעלה הנוספת כשהתעוררות

לצדקה באה מהעבודה העצמית בעבודת התפלה.

ברך ה' חילם ופועל ידם ירצה, – כלשון ברכתו של משה

רבנו לשבט לוי, שבהתאם לחכמינו ז"ל⁶⁷ זה מוסב על העבודה

בבית המקדש, וב"אבות דר' נתן"⁶⁸ הרי כתוב: "יש לנו כפרה

אחת שהיא כמותה", שבזמן הגלות יש לנו דבר המכפר בדוגמת

העבודה בבית המקדש, והוא – גמילות חסדים, שצדקה

וגמילות חסדים הן כמו ענין העבודה בבית המקדש, ויש לומר,

שלבן מתחיל רבנו הזקן את הברכה לעושי הצדקה, בלשון זו,

לרצון להם לפני ה' תמיד, – יכול להיות שהכוונה היא,

שכשם שעל-ידי נתינת צדקה, למרות שנותנים "חומש" בלבד,

מעלה ה"חומש" את "ארבע הידות", ארבעת החלקים הנותרים

מרווחיו, שגם הם יעלו להוי', כפי שמוסבר בסוף פרק ל"ד

ב"תניא", כך גם בנדון דידן, ש"פועל ידם", לא רק של מצות

הצדקה, אלא של כל היגיעה והפעולות – יהיו "לרצון להם

1. ברכה לג, יא. 2. פסחים כב, ב. 3. פרק ד, ה. 4. ע"פ עמוס ב, טז. 5. אבות רפ"ד. 6. ע"ד ל' הכתוב – ישע' לב, ח. 7. ב"ב ט, א. 8. תהלים קיא, ג. 9. אגרת הקודש סימן ט"ב. 10. ירמ' כג, כט.

אחד - הם - הרי זה מוסב על בְּחִינֹת הַכָּלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת
דְּאֲצִילוֹת, - שהם "חד", דבר אחד עם "אור אין סוף"
שבאצילות, כמובא לעיל, ב"אגרת הקדוש" סימן כ', וְכִלְ-שֶׁכֶן
וְקִלְ-וְחֹמֶר אִיזֵר אִיזֵסוֹף בְּרוּךְ-הוּא הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין -
שהוא מְלַמְעֵלָה מַעֲלָה
מִבְּחִינַת אֲצִילוֹת. -

שהוא למעלה לגמרי
מעולמות, והוא יתלבש
ויתגלה בזמן התחיה של
תחיית המתים. אם הכלי
ל"אור אין סוף" שיתגלה
בכלים של הספירות
שב"אצילות", הוא באופן
שהוא בטל ומאוחד לגמרי
ב"אור אין סוף", עד שהם
"חד", דבר אחד - הרי
כל-שכן וקל-וחומר
שגילוי "אור אין סוף"
ה"סובב כל עלמין",
שלמעלה לגמרי
מעולמות, מן ההכרח
שיהיה "גִּרְמוּדֵי חַד", כלי
לקליטת אור זה
בפנימיות, - וזהו ענין
הצדקה. וְלִפְיָכֶּךָ - ולכן,
נִקְרָאת צְדָקָה לְשׁוֹן
נִקְבָּה, "צְדָקָתוֹ עֲמֶדֶת
לְעַד", - הרי ש"צדקה"
היא לשון נקבה,
שֶׁמִּקְבֶּלֶת הָאֶרֶץ מֵאִיזֵסוֹף הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין,
הַמְתַּלְבֵּשׁ - ומתגלה, בְּתוֹכָהּ כְּעוֹלָם הוּא הַנִּשְׁמִי בְּזִמְנֵן
הַתְּחִיָּה. - של תחיית המתים. הרי זו הוספה למה שנאמר
לעיל, ש"עומדת" לשון נקבה הוא במי שמקבל התעוררותו
מאדם אחר, ולכן הוא מצויין בלשון נקבה, מפני שהתעוררות
לצדקה אצלו היא בבחינת נקבה, מקבל - אלא הצדקה עצמה
היא בבחינת נקבה ומקבל, מפני שהיא כלי "לקבל" בו את
"אור אין סוף" ה"סובב", היא כלי לקבלה, אֲבָל - הפסוק¹⁴:
"צִדֵּק לִפְנֵי ה' יִחַלֵּף" הוא לְשׁוֹן זָכָר, - "צדק" ו"יחלף", היא
מִדַּת הַחֶסֶד הַמְתַּעֲוֶרֶת בְּלִב הָאָדָם מַעֲצָמוֹ, - שלא
על-ידי ההתעוררות של "מעשה", עַל-יְדֵי הַתְּעוּרָרוֹת אֲהֶבֶת
ה' בְּקִרְיָאת שְׁמֵעַ, וְלִדְבָקָה בּוֹ, וְלִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד",
וְ"כָּל מֵאֲדָה" כְּפִשּׁוּטוֹ וְכוּ'. - כלומר בכסף של¹⁸,
שמאהבת ה' ומסירות נפשו לה' - באה ההתעוררות למתן
צדקה, וְכִ"אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא", - בהתעוררות שלמטה, מן
האדם ומסירות נפשו ורצונו הפנימי להקדוש-ברוך-הוא, וְכַמִּים
הַנִּשְׁמִים לַנִּשְׁמִים בְּכָל אָדָם הַעֲלִיּוֹן כו' - שעל הכסא

1 זקוקים ל"כלי" בו ייאחז האלקות וישמש כ"פתילה", המתבטל
2 ובלה לגמרי באש האלקי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֲרָיו.
3 וְהַגּוֹף וְהַכָּלִי לְאוּרֵי וְתַבְרָךְ, - ל"אור אין סוף", היא מִדַּת
4 הַחֶסֶד וְנִדְיבֵת הַלֵּב, לִתֵּן וּלְהַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת לְמֵאֵן דְּלִית לֵיהּ
5 כו', - למי שאין לו משל
6 עצמו, הרי שמדת החסד
7 ונדיבות הלב - הנתינה
8 בסבר פנים יפות ובהרגשת
9 העני - הם כלי לאורו
10 יתברך, כְּמוֹ שֶׁבָּתוֹב
11 ב'תקונים'¹²: "וְכַמִּה" ¹²
12 גּוֹפִין תְּקִינָה לֹא, -
13 וכמה גופים תיקנת להם -
14 לקבלת האורות של
15 הספירות, וְאֲתַקְרִיאוּ
16 בְּתִקּוּנָא דָּא חֶסֶד דְּרוּעָא
17 יְמִינָא, - והם נקראים
18 ב'תיקון' זה: חסד - הזורע
19 דימניות, וכשם שלמעלה,
20 חסד היא "דרועא ימינא"
21 (זרוע ימנית), כך מדת
22 החסד של האדם היא כלי
23 לימין וגילוי של מעלה,
24 וְכָל הַגּוֹף נִכְלָל בְּיָמִין, -
25 "ממין" הוא כל עיקרו של
26 הגוף, וְכָךְ אִמֵּר הַפְּתִימָה¹³:
27 "לְבוּשׁוֹ צְדָקָה"¹⁴. -
28 שצדקה היא לבושו -
29 סתם - של כל ה"גוף" -
30 של הקדוש ברוך הוא, לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף".
31 וְזֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ ר'ו¹⁵: "אֵין הַצְדָקָה מִשְׁתַּלְמָת אֵלָּא לְפִי חֶסֶד
32 שְׁבָה, שְׁנֵאמַר¹⁶: "וְרָעוּ לָכֶם לְצַדִּיקָה, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד"; -
33 ששכר הצדקה הוא בהתאם לחסד שבאותה צדקה, כפי החסד
34 ונדיבות הלב שהיו בנתינת הצדקה - כך הוא הקצירה והשכר
35 לאותה צדקה. מדוע נקראת צדקה "זריעה" והשכר "קצירה"?
36 שֶׁהַקְצִיר - של התבואה, הוא גִּלּוֹי הַזְרִיעָה הַטְּמוּנָה בְּאֶרֶץ,
37 וְכָךְ הוּא הַצְדָקָה וְהַחֶסֶד שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּזִמְנֵן הַגְּלוּת, היא
38 טְמוּנָה וְנִסְתָּרֶת עַד זִמְנֵן הַתְּחִיָּה, - עד תחיית המתים, כשם
39 שהזריעה טמונה ונסתרת בארץ, שִׁיתַּלְבֵּשׁ - בזמן תחיית
40 המתים, וְאִיר אִיזֵר אִיזֵסוֹף בְּרוּךְ-הוּא כְּעוֹלָם הוּא הַנִּשְׁמִי,
41 - ההתלבשות וההתגלות הן הקצירה והזריעה של צדקה.
42 באיזה אופן תהיה ההתלבשות וההתגלות של "אור אין סוף"?
43 - יסביר רבנו הזקן להלן שזה על-דרך ועוד יותר, מאשר
44 ההתלבשות וההתגלות בכלים של הספירות בעולם
45 ה"אצילות". ובלשון רבנו הזקן: וְאִיהוּ וְגִרְמוּדֵי חַד, - ומה
46 שהוא, "אור אין סוף" שבאצילות, ו"גרמודי", הכלים, הם דבר

11. תניא ח"א פנ"ג. 12. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 13. בפיוט "אתה הוא אלקינו" שכתפלת שמו"ע דר"ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מאגה"ק ס"ג עיי"ש". 15. סוכה מט, ב. 16. הושע י, יב. 17. תהלים פה, יד. 18. ברכות נד, א.

כל עלמין". אך, כשהתעוררות באה מאדם אחר, אז זה רק
בבחינת "מקבל", כלי לקבלת האור ה"סובב", והמדובר בהארה
בלבד מ"אור הסובב". וזהו — מה שלגבי "צדק" הוא אומר
לפניו יהלך, שמוליד וממשיך "פנים" העליונים —
הפנימיות של "אור אין
סוף", מלמעלה
מהאצילות עד עולם
העשיה. וכעת עת
לקצר, וכל טוב מהם
לא יבצר, "הטיבה ה'
למוכים — הנותנים
נתינות גדולת לצדקה,
ולישירים בלבבותם",¹⁹ —
הרוצים לתת יותר — אלא שאין ידם משגת, בנפש תדרשנו:
— כברכת ותפלת הדורש טובתם — הכוונה לרבנו הזקן, כותב
אגרת קודש זו.

אגרת הקדש

ב"ה הסוכ"ע למטה מטה בעוה"ו הגשמי בבחי' גילוי
בזמן התחיה כמבואר במכתב דאשתקד באריכות. וזהו
לפניו יהלך שמוליד וממשיך פנים העליונים מלמעלה
מהאצי' עד עולם העשי' וכעת עת לקצר וכל טוב מהם לא
יבצר הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבבותם כנפש תדרשנו:

1 — "אתערותא דלעילא", — ההתעוררות מלמעלה, שבהתאם
2 להתעוררות שלמטה, וכמידת מסירות "פנימיות" רצונו
3 להקדוש-ברוך-הוא, שהתבטאה בענין של עשיה גשמית,
4 בנתינת צדקה — כך גם הוא המושבת אור-אין-סוף ברוך-
5 הוא הסוכב-כל-עלמין
6 למטה מטה פעולם היה
7 הנשמי בבחינת גילוי
8 בזמן התחיה, — של
9 תחיית המתים, במבאר
10 במכתב דאשתקד
11 באריכות. — הרי
12 כשהתעוררות לצדקה
13 באה מעצמו, מעבודתו
14 בתפלה — היא נקראת "צדק", לשון זכר. שכן, הוא "משפיע"
15 וממשיך את האור ה"סובב כל עלמין", וכפי שיסביר רבנו הזקן
16 להלן, הוא ממשיך את ה"פנים" והפנימיות של האור ה"סובב

19. תהלים קכה, ד.

המשך ביאור למס' נדה ליום שישי עמ' ב

29 תא שמע ב'סוד אלוה עלי אלהי' שזה ודאי מדבר על שעת העיבור.
30 רבי שמלאי ממשיך ומלמד על שעת הלידה: ובין שבע העובר
31 לאויר העולם, בא מלאך וסמרו על פיו ומשכחו ויבין שבע העובר
32 את כל התורה בולה, שנאמר (בראשית ד' ז) 'לפתח חמאת רובין'.
33 והולד אינו יוצא מן ה—ממעי אמו לאויר העולם עד שמשביעין
34 אותו, שנאמר (ישעיהו מה כג) 'כי לי תכרע כל ברך תשבע כל
35 לשון', ומה שכתוב 'כי לי תכרע כל ברך' זה נאמר על יום המיתה,
36 שהרי מצינו שלשן כריעה נכתב על המתים, כמו שנאמר (תהלים
37 כב ל) 'לפניו יכרעו כל יודי עפר', כלומר כל המתים שיורדים
38 עתה לעפר. ומה שכתוב 'תשבע כל לשון' זה נאמר על יום הלידה,
39 שנאמר (תהלים כד ד) 'זקן כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו
40 ולא נשבע למרמה', שהפסוק משבח את מי ששומר את שבועתו,
41 והכוונה על מה שנשבע בהיותו עובר לקיים את כל התורה, ואין
42 לומר שהכוונה למי שאינו נשבע לשקר, שהרי פסוק זה הוא
43 תשובה לפסוק שלפניו 'מי יעלה בהר ה', ומשום שלא נשבע
44 לשקר אינו חשוב עד כדי לעלות בהר ה'.
45 רבי שמלאי מבאר: ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק
46 ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, תהי
47 בענין — תחשיב את עצמך ב'רשע'. ומזהירים אותו, והו' יודע
48 שהקדוש ברוך הוא מהור ומשקרתיו מהורים ונשמה שנתן בך מהורה
49 היא, אם אתה משקרה במהרה, ובלא חטאים, מוטב, ואם לאו,
50 תריני נטילת מוקד.
51 ברייתא בענין זה: תנא דבי רבי ישמעאל, משל לבן שמסר תרומה
52 לעם הארץ שיש לחשוש שיטמא אותה, ואמר לו הכהן לעם
53 הארץ, אם אתה משקרה במהרה, מוטב, ואם לאו, תריני שורפה
54 לפניך כדין תרומה שנטמאת שצריך לשורפה.
55 הגמרא מביאה פסוק נוסף המלמד שמשביעים את העובר: אמר
56 רבי אלעזר,

1 אפילו שעה אחת.
2 רבי שמלאי ממשיך בדבריו: ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט
3 מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (איוב כט ג) 'בקהל נרו עלי ראשי
4 לאורו אלה חשך', כלומר שהיה על ראשי נר שהאיר לי בחושך,
5 והיינו במעי אמו. ואל תתמה כיצד מביט עד סוף העולם, שהרי
6 מצינו כן בכל אדם שישן כאן ורואה הלום באספמא — במקום
7 רחוק.
8 רבי שמלאי מלמד על מעלת הימים שהעובר במעי אמו: ואין לך
9 ימים שאדם שריו בהם במוכה יותר מאותן הימים שהוא במעי אמו,
10 שנאמר (שם כט ג) 'מי יתני כרחי קדם כימי אלוה ישמרני', שאיוב
11 ביקש לחזור לזמן שד' שמר אותו שמירה מיוחדת, ואיך ימים
12 שיש בהם ירחים ואין בהם שנים, שהרי מכך שאמר איוב 'כירחי
13 קדם' ולא 'כשנות קדם', מלמד שדיבר על תקופה שכוללת רק
14 כמה חודשים, הו' אומר אלו ירחי לידה — תשעת החדשים שהעובר
15 במעי אמו. ומה שאיוב ביקש לחזור דווקא לימים אלו, ולא לימים
16 שקודם היסורים אף שהיו לו בהם הרבה טובות וכמבואר
17 בפסוקים, מוכח שאין לאדם ימים טובים יותר מאלו.
18 רבי שמלאי ממשיך ללמד על העובר: ומלמדן אותו את כל
19 התורה בולה, שנאמר (משל ד ד) 'וידעי ויאמר לי יתקד דברי לך
20 שמו מצותי ותיה', כלומר שד' לימד אותו ואמר שדברי התורה
21 יכנסו בלבי ואשמור את המצוות, ואמר זאת על הזמן שהיה במעי
22 אמו. ואומר — ונאמר עוד (איוב כט ד) 'בסוד אלוה עלי אלהי',
23 שאיוב אמר שבשעה שאמו שימשה לו כאהל למסתור ומחסה
24 וזמן העיבור, זכה לסוד ה', כלומר ללמוד את התורה.
25 שואלת הגמרא: מאי ואומר — מדוע צריך להביא פסוק נוסף.
26 משיבה הגמרא: וכי תימא נביא הוא דקאמר — שאם תדחה שאין
27 להוכיח מהפסוק במשלי כיון שאינו מתייחס לזמן העיבור אלא
28 ששלמה המלך שהיה נביא אמר זאת על דוד אביו שלימדו תורה,

יום ראשון

יום רביעי

יט חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר"ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות היא "שמע ישראל", "שמע" ראשי תבות "שאו מרום עיניכם", ואומר 'מרום' ולא 'שמים', 'מרום' הוא גבה יותר גבה, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר "וראו מי ברא אלה".

יום שני

יום חמישי

כ חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי' אדמו"ר אומר דא"ה, אלא שהי' בחשאי, מלבד כשאירע בש"ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין, אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי' בחסד וברחמים. - האט עס געווערט זיבען יאהר.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נשמתו-עדן - שנת כתר"א - כלשון הצ"צ. נקרא על שם אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו היה אדני אבי מורי ורבי [הרשב"א] אומר דא"ה [= דברי אלקים חיים, חסידות], אלא שהיה בחשאי, מלבד כשאירע בשבת-קדש. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין [=בעולם הזה] אמר מאמר "נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה". כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי"ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהיה בחסד וברחמים. - זה ארץ שבע שנים [עד שנת תרפ"ז - שנת המאסר והגאולה].

יום שלישי

יום ששי

כא חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: וז"ש . . . 300 באריכות ע"ש.

עבודת התפלה היא המביאה השגת המוח בהרגשת הלב, ושניהם יחד בעבודה בפעל המצות ביראת שמים וקנין מדות טובות.

יום
רביעי

שבת

כב חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קורקו.
תניא: והנה מודעת . . . ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות המגיד ממעזריטש ששמע רבנו הזקן בהיותו שם בפעם הראשונה - שלהי קץ תקכ"ד עד אחרי חג הפסח תקכ"ה:

"אנכי עשיתי ארץ, ואדם עליה בראתי". "אנכי" מי שאנכי, שהוא נעלם ונסתר גם מנאצלים היותר עליונים, הלביש עצמותו יתברך בכמה צמצומים להאציל הנאצלים ולברא הנבראים, שרפים חיות ואופנים מלאכים ועולמות עד אין מספר, ובצמצומים עד אין שעור, "עשיתי ארץ" הלזו הגשמיים. "ואדם עליה בראתי", האדם הוא תכלית ההתהוות, ובראתי בגימטריא תר"ג הוא תכלית האדם, וכדאיתא [וכפי שכתוב] ב'פרדס' בשם ספר הכהיר, "אמרה מדת החסד לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, מימי היות אברהם בארץ, לא הצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברהם עומד ומשמש במקומי". כי אברהם שהוא נשמה בגוף, ועוסק בהכנסת אורחים לפרסם אלקותו יתברך בעולם הזה התחתון, הוא למעלה במעלה ובמדרגה לגבי מדת החסד דאצילות. ו"אמרה מדת החסד לפני הקדוש ברוך הוא", הוא קנאת מדת החסד דאצילות, אשר קנאה בעבודת אברהם עליו השלום.

יום
חמישי

יום ראשון

כג חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קח-קיב.
תניא: ל. מודעת . . . ומספר וד"ל.

צוויי און צוואנציג מאל האט מען ארעסטירט דעם צ"צ אויף דער אסיפת הרבנים אין פעטערבורג, תר"ג, פאר זיין אנטקעגענשטעלען זיך דער פאדערונג פון דער מלוכה וועגען שינוים בחנוך וכו'. דער מיניסטער האט אים געפרעגט: דאס איז דאך מרידה במלכות? דער צ"צ האט געענטפערט: מורד במלכות איז חייב מיתה בגוף, אבער מורד במלכות שמים איז חייב מיתה בנפש. איז וואס איז גרעסער?

עשרים ושתים פעם אסרו את ה"צמח צדק" באסיפת הרבנים בפטרבורג, תר"ג, בגלל התנגדותו לדרישת המלכות אודות שנויים בחנוך וכו'. שאלו השו: זו הרי מרידה במלכות? השיב ה"צמח צדק": מורד במלכות חייב מיתה בגוף, אף מורד במלכות שמים חייב מיתה בנפש. מה אם כן גדול יותר?

יום
שישי

יום שני

כד חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שני עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: לא. נודע . . . האברים כו'.

בענינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, ולהודות לה' יתברך כייטוב, על חסדו אתו עמו. -

בענינים הרוחניים צריך להסתכל במי שהוא למעלה ממנו, ולהתחנן לה' שיתן לו דעה טובה להתלמד ממנו, וכח ועז שיוכל לעלות בעלוי.

שבת
קודש

יום שלישי

כה חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תנאי: לב. ברכ . . . כנפש תדרשנו.

השגחה העליונה בריינגט יעדען אין זיין וואוינארט צוליב חיזוק היהדות והרבצת התורה.

ווען מען אקערט און מען פארזייט – וואקסט.

ההשגחה העליונה מביאה כל אחד למקום מגוריו לשם חיזוק היהדות והרבצת התורה.
כאשר חורשים וזורעים – צומח.

המשך ביאור למס' נדה ליום שני עמ' ב

8 הרי שנינו בברייתא, אשה המפלת נפל הדומה למין בהמה או תני
9 ועוף, והפילה שליח עמה, בזמן שהשליח קשורה עמה אין חוששין
10 לולד אחר – לומר שהשליח היא של וולד אחר ונימוח, ולכן אם
11 היתה הלידה בלא דם, האשה טהורה, אבל אם אין שליח קשורה
12 עמה חוששין לולד אחר – חוששים שמא השליח של וולד אחר
13 שנימוח, לפיכך הריני ממיל עליהן

1 הוסיף רבי יוסי ושאל את רבי, קשורה בו מהו – אם היתה השליח
2 קשורה באותה דמות עורב שהפילה, שמא באופן זה תולים אותה
3 בה, ואף שאין במינו שליח, אמר ליה רבי, דבר שאינו אפשרי
4 שאלה, שהאיל ואין במינו שליח, אי אפשר שתצא שליח קשורה
5 בנפל שהוא בדמות של עורב.
6 הגמרא מקשה מברייתא על רבי: איתביה – הקשו בני הישיבה על
7 רבי שאמר שאי אפשר שתהיה שליח קשורה בדמות של עופות,

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' א

24 של יעקב 'יששכר חמור גרם, והיינו שהחמור גרם לו ל'יששכר,
25 כלומר שהקדוש ברוך הוא הטא את החמור שיעקב רכב עליו
26 לאהל לאה, וזה גרם שיששכר יבוא לעולם לפי שבאותו הלילה
27 התעברה לו. ומכאן רואים שהקדוש ברוך הוא מצפה לטיפה של
28 הצדיק.
29 הגמרא מלמדת מתי אשה יולדת זכר ומתי נקבה: אמר רבי יצחק
30 אמר רבי אמי, אם האשה מורעת תחילה לפני האיש, היא יולדת
31 זכר, ואם האיש מוריע תחילה, יולדת נקבה, שגמרא (ויקרא יב ב)
32 'אשה כי תוריע וילדה זכר', ומדויק שאם האשה מורעת תחילה,
33 יולדת זכר.
34 תני רבנן, בראשונה היו חכמים אומרים שאם האשה מורעת תחילה
35 יולדת זכר ואם האיש מוריע תחילה יולדת נקבה, ולא פירשו חכמים
36 את הדבר מנין שזה כך, עד שבא רבי צדוק ופירשו שהלימוד הוא
37 מהפסוק (בראשית מו טו) 'אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בשרן
38 אדם ואת דינה בתו', שהפסוק תלה את הוֹכְרִים בַּנְּקֻבוֹת – שהבנים
39 מיוחסים ללאה ו'בני לאה', ונקבות בְּזָכָרִים – ואת הנקבות יחס
40 לזכרים ו'זאת דינה בתו', והיינו משום שביצירת הבנים האם
41 מורעת תחילה, וביצירת הבנות האב מוריע תחילה.
42 עוד בענין זה: נאמר (דברי הימים א' ח מ) 'ויהיו בני אולם אנשים
43 גבורי חיל ודרכי קשת ומרבים בנים ובני בנים', שואלת הגמרא: מה
44 הכוונה 'מרבים בנים ובני בנים', וכי בְּיָדוֹ – ביכולתו של אדם
45 להרבות לו בנים ובני בנים. מבארת הגמרא: אלא מתוך

1 אומרת הגמרא: ודבר זה שהאדם נוצר מהחלק הברור שבטיפה
2 הוא בְּדָרְכֵי אִבְהוֹ, דְּרַכֵּי אִבְהוֹ רָמִי – הקשה, שבמקום אחד בְּתִיב
3 (שמואל ב' כב ט) שרוד אמר 'וְתוֹרֵנִי חֵיל לְמַלְחָמָה', ותיבת
4 'וְתוֹרֵנִי' בלא האות אל"ף היא לשון זורה, ובְּתִיב (תהלים יח לג)
5 'הָאֵל הַמַּאֲרִיז חֵיל', עם האות אל"ף שפירושה 'המחזיק', וביאר
6 רבי אבהו את השינוי, שהפסוקים משלימים זה את זה, וכך אמר
7 דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, וְיִרְתֵּנִי וְרוֹחֵנִי – בררת
8 וזרקת את שאר חלקי הטיפה ועשית אותי רק מהחלק הברור שבה
9 וכיון שנוצרת רק מהחלק המשובח של הטיפה, לכך אני חזק.
10 דרש רבי אבהו, מאי דבְּתִיב (במדבר כג י) בברכת בלעם 'מי מִנֵּה
11 עַפְרָיִם יַעֲקֹב וּמִסֹּפֶר אֶת רֵכֶע יִשְׂרָאֵל', שזה מלמד שהקדוש ברוך הוא
12 יושב וסופר את רבֵּעֵי וְתִיבָהּ – עונת תשמיתו של יִשְׂרָאֵל ומצפה
13 מתי תבא טיפה של זרע שהצדיק נוצר הימנה. ועל דבר זה נסמית
14 (נחעוורה) עינו של בלעם הרשע, שאמר בלעם, כיצד יתכן שמי
15 שהוא טהור וקדוש (הקדוש ברוך הוא) ומְשַׁרְתֵּנוּ – מלאכיו) מְהוֹרִים
16 וקְדוּשָׁה יִצְיִן בְּדָבָר זֶה, וכיון שאמר כך מִדֵּ נִסְמִית עֵינוֹ, דְּבְתִיב –
17 שכתוב (שם כד ג) 'נָאם הַנֶּגֶב תִּשְׁתֹּם הָעֵץ', שהיה עיור בעין אחת.
18 עוד מקום שמצינו שהקדוש ברוך הוא מצפה לטיפה של הצדיק:
19 וְהָיָה דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דְּבְתִיב (בראשית ל טו) 'וַיִּשְׁכַּב עִמָּה
20 בְּלִילָה הַוא', שאף שאותו הלילה לא היה הזמן של יעקב להיות עם
21 לאה, מכל מקום שכב עמה, ולשון הפסוק 'הוא' מרמז לקדוש
22 ברוך הוא, וזה מלמד שהקדוש ברוך הוא סִינֵעַ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שִׁיעָקֵב
23 ישכב עם לאה באותו הלילה, שגמרא (בראשית מט יד) בברכות

איסור 'אותו ואת בנו' – גם בחיה ? יום ראשון י"ט חשון ה'תש"פ

שחיטת עז עם בנה. ולפי זה, אם הבן אינו דומה לעז ואין חשש לטעות - יש להתיר.

אך ה'תבואות שור' (ס"ו טז סקל"ב) נקט בשיטת הרמב"ם שאף אם צורת הבן אינה דומה לעז אלא היא כצורת הצביה, חכמים אסרו את שחיטת הצביה עם בנה מחשש שמא ישחט את הבן עם אביו הנז, והרי איסור 'אותו ואת בנו' הוא גם בזכרים (להלן הי"א).

ועוד ביאר ה'תבואות שור' בשם הראשונים (הרא"ש וריבנו ירוחם):

הרמב"ם חושש לדעת רבי יהושע בן לוי (בכורות ז, א) שהחיה והבהמה אינן מתעברות זו מזה, וכאשר בא עז על הצביה וילדה יש להניח שזה רק נראה כך, אבל באמת אחד מהם (הצביה או העז) אינו כפי שנראה לעינינו אלא שניהם מאותו המין, בהמה או חיה, כי רק כך תיתכן לידה. ולכן, אסור לכתחילה לשחוט את הצביה ובנה ביום אחד שמא אין זו צביה אלא עז ושניהם ממין הבהמה.

הלכות שחיטה פרק יב, הלכה ח: עז הקא על הצביה – אסור לשחט אותה ואת בנה, ואם שחט אינו לוקה; פרה ובנה אסרה תורה, לא צביה ובנה.

והקשה על כך הרשב"א (תורת הבית, בית ב שער ד. חולין פ, א): בגמרא (חולין עט, ב) אמרו שהכל מודים בצביה שבא עליה תיש וילדה, ושחט את הצביה ובנה ביום אחד שאינו עובר על "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", כי בתורה נאמר 'שור או שה' ו"שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו". היינו, שהתורה לא אסרה כאשר האם היא ממין 'חיה' אלא רק אם היא ממין 'בהמה'. ואם כן, מהיכן למד הרמב"ם לאסור שחיטת חיה ובנה ביום אחד?

והש"ך (יור"ד ס"ו טז סקל"ב) הביא את ביאורו של ה'בית יוסף' (יור"ד שם. בשם מהר"י חביב) שהרמב"ם אסר שחיטה זו לכתחילה מחשש למראית עין, אך תמה על זה: "לא ידעתי מה מראית העין שייך בדבר, דמי יודע שבא מן העז?"

וביאר ה'ראש יוסף' (חולין שם): כאשר הבן דומה לאביו (העז) יסברו הרואים שגם אמו היתה עז ויבואו להתיר

שבועה בלתי אפשרית יום שני י"ט חשון ה'תש"פ

עצמו מלאכול עד שיסתכן, אך מאחר ואז יהא חייב לאכול ולעבור על שבועתו, הרי זו שבועה שאי אפשר לקיימה. ואילו לדעת הר"ן שבועה שאי אפשר לקיימה היא רק כזו שקיומה אינו אפשרי מצד המציאות, אך כאן מצד המציאות קיומה אפשרי (שהרי יכול להימנע מלאכול בפועל) אלא שמצד הדין אסור לו לקיימה, וזו אינה שבועת שווא.

ויש לבאר גם באופן אחר:

לדעת הר"ן, כאשר יגיע לידי סכנה ויאכל, הרי יאכל בהיתר מחמת פיקוח נפש. ולכן אין זה נחשב שעבר על שבועתו, ואם כן זו שבועה שאפשר לקיימה.

אך לדעת הרמב"ם, אמנם יאכל בהיתר ולא יעבור על איסור שבועה, אבל גם קיום השבועה אין כאן, ולכן גם זו שבועה שאי אפשר לקיימה.

(אפקי יום ח"א ס"י כח)

הלכות שבועות פרק א, הלכה ז: רביעית, שנשבע על דבר שאין בו לעשות. ביצר? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים, וכן כל פיצא כזה..

הרמב"ם מדמה בין שבועה 'שלא יישן שלושה ימים' לשבועה 'שלא יאכל שבעה ימים' וכולל את שתיהן בחלוקה הרביעית של 'שבועת שווא' - שבועה שאי אפשר לקיימה, משום שאדם אינו יכול להתקיים ללא שינה שלושה ימים או ללא אכילה שבעה ימים.

אך הר"ן (שבועות כה, א) חולק וסובר ששבועה 'שלא אוכל שבעה ימים' אינה דומה ל'שבועה שלא אישן שלושה ימים', כי בשינה אין הדבר תלוי בו והוא יירדם בעל כורחו, אך ביכולתו להימנע מלאכול אלא שעל ידי כך יגיע לידי סכנה ויצטרך לאכול כי פיקוח נפש דוחה כל התורה, ונמצא שלא עבר על השבועה.

ובביאור דעת הרמב"ם נראה כי אף שאדם יכול למנוע

מתי אין 'חצי שיעור' אסור מן התורה? יום שלישי כ"א חשון ה'תש"פ

והנשבע שלא יאכל, כתב הר"ן (שבועות ט, א מדפי הרי"ף) בשם 'יש אומרים' שמותר לאכול פחות מכזית כי כשנשבע לא התכוין לאסור על עצמו אלא כזית.

אבל הרמב"ם כאן כתב שהנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית "הרי היא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות". וביאר הר"ן (שם) כי אף שמשמעות דבריו של הנשבע היתה לאסור על עצמו שיעור אכילה שלם, כיון שה'חצי שיעור' ראוי להצטרף ולהשלים לשיעור, הרי זה ככל 'חצי שיעור' האסור

הלכות שבועות פרק ד, הלכה א: מי שנשבע שלא יאכל היום, ואכל פחות מכזית - פטור; שאין אכילה פחותה מכזית, והרי הוא כאוכל חצי שיעור מנבלות וטרפות ופיצא כזה.

'חצי שיעור' אסור מן התורה (יומא עד, א), ואף ש"כל איסורי מאכלות שבתורה - שיעורן בכזית בינוני בין למלקות בין לכרת... אסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האסור" (הל' מאכ"א פ"ד ה"ב).

מן התורה כי 'חזי לאצטרופי'.

והקשה הגר"ע איגר (תשובות רע"א סו"ס קנד):

אדם יכול 'להישאל' (להתחרט) על שבועתו, וכשהחכם מתיר לו את השבועה הרי היא נעקרת למפרע. ואמר רבא (שבועות כז, ב), שהנשבע על כזר שלא לאוכלה ואכלה, אם שייר ממנה שיעור כזית הרי זה 'נשאל' עליה ומתירים את השבועה למפרע ומותר לאכול גם את הנשאר. אבל אם אכלה כולה - אין נשאל עליה, כי אם אין מה להתיר מכאן ולהבא - אין מתירים את השבועה.

ולפי דברי הרמב"ם שגם בפחות מכזית חלה השבועה ונאסר מן התורה, יש לתמוה: מדוע רק אם שייר כזית יכול

'להישאל', הרי גם פחות מכך אסור מן התורה, והתרת השבועה יכולה לחול על זה?

ותירץ: 'חצי שיעור' אסור מן התורה רק אם כל השיעור נמצא ואז החצי 'חזי לאצטרופי' לשיעור שלם, אבל הנשבע על כזר ואכלה ושייר ממנה רק כחצי זית, ואין יותר כדי שיוכל להצטרף - הנשאר מותר, ואם כן אין על מה שתחול ההתרה.

ומסתפק: האם לפי זה יהא מותר לאכול (מן התורה) חמץ פחות מכשיעור בסוף היום האחרון של פסח, או לאכול פחות מכשיעור ברגע האחרון של יום הכיפורים, כאשר אין שהות להשלים לשיעור?

'דון מינה ואוקי באתרה' או 'דון מינה ומינה' יום רביעי כ"ב חשון ה'תש"פ

לא כפר בבית דין (כסף משנה).

והקשו אחרונים (לח"מ הל' מעשה הקרבנות פט"ז הי"ד, תרי"ט מנחות פ"ג מ"ה):

בהלכות מעשה הקרבנות (פי"ז הט"ו) כתב הרמב"ם: "האומר הרי עלי יין, לא יפחות משלשה לוגין, הרי עלי שמן לא יפחות מלוג". ולפי האמור בגמרא (מנחות קז, א) הלכה זו שנדבת שמן למזבח היא מלוג ומעלה היא לדעת הסובר 'דון מינה ומינה'. כי את עצם הדין שמנדבים שמן למזבח (בקרן בפני עצמו ולא כחלק מקרבן מנחה) לומדים מפרשת מנחה ('דון מינה') וגם את פרטיו, היינו השיעור הנדרש, לוג, לומדים מקרבן מנחה ('ומינה'). מה שאין כן למאן דאמר 'דון מינה ואוקי באתרה', הרי אף שעצם דין נדבת שמן נלמד מקרבן מנחה ('דון מינה') - את פרטיו לומדים מנסכים, כי קרבן שמן דומה לנסכים שקרבים על המזבח בפני עצמם ('ואוקי באתרה') וכשם ששיעור נסכים הוא שלשה לוגים אף שמן שיעורו שלשה לוגים. ולכאורה הרמב"ם סותר את עצמו כי מצד אחד פסק כדעה האומרת 'דון מינה ומינה', ששמן לא יפחות מלוג, ומצד שני פסק כדעה ש'דון מינה ואוקי באתרה'!

ומבאר ה'כפות תמרים' (סוכה לו, ב):

ההלכה היא 'דון מינה ואוקי באתרה' (וכמו שפסק כאן), וכן אמר רבינא "דכולי עלמא דון מינה ואוקי באתרה" (מנחות סב, א). אך בנדבת שמן יסבור הרמב"ם שאין לדמות שמן לנסכים, שהרי כל עיקר הדין שמנדבים שמן הוא בפרשת מנחה, ולא מסתבר ש'אתרה' של נדבת שמן הוא בנסכים, אלא אדרבה, יותר נראה ש'אתרה' הוא בפרשת קרבן מנחה, ולכן לומדים גם את שיעורו מפרשת מנחה.

יום חמישי כ"ג חשון ה'תש"פ

מתי מעיד המלך בבית דין?

(שבועות לא, א, ורש"י שם).

והקשו אחרונים (תוס' יו"ט הוריות פ"ב מ"ה. תוס' יום הכיפורים יומא עד, א, ועוד):

בהלכות שגגות (פ"ה ה"ז) כתב הרמב"ם "המלך וכהן משיח מביאין קרבנם על שבועת העדות", ואס"כן המלך ראוי להעיד והרי זו סתירה לדבריו כאן שאין המלך מעיד!

הלכות שבועות פרק ז, הלכה א: הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּקִמּוֹן... וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, או שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ, וְכָפַר - הֲרִי זֶה הַתּוֹבֵעַ חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפְקָדוֹן... שֶׁבִּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן, אַחֵר הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עֲצָמוֹ, וְאַחֵר שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַחֵר וְכָפַר... חֵיב.

נחלקו תנאים בשבועת הפקדון (שבועות לו, ב):

רבי מאיר אומר, הנשבע מפי עצמו חייב ב'שבועת הפקדון' (ואם הודה שנשבע לשקר חייב בתשלומין ובקרבן אשם) בין בפני בית דין ובין שלא בפני בית דין, אבל המושבע מפי אחרים חייב רק אם כפר בבית דין. והטעם: ב'שבועת הפקדון' נאמר רק דין נשבע מפי עצמו, ודין מושבע מפי אחרים נאמר רק ב'שבועת העדות' ולומדים בגזירה שוה 'משבועת העדות' שגם ב'שבועת הפקדון' - המושבע מפי אחרים חייב, כי רבי מאיר סובר 'דון מינה ומינה' - כיון שחייב מושבע מפי אחרים נלמד מהכתוב ב'שבועת העדות' ('דון מינה') לומדים משם ('ומינה') גם את כל הפרטים. וכיון שב'שבועת העדות' חייב רק אם כפר בבית דין, כך גם ב'שבועת הפקדון' - מושבע מפי אחרים (שנלמד מ'שבועת העדות') חייב רק אם כפר בבית דין.

אבל חכמים סוברים 'דון מינה ואוקי באתרה', ואף שדין מושבע מפי אחרים נלמד מ'שבועת העדות' ('דון מינה'), פרטי הדין נקבעים על פי הכללים ב'שבועת הפקדון' ('ואוקי באתרה'), וכיון שב'שבועת הפקדון' חייב אף אם כפר שלא בפני בית דין (במושבע מפי עצמו), גם המושבע מפי אחרים חייב אף אם לא כפר בבית דין.

והרמב"ם כאן פסק כחכמים (שבועות לו, ב) שאין הבדל בין נשבע מפי עצמו לנשבע מפי אחרים, ובשניהם חייב אף אם

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: הִיוּ עָרִיו או אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל... או שְׁהָיָה אֶחָד מֵעָרִיו מֵלֵךְ, שְׁאִינוּ רָשָׁא לְהַעֲד... וְכָפַר וְנִשְׁבָּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת.

שבועת העדות (מי שחייבוהו להעיד ונשבע לשקר שאינו יודע, חייב קרבן) אינה נוהגת במלך שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך, ובזיון הוא למלך להעיד בפני בית דין

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פט

מצד דיני הנפשות שבעדות זו והיא כוללת בתוכה גם דין ממון (הפסד הכתובה) חייב קרבן שבועה כשנשבע לשקר. והר"מ חביב מתרץ:

מלך אינו מעיד בבית דין משום כבודו רק כאשר בעלי הדין הם מאנשי העם, אבל אם אחד מבעלי הדין הוא מלך אחר, עדות המלך על חברו אינה זלזול בכבודו, ויתכן שיתחייב גם בשבועת העדות.

ובאופן אחר יש לומר: המלך אינו מעיד כלל ופטור משבועת העדות רק כשהעדות היא בזמן מלכותו, אבל אם שבועת העדות היתה בעודו הדיוט ואחר כך נתמנה למלך חייב להביא קרבן על השבועה שנשבע לפני כן.

ותירץ ה'תוספות יום טוב': מלכי בית דוד אינם מעידים בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות החמורים, מעידים. ולכן יתכן שהמלך יביא קרבנו על שבועת העדות.

וב'תוספות יום הכפורים' (להר"מ חביב. יומא עד, א) הקשה: איך אפשר לומר שחייב המלך להביא קרבן על שבועת העדות הוא כשנשבע להעיד בדיני נפשות, והרי אין חייבים שבועה "אלא על כפירת עדות ממון" (לעיל פ"ט ה"ג)? ומבאר ה'שב שמעתתא' (ש"ז פ"א):

יש להעמיד את דין הרמב"ם (בהלכות שגגות) בעדות נפשות שמעורב בה גם דין ממון, כגון שהבעל הביא עדים שזינתה אשתו ובכך מפסידה כתובתה. וכיון שנתחייב המלך להעיד

האם הפקר מפקיע מרשות בעלים?

יום שישי כ"ד חשון ה'תש"פ

הנכסים עוד."

וה'ערוך השלחן' (סי' רעג, ד) כתב שהמפקיר אכן מסתלק מנכסיו ע"י אמירתו שמפקיר ולא בגלל שהנדר אוסר עליו לחזור בו. וההשוואה של הרמב"ם לנדר היא רק דוגמא שיסתלק אדם משלו כדיבור בעלמא, גם מבלי שיכנס לרשות אחרת. ולכן השתמש בדוגמא מדין נדר: "כששנדר שלא ינהג מנכסיו מסתלק מהם בדבור פיו, ולרשות אחר לא נכנסו".

אך לפי זה, יש לדייק בלשון הרמב"ם "אסור לחזור בו",

הרי הדבר יצא מרשותו ואינו יכול לחזור בו?

ופירש הסמ"ע (שם סק"ד) שאסור לחזור ולמחות במי שבא לזכות. וב'מחנה אפרים' (הל' זכיה מהפקר ס"ס ח) כתב, שגם לחזור ולקחת לעצמו שלא בתורת זכיה מן ההפקר או לפרוע לבעל חובו "ליכא אלא איסור בלבד – שאין אנו יכולים להוציאו מתחת ידו דהוי ממון שאין לו תובעים".

הלכות נדרים פרק ב, הלכה יד: ההפקר, אף על פי שאינו נדר – הרי הוא כמו נדר, שאסור לו לחזור בו.

ה'קצות החושן' (סי' רעג סק"א) למד מכאן שאין הפקר נחשב לקנין המפקיע את הדבר מרשות הבעלים, אלא גם לאחר ההפקר נשאר הדבר ברשותו. לכן, האיסור על הבעלים לחזור בו הוא מדין נדר, שאינו רשאי לחלל את דיבורו – "דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן, הא תיפוק ליה דכבר יצאה מרשותו".

ולפי זה, צידד לומר שאם הפקיר ומת יישאר הדבר שהפקיר ברשות היורשים "כיון שאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו כו'". אבל ה'חתם סופר' (שו"ת י"ד סי' טז) כתב לחלק שהנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיימו "מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים", ואילו כאן "בדיבור בעלמא 'הריני מפקיר' כבר נתקיים הנדר" והנכסים נעשו הפקר ו"מה לבניו עם

מדוע 'זה וזה גורם' מותר?

שבת קודש כ"ה חשון ה'תש"פ

שאיסור בעין בטל ברוב היתר, כך דבר הנוגד על ידי איסור והיתר יחד – הגורם האסור בטל בגורם המותר. ואף שכל ביטול הוא לפחות ברוב, ב"זה וזה גורם", שאין כאן ממשות איסור אלא גורם בלבד, אחד באחד בטל. וכיון שההיתר הוא משום ביטול, הרי בדבר שיש לו מתירין ואינו בטל, ה'גורם' האסור לא בטל.

ועל פי שיטת הר"ן כתב ה'תורת חסד' (אור"ח סי' כא):

לדעת ה'מגן אברהם' (א"ח סי' תמ"ה ס"ק ה), האופה או מבשל בפסח בתנור שהסיקוהו בחמץ, כיון שהחמץ אסור בהנאה, גם המאפה והתבשיל אסורים בהנאה. ומדוע אינו מותר משום "זה וזה גורם" שהרי העצים והחמץ מצטרפים לאפיה ולבישול? – כי ה'מגן אברהם' סובר כהר"ן שהיתר "זה וזה גורם" הוא מדין ביטול, וכיון שחמץ בפסח אסור במשהו ואינו בטל, הגורם האסור אינו מתבטל.

הלכות נדרים פרק ה, הלכה טז: האוסר פירותיו על חברו... חברו אסור בגדולי פירות אלו.

והקשה הראב"ד: כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ז הי"ד) "כל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו – הרי זה מותר". ואם כן, מדוע אסורים גידולי הפירות שנאסרו עליו בנדר, הרי בנוסף לזרעים של הפירות האסורים, גם הקרקע שהיא היתר גורמת לגידולם, ומטעם זה אמרו (ע"ז מח, ב) "אגוז של ערלה מותר בפירותיה"? ותירץ הרדב"ז:

דבר הנאסר בנדר הוא איסור "שיש לו מתירין", כי יכול להישאל על נדרו (לעיל ה"ב), ומאחר שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, אין אומרים בו "זה וזה גורם" – מותר.

ומבאר ה'אבני מילואים' (בשו"ת סי' ו בסוה"ס):

הרמב"ם סובר כדעת הר"ן (ע"ז כא, א, בדפי הרי"ף), שיסוד ההיתר של "זה וזה גורם" הוא מדין ביטול ברוב, וכשם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט-כ"ה מרחשון ה'תש"פ

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תש"פ

הלכות שחיטה

פרק שנים עשר

1 יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר את אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

1 א. השוחט אותו ואת בנו² ביום אחד - הפשר מותר באכילה³, והשוחט לוקה; שנאמר: אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון. לפיכך⁴, אם שחט אחד משניהן⁵, ובא חברו ושחט את השני - חבירו לוקה.

2 נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אם ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

6 ב. אסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷, בחלין ובמקדשין. בין קדשים הנאכלין⁸ בין קדשים שאינם נאכלין⁹. לפיכך, הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ¹⁰, או הראשון בחוץ והשני בעזרה¹¹, בין שהיה שניהן חלין או שניהן קדשים, בין שהיה אחד מהן חלין ואחד קדשים - זה ששחט אחרון לוקה משום אותו ואת בנו.

6 בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

13 ג. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד; שנאמר: לא תשחטו - בשחיטת שניהן הוא האסור. אבל אם נחר¹² הראשון או נתנבל בידו¹³ - מותר לשחט. וכן אם שחט הראשון ונחר השני¹⁴ או נתנבל בידו - פטור.

12 ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

18 ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן¹⁵ את הראשון - מותר לשחט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה¹⁶ פלל.

15 ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם, ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

21 ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבלה - אסור לשחט השני, ואם שחטו - אינו לוקה¹⁷.

17 במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

23 ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה. לפיכך, הראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או שור הנסקל¹⁸ ועגלה ערופה ופרה אדמה, או ששחט לעבודת פוכבים, ובא האחרון ושחט את השני - לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד, ובא האחרון ושחט את השני והרי הוא חלין בעזרה או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה אדמה - הרי זה לוקה.

18 אף על פי שהוא איסור הנאה.

31 ז. שחט¹⁹ לעבודת פוכבים - פטור²⁰ משום אותו ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו²¹. ואם התרו בו²² משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת פוכבים²³ - לוקה²⁴.

19 את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטהו, שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה. (24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב, ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו, היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

35 ח. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד; שנאמר: ושור או שה²⁵ אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ונוהג בכלאים. כיצד? צבי²⁶ שבא על העז ושחט העז ואת פנה - לוקה²⁷;

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ט מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה צא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובנה. (36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. (37) מחלוקת חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

יב. השוחט את הפרה ואחר כך שחט³⁸ שני בניה¹⁸ - לוקה שתי מלקיות³⁹. שחט את בניה ואחר כך¹⁹ שחט היא - לוקה אחת⁴⁰. שחטה ואת בתה ואת בן²⁰ בתה - לוקה שתיים⁴¹. שחטה ואת בן בתה ואחר כך²¹ שחט את הבת - לוקה אחת⁴², בין הוא בין אחר⁴³.

(38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה. (40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתיהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת,²³ ובאו לדין⁴⁴ - זה שלקח ראשון ושחט ראשון⁴⁵,²⁴ והשני ימתין למחר. ואם קדם השני ושחט - זכה⁴⁶,²⁵ וימתין הראשון עד למחר.²⁶

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריז ונשכר.

יד. בארבעה פרקים בשנה⁴⁷, המוכר בהמה לחברו²⁷ - צריך להודיעו ולומר לו: כבר מכרתי אמה או²⁸ בתה⁴⁸ לאחר לשחט, כדי שימתין זה האחרון ולא²⁹ ישחוט עד למחר. ואילו הן: ערב יום טוב האחרון³⁰ של חג⁴⁹, וערב יום טוב הראשון של פסח⁵⁰, וערב³¹ עצרת⁵¹, וערב ראש השנה⁵².³²

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמא כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבתיו היו בשביל ישראל, אבל קרבתו שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנויה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבין באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השבוע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבין בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין

1 אַבֵּל הָעֵז שָׁפָא עַל הַצִּבְיָה - אֲסוּר לְשַׁחֵט אוֹתָהּ
2 וְאֵת בְּנָהּ²⁸, וְאִם שָׁחַט - אֵינּוּ לֹקֵה. פָּרָה וּבִנָּה²⁹
3 אֲסָרָה תּוֹרָה, לֹא צִבְיָה וּבִנָּה.

(25) ודרשינן שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. (28) הרשב"א חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צבייה ובנה, כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

4 ט. הִיתָה בֵּת הַצִּבְיָה הַזֹּאת נִקְבָּה וְיִלְדָּה בֶּן, וְשָׁחַט
5 אֶת הַנִּקְבָּה בֵּת הַצִּבְיָה וְאֵת בְּנָהּ - לֹקֵה³⁰. וְכֵן
6 כָּל־אִם הָבָא מִמֶּינִי וּמִמֶּינִי עֵז³¹, בֵּין מִכְּבֶּשֶׁת עִם
7 הָעֵז בֵּין מֵעֵז עִם הַכְּבֶּשֶׁת - לֹקֵה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת
8 בְּנוֹ.

(30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא תיש, מין בהמה ואם כן יש בכך של התיש והצבייה חלק שה. ודרושים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

9 י. מִתֵּר לְשַׁחֵט אֶת הַמַּעֲבֶרֶת. עֶבֶר יֵרֶךְ אִמּוֹ³² הוּא.
10 וְאִם יָצָא הָעֶבֶר מִי אַחֵר שְׁחִיטָה וְהִפְרִיס עַל גְּבִי
11 קֶרְקַע³³ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט
12 - אֵינּוּ לֹקֵה.

(32) שהוא כאחד מאבריה, ואין טעון שחיטה ואפילו אם נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לענין אותו ואת בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי, ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

13 יא. אֲסוּר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּנִקְבוֹת³⁴, שָׁזָה בְּנָה
14 וְיָדָא³⁵. וְאִם נוֹדַע וְיָדָא שָׁזָה הוּא אָבִיו - אֵין
15 שׁוֹחֲטִין שְׁנֵיהֶן³⁶ בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם שָׁחַט - אֵינּוּ
16 לֹקֵה; שְׁהִדְבָּר סָפֵק³⁷ אִם נוֹהֵג בְּזָכָרִים אוֹ אֵינּוּ
17 נוֹהֵג.

(34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם

5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשילוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק ה'לא תקח' ל'עשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקנה לעשה - חיב לקיים עשה שבה⁶, ואם לא קיימו - לוקה⁷.

6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. 7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק ל'עשה', האחד אומר כשביטל את ה'עשה', היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של ה'עשה' אז לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום ה'עשה' אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה ה'עשה'. והשני אומר: אם רק לא קיים ה'עשה' ונתברר שאינו יכול לקיים ה'עשה', אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו ב'עשה'. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה"ש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

ג. בא אחד וחטף האם מידו ושלחה⁸, או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו⁹ - לוקה; שגאמר: שלח תשלח - עד שישלח מעצמו, והרי לא קיים עשה שבה.

8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. 9) ואבדה. אבל אם ברחת מדעתו, כגון שנתן לה בכוונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את ה'עשה'.

ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה כדי שלא תעוף, ושלחה - מכין אותו מפת מידות¹⁰. ומשהיה אותה¹¹ אצלו עד שיגדלו כנפיה ומשלחה¹². ואם מתה קדם לזה או ברחת ואבדה - לוקה, שהרי לא קיים עשה שבה.

10) חולין קמא: ופירש"י רידיו ותוכחות שלא ירגיל בזה. 11) שם. כדי שיקיים את ה'עשה' כהלכתה, ויפטור מן המלקות. 12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשוננו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את ה'עשה' ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

ה. וכיצד משלח האם? אויזו בכנפיה ומפריחה¹³. שלחה וחזרה ושלחה וחזרה, אפלו ארבע וחמש פעמים - חיב לשלח; שגאמר: שלח תשלח¹⁴.

לסמוך רק על הנאת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראייה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראייה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. 52) מפני שהוא תחילת השנה מרבים בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

טו. במה דברים אמורים? כשראה זה שלקח באחרונה נחפז לקנות, והיה בסוף היום, שחזקתו שהוא שוחט עתה; אבל אם היה רוח פיוס - אינו צריך להודיעו, שמא לא ישחוט אלא למחר.

טז. והמוכר את האם לחתן, והבת לכלה - צריך להודיעו; שודאי פיוס אחד שוחטין. וכן כל פיוצא בזה.

יז. יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך אחר הלילה⁵³. כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת ליל רביעי - לא ישחוט השני עד תחלת ליל חמישי⁵⁴. וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי קדם בין השמשות - שוחט השני בתחלת ליל חמישי⁵⁵. שחט ראשון בין השמשות⁵⁶ של ליל חמישי - לא ישחוט השני עד ליל ששי⁵⁷; ואם שחט פיוס חמישי - אינו לוקה⁵⁸.

53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. 54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. 55) שהוא כבר יום אחד. 56) ספק יום ספק לילה. 57) שמא בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. 58) מספק.

פרק שלשה עשר

1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזירין לקן וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נוהג; ואם מותר לזכות בביצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נוהג במקודשין; ועוף שהרג נפש.

א. הלוקח אם על הבנים² ושחטה - הפשוט מתר באכילה, ולוקה על שחיטת האם³; שגאמר: לא תקח האם על הבנים. וכן אם מתה קדם שישלחנה - לוקה. ואם שלחה אחר שלקחה - פטור⁵.

2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. 3) כלומר, מכיון ששחטה אי-אפשר לו לקיים את ה'עשה' ד"ש שלח תשלח את האם, לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ח. 4) ולא תתקיים ה'עשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל ה'עשה' בידיו כמו בשחטה, לוקה.

18 אֶפְרוּחֵינִי טְרֵפוֹת - הָרִי אֵלָיו פְּבִיעִים מוֹזְרוֹת, וּפְטוֹר
19 מְלֻשְׁלָח.²⁸

(25) שיודעים לפרוח. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הזדווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. (27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונן של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלבך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלבך", שני הטעמים שנאמרו - עולים איפוא בקנה אחד, וצריך עיון). (28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלבך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות וראויים רק לכלבים.

י. זכר שִׁמְצָאוּ רוֹבֵץ²⁹ עַל הֶקֶן - פְּטוֹר מְלֻשְׁלָח. עוֹף
טָמֵא רוֹבֵץ עַל פִּיֵּצִי עוֹף טָהוֹר, או עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ
עַל פִּיֵּצִי עוֹף טָמֵא - פְּטוֹר מְלֻשְׁלָח.³⁰

(29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקננת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלבך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלבך).

יא. הִיתָה רוֹבֶצֶת עַל פִּיֵּצִים שְׂאִינָן מִיָּנֶה³¹ וְהֵן
טָהוֹרִין - הָרִי זֶה מְשֻׁלָּח; וְאִם לֹא שְׁלַח - אֵינֶה
לוֹקָה.³² הִיתָה הָאֵם טְרֵפָה - חֵיב לְשֻׁלָּח.

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

יב. שֶׁחַט מִקְצֵת סִימְנֵי³³ בְּתוֹךְ הֶקֶן קֹדֶם שִׁיקְחָנָהּ³⁴
חֵיב לְשֻׁלָּח³⁵; וְאִם לֹא שְׁלַח - אֵינֶה לוֹקָה.

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרגרת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע

(13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחח מדעתו קיים ה'עשה', עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לא דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים ה'עשה'. (14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.

ו. הָאָמֵר: הָרִינִי נוֹטֵל אֶת הָאֵם וּמְשֻׁלָּח אֶת הַבְּנִים
חֵיב לְשֻׁלָּח אֶת הָאֵם¹⁵; שְׁנָאֵמֵר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת
הָאֵם.

(15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

ז. לָקַח אֶת הַבְּנִים וְהַחֲזִירָן לָקָן¹⁶, וְאַחֵר כֶּן חֲזָרָה
הָאֵם עָלֶיהֶן - פְּטוֹר מְלֻשְׁלָח¹⁷. שְׁלַח אֶת הָאֵם וְחֲזָרָה
וְצָד אוֹתָהּ¹⁸ - הָרִי זֶה מֵתָה. לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא
לְצוּד אוֹתָהּ וְהִיא אֵינָה יְכוּלָה לְפָרַח בְּשִׁבְלֵי הַבְּנִים
שֶׁהִיא מְרַחֶפֶת עָלֵיהֶן שְׁלֹא יִלְקָחוּ, שְׁנָאֵמֵר: וְהָאֵם
רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוּחִים; אֲבָל אִם הוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ
וְחֲזָרָה וְצָד אוֹתָהּ - מֵתָה.

(16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה. (17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ח. (18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

ח. שְׁלֹחַ הָאֵם אֵינֶה נוֹהֵג אֲלֵא בְּעוֹף טָהוֹר¹⁹ שְׂאִינֹ
מִזְמָן²⁰, כְּגוֹן יוֹנֵי שׁוֹבָךְ²¹ וְעֻלָּה וְעוֹפּוֹת שֶׁקֶנְנוּ
בְּפִדְס²², שְׁנָאֵמֵר: כִּי יִקְרָא²³; אֲבָל הַמְּזֻמָּן, כְּגוֹן
אֲזוּזִין וְתִרְגָּמְלִין וְיוֹנִים שֶׁקֶנְנוּ בְּבֵית²⁴ - אֵינֶה חֵיב
לְשֻׁלָּח.

(19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: (20) שאינו ברשותך. (21) יוני מדבריות שקננו בשוכך. (22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשותו.

ט. הִיוּ הָאֶפְרוּחֵינִי²⁵ מִפְּרִיחֵינִי שְׂאִינֵן צְרִיכִין לְאֶמֶן
אוּ בִּיעִים מוֹזְרוֹת²⁶ - אֵינֶה חֵיב לְשֻׁלָּח²⁷. הִיוּ

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

טז. היתה על שני בדי אילן⁴⁴ והקן ביניהן - רואין: 14
כל שאילו נטלו הבדין תפל על הקן - חיב לשלח⁴⁵. 15

(44) שם "יושבת בין שני רובדי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

יז. היתה רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת - חיב לשלח⁴⁶. המוצא קן על פני המים⁴⁷ או על גבי בעלי חיים⁴⁸ - חיב לשלח. לא נאמר: אפרוחים או ביצים⁴⁹, ולא נאמר: בכל עץ או על הארץ, אלא שדבר הפתוי בהוה⁵⁰.

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

יח. אסור לזכות בביצים כל זמן שהם רובצת עליהן. לפיכך, אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעליהן ושוכנו - אינן מומנין, ולא קנה לו חצרו. בשם שאינו יכול לזכות בהן לאחרים, כך לא תזכה לו חצרו⁵¹. בהן. ולפיכך חיב לשלח⁵².

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה בלחם-משנה. (52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשוכנו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משילוח.

יט. אסור לטל אם על הבנים ואפילו לטהר בהן את

שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבירד לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הוושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

יג. היתה מעופפת: אם כנפיה נוגעת בקן - חיב לשלח, ואם לאו - פטור מלשלח³⁶. היתה מטלית³⁷ או כנפים³⁸ חוצצות בין כנפיה ובין הקן - הרי זה משלח³⁹; ואם לא שלח - אינו לוקה⁴⁰.

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

יד. היו שני סדרי ביצים⁴¹ וכנפיה נוגעות בסדר העליון, או שהיתה רובצת על ביצים מוזרות ותחתיהן ביצים יפות, או שהיתה אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר - הרי זה לא יקח; ואם לקח - ישלח; ואם לא שלח - אינו לוקה.

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להחמיר ולהקדים את לקחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

טו. היתה יושבת בין האפרוחים או בין הביצים ואינה נוגעת בהן⁴² - פטור מלשלח⁴³. וכן אם היתה בצד הקן וכנפיה נוגעות בקן מצדו - פטור מלשלח.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ט מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשִׁפֹּף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפֶר. לְפִיכָּהּ³
15 חֵיב לְבָרֵךְ קֹדֶם שְׂיִכְסֶּה⁴: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
16 הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל כְּסוּי הָדָם⁵.

(2) אבל עוף טמא ששחטו - פטור מכיסוי הדם, שנאמר אשר יאכל, דבר הראוי לישראל לאכילה, חולין פה, א. ועי' ב'תוספות' שם. ודוקא חיה או עוף, אבל בבהמה טהורה אינו נוהג, שלא כתוב אלא חיה או עוף. משנה, שם פג, ב. (3) הואיל והיא מצות-עשה. (4) ככל ברכות המצוה שמברך עובר לעשייתו, פסחים ז, ב. וב'הלכות גדולות' כתב: שיכסה ואחר-כך יברך, שכיסוי הדם רק סיום מצות שחיטה הוא, ובאמצע המצוה בין שחיטה לכיסוי אסור להפסיק (מגיד-משנה). (5) ולא לכסות הדם. תוספתא פרק בתרא דברכות.

17 ב. כְּסוּי הָדָם נוֹהֵג בְּמִזְמֵן וּבְשִׁאֲנוּ מִזְמֵן⁶. לֹא
18 נֶאֱמַר: אֲשֶׁר יִצוּד⁷, אֲלֵא בְּהִנְיָ⁸. וְנוֹהֵג בְּחִלִּין וְלֹא
19 בְּמִקְדָּשִׁין⁹, בֵּין קֹדֶשִׁי הַמִּזְבֵּחַ¹⁰ בֵּין קֹדֶשִׁי בֵּדֶק
20 הַבֵּית¹¹. וְאֵם עֶבֶר וּשְׁחָטָן¹² - אֵינוּ חֵיב לְכַסּוֹת אֶת
21 דָּמָן.

(6) משנה, חולין, שם. (7) דמשמע רק באינו מזומן ובא באקראי. (8) דבר מצוי. (9) משנה, שם. (10) תורים ובני יונה שראויים ליקרב. (11) חיות ועופות שהקדישן לבדק הבית, שם פד, א. (12) חיות ועופות של קדשי בדק הבית שאסור לשוחטם עד שלא פדאם. ונראה שהגירסא הנכונה "שם עבר ושחטם", שהכל המשך אחד הוא (כסף-משנה). ועופות שהם קדשי מזבח צריכים מליקה, ואם עבר ושחטם - פטור מלכסות (לחם-משנה).

22 ג. שֶׁחַט חִיָּה וְעוֹף וְאַחֵר כֶּף הַקְּדִישִׁין¹³, או הַקְּדִישִׁי
23 אֶת הָדָם¹⁴ - חֵיב לְכַסּוֹת¹⁵.

(13) לבדק הבית. שבשעת הקדש, אין שום שייכות בין הבהמה שהוקדשה ובין הדם שכבר יצא ממנה ונשאר חולין. (14) או אפילו הקדיש את הדם עצמו לבדק הבית. (15) שקדמה מצות כיסוי להקדש, תוספתא הובאה ב'כסף משנה'.

24 ד. כָּלֵאִים הֵבֵא מִבְּהֶמָּה וְחִיָּה¹⁶, וְכֵן בְּרִיָּה¹⁷ שֶׁהִיא
25 סֶפֶק בְּהֶמָּה¹⁸ או חִיָּה - צְרִיף לְכַסּוֹת, וְאֵינוּ מְבָרֵךְ¹⁹.
26 הַשּׁוֹחֵט לְחֻלָּה בְּשֶׁבֶת - חֵיב לְכַסּוֹת לְאַחֵר שֶׁבֶת²⁰.
27 וְכֵן הַשּׁוֹחֵט סֶפֶק או כָּלֵאִים בְּיוֹם טוֹב - מְכַסֶּה דָּמוֹ
28 לְאַחֵר יוֹם טוֹב²¹.

(16) כגון תיש הבא על הצבייה או להיפך. (17) במשנה שם פג, א. שנינו: ונוהג בכוי מפני שהוא ספק, ונחלקו בגמרא מה הוא כוי? יש אומרים, הבא מן התיש ומן הצבייה. ויש אומרים, בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה אם מין בהמה, שם פ, א. ופסק רבינו כשתי הלשונות, שהוא ספק וחייב לכסות (כסף-משנה). וכן בתוספתא: כיסוי הדם נוהג בכלאים ובכוי (מגיד-משנה). (18) ואינו חייב בכיסוי. (19) כתב ה'מגיד משנה': פשוט בכמה מקומות שכל שהוא ספק אין מברכין עליו. וכן כתב

1 הַמְצָרֵעַ, שֶׁהִיא מִצְוָה⁵³. וְאֵם לָקַח - חֵיב לְשַׁלַּח.
2 וְאֵם לֹא שִׁלַּח - לֹוָקָה⁵⁴. שְׂאִין עֲשֶׂה דוּחָה לֹא
3 תַּעֲשֶׂה וְעֲשֶׂה⁵⁵, וְלֹא עֲשֶׂה דוּחָה עֲשֶׂה⁵⁶.

(53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. (54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנתבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. (55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה' ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. (56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

4 כ. הַמְקִדֵּשׁ עוֹף⁵⁷ לְבִדֵּק הַבֵּית⁵⁸ וּפְרַח מִיָּדוֹ⁵⁹, וְהָרִי
5 הוּא מְכִירוֹ וּמִצָּאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוֹחִים או עַל
6 הַבִּיצִים - לֹוָקָה הַפֶּלֶל⁶⁰ וּמִבִּיאֵן לִידֵי גִזְבֵּר⁶¹. שְׂאִין
7 שְׁלֹחַת הָאֵם נוֹהֵג בְּמִקְדָּשִׁין. שְׁנֶאֱמַר: וְאֶת הַבָּנִים
8 תִּקַּח לָךְ, וְאֵלֶּי אֵינָן שָׁלָף⁶².

(57) שלו ושהיה ברשותו. (58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. (59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשלוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. (60) גם הבנים בעודם תחת האם. (61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משלוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. (62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדיון קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

9 כא. עוֹף שֶׁהָרִג אֶת הַנֶּפֶשׁ - פְּטוּר מִלְּשַׁלַּח, מִפְּנֵי
10 שֶׁהוּא מִצְוָה לְהִבְיֹאוֹ לְבֵית דִּין לְדוֹן אוֹתוֹ.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

11 (1) יבאר שמצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף טהורים; שחט חולין והקדישן; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שכח לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

12 א. מִצְוַת עֲשֶׂה לְכַסּוֹת דָּם שֶׁחִיטַת חִיָּה טְהוֹרָה או
13 עוֹף טְהוֹר². שְׁנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חִיָּה או עוֹף

ח. דם הנתיב³⁰ וְשַׁעַל הַסִּפִּין, אִם אֵין שָׁם דָּם אֵלָּא
הוא³¹ - חֵיב לְכַסּוֹת.

(30) מעל הסכין לצדדים. (31) אבל אם יש דם מלבדו בשחיטה זו, די אם יכסה מקצת מן הדם. פסק כרבי יהודה במשנה שם, מפני שדבריו נאמרו בלשון "אימתי". וסובר רבינו, שכל "אימתי" בא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק, כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, עירובין פב, א.

ט. שִׁחַט וְנִבְלַע הָדָם בְּקֶרֶקַע: אִם רְשׁוּמוֹ נִפְרָד³² -
חֵיב לְכַסּוֹת³³; וְאִם לֹא - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתָּהּ
הָרוּחַ³⁴, וּפְטוּר מִלְכָּסוֹת.

(32) שנשאר רושם מאדממות שבדם. (33) ברייתא וגמרא שם. (34) שהרי מכוסה ועומד.

י. אֵין חֵיב בְּכִסּוּי אֵלָּא דָּם שִׁחִיטָה הָרְאוּיָה
לְאֲכִילָהּ; שְׁנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאכְלֶהָ³⁵. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט
וְנִמְצְאָת טָרְפָּה, אוֹ הַשּׁוֹחֵט חֲלִין בְּעֶזְרָה³⁶, אוֹ
הַשּׁוֹחֵט חִיָּה וְעוֹף שְׁנִגְמַר דִּינָן לְסָקִילָהּ³⁷, וְהַשּׁוֹחֵט
וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ³⁸ - פְּטוּר מִלְכָּסוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטָה
וְקִטְוֶן שֶׁשִּׁחֲטוּ בֵּינוֹן לְבִין עֲצָמָן - פְּטוּרִין³⁹ מִלְכָּסוֹת
דָּם שִׁחִיטָתָן.

(35) אף-על-פי שלענין "אותו ואת בנו" פסק רבינו בפי"ב ה"ו, שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה, בכיסוי הדם צריך שתהיה שחיטה הראויה, הואיל ונאמר אשר יאכל, כרבי יוחנן - שם פה, א. (36) ואינו מונה ששחטם לעבודה-זרה, כמו ב"אותו ואת בנו" (למעלה פי"ב ה"ו), שאין דרך לשחוט חיה ועוף לשם עבודה-זרה. (37) כגון שהרגו נפש, ראה סנהדרין פ"א מ"א. ובמשנה בבא-קמא נד, ב. ורק שנגמר דינם שאז הם אסורים לאכילה, אבל שחטם קודם שנגמר דינם - מותרים לאכילה, חולין קמ, א. (38) שאינה שחיטה כלל, ואפילו לדעתו של רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה, כאן פטור מלכסות. וכן פסק רבינו למעלה שם ה"ג, שהשוחט ונתנבלה בידו - פטור, אף-על-פי שפסק שם ששחיטה שאינה ראויה - שמה שחיטה. (39) כלומר, אחרים הרואים. ואף-על-פי שנתבאר לקמן בהט"ו, שאם לא כיסה השוחט, מחויב הרואה לכסות, כאן פטורים - שאין שחיטתם שחיטה. אבל חרש שוטה וקטן בעצמם, לאו בני מצוה הם ולא שייך לומר עליהם פטורים או חייבים.

יא. בְּמָה מְכַסִּין⁴⁰? בְּסִיד וּבְגַפְסִית⁴¹, בְּזִבְל דֶּק
וּבְחוּל דֶּק שְׁאִין הַיּוֹצֵר⁴² צָרִיף לְכַתְּשׁוֹ⁴³, וּבִשְׁחִיקָת
אֲבָנִים וְחֲרָשִׁים, וּבִנְעֻתָתָ שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁴⁴ דֶּקָּה, וּבִנְסֻתָת
חֲרָשִׁים⁴⁵ דֶּקָּה, וּבִלְבָּנָה וְחֲרִסִּית⁴⁶ וּמִגּוּפָה שֶׁכִּתְּשָׁה;
שֶׁכָּל אֵלּוּ מִין עֹפֶר הֵן. אֲבָל אִם כֶּפֶה עָלָיו כָּלִי אוֹ
כֶּסֶהוּ בְּאֲבָנִים - אֵין זֶה כֶּסֶה; שְׁנֶאֱמַר: בְּעֹפֶר⁴⁷.

(40) משנה, חולין פח, א. (41) במשנה שלפנינו, אין תיבה זו. (42) עושה כלי חרס. (43) בגמרא שם. (44) הפסולת הנופלת מן הפשתן אגב עיבורו. (45) כשמנסרים עצים

רבינו בהל' מילה פ"ג ה"ו: וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והביא שם ה'כסף משנה' תשובת שאלת חכמי לונלי לרבינו: יורנו מורנו, והלא ספק תורה הוא, ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין, אבל על ספק דאורייתא מברכים וכו' כדאייתא בפרק במה מדליקין. והשיב רבינו: הדברים ידועים, שכל ברכה שהיא, מצוה דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה, וחכמים הם שחיברו את הברכה, והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא-תעשה, ולפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשיית דבר זה מצוה שנצטוונו או לא נצטוונו, בין שהיה הציווי על אותה עשייה מדבריהם בין שהיה מן התורה, עושין אותה בלא ברכה וכו'. ואותם הדברים האמורים בפרק במה מדליקין, בענין אחר הם אמורים וכו' הילכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכים עליו, בין שהיה ודאי דבריהם בין שהיה ספק מדבריהם - מברכים עליו. ודבר שלא תיקנו לו חכמים ברכה בפירוש, אין מברכים עליו. וכל מצוה שעיקרה מן התורה, ונסתפק לנו אם אנו חייבין בה, לא תיקנו לה חכמים ברכה, ואף-על-פי שנראית מן התורה וכו' והוא-הדין בכוי לענין כיסוי הדם, והוא-הדין לכל ספק מצוה. (20) חולין פד, ב. אף-על-פי שאיסור שחיטה נדחה מפני פיקוח נפש, אבל הכיסוי שאין בו פיקוח נפש, לא הותר. (21) משנה, שם פג, ב. וראה ביצה ח, ב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפּוֹת וּמִיָּנִי חִיָּה בְּמָקוֹם אֶחָד - מְבָרַךְ
בְּרִכָּה אַחַת²² לְכָל, וְכִסּוּי אֶחָד²³ לְכָל.

(22) ברכת הכיסוי, שם פו, ב. (23) כחכמים, שם.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעַרַב בְּמִים: אִם יֵשׁ בוֹ מְרָאָה דָּם - חֵיב
לְכַסּוֹת²⁴, וְאִם לֹא - פְּטוּר. נִתְעַרַב בְּיֵין אוֹ בְּדָם
בְּהֵמָה - רּוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם מִיָּם²⁵: אִם אֶפְשָׁר
שִׁירָאָה מְרָאָה הָדָם שֶׁחֵיב לְכַסּוֹתוֹ כְּשֶׁעוֹר זֶה אֵלּוֹ
הִיָּה מִיָּם - חֵיב לְכַסּוֹת הַכָּל²⁶, וְאִם לֹא - פְּטוּר.

(24) מפני שהדם אינו בטל במים, כל זמן שמראהו ניכר (שם פז). (25) שדם מבטל דם, כחכמים במשנה, שם פז, א. וכאילו אין כאן דם עוף או חיה כלל. (26) גם היין או דם הבהמה, הואיל ויש בהם מראה דם העוף.

ז. כֶּסֶהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חֵיב לְכַסּוֹתוֹ פַּעַם אַחֲרָת²⁷.
כִּסְתָּהּ הָרוּחַ - אֵינוֹ חֵיב לְכַסּוֹת²⁸. חֲזֹר וְנִתְגַּלָּה אַחֵר
שֶׁכִּסְתָּהּ הָרוּחַ - חֵיב לְכַסּוֹת²⁹.

(27) משנה, שם. בגמרא שם דורשים דין זה מן וא"ו יתירה, שנאמר וכסהו, ולא כתיב יכסה. (28) התורה מצווה לכסות דם מגולה, וזה הוא מכוסה ועומד. (29) אם כיסה השוחט, קיים כבר את מצוות "וכסהו", ולכן אפילו נתגלה הדם אחר-כך, פטור מלכסותו פעם שניה, אבל במקרה שכיסתה הרוח לא קיימה המצווה, והפטור בא מפני שאין לפנינו דם מגולה, ולפיכך אם נתגלה הדם חייב לכסותו, ואף-על-פי שדם זה נדחתה מצוותו, אין אומרים בו הואיל ונדחה ידחה כמו בקרבנות, שאין דיחוי אצל מצוות, גמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר, כגון לשחוט בכלי שיש בו מים עכורים שאין בו טעם זה, כמו שנחבאר שם בה"ו. וראה ב'לחם משנה'.
(61) אבל דיעבד, אם שחט ולא היה עפר למטה, מכסה בעפר מלמעלה וקיים המצוה (מגיד-משנה).

- טו. וּמִי שֶׁשָּׁחַט הוּא יִכְסֶה, שְׁנֵאמַר: וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָא⁶².
וְאִם לֹא כִסְהוּ וְרָאָהוּ אַחֵר - חֵיב לְכִסּוֹת⁶³; שְׂזוּ
מִצֻּה בְּפָנָי עֲצָמָה⁶⁴, וְאֵינָה תְּלוּיָה בְּשׁוֹחַט לְבַד.

(62) ולפני זה כתוב ושפך את דמו, והיינו מי ששפך יכסה, שם פז, א. (63) שנאמר באותה הפרשה: ואומר לבני ישראל, מכאן אזהרה לכל בני ישראל שרואה דם גלוי, חייב לכסותו, שם. (64) כיסוי הדם. ראה מה שכתבנו בה"א בשם בעל 'הלכות גדולות', שכיסוי הוא סיום מצות השחיטה, ובכל זאת אינה תלויה בשוחט לבד.

- טז. וְכִשְׁמַכְסָה - לֹא יִכְסֶה בְּרַגְלוֹ, אֲלֵא בִידּוֹ אוֹ
בְּסִפְיוֹ אוֹ בְּכָלִי, כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג בּוֹ מִנְהַג בִּזְיוֹן וְיִהְיֶה
מִצֻּת בִּזְיוֹת עָלָיו⁶⁵. שְׁאִין הַכְּבוֹד לְעֲצָמָן שֶׁל
מִצֻּת⁶⁶, אֲלֵא לְמִי שֶׁצָּהָה בְּהֵן בְּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ
מִלְמַשֵּׁשׁ בַּחֲשָׁךְ⁶⁷, וְעָרַךְ אוֹתָנוּ⁶⁸ גֵּר לְיִשְׂרָאֵל
הַמַּעֲקָשִׁים, וְאוֹר לְהוֹרֹת נְתִיבוֹת הַיֵּשֶׁר. וְכֵן הוּא
אוֹמֵר⁶⁹: גֵּר לְרַגְלִי דִּבְרָךְ, וְאוֹר לְנִתְיָבְתִּי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו אלא בידו או בסכין או בכלי".
צריך להבין, מדוע שינה מלשון הברייתא, והתחיל ב"וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", וגם השמיט הלימוד "ושפך וכיסה, במה ששפך - בו יכסה". והביאור בזה: בלשונו רצה הרמב"ם לאפוקי מהסברא המובאת בב"ח שעיקר הקפידא הוא דווקא שלא יכסנו ברגל שהוא דרך בזיון, כגון בסכין או בכלי אחר כו' ועכשיו נוהגין לכסות ביד הסכין, וכן משמע בסמ"ג שעיקר המצוה לכסות בסכין ששפך. נמצא, שעיקר הציווי הוא החיוב לכסות במה ששפך, ועל-פי-זה מובן שמה שאסור לכסות ברגל הוא בעיקר לפי שאינו בכלל "במה ששפך יכסה", אלא שאח"כ מוסיף בברייתא עוד עניין שבכיסוי על-ידי הרגל יש משום ביזוי המצוות. וזהו שמדייק הרמב"ם ומתחיל "וכשמכסה לא יכסנו ברגלו", לאפוקי משיטה זו, ולהשמיטנו שעיקר דין זה בא לשלול כיסוי ברגל לפי שהוא דרך בזיון, ולכן גם השמיט הלימוד "ושפך וכסה" כי נותן מקום לטעות שיש חיוב לכסות במה ששפך דווקא. ומקורו בגמרא שבת "אבוהון דכולהו דם" שכיסוי הדם הוא המקור שממנו למדים איסור ביזוי מצוה בכל המצוות כולן, ומשמע מזה שכל כוונת הכתוב והלימוד מהפסוק "ושפך וכסה" הוא רק לאסור ביזוי מצוה.

במשור, נופלים פתיתי עץ קטנים מבין שיני המשור. (46) רש"י פירש במשנה: חרסית שחיקת חרסים, אבל רבינו כנראה מפרש אחרת, שהרי כתב שחיקת אבנים, וחרשים - לחדר [ואולי נפלה כאן טעות קטנה, במקום חרשים צריך לגרוס "וטרשים"]. וגם אין לפרש כתושי רעפים, כפירש"י בבא-קמא סט, א - שהרי רבינו מונה לבינה שכתשה לחדר. ובפירוש המשניות לכלים מ"ז, אומר: חרסית, דק בחרס, היינו שכבת טיט דקה כחרס, וראה רש"י שם. וב'ערוך' פירש, סיד לבן שחופרים מן הקרקע. (47) ושפך את דמו וכסהו בעפר, לבינה וחרס הם בכלל עפר, מפני שקודם שנשרפו היו עפר, ועוד מפני שאפר נקרא עפר, שנאמר "מעפר שריפת החטאת".

- יב. לְפִיכָף אֵין מְכַסִּים בְּזָבֵל גָּס⁴⁸ וְחוֹל גָּס, וְקָמַח
וְסִבִּין⁴⁹ וּמוֹרֶסָן, וְשַׁחֲקֵת כְּלֵי מִתְכוֹת, לְפִי שְׁאִין
אֵלּוּ מִין עֶפְר. חוּץ מִשַּׁחֲקֵת הַזֶּהָב בְּלֶבֶד, שֶׁמְכַסִּין
בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׁנִקְרָא עֶפְר. שְׁנֵאמַר: וְעֶפְרָת זָהָב לוֹ;
וְאוֹמֵר: עַד אֲשֶׁר דִּק לְעֶפְר⁵⁰.

(48) במשנה, שם. (49) ברייתא, שם. (50) בגמרא לא הביאו המקרא הזה, ורק המקרא מאיוב: ועפרות זהב, ועי' ב'לחם משנה'.

- יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחֹר, וְהוּא פִּיחַ הַכֶּבֶשֶׂן⁵¹, וּבִכְחֹל⁵²,
וּבִנְקֵרֶת פְּסִילִים⁵³, וּבִאֶפְר⁵⁴. בֵּין אֶפְר עֲצִים בֵּין אֶפְר
בְּגָדִים⁵⁵. אֲפֵלּוּ אֶפְר בֶּשֶׂר שְׁנִשְׁרָף, שֶׁהָרִי כָּתוּב: מִעֶפְר
שְׂרִיפַת הַחֲטָאֹת⁵⁶. וּמֵתֵר לְכִסּוֹת בְּעֶפְר עֵיר הַנִּדְחָת⁵⁷.

(51) ברייתא שם פח, ב. ורש"י גורס שחור, ומפרש פחמים כתושים. (52) אבק שצבעו כחול, ונשי המזרח מייפים בו את העינים, במקרא: פוך (מלכים-ב י, ל). (53) בגמרא שלפנינו, הגירסא: פיסולין. ופירש רש"י: עפר שמנקרין מן הריחיים. (54) כבית הלל, חולין פח, ב. (55) בגמרא שם: שורף טליתו ומכסה. (56) ואם כן נקרא עפר. (57) שם פט, א. ואף-על-פי שאסור ליהנות מעפר עיר הנדחת, מותר לכסות בה - דקיימא-לן מצות לאו ליהנות ניתנו, קיום מצוה אינה קרויה הנאה, רבא שם.

- יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ לָתֵן עֶפְר לְמִטָּה⁵⁸ וְאַחֵר כֶּף
יִשְׁחוּט בּוֹ וְאַחֵר כֶּף יִכְסֶה בְּעֶפְר⁵⁹; אֲבָל לֹא יִשְׁחוּט
בְּכָלִי⁶⁰ וְיִכְסֶה בְּעֶפְר⁶¹.

(58) שם פג, ב. עפר דק ומתפורר שסופג לחלוחית ("תיחוח" בלשון התלמוד ביצה ז:), אבל קרקע לחה אינו קרוי עפר, שנאמר (בראשית יג, טז) "אם יוכל איש למנות את עפר הארץ". ולמדים מזה, שרק עפר שאפשר למנותו קרוי עפר ('הגהות מיימוניות'). (59) תיחוח. שנאמר: "וכסהו בעפר", משום שלא נאמר "עפר" אלא "בעפר" מלמד שצריך עפר למטה ועפר למעלה, שם. (60) ואם תאמר, הרי לשחוט בכלי בלא-הכי אסור, משום שזה דרך עוברי עבודה-זרה, כמו שכתב רבינו למעלה בפ"ב ה"ה? ויש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

המיישרות ומכילות את דברי הרשות לשם קדושה. ג.
 "ואור להורות נתיבות היושר" הם הדברים הקדושים
 מעיקרא - נתיבות ללא מעקשים.
 לכן סידר הרמב"ם הלכה זו עם הפסוקים הנ"ל בסיום ספר
 'קדושה', כי המילה "קדושה" כוללת שלושה עניינים אלו:
 א. ענייני הפרישה כ"איסורי ביאה" ו"מאכלות אסורות"
 שבתחילת הספר. ב. קדש עצמן במותר לך, הוא על-ידי
 (הלכות) שחיטה. ג. הלכות שחיטה שייכות גם לדברים
 הקדושים בעצם כקדשי מזבח.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 52)

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וערך אותם נר ליישר המעקשים ואור להורות נתיבות
 החושך, וכן הוא אומר נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי".
 וצריך להבין, איך יתכן שישנה מציאות של מעקשים
 שצריך ליישר, והלא הקב"ה ברא את עולמו בתכלית
 השלימות. והביאור הוא, שזוהי בדיוק השלימות של
 העולם שנברא כדי לתקן, ועל-ידי שאדם מתייגע בעבודתו
 "ליישר המעקשים" ומקבל הכל לא בצורת מתנה ו"נהמא
 דכיסופא" אלא על-ידי עבודה ויגיעה ו"לפום צערא אגרא".
 הסדר הוא שבתחילת העבודה הוא "נר" ואח"כ הולך מחיל
 אל חיל ומוסיף באור. בנוסף, החידוש שהוא גם "נר
 לרגלי", היינו לבחינה היותר תחתונה שבאדם שאִתָּה הוא
 הולך בארץ, לרמוז על העסק בענייני עולם-הזה שגם שם
 ישנו ה"נר לרגלי", והחידוש היותר גדול הוא ב"אור
 לנתיבתי", היינו שלא רק בדרך ישרה וסלולה אלא גם
 ב"נתיב" שהוא שביל קטן וצדדי, ישנו "אור לנתיבתי",
 מפני ששליחותו של אדם היא לא רק בדברים חשובים
 וגדולים אלא גם בפרטים הקטנים והצדדיים שגם אותם
 צריך לעשות דירה לו יתברך בתחתונים.

(על-פי "תין מלכות" ספר קדושה סימן ט"ו)

(65 שם. 66) רבינו נתן באור כללי על כל המצות, שלא
 יהיו בזויות עליו אף אם אין בהם קדושה וכן אמרו בגמרא
 שם כב. "אבוהון דכולהו דם", פירוש, כל המצוות למדים
 מכיסוי הדם, שנאמר: ושפך וכסהו ודרשו שם: במה ששפך
 - ביד או בכלי - יכסה, אבל לא ברגל (67) על פי
 המדרשבראשית רבה, לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף
 בהן את הבריות. ראה מורה נבוכים חלק ג פרק כו.
 (68) בכ"י תימן: אותם. (69) מסיים רבינו את הספר כדרכו,
 בדברי הגיון ומוסר, ובמעלות התורה והמצוה.

נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר קִדְשָׁה. וּמִנֵּן פְּרָקִי
 שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים: הַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאַה - שְׁנַיִם
 וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הַלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת - שְׁבַעַה
 עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁחִיטָה - אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים.

"והצילנו מלמשש בחושך, וערך אותם נר לישראל ליישר
 המעקשים ואור להורות נתיבות היושר כו".

בהלכה זו יש להבין כמה דברים: א. מדוע סידר הרמב"ם
 הלכה של כיסוי הדם בסוף ספר 'קדושה'. ב. מה פשר
 האריכות בסיום דבריו "והצילנו מלמשש בחושך כו",
 ומדוע קשור זה עם הסיום והחותם של ספר 'קדושה'. ג.
 לגופו של דבר, צריך להבין מדוע בחרה התורה להשמיענו
 איסור ביזוי המצוות ממצוות כיסוי הדם דווקא. ד. לשון
 הגמ' בשבת הלומדת דין זה מכיסוי הדם: "ואבוהון דכולהו
 דם", ולכאורה לא מדם למדנו איסור ביזוי המצוות אלא
 ממצוות כיסוי הדם, ומדוע לא אמרה הגמרא אבוהון
 דכולהו מצות כיסוי הדם או כיסוי הדם.

והביאור בזה: כל התרי"ג מצוות נחלקו לשלושה סוגים,
 ודוגמתן בדם השחיטה, לכן נלמדו ממנו כל המצוות:
 א. מצוות לא-תעשה, שכל עניינן פרישה גמורה מאיסור,
 כעבודה-זרה ומאכלות אסורות וכו'. ב. מצוות המכשירות
 דברי הרשות, כדיני השחיטה, תרומות ומעשרות וכו',
 שעל-ידן ניתן הדבר לישראל. ג. מצוות שגופן קודש,
 ועניינן המשכת קדושה על האדם.

דם בכללות מורה על חיות והתלהבות, וכל חיות שאינה
 לשם קדושה יש לכסותה. אבל חיות דקדושה א"צ לכסות,
 ואדרבה צריך לגלותה ולהשתמש בה לענייני הקדושה,
 ודוגמת שלוש ענינים אלו מצינו בדם:

א. מצוות כיסוי הדם נוהגת רק בחיה ובעוף שאינם קרבים
 על גבי המזבח (שבועפות אזלינן בתר רובא שאינן קרבין
 ע"ג המזבח), כי דם זה מורה על חיות שאינה לקדושה,
 ועל כן צריך לכסותו.

ב. דם בהמת חולין (שמינה קרב על המזבח) אין חייבים
 לכסות, כי האדם תיקן את החולין (ענייני הרשות) עד
 שנעשו קדושה.

ג. דם בהמה הקרבה על המזבח שעניינו קודש, ועל כן א"צ
 לכסותו.

מטעם זה בחרה התורה להשמיענו איסור ביזוי המצוות
 ממצוות כיסוי הדם דווקא, כי כללות תרי"ג המצוות נחלקו
 לאותם שלושה סוגים שבדם, ולכן אומרת הגמ' אבוהון
 דכולהו דם (ולא כיסוי הדם).

שלוש הפסקאות שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה שהיא גם
 הסיום לספר 'קדושה', תואמים להפליא את שלושת
 העניינים הנ"ל: א. "הצילנו מלמשש בחושך" מכוון למצוות
 לא-תעשה (חושך) שציוותה התורה על הפרישה מהן. ב.
 "וערך אותם נר ליישר המעקשים" מכוון למצוות

- או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. כיצד להבא? 12
שאיכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אכן 13
ליום¹². הרי אלו שמים לשעבר¹³ ושמים להבא. 14

יום שני כ' מרחשון ה'תש"פ

נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערכין ותרומין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לקפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על פפירת קמון. (ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

- ג. נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו והחליף, כגון 15
שנשבע שלא יאכל¹⁴ ואכל, או שאיכל ולא אכל, 16
או שאכלתי והוא לא אכל, שלא אכלתי ואכל - הרי 17
זו שבועת שקר. ועל זה וכיוצא בו¹⁵ נאמר: לא 18
תשבעו בשמי לשקר¹⁶. ואם נשבע לשקר במזיד¹⁷ - 19
לוקה¹⁸. בשוגג¹⁹ - מביא קרבן עולה ויורד²⁰; 20
שנאמר: ונעלם מקומו והוא ידע ואשם וגומר. 21

- א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטי, ושבועת 1
שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת 2
בטי²¹ הוא שגאמר בתורה: או נפש פי תשבע לבטא 3
בשפתים להרע²² או להיטיב²³. והיא נחלקת לארבעה 4
חלקים: שמים להבא²⁴, ושמים לשעבר²⁵. כגון 5
שנשבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל 6
דבר שעתידי להיות שיעשה וישל לא יעשה²⁶. 7

(2) לשון בטי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). (3) כגון שלא יאכל היום או מחר. (4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. (5) שיאכל או לא יאכל. (6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להיטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. (7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

- ב. ואין שבועת בטי נזהגת אלא בדברים שאפשר 8
לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר²⁸? 9
שאיכלתי, או שזרקתי אכן ליום²⁹, או שדבר פלוני עם 10
פלוני³⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אכן ליום, 11

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתנה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי הלאווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן שנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצוה, כי בנדירים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

- ז. רביעית - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר שְׁאִין פָּח בּוֹ לַעֲשׂוֹת. 16
פִּיֶּצֶד? כְּגֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה 17
יוֹם רְצוּפִים³⁰, או שְׁלֹא יִטְעַם כָּלֹם שְׁבַע יָמִים 18
רְצוּפִים וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת 19
שְׁוֹא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, 20
שְׁנֵאמֶר: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא³². וְאִם 21
הָיָה מְזִיד לִזְקָה³³, וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - פֶּטוּר מִכָּלֹם³⁴. 22

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחליין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

- ח. שְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן פִּיֶּצֶד? כָּל מִי שֵׁשׁ מְמוֹן חֲבֵרוֹ 23
בִּידוֹ, בֵּין פְּקָדוֹן בֵּין מְלוּה, או שְׁגָזְלוֹ או עֲשָׁקוֹ³⁵, 24
או מִצָּא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הִחְזִירָהּ וְכִיּוּצָא בְּזָה, וְחִבֵּעַ 25
מִמֶּנּוּ מְמוֹן שֵׁשׁ לוֹ בִּידוֹ וְכִפֵּר בּוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר 26
בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמֶר: לֹא תִכְחָשׁוּ - זֶה אֲזַהֲרָה 27
לְכַפִּירַת מְמוֹן. וְאִין לֹקִין עַל זֶה³⁶. וְאִם נִשְׁבַּע 28
לוֹ עַל שֶׁקֶר עַל מְמוֹן שֶׁכִּפֵּר בּוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא 29
אַחֵר, וְעַל זֶה נֵאמַר: לֹא תִשָּׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ³⁷ - 30
זֶה אֲזַהֲרָה לְנִשְׁבַּע עַל כַּפִּירַת מְמוֹן. וְשְׁבוּעָה זֹאת הִיא 31
הַנִּקְרָאָת שְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן³⁸. 32

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו

שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

- ד. שְׁבוּעַת שְׁוֹא נִחְלָקָת לְאַרְבַּע מַחְלָקוֹת²¹: הָאֲחַת 1
- שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר הַיְדוּעַ שְׁאִין בֵּין²². פִּיֶּצֶד? כְּגֹן 2
שְׁנִשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא 3
אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כָּל 4
פִּיּוּצָא בְּזָה. 5

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

- ה. הַשְׁוִיָּה - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר יְדוּעַ שְׁאִין בּוֹ סֶפֶק 6
לְאָדָם שֶׁהוּא בֵּין. כְּגֹן שְׁנִשְׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא 7
שָׁמַיִם, וְעַל הָאָבֶן זֶה שֶׁהִיא אָבֶן, וְעַל הַשָּׁנִים שֶׁהֵם 8
שָׁנִים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³. שְׁוִיָּה הַדָּבָר אִין בּוֹ סֶפֶק 9
לְאָדָם שְׁלֹם²⁴ בְּדִי לְצַדִּיק הַדָּבָר בְּשְׁבוּעָה. 10

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

- ו. שְׁלִישִׁית - שְׁנִשְׁבַּע לְבָטֵל אֶת הַמִּצְוָה. פִּיֶּצֶד? 11
כְּגֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יַתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שְׁלֹא יִלְבַּשׁ 12
תַּפְלִין²⁶, וְשְׁלֹא יֵשֵׁב בְּסֶפֶה בַּחֲג הַסִּפּוֹת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל 13
מִצָּה בְּלִילִי הַפֶּסַח²⁸, או שִׁיתַּעֲנֶה בְּשִׁפְתוֹת וּבִיָּמִים 14
טוֹבִים²⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. 15

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שְׁבוּעַת הָעֵדוּת בִּיצֵד? הָעֵדִים שְׂיָדְעוּ עֵדוּת מִמּוֹן⁴⁸, וְתִבְעֶם בְּעַל הָעֵדוּת לְהַעֲדִי לוֹ⁴⁹, וְכִפְרוּ בְּעֵדוּתָם וְלֹא הָעֵדִי, וְנִשְׁבְּעוּ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת - זֶה הִיא נִקְרָאת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת. וְחִיבִין עַל שְׁבוּעָה זֶה קֶרְפֵּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיָה מְזִידִין בֵּה בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגְגִים. שְׁנֵאמַר: נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהָיָה עֵד, וְלֹא נֵאמַר בֵּה וְנִעְלָם⁵⁰ - לְחִיב עַל הַזְדוֹן בְּשִׁגְגָה.

48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרשב"א חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" חבין גם זה.

יג. בִּיצֵד שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הָעֵדוּת? כְּגוֹן שְׁנֵעְלָם מִמּוֹן שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֶה אֲסוּרָה וְשֶׁהָיָה שֶׁקֶר. וְזִדְוֹנָה - שְׂיָדַע שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן. אֲכָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהָיָה אֲסוּרָה אוֹ שֶׁשָּׁכַחוּ הָעֵדוּת וְנִשְׁבְּעוּ⁵¹, וְאַחֲרַי כֶּן נִדְעָ לָהֶם שֶׁהָיָה יוֹדְעִין לוֹ עֵדוּת וְשִׁנְשְׁבְּעוּ עַל שֶׁקֶר - הָרִי אֵלּוֹ אֲנוּסִין⁵², וּפְטוּרִין אִף מִן הַקֶּרְפֵּן⁵³.

51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליכם אנסם. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עונו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אֶחָד מֵאֲרֻבָּעָה מִיָּנִי שְׁבוּעוֹת אֵלּוֹ² מִפִּי עֲצָמוֹ³, וְאֶחָד הַמִּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים⁴ וְעֵנָה אָמֵן, אֲפִלּוּ הַשְּׂבִיעוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְזִלוֹת אוֹ קֶטֶן וְעֵנָה אָמֵן - חֵיב. שֶׁכָּל הָעוֹנָה אָמֵן אַחֲרֵי שְׁבוּעָה - כְּמוֹצֵא שְׁבוּעָה מִפִּיו⁵. וְאֶחָד הָעוֹנָה אָמֵן אוֹ הָאֹמֵר דְּבַר שְׁעָנִינוּ כְּעֵנִין אָמֵן⁶, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, אוֹ מִחֻב אֲנִי בְּשִׁבְעָה זֶה, קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זֶה, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה כָּכָל לְשׁוֹן⁷ - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דְּבַר, בֵּין לְחִיבּוֹ מִלְקוּת⁸ בֵּין לְחִיבּוֹ קֶרְפֵּן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ואחד הנשבע מפי אחרים וענה אמן, אפילו השביעו גוי או קטן וענה אמן, חייב."

כתב הצפ"נ על הרמב"ם בהלכות ברכות: "כל העונה אמן

שאינ בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנם או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזלן עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חֵיב עַל שְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן שֶׁשָּׁקֶר בָּהּ? מִשְׁלָם אֶת הַקֶּרֶן³⁹ שֶׁכָּפַר בּוֹ עִם תּוֹסַפַּת הַמָּש, וּמִקְרִיב אֶשֶׁם וְדֹאֵי⁴⁰, בֵּין שֶׁהָיָה מְזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג. שְׁנֵאמַר: וְכִחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּתִשְׁוִמָּה יָד⁴¹ אוֹ בְּגִזְל וְגוֹמֵר, וְהָיָה כִּי יִחַטָּא וְאָשָׁם; וְלֹא נֵאמַר בּוֹ וְנִעְלָם מִמּוֹן⁴² - לְחִיב מְזִיד⁴³ בְּשִׁגְגָה.

39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי תחיתות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חוטא זה תלויה ועומדת עד שיוודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אֶשֶׁם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבעה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. וְהָיָה שְׂיָזִיד בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּמִמּוֹן שְׁנֵתְחִיב בּוֹ וְיָדַע בּוֹ בְּשַׁעַת שְׁבוּעָה. אֲכָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שִׁישׁ לוֹ אֲצִלּוֹ מִמּוֹן וְכִפְר וְנִשְׁבָּע, וְאַחֲרַי כֶּן יָדַע - הָרִי זֶה אָנוּס וּפְטוּר מִכָּלּוֹם⁴⁴. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאֲסוּר לְשַׁבָּע לְשֶׁקֶר עַל כְּפִירַת מִמּוֹן - הָרִי זֶה אָנוּס וּפְטוּר⁴⁵.

44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, וזהו שציין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אִם כֵּן, הֵיאָךְ הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן⁴⁶? כְּגוֹן שְׁנֵעְלָם מִמּוֹן אִם חִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן אִם לֹא, וְיָדַע שֶׁהָיָה אֲסוּרָה וְשִׁישׁ לוֹ אֲצִלּוֹ מִמּוֹן - זֶה הִיא שְׁגָגָתָה⁴⁷. וְזִדְוֹנָה - שְׂיָדַע שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להחמק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפים - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנהר להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בהל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג': "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פ"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו". וכן כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה, וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון, הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה", ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאל את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"... ושם בפסוק כז נאמר: "וינותן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

ג. וכן האומר: שבועה בה' ²² או במי ששמו חנון ¹¹ שלא אכל, ואכל ²³; שזו אשה, והוא איש ²⁴; שאין ¹² לה בידי כלום, ויש לו ²⁵; שאיני יודע לה עדות, ¹³ והוא יודע ²⁶ - הרי זה חייב ²⁷.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירוש: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

ד. אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ¹⁵ ולא כפני - הרי זה אסור בדיבר שנשבע עליו ²⁸. אכל ¹⁶ אינו לוקה ולא מביא קרבן ²⁹ אם עבר על שבועתו, ¹⁷ עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים ³⁰ או כפני ³¹ מן הכנויים ³², כמו שבארנו ³³.

(28) שהרי מצינו בשאל המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריית ספר" איסור זה הוא מן

אחר המברך, ה"ז כמברך" לפי ש"אמן הוה כמוציא דבר מפיו", ואין כוונת הרמב"ם לעניין שכר אלא שזוהי הלכה שאף שיכול לצאת על-ידי שמיעה לחוד, הרי על-ידי ענייתו אמן נעשה כמברך ממש. וכן בעניינינו גבי שבועה, העונה אמן אחר שבועת המשביע הרי זה כנשבע בעצמו.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 218)

(2) האמורים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים, ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלוקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור...". (7) השוה הל' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכלול, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

ב. אחד הנשבע ¹⁰ או שהשביעו אחר בשם המיוחד ¹¹ או באחד מן הכנויים ¹², כגון שנשבע במי ששמו חנון, ובמי ששמו רחום ¹³, ובמי ששמו ארר ¹⁴ אפים, ¹⁵ ופיצא בהן ¹⁶ בכל לשון ¹⁶ - הרי זה שבועה גמורה ¹⁷. וכן אלה ¹⁸ וארור - הרי זה שבועה ¹⁹. והוא שפיר שם מן השמות או כפני מן הכנויים. פיצד? ⁶ כגון שאמר: באלה או ארור לה', או למי ששמו חנון, או למי ששמו רחום, מי שיאכל דבר פלוני ⁸ - ואכלו, הרי זה נשבע לשקר ²⁰. וכן בשאר מיני שבועות ²¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד".

בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות, כותב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שכל שמותיו יתעלה המצויים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות...זולת שם אחד שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתברך, ולפיכך נקרא שם המפורש, ענינו שהוא מורה על עצמותו יתעלה.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ד עמוד 38)

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו

עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו לבלתי עלגים (רדב"ז).

- ו. וכן האומר 'לאו לאו' 42 שתי פעמים דרך 8 שבועה 43, או 'הן הן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה 9 כנשבע 44. וכן 'ימין' - שבועה, ו'שמאל' 45 - 10 שבועה. שנאמר: נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו 46. וכן 11 האומר: מבטא שלא אעשה כן וכך. והזכיר שם או 12 כנוי - הרי זו שבועה 47. 13

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא הדין לכפילות הן, וראה בראש"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דברו, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינוי, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחריו - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו). ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זו שבועה לענין איסור ביטול דברו, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז וכן ביר"ד רלו, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיא אשר אסרה על נפשה" - כמה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זו שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

- ז. אמר: אסר 48 לה' או למי ששמו חנון שאעשה 14 או שלא אעשה - הואיל והוציא בלשון שבועה 49, 15 הרי היא כשבועה. 16

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) ובהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציא בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיני מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

- ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני כמותך - הואיל 17 ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי 18 זה פטור 50. וזהו מתפסי 51 כשבועה שהוא פטור 52. 19

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזי, שמביא לידי תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

- ט. וכן אם נשבע: שלא אכל בשר זה, וחזר ואמר: 20 והרי הפת זו כבשר הזה - הרי הוא פטור על הפת; 21

התורה, וכך היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחכם בגלל קדושתם. והם: אל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמצעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיוזכר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבעו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו, וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחכם. (33) לעיל ה"ב.

- ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל כנוי 34 שבועה - 1 כשבועה 35. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים 2 והיו קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה' 37; או 3 שהיו ארמאים 38, שלשון שבועה בלשונם 4 'מומתא' 39, והעלגים מכניין אותה ואומרים 5 'מוהא' 40; בין שאמר לשון 41 שמשמעו וענינו 6 שבועה - הרי זה חייב כמי שהוציא לשון שבועה. 7

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישעיה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, ה"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי

או נדר⁶², אָמַר: כֵּן הִיָּה, אָבֵל לֹא הִיָּה פִּי וְלִבִּי
שׁוֹיֵן⁶³, או תנאי הִיָּה בְּלִבִּי עַל הַנֶּדֶר⁶⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין
לוֹ, וְלוֹקָה⁶⁵.

57) בכת"י התימנים, וכן ברפוס וינאציה שי"א אין זו
התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת,
וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. 58) שלא יאכל
ולא יעבור על שבועתו. 59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט:
"נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה
בלבי - שומעים לו". 60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן
אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). 61) ובכת"י
התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה
שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. 62) על מה
שהתרו בו. 63) שבלבי חשבתי לדבר אחר.
64) והוצאתי בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול
הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. 65) תוספתא
טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי
היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת
ויקרא (פרשתא ה, פרק ז).

יג. פִּיּוּצָא בּוֹ: אָמְרוּ לוֹ: אֲשֶׁתָּךְ נִדְרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי
הִיָּה לְהַפְּרִי לָהּ⁶⁶ וְהַפְּרִיתִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ:
נִדְרָה⁶⁷, וְהוּא אָמַר: לֹא נִדְרָה, וְכִיּוֹן שְׂרָאָה אוֹתָם
הַעֲדִידוּ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה לְהַפְּרִי⁶⁸ - אֵין שׁוֹמְעִין
לוֹ⁶⁹.

66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק
בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז.
67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. 68) והפירתי כנ"ל.
69) תוספתא טהרות שם.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא לֵאכֹל פֶּת חֲטִיין, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא
יֵאכֹל פֶּת סֶתֶם - אָסוּר בְּפֶת חֲטִים; שִׁפְתַּת חֲטִים פֶּת
שְׁמָה⁷⁰.

70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס'
שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת
סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה
בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא
פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול
פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של
שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם,
הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה
לקמן פ"ג, ה"ד בבאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְעַל
דַּעֲתָכֶם⁷¹ אָנִי נִשְׁבַּע - אֵין זֶה יָכוֹל לוֹמַר: כֵּן וְכֵן
הִיָּה בְּלִבִּי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעֲתוֹ⁷², אֲלֹא עַל דַּעַת
אַחֲרִים, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּה פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שֶׁל אַחֲרִים שֶׁנִּשְׁבַּע
עַל דַּעֲתָם שׁוֹיִם - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם שֶׁל אֵלּוּ בְּמָקוֹם
לְבוֹ קָם⁷³. וְכֵן בִּשְׁאָר מִיַּי שְׁבֻעוֹת⁷⁴.

71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. 72) שגמר בלבו.

1 שְׁהָרִי לֹא הוּצִיא שְׁבֻעָה מִפִּיּוֹ עָלֶיהָ, אֲלֹא
2 הַתְּפִיסָה⁵³. וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת אוֹ
3 מִן הַקֶּרֶבֶן, אָסוּר לוֹ לֵאכֹל אוֹתָהּ הַפֶּת שֶׁהַתְּפִיס
4 בְּשֻׁבְעָה⁵⁴.

53) וכבר אמרנו: המתפס בשבועה פטור. בניגוד לנדר,
שהמתפס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"ג-ד). ובכל זאת
הבדל יש בין מתפס באדם הנשבע למתפס בדבר הנאסר
בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא
לעשות דבר פלוני, נמצא המתפס בו מתפס באיזה איסור.
ואילו המתפס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על
הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפס בו, ולא בא
רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפס בדבר הנאסר
בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו
(רדב"ז). והטעם, שהמתפס בשבועה פטור ובנדר חייב,
משום שהמתפס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר
חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל
על החפץ הנדור), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין
שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפס בו ולומר: אני
כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). 54) שהרי לא אמרו
(שבועות כ.). "המתפס בשבועה - מותר", משמע שאיסור
יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפס
בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מִי שֶׁנִּתְּכַּן לְשֻׁבְעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא יֵאכֹל הַיּוֹם
אוֹ שְׁלֹא יִשְׁתֶּה וְשִׁדְּרָה זֶה אָסוּר עָלָיו בְּשֻׁבְעָה, וְלֹא
הוּצִיא בְּשִׁפְתָּיו - הָרִי זֶה מֵתָר; שְׁנֵאָמַר: לְבִטָּא
בְּשִׁפְתָּים - אֵין הַנִּשְׁבַּע חֵיב עַד שִׁיּוּצִיא עֲגִין שְׁבֻעָה
בְּשִׁפְתָּיו⁵⁵.

55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשְׁבַּע, וְטָעָה וְהוּצִיא
בְּשִׁפְתָּיו דָּבָר שְׁלֹא הִיָּה בְּלִבּוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר⁵⁶. כִּיצַד?
הַמִּתְכַּנֵּן לְהִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל אֶצֶל רְאוּבֵן, וְכִשְׁבָּא
לְהוּצִיא שְׁבֻעָה נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכֹל אֶצֶל שְׁמַעוֹן - הָרִי
זֶה מֵתָר לֵאכֹל עִם רְאוּבֵן, שְׁהָרִי לֹא הוּצִיאֻ
בְּשִׁפְתָּיו; וְעִם שְׁמַעוֹן, שְׁהָרִי לֹא הִיָּה שְׁמַעוֹן בְּלִבּוֹ.

56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים
פ"ב, ה"ב.

יב. וְכֵן⁵⁷ שְׁאָר מִיַּי שְׁבֻעוֹת⁵⁸ אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיּוּצִיא
פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שׁוֹיֵן. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפִגְיוֹ שְׁלֹא
יֵאכֹל הַיּוֹם, וְאָכַל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: אָנִי לֹא הִיָּה
בְּלִבִּי אֲלֹא שְׁלֹא אֲצִיא הַיּוֹם, וְטָעָה לְשׁוֹנִי וְהוּצִיא
אֲכִילָה שְׁלֹא הִיָּתָה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֵינוֹ לוֹקָה⁵⁹, עַד
שִׁיּוּצִיא בְּפִי עֲדִים קִדָּם שִׁיאֲכַל שְׁעַל אֲכִילָה נִשְׁבַּע;
או שֶׁקָּבַל עָלָיו הַתְּרָאָה⁶⁰ וְלֹא טָעַן שְׁטָעָה בַּעַת
הַתְּרָאָה. אִם עַל פִּי שְׁטָעַן אַחֵר כֵּן - אֵין שׁוֹמְעִין
לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: מַעֲלֹם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ
לֹא נִדְרָתִי עַל דָּבָר זֶה⁶¹, וְאַחֵר שֶׁהֲעִידוֹ עָלָיו שֶׁנִּשְׁבַּע

(73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת האחרים - צריך שיהיו כולם מסכימים לדיעה אחת (שם). (74) שבועות כט.

(85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו, אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו: למה נשבעת חזור כך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך כדי דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו. והרמ"א ב"דרכי משה" ליו"ד סימן רי פירש את כוונת רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת הראב"ד. וראה ביו"ד סי' ע"ג.

15 יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר בְּלָבוֹ - אֵין זֶה
16 כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיו: חָזֹר כֹּה, אוּ מִתֵּר
17 לָךְ, אוּ מִחוּל לָךְ, וְקִבַּל דְּבָרֵיהֶם בְּלָבוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי
18 דְבוּר - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שִׁיּוּצֵיא הַחֲזָרָה בְּפִיו כְּמוֹ
19 הַשְּׁבֻעָה.⁸⁶

(86) וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר: צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את הנשבע.

20 א. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעָה מֵאַרְבַּע מִיָּנִי שְׁבֻעוֹת² אֵלוֹ
21 בְּאֻנָּס - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִכָּלוּם.³ וְאֶחָד הַנִּשְׁבַּע
22 מִתְחַלְתּוֹ בְּאֻנָּס,⁴ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ,⁵ אוּ שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִאֲנָס⁶
23 וְלֹא הִנִּיחוּהוּ⁷ לְקַבֵּל שְׁבֻעָתוֹ,⁸ אוּ שֶׁהִשְׁפִּיעוּ⁹ אֹנֶס.
24 לְפִיכָף¹⁰ נִשְׁפָּעִין¹¹ לְחַרְמִין¹² וְלַהֲרִגִין¹³ וְלַמּוֹכְסִין¹⁴.

(2) המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. (3) אפילו מאיסור הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה (ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט לאונס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו עליו (רש"י שם). (4) כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו) וכפר ונשבע ואחר כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע לשקר (כגון תינוק שנשבע לבין גויים). (5) למעלה פ"א, ה"ב. (6) שחלה או שעיקבו נהר. (7) האונסים. (8) וכלל הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה לא תעשה דבר", שאנוסה היא (נדרים כז). (9) איש אלם, עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס. (10) הואיל והשביעו אנס, פטור מכלום. (11) לכתחילה. (12) חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). (13) ההורגים על עסקי ממון. (14) נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. מוכסן - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח)

1 טז. לְפִיכָף⁷⁵, פֶּשֶׁם־שְׁפִיעִין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁפָּע,⁷⁶
2 אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתָּךְ אָנוּ מִשְׁפִּיעִים אוֹתָךְ, אֲלֹא
3 עַל דַּעְתָּנוּ.⁷⁷

(75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א, ה"ד. (77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעתי" שנאמר (דברים כט, יג) "ולא אתכם לבדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם (רש"י שם) וכן בנדרים כה. והשוה לקמן פ"א, ה"ח.

4 יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּיו וְלָבוֹ שְׁוִין בְּשְׁבֻעָה,⁷⁸
5 וְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר⁷⁹ חָזֹר בּוֹ מִדֵּי בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר, וְהוּא
6 כְּדֵי שִׁיאֲמַר תִּלְמִיד לְרַב: שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי,⁸⁰ וְאָמַר:
7 אֵין זֶה שְׁבֻעָה, אוּ נִחְמַתִּי⁸¹, אוּ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוּצָא
8 בְּדָבָרִים אֵלוֹ שֶׁעֲנִינָם שֶׁהִתִּיר מֵהַ שְׁאֵסֶר - הֲרִי זֶה
9 מִתֵּר, וְנִנְעָקָה הַשְּׁבֻעָה; שְׁזֶה דוּמָה לְטוּעָה.⁸²

(78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג: (81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן אמרו (נדרים פז). "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי" ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור בו כדי דיבורו, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר שזוהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק בסחורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית התלמוד בנזיר כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד, וכפירוש התוספות שם. וראה בהל' אישות פ"ז, הכ"ב ובבאורנו שם.

10 יח. וְכֵן אִם אָמְרוּ לוֹ אַחֲרָיו⁸³: חָזֹר כֹּה, אוּ מִתֵּר
11 לָךְ, וְכִיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלוֹ, וְקִבַּל מִהֵן בְּתוֹךְ כְּדֵי
12 דְבוּר⁸⁴ וְאָמַר: הֵן, אוּ חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוּצָא בְּזֶה - הֲרִי
13 זֶה מִתֵּר⁸⁵. וְאִם אַחַר כְּדֵי דְבוּר - אֵינוֹ יָכוֹל לְחָזֹר
14 בּוֹ.

(83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו "לדבר הפוטטור" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטטור, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב הי"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתירו בו ואמר: אני לא אהיה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם הי"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס בשבועתו, כל זה אינו אלא כדיעבד, אבל לכתחילה אין לו להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב הי"ד). ועוד הבדל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנוס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב הט"ו (מעשה רוקח).

- ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵.
שבועת הבאי פיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות וחומה גבוהה, ונשבע: שראיתי חיל פלוני המלך והם פיוצאי מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא גמר בלבו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתפנן אלא לספר את גבה החומה³⁰ או רב העם.

24 בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי. הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. 25 מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיוכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששינוי בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). 26 חיילים במספר גדול. 27 שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. 28 כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין צ:): "דיברה תורה בלשון הבאי". 29 כגון מה ששינוי בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד". 30 נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל - אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

"והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה הל' נדרים פ"ד, ה"א.

- ב. באי זה מוכס אמרו¹⁵? במוכס העומד מאליו, שלוקח ממון שלא ברשות מלך המדינה¹⁶, או שלוקח ברשות המלך אבל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב¹⁷, כמו שיתבאר בהלכות גזילה¹⁸.

15 שנשבעים לו ופטורים. 16 נמצא מוכס זה גזול גמור. 17 מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח). 18 פ"ה, הי"א. ורבינו אומר שם: "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזול, לפי שדין המלך דין הוא. . . בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל", ומקורו בבבא קמא קיג, א.

- ג. וצריך הנשבע באנס להיות פונתו בלבו בעת השבועה לדבר הפוטטור¹⁹. ואף על פי שהדברים אלו שפלב - אינן דברים²⁰, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס - הרי זה סומך על דברים שפלב²¹.

19 כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. 20 ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. 21 נדרים כח, א. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום. . . ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

- ד. פיצד? כגון ששבע לאנס שלא יאכל בשר סתם²², ובלבו שלא יאכל היום או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר. וכן כל פיוצא בזה²³.

22 כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש ה'קרבן העדה' "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כתב הרמ"א: "וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדיקו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". 23 כגון, שתבעו החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של

17 כגון שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּים, וְשָׁגַג וְדָמָה
18 שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּים, וְאָכְלָה. שְׁזָה נִעְלָמָה
19 מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הַיֵּאָדָה הִתְהַ, וְהָרִי הוּא זֹכֵר אֶת
20 הַחֲפֵץ שְׁנִשְׁבַּע עָלָיו⁴⁷. זֶה הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בְּטוֹי
21 לְהִפָּא שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן⁴⁸.

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. (47) שנשבע על חטאים, ויודע שזו פת חטאים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

22 ט. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּים, וְאָכַל פֶּת
23 חֲטִיִּים עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוּס
24 וּפְטוּר. שְׁזָה לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נִעְלַם
25 מִמֶּנּוּ אֲלֹא חֲפֵץ⁵⁰ שְׁנִשְׁבַּע עָלָיו.

(49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטאים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). (50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

26 י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הַיֵּאָדָה הִתְהַ, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ
27 חֲפֵץ שְׁנִשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פְטוּר מִן הַקֶּרְפֵּן.
28 פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּים, וְדָמָה
29 שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּים, וְאָכַל פֶּת חֲטִיִּים עַל דַּעַת
30 שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים, שְׁזָה הֵעֵלַם שְׁבוּעָה וְחֲפֵץ בִּידוֹ
31 - הָרִי זֶה פְטוּר וּפְטוּר⁵¹.

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדרן בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבתה תורה 'העלם שבועה' לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחייבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משנה).

32 יא. נִשְׁבַּע עַל כֶּכֶר שְׁלֹא יֵאָכְלֵנוּ, וְנִצְטָעַר עָלָיו⁵²
33 וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שְׁזָה דָמָה שְׁמָתָה
34 לוֹ לֵאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פְטוּר מִן
35 הַקֶּרְפֵּן; לִפִּי שְׁאִינוֹ שָׁב מִיִּדְעִיתוֹ⁵⁵, אֲלֹא יָדַע
36 שֶׁאֲסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכְלָה בְטָעוּת⁵⁷.

(52) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). (53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. (54) בדפוס רומי ר"מ: זה. (55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר

1 ו. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת פִּיצֵד? אִם שְׁבוּעַת הַעֲדוֹת או
2 הַפְקָדוֹן הִיא - כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בַּפְקָדוֹן³¹ וּבַעֲדוֹת³²,
3 שֶׁהוּא פְטוּר מִכָּלֵם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³³. וְאִם שְׁבוּעַת
4 שְׁוֹא הִיא - כְּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִלְכַּשׁ תַּפְלִין³⁴, וְלֹא
5 יָדַע שֶׁתַּפְלִין מִצְוָה³⁵. וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקָר הִיא -
6 כְּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא אָכֹל³⁶, וְנִזְכָּר שֶׁאָכֹל; או שְׁנִשְׁבַּע
7 שְׁלֹא יֵאָכֵל³⁷, וְשָׁכַח וְאָכֹל³⁸; או שְׁלֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ
8 לִי³⁹ מִפְּנֵי שְׁגָגָה כִּסּוֹ או שֶׁהִתְהַ אֶת בְּנוֹ, וְנִזְדַּע
9 שְׁלֹא גָבַהּ וְשֶׁלֹא הִתְהַ⁴⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁴¹.

(31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י והי"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליה" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). (34) ראה למעלה פ"א, ה"ו. (35) כגון שנשבע בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא-הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה ה' אישות פ"ד, ה"ו. (40) נדרים שם. והשווה ה' נדרים פ"ח ה"ג, שמיסים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

10 ז. אִם כֵּן⁴², אִי זֶה⁴³ שְׁגָגַת שְׁבוּעַת בְּטוֹי שְׁחִיבִין
11 עָלֶיהָ קֶרְפֵּן עוֹלָה וְיִוָּרֵד⁴⁴ לְשַׁעֲבָר? כְּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע
12 שְׁלֹא אָכֹל, וְהוּא יוֹדַע שֶׁאָכֹל וְשֶׁשְׁבוּעַת שֶׁקָר זֶה
13 שְׁנִשְׁבַּע אֲסוּרָה, אָכֹל לֹא יָדַע שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן.
14 זֶה הִיא הַשְּׁגָגָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן עוֹלָה וְיִוָּרֵד
15 בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי לְשַׁעֲבָר⁴⁵.

(42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכתי' התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורנו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א והי"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

16 ח. וְכִיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְפֵּן לְהִפָּא⁴⁶?

ג. מי שֶׁנִּשְׁפַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חֵיב; 9
שֶׁהִשְׁתִּיחַ בְּכָלֹל אֲכִילָה¹¹. לְפִיכָךְ¹², אִם אָכַל וְשָׁתָה 10
- אֵינוֹ חֵיב אֲלָא מְלָקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, או 11
חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שׁוֹגֵג. 12

(11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוֹקֶיךָ ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

ד. נִשְׁפַּע שְׁלֹא יִשְׁתָּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכֹל; 13
שְׁאִין אֲכִילָה בְּכָלֹל שְׁתִּיחָה¹⁴. וְכִמְהָ יִשְׁתָּה וַיְהִי חֵיב? 14
נִרְאֶה לִי, שְׁאִינוֹ חֵיב עַד שִׁשְׁשִׁית¹⁵, בְּשֶׁאֵר 15
הָאֲסוּרִין¹⁶. 16

(14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. (15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. (16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

ה. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל הַיּוֹם, וְאָכַל מִיָּנִין הִרְבָּה; או 17
שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָשְׁתָּה הַיּוֹם, וְשָׁתָה מִיָּנִי מִשְׁקֵין הִרְבָּה 18
- אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת¹⁷. וְאֶפְלוֹ אָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא 19
אָכַל הַיּוֹם בְּשׂוֹר וּפֶת וּקְטָנִית, וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חֵיב 20
אֲלָא אַחַת¹⁸. וְכֵלֶן מְצַטְרִפִּין לְכֻזִּית¹⁹. 21

(17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. (18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. (19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

ו. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל וְשָׁלֹא אָשְׁתָּה, וְאָכַל וְשָׁתָה - 22
חֵיב שְׁתֵּים. שֶׁהִשְׁתִּיחַ בְּכָלֹל אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפָרַט 23
וְאָמַר 'וְשָׁלֹא אָשְׁתָּה' - גִּלָּה דַּעְתּוֹ שְׁלֹא פָּלַל הִשְׁתִּיחַ 24
בְּכָלֹל הָאֲכִילָה²⁰, וְנִמְצָא בְּנִשְׁפַּע עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ 25
וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וּלְפִיכָךְ חֵיב שְׁתֵּים²¹. 26

(20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. (21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל פֶּת חֲטִין וּפֶת 27
שְׁעוּרִין וּפֶת פֶּסְמִין, וְאָכַלְן - חֵיב עַל כָּל אַחַת 28

זו. (56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הכזר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:), וב'תורת כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. (57) שדימה, שיותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה רוקח').

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

א. מי שֶׁנִּשְׁפַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם² פְּלוּם, וְאָכַל פְּחוֹת 1
מִפְּחוֹת - פָּטוּר³; שְׁאִין אֲכִילָה פְּחוֹתָה מִפְּחוֹת⁴, וְהָרִי 2
הוּא פְּאוּכָל חֲצִי שְׁעוֹר מִנִּבְלוֹת וּטְרִפּוֹת⁵ וְכִיּוּצָא 3
בָּהֶן⁶. וְאִם אָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אָכַל דָּבָר זֶה, וְאָכַל 4
- חֵיב⁷, וְאֶפְלוֹ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁפַּע עָלָיו זֶרַע חֲרָדָל⁸ 5
אֶחָד או פְּחוֹת מִמֶּנּוּ⁹. 6

(2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) "וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני". ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראויה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחדש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

ב. נִשְׁפַּע שְׁלֹא יִטְעֵם פְּלוּם, וְאָכַל כָּל שֶׁהוּא - 7
חֵיב¹⁰. 8

(10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

- 1 ואחת. שלא אמר 'פת ופת ופת' אלא לחלק ולחייב
2 על כל אחת.²²
3 או שלא יאכל אותה - משיאכל ממנה כזית
4 יתחייב³⁵, וכשיאכל פלה יתחייב בשבועה ראשונה.²⁸

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא לוימו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

- 29 יא. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע על
30 התאנים ועל הענבים - חייב על התאנים שתים. שהרי
31 פלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים
32 שהיו מתרין, ומתוך שחלה שבועה שניה על הענבים
33 - חלה על התאנים, ונתחייב בשתי שבועות³⁶, כמו
34 שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.³⁷

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

- 35 יב. שבועה שלא אכל שמונה³⁸, שבועה שלא אכל
36 תשע³⁹, שבועה שלא אכל עשר - בין שאכל שמונה
37 בין שאכל תשע בין שאכל עשר⁴⁰, אינו חייב אלא
38 אחת.⁴¹

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

- 39 יג. שבועה שלא אכל עשר⁴², שבועה שלא אכל
40 תשע⁴³, שבועה שלא אכל שמונה⁴⁴: אם אכל עשר

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

- 3 ח. היה חברו מסרהב²³ בו לאכל אצלו, ואמר
4 לו: בוא ושתה עמי יין וחלב ודבש, ואמר²⁴:
5 שבועה שאני שותה יין וחלב ודבש, ושתה מהן
6 - חייב על פל אחת ואחת בפני עצמו. שהיה לו
7 לומר: שבועה שאני שותה פלום, או מה
8 שאמרתי; ומשחזר ופרט - גלה דעתו שחייב עצמו
9 בשבועה על פל מין ומין בפני עצמו. לפיכך²⁵
10 אין מצטרפין זה עם זה²⁶, ואינו חייב עד שיאכל
11 בשעור ממין אחד. הואיל והן חלוקין לחטאות
12 - הרי הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לכזית, כמו
13 שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות.²⁷

(23) מפציר מאוד. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית יין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

- 14 ט. שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אכל אותה,
15 בין שאכל ממנה כזית - חייב²⁸. שבועה שלא
16 אכלנה - אינו חייב עד שיאכל את פלה²⁹. אמר:
17 שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה³⁰ שלא אכלנה,
18 ואכלה - אינו חייב אלא אחת.³¹

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיר פחות מכזית לאו שיר הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

- 19 י. וכן אם אמר: שבועה שלא אכל³² היום, וחזר
20 ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה פלה באותו
21 היום - אינו חייב אלא אחת³³. וכן כל פיוצא בזה.
22 שאין שבועה חלה על שבועה³⁴. אכל אם נשבע על
23 הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שלא יאכל פלום,
24 או שלא יאכל כפר זו, ואכלה פלה - חייב שתים.
25 שבועה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה - אינו חייב
26 עד שיאכל פלה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל [פלום]

54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. 55) נמצא שוגג באכילתה. 56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. 57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פטור ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

יז. אכל את הקטנה והוא זוכר התנאי ויודע
שפאכילתה תאסר הגדולה, וישכח⁵⁸ ואכל את
הגדולה וכמדומה לו שעדיין לא נאסרה⁵⁹ - פטור⁶⁰.
אכל שתייה בשגגה - פטור⁶¹; שתייה במזיד, בין
שאכל הגדולה בתחלה⁶² או באחרונה⁶³ - חייב⁶⁴.

58) כשאכלה. 59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. 60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". 61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. 62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. 63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. 64) אבל אם אכל את "הגדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור

1 - חייב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת⁴⁵; וכן
2 אם אכל תשע - חייב שתים⁴⁶; אכל שמונה - חייב
3 אחת⁴⁷.

42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. 43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. 44) חלה עליו גם שבועה שלישית. 45) חטאת אחת. 46) משום שבועה שנייה ושלישית. 47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. שבועה שלא אכל תאנים, ויחזר ונשבע שלא
יאכל תאנים וענבים פאחת⁴⁸, וישגג ואכל תאנים
והפריש קרבן⁴⁹, ואחר כך שגג ואכל ענבים⁵⁰ - אינו
7 חייב על הענבים; מפני שהן פחצי שעור⁵¹, ואין
8 מביאין קרבן על פחצי שעור.

48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". 49) על שבועתו הראשונה. 50) בהעלם שבועתו השנייה. 51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

טו. וכן הנשבע שלא יאכל עשר, ויחזר ונשבע שלא
יאכל עשר ותשע⁵², ואכל עשר והפריש קרבן⁵³,
ויחזר וישגג ואכל תשע - הרי זה פחצי שעור, ואין
12 מביאין קרבן על פחצי שעור. שענני שבועה
13 אחרונה, שלא יאכל תשע ועשר.

52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. 53) על שבועתו הראשונה.

טז. שבועה שלא אכל פכר זו הגדולה אם אכל פכר
זו הקטנה⁵⁴, וישכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה⁵⁵,
ואכל אחר כך הגדולה במזיד⁵⁶ - חייב⁵⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׁבֻעָה שְׁאֵינִי אוֹכֵל לָךְ; אוֹ שֶׁהִיא מִסְרֵהָ⁷⁸ בּוֹ
17 לְאָכֹל אֶצְלוֹ, וְהוּא נִמְנָע⁷⁹, וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
18 שְׁאֵכֹל⁸⁰ לָךְ; וְכֵן הָאָמַר: לֹא שְׁבֻעָה לֹא אֶכֶל
19 לָךְ⁸¹ - כָּל אֱלוֹ אֶסְתִּירִין⁸², וְהָרִי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל
20 אֶצְלוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ⁸³, וְעָבַר וְאָכֹל
21 - אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת⁸⁴.

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר.
(79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא
חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה
שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה,
ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר:
"מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל
באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן
משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה
על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן
שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך,
וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה
שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע
לאכול אצלו, שבועה זו מכוננת לבטל את השבועה
הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום
שבועת שווא? - לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו
משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד,
ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פרק חמישי

(1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שווא לפרטיה,
שבועת שווא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם
ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

22 א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁזֶרֶק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוּר לִּי, וְהוּא
23 לֹא זֶרֶק; אוֹ שֶׁלֹּא זֶרֶק, וְהוּא זֶרֶק - הָרִי זֶה חַיִּב
24 בְּשִׁבְעָת בְּטוֹי²; וְאִם עַל פִּי שְׁאֵינוֹ בְּלֶהֱבֵא³, שֶׁהָרִי
25 אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁיִּזְרֹק וְשֶׁלֹּא יִזְרֹק אִישׁ פְּלוֹנִי⁴.
26 וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל אַחֲרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָךְ וְכָךְ אוֹ לֹא
27 יַעֲשׂוּ, אֶפְלוּ הֵיוּ בְּנֵי אוֹ אִשְׁתּוֹ - אֵינוֹ חַיִּב
28 בְּשִׁבְעָת בְּטוֹי; שֶׁהָרִי אֵין בִּידוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא
29 לְבַטֵּל⁵. וּמִכֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מִדְּוֹת⁶; שֶׁהָרִי אֵין בִּידוֹ
30 לְקַיֵּם שְׁבֻעָה זוֹ, וְנִמְצָא גֹרֵם לְשִׁבְעָת שְׁוֵא⁷.

(2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי
שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או
להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר
ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני
ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י
שיכול הוא לכופר את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת
שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו,
נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק
הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע
את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז).
(6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה,
בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות

ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור,
הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

1 יח. וְכֵן אִם תִּלָּאֵן זֶה בְּזוֹ⁵⁹ וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
2 שֶׁלֹּא אֶכֶל אַחַת מֵהֶן אִם אֶכְלֵתִי הָאֲחֵרֶת⁶⁰, וְנִשְׁבַּח
3 הַתַּנְאִי וְאָכֹל אַחַת מֵהֶן, וְאָכֹל הַשְּׁנִיָּה בְּזִדּוֹן - חַיִּב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת
הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא
אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד
היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת
התנאי שוגג היה.

4 יט. אֶכֶל הָרִאשׁוֹנָה בְּזִדּוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה -
5 פְּטוּר⁶⁸; שֶׁתִּיָּהֵן בְּזִדּוֹן⁶⁹ - חַיִּב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה,
ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן.
(69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור.
(70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייהן פטור.

6 כ. שְׁבֻעָה שְׁאֵכֹל כָּפֹר זֶה הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֶכְלָה:
7 בְּשִׁגְגָה - מִכֵּיָּא קָרְבָּן עוֹלָה וְיִזְרִיד⁷¹; בְּמִזִּיד - אֵינוֹ לֹקָה,
8 שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷², וְאִם עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבֻעָת
9 שֶׁקָּרַ⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני.
(72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש
מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה
התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של
"חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין
עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו
משום חוסר מעשה.

10 כא. וּמִפְּנֵי מַה לֹּקָה אִם נִשְׁבַּע שְׁאֵכֹל וְהוּא לֹא
11 אֶכֶל, אוֹ שֶׁלֹּא אֶכֶל וְהוּא אֶכֶל, וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹּא
12 עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷⁴? מִפְּנֵי שֶׁמִּנְעַת שְׁבֻעָתוֹ לְשִׁקֹּר
13 נִשְׁבַּע⁷⁵; אֶכֶל אִם נִשְׁבַּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה -
14 אֵינָה שְׁבֻעָת שֶׁקָּרַ מִשְׁעַת שְׁבֻעָה⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד,
והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה.
(75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת
שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה
שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא
ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה
אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים
אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים,
ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת
שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו,
ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא,
ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו
מעשה ואין לוקים עליה.

15 כב. מִי שְׁאָמַר לְחֻבְרוֹ: שְׁבֻעָה לֹא אֶכֶל לָךְ⁷⁷, אוֹ

8 (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם).
מדרות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד,
לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מדרות - רידוי
בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו".
7 ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין
עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

1 **ב. וְלִמָּה אֵינוֹ לּוֹקֵה מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת שָׁוְא? שֶׁהִרִי**
2 **אֶפְשָׁר לְאוֹתָן אֲחֵרִים שִׁשְׁמָעוּ מִמֶּנּוּ וְתִתְקַיֵּם**
3 **שְׁבוּעָתוֹ, וְנִמְצָא כְּשִׁמְתָרִים בּוֹ בַּעַת שֶׁנִּשְׁבַּע הַתְּרָאָת**
4 **סֶפֶק, שְׁאִין לּוֹקִין עָלָיָה, אֲלֹא אִם כֵּן הִיא לֹא שְׁבֹ**
5 **מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה, כִּמּוֹ שִׁתְּפָאָר בַּהֲלָכוֹת סְנֵהדְרִין⁸.**
6 **וְאִין אוֹתָן אֲחֵרִים נִזְקָקִין⁹ לָקֵים דְּבָרֵי זֶה הַנִּשְׁבַּע,**
7 **אֲלֹא אִם כֵּן עָנּוּ אַמֶּינָא¹⁰, כִּמּוֹ שֶׁפִּתְּרָנוּ¹¹.**

8 פט"ז, ה"ד. המעייין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו
שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, וז) והתרו
בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים
עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה,
אעפ"י שההתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת
ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת
ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל'
סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי
מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוֹקִיךָ
לְשׁוֹא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מן
ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין
זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע
לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה
לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על
אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו -
חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש
בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שידוע הוא שאם
לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך
בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת
שוא. והגרא"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון
שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא
קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר
לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא
יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר,
כמבואר שם ה"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא
כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומם,
שאינו בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא
כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו
שאינו בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל'
סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ
- ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"ש"מ"ב
= ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות
מפורסמת". (9 קשורים. חייבים. 10) כיון שנשבע:
יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר:
משביעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א
"שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

14 שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע.
15 (ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום,
כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. 16) הטור ביו"ד רלו תמה על
זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר,
שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל
לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו
אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתיר,
שרבינו סובר כדעת הרמב"ן (הובאה בר"ן לנדרים ב:): שנדר
שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר
מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר
אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה
בביאור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר,
שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו
לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו
לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר,
שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "השהוה הכתוב
הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים
חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר
שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא
ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א
לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא
להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על
אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

19 **ה. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכָל, וְאֵכָל אֶכְלִין שְׁאִינָן רְאוּיִין**
20 **לְאֶכְלִיָּה¹⁸ וְשִׁתָּה מִשְׁקִים שְׁאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה -**
21 **פֶּטוּר¹⁹. אֵכָל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה בְּאֶכְלִיָּה,**
22 **כְּגוֹן שְׁאֵכָל כְּזִית נִבְלֹת וְטִרְפוֹת²⁰ שֶׁקָּצִים²¹**
23 **וּרְמָשִׁים²² - פֶּטוּר מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת בְּטוּיָא²³. שְׁבוּעָה**
24 **שְׁאֵכָל, וְאֵכָל אֶכְלִין שְׁאִינָן רְאוּיִים לְאֶכְלִיָּה וְשִׁתָּה**
25 **מִשְׁקִין שְׁאִינָן רְאוּיִין לְשִׁתָּה אוֹ שְׁאֵכָל נִבְלֹת**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

ח. שְׁבוּעָה שְׂאֵכֶל פְּחוֹת מְפִזֵּת נִבְלָה וּטְרֵפָה - חֵיב בְּשִׁבּוּעַ פְּטוּי³⁴. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל עֶפֶר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה: אִם אָכַל פְּזִית - חֵיב; אָכַל פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה דְּרָפּוֹ לְאֲכִילָה כְּדִי לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוֹר³⁵.

34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. (א35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

ט. וְכֵן הַנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא לְאָכַל חֲרָצָן³⁶, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק³⁷. הִיא הַנֶּשֶׁבֶע נִזִּיר, שֶׁהוּא אִסּוּר בְּחֲרָצָן בְּכִזִּית³⁸, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - אִינוֹ חֵיב בְּשִׁבּוּעַ פְּטוּי; שֶׁהָרִי אֵין דַּעְתּוֹ בְּשִׁבּוּעָתוֹ אֵלָּא עַל (כָּל) פְּזִית שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ עָלָיו³⁹, וְאֵין שְׁבוּעָה חֲלָה עָלָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ⁴¹, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל חֲרָצָן אֶחָד, וְאָכְלוֹ - חֵיב⁴².

36) גרעיני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". 37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערוכת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. 38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". 39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. 40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). 41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. 42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

י. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תְּמָרִים וְנִבְלֹת וּטְרֵפֹת, וְאָכַל פְּזִית מְפִזֵּת - חֵיב בְּשִׁבּוּעָה³², שֶׁהָרִי אִינוֹ מְשַׁבֵּעַ עַל חֲצִי שְׁעוֹר מִהֶר סִינִי³³.

1 וּטְרֵפֹת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - פְּטוּר מִשְׁבּוּעַת פְּטוּי, שֶׁהָרִי יֵצֵא יָדֵי אֲכִילָה²⁴; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ²⁵ - אֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה²⁶.

18) כגון עפר וכדומה. 19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. 20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. 21) כל הברואים הטמאים, שביבשה ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". 22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמיני פרק יב). 23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. 24) שנשבע לאכול. 25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. 26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

4 ו. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה אוֹ נִבְלֹת וּטְרֵפֹת - חֵיב; שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה, שֶׁכָּבֵר הֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ, שֶׁהָרִי אָכְלוֹ²⁷. אָכַל לְהֵבֵא, שֶׁנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ²⁸, וְנִקְרָה מִקְרָה²⁹ וְאָכְלוֹ - אֵינָה אֲכִילָה³⁰, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³¹.

27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. 28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. 29) ובכת"י התימנים: "ונקרא נקרי" - מלשון הכתוב "נקרא נקרי" בהר הגלבע". 30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. 31) בהלכה הקודמת.

9 ז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל כָּל שֶׁהוּא מִנִּבְלֹת וּטְרֵפֹת, וְאָכַל פְּחוֹת מְפִזֵּת - חֵיב בְּשִׁבּוּעָה³², שֶׁהָרִי אִינוֹ מְשַׁבֵּעַ עַל חֲצִי שְׁעוֹר מִהֶר סִינִי³³.

32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". 33) ואעפ"י

קיד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צורך להתיר את שבועת בני ישראל, כמו שנאמר "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה". וההיתר היה "מאי דרוש, ממנו ולא מבנינו". ומובאים שם הפסוקים מהתורה, שמאחד היה משמע שיכולים להוציא את שבט בנימין מתוך הקהל, ואח"כ למדו מפסוק אחר שאי אפשר להוציאם מקהל ישראל.

אבל צריך להבין: הלא שבועה זו היא נגד הציווי של "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ כיצד חלה שבועה זו מלכתחילה, הרי "כל הנשבע לבטל את המצוה... עושה המצוה שנשבע לבטלה" והשבועה אינה חלה מלכתחילה. ויש לומר שגם לפני היתר השבועה היה קיום לשבט בנימין, כמסופר בתנ"ך שלאחרי השבועה ביררו "מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' במצפה", ונתגלה ש"לא בא איש אל המחנה מיבש גלעד" ולכן הענישו את כל יושבי גלעד שבנותיהן יתחתנו עם אנשי שבט בנימין, וכך יכול היה להתקיים שבט בנימין על-כל-פנים בצמצום. ומה שהתירו את השבועה הוא כדי ששבט בנימין יוכל להתקיים בשלימותו כשאר השבטים ויוכלו לבוא בקהל ישראל.

(על-פי יצ"ן מלכות' ספר הפלאה סימן ג')

56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא"ו דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך ה"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטל, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

- 21 טו. פיצד? כגון שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יַעֲשֶׂה סִפָּה⁶⁰ וְשֹׁלֵא
- 22 יִלְבֹּשׁ תַּפְלִין⁶¹ וְשֹׁלֵא יִתֵּן צִדָּקָה⁶². וְכֵן הַנִּשְׁבָּע
- 23 לַחֲבֵרוֹ: שְׁלֹא אֶעֱיֵד לָךְ עֲדוּת זוּ שְׁאֲנִי יוֹדְעָה, או
- 24 שְׁלֹא אֶעֱיֵד לָךְ אִם אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי זֶה לֹקֵה
- 25 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצְוֶה לְהַעֲדִיד⁶³. וְכֵן
- 26 הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי
- 27 זוּ שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁאִין בִּידֹו שְׁלֹא יֵדַע לוֹ עֲדוּת⁶⁴.
- 28 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדֵה⁶⁵.

60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח

- 1 בִּטּוּי⁴³; שְׁהֲרִי כָּלֵל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים
- 2 הַמְתָּרִין⁴⁴, וּמִתּוֹךְ שְׁחֵלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים - חֵלָה
- 3 עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁶.

43) נוסף על איסור נבילה. 44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, ה"ד. 45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. 46) למעלה פ"ד, ה"א.

- 4 יא. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה
- 5 וְכִיּוּצָא⁴⁷ בְּהֵן, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין פֶּאן חֵיּוּב
- 6 שְׁבוּעָה כָּלֵל⁴⁸, לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁴⁹.

47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. 48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

- 7 יב. נִשְׁבַּע שִׁיאָכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן מֵאֲסוּרֵי
- 8 תּוֹרָה - הֲרִי זֶה לֹקֵה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁵⁰, בֵּין אָכַל
- 9 בֵּין לֹא אָכַל⁵¹.

50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך ה"ג.

- 10 יג. שְׁבוּעָה שִׁיאָכַל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכְלָנָה -
- 11 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהֲרִי מַצְוֶה עָלָיו לֵאכֹלָה⁵²,
- 12 וְלֹקֵה⁵³ עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל⁵⁴.
- 13 וְאִם לֹא אֵכְלָה - חֵיּב אָף בְּשְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁵.

52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

- 14 יד. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שִׁיאָכְלָנָה -
- 15 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהֲרִי זוּ אֲסוּרָה עָלָיו לֵאכֹלָה,
- 16 וְלֹקֵה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוּ בֵּין אֵכְלָה בֵּין לֹא אֵכְלָה.
- 17 וְאִם אֵכְלָה - לֹקֵה אָף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁶. וְכֵן
- 18 כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמַּצְוֶה וְלֹא בִטֵּל - פְּטוּר
- 19 מִשְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁷, וְלֹקֵה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁵⁸,
- 20 וְעוֹשֶׂה הַמַּצְוֶה שֶׁנִּשְׁבָּע לְבַטְלָהּ⁵⁹.

נקודות משיחות קודש

"...וכן כל הנשבע לבטל את המצוה..."

בנוגע ליום חמשה עשר באב, מצינו בגמרא כמה טעמים, וביניהם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל", שהיה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קטו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תפילין". (62) לעני, והתורה אמרה "נתון נתן לו".
(63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע
לבטל, נשבע על דבר שאי אפשר לו. (64) כי אולי יראה
לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו,
שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מזה שידועים אנו,
וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה:
"ידעתי ולא ידעתי" - מחלוקת, שאינה בלהבא, שנשבע
לבטל מצוה הוא. (65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח
באוויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הכר" השנויים
במשנה שם.

75 בגופו. (76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר
חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו
מן היין וכו', וראה ה' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק
פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין
דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי
זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז.
(78) שבועות כז. (79) שם. שנאמר "או להטיב" - או,
לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולא", שאם אינו רוצה
אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים - הרי
זה אסור לאכול מצה בלילי הפסח, ואם אכל - ח"ב
משום שבועת בטוי. ואין זה⁸⁰ שבועת שוא⁸¹, שהרי
לא נשבע שלא יאכל מצה בלילי הפסח, אלא כלל
עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילתה
בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים -
חלה על ליל הפסח⁸². וכן כל פיוצא בזה. כגון
שנשבע שלא ישב בצל סכה לעולם⁸³, או שלא
יעלה עליו בגד⁸⁴ שנה או שנתים⁸⁵.

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע
לבטל את המצוה, כמבואר לעיל ה"ד. (82) ולפיכך אינו
לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדן שבועת שוא, אלא אסור
לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת
ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת
שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות,
עם זמן שהשייבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה
בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה
משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא
אוכל מצה" - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל
מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה. ואעפ"י, שמלשון
הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה
כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה
חלה עד שיאמר: "שנה או שנתים", אפשר לחלק, שבני
ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול
מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל
מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו
חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה
בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ
סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם
עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה
לעולם" הוא לאו דוקא, והוא הדין אם אמר: "שנה או
שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). וביירושלמי שם
הנוסח: "שלא אשב בצל" - אסור לישב בצל סוכה (דעתו
היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב

1 טז. נשבע לקיים את המצוה ולא קיים - פטור משום
2 שבועת בטוי⁶⁶. כיצד? כגון שנשבע שיעשה לולב
3 או סכה או שיתן צדקה לעני או שיעיד לו אם ידע
4 לו עדות, ולא עשה⁶⁷ ולא נתן ולא העיד - הרי זה
5 פטור משום שבועת בטוי⁶⁸. שאין שבועת בטוי
6 חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם
7 לא רצה אינו עושה; שנאמר: להרע או להטיב⁶⁹.
8 לפיכך⁷⁰, כל הנשבע להרע לאחרים - פטור
9 משבועת בטוי. כגון שנשבע שיכה את פלוני⁷¹ או
10 יקללנו או יגזל ממונו או ימסרנו ביד אנס⁷². מפני
11 שהוא מצוה שלא לעשות⁷³. ויראה לי, שהוא לוקה
12 משום שבועת שוא⁷⁴.

(66) והוא הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא
יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה
לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה.
והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה
לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה
מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז.
(69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר
מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני),
אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים
את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי
הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה ה'ל'
חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי
אונס. וראה ה'ל' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא
נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו
היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'.
(74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע
לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר
לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה
מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת
שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון
תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין
אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח
יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו
"הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו:
יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום
שבועת שוא (מעשה רוקח).

13 יז. נשבע להרע לעצמו, כגון שנשבע שיחבל

הר"ן (הובא ב'כסף משנה' כאן) תמה על רבינו שדימה את הנשבע שלא יאכל שבעה ימים לנשבע שלא יישן שלושה ימים, שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים יכול לעמוד בשבועתו עד שיהיה קרוב להסתכן "ואח"כ יאכל שיעור שיהא יכול לעמוד עליו", משא"כ בשינה אין הדבר תלוי בו כלל משום שהשינה נופלת עליו בעל-כרחו.

ומסביר הרוגוצ'בי שנחלקו הר"ן והרמב"ם, האם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי או שמצד הסכנה מתירים לו את האיסור. לדעת הר"ן אין הסכנה מבטלת את האיסור, אלא שמצד הסכנה מתירים את האיסור, וגם כשנשבע על דבר שיש בו סכנה חלה השבועה ואינה שבועת שוא, אלא שכל זה שייך בדבר שצריך להתיר ב'קום עשה' כמו אכילה, משא"כ בדבר הבא ממילא ב'שב ואל תעשה' כמו שינה, אין זה בגדר היתר, ולכן שבועה שלא אישן שלושה ימים היא שבועת שוא. אבל לדעת הרמב"ם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי, ולכן גם השבועה שלא אוכל שבעה ימים היא שבועת שוא.

ויש לחקור בנוגע למשה רבינו ואלהיו הנביא: מצינו אצל משה רבינו שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה, וכן אצל אלהיו הנביא "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", מה היה הדין אילו נשבע משה רבינו שלא יאכל עוד ששה ימים נוספים לאחר הירידה מהר סיני, האם יום מ"א הוא בהמשך למ' יום שלפנ"ז, וא"כ לא חלה השבועה, או שיום הארבעים ואחד הוא התחלה חדשה שאינה בהמשך לארבעים יום שהיה בהר, ובמילא חלה שבועה זו שלא יאכל עוד ששה ימים. וכן באלהיו הנביא, אם נשבע שלא יאכל עוד ששה ימים אחרי ארבעים ימים אלו, האם ימים אלו באים בהמשך לארבעים יום של ההליכה ובמילא לא חלה השבועה, או שהם עניין בפני עצמם וחלה השבועה.

ויש לומר, שהדבר תלוי בשאלה, האם במשך הארבעים יום יצא משה רבינו מגדרי הטבע לגמרי ולא היה זקוק לאכילה ושתיה כלל, וממילא הימים שלאחר-יזה נמנים כימים בפני עצמם, או שגם בארבעים ימים אלו לא יצא לגמרי מגדרי הטבע, וגופו היה זקוק לאכילה ושתיה גשמיים אלא שהתקיים בדרך נס, וממילא הנס הוא רק לימים האלו. ותלוי בשתי הדעות בחז"ל, האם בהיותו בהר אכל "לחם אבירים" שמלאכי השרת אוכלים אותו, היינו שגם בהיותו בהר לא יצא מהגבלת הטבע לגמרי, על-דרך שמצינו במדרש שנחשב אצלו לעינוי וצער, אבל לדעה שבהיותו בהר לא אכל אפילו "לחם אבירים" נמצא שעלייתו להר היתה באופן שיצא לגמרי מהגבלות הטבע.

(על-פי "זין מלכות" ספר הפלאה סימן ג)

(87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א,

בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה, וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). (84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. (85) מצויין בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

1 יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם אוֹ לֹא הֵנִיחַ,
2 שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַטֵּף - הֲרֵי זֶה שְׁבֻעַת
3 בְּטוֹי לְשֹׁעֲבֵר⁸⁶; שֶׁהָא מְגִיד דְּבִרָּה שֶׁנִּתְעַטֵּף, וְלֹא נִשְׁבַּע
4 עַל הַמַּצְוָה לֹא לְקִימָהּ וְלֹא לְבָטְלָהּ.

(86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה ה"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולא", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

5 כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישָׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כָּלֹם
6 שְׁבַע יָמִים וְכִיּוּצָא בְּהָרָה⁸⁷ שֶׁהִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא - אֵין
7 אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְיָצִים עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְלֹא
8 יִהְיֶה בּוֹ פֶּחַ לְסָבֵל וְאַחֵר כִּף יֹאכַל אוֹ יִישָׁן; אֲלֵא מִלְקִין
9 אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וְיִישָׁן וְיֹאכַל בְּכָל עֵת
10 שְׁיִרְצָה⁹⁰.

נקודות משיחות קודש

"נשבע שלא יישן שלושת ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים...מלקין אותו מיד משום שבועת שוא".

העם⁹⁶, כגון איש שהוא איש ואכן שהוא⁹⁷ אכן. וכן
 14 אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ - אינו לוקה,
 15 ואף על פי שאין הדבר כן, מפני שאין זה ידוע לכל
 16 אדם. ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה,
 17 שהרי לא נשבע אלא על ראית עיניו, שהרי הוא
 18 רואה אותה קטנה⁹⁸. וכן כל פיוצא פזה מדברי
 19 חשבון תקופות מזלות⁹⁹ וגימטריאות¹⁰⁰, וכיוצא
 20 בהן מדברי חכמה שאין נפרין אלא לאנשים
 21 אחרים¹⁰¹.

93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה
 מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו
 מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה,
 הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם".
 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת
 שוא, כמבאר לעיל פ"א, ה"ה. 95) שבועות כט. שכל
 שיודעים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י
 שם כה: 96) וזהו שדקדק עולא שם, ואמר: "לשלשה
 בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט,
 ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על
 הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב,
 דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. 97) ובכתי" התימנים:
 שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה
 הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים.
 98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא
 נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה
 קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא
 (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את
 הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום
 שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבאר שם
 בגמרא דף כה: 99) ובכתי" התימנים: "ומזלות". תקופות
 - חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את
 העולם ככתוב (תהילים יט, ז) "ותקופתו על קצותם",
 וכמבאר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות - הכוכבים
 המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר
 הם שמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבאר שם ה"ו,
 מזל - שרשו: נזל - הלך, ונזכר במקרא (מלכים-ב, כג, ה)
 "ולירח ולמזלות". 100) ובכתי" התימנים: גימטריות.
 היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו
 בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך
 לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים
 המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה
 תו"ט לאבות פ"ג מכ"א. 101) הנשבע עליהם להודיע את
 הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי
 רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה
 פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יון", וכן
 הוא אומר בהלכות קידוש החודש פ"ז, הכ"ה: "חכמת
 התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה,
 והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו
 חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו
 אלינו" וכו'.

ה"ז. 88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי
 אי-אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל.
 89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון
 מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז).
 90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד
 בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות
 כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו
 שבועת שוא, וירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה
 שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים
 אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים
 אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא
 אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו
 עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם
 בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו
 מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית
 לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה)
 ועינינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת,
 ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים"
 שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן
 ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-
 שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל
 בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו
 שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא
 רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד: 9) על הפסוק
 (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת
 ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא
 הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי
 השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח
 האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי
 השרת.

1 כא. נשבע שראה גמל פורח באויר, אמרו לו:
 2 היאך נשבעת לשוא? ואמר: עוף גדול ראיתי
 3 ומגדלו קראתיו גמל, וכך היה בדעתי - אין זה
 4 כלום; שאין כל אדם קוראין גמל אלא לגמל,
 5 ובטלה דעתו אצל כל אדם, ולוקה⁹¹. וכן כל פיוצא
 6 פזה⁹².

91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה
 שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא
 נשבע. 92) כגון שנשבע"שראה נחש כקורת בית הבר" =
 כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא
 שם ע"ב).

7 כב. דבר ידוע אצל החכמים בעלי שכל ומדע,
 8 שהשמש גדולה מן הארץ מאה ושבעים פעמים⁹³.
 9 נשבע אחד מן העם שהשמש גדולה מן הארץ⁹⁴ -
 10 אינו לוקה משום שבועת שוא; שאף על פי שהדבר
 11 כן הוא - אין דבר זה גלוי וידוע לכל העם, אלא
 12 לגדולי החכמים בלבד. ואינו חייב אלא אם כן נשבע
 13 על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם⁹⁵ משאך

פֶּרֶק שְׁעִי

לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

ב. וְדָבָר זֶה¹³ אֵין לוֹ עֲקָר¹⁴ כָּלֵל בְּתוֹרָה שֶׁכְּתוּב,¹⁰
אֵלָּא כִּף לְמַדּוֹ מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקְּבִלָּה¹⁵, שֶׁזֶה¹¹
הַכְּתוּב: לֹא יִחַל דְּבָרֶיךָ - שְׁלֹא יִחַלֵּל הוּא בְּעֲצָמוֹ דְּרָךְ¹²
קְלוֹת רֹאשׁ בְּשֹׁאֵט נֶפֶשׁ¹⁶, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָלַלְתָּ אֶת¹³
שֵׁם אֱלֹהֶיךָ¹⁷; אֲבָל אִם נָחַם וְחָזַר בּוֹ¹⁸ - חָכֵם מֵתִיר¹⁴
לֵאמֹר¹⁵.

(13) היתר שבועות. (14) יסוד ושורש. (15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"בג. (16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18) מחמת צער, או שנוול לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באור", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דבריו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב ה"ב: "אע"פ שמותר להשאיל על השבועה... ומי שלבו נוקפו... אינו אלא שמץ מינות... אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חינוך' מצוה ל: "מחסידי האל-עליו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו... לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון... שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה... שיבוא הנשבע לפני איש חכם... ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אחר... ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו... ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כ"אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִתִּיר שְׁבוּעַת עֲצָמוֹ²⁰. וְאֵין אָדָם¹⁶
רְשָׁאִי לְהִתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גְּדוֹל¹⁷
מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה²¹. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רֶבּוֹ - אָסוּר לוֹ¹⁸
לְהִתִּיר אֵלָּא מִדַּעַת רַבּוֹ²².

(20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדר עצמו". (21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף-משנה). (22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל'

(1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מִי שֶׁנֶּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוֹי² וְנָחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מַצְטָרֵר אִם יִקְרֶה שְׁבוּעָה זֹאת, וְנִהְיֶה כִּי דַעַתוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת⁴, או שְׁנוּלֵד⁵ לוֹ דְּבָר שְׁלֹא הָיָה בְּדַעַתוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְּׁבוּעָה וְנָחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הָרִי זֶה נֶשְׁאָל⁸ לְחָכְם אֶחָד⁹, או לְשֹׁלֵשׁ הַדִּיּוֹטוֹת¹⁰ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שֵׁם חָכֵם, וּמֵתִירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ¹¹. וְיִהְיֶה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁנֶּשְׁבַּע שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת, או שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁנֶּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֵתֵר שְׁבוּעוֹת¹².

(2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י-יא), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט' לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדייטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לו, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדייטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). (11) והוא-הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קריית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחטי חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחטי חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחטי חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדייטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). (12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י.) וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להתיר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:) "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפי יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קיט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. (36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לכך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאילו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו. . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד להפדה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". (39) שלשון הפדה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפד". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי חרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("ע"פ הרדב"ן). וראה לקמן הל' נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפד יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו. . . ולפי מה שראינו והתרנו בפני אבותינו. . . שזה אצלנו בערי המערב. . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ב, ה"ב, ותבין כוונתו). . . יבוא האיש. . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט. . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך. . . והוא אומר: לא. . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שרוי לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שרוי לך ומחול לך, שרוי ומחול לך. ואח"כ

תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכה, ס"ק ה.

ד. זֶה שְׁנִשְׁבַּע הוּא שִׁיבּוֹא²³ לְפָנַי הַחֶכֶם²⁴ לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַשְׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַפֶּעַל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ²⁵ לְחִרְטָת אִשְׁתּוֹ²⁶ וּמַתִּירִין לָהּ²⁷; וּבִלְבָד שִׁיחֵיו הַשְּׁלִשָּׁה מְקַבְּצִים²⁸, אֲבָל לֹא יִקְבֹּץ אוֹתָן לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְחִלָּה²⁹. וְאִינוּ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַתִּיר נִדְרָא לְאִשְׁתּוֹ³⁰.

(23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ן). (24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25) הואיל ואשתו כגופו. (26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27) נדרים ח, ב. (28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי החרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדר אשתו (רדב"ן). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

ה. בִּיצֵד מַתִּירִין? יָבּוֹא הַנִּשְׁבָּע לְחֶכֶם הַמְּבַקֵּה³¹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מְמַחֶה³², וְאוֹמֵר: אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כֶּךָ וְכָךְ, וְנִחְמַתִּי³³; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שְׂאִנִּי מְצֻטָּעַר בְּדָבָר זֶה עַד כֵּה³⁴, או שְׂאָרַע לִי כֶּךָ וְכָךְ³⁵ - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיִיתָ דַּעְתִּי בַּעַת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע³⁶. וְהַחֶכֶם או גְּדוֹל הַשְּׁלִשָּׁה אוֹמֵר לוֹ: וּכְכָר נִחְמַתָּ? וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵן. חוּזֵר וְאוֹמֵר לוֹ: שְׂרִי³⁷ לָךְ, או מְתָר לָךְ, או מְחוּל³⁸ לָךְ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה כָּכָל לְשׁוֹן. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: מוֹפָר לָךְ, או נִעְקָרָה שְׁבוּעָתְךָ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר³⁹ בָּלֹם; שְׂאִין מְפָר אֵלָא הַפֶּעַל או הָאֵב⁴⁰, אֲבָל הַחֶכֶם אִינוֹ אוֹמֵר אֵלָא לְשׁוֹן הַתֵּרָה וּמְחִילָה⁴¹.

התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשיעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשיעו לטובתו שיש עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנדר שנודר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחדנו כעובר על נדרו. (59) ובכתי' תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שב'ירושלמי' נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "פני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יצדק כשהמשיע עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשיע שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשיע. אבל כל שלא היטיב עמו המשיע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשיעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשיע, יש מרבתינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווה ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השיעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבתינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבאר בשו"ע י"ד סי' רכת, ס"כ.

- ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו ואחד הנשבע
ברבים.⁶⁰ ואפלו נשבע בשם המיוחד⁶¹ פה' אלהי
ישראל, ונחם - הרי זה נשאל על שבועתו ומתירין
לו.⁶² נשבע על דעת רבים או שנודר על דעת רבים⁶³
- אין מתירין לו לעולם,⁶⁴ אלא לדבר מצוה.⁶⁵

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.). וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה,

יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

- ו. הקרובים⁴² פשרים להתיר נדרים ושבועות.
ומתירין פלילה ומעמד⁴³. שאין ההתר הזה דין.⁴⁴
לפיכך⁴⁵ נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת⁴⁶, אם
היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי
שאיכל וישתה היום. ואפלו ה"ה לו פנאי להתיר
שבועתו או נדרו מערב שבת⁴⁷ - הרי זה מתיר
בשבת, הואיל והוא לצורך השבת⁴⁸.

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בשיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פ"ה, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובלילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבאר בהל' שבת פכ"ג, ה"ד. (47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

- ז. ראובן שהשיע לשמעון וענה אמן⁴⁹ או קבל
השבועה⁵⁰, ונחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה
- אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשיעו⁵¹. וכן
אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה משמעון⁵² או
שלא יהנה בו שמעון, ונחם⁵³ ונשאל להכם - אין
מתירין לו אלא בפני שמעון שנודר ממנו⁵⁴ הנה.
ואפלו ה"ה שמעון קטן או עובד כוכבים ומזלות⁵⁵
- אין מתירין לו אלא בפניו. כדי שידע הנדר⁵⁶
שהתיר זה⁵⁷ נדרו או שבועתו, ולפיכך יהנה ממנו⁵⁸
או יהנה לו⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סה, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב (שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה), לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחדנו המשיע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלול באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשיע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשיע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשיע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משיעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת החינוך מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי החינוך' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכת סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת רבינו-רם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

ט. פיצד? נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים⁶⁶ שלא ינהה בפלוני⁶⁷ לעולם, והצרכו בני אותה העיר ללמד תורה או למי שנימול את בנייהם או שניזבח⁶⁸ להם, ולא נמצא אלא זה⁶⁹ בלבד - הרי זה נשאל לחכם או לשלשה הדייטות ומתירין לו שבועתו, ועושה להם מצות אלו, ונוטל שכרו מאותן האנשים שנשבע שלא ינהה מהם⁷⁰.

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך. (67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט. (69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חנם, לפיכך יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה, אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שחר, לא הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד נדר שלא ינהה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמד חנם, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצות לימוד תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת הרדב"ז, אפילו ירצה ללמד חנם מחמת נדרו, מצוה להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא פה.): רופא המרפא חנם - חנם שוה. ולפיכך נתינת שכרו היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

י. מי שנשבע ולא נחם על שבועתו, ובא לבית דין לקיים שבועתו⁷¹, אם ראו הדיינים שהתיר שבועתו זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם לחברו, ושקיים שבועתו⁷² זו גורם לעברה ולקטטה - פותחין לו פתח⁷³, ונושאין ונותנין⁷⁴ עמו בדבר, ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד שיתנתם⁷⁵. אם נחם בדבריהם - מתירין לו, ואם לא נחם ועמד במירו⁷⁶ - הרי זה יקים שבועתו⁷⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו

להצהיר: נחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר . . . לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מזהיר שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נתן אל לבי פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. (74) מתווכחים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו. (77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. פיצד? נשבע שייגרש את אשתו, או שלא ינהה ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ושלל⁷⁸ לשפתה יין שלשים יום וכיוצא בזה - אומרים לו: בני, אם תגרש את אשתך - אתה מוציא לעז⁷⁸ על בניך, ואומרים העם: מפני מה תגרשה אמן של אלו?⁷⁹ ולמחר קוראים להם בני גרושה⁸⁰. ושמן תנשא לאחר ואי אתה יכול להחזירה⁸¹. וכיוצא בדברים אלו⁸². וכן זה שנשבעת שלא ינהה ישראל מנכסיו - למחר יצטרך זה, ותהיה עובר על וחי אחיד עמך והחזקת בו, או פתח תפתח וכיוצא בהן⁸³. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ושלל⁸⁴ לשפתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע בגל ומכשיל שמיחת יום טוב וענג שבת⁸⁴. אם אמר: אלו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירין לו⁸⁵; ואם אמר: אף על פי כן לא נחמתי ורוצה אני בכל זה - אין מתירין לו.

(78) שם רע. (79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה. (80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. (81) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר. (82) כגון אם היתה כתובתה מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א במשנה "פותחים לאדם . . . ובכבוד בניו וכו'". (83) שם במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'. (84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט, א. ובהל' יו"ט פ"ו, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85) אע"פ שלא התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה (נדרים סו). "פותחים בימים-טובים ובשבתות".

יב. אין פותחין בגלד⁸⁶. פיצד? נשבע שלא ינהה בפלוני, ונעשה סופר העיר⁸⁷ - הואיל ולא נחם על שבועתו⁸⁸, אין פותחין לו בדבר זה. ואפילו

קרב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"א מרחשון – ספר הפלאה – הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המודר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שיישיא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו - מתירים לו.

6 יג. מי שְׁנִשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יַתִּיר לְשׁוּבָה
7 וְנִתְּנָם⁹⁶ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְׁבֻּעָה הַאֲחֵרונה
8 תַּחֲלָה, שְׁנִשְׁבַּע שְׁלֹא יַתִּיר, וְאַחֵר כֵּךְ יִשְׁאָל עַל
9 הָרִאשׁוֹנה⁹⁷.

96) ומבקש היתר לשבועותיו. 97) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

10 יִדְּבַר עִם פְּלוּנִי, וְנִשְׁבַּע אַחֵר כִּף
11 שְׁאֵם יִשְׁאֹל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וַיִּתְּרָה יְהוָה אֲסוּר
12 לַשְּׁתוּת יוֹן לְעוֹלָם, וְנָחֵם⁹⁸ - הָרִי זֶה נִשְׁאֹל עַל
13 הַשְּׁבוּעָה הָרֵאשׁוֹנָה וּמִתְּרָה, וְאַחֵר כִּף יִשְׁאֹל עַל
14 הַשְּׁנִיָּה. שְׂאִין מִתִּירִין נָדָר אִו שְׁבוּעָה שְׁעִדִּין לֹא
15 חִלּוּ⁹⁹. לְפִכֵּךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִסָּן, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא
16 יֵאָכֵל בָּשָׂר שְׁלִשִּׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵיִר, וְנָחֵם -
17 אֵינוֹ נִשְׁאֵל עַד שִׁיכָנֵם אֵיִר.

(98) על שתיהן. (99) ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים צ.), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן ה' נדרים פ"ב, ה"ב.

18 טו. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפָלוֹנִי¹⁰⁰, וְשְׁלֹא יִהְיֶה לְחֶכֶם
19 שִׁישְׁאֵל לוֹ עַל שְׂבוּעָה זוֹ¹⁰¹ - נִשְׁאָל עַל הָרָשׁוֹנָה
20 וְאַחֵר כִּי יִשְׁאֵל עַל הַשְּׂנִיָּה¹⁰².

100) שהדיר עצמו מנכסיו. 101) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדירים שם וברש"י). 102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפָלוֹנִי, וְהָרִי הוּא גְזִיר¹⁰³ אִם
יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זוֹ - יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ תַּחֲלָה
וְאַחֵר כִּף עַל גְּזִירוֹתָיו¹⁰⁴. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בִּזְה.

(103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. (104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

24 יִזוּ. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל
25 הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל הַיּוֹם; אוֹ שֶׁאָמַר עַל כָּפָר
26 זֶה: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכְלָנָה, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכְלָנָה,

1 אָמַר הוּא מַעֲצָמוּ: אֱלוֹ הָיִיתִי יוֹדֵעַ לֹא הָיִיתִי נִשְׁפָּע
2 - אֵין מַתִּירִין לוֹ; הוּאִיל וְעֵדֶן לֹא נָחַם⁸⁹, אָלֹא
3 רָצוֹנוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה⁹⁰ לוֹ וְשְׁלֹא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפֵר⁹¹.
4 אָבֵל אִם נָחַם הוּא מַעֲצָמוּ⁹² מִפְּנֵי הַנוֹלָד וְנִהְפָּכָה
5 דַּעַתוֹ⁹³ - מַתִּירִין לוֹ⁹⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּעֵא בְּזֵה⁹⁵.

86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדר, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). (87) והכל צריכים לו. (88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. (89) חרטה גמורה מעיקרה. (90) כמו שנדר. (91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה . . . על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנידר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה - אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד:) לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה ב'נולד', ועל כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר ב'לחם משנה'). וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשאתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר . . . אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן . . . ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה משועבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. (94) וכן אמרו (כתובות סג.) בן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. התובע חבירו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם², וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע³ וכפר⁴ - הרי זה הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון⁵, אף על פי שלא ענה אמן⁶. שבשבועת הפקדון, אחד הנשבע מפי עצמו ואחד שהשביעו אחר וכפר, אף על פי שלא ענה אמן - חייב; ששפירתו אחר שהשביעו התובע - פענית אמן⁷.

(2) בניגוד לתבוע בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. (3) שאמר: משיבעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. (4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. (5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. (6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפי". (7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא" תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעו: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהשווה זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך ביד, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

ב. תבעו ממון שאם יודה לו ויאמר כן הדבר לא יהיה חייב לשלם, כגון שתבעו בקנס⁸, שאין אדם משלם קנס על פי עצמו⁹, וכפר ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון¹⁰, וחייב משום שבועת פטור¹¹.

(8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתי ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. (9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. (10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. (11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

ג. וכן אם תבעו בקרקע¹² או בעבד¹³ או בשטר¹⁴,

שבועה שלא אכלנה¹⁰⁵; ונשאל על שבועה ראשונה והתרה - הרי זה חייב משום שבועה שנייה¹⁰⁶. וכן אם נשאל על השנייה - חייב משום שלישייה. נשאל על השלישית בלבד¹⁰⁷ - חייב משום ראשונה ושנייה. נשאל על השנייה - חייב משום ראשונה. אם כן, מפני מה אמרו¹⁰⁸ אין שבועה חלה על שבועה? שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת¹⁰⁹, כמו שפארנו¹¹⁰.

(105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם תתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתור השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכח). (108) נדרים יז, א. יח, א. (109) קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. (110) לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה, קדם שייבא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל להכנס והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות¹¹¹. ולא עוד, אלא אפילו כפתוהו¹¹² ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור¹¹³.

(111) כיוון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שויר (שארית) לשבועתו, ונשאל על השויר הזה (שבועות כח). (112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. (113) אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פ"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, או מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיזדקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, ה"ד-טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הנשבע שבועת הפיקדון במזיד, אף על פי ששבע לשקר, והתירו בו עדים בשעת שבועתו - אינו לוקה, אלא מביא אשמו בלבד. שהרי בכתוב מוציאו מפלל חייב מלקות, וחייבו אשם בין בידון²⁸ בין בשגגה, כמו שבארנו.

(28) והתירו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. פפר ונשבע²⁹ ארבע או חמש פעמים, או שהשביעו התובע ארבע וחמש פעמים והוא נאמר על כל אחת ואחת, בין בבית דין³⁰ בין שלא בבית דין - הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה ושבועה³¹. שאילו הודה אחר שקפר - היה חייב לשלם, אף על פי שקפר בבית דין³², ונמצא פוטר עצמו בכל פסירה וקפירה מן התשלומין, לפיכך חייב על כל שבועה ושבועה.

(29) מפי עצמו. (30) שכפר בבית דין. (31) שנשבע לשקר וכפר ממון. (32) אין כפירתו בבית דין פוטרנו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

י. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו פקדון שיש לנו בידך, שבועה שאין לכם ביד - אינו חייב אלא קרבן אחד³³. שבועה שאין לה ביד, לא לה ולא לה ולא לה - חייב על כל אחת ואחת³⁴.

(33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. (34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אמר לו חברי: תן לי פקדון ותשומת יד³⁵ גזל ואבדה שיש לי בידך, שבועה שאין לה ביד - אינו חייב אלא אחת³⁶. ואפלו היה לו פרוטה אחת מפלן - הרי אלו מצטרפין וחיב³⁷.

(35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתראה. (36) שאין כאן אלא שבועה אחת כולם. (37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

יב. שבועה שאין לה ביד פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייב על כל אחת ואחת³⁸.

1 וְכִפֹּר וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן, וְחַיִּב בְּשִׁבְעַת בִּטּוּי, שֶׁהִרִי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

(12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתה ממני. (13) כנעני, שהושווה לקרקע. (14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

ד. וְלִמָּה נִפְטָר מִשּׁוּם שְׁבֻעַת הַפִּקְדוֹן, וְהִרִי זֶה אֵלּוּ הוֹדָה חַיִּב הָיָה וּמִשְׁלֵם מָה שֶׁכָּפַר¹⁵? לִפִּי שְׁנֵאמַר בְּפִקְדוֹן: אוּ בְתִשּׁוּמַת יָד¹⁶ אוּ בְגִזֵּל אוּ עֲשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ אוּ מִצָּא אֲבֵדָה - הַכֹּל מִטְּלָטְלִין¹⁷, שְׁאֵם יוֹדָה בְּדֵן יוֹצִיא מִמּוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאָו¹⁸ קִרְקָעוֹת, שְׁאִין מִטְּלָטְלִין¹⁹ וְהִרִי הֵן לִפְנֵי בַעֲלֵיהֶן וּבְחֻזְקָתָן²⁰; וְיִצְאָו עֲבָדִים, שֶׁהִקְשָׁו²¹ לְקִרְקָעוֹת²²; וְיִצְאָו שְׁטֵרוֹת, שְׁאִין גּוֹפֵן מִמּוֹן²³.

(15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. (16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דנייד. (18) יתמעטו מכאן. (19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא נייד. (20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". (21) שהושוו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע אַחֵר שֶׁתִּבְעוּ בַעַל הַמָּמוֹן אוּ הַנִּשְׁבַּע מִעֲצָמוֹ אֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ. פִּיצֵד? בְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָּה אֶתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן - הִרִי זֶה חַיִּב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן, הוֹאִיל וְכִפֹּר וְנִשְׁבַּע, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ זֶה²⁴.

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עֲצָמוֹ אוּ לְשִׁלּוּחוֹ הֵבֵא בְּהִרְשָׁאוֹ²⁵; שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ²⁶.

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריחו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממנו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממנו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאִינוּ חַיִּב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן עַד שֶׁיִּשְׁבָּעוּ בְּלִשׁוֹן שֶׁהוּא מִכִּידָה²⁷.

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. הגויב שזור של חבירו וטבחה²⁴ או מכר²³, תבעו בעל השור ואמר לו: גנבת שורי וטבחת או מכרת, והוא אומר: גנבתי²⁴ אבל לא טבחתי ולא מכרתי, ונשבע²⁵ - הרי זה פטור משבועת הפקדון²⁶; שאילו הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם תשלומי ארבעה וחמשה, מפני²⁷ שהוא קנס, כמו שיתבאר בהלכות גנבה²⁸, ונמצא זה כמו שלא כפר ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון. וחייב בשבועת בטוי²⁹, שהרי נשבע על שקר שלא טבח, והוא טבח.

(2) ושטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, ז). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה. (6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחייב שבועת בטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחבירו: המית שורך את עבדי³³, וכפר ונשבע; והעבד³⁴ שתבע רבו ואמר: הפלת שני וסמית עיני³⁵, וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון³⁶; שאילו הודה - לא היה משלם, מפני שהוא קנס³⁷. אבל חייב בשבועת בטוי³⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.

ג. התובע את חבירו בדבר שיש בו קנס, שאינו

(38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו.

יג. תן לי חטים ושעורים וכסמין שיש לי בידך, שבועה שאין לה ביד - אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לה ביד חטים ושעורים וכסמין - חייב על כל אחת ואחת³⁹.

(39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

יד. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו פקדון גזל ואבדה ותשומת יד שיש לנו בידך⁴⁰; ואמר לאחד מהן: שבועה שאין לה ביד פקדון וגזל ואבדה ותשומת יד, ולא לה ולא לה ולא לה - הרי זה חייב על כל טענה⁴¹ וטענה לכל אחד ואחד⁴², ונמצא זה חייב עשרים אשם⁴³.

(40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה. (42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. (43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

טו. טען שאבד הפקדון⁴⁴ או כפר⁴⁵ בו ונשבע, ואחר כך הודה⁴⁶, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר והודה - משלם הקרן הראשון, וחמש אחד על כל שבועה ושבועה⁴⁷; שנאמר: וחמשותי⁴⁸ - התורה רבתה חמשים הרבה על קרן אחד. ביצד? היה הקרן ארבעה, וכפר ונשבע והודה⁴⁹, וחזר וטען שאבד ונשבע וחזר והודה⁵⁰, וחזר וטען שאבד ונשבע והודה - משלם שבועה⁵¹. וכל פיוצא בזה.

(44) והוא שומר חנם שפטור על אבידה. (45) שאין לו בידו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרן אשם. (47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמשייתו. (49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה. (51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

טז. פחות מפרוטה - אינו ממון. לפיכך, התובע חבירו בפחות מפרוטה או בפחות משנה פרוטה, וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון וחייב בשבועת בטוי⁵².

(52) שהרי נשבע לשקר.

פרק שמיני

(1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

18 לֹא הִפְקֵדְתָּ אֲצִלִּי פְלוֹם, או שְׁאָמַר לוֹ: הִפְקֵדְתָּ
19 וְנִגְנַב או אֶבֶד³¹, וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה פְטוֹר מִשְׁבֻּעַת
20 הַפְקָדוֹן; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהִזְהָה³² - לֹא
21 הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׂוֹמֵר חֲנָם³³.
22 אֲבָל חֵיב הוּא מִשּׁוּם שְׁבֻעַת בְּטוּי³⁴, שֶׁהֲרִי נִשְׁבַּע
23 עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³⁵.

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר
חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור.
(33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו.
(35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו,
שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני
שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם
במשנה).

24 ו. הַשְּׂאִיל שׁוֹר לְחִבְרוֹ, וַתִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוֹרִי
25 שֶׁשְּׂאִלְתָּ מִמֶּנִּי? וְהֲרִי הַשׁוֹר מֵת³⁶, וְאָמַר לוֹ הַשְּׂאִיל:
26 נִגְנַב או אֶבֶד, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרִי זֶה פְטוֹר
27 מִשְׁבֻּעַת הַפְקָדוֹן; שֶׁהֲרִי לֹא פְטוֹר עֲצָמוֹ מִן
28 הַתְּשְׁלוּמִין בְּכִפְּיָתוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם³⁷ חֵיב הוּא לְשַׁלֵּם,
29 בֵּין מֵת או נִגְנַב או אֶבֶד או נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
30 שׂוֹאֵל³⁸, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר בְּמִקְוֵמוֹ³⁹. אֲבָל חֵיב הוּא
31 מִשּׁוּם שְׁבֻעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרִי נִשְׁבַּע עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל
32 פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו,
כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל
חייב גם על האונסין. (39) ה' שכירות פ"א, ה"ב "שכך
כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו
שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת,
ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה
לחובה - פטור (משנה שם).

33 ז. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׂאִינוֹ פּוֹטֵר עֲצָמוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין
34 אֲלֹא בְּכִפְּיָהּ זֹו וְנִשְׁבַּע, בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ⁴¹ בֵּין
35 שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ וְכִפְּרָה⁴² - הֲרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבֻעַת
36 הַפְקָדוֹן⁴³, אֲף עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא
37 שְׁבֻעָה מִפִּיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קצץ ונשבע מפי עצמו
לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר
שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת
החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית
אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בבאורנו שם.

38 ח. הַגֹּזֵב שׁוֹר חִבְרוֹ, וַתִּבְעוּ⁴⁵ וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גִנְבְּתָּ,
39 וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִנְבְּתִי. מַה טִּיבוֹ⁴⁶ אֲצִלְךָ? אֲתָה
40 הִפְקֵדְתָּ אֲצִלִּי, וְנִשְׁבַּע⁴⁷ - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן;
41 שְׁאֵלוֹ הוֹדָה שְׁגָגָבוּ - הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשׁוֹר
42 מִכָּל מְקוֹם⁴⁸, וְעַכְשָׁיו שְׁאָמַר פְּקָדוֹן הוּא - הֲרִי פְטוֹר
43 עֲצָמוֹ בְּכִפְּיָהּ זֹו מִן הַגִּנְבָה וּמִן הָאֲבִידָה, שְׁאִם נִגְנַב

1 מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ¹⁶ כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ¹⁷, וַיֵּשׁ בוֹ
2 מָמוֹן¹⁸, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, וְכִפְּרָה בְּכָל
3 דְּבָר¹⁹ וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם שְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן.
4 מִיֵּצֵד? תִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: אֲנִסְתָּ²⁰ או פְּתִיתָ²¹ בְּתִי,
5 וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אֲנִסְתִּי וְלֹא פְּתִיתִי, וְנִשְׁבַּע - חֵיב
6 בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס²²
7 עַל פִּי עֲצָמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם עַל
8 פִּי עֲצָמוֹ²³. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: גִּנְבְּתָּ שׁוֹרִי²⁴, וְהוּא
9 אוֹמֵר לֹא גִנְבְּתִי, וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן;
10 שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם כָּפֹל בְּהוֹדָתוֹ²⁵, מְשַׁלֵּם
11 הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָתוֹ²⁶.

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק
מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י
התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה
בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתח משלם שלשה דברים:
קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה
כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה
פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס -
ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו
החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם,
בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה
בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש
והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מוזיק את
חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב
לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית
וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין
אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב
לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה)
בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם
את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומורה
בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת
הפקדון (משנה שם).

12 ד. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: עֲשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה²⁷, וְהוּא אוֹמֵר
13 לֹא עֲשִׂיתִי; הִמֵּית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי²⁸, וְהוּא אוֹמֵר:
14 לֹא הִמֵּית, וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן²⁹; שְׁאֵלוֹ
15 הוֹדָה הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת
ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין
ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור
מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי
אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת
קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב,
ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל
המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי
היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות
לו:

16 ה. גָּתָו שׁוֹרִי לְשׂוֹמֵר חֲנָם, וּמֵת הַשׁוֹר³⁰, תִּבְעוּ
17 וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקֵדְתִּי אֲצִלְךָ? אָמַר לוֹ:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 הַשּׁוֹר אוֹ אֶבֶד אַחֵר הוֹדָאָה זֶה - הָיָה פֶּטוּר
2 מִלְשָׁלָם.⁴⁹

20 הוּא לְפָנָי; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלָיו - פֶּטוּר
21 מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵⁷, שֶׁהָיָה לֹא פֶטֶר עֲצָמוֹ מִכָּלָם.
22 וְחֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָיָה נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

57 בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

23 יב. מִי שֶׁהָיָה חֵיב מִמּוֹן לְשֵׁנִי שֶׁתִּפִּין, וְהִבְעֵוֹ אֶחָד
24 מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵⁸,
25 שֶׁהָיָה כָּפַר מִמּוֹן⁵⁹. תִּבְעֵהוּ שְׁנֵיָהֶם, וְהוֹדָה בְּכָל⁶⁰
26 לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לִוְיָתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבָדוֹ,
27 וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן⁶¹, שֶׁהָיָה לֹא פֶטֶר
28 עֲצָמוֹ מִכָּלָם, אֲבָל חֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי.

58 שבועות לו. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא בירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

29 יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיָה עָלָיו מִלְוֶה בְּשִׁטְרָה⁶², וְכָפַר בָּהּ⁶³
30 וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָיָה בְּשִׁטְרָה
31 נִשְׁתַּעֲבֵד הַקֶּרְקַע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכֹפֶר בְּקִרְקָע⁶⁵. וְכָבַר
32 בְּאַרְנוֹ⁶⁶, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקִרְקָע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת
33 הַפֶּקֶדוֹן⁶⁷, וְחֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָיָה נִשְׁבַּע עַל
34 שֶׁקֶר⁶⁸.

62 שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדן שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל

45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדן שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

3 ט. וְכֵן אִם טַעַן שֶׁשִּׁכְּרוֹ⁵⁰ וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת
4 הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָיָה פֶטֶר עֲצָמוֹ מִן הַשְּׁבִיבָה וּמִן
5 הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טַעַן וְאָמַר: הִשְׁאֵלְתִּי לִי, וְנִשְׁבַּע
6 - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵²; שֶׁהָיָה פֶטֶר עֲצָמוֹ מִן
7 הַמִּיתָה בְּשַׁעַת הַמְּלָאכָה⁵³, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת
8 הַשְּׁאֵלָה⁵⁴.

50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינוי (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבירה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילו יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירונו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:): מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזובבים) שאלחיה".

9 י. לְפִיכָף⁵⁵, אִם אָמַר: לֹא גִנַּבְתִּי, אֲבָל אֶתָּה הַפֶּקֶדְתָּו
10 אֶצְלִי אוֹ שִׁכְּרְתָנִי לְשִׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאֵלְתָּהוּ לִי, וְהָיָה
11 שׁוֹרֵף לְפָנָי קַחְהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הָיָה זֶה פֶּטוּר
12 מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָיָה הוֹדָה בְּקִרְן, וְלֹא פֶטֶר
13 עֲצָמוֹ בְּכַפְּרָה זֶה מִכָּלָם⁵⁶.

55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

14 יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אֶתָּה מְכַרְתּוֹ לִי וְעַדִּין לֹא נִתְּתִי
15 דָּמִיו, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמִיו אוֹ הָרִי שְׁלֵף לְפָנָי; אוֹ
16 שְׁאָמַר לוֹ: אֶתָּה נִתְּתִי לִי בְּשִׁכְרִי מִלְּאכָה שְׁאֲעֲשֶׂה
17 לָךְ, אִם תִּרְצֶה שְׁאֲעֲשֶׂה לָךְ אוֹ קָחְנוּ וְלָךְ; תוֹעָה
18 בְּדֶרֶךְ מְצֻאֵתִי וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שְׁלֵף, עֲכָשׁוּ
19 שִׁידַעְתִּי קָחְנוּ וְלָךְ; אוֹ שְׁאָמַר: אַחֵר פָּרְתִי רֵץ, וְהָיָה

תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובביאורו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן בבית דין. בין שנשבעו¹⁵ או השביעין בבית דין, בין שנשבעו או השביעין חוץ לבית דין¹⁶, והפירה¹⁷ בבית דין בלבד¹⁸. שנאמר: אם לא יגיד ונשא עונו - מקום שניגיד¹⁹ ויועיל הוא שאם לא יגיד שם יתחייב²⁰.

(15) מפי עצמם. (16) וענו אמן אחר שבועתו. (17) בכת"י התימנים: הכפירה. (18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. (19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. (20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י ה"ז.

ג. תבען בעדות שאינה מחייבת ממוין²¹ או בעדות קרקעות²² או עבדים או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאין חייבין אלא על פפירת עדות ממוין שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפטרן התובע בפרשה²³, שהן מטלטלין שגופן ממוין²⁴, וכשעידו לזה - יתן²⁵ זה.

(21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממוין, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממוין (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממוין". (22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. (23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. (24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממוין, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורו. (25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לו:). כדעת רבי יוחנן, שהמשיב עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממוין - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממוין, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז ה"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. היתה עליו מלה בעדים בלבד⁶⁹, וכפר ונשבע - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו בכפירתו מלשלים עתה⁷⁰. ואף על פי ששביעוהו העדים יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו פפירתו - הרי הועילה בעתה, ושלא לא יבואו העדים⁷¹ או יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך חייב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימורו (שבועות לו:). או ילכו למדינת הים. (72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיוזמו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלים.

פרק תשיעי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. התובע עדין להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן ללבד² לתן לתובע זה ממוין³ המטלטל⁴, וכפרו בעדותן ונשבעו⁵, בין שנשבעו בבית דין בין שנשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממוין בכפירתם⁷. וכן אם השביעם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, פטורין שפפרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית דין¹⁴.

(2) פרט למשיב עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממוין בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י ה"ט"ו. (3) פרט לשטרות שאין גופם ממוין, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משיב עני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממוין כך וכך. (9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה רוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. פיצד? ראו התובע הולך אחריהן, אמרו לו: למה אתה בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לה עדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות³⁹; מפני שלא תבצע התובע, אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת עצמן⁴⁰. וכן אם השביעם הנתבע: שאם תדעו לזה שתובע אותי⁴¹ עדות שתבואו ותעידו לו, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע⁴². ואין צריך לומר, אם השביעם שיבואו ויעידו שיש לפלוני ביד פלוני ממוז, וכפרו - שהן פטורין; שאין זה התובע בעל דין עצמן⁴³. וכן אם קדמה שבועה לעדות⁴⁴ - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שנאמר: ושמועה קול אלה והוא עד⁴⁵ - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

(39 שבועות לא, ב. 40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים (קריית ספר). וראה להלן אות לט. 41) ובכת"י התימנים: אותי. 42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשליה . . . אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. 43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). 44) לידעת העדות. 45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה, וברש"י).

ח. פיצד? משביע אני עליכם פשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני, ואמרו אמן, וידעו לו עדות אחר פן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות⁴⁶.

(46 שם.

ט. אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחדו⁴⁷ אותם התובע וישביעם או ישבעו⁴⁸. פיצד? עמד בבית הנסות ואמר: משביע אני כל מי שידע לי עדות שיבוא ויעיד לי, וענו כלם אמן, ויעדו בכללם, ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו בשבועה בפני עצמן⁴⁹. אבל אם אמר: משביע אני כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבואו

ד. וכן המשביע ידי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטור מלשלם ואף על פי שבאו העדים אחר פן והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חיבו זה בעדותן לבה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותן²⁸; והואיל ואם הודה - לא תועיל עדותן²⁹, אם כפרו בה ונשבעו - פטורין³⁰.

(26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה). מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעוד שבדיני ממוז, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. 30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. משביעכם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני תשלומי כפל³¹ ותשלומי ארבעה וחמשה³², וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הקרן שהוא ממוז³³, לא מפני הכפל שהוא קנס. וכן אם השביעם שיעידו לו שאנס פלוני או פתה בתו³⁴, וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הבשת והפגם³⁵, שאם הודה בהם הנתבע משלם, לא מפני הקנס³⁶. וכן כל פיוצא בזה³⁷.

(31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32) שגנב ממני שור, וטבחו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). 33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34) והרי הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח ה"ב. 37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

ו. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שייקפדו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו³⁸; אבל אם קדמו ונשבעו קדם שיתבעם - פטורין משבועת העדות.

(38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את

קל שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וַיַּעֲבֹד לִי, וְהָיוּ עֲדָיו בְּכָלֶלֶם, וְכָפְרוּ - הָרִי אֱלֹ
- 2 חֲבִיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת, שֶׁהָרִי יִחָדֵם בְּכָלֶל אֲחֵרִים.⁵⁰
- 47 יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).
- 3 י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי
- 4 מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הכנסת
- 5 והשביע כל מי שידע לו עדות בוא והעיד, ולא
- 6 באו ולא העידו - הרי אלו חבִיבִין, שֶׁהָרִי חֲבִיבִין
- 7 תחלה.⁵¹ והוא שיהיו אז⁵² בבית הכנסת, ויהיה שם
- 8 בית דין.⁵³ אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו
- 9 אמן - חֲבִיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת⁵⁴ כְּשִׁיכְפְּרוּ בְּעֲדוּתָן
- 10 בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמן - אינן חֲבִיבִין.⁵⁶

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על-פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובעניינינו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על-ידיזוה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי "יון מלכות" ספר הפלאה סימן ד')

(51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז). (52) בשעת ההשבועה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית-דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

- 11 יא. אחד המושביע עֲדָיו בְּשָׁבוּעָה⁵⁷, או שֶׁאָמַר לָהֶן:
- 12 מַצְיָה אֲנִי עָלֵיכֶם בְּשָׁבוּעָה, אוֹסְרֶכֶם אֲנִי בְּשָׁבוּעָה -
- 13 הָרִי אֱלֹ חֲבִיבִין⁵⁸. וְהוּא שִׁשְׁבִיעִים בְּשֵׁם⁵⁹ או בְּכַנּוּי
- 14 מִן הַכְּנִיּוּתִים⁶⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁶¹.

(57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנן" או "רחום" או במי ששמו "ארך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם... הרי זה אסור בדבר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

טז. משפיע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכסמין⁸⁵, שבועה שאין אנו יודעין לה עדות - אינם חייבין אלא אחת⁸⁶. שבועה שאין אנו יודעים לה עדות שיש לה ביד פלוני חטים ושעורים וכסמין - חייבין על כל אחת ואחת⁸⁷.

(85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. (87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

יז. וכן אם תבעו אותן רבים להעיד להם, ואמרו: שבועה שאין אנו יודעין לכם עדות - אינן חייבין אלא אחת⁸⁸. לא לה ולא לה ולא לה - חייבין על כל אחת ואחת, בדרך שבארנו בשבועות הפקדון⁸⁹.

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. (89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לה, לא לה, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בבאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הנשבע לחברו שהוא יודע לו עדות, ונמצא שאינו יודע לו עדות - הרי זה פטור, ואין פאן לא שבועת העדות ולא שבועת פטוי. מפני ששבועת פטוי אינה אלא בדרך שיש בו לאו והן⁹⁰, ואם יאמר: שבועה שאיני יודע לה עדות⁹¹ - אין זה שבועת פטוי אלא שבועת העדות⁹²; הואיל ולא זה שיש בה⁹³ אינה שבועת פטוי, כך הן שפה, שהוא הנשבע שיודע לו עדות⁹⁴, אינו שבועת פטוי⁹⁵.

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובבאורנו שם אות ב. (91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו מומן (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דבר ברור הוא, שהנשבע לחברו שהעיד לו והוא לא העיד, או שלא העיד לו והוא העיד - הרי

(63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז. (64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. (65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. (66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבת, לעיל ה"ד. (67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו-ז. (68) לעיל ה"ז. (69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כל מקום שאמרנו פטור - פטור משבועת העדות, אבל חייב בשבועת פטוי⁷⁰. והוא שנשבע או שפנה אמן⁷¹ אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר⁷². אבל המחייב בשבועת העדות, אף על פי שהוא נשבע על שקר ואף על פי שהוא מזיד - אינו חייב⁷³ משום שבועת פטוי⁷⁴, אלא משום שבועת העדות בלבד⁷⁵. שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מכלל שבועת פטוי לחיוב⁷⁶ המזיד בה פשוטו בקרבן⁷⁷ אבל לא במלקות⁷⁸; שנאמר: לאחת⁷⁹ מאלה - במין אחד ממני שבועות אתה מחייב הנשבע, ואי אתה מחייבו בשני מינין עד שיהיה חייב בדין שבועת העדות ובדין שבועת פטוי⁸⁰.

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב-ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. (73) מלקות. (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות. (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". (78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה". (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכתנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טז. משפיע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד⁸¹ גזל ואבדה, שבועה שאין אנו יודעין לה עדות⁸² - אינן חייבין אלא אחת⁸³. שבועה שאין אנו יודעין לה עדות שיש לה ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייבין על כל אחת ואחת⁸⁴.

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 13 ג. תִּבְעֶן לְהַעֲדִיר לוֹ שְׂהוּא כִּהֵן אוֹ לְוִי אוֹ שְׂאִינוּ בֶּן
14 גְּרוּשָׁה⁹ אוֹ בֶּן חִלּוּצָה¹⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין
15 מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת, שְׂאִין בָּאֵן עֲדוּת מִמּוֹן¹¹.

9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. (11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

- 16 ד. תִּבְעֶן שְׂעִידוֹ לוֹ שְׁחָבַל בּוֹ בְּנִי¹², וְשִׁהַדְלִיק
17 פְּלוּנִי גְדִישׁוֹ בְּשֶׁבֶת¹³, וְשִׁאָנֶס פְּלוּנִי אוֹ פֶּתַח בֵּיתוֹ
18 הַמְאָרְסָה¹⁴, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת
19 הָעֵדוּת; שְׂאֵם הָעֵידוֹ עֲדוּת זוֹ - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת
20 בֵּית דִּין, וְאִינוּ חַיִּב תְּשְׁלוּמִין¹⁵, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ
21 בְּהִלְכּוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כָּל כְּיוּצָא בָּזָה¹⁶.

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. (14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלים". (16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל בחורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששינוי שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

- 22 ה. הָיָה עַד אֶחָד וְכִפְרָ וְהִשְׁבִּיעוּ - פְּטוּר מִשְׁבֻּעַת
23 הָעֵדוּת, שְׂאִין עֲדוּת עַד אֶחָד מִחֻבָּת מִמּוֹן¹⁷.

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

- 24 ו. תִּבְעַת אֶת שְׁנֵי עֲדֵיו שְׂעִידוֹ לוֹ שְׁזָנְתָה אִשְׁתּוֹ,
25 וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֱלוֹ חֻבִּין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת;
26 שְׂאֵלוֹ הָעֵידוֹ - הָיוּ מִפְּסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ¹⁸ וּפְטוּר זֶה
27 שֶׁתִּבְעֶן, וְהָרִי כִפְרוּ בְּעֲדוּת מִמּוֹן.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

- 28 ז. תִּבְעַת עַדִי קְנוֹי¹⁹ אוֹ עַדִי סְתִירָה²⁰ וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ
29 - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵלוֹ הָעֵידוֹ - אֵין חֻיב
30 מִמּוֹן בָּאֵן, אֲלָא לְהִשְׁקוּתָהּ בְּלִבָּד. וְאֵף עַל פִּי
31 שְׂעֵדוּת זוֹ גּוֹרְמָת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא
32 תִּשְׁתָּהּ²¹ - דְּבָר שְׂגוּרִם לְמִמּוֹן אִינוּ כְּמִמּוֹן, שְׁהָרִי
33 אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתָּהּ²² וְלֹא תִשְׁבַּר²³ כְּתֻבָּתָהּ.

19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני.

- 1 זֶה חֻיב מְשׁוּם שְׁבֻעַת פְּטוּי²⁴, וְאֵין בָּאֵן שְׁבֻעַת
2 עֲדוּת כָּלִיל²⁵.

96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. 97) שאינה אלא בלהבא: משיבני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תש"פ

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

- 3 א. הָיוּ עֲדֵיו אוֹ אֶחָד מֵהֵן פְּסוּל² אוֹ קְרוֹב³, וְאֶפְלוּ
4 מִפְּסוּלֵי עֲדוּת שֶׁל הַבְּרִיָּה⁴, אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּלֵּךְ אֶחָד
5 מֵעֲדָיו, שְׂאִינוּ רְאוּי לְהָעִיד⁵, אוֹ שֶׁהָיוּ עַד מִפִּי עֵד⁶,
6 וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵלוֹ
7 (הוֹדוּ) הָעֵידוֹ - לֹא הָיוּ מִחֻבִּין בְּעֲדוּתָן מִמּוֹן⁷.

2) לעדות. כגון גולן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחויב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

- 8 ב. מְשִׁבֵּעַ אֲנִי עָלֶיכֶם שֶׁתִּבְּאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׂאֵמֶר
9 אִישׁ פְּלוּנִי שְׂמִיתָ לִי מֵאֲתִים זֶזוּ וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ -
10 הָרִי אֱלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֵדוּת; שְׂאֵם הָעֵידוֹ
11 בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִמּוֹן בְּאִמְרָתוֹ⁸. וְכֵן
12 כָּל כְּיוּצָא בָּזָה.

8) שהיה יכול לומר חוזני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשוועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. (33) אפילו כשיהיו שני עדים.

קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויידבק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשותות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

יג. השביע עדיו בבית דין וכפרו שגיהם באחת, כגון שהתחיל השני לכפר בתוך כדי דבורו של חברו - שגיהם חבין בשבועת העדות, וכל אחד ואחד מביא חטאתו³⁴ על שבועתו. כפר הראשון, ושקה העד השני יותר מדי דבור ואחר כך כפר - הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור משבועת העדות; שאילו הודה זה השני - לא היתה עדותו מזיבתו³⁵.

ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, וזנתה בעד אחד אחר הקנוי והסתירה, והשביע עד זה שיבוא ויעיד, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאף על פי שהוא עד אחד, אלו העיד עדות זו - היתה יוצאה בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה.

ט. וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו, אם כפר ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום שבועת העדות.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושוא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הודה אחד וכפר אחד - הכופר חייב, בין שקפר בתחלה בין שקפר בסוף³⁶. כפרו שגיהם באחד, וקדם האחד והודה בתוך כדי דבור - הרי זה פטור³⁷, והעומד בכפירתו חייב בשבועת העדות³⁸.

י. כיצד? כגון שהיה התובע והנתבע חשודין על השבועה²⁴, שאין משביעין אותם, והשביע לעד אחד שיבוא ויעיד לו שלש לו ביד זה מנה²⁵, וכפר - הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאילו העיד - היה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו, כמו שיתבאר בהלכות טוען²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

(24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זוז. (26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

(36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. השביע שתי פתי³⁹ עדים ושתייהן ראיות להעיד⁴⁰, וכפרה פת ראשונה ואחר כך כפרה פת שניה - הראשונה פטורה משבועת העדות; מפני שהן סמוכין על עדות שניה, ואפשר להוציא הממון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שקפרו לבדה. היתה הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן⁴¹, והרי הן גוססות⁴² - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה לא היתה ראיה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו ראויין פשיטתו אלו הגוססות⁴³. ואם כפרה השניה אחרי שמתו נשותיהן - חבין בשבועת העדות⁴⁴.

יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת בעלה, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאילו העיד - היתה נשאת ונוטלת כתבתה²⁸.

(28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. כמה דברים אמורים²⁹? פשהיה לה לגבות כתבתה מן המטלטלין³⁰; אבל אם אין לה לגבות כתבתה אלא מן הקרקע³¹ - הרי זה פטור משבועת העדות³². וכן אם היו שנים³³. שהמשביע עדי קרקע - פטורין, כמו שבארנו.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשכא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. הַשְּׂבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכִפְרוֹ⁵⁴, וְחִזְרוּ וְהִשְׁבִּיעֵן
אֲרֻבַּע וְחֲמֵשׁ פְּעָמִים וְהָן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,
בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפָנֵי בֵית דִּין, וְאִפְלוּ עָנּוּ אָמֵן
אוּ נִשְׁבְּעוּ כִּפִּי עֲצָמָן פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם - אֵינָן חִיבִין
מִשּׁוֹם שֶׁבִּבְעֵת הָעֵדוּת אֵלָּא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחֲרֵי
שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חִזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֲדוּתָן
מוֹעֵלָת פְּלוּם⁵⁵.

(54 בבית דין. (55 מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נִמְצָאת לָמַד, שֶׁכָּל הַשְּׂבִיעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחֵר
שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֲדוּת שְׂאִינָה
מִחִיבָת מִמּוֹן⁵⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עֲלֶיהָ מִשְּׂבִיעַת הָעֵדוּת
וְחִיבִין בְּשִׁבְעַת פְּטוּי⁵⁷, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(56 שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. (57 שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיזמים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כִּשֵּׁם שֶׁשְּׂבִיעוֹת שְׂוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כִּפּוֹ
מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁיִּשְׁבַּע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂבִיעוֹת בְּבֵית דִּין³
בִּשְׁמֵם⁴; שֶׁנֶּאֱמָר: וּבִשְׁמוֹ תִּשְׁבַּע - זוֹ מִצְוֹת עֲשֶׂה⁵.
שֶׁהַשְּׂבִיעוֹת בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה
הֵיא, וְהַדּוֹר וְהַדּוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ⁶.

2) ראה לעיל פ"א, ה"ז-ח. (3 ראה להלן ה"ה-ו. (4 בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח-ט. (5 תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה: "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. (6 השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתחייב רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאִסּוּר לְהִשְׁבַּע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְּשַׁתֵּף

תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתייהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתייהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44 ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהַעֲדִי לוֹ וְכִפְרוֹ⁵⁵,
וְהַשְּׂבִיעֵן⁴⁶ וְעָנּוּ אָמֵן⁴⁷, וְהַשְּׂבִיעֵן אֲרֻבַּע וְחֲמֵשׁ
פְּעָמִים וְהָן עוֹנִין אַחֵר כָּל שְׂבִיעוֹת וְשְׂבִיעוֹת חוּץ
לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדּוּ וְהַעֲדוּ - הָרִי
אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְּׂבִיעַת הָעֵדוּת, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁸. וְאִם
בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכִפְרֵתָן - חִיבִין עַל כָּל אַחַת
וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׂבִיעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45 שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46 משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47 שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48 "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49 שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בִּשְׁעָנּוּ אָמֵן; אֲכָל אִם
לֹא עָנּוּ אָמֵן אֵלָּא כִּפְרוּ עַל כָּל שְׂבִיעוֹת וְשְׂבִיעוֹת⁵¹,
הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׂבִיעוֹת מִפִּיהֶם וְלֹא עָנּוּ אָמֵן⁵²
- הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ
בּוֹ שָׁם, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵³.

(50 שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51 שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52 שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53 והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמה לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת
16 ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר
17 שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי
18 זה נשבע מפסק²¹, שאין בעל הפקדון יודע אם אמת
19 טוען זה השומר או שקר. והוא נשבע מן התורה,
20 שְׁנֵאֲמָר: שְׁבוּעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם²².

(16) שחבעו. (17) נכסי דנייד, הנדים ומטלטלים ממקום
למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה,
שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים
לשומר" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא
מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם
שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל'
טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה
משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת
שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה"
הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות
ט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע
אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל
מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד
מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על
טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות
אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו
(מעשה רוקח).

ו. כל שבועה שמשפיעין אותה הדינין חוץ משלשה
22 מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם
23 היא הנקראת שבועת הדינין²⁵. וגם שבועות אלו
24 מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על
25 ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שקר²⁶ ופוגם
26 שטרו²⁷ וכיוצא בהן. ויש מהן שבועות בטענת
27 ספק²⁸, כגון שבועת השתפין²⁹ והאריסין³⁰ וכיוצא
28 בהן. ובדיני ממונות³¹ יתבאר חיוב כל אחת ואחת
29 מאלו השבועות ודיניהם.
30

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות
פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב
שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה
תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה
תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר
עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה
נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה
המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב
בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע
המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:).
(28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא.
(29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל
שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה
כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל
וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו
החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:).
(31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה -
2 נעקר מן העולם⁷. שאין שם⁸ מי שראוי לחלק לו
3 כבוד שנשפיעין בשמו אלא האחד ברוך הוא⁹.

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו".
(8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול
מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו
מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה
נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם
מצינו במלכים ב, ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך
אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם
שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו
אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז).
וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים ב
ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש,
שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו
אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים
ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי
שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו.
בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא,
כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות
עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה
ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת
משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו".
וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, כדי
5 לזרז את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה
6 מהר סיני¹²; שְׁנֵאֲמָר: נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר
7 מִשְׁפָּטִי צִדְקָה¹³.

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה.
(12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א.
והי"ח. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים
משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן).
ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים
מצוה.

ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב
9 שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה
10 חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה
11 מדברי סופרים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ז, מ"א). פרט לשבועת
ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדינים להשבע, אלא
מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי
חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדינים מחייבים
אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדינים, כמבואר בסמוך
ה"ז.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה,
12 ואלו הן: מי שטענו¹⁶ חברו משלטלין¹⁷, והודה
13 במקצתו וכפר במקצתו¹⁸. ומי שקפץ בכל
14 המשלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו
15

- 1 ז. וַיֵּשׁ שָׁם שְׁבֻעָה אַחֲרָת, וְהִיא תִּקְנַת חֻקִּי
2 הַגִּמְרָא³², וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁבֻעַת הַסֵּת³³. וְאַף עַל פִּי
3 שְׁבִית דִּין מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָה נִקְרָאת
4 שְׁבֻעַת הַדִּנּוּן³⁴.
- 19 שְׁאָמְרוּ: הָרִי פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי אֶרֶר לֹה' אֱלֹהֵי
20 יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוּנִי אֶצְלוֹ
21 מִמוֹן וְלֹא יוֹדָה לוֹ, וְהוּא עֹנָה אָמֵן. זוֹ הִיא שְׁבֻעַת
22 הַדִּנּוּן⁴⁴.

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

- 23 יא. הַדִּנּוּן שֶׁהַשְּׁבִיעוֹ בְּלֹא נִקִּיטַת חֻפִּין⁴⁵ בִּידוֹ - הָרִי
24 אֱלוֹ טוֹעִים, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבַּע וְסִפֵּר תוֹרָה בִּידוֹ⁴⁶. וְאִם
25 אֶחָז תְּפִלִּין בִּידוֹ וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינּוּ חוֹזֵר וְנִשְׁבַּע;
26 שְׁהָרִי אֶחָז תוֹרָה בִּידוֹ, וְכִמּוֹ סִפֵּר הָיָה⁴⁷. הַשְּׁבִיעוּהוּ⁴⁸
27 מִיֵּשֶׁב - אֵינּוּ חוֹזֵר וְנִשְׁבַּע.

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית יוסף לחו"מ סימן פז).

- 28 יב. תְּלִמִיד חֻכָּם⁴⁹ - לְכַתְּחִלָּה מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ
29 מִיֵּשֶׁב⁵⁰ וְתִפְלִין בִּידוֹ, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְטַל סִפֵּר תוֹרָה,
30 אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֻפִּין הוּא⁵¹. וְנִשְׁבַּע בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,
31 כִּמּוֹ שְׁאֵאָרְנוּ⁵².

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

- 32 יג. אֵין בֵּין שְׁבֻעַת הַסֵּת לְשְׁבֻעַת הַדִּנּוּן אֶלָּא
33 נִקִּיטַת חֻפִּין, שְׁאֵין הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַסֵּת אוֹחֵז סִפֵּר
34 תוֹרָה⁵³; אֶלָּא מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אוֹ בְּכִנּוּי,
35 בְּשְׁבֻעָה אוֹ בְּאֵלָה, מִפּוֹ אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כִּמּוֹ
36 שְׁבֻעַת הַדִּנּוּן. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַפֶּל לְהִיּוֹת סִפֵּר תוֹרָה
37 בִּיד חֲזוֹן⁵⁴ הַפְּנֹסֶת אוֹ שְׁאֵר הָעַם בְּעַת שִׁמְשֻׁבְּעִין
38 שְׁבֻעַת הַסֵּת, כְּדִי לְאִים עָלֵיו⁵⁵.

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נחבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפסיק דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כמידות, שהכבירו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג והי"ט.

- 5 ח. וְשְׁבֻעַת הַדִּנּוּן, בֵּין שְׁהִיתָה שֶׁל תוֹרָה אוֹ שֶׁל
6 דְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וְדָאִי בֵּין עַל טַעֲנַת
7 סִפֵּק, כִּף הִיא: הַנִּשְׁבַּע אוֹחֵז סִפֵּר תוֹרָה בְּזוֹעוֹ³⁵,
8 וְהוּא עוֹמֵד³⁶ וְנִשְׁבַּע בְּשֵׁם³⁷ אוֹ בְּכִנּוּי³⁸, בְּשְׁבֻעָה אוֹ
9 בְּאֵלָה³⁹, מִפּוֹ אוֹ מִפִּי הַדִּנּוּן. וְהוּרָו רְבוּתוֹ⁴⁰, שְׁאֵין
10 מְשַׁבְּעִין שְׁבֻעַת הַדִּנּוּן אֶלָּא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפישו בכרית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן ה"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

- 11 ט. פִּיעֵד מִפּוֹ? כִּגוֹן שְׁאִימֵר: הָרִינִי נִשְׁבַּע בַּה'
12 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אוֹ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ
13 רַחוּם, שְׁאֵינִי חֵיב לָזֶה כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי
14 הוּא⁴² אֶרֶר לֹה', אוֹ אֶרֶר לְמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ
15 לָזֶה אֶצְלִי כָּלוּם.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

- 16 י. וְכִיעֵד מִפִּי הַדִּנּוּן? כִּגוֹן שְׁאָמְרוּ לוֹ: מְשַׁבְּעִין
17 אֲנִי אוֹתָךְ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן,
18 שְׁאֵין לָזֶה בִּידָךְ כָּלוּם, וְהוּא עֹנָה אָמֵן⁴³. אוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁתִּיתָבְּאֵר⁷². וְכָל מִי שִׁיתָחִיב בָּהּ בְּטַעַנַת סֶפֶק, בֵּין מִן הַתּוֹרָה⁷³ בֵּין מִדְּבָרֶיהָ⁷⁴ - אֵינוֹ צָרִיךְ אִיוָּם⁷⁵.

(68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וְכִיצַד מְאִימִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אֹמְרִין לוֹ: הֲיֵי יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ נִדְעָזוּעִי⁷⁶ בְּשַׁעַה שְׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה⁷⁷: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא. וְכָל עֲבֻרוֹת שִׁבְתוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן יִנָּקֶה⁷⁸, וְכָאן נֶאֱמַר 'לֹא יִנָּקֶה'⁷⁹. כָּל עֲבֻרוֹת שִׁבְתוֹרָה - נִפְרָעִין⁸⁰ מִמֶּנּוּ⁸¹; וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפָּחָתוֹ, שֶׁמִּחְפִּין⁸² עַל זֶה⁸³. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא גוֹרֵם לְהַפְרֵעַ מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁸⁴; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרִיבִין⁸⁵ זֶה בָּזֶה⁸⁶. שְׁנֶאֱמַר: אֱלֹהִי וְכַחַשׁ וְרָצַח וְגוֹמֵר; וְכַתוּב אַחֲרָיו: עַל כֵּן תֵּאָבֵל הָאָרֶץ, וְאֵמַל לָכֵל יוֹשֵׁב בָּהּ⁸⁸. כָּל עֲבֻרוֹת שִׁבְתוֹרָה - תּוֹלִין⁸⁹ לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת⁹⁰, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת; וְכָאן - נִפְרָעִין מִידֵּי. שְׁנֶאֱמַר: הוֹצֵאתִיהָ⁹¹ נָא יְיָ עֲבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגָּנֹב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשָׁמִי לְשָׁקֵר. הוֹצֵאתִיהָ - מִידֵּי⁹²; וּבָאָה אֶל בֵּית הַגָּנֹב - זֶה הַגָּנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מִמּוֹן עַל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֵנֻם בַּחֲנָם וּמִשְׁבִּיעוֹ⁹³; אֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשָׁמִי לְשָׁקֵר - כְּמִשְׁמָעוֹ⁹⁴; וְכִלְתּוּ וְאֵת עֲצִיו וְאֵת אֲבָנָיו - דְּבָרִים שְׁאֵין אֵשׁ וַיִּמָּס מְכַלִּין אוֹתָן⁹⁵, שְׁבֻעַת שָׁקֵר מְכַלָּה אוֹתָן⁹⁶.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט.

הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכלו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מבאיסם ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסאה סימן קמב.

יד. הַדִּינִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהוּא מִפִּיר - הֲרֵי זֶה כְּמַצְוֹתָה⁵⁶. וְכֵן הוֹרֵי הַגְּאוֹנִים⁵⁷. אֲבָל רְבּוּתֵינוּ הוֹרִי⁵⁸, שְׁאֵין מִשְׁבִּיעִים אֲלֵא בְּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ⁵⁹. וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל הוֹרָאָה זֹאת⁶⁰. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנֶּהְגוּ בְּכָל בֵּית דִּינִין לְהַשְׁבִּיעַ⁶¹ בְּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ⁶², צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע⁶³ עַד שֶׁיֵּהָא מִפִּיר לְשׁוֹן הַשְּׁבֻעָה⁶⁴. שֶׁשְּׁבֻעַת הַדִּינִין הִיא שְׁבֻעַת הַפִּקְדוֹן בְּעֶצְמָהּ⁶⁵. וְאֵף שְׁבֻעַת הַסֵּת⁶⁶ נֶהְגוּ כָּל הָעָם לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בְּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ⁶⁷.

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירושו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ם שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישיבועוהו בלשון אחרת (כסף משנה). (63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסט בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישיביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כָּל מִי שִׁיתָחִיב שְׁבֻעַת הַדִּינִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי טַעַנַת וְדַאי⁶⁸ וּכְפִירָה⁶⁹, בֵּין שֶׁהִתָּה מִדְּבָרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהִתָּה מִדְּבָרֶיהָ⁷⁰ - מְאִימִין⁷¹ עָלָיו, כְּמוֹ

שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיערים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט וז' ובביאורנו שם.

- יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועות
טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועות הסת¹⁰⁷ -
צריכין הדינין לפצור¹⁰⁸ בפעלי דינין, אולי יחזרו
בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה כלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"ט ו'. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסוד ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמה יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמם מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמה יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

(85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"ט), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משיעיה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

- יז. וְעִנְנֵי הָאֵיּוֹם הָיָה כְּלוֹ - בְּלִשׁוֹן שֶׁהָיָה מְפִירִין
אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדֵי שְׂיִבְיָנוּ בְּדִבְרֵיהֶם וְיִחְזְרוּ הַחוּטָא
לְמוֹטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ⁹⁷, וְנוֹתֵן
מֵה שֶׁטָּעְנוּ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי
מְשִׁבִּיעוֹ, וּפְטוֹרוֹ⁹⁸ - הוֹלְכִין לָהֶן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמה יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

- יח. אָמַר¹⁰⁰: הֲרִינִי נִשְׁבָּע, וְחֲבֵרוֹ תוֹבֵעַ¹⁰¹ -
הַעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרֵי נָא מֵעַל אֲהָלֵי
הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים¹⁰² וְגוֹמְרֵי. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל
דַּעְתְּךָ¹⁰³ אֲנוּ מְשִׁבִּיעִין אוֹתָךְ, אֲלָא עַל דַּעְתְּנוּ¹⁰⁴ וְעַל
דַּעַת בֵּית דִּין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם בשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"ז, ובביאורנו שם. ובי"ד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש נחומא פרשת מטות אות א, האומר: "המועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה⁸. אף על פי שאין בו לא פרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות⁹.

8 פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". 9 כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן, אף על פי שאין פונתו אלא למי שבארץ - אין זו שבועה¹⁰. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב¹¹ מכתבי הקדש¹², אף על פי שאין פונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה - אין זו שבועה¹³. ואף על פי שאין אלו שבועות - מאימין¹⁴ עליהן¹⁵, ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בקדש, ומראין בעיניהם שזו שבועה¹⁶, ופותרין להם פתח¹⁷ ומתירין להם¹⁸.

10 שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכוין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). 11 בספר. 12 מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. 13 ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). 14 מייראים ומטילים אימה. 15 על הנשבעים. 16 ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. 17 פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא ינהג ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). 18 כמו שאמרו במשנה (נדרים כ). "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

כ. דבר פרור וגלוי, שכל הנשבע שבועת היינין או שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹ חייב משום שבועת הפקדון¹¹², שקבר נתבאר משפטיה¹¹³. ואינו לוקה ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת חמש, שהוא רביע הקרן, עד שיהיה הוא¹¹⁶ וחמשו חמשה¹¹⁷. ומביא קרבן אשם, אם יש שם בית¹¹⁸ (דין), כמו שבארנו¹¹⁹.

111 ובכת"י התימנים: שהוא חייב. 112 שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). 113 לעיל שם, וגם בפרק ז. 114 ובכת"י התימנים: אעפ"י. 115 מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 116 הקרן. 117 יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא חומש מלבר (מבחרין) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 118 בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 119 לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פרק שנים עשר

1 חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או לשקר², וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן³ - אין מתפטר להן עון השבועה בלא; שנאמר: לא ינקה ה' - אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפטר⁴ מנפשו על השם הגדול שחלל, שנאמר: וחללת את שם אלהיך אני ה'⁵. לפיכך⁶ צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות⁷.

2 ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3 אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4 בכת"י תימן: שיפטר. ינקם. 5 ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6 הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7 ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה',

28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין
נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף').
והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.
ו. עבד ששבע - אין רבו צריך לכפותו³⁰, והרי הוא
אחר ששבע פקדם ששבע³¹. לפי שאין גופו קנוי
ל³² פדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות:
לאסור אסר על נפשו - מי ששפשו ברשותו, יצא עבד
שהוא ברשות אחרים³³. ונמצא זה כמו ששבע על
נכסי אחר³⁴.

(30) לכופו אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה
עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר,
יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו
חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז.
(32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך
לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי
ה'תוספות יו"ט נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש
המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול
לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד
סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו
יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג)
"כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר
שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים
(לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו.
אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את
רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד).
אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו
בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו
ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם
אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו,
וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא
לכופו למקום שירצה, הרי זה כשנשבע על עבד אחר שיעשה
או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר
רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות
פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

ז. קטנים³⁵ ששבעו והן יודעין טעם השבועה³⁶,
אף על פי שאינן חייבין³⁷ - כופין אותן לעמוד
בדבריהן, פדי לחנכן³⁸ ולאים עליהם³⁹ פדי שלא
ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר
ששבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אלא
אם פן נזק, כגון ששבע שיעזוב או שלא יאכל בשר
זמן מרובה - מפה אותו אביו או רבו וגו' פו,
ומראין לו שהתירו⁴⁰ שבועתו, פדי שלא יהיה רגיל
להקל ראש בשבועות⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתי-
עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י.
(36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין
אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו.
(39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י

ד. במה דברים אמורים¹⁹? בשאר כתבי הקדש;
אבל הנשבע בתורה²⁰: אם נשבע במה שכתוב בה²¹
דעתו על ההזכרות²²; ואם נשבע בה סתם - דעתו
על הגויל²³, ואין פאן שבועה²⁴. נטלה בידו ונשבע
בה - הרי זה כמי ששבע במה שכתוב בה, ואסור²⁵.

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו,
ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר
פלוגי. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה.
(22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב,
ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא
נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין
לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם
קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שצויה
עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר
בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין
נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת
בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על
האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד
שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל
הדין הזה שני שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף
הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים
שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא
בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם:
"הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע
ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות
האמורות בתורה נאמרו בסני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה
יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם
קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה,
דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין
האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא
באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו
שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי
הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות
(רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיתת חפץ מורה לשון
חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף' שם). וכתב
ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם
נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו
אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי
התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים,
וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט'
שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה
אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנטלה בידו האמור
כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

ה. והנשבע בתורה סתם²⁶: אם תלמיד חכם הוא²⁷
- אינו צריך שאלה לחכם²⁸; ואם עם הארץ הוא -
צריך שאלה לחכם, פדי שלא ינהג קלות ראש
בשבועות²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה.
(27) שיוודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.
 ח. צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד פעובדי פוככים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות.⁴²

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדי⁴⁷, וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדי, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדי⁴⁷, וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדי, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"ט. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגר"ב). (46) אומר לו: "פלוגי זה בשמא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדרוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחק ממנו כדין. (50) בדרוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנוה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידוי, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. במה דברים אמורים? בשעה הנשבע הנה או המכרך לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לגדותו. ואני אומר: שאסור לגדותו, שלא ענש הפתוב שוגג⁵⁴; אלא מזיהירו⁵⁵ ומתרה בו שלא יחזור.

יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין⁵⁷ לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הכתוב מצוה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה⁵⁸. לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימחה מיד וישבח ויפארו ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. פיצד? אמר ה' - אומר: ברוך הוא לעולם ועד, או גדול הוא ומהלל מאד, וכיוצא בזה⁵⁹, כדי שלא יהא לבטלה.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבועה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים, אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורו שם.

יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹, ואין בזה דפי⁶², ומי שלבו נוקפו⁶³ בדבר זה - אינו אלא שמין מנינות⁶⁴, אף על פי כן ראוי להזהר בדבר זה, ואין נזקקין⁶⁵ להתיר אלא מפני דבר מצוה⁶⁶ או מפני צרך גדול⁶⁷. וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל⁶⁸, ואם עבר ונשבע - שיצטער ויעמד בשבועתו⁶⁹; שגאמר: נשבע להרע⁷⁰ ולא ימר, וכתוב אחריו: עשה אלה לא ימוט לעולם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכחו, שחושש ומחסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוגי, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"ו). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינו זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו

נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. וְהַחֲלֵק הַשְּׁנִי הוּא שְׂחִיב עֲצָמוֹ בְּקֶרֶן שְׂאִינוֹ חֵיב בוֹ, כְּגוֹן שִׂיאָמַר: הָרִי עָלַי לְהִבִּיא עוֹלָה, אוֹ הָרִי עָלַי לְהִבִּיא שְׁלָמִים⁹ אוֹ מִנְחָה, הָרִי בְּהִמָּה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הָרִי] עָלַי - הוּא הַנֶּקְרָא נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הָרִי זוֹ - הוּא הַנֶּקְרָא נִדְבָּה. וְהַנֶּדְבָּה וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֲלָא שֶׁהַנֶּדְרִים חֵיבִין בְּאַחֲרִיתָן¹⁰, וְנִדְבּוֹת אֵין חֵיבִין בְּאַחֲרִיתָן¹¹. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וַנִּדְרִיךָ אֲשֶׁר תִּדְר וְנִדְבַתִּיךָ¹² וְגוֹמֵר. וְחֲלֵק זֶה הוּא שְׂאִינוֹ קוֹרָא אוֹתוֹ נֶדֶרִי הַקֹּדֶשׁ¹³.

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנבד אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

ג. וְדִינֵי הַחֲלֵק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוּ - הֵם שְׂאִינוֹ מִבְּאֵרִים בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נֶדֶרִי הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁפָּטֵיהֶם - כָּלֵם יִתְבָּאֲרוּ בְּמִקּוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקֶּרְבָּנוֹת.

ד. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שִׁיקִים אָדָם שְׂבוּעָתוֹ אוֹ נֶדֶר, בֵּין שֶׁהָיָה מִנְדְּרִי אֶסֶר בֵּין שֶׁהָיָה מִנְדְּרִי הַקֹּדֶשׁ. שְׂנֵאָמַר: מוֹצֵא שְׁפָתַי תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדַּרְתִּי¹⁴; וְנֵאָמַר: כָּל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה¹⁵.

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיו - זו מצוות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עֲצָמוֹ מִין מִמִּינֵי מֵאֲכָל, כְּגוֹן שְׂאָמַר: תֹּאנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תֹאנִים שֶׁל מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תֹאנִים אֵלּוּ¹⁶ אֲסוּרִין עָלַי, וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאֲבָל מִהֵן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, שְׂנֵאָמַר: לֹא יִחַל דְּבָרִי¹⁷. שְׂאִין לְנִדְרִים שְׁעוֹר¹⁸, שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדְּבָר¹⁹ - הָרִי זֶה כִּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא²⁰. אָמַר: אֲכִילָה מִפְּרוֹת מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפְּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקָה עַד שִׂיאֲכָל כְּזִית²¹.

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו

שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). 70) לעצמו. 71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב.) "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תש"פ

הלכות נדרים

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שִׂיאָמַר מוֹצֵא שְׁפָתַי וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁנֶדֶר. (ב) שֶׁלֹא יִחַל דְּבָרוֹ. (ג) שִׂיאָמַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׂבוּעָה. וְזֶה דִּין הַפֶּרֶת נֶדְרִים הַמְּפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֻתָּב.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הַנֶּדֶר נִחְלָק לְשֵׁנִי מַחְלֻקוֹת: הַחֲלֵק הָרִאשׁוֹן הוּא שִׂיאָסֵר עַל עֲצָמוֹ דְּבָרִים הַמִּתְרִים לוֹ¹, כְּגוֹן שִׂיאָמַר: פְּרוֹת מִדִּינָה פְּלוּגִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלָשִׁים יוֹם אוֹ לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוּגִי מִפְּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פְּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי². כָּל לְשׁוֹן שִׂיאָסֵר³ - הָרִי זֶה נֹאסֵר בְּהוֹ, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם שְׂבוּעָה כָּלֵל וְלֹא הַזְכַּרְתָּ שֵׁם⁴ וְלֹא כְּנוֹי⁵. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֹאֲסֵר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ - שִׂיאָסֵר עַל עֲצָמוֹ דְּבָרִים הַמִּתְרִים⁶. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי הֵן עָלַי אֶסֶר - הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֲלֵק זֶה הוּא שְׂאִינוֹ קוֹרָא אוֹתוֹ נֶדֶרִי אֶסֶר⁷.

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר יאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסור אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה

- לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.
- 1 ו. אָסַר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן הָעֵנָבִים, בֵּין בְּנֵדָר אֶחָד²² בֵּין בְּשְׁנֵי נְדָרִים²³ - הָרִי אֱלוֹ מַצְטָרְפִין לְכֻזִּית²⁴. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.
- 22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאמר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתייהן כזית אחת הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".
- 4 ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי קֶרֶבֶן²⁵, אוּ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵם קֶרֶבֶן, אוּ שְׁאֹמֵר לְחִבְרוֹ: כָּל מָה שְּׂאֲכַל עִמָּךְ עָלִי קֶרֶבֶן, אוּ קֶרֶבֶן, אוּ הָרִי הֵן עָלִי קֶרֶבֶן²⁶ - הָרִי אֱלוֹ אֶסְוִירִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׁאֶפְשֵׁר שִׁידֹר אָדָם קֶרֶבֶן וַיַּעֲשֶׂה בְּהִמָּה שֶׁהִיתָה חַל קֶרֶבֶן וְתֹאסֵר²⁷.
- 25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.
- 9 ח. אָבַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי אוּ מִין פְּלוֹנִי עָלִי אוּ מָה שְּׂאֲכַל עִם פְּלוֹנִי עָלִי כִּבְשֵׁר חֲזִיר אוּ כַּעֲבֹדֶת פּוֹכְכִים וּמִזְלֹת אוּ כְּנֻבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ - הָרִי אֱלוֹ מְתָרִין, וְאִין כָּאֵן נָדָר; שְׂאִי אֶפְשֵׁר שִׁיעֲשֶׂה דָּבָר שְׂאִינוּ בָּשָׂר חֲזִיר כִּבְשֵׁר חֲזִיר²⁸.
- 28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.
- 14 ט. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמְּתָרִים כְּדָבָרִים הָאֶסְוִירִים²⁹; אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאֶסְוִיר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
- 30 בְּנֵדָר³⁰ - הָרִי אֱלוֹ אֶסְוִירִים; וְאִם אִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֵדָר³¹ - הָרִי אֱלוֹ מְתָרִין.
- 29) שמתפיס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.
- י. הַחֲטָאת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אָף עַל פִּי שְׂאִינֵן בָּאִין בְּנֵדָר וּנְדִבָּה³⁴ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ, אֶפְשֵׁר לְנֹדֵר לְהִבִּיאַ אוֹתָם מִחֲמַת נְדָרוֹ. שֶׁהַנֹּדֵר בְּנִזִּיר³⁵ - מִבִּיא חֲטָאת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מִבִּיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי כַּחֲטָאת אוּ כְּאֶשֶׁם, אוּ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵן חֲטָאת אוּ הָרִי הֵן אֶשֶׁם - הָרִי אֱלוֹ אֶסְוִירִין³⁸. וְאִין צָרִיךְ לֹאמַר בְּאוֹמֵר: הָרִי הֵן עוֹלָה אוּ שְׁלָמִים אוּ מִנְחָה אוּ תוֹדָה - שֶׁהֵן אֶסְוִירִין³⁹, שֶׁכָּל אֱלוֹ בָּאִין בְּנֵדָר וּנְדִבָּה⁴⁰.
- 32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבח אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". (39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.
- יא. אָבַל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי כַּחֲטָאת אֶהְרֵן⁴¹ אוּ כַּתְרוֹמָתוֹ⁴² - הָרִי אֱלוֹ מְתָרִין⁴³; שְׂאִין שֵׁם דֶּרֶךְ לְהִבִּיאַ אֱלוֹ בְּנֵדָר וּנְדִבָּה⁴⁴.
- 41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.
- יב. הָאוֹמֵר: הָרִי הַפְּרוֹת הָאֵלוֹ עָלִי כְּנֹתֶר⁴⁵, כְּפִגּוּל⁴⁶, כִּבְשֵׁר טְמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְּשִׁים - הָרִי אֱלוֹ אֶסְוִירִין; שֶׁהִרִי עֲשָׂאֵן כִּבְשֵׁר קֶרֶבֶן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.
- 45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.
- יג. הָאוֹמֵר: הָרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֵׂר בְּהִמָּה⁴⁹ - הָרִי אֱלוֹ אֶסְוִירִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשָׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הָרִי הֵן עָלִי כְּכֹזֵר⁵¹ - הָרִי אֱלוֹ מְתָרִין; שְׂאִין קְדָשָׁתוֹ בִּידֵי

זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור או באכילה אפילו לכהנים.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסדין את הלשון ומכניין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הפני. כיצד? כל פנוי⁷⁵ קרפן - קרפן. האומר: הרי הן עלי קונם⁷⁶, קונח, קונז - הרי אלו פנויין לקרפן⁷⁷. חרק, חרף, חרף - הרי אלו פנויין לחרם⁷⁸. וכן כל פיוצא פזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום⁷⁹ ובאותו זמן.

(74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרפן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בפנויין, כך אם הקדיש⁸⁰ בפנויין - הרי זה הקדש⁸¹. וכנוי הפנויין - מתרין, בין בנדרים אסר בין בנדרים הקדש.

(80) קרבן לה, או שאר נכסיו לבדק הבית. (81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חליין⁸², או לא יהא פשר, או לא יהא דכין⁸³, או לא יהא טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך יהא קרפן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה אסור.

(82) אלא קרבן. (83) טהור ומותר באכילה. (84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. (85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אמורים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חליין לא אכל לך - הרי זה כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חליין אלא קרפן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרפן שאכל לך, קרפן⁸⁷

1 אדם⁵², ואינו יכול להתפסו בנדר⁵³, שנאמר: לא יקדיש איש אתו⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

3 יד. אומר: הרי הן עלי פחרמי שמים⁵⁵ - הרי אלו אסורין; שחרמי שמים לבדק הבית⁵⁶. הרי הן עלי כתומת הלשכה⁵⁷, פתמדיים⁵⁸, פדירים⁵⁹, פעצים⁶⁰, פאשים⁶¹, פמזבח⁶² או פאחד ממשמשי⁶³ המזבח, פגון שאמר: הרי הן עלי פיעים⁶⁴, פמזרקות⁶⁵, פמזלגות⁶⁶ וכיוצא בהן, וכן האומר: הרי הן עלי פהיכל⁶⁷, פירושלים⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרפן; שכל דברים אלו ענינם פאומר: הרי הן עלי קרפן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרפן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

12 טו. היה לפניו פשר קדש, אפלו היה פשר שלמים אחר זריקת דמים שהוא מתר לזרים⁷⁰, ואמר: הרי הן עלי פפשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בפעקרו⁷¹ שהיה אסור⁷². אבל אם היה פשר בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים - הרי זה מתר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני

97 מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. האומר לחברו: מדר אני ממך⁹⁹ - משמע דבר זה שלא ידבר עמו¹⁰⁰. מפרש אני ממך - משמעו שלא ישא ויתן עמו¹⁰¹. מרחק אני ממך - משמעו שלא ישב בארבע אמותיו¹⁰². וכן אם אמר לו: מנדה אני לך¹⁰³, או משמתנא¹⁰⁴ ממך. אבל אם אמר לו: נדר אני ממך שלא אכל לך, או מפרש אני ממך שלא אכל לך, או מרחק אני ממך שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל¹⁰⁵. ואם אכל פזית מכל נכסיו¹⁰⁶ - לוקה משום לא יחל דבריו¹⁰⁷.

99 ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתכוון ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכללי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומובן, שבגדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אמר לו: מנדה אני לך שלא אכל לך - אינו אוכל¹⁰⁸, ואם אכל - אינו לוקה¹⁰⁹. אמר לו: נדינא¹¹⁰ ממך - הרי זה אסור להנות.

108 משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמע מתנווד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאות, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

1 שאכל לך, קרבן שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אבל האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או קרבן לא אכל לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰, או לא קרבן לא אכל⁹¹ לך - כל אלו מתירים. שאין משמע דברים אלו אלא שגשבע בקרבן שלא יאכל לך⁹², והנשבע בקרבן - אינו כלום⁹³. או שגדר שלא יאכל לו קרבן.

86 ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. (87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו כקרבן, שהוא דבר הנידר. (88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89) משמעו שאסור עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91) אף על פי שאפשר לדרקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

8 כ. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, פחלין שאכל לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך, פחלין שלא אכל לך⁹⁴ - הרי זה מתר.

94 ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

11 כא. אבל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא, לפיכך לא אכל לך⁹⁵.

95 שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלי.

15 כב. בהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל שאכל לך - אסור⁹⁶. היכל שלא אכל לך, בהיכל שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מתר; שזה קמי שגשבע בהיכל שלא יאכל לך⁹⁷. וכן כל פיוצא בזה⁹⁸.

96 שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו בקרבנות ההיכל.

15 - לא אָמר פֿלוס¹²⁶, וְאִינוּ צָרִיף שְׁאֵלָה לְחֶכֶם¹²⁷,
16 אֶלָּא אַם בֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כִּדִּי שְׁלֹא יִנְהַגוּ קִלּוֹת
17 רֹאשׁ בְּנֵדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להחירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

18 כח. נָדַר בְּמָה שְׁפִתּוֹב בָּהּ - הָרִי זֶה אָסוּר; שְׁהָרִי
19 פְּתוֹב בָּהּ אָסוּר וְנִדְרָה¹²⁹. נָטְלָה בִּידּוֹ וְנָדַר בָּהּ - הָרִי
20 זֶה כְּמִי שֶׁנִּדְרָה בְּמָה שְׁפִתּוֹב בָּהּ¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

21 כט. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: נְשָׁפִים וְנִשְׁנָה פָּרֶק - עָלָיו
22 לְהִשָּׁפִים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שְׁנָה כְּמֹו נִדְרָה¹³² הוּא, וְאָף עַל
23 פִּי שְׁלֹא הוֹצִיאוֹ בְּלִשׁוֹן נִדְרָה¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". (133) שהוא: "איסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אסור עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

24 ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי אֶתְּ עָלִי כְּאִמִּי¹³⁴ או
25 בְּאִחוֹתִי, או כְּעֶרְלָה¹³⁵ או כְּכִלְאֵי הַפָּרֶם¹³⁶ - הָרִי זֶה
26 כְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הָרִי אֵלָיו כְּבֶשֶׁר חֲזִיר; כְּשֵׁם
27 שֶׁהוּא מִתֵּר לְאֶכְלָן, כְּמֹו שְׂבָאֲרָנוּ¹³⁷, כִּף מִתֵּר
28 בְּאִשְׁתּוֹ. אֶבֶל אַם אָמַר לָהּ: הָרִינִי מִדֶּר מִמֶּךָ
29 הִנֵּי¹³⁸, או הִנָּאת תִּשְׁמִישֶׁךְ אֲסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הָרִי זֶה
30 אֲסוּרָה עָלָיו¹⁴⁰, כְּמֹו שְׂתִיבָאָר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממיני תבואה שנורע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאיין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שִׁנִּי

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים

1 כה. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הָרִי עָלִי בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים¹¹¹ אַם
2 אֶבֶל לָךְ, שְׂמִנְדְּרִיהֶם נִזִּיר וְקָרְבָן וּשְׂבוּעָה¹¹², וְאֶבֶל
3 - חֵיב כְּכֶלֶן¹¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי בְּנִדְבוֹת
4 בְּשָׂרִים¹¹⁴, שְׂמִנְדְּבוֹתֶם נִזִּיר¹¹⁵ וְקָרְבָן¹¹⁶ - הָרִי זֶה
5 חֵיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנודר לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודרים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

6 כו. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים או בְּנִדְבוֹת בְּשָׂרִים
7 שְׂאֵכֶל לָךְ¹¹⁸ או אַם אֶבֶל לָךְ - הָרִי זֶה אָסוּר¹¹⁹, אָף
8 עַל פִּי שְׁלֹא פִּרְשָׁה¹²⁰. אָמַר: בְּנֵדְרִי בְּשָׂרִים - לֹא
9 נִתְחַיֵּב בְּכָלוֹם; שְׁאִין הַבְּשָׂרִים נִדְרִים בְּדֶרֶךְ אָסוּר
10 וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיָּה נִזִּיר עוֹבֵר
11 לְפָנָיו - חֵיב בְּנִזְיוֹת¹²². בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים עָלִי - חֵיב
12 קָרְבָן¹²³. בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים שְׁלֹא אֶבֶל מִמְּנוֹ¹²⁴ - חֵיב
13 בְּשְׂבוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנודרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הייני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

14 כז. הַנִּדְרָה בְּתוֹרָה, בְּגוֹן שְׂאֵמֶר: פְּרוֹת אֵלָיו עָלִי כְּזוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

תנאי לנדריו שבעתיד, שיבטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

ד. מי שהתנה קדם שידר ואמר: כל נדר שאדר
מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן
בטלים וכיוצא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה
זכר התנאי בפשה שגדר - הרי נדרו קיים, שהרי
בטל התנאי בגדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא
אחר שגדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקיימו²¹
- הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה
החזרה בפיו, ככר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה
בפיו מקדם²³. ויש שמורה להחמיר ואומר: והוא
שיזכר התנאי אחר שגדר בתוך כדי דבור²⁴.

(18) מהיום. שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי
נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציא
בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה
הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוס רומי
וויניציאה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם
שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את
תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה:
"לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא
נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר).
(24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן
הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות
נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין
הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם
אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר.
ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי
בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי
אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו,
כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר
כך נדר, ונזכר בפשה שגדר שיש לו תנאי, ושכח
על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם
אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו
נדר²⁹, שהרי בטל; ואם לא אמר: על דעת ראשונה
אני עושה - ככר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר
בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.
בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³¹.

(25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל.
(26) אם על אכילת פת או שתית יין. (27) אם על דברים
שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר
הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן
לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלך
אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן
ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו
- לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים³¹
נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי
שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד³⁴

א. אחד הנדר מפי עצמו² או שהדירו חברו³ ואמר
אמן, או דבר שענינו כענין אמן⁵, שהוא קבלת
דברים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך
דבר פלוני. (4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו
ששינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן,
מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן
אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או
מקבל אני נדר זה, כמו ששינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד)
"האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם
אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל
הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות
מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור
את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

ב. ואין הנדר נאסר בדבר שאסר על עצמו עד
שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו
בשבועות⁶. אבל המתכוין לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸,
בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתכוין לנדר
ונשבע, או שנתכוין לומר תאנים ואמר ענבים - הרי
זה מתיר בשניהם ואין פאן נדר¹⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם
בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר
חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא
קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא"
משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שינו
בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר
בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר
בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה
נדרים פו:.

ג. הנדר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה כנשבע על
דעת אחרים¹². וכן הנדר וחזר בו בתוך כדי דבור¹³,
או שמחו בו¹⁴ בתוך כדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה
מתיר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים פדינן
בשבועות¹⁷.

(11) שאומר הנני נודר זה על דעתכם. (12) שאמר:
"שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה
יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו...
וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של
אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב,
הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי"
(שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו:
חזור כך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי.
(16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו
שם). וכן אמרו (בבא בתרא קט:): "והילכתא כל תוך כדי
דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח
ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה ואתם, שנאמר

- 1 הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו³³ פדרך
2 שאמרו בנדרים³⁴.
13 הפהנים⁴⁵ - מתר, מפני שהן ממון שלהם ואין בה
14 אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

- 15 ט. הרי הן עלי פמעשור: אם פמעשור בהמה - אסור,
16 מפני שהוא קרפן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שפארנו⁴⁹;
17 ואם פמעשור דגן⁵⁰ - מתר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בבאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

- 18 י. הרי הן עלי פתרומה: אם לתרומת הלשכה⁵³
19 נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון
20 - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובבאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובבאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

- 21 יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל
22 אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרפן
23 שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בדיק הבית
24 בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה
25 אסור⁶¹. וכן אם היה דרפן שאין קוראים חרם סתם
26 אלא לחרמי פהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא
27 בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי
28 אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור-המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה"

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונדר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להחזיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

- 3 ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופירושן - יש בו להקל
4 ולהחמיר. פיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי
5 כבשור מליח³⁶ וכיין נסך - אומרין לו: ומה היה
6 בלבד? אם פירש ואמר: כבשור מליח של קרפן³⁷
7 וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה
8 אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת
9 עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי
10 זה מתר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר (רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

- 11 ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם
12 פחרם של בדיק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פחרמי

שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא חרמו של ים, שהיה המכמרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתי⁷¹ לי להיות נודר בו דרך שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתי; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכה ולכה; אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותחים לו פתח⁷⁵ ממקום אחר⁷⁶ ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ - גוערין בהן⁷⁷, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים⁷⁸, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול.

(66) שאמר: כזר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרוהו בחרמו ויאספיהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאסור את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיכתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכן נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ:). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ: וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי באמי, או האומר: פרות אלו עלי כבשר חזיר, שאין פאן נדר כמו שבארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאמתן הפרות אסורין⁸¹, ופותחין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

(79) לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד:). וסובר רבינו,

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין במקצועות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו זה שהפקיר - דינו בו כדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). (84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85) בין עניים לבין עשירים. (86) ואין אומרים מכיון שהוציא מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:). וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשטו⁸⁸. והמפקיר עבדיו הגדולים - קנהו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם והחזיק בהן זכה, פשאר המטלטלין⁹¹.

(88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרב"ז: אבל אין העבד מותר בבית ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: (90) שאין להם יד לזכות בעצמם. (91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן זכה. דין תורה, אפלו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, כמו שיתבאר במקומו⁹⁵; אבל מדברי סופרים, אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה אם רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה כמו זה,

אחת¹⁰⁴, להדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: 9
עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור 10
בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול 11
לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שיזכו 12
בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם 13
מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹. 14

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שפא אחד ושקרו, והיה מביט בו 15
שלא ישלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד 16
שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², 17
בדרך שקנין הלקוחות¹¹³. 18

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי²: 19
שבשבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה³, 20
ובנדרים יחול נדר על נדר⁴. המתפס בשבועה⁵ - 21
פטור, ובנדרים - חייב⁶. אין שבועת בטוי חלה אלא 22
על דברי הרשות⁷, ונדרים חלות על דברי מצוה 23
בדברי הרשות⁸. שבועת בטוי חלה על דבר שיש 24
בו ממש ועל דבר שאין בו ממש⁹, ונדרים אינן 25
חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰. 26

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר...".
ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה,
ושבועה לא חלה, כי בשבועה האדם אוסר את עצמו על

או שאמר: וגם זה - הרי התפס השני⁹⁸, ויהיה 1
הפקר ודאי⁹⁹. 2

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכתי" התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, ט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל 3
שלושה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים 4
- אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם כן קדם וזכה 5
בה¹⁰² - הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין 6
אחר¹⁰³. 7

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג. וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת 8

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ד מרחשון – ספר הפלאה – הלכות נדרים קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדר נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר כבר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: כבר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. **כיצד המתפס בנדרים** ¹⁶ **חייב? שמע חברו שנדר, ואמר 'ואני כמותך' בתוך פדי דבור** ¹⁷ **- הרי זה אסור במה שנאסר בו חברו. שמע השלישי זה** ¹⁸ **שאמר 'ואני', ואמר 'ואני', אפילו היו מאה וכל אחד מהן אומר 'ואני' בתוך פדי דבורו של חברו - הרי כלן** ¹⁹ **אסורין.**

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. **וכן האומר: הבשר הזה עלי אסור** ²⁰ **וחזר ואמר אפילו אחר כמה ימים: והפת הזאת כבשר הזה - הרי הפת נתפשטה** ²¹ **ונאסרה** ²² **חזר ואמר: ודבש זה פפת הזאת, וזין זה כדבש זה, אפילו הן מאה - כלן** ²³ **אסורין.**

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדר על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדר מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זה כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמותך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול כבר זה, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על כבר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל-ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על-פי י"ן מלכות ספר הפלאה סימן ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושל לא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד-טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

ב. **כיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן** ¹¹ **אם אכלתי** ¹² **כפר זה, הרי עלי קרבן** ¹³ **אם אכלתי, ואכלה - חייב על כל אחת ואחת. וכן כל פיוצא בזה** ¹⁴.

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת כבר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתך באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתך השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואין תחול

19 חלה על שבועה⁴²; והאוסר דבר זה בנדר - זה
20 הדבר הוא שנאסר⁴³, ואותו הדבר אינו משבע מהר
21 סיני⁴⁴.

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. (39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. (40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:): נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). (42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות. . . שנאמר להרע או להטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה.). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

22 ח. כשאתה מתבונן⁴⁵ בפתוב תמצא שהדברים
23 מראין פן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה⁴⁶.
24 שהרי אומר בשבועת בטוי: להרע או להיטיב -
25 בדברי הרשות⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸, שיאכל וישתה
26 היום או שיעצום⁴⁹ וכיוצא בהן; ובנדרים הוא אומר:
27 ככל היצא מפיו יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה
28 לדברי הרשות.

45) מסתכל ומעיין. (46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. (47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. (48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. (49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

29 ט. הנדר שיעצום בשבת או ביום טוב⁵⁰ - חיב
30 לעצום⁵¹; שהנדרים חלים על דברי מצוה⁵², כמו
31 שבארנו⁵³. וכן הנדר שיעצום יום ראשון או יום
32 שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה⁵⁴ והרי הוא יום
33 טוב או ערב יום הכפורים⁵⁵ - הרי זה חיב לעצום.
34 ואין צריך לומר ראש חדש⁵⁶. פגע בו חנוכה
35 ופורים⁵⁷ - ידחה נדרו מפני הימים האלו; הואיל
36 ואסור העצום בהם מדברי סופרים⁵⁸ - הרי הן צריכין
37 חזיק, וידחה נדרו⁵⁹ מפני גזרת חכמים⁶⁰.

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א

1 ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיעצום אותו
2 היום²⁴, וצם, ולאחר שנים אמר: הרי יום זה²⁵ עליו
3 ביום שמת בו אביו או רבו - הרי זה אסור לאכל
4 בו כלום; שהרי התפס יום זה ואסרו ביום האסור
5 לו²⁶. וכן כל פיוצא באלו²⁷.

(24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). (25) סתם יום, משאר ימי השנה. (26) ולא לאחרים, שאסור עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז.). (27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

6 ו. פיצד חלים הנדרים על דברי מצוה בדברי
7 הרשות? האומר: הרי המצוה בלילי הפסח²⁸ אסורה
8 עליו, הרי ישיבת הספה בחג הסוכות²⁹ אסורה עליו,
9 והרי התפילין אסורות בנטילה עליו³⁰ - הרי אלו
10 אסורין עליו, ואם אכל³¹ או ישב³² או נטל³³ -
11 לוקה³⁴. וכן כל פיוצא בזה³⁵. ואין צריך לומר במי
12 שאמר: הרי עלי קרבן³⁶ אם אכל מצה בלילי הפסח
13 - שהוא חיב בקרבן³⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחור-לארץ שעושים שני ימים טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. (29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. (30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". (31) מצוה. (32) בסוכה. (33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". (34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). (35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. (36) להביא קרבן למקדש. (37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

14 ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות
15 אין חלות על דברי מצוה³⁸? שהנשבע אוסר עצמו
16 על דבר שנשבע עליו³⁹, והנדר אוסר הדבר הנדור
17 על עצמו⁴⁰. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר
18 עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני⁴¹, ואין שבועה

10 **אֵין הַנֶּדֶר חַל בְּכָל אֱלוֹיִם⁶⁶, וְהָרִי זֶה פְּאוֹמֶר: דְּבוּרִי**
11 **וְהַלּוּכִי וְעֲשֵׂתִי וְשִׁמּוּשֵׁי קֶרְבֵּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שְׁאִין**
12 **בִּהְיֶן מִמֶּשׁ⁶⁷.**

(61) יהיה אסור עליך כקרבן. (62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנדר אסור הדבר הנדר על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). (63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אסור עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. (65) חיי אישות. (66) נדרים טו, א. (67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אסור עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"ב.

13 **יֵא. אָבֵל הָאוֹמֵר: יֹאסֵר פִּי לְדְבוּרוֹ, וְיָדִי לְמַעֲשֵׂיהֶן,**
14 **וְרִגְלִי לְהַלּוּכֵן, וְעֵינַי לְשִׁנְתֵּן - הָרִי הַנֶּדֶר חַל**
15 **עֲלֵיהֶן⁶⁸. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קֶרְבֵּן פִּי מִלְּדַבֵּר**
16 **עִמָּךְ, וְיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרִגְלִי מִלְּהִלֵּךְ עִמָּךְ - הָרִי**
17 **זֶה אֶסוּר⁶⁹. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי קֶרְבֵּן אִם אֲדַבֵּר**
18 **עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעֵבֶר עַל דְּבָרוֹ -**
19 **חֵיב קֶרְבָּן⁷⁰. וְכֵן אִם נָדַר דְּבָרִיתִי⁷¹ וְלֹא דְבָרִיתִי⁷²**
20 **וּבִיזָא בָּהֶן. שְׁאִין אֱלוֹ נְדָרִי אֶסֶר שְׁאֵנִי מִבְּאֲרִין**
21 **מִשְׁפָּטֵיהֶם⁷³, אֲלֵא נְדָרִי הִקְדַּשׁ⁷⁴.**

(68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: טו). (69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורי, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להתמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' י"ד סי' ריג). (70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. (71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. (72) אם לא דיברתי. (73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. (74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

22 **יב. הַנֶּדֶר בְּדָבָרִים שְׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאֶסֶר, אֵף עַל**
23 **פִּי שְׁאִין הַנֶּדֶר חַל עֲלֵיהֶם⁷⁵ - אֵין מוֹרִים לוֹ שִׁנְיָה**
24 **בָּהֶן הֵתֵר, הוֹאִיל וְאֶסֶר עֲצָמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ⁷⁶ שֶׁהַנֶּדֶר**
25 **חַל עֲלֵיהֶן; אֲלֵא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר⁷⁷**
26 **וּמִתִּירִין לוֹ נְדָרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נֶאֱסֵר, כִּדִּי שְׁלֹא**
27 **נִתְּנָהוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים⁷⁸.**

(75) כמבואר לעיל. (76) במחשבתו. (77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"ב יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

בתשובותיו סי' תריר בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים טובים. . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדרו על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט). "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי. . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובש"ע או"ח סי' תרד. (56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. (57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). (58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. (59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". (60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואין נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה' - ? במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

1 **י. פִּיצֵד אֵין הַנֶּדֶרִים חֲלִים אֲלֵא עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ**
2 **מִמֶּשׁ? הָאוֹמֵר: דְּבוּרִי עָלֶיךָ קֶרְבֵּן⁶¹ - אֵינוֹ אֶסוּר**
3 **מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדְּבוּר אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ⁶². וְכֵן אִם אָמַר**
4 **לוֹ: דְּבוּרִי אֶסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה פְּאוֹמֶר: פְּרוֹתִי**
5 **אֶסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פְּרוֹתִי קֶרְבֵּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֶסוּרִין**
6 **עֲלֵיוֹ⁶³. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי⁶⁴ מִלְּדַבֵּר**
7 **עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ;**
8 **אוֹ שְׁאִמֶּר: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי וְשֵׁן, שְׁאִינִי מִדְּבַר, שְׁאִינִי**
9 **מִהִלָּךְ; אוֹ שְׁאִמֶּר לְאִשְׁתּוֹ: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי מִשְׁמִשְׁךָ⁶⁵ -**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפסים בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נְדָרִי אֲנִסִּין² וְנְדָרִי שְׁגָגוֹת³ וְנְדָרִי הַבְּאִי⁴ - הָרִי אֵלָיו מִתְּרִים⁵, כִּדְרָךְ שִׁבְעָרְנוּ בִּשְׁבֻעוֹת⁶. הָרִי שֶׁהִדְרִיחוֹ הָאֲנִסִּין⁷ וְהַמּוֹכְסִין⁸ וְאָמְרוּ לוֹ: נָדַר לָנוּ שֶׁהַבֶּשֶׂר אֲסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמָּךְ דָּבָר שֶׁחֵיב בְּמָכַס, וְנָדַר וְאָמַר: הָרִי הַפֶּת וְהַבֶּשֶׂר וְחֵינן אֲסוּרִין עָלֶי - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּפֶלֶא⁹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מֵה שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדַּר שְׁלֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ¹⁰, וְנָדַר שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וְכֵנִי וְאֲחִיו - כֶּלֶן מִתְּרִין¹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. (4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבוועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבוועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלֶּי¹³ צָרִיךְ שִׁיתְּכֹוֹן בְּלִבּוֹ לְדָבָר הַמִּתְּרִי¹⁴. כְּגוֹן שִׁישִׁים בְּלִבּוֹ שִׁיְהִי אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלִבּוֹ אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן פִּיּוּצָא בְּזָה. וְסוּמָךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוּאֵיל וְהוּא אֲנוֹס¹⁵ וְאִינוֹ זָכוֹל לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, וְנִמְצָא בִּשְׁעָה שֶׁיִּדַּר לָהּ אֵין פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִין, כְּמוֹ שִׁבְעָרְנוּ בִּשְׁבֻעוֹת¹⁶.

(13) שנודר מחמת אונס. (14) אבל בנדרים שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדיקיהו שעבר על שבוועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרים אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון

שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וְכֵן נְדָרִי זְרוֹזִין¹⁷ - מִתְּרִין¹⁸. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר חֲבֵירוֹ¹⁹ שִׁיאֲכַל אֲצִלּוֹ²⁰, וְנָדַר זֶה²¹ שְׁלֹא יֵאָכַל, מִפְּנֵי שֶׁאִינוֹ רוֹצֶה לְהִטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אֲכָל²² בֵּין לֹא אֲכָל²³ - שֶׁנִּיְהִי פְטוּרִין²⁴. וְכֵן הַמוֹכֵר שֶׁנָּדַר שְׁלֹא יִמְכֹּר חֶפֶץ זֶה אֶלָּא בְּסֻלַּע²⁵, וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שְׁלֹא יִקְחֶנּוּ אֶלָּא בְּשִׁקְלָא²⁶, וְרָצוּ²⁷ בְּשִׁלְשָׁה דִּינָרִין - שֶׁנִּיְהִי פְטוּרִין²⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדִי לְזַרְזֹל אֶת חֲבֵירוֹ²⁹, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המוזמן מדירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרים זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. וּמִצִּין שֶׁאֲפִלּוֹ אֲרַבְעָה מֵינֵי נְדָרִים אֵלֶּי, שֶׁהֵן מִתְּרִים, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְאָדָם לְהִיטֵב נֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת לְבָטְלָן? תִּלְמוּד לּוֹמַר: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֲלִין³¹.

(31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם³² עַל נְדָרוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל³³ לְחֻכָּם וּמִתְּרִין³⁴. וְדִין הַתֵּר נְדָרִים כְּדִין הַתֵּר שְׁבֻעוֹת: שֶׁאִין מִתֵּר אֶלָּא חֻכָּם מִבְּהֶקֶל³⁵, או שְׁלִשָּׁה הִדְיוֹטוֹת³⁶ בְּמָקוֹם שֶׁאִין חֻכָּם. וּבְלִשׁוֹן שְׁמִתִּירִין הַשְּׁבֻעָה מִתֵּרִין הַנְּדָרִי³⁷. וְכֵן שָׁרָה הַעֲנִינּוֹת שֶׁפָּרְשְׁנוּ בְּשְׁבֻעוֹת - כֶּלֶן בְּנְדָרִים כִּדְרָךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבֻעוֹת³⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנדר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשנה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרui לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

1 ו. ואין מתירין הנדר עד שיחולל³⁹, בפשטו⁴⁰. 39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

2 ז. וכשם שנשאלים על נדרי האסור⁴¹ ומתירין אותו, 3 כן נשאלים על נדרי הקדש⁴² ומתירין אותו⁴³. בין 4 נדרי קדשי פדק הפית⁴⁴ בין קדשי מזבח⁴⁵. ואין 5 נשאלין על התמורה⁴⁶.

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "היה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשאת תמורה.

6 ח. וכשם שהאב או הבעל מפר נדרי אסר, כך מפר 7 נדרי הקדשות⁴⁷ הדומין לנדרי האסר.

8 ט. מי שנדר, ושמע חברו ואמר 'ואני', ושמע 9 שלישי ואמר 'ואני'⁴⁸, ונשאל הראשון על נדרו 10 והתר - התירו פלן⁴⁹. נשאל האחרון והתר - האחרון 11 מתר, וכלן אסורין⁵⁰. נשאל השני והתר - השני ושל 12 אחריו מתרין, והראשון אסור⁵¹.

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

13 י. וכן המתפיס דברים הרבה בנדר, כגון שנדר על 14 הפת והתפיס הבשר⁵², ונשאל על הפת והתר בה - 15 התר הבשר⁵³. נשאל על הבשר והתר בו - לא התר 16 הפת.

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפט הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

17 יא. הנשבע או הנדר שאיני נהנה לכלכם⁵⁴, ונשאל 18 על נדרו או על שבועתו על אחד מהם והתירו⁵⁵ - 19 התירו פלם⁵⁶; שהנדר שהתר מקללו - התר פלו. 20 אמר שאיני נהנה לזה ולזה ולזה: התר הראשון - 21 התירו פלן⁵⁷; התר אחרון - האחרון מתר, וכלן 22 אסורין. שאיני נהנה לזה ולזה ולזה⁵⁸ - צריכין פתח 23 לכל אחד ואחד⁵⁹. וכן כל פיוצא בזה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

24 יב. נדר בנזיר⁶⁰ ובקרבן⁶¹ ובשבועה⁶², או שנדר ואין 25 ידוע באי זה מהן נדר - פתח אחד לכלן⁶³.

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

1 יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל לחכם שפועיר⁶⁵,
2 או שנדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל לחכם
3 שבישראל⁶⁷ - הרי נדרו מתר.

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

4 יד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף
5 למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום,
6 גזרה שמא ילך למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן
7 היום, והלך למחר - לוקה⁶⁸; ואם לא הלך - אינו
8 לוקה⁶⁹.

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

9 טו. אומר: הרי הן אסורין למחר אם אלף היום
10 למקום פלוני - הרי זה מתר לילך היום לאותו
11 המקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל
12 פיוצא בזה⁷⁰. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא
13 לעשותו⁷¹, ואינו זהיר בפתנאי שגורם לאסור דבר
14 המתר⁷².

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

15 טז. הנודר לצום עשרה ימים⁷³ באי זה יום שירצה,
16 והיה מתענה ביום אחד מהם, והצרף לדבר מצוה⁷⁴
17 או מפני כבוד אדם גדול⁷⁵ - הרי זה אוכל ופורע
18 יום אחר⁷⁶, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר
19 שיעצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום⁷⁷. נדר
20 שיעצום יום אחד או שנים⁷⁸, וכשהתחיל לצום שכח
21 ואכל - אכזר תעניתו, וחיוב לצום יום אחר⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. ראובן שאמר לשמעון: הריני עליך חרם², או

הרי אתה אסור בהנתי - נאסר על שמעון שיהנה

בראובן³. ואם עבר ונהנה - אינו לוקה, שהרי לא

אמר שמעון כלום⁴. ומתר לראובן להנות בשמעון,

שהרי לא אסר עצמו בהנתי⁵.

(2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות

ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה

בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים.

(4) ולא אמר, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת

דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל

דבריו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר

מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות

מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם

המדיר עצמו ינהה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל

דבריו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). (5) אין

אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא

להנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אומר לשמעון: הרי אתה עלי חרם⁶, או הריני

אסור בהנתיך - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון.

ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתר

בהנתי ראובן. אומר לו: הריני עליך חרם ואתה עלי,

או הריני אסור בהנתיך ואתה אסור בהנתי - שניהם

אסורין זה בזה⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן

שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה

לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. ראובן שאמר לשמעון: הרי פרות פלוני אסורין

עליך, או הרי אתה אסור בהנתי פלוני - אין זה

כלום; שאין אדם אוסר חברו בדבר שאינו שלו⁸,
אלא אם בן ענה שמעון אמן, כמו שבארנו⁹.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר

בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד

שיפסלום בעליהם (קריט ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. האומר לחברו: כפרי זו אסורה עליך, אף על פי

שנתנה לו במתנה¹⁰ - הרי זו אסורה עליו¹¹. מת

ונפלה לו בירשה¹², או שנתנה לו אחר במתנה¹³ -

הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא כפרי¹⁴, והרי אינה

עתה שלו¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא

לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא

כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו,

מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים

לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו.

(13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר

נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר

שמת, אין הכזר שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד:) הגירסא

כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

- ח. **זֶה הַבֶּן הָאֲסוּר בִּירֵשֶׁת אָבִיו, אִם נָתַן יִרְשֶׁת אָבִיו לְאֶחָיו²⁸ או לְבָנָיו²⁹ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי³⁰. וְכֵן אִם פָּרַע³¹ בְּחוּבוֹ או בְּכִתְּבַת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׂאֵלוֹ נִכְסֵי אָבִי שְׂאֲסָרֶן עָלָיו³². שֶׁהַנֶּשֶׁבַע שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ חֶבְרוֹ - מִתְּרִי לֹא³³ לְפָרַע אֶת חוּבוֹ³⁴, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר³⁵.**

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה (לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חבירו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנתינה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהברית הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

- ט. **מִי שֶׁנֶּאֱסַר³⁶ עָלָיו מִן מִמְּנֵי מֶאֱכָל בֵּין בִּנְדֵר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וְנִתְּבַשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים או נִתְּעַרְבַּ עִמָּהֶן - הֲרִי זֶה מִתְּרִי בְּמִינֵים הַמְּתָרִים, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאֲסוּר³⁷. וְאִם נֶאֱסַר בְּפָרוֹת אֲלוֹ³⁸ וְנִתְּעַרְבּוּ בְּאַחֵרִים: אִם לֹשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאֲסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתְּרִין⁴⁰.**

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדן כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

- י. **כִּיצַד? נֶאֱסַר בְּבִשּׁוֹר⁴¹ או בִּיֵּין - הֲרִי זֶה מִתְּרִי לְאֹכַל מֶרֶק וְיִרְקוֹת שֶׁנִּתְּבַשְׁלוּ עִם הַבִּשּׁוֹר וְעִם הַיֵּין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַבִּשּׁוֹר⁴² או טַעַם הַיֵּין, וְאִינוּ אֲסוּר אֲלָא בְּאֲכִילַת בִּשּׁוֹר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ או לְשִׁתּוֹת יַיִן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.**

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

- ה. **אָמַר לוֹ: פְּרוֹת אֵלֶּי אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פְּרוֹתֵי, אִף עַל פִּי שֶׁמִּכְרָן¹⁶ או שְׂמַת וְנִפְּלוּ לְאַחֵר - הֲרִי אֵלֶּי אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאֲסוּר דָּבָר שֶׁהוּא שְׂלוֹ עַל חֶבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁצִּיא מִרְשוּתוֹ - הֲרִי הוּא בְּאֲסוּרוֹ עוֹמֵד¹⁷; אֲלָא אִם כֵּן אָמַר נִכְסֵי או בֵּיתִי או פְּרוֹתֵי וְכִיצַא בְּלִשׁוֹנוֹת אֵלֶּי, שֶׁהֲרִי לֹא אֲסוּרִין¹⁸ אֲלָא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ.**

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

- ו. **הָאָמַר לְבָנוֹ: הֲרִי אֶתְּ אֲסוּר בְּהִנְיָתִי, או שֶׁנֶּשֶׁבַע¹⁹ שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שְׂזָה כְּאֹמַר: נִכְסֵי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אֲסַר עָלָיו הִנְיָתוֹ, וּפִירָשׁ: בֵּין בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שְׂזָה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נִכְסִים אֵלֶּי אֲסוּרִין עָלֶיךָ²³.**

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהנתינתו, כמבואר לעיל ה"ל שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

- ז. **אֲסַר בְּנוֹ בְּהִנְיָתוֹ²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנֵי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְנֵי זֶה נִכְסֵי כְּדִי לְהַקְנוֹתָ לְבָנוֹ²⁵ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי²⁶, וְיִהְיֶה הַבֶּן אֲסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וְכֵן הַבֶּן מִתְּרִי בָּהֶן אִם יִהְיֶה תִּלְמִיד חֶכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה²⁷.**

(24) ופירש: בין בחיי בין במוות. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן

(ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב): "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ פשיזרע, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתר בחילופיהן ובגדוליהן⁵⁹; ואם היה הדבר⁶⁰ שאין זרעו פלה בארץ פשיזרע⁶¹, כגון בצלים ושימין - אפילו גדולי גדולין⁶² אסורין⁶³. ובין כף ובין כף⁶⁴, משקין היוצאין מהן⁶⁵ - ספק⁶⁶. לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁷.

(58) נפסד ונאבד. (59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). (60) בכת"י התימנים: דבר. (61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. (62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. (63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). (64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. (65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. (66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב): בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. (67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וכן האומר לאשתו: מעשה ידיך עלי קרבן⁶⁸, או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי - אסור בחילופיהן⁶⁹ ובגדוליהן⁷⁰. שאיני טועם, שאיני אוכל: אם היו פרות מעשה ידיה דבר שזרעו פלה - מתר בחילופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפילו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדולין שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין⁷¹, שאינו בטל ברוב, כמו שבארנו⁷².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז

יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבטל עם הירק: אם יש בירקות טעם בשר או טעם היין - אסורין, ואם לאו - מתירין. שזה הבשר וזה היין נעשה כמו בשר נבלות⁴³ ושקצים וכיוצא בהן⁴⁴. וכן כל ביוצא בזה⁴⁵. לפיכך⁴⁶, האומר: בשר זה אסור עלי - הרי זה אסור בו ובמקרק שבו⁴⁷ ובתבלין⁴⁸ שבו.

(43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). (45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. (47) ובכת"י התימנים: שלו. (48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפילו טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאל על נדרו⁴⁹, נעשה בדבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאינו בטל במינו⁵¹, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, למדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנדר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. האומר: פרות האלו קרבן עלי⁵³, או קרבן הן לפי⁵⁴, או קרבן הן על פי - הרי זה אסור בחילופיהן⁵⁵ ובגדוליהם⁵⁶, ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן⁵⁷.

(53) אסורים עלי כקרבן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עליו כהקדש שאסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). (6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). (7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

- 12 ב. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָן שְׂאִין מִשְׁאֵלִין פְּלִים אֵלָא בְּשֹׁכֵר
- 13 - אֲסוּר לְשַׂאֵל מִמֶּנּוּ⁸ אִם פְּלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בִּהְיוֹן
- 14 אֶכֶל נֶפֶשׁ. הָרִי שֶׁהָיוּ בְּמִקוֹם שְׂאִין נוֹטְלִין שְׂכָר,
- 15 וְשַׂאֵל מִמֶּנּוּ פְּלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בִּהְיוֹן אֶכֶל נֶפֶשׁ כְּדִי
- 16 לְהִרְאוֹת¹⁰ בִּהְיוֹן בְּפִנֵּי אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה מִהֶם¹¹, או
- 17 שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹד בְּאַרְצוֹ¹² כְּדִי שֶׁיִּלָּךְ בְּמִקוֹם שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ
- 18 - הָרִי זֶה אֲסוּר מִסְּפִיכָא¹³. לְפִיכָף, אִם עָבַר - אֵינוֹ
- 19 לֹקָה¹⁴.

(8) בחינם. (9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. (10) להתנאות ולהתקשט בהם. (11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. (12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. (13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. (14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בו, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם-משנה).

- 20 ג. אִין בֵּין מִדֵּר הִנָּא מִחִבְרוֹ לְמִדֵּר מִמֶּנּוּ הִנָּת
- 21 מֵאֶכֶל, אֵלָא דְרִיסַת הֶרְגֵל¹⁵ וְכָלִים שְׂאִין עוֹשִׂין בִּהְיוֹן
- 22 אֶכֶל נֶפֶשׁ בְּמִקוֹם שֶׁמִּשְׁאֵלִין אוֹתָם שֵׁם בְּחִנָּם¹⁶.

(15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). (16) משנה, נדרים לב, ב.

- 23 ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הִנָּת שְׁמֵעוֹן, בֵּין בִּנְדֵר בֵּין
- 24 בְּשִׁבוּעָה - מִתֵּר לוֹ שִׁיתֵן שְׁמֵעוֹן עַל יְדוֹ¹⁷ מִחֲצִית
- 25 הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חִיב בִּיה¹⁸, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו¹⁹;
- 26 שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ לִידֵי רְאוּבֵן כְּלוּם, אֵלָא מִנֵּעַ מִמֶּנּוּ
- 27 הַתְּבִיעָה, וּמִנִּיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָה בְּכָלֵל אֲסוּר הִנָּת²⁰.
- 28 לְפִיכָף²¹ מִתֵּר לוֹ לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ²² וְאֶת בָּנָיו וְעַבְדָּיו,
- 29 אֲפִלּוּ הַכֹּנְעָנִים²³, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא חִיב בְּמִזְוִנוֹתָם²⁴.
- 30 אֶכֶל לֹא יִזוֹן אֶת בְּהֵמָתוֹ, בֵּין טְמֵאָה²⁵ בֵּין טְהוֹרָה;
- 31 שְׂכָל שְׁמוֹסִיף בְּבִשְׂרָה - הִיא הִנָּת שֶׁהִגִּיעַ²⁶ לִידֵי
- 32 רְאוּבֵן²⁷.

(17) בשבילו. (18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה

וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

- 1 טז. הָאוֹסֵר פְּרוֹתָיו עַל חִבְרוֹ, בֵּין בִּנְדֵר בֵּין בְּשִׁבוּעָה
- 2 - הָרִי גִדְלִיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סְפִיכָא⁷³. לְפִיכָף חִבְרוֹ אֲסוּר
- 3 בְּגִדּוּלֵי פְּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עָבַר וְנִהְיָה -
- 4 נִהְיָה⁷⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פרק ששי

(1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

- 5 א. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידֵי מֵאֶכֶלךָ²
- 6 אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידֵי מֵאֶכֶלִי אֲסוּרָה
- 7 עָלַיךָ - הָרִי זֶה הִנָּא אֲסוּר לֹא יִשְׁאֵל מִן הָאֲסוּר לוֹ³
- 8 נֶפֶשׁ⁴ וּכְבֵרָה⁵ וְרַחֲמִים וְתַנּוּר וְכֵל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֶכֶל
- 9 נֶפֶשׁ; אֶכֶל מִשְׁאֵלֵנוּ גְזָמִים וְטִבְעוֹת וְכָלִים שְׂאִין
- 10 עוֹשִׂין בִּהְיוֹן אֶכֶל נֶפֶשׁ⁶. וְאֲסוּר לְשַׂאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁק
- 11 לְהִבִּיאַ בּוֹ פְּרוֹת, וְחִמּוֹר לְהִבִּיאַ עָלָיו פְּרוֹת⁷.

(2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. (3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכתי"י התימנים: האוסר לו. (4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). (5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בו או שפור שצולים בו בשר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. וְתוֹרֵם שְׁמַעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן³⁵ וּמִפְּרִישׁ לוֹ
מִעֲשָׂרוֹתָיו מִדְּעֻתוֹ³⁶. פִּינֵצַד מִדְּעֻתוֹ? כִּגּוֹן שְׁאָמַר
רְאוּבֵן: כָּל הָרוּצָה לְתָרֵם - יָבֹא וְיִתְרֵם³⁷. אָבָל לֹא
יֹאמַר לְשְׁמַעוֹן לְתָרֵם לוֹ, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ,
וְזֶה הִנֵּה לוֹ³⁸.³⁹

(35) משל ראובן. (36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת
ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר
יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף
שלוכם לדעתכם (בבא-מציא כב.). (37) ובוזה גילה
דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו,
והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא
שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י
ורא"ש). (38) בכת"י התימנים: וזו. (39) ששמעון עושה
את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

ז. וּמִלְמָדוֹ תוֹרָה שְׂפָעַל פָּה⁴⁰, שֶׁהָיָה אָסוּר לְטַל
עָלֶיהָ שָׂכָר; אָבָל לֹא תוֹרָה שְׂפָכְתָּב, שְׁנוּטִלִין עָלֶיהָ
שָׂכָר⁴¹. וְאִם אֵין דְּרָפָן שֶׁם לְטַל שָׂכָר עַל תוֹרָה
שְׂפָכְתָּב⁴² - הָיָה זֶה מִתָּר⁴³. וְכֵן כָּף וְכֵן כָּף⁴⁴, מִתָּר
לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ⁴⁵.

(40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים)
הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים
שהסמיכוהם על הפסוקים). (41) נדרים לו, א. שנאמר
(דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי
שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה
למדתי אתכם. . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף
אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין
זה מהנהגה, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש
המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה
אותם התאווה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול
שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה
פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י,
ובפירושו שם. (42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל
אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק
טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת
רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהגה.
(43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא
יבוא ליטול אף מן המדרש. (44) שם. (45) בין שנוטלים
שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנָס שְׁמַעוֹן לְבִקְרוֹ⁴⁶. וּבְמָקוֹם
שְׁנוּטִיל שָׂכָר מִי שִׁישֵׁב עִם הַחוּלָה לְצוּתוֹ⁴⁷ לוֹ - לֹא
יִשָּׁכֵב⁴⁸ שְׁמַעוֹן, אֶלָּא מְבַקְרוֹ וְעוֹמְדוֹ⁴⁹. וּמִתָּר לוֹ
לְרַפְּאוֹתוֹ בִּידוֹ, שֶׁזוֹ מַצְוָה הִיא⁵⁰.

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא
מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".

וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז
"ומלמדו תורה שבעל-פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר,

לבית-המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים
פ"א, ה"א. (19) שהנודר חייב למי שהוא. (20) משנה,
שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריה ארי".
והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס
את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על
קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ט. ואע"פ
שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו
או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל',
שם). ובי'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע
חובו של חברו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה
מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה,
והיה מחזיר לי את משכונני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר
יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש
למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה
בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. (21) הואיל ויכול לפרוע את
חובו ואין זה מהנהגה. (22) של המודר ממנו. (23) שאין
כל-כך מצוה בפרנסתם. (24) אין זה מהנהגה באופן ישיר
אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם).
(25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו
נהנה בפיטומה. (26) ובכת"י התימנים: שהגיעה.
(27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה.
ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה
לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הִיָּה שְׁמַעוֹן כֹּהֵן - הָיָה הוּא מִתָּר לְהַקְרִיב
קִרְבָּנוֹת רְאוּבֵן²⁸; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם²⁹,
וְאִינֶם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקִּרְבָּן³⁰. וּמִשֵּׂא שְׁמַעוֹן בְּתוֹ
הַבּוֹגֶרֶת³¹ לְרְאוּבֵן מִדְּעֻתָּהּ³². אָבָל אִם הִיָּתָה נִעְרָה,
שֶׁהָיָה עֲדֵין הִיא בְּרִשּׁוֹתָהּ³³ - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ
שִׁפְחָה לְשִׁמְשׁוֹ³⁴.

(28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא
מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה.
(29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל.
(30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנהגה הכהן את המודר,
שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם).
ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין
כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי
הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב
קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים?
והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, אני
יכול לבצעו ע"י שליח. (31) הבת שמלאו לה שתיים-עשרה
שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים
להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים,
ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות
פ"ב, ה"א-ב). (32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון
שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב
המהנהג. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן,
שאם עשאו ראובן שליח לרבר עם בתו על עסקי נישואין,
נמצא שמעון מהנהג ואסור (נדרים לח: ובר"ן). (33) ואינה
יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות
פ"ג, ה"א, יג. (34) לשון הגמרא שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר הפלאה - הלכות נדרים קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשביתו לו - זו אבידת גופו". וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. (52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". (53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). (54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבדתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). (55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). (56) שאינו נהנה בחימומו. (57) ככתוב (קהל ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). (58) ואין חוששים שמה יישן אצלו (שם וברא"ש). (59) ואין חוששים שמה יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). (60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). (61) יש לחוש שמה יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. (62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. ומתן ראובן לשנות כוס של תנחומין⁶³ מידו של שמעון משל ראובן, וכן כוס של בית המרחץ⁶⁴, שאין בזה הנגה⁶⁵.

(63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשובע ולהתיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון ינהג את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). (64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). (65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. ואסור ראובן בגנחלתו של שמעון, ומתן בשלהבת שלו⁶⁶.

(66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו,

אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.. וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמוד תורה שבכתב. ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמוד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועלידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על"פ יין מלכות ספר הפלאה סימן ו')

(46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציא מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינוך (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בנו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, ה"ג. (47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק). "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ). "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקר, ונכנס רבי עקיבא לבקר, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). (48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). (49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. (50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

ט. חלתה⁵¹ בהמת ראובן - לא ירפא אותה שמעון⁵²; אבל אומר לו: עשה לה כן וכך⁵³. ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמהנהו בשעה שמהביה עליו המים⁵⁴. וישן עמו במטה בימות החמה⁵⁵, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמהממו⁵⁶. ומסב עמו על המטה⁵⁷, ואוכלין על שלחן אחד⁵⁸, אבל לא מקערה אחת ולא מאבוס⁵⁹ שלפני הפועלים; שמה יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו. וכן בפרות שבאבוס⁶⁰. אבל אם אבל שמעון מקערה שהוא יודע ששחיתורה לבעל הבית יחזיר בעל הבית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה מתיר⁶¹, ואין חוששין שמה הניח נתח טוב בשביל⁶².

(51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשביתו לו,

הנכסים האלו אסורין עליך⁸⁵; אבל אם אמר לו: הנני
נכסי⁸⁶ אסורין עליך, או שנשבע ראובן או שנדר
מנכסי שמעון⁸⁷ - בין שהגיעה שביעית אוכל מפרות
שדהו⁸⁸, שהרי יצאו מרשות שמעון. אבל לא יכנס
לשדהו⁸⁹, מן הטעם שבארנו⁹⁰.

(83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא
זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב.). (84) שאם נדר לפני
שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית.
(85) המדיר למודר. (86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם,
ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך
אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל
הפקר. (87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. (88) כוונתו רק
כשהנכסים הם של שמעון. (89) שם. והשווה לעיל פ"ה,
ה"ה. (90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות,
ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל
אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נאסרה על ראובן הנני מאכל שמעון בלבד⁹¹,
אם לפני שביעית נאסרה, בין שנדר בין בשבועה -
הרי זה יורד לתוך שדהו⁹², אבל אינו אוכל
מפרותיו⁹³; ואם בשביעית נאסרה - יורד⁹⁴ ואוכל
מפרותיו⁹⁵; שאין פירות אלו של שמעון, אלא של
הפקר⁹⁶.

(91) בהלכה הקודמת. (92) ולא איסור הנאה כללית.
(93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג.
(94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל ה"ג.
(95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך
שדהו. (96) ואין אדם יכול לאסור על חברו דבר שאינו
שלו (משנה, שם מב.).

טז. ואסור לראובן⁹⁷ להשאיל⁹⁸ לשמעון, גזרה
שמא ישאל ממנו והרי הוא אסור בהנאתו. וכן
אסור להלוותו⁹⁹, גזרה שמא ילוה ממנו. ולא
ימכרו¹⁰⁰ לו, גזרה שמא יקח ממנו¹⁰¹.

(97) שהוא מודר הנאה משמעון. (98) כלי. (99) ממון.
(100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה
לקנות, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה
ולא המוכר. (101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו,
ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נזדמנה¹⁰² לו מלאכה עמו, כגון שהיו קוצרים
באחד - עושה ברחוק ממנו, גזרה שמא יסייענו¹⁰³.
המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה, ונאסר
בהננת אביו - הרי האב מפר למלאת לו חבית של
מים, ולהדליק לו את הנר, ולצלול לו דג קטן;
שאין פונתו אלא להנאה גדולה, ודברים אלו לגבי
הבן אינן חשובין¹⁰⁴.

(102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא
מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים:

ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה
הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. היה לשמעון מרחץ או בית הבד⁶⁷ משפריס
בעיר⁶⁸, אם היה לשמעון בהן תפיסת יד⁶⁹, כגון
שהניח⁷⁰ מהן כל שהוא לעצמו ולא שכרו⁷¹, אפילו
הניח במרחץ אמבטי אחת ובבית הבד עקל⁷² אחד -
אסור לראובן להכנס לאותה מרחץ ולדרוך בפת⁷³;
ואם לא הניח לעצמו פלוס, אלא שכר⁷⁴ הפל - הרי
זה מתיר⁷⁵.

(67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש
(ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים
פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו
ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים,
ומעיד עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא
עושה מצוה, כי אסור לכבש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו
לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביר"ד סי'
רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. (68) בית שבו עוצרים שמן
מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו
כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל
ב, כד) מתורגם: "ויטפון נעוין חמרא ובדיא משחא".
(69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. (70) איזו זכות
או חלק נוסף על דמי שכירותו. (71) השאיר. (72) ולא
השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום
השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר
לשמעון, שכור לי בית זה". (73) כלי העשוי מחבלים
שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש
המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). (74) הוא בית הבד
הנוצר. (75) השכיר.

יג. ואסור לראובן⁷⁶ לאכל מפרות שדה שמעון,
ואפילו בשביעית⁷⁷ שהפל הפקר⁷⁸; שהרי לפני
שביעית נדר⁷⁹. אבל אם נדר בשביעית - אוכל מן
הפירות הנוטות חוץ לשדה⁸⁰, אבל לא יכנס לשדה,
אף על פי שהקרקע הפקר; גזרה שמא ישהה שם
אחר שיאכל⁸¹, ולא הפקירה אותה תורה אלא כל
זמן שהפירות בתוכה⁸².

(76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו
(משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי שמעון
השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק
ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, ה"א
(ר"ן שם). (77) המודר הנאה משמעון. (78) בשנת
השמיטה. (79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית
תשמטנה ונטשתה, ואכלו אבינו עמך". (80) משנה, נדרים
מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חברו, אע"פ שיצא
מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה.
(81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. (82) והוא אסור
בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל
ה"ג.

יד. במה דברים אמורים⁸³? כשאמר לו⁸⁴: הנני

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – יום א' י"ט מרחשון – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

2 הרי זה מתר לו לכתב בכתב¹⁰⁶, ולדבר עם אחר
3 והוא שומע הענין שיצא להשמיעו. וכן הורה
4 הגאונים¹⁰⁷.

105 כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי
עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר
לעיל פ"ג, ה"י, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא סי'
ב'נקודת הכסף' שם. 106 על גבי הקיר וכדומה. אבל
לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות
סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו
בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם סי'. 107 רב דוסא
ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם
ה'השכול' - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת
בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל
תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות
כן, כי לא התיר אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין,
ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו
כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל,
הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

"שמא יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את
בנו וכו'. 103 משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו
באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה
שהוא קוצר, שגורם לו למחר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי
ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה,
כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ויונתנים פאה מכל אומן
ואומן". ומפרש הגור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם).
לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן".
104 כי הם הנאה מועטת (נדרים לח): "המדיר בנו לתלמוד
תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את
תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יבטל הבן מתלמוד תורה,
ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין
בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד
הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא
רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש
רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהיגו
במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים
שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

1 יח. מי ששבע או נדר שלא ידבר עם חברו¹⁰⁵ -

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – י"ט-כ"ה מרחשון ה'תש"פ

שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בדינו,
שסתם משנה ואחר-כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף
שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר
אחד, משא"כ בשני סדרים. 7 מסנהדרין הגדולה.
8 ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו
סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9 מן ההורג. 10 לדעת
איו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" ('ספרי'
שופטים, רה). 11 ההורג. 12 סוטה מה.
13 והמדידה מיותרת. 14 ככתוב "ומדדו" (שם).

14 ב. אחר שמודין ונודעה העיר הקרובה, קוברין את
15 הנהרג במקומו¹⁵, וחוזרין זקני ירושלים למקומן¹⁶.
16 ובית דין של אותה העיר¹⁷ מביאין עגלת בקר¹⁸
17 משל אנשי אותה העיר¹⁹, ומורידים אותה אל נחל²⁰
18 ששוטף בנחלה²¹. והוא איתן²² האמור בתורה²³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומורידין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן
האמור בתורה".

הרמב"ם כאן הלך לשיטתו במורה נבוכים (ח"ג פ"מ) שמה
שמורידין את העגלה אל הנחל השוטף בחזקה, ו"אשר לא
יעבד בו ולא יזרע" הוא מכאן ולהבא, הוא תחבולה למצוא
את הרוצח כי כשידעו אנשי העיר שעתיד הנחל שלהם
להאסר יעשו כל שביכולתם למצוא את הרוצח.
אבל רש"י (שופטים כא, ד.) כתב שנחל איתן הוא נחל "קשה

יום א' י"ט מרחשון ה'תש"פ

הלכות רוצח ושמירת נפש

פרק תשיעי

1 יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין
מצות עגלה ערופה. וכיצד מורדים ולא עיר מורדים כו'.
ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

7 א. הרוג שנמצא נופל לארץ³, ולא נודע מי הפהו
8 - מביחין אותו במקומו⁴. ויוצאין⁵ חמשה זקנים
9 מבית דין הגדול⁷ שפירושלם, שנאמר: ויצאו
10 זקניך⁸ ושפטיו. ומודדין ממנו⁹ אל הערים¹⁰
11 שסביבות החלל¹¹. אפלו נמצא¹² בצד עיר זו,
12 שהדבר ידוע פודאי¹³ שהיא הקרובה - מצוה
13 למדד¹⁴.

2 מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3 ולא
צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4 על-מנת לקברו
שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5 למקום שנמצא בו
ההורג. 6 כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו
כרבי יהודה, אף-על-פי שסתם משנה שם כרבי שמעון
שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה,
ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה
פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם.
ובכסף-משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי

24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). (25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). (26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . (27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). (28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". (29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. (30) כתוב: ורחצו... על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, ולמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). (31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד-לומר בנחל, שתהא אמירתם וענייתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר-כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב "וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. (32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:). לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. (33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית-דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לדינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). (34) ושלחנו אותו. (35) וגרמנו למותו. (36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו ניוזק". שם מו: (37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). (38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". (39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. (40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל-ידיה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכלולים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יוודע מי ההורג. . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית-דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדמיו (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

שלא נעבד" ומתאים להמשך שהביא שם: "אמר הקב"ה תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותיערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

וי"ל שנחלקו בגדר כפרת עגלה ערופה: לדעת הרמב"ם הכפרה היא מצד הפועל ועל ידי הורדת העגלה ימצא הרוצח שהוא הפועל את פעולת הרציחה.

אבל רש"י סבר שכפרת עגלה ערופה היא על הנפעל היינו על הפירות שלא הניחוהו לנרצח לעשות, ולכן ה'נחל איתן' הוא נחל קשה וגם הוא אינו עושה פירות.

ודעת הרמב"ן שם שגדר עגלה ערופה הוא "כענין הקרבנות הנעשים שעיר המשתלח ופרה אדומה כו" וגדר כפרתה הוא על הפעולה כמו כל קרבן המכפר על עבירה מסוימת, וכן הוא ברמב"ם ב"ד החזקה" (סוף הלכות מעילה) שמנה עגלה ערופה עם פרה אדומה ושעיר המשתלח כחוקים.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד ע' 121)

15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. (16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקנין ושופטין ומדודו, שם. (17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). (18) עד שנתיים ('ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפיחמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. (19) ראה לקמן ה"ח. (20) נהר העובר בעמק. (21) שמימי זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). (22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל ביירא". (23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן-עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בבבאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

- 1 ג. וְעֹרְפִיךָ²⁴ אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיךָ²⁵ מֵאֲחֶרֶךָ²⁶. וּבֵית
- 2 דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זִקְנֶיהָ²⁷, אֶפְלוּ הֵם
- 3 מֵאֶה²⁸, כֵּלָן וְרַחֲצִיךָ²⁹ אֶת יְדֶיהָן שָׁם בְּמָקוֹם
- 4 עֲרִיפְתָּהּ³⁰. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחֲלִי³¹ בְּלִשָּׁן
- 5 הַקֹּדֶשׁ³²: יְדִינוּ לֹא שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא
- 6 רָאוּ. כְּלוּמָר³³, שְׁלֹא בָּא לְיָדֵינוּ הַהֶהָרֵג הַזֶּה
- 7 וּפְטַרְנוּהוּ³⁴ בְּלֹא מְזֻנּוּת³⁵, וְלֹא רָאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ
- 8 בְּלֹא לִוְיָהּ³⁶. וְהַפְהִינֵם³⁷ אוֹמְרִים בְּלִשָּׁן הַקֹּדֶשׁ: כִּפּוֹר
- 9 לַעֲמֶךָ וְיִשְׂרָאֵל³⁸. וְהוֹלִכִין לָהֶן. וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא³⁹
- 10 מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שְׁנֹאמַר: וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם⁴⁰.

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום א' י"ט מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קסה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 ויתנו⁶⁴ ויאמרו: אם זו היא הקרובה⁶⁵ - הרי היא
20 שלהן⁶⁶, ואילו יתנו להם חלקם מתנה; ואם אלו הם
21 הקרובים - הרי היא שלהן, ואילו יתנו להן חלקם
22 מתנה⁶⁷. לפי שאי אפשר לצמצם⁶⁸, ואפילו בידי
23 אדם⁶⁹.

62 ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63 כדעת
החכמים, בכורות יח: 64 תנאי. 65 ביותר, החכמים
סוברים שאי אפשר לכוון בדיק, ואנו מניחים שאחת מהן
קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66 ותכפר
עליהם. 67 כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר
הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68 לכוון את המידה
בדיק. 69 שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה,
וכל-שכן שאי אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון
בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מהיכן מודדין⁷⁰ מחטמו⁷¹. נמצא גופו⁷² במקום
25 אחד וראשו במקום אחר - מוליכין הגוף אצל
26 הראש וקורבים אותו במקומו⁷³. וכן כל מת מצוה⁷⁴
27 - מוליכין גופו אצל ראשו ונקבר במקומו⁷⁵.

70 סוטה מה: 71 של החלל, מקום שבו עיקר חיותו,
ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב),
ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו
לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו
שם. 72 שם. 73 של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי
עקיבא. 74 שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75 שמת
מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע
עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא-קמא פא.). רבינו נקט את
הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו
במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר-כך מהיכן מודדים.

י. נמצאו מתים רבים זה בצד זה - מודדין מחטמו⁷⁶
28 של כל אחד ואחד מהן⁷⁷. ואם היתה עיר אחת⁷⁸
29 קרובה לכלם - מביאה עגלה אחת על פלן. נמצאו
30 זה על גבי זה⁷⁹ - מודדין מן העליון⁷⁹ פמות שהן
31 מנחין⁸⁰.
32

76 וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין
אומרים שכולם נהרגו על-ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד
זקוקה לכפרה. 77 ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה
ערופה לכל חלל וחלל. 78 וחוטמו של זה לא כנגד
חוטמו של זה, סוטה מה. 79 שהתחתון טמון מתחת
לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה,
ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80 ואין
דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נאמר: פי ימצא חלל - לא חנוק⁸¹ ולא מפרפר,
33 שאין זה נקרא חלל. באדמה - לא טמון בגלל⁸².
34 נפל⁸³ - לא תלוי באילן. בשדה - לא⁸⁴ צף על פני
35 המים. לא נודע מי הפהו - הא אם נודע⁸⁵, לא הוי
36 עורפין.
37

81 לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב

1 מקדרין⁴³ בה. ואין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
2 דין⁴⁴ של עשרים ושלשה⁴⁵. ואין מודדין לירושלים;
3 שירושלים אין מביאה⁴⁶ עגלה ערופה, לפי שלא
4 נתחלקה⁴⁷ לשבטים, ונאמר: באדמה אשר ה'
5 אלהיה נתן לך לרשתה⁴⁸.

41 ראה למעלה הלכה א. 42 מפני שהמידה מצוות
התורה היא. 43 אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים
להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות
לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. 44 שכתוב "זקני העיר"
(ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה). 45 היינו סנהדרין
קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. 46 אפילו כשהיא
קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. 47 סוטה מה:
48 וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו
(שם).

ה. נמצא קרוב לירושלים או לעיר שאין בה בית
7 דין⁴⁹ - מניחין אותה⁵⁰ ומודדין אל שאר העירות⁵¹
8 הסמוכות לו. נמצא סמוך לספר⁵² או לעיר שיש בה
9 עובדי פוכבים⁵³ - אין מודדין כל עקר⁵⁴; שהרי זה
10 בחזקת⁵⁵ שהרגוהו עובדי פוכבים.

49 שם מד: 50 אין מודדים לה. 51 אף-על-פי
שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית-דין, אין אומרים הרי קרוב
לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה,
אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית-דין, והקרובה שבהן -
מביאה. 52 לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים.
53 אפילו יש בה בית-דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות
שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה
גויים", מכאן שכן גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י
קמברייג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שביירושלמי. 54 אף
לשאר העיירות (ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה
כלל. 55 "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא"
מצוין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים,
הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

ו. אין העיר⁵⁶ הקרובה מביאה אלא בזמן שפגזין
12 הרב שבה פמו מנין העיר הרחוקה ממנה; אבל אם
13 היו אלו שפגזוהו מרבין על אנשי הקרובה ממנה
14 - הולכין אחר הרב, והמרבין מביאין⁵⁷ העגלה.

56 בבא-בבא כג: 57 כי לפי האומדן, מתקבל יותר על
הדעת שהרוצח בא מהם.

ז. אף על פני⁵⁸ שהולכין אחר הרב מן התורה⁵⁹,
16 והולכין אחר הקרוב⁶⁰ - הרב עדיף⁶¹.

58 שם. 59 אחרי רבים להטות (שמות כג, יב).
60 והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61 כאשר יש
קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו
מעדיפים את הרוב.

ח. נמצא הנהרג מכונן⁶² בין שתי עירות, ואנשי זו
18 כאנשי זו בשוה - יביאו עגלה אחת בשתפנות⁶³,

19 **אין עורפין. אַחַד אומֵר: רְאִיתִי, וְשָׁנִים אומֵרִים לוֹ:**
20 **לֹא רְאִיתִי - הָיָה עורפִין.**

102 שם. 103 של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים
לשתיהן ועדותן בטילה. 104 ואין אנו מקבלים עדותן,
מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. 105 כאילו לא באו
עדים כלל. 106 אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין
עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. 107 שכשם
שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה,
כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו
יותר מלזו. 108 וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות
ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה
ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם
בא אחר-כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו
אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך,
כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה
אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו -
ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"ש אומרים" שם. 109 את
ההורג, משנה שם.

21 **טו. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים? פְּשָׁהִיו שְׁלֹשֶׁתָּן פְּשָׁרִים**
22 **אוֹ פְּסוּלִים¹¹¹; אַבֵּל אִם אָמַר עַד אַחַד: רְאִיתִי¹¹²**
23 **ההורג, וְשֵׁתִי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים¹¹³ אומֵרִים לוֹ:**
24 **לֹא רְאִיתִי - אֵין עורפִין¹¹⁴.**

110 שהולכים אחר רוב דעות המעידים. 111 ואז
הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב
הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם.
112 ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. 113 כשיש כשר
ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים.
114 מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה,
הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של
אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו
בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

25 **טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אומֵרִים: רְאִינוּ¹¹⁵**
26 **ההורג, וְעַד אַחַד¹¹⁶ מִבְּחִישָׁם וְאומֵר: לֹא רְאִיתִי -**
27 **עורפִים; שְׁאֶפְּלוּ מָאָה נָשִׁים אוֹ מָאָה פְּסוּלִים¹¹⁷,**
28 **וְעַד אַחַד מִבְּחִישָׁם אֶת כָּלָן - הָרִי אֵלָיו פְּאִישׁ אַחַד¹¹⁸**
29 **וְעַד אַחַד.**

115 וקיבלנו עדותם. 116 אפילו בא אחר קבלת העדות.
117 אין הולכים אחר המרובים. 118 אף לאחר קבלת
עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו
מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל
מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד
כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

30 **יז. שְׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אומֵרִים: רְאִינוּ**
31 **ההורג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבַּעַת פְּסוּלִים אומֵרִים: לֹא**
32 **רְאִיתִם - עורפִין. זֶה הַפֶּלֶל¹¹⁹: בְּפְּסוּלִין¹²⁰ [הלך]**
33 **אחר רב המנין¹²¹ בְּכָל מְקוֹם.**

119 שם. 120 כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל

(ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82 משנה, שם מד:
בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו
באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו
היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת
אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83 מילה מיותרת היא
ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84 אף
זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן
בן עוזיאל דברים כא, א. 85 'ספרי' שם, וגמרא שם מז:
וראה הלכה יב.

1 **יב. אֶפְּלוּ רְאָה הַהוּרָג⁸⁶ עַד אַחַד⁸⁷, אֶפְּלוּ עַבְדִּי⁸⁸ אוֹ**
2 **אִשָּׁה אוֹ פְּסוּל לְעֵדוּת בְּעֵבְרָה⁸⁹ - לֹא הָיָה עורפִין⁹⁰.**
3 **לְפִיכָּה, מִשְׁרָבוּ הִרְצַחְנִים⁹¹ בְּגִלּוּי⁹² - בְּטִלָּה עֲגֻלָּה**
4 **עֲרוּפָה⁹³.**

86 את ההורג, שם. 87 שם. 88 כנעני שפסול לעדות.
89 כגון גולן וכיוצא בו. 90 בתורה כתוב "לא נודע מי
הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91 כמה
עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז:
92 ומכירים את הרוצח. 93 וב'ספרי' שם לומדים דין זה
מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו
משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא
(סוטה פ"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים
בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על
הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

5 **יג. עַד אַחַד⁹⁴ אומֵר: רְאִיתִי אֶת הַהוּרָג, וְעַד אַחַד**
6 **הַבְּחִישִׁי⁹⁵ וְאָמַר לוֹ: לֹא רְאִיתִי - הָיָה עורפִין⁹⁶. בְּמָה**
7 **דְּבָרִים אַמּוּרִים? פְּשָׁבֵאוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחַת⁹⁷; אַבֵּל אִם**
8 **אָמַר אַחַד: אֲנִי רְאִיתִי אֶת הַהוּרָג - הָרִי זֶה נֶאֱמַן**
9 **בְּשָׁנִים⁹⁸ לְעֵנֶן זֶה⁹⁹, וְאִם בָּא אַחֵר כֹּף¹⁰⁰ עַד אַחַד**
10 **וְהִכְחִישׁוּ וְאָמַר לוֹ: לֹא רְאִיתִי - אֵין מִשְׁגִּיחִין¹⁰¹ עַל**
11 **דְּבָרֵי הָאֶחָדָן, וְאֵין עורפִין.**

94 סוטה מז. 95 כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה
שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96 ולא
מתחשבים בדבריו העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו.
97 והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה
לזה יותר מלזה. 98 "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד,
הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: 99 של עגלה
ערופה. 100 אחר שנתקבלה עדותו של הראשון.
101 אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד
במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול
הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף-משנה
שם).

12 **יד. בְּאִינוּ¹⁰² שְׁנֵים אַחֵר שֶׁהָעֵיד הָאֶחָד וְהַבְּחִישִׁיהוּ**
13 **וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רְאִיתִי - הָרִי הֵן כְּשֵׁתִי עֲדִיזִית¹⁰³**
14 **הַמְּבַחֲשִׁי¹⁰⁴ זֶה אֶת זֶה, וְעורפִין¹⁰⁵. אִשָּׁה¹⁰⁶**
15 **אומֵרֶת: רְאִיתִי אֶת הַהוּרָג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מִבְּחִישָׁת**
16 **אוֹתָהּ וְאומֵרֶת: לֹא רְאִיתִי - הָיָה עורפִין¹⁰⁷, בֵּין שֶׁבֵּאוּ**
17 **שְׁתֵּיהֶן בְּאַחַת בֵּין שֶׁבֵּאוּ זֶה אַחֵר זֶה¹⁰⁸. שְׁנֵים**
18 **אומֵרִים: רְאִינוּ¹⁰⁹, וְאַחַד אומֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתִם -**

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – יום ב' כ' מרחשון – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש קסז

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אסור לגבי מזבח שאין מקריבין חסר כלל". וברור שלדעתו גם פסול מחוסר אבר נכלל בדין תמות כמו מומין, אלא שלשיטתו גדר התמימות הנדרש בעוף שולל רק מחוסר אבר ולא סתם מומין.

ועפ"ז יומתק תירוצו הנ"ל של ה'מראה פנים' שכשגילתה התורה והכשירה מומין בעגלה ערופה, הוא הדין למחוסר אבר.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה ע' 25 חנ' 26)

4 כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא.) 5 שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6 יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7 שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" – בה, ולא בעגלה ערופה. 8 שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9 "כל שאין כמוה חיה – טריפה" (חולין מב). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה"י. 10 כדין קרבן. 11 "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). 12 המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה – פסולה, חולין יא.

ג. כַּל הַעֲבוּדוֹת¹³ פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שְׁפוֹסְלִין⁷ בַּפֶּרָה אֲדָמָה¹⁴, שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ. וְלָמָּה נֶאֱמַר 'עַל'¹⁵ אַחֵר שְׁנֵאֲמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהּ', שֶׁהוּא פוֹלֵל הָעַל עִם שְׁאָר עֲבוּדוֹת? שֶׁהָעַל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת מְלֶאכֶה בֵּין שְׁעַת מְלֶאכֶה, כִּיּוֹן שֶׁמְשַׁכָּה בְּעַל טַפַּח נִפְסָלָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא חָרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלֶאכֶה¹⁶; וּשְׁאָר עֲבוּדוֹת אֵין פּוֹסְלִין אֲלֵא עַד שְׁעַת מְלֶאכֶה¹⁷.

13 סוטה מו. 14 סוטה שם. 15 "אשר לא משכה בעול", שם. 16 שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. 17 בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג"ד, ולהלן הלכה ד.

ד. כַּל מְלֶאכֶה שֶׁהִיא לְצִרְפָּה, כְּגוֹן פֶּרֶשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְבוּבִים¹⁸ – אֵינִי פּוֹסְלָה; וְכָל שֶׁהִיא שְׁלֹא לְצִרְפָּה, כְּגוֹן שֶׁפֶרֶשׁ טְלִיתוֹ עָלֶיהָ לְנִשְׂאָה – פּוֹסְלָה¹⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת פֶּרָה אֲדָמָה²⁰.

18 שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. 19 אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20 פרק א, הלכה ז.

כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. 121 ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראינום, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

יום ב' כ' מרחשון ה'תש"פ

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

1 יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

1 א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל²,
2 וְכֵן בְּעֶבֶר הִירְדֵן³.

2 שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3 "אשר ה' אלקיך נותן לך, לרבות עבר הירדן" (ספרי שופטים רה). וב'ספרא' אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן, משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה שאין כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל כשהיא מיושבת על-ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה אפילו כשאין בית-המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

3 ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה – בֵּת שְׁתֵּי שָׁנִים⁴ או פָּחוֹת⁵; אֲבָל אִם הָיְתָה בֵּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד⁶ – פּוֹסְלָה. וְאֵין הַמוּמִין פּוֹסְלִין⁷. וְאֵף עַל פִּי כֵן⁸, אִם הָיְתָה טְרִפָּה⁹ – פּוֹסְלָה¹⁰; כַּפֶּרָה נֶאֱמַר בָּהּ¹¹ כְּקָדָשִׁים¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טריפה פסולה" הקשה ב'כסף משנה', מדוע השמיט הרמב"ם הפסול של מחוסר אבר, ותירץ ב'מנחת חינוך' דפשוט שמחוסר אבר פסול ואינו כבעל מום שהרי פסול גם בעוף, ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו כלל כיון שזה פשוט.

ובמפרשים תירצו שלא הוצרך להביא הפסול דמחוסר אבר כי נלמד במכ"ש מטריפה. וב'מראה פנים' לירושלמי כתב ש"הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין, הוא הדין למחוסר אבר".

ויובן תירוצו על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח רפ"ג: "אין המומין פוסלין בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד, במה דברים אמורים במומין קטנים אבל עוף שייש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו

- 1 ה. אין עורפין את העגלה אלא ביום²¹, לפי שנאמר
2 ביה פפרה²² כקדשים²³. וכל היום פשר²⁴ לעריפתה.
3 ואין עורפין²⁵ שתי עגלות²⁶ באחת, שאין עושין
4 מנצות חבילות וחבילות²⁷.

21 מגילה כ: (22) ראה למעלה הערה י. (23) בהקרבת
קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום
צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". (24) אף-על-

פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם
בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר.
(25) סוטה ח. (26) שנמצאו שני הרוגים. (27) הרבה בבת
אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממנה
לפרק משאו.

- 5 ו. עגלה ערופה אסורה בהנאה²⁸, ונקברת במקום
6 עריפתה²⁹. ומשתדל לנחל³⁰ תאסר בהנאה, אף על
7 פי שעדין לא נערפה. ואם מתה או נשחטה אחר
8 ירידתה - הרי זו אסורה בהנאה³¹, ונקברה.

(28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי
שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). (29) שכתוב "וערפו
שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה.
[דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות
שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נו. ד"ה
כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני
רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.].
(30) "ירידתה לנחל איתן אסורה", כריתות כה. פסק כרב
המנונא נגד רבא, ואף-על-פי שרבא הוא בתראה, מפני
שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. (31) מפני
שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים
שלו ידעו בית-דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה
הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור-המתחיל
והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

- 9 ז. נמצאו העדים זוממין - הרי זו מתרת בהנאה³².
10 כיצד? כגון שאמר עד אחד³³: אני ראיתי את
11 ההורג, ובאו שנים והכחישוהו³⁴ ואמרו לו: לא
12 ראיתי, והפרישו את העגלה והורידוה לנחל³⁵.
13 לערפה על פיהם³⁶, ואחר כך הוצמז³⁷ השנים - הרי
14 זו מתרת בהנאה³⁸.

(32) "עגלה ערופה, נמצאו עדים זוממים - מותרת בהנאה",
תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיני
של בעל הכסף-משנה, והביא מקור אחר). (33) ולא היו
עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. (34) שאמר:
ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום
אחר. (35) ונאסרה בהנאה. (36) שאין דבריו של אחד
במקום שנים. (37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם
באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. (38) כי התורה
האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם.
[ובית-דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא
הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי
אשם תלוי על-פי עדים].

- 31 י. אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה
32 ערופה - כופין אותן ומביאין, ואפילו לאחר כמה

39 (39) סוטה מז. (40) כשאר חולין, ואף-על-פי שכבר הורידו
אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה
הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני
ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית-דין על אפשרות
זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה
פ"ט הערה לט, שהבאנו ממז"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה
ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר
שיוודע ברבים, ועל-ידיה להוודע מי הוא הרוצח, וזה
מוכיח שבית-דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף-
משנה הלכה ז). (41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין
עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. (42) ככתוב: "לא נודע מי
הכור". (43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא
כשאין יודעים מי הרוצח. (44) ומילאה את תפקידה, שהרי
בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז.
וכריתות כג:). (45) אין אומרים שעל-ידי העריפה כבר
כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לז:
וסוטה מז: (46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה.
בברייתא שם מובא הפסוק: "ולאריך לא יכופר וגו'" כי אם
בדם שופכו". וידוע דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה
לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק
שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

- 31 ט. הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה⁴⁷
32 ועבודה לעולם, שנאמר: אשר לא יעבד בו ולא
33 יזרע⁴⁸. וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע,
34 כגון שחרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו
35 - הרי זה לוקה⁴⁹. ומת⁵⁰ לסרק שם פשתן ולגפר⁵¹
36 שם אבנים, שזה כמי שארג שם בגד או תפרו,
37 שאינה מלאכה בגוף הקרקע. לכן נאמר⁵²: לא
38 יעבד ולא יזרע - מה זריעה בגופה של קרקע, אף
39 כל העבודה שנאסרה שם אינה אלא בגופה של
40 קרקע.

(47) משנה סוטה מה: וברייתא מו: (48) ואין מובנו
לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו
נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד,
שם מו: (49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע",
מכות כב. (50) שם. (51) לסתת. ששתי עבודות אלו
נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן
דומות לחרישה וזריעה. (52) "ולא יזרע", אף-על-פי שזה
נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים
רז: סוטה שם.

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ג' כ"א מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. (6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

- 8 ב. בית של שני שתפין - חיבין⁷ במעקה; שְׁנָאֹמֶר: 8
9 כי יפל הנפל ממנו - לא תלה אלא בנפול⁸. אם כן,
10 למה נאמר 'גגך'? למעט בתי כנסיות⁹ ובתי
11 מדרשות¹⁰, לפי שאינן עשויים לדירה¹¹. היתה רשות
12 הרבים גבוהה מגגו¹² - אינו זקוק¹³ למעקה; שְׁנָאֹמֶר: 12
13 כי יפל הנפל ממנו¹⁴ - ולא לתוכו¹⁵.

(7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. (8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוסט בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). (9) מיועדים לתפילה. (10) מיועדים ללימוד תורה. (11) וממילא אין משתמשים בגג. (12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. (13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים מרשות הרבים על גגו. (14) לרשות הרבים. (15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

- 14 ג. גבה המעקה אין פחות מעשרה טפחים¹⁶, כדי
15 שלא יפל ממנו הנפול. וצריך להיות המחיצה חזקה
16 כדי שישען אדם עליה ולא תפל. וכל המניח גגו
17 בלא מעקה - בטל מצות עשה, ועבר על לא
18 תעשה¹⁷, שְׁנָאֹמֶר: ולא תשים דמים בביתך¹⁸. ואין
19 לזקוק¹⁹ על לאו זה, מפני שאין בו מעשה²⁰.

(16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. (17) "ועשית מעקה לגגך" - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה, ספרי שם. (18) אשמת שפיכות דמים בביתך. (19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. (20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

- 20 ד. אחד הגג ואחד²¹ פל דבר²² שיש בו סכנה וראוי
21 שיפושל בה אדם וימות²³. כגון שהיתה לו באר או
22 בור בחצרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים²⁴ -
23 חיב לעשות חליא²⁵ גבוהה עשרה טפחים²⁶, או
24 לעשות לה פסוי²⁷, כדי שלא יפל בה אדם וימות. 24
25 וכן כל מכשול²⁹ שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה
26 להסירו³⁰ ולהשמר ממנו³¹ ולהזהר בדבר³² פה יפה; 26
27 שְׁנָאֹמֶר: השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר,
28 והניח³³ המכשולות המביאין לידי סכנה - בטל
29 מצות עשה, ועבר בלא תשים דמים.

(21) בין ובין. (22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות,

- 1 שְׁנִים⁵³; שְׁחִיבֵי עֲגֻלָּה עֲרוּפָה שְׁעֵבֶר עָלֶיהָ יום
2 הכפורים - חיבים להביא אחר יום הכפורים.

(53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף-על-פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש-ברוך-הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש-ברוך-הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף-על-פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

יום ג' כ"א מרחשון ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

- 3 א. מצות עשה לעשות אדם מעקה² לגגו, שְׁנָאֹמֶר:
4 וְעִשִּׂיתָ מַעְקָה לְגִגְךָ. והוא, שיהיה בית דירה³; אַבֵּל
5 בית האוצרות⁴ ובית הבקר וכיוצא בהן - אינו זקוק
6 לו⁵. וכל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות
7 - פטור מן המעקה⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והוא שיהיה בית דירה ... כו"

וכן כתב בהלכה ב' שסיבת הפטור בבתי כנסיות ובתי מדרשות ממעקה הוא לפי שאינן עשויין לדירה. ולכאורה קשה ממה שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג שלגם היכל המקדש היה מעקה גבוה שלוש, והלא בית המקדש אינו בית דירה. (ואין לתרץ שמעקה ההיכל נעשה רק לנוי שהרי סיבת עשייתו היא חיוב מעקה כדאיתא בספרי "גגך לרבות היכל").

ויש לומר שדירה עיקר עניינה היא האכילה, וכמו שמצינו בסוכה - שמצותה "תשבו כעין תדורו" - שעיקר מצותה היא האכילה בסוכה (שו"ע אדמו"ר הזקן תרל"ט סי"ב) ומטעם זה גם בית המקדש הוא בית דירה כי הוא קבוע לאכילת קדשים. ומה שמותר בשעת הדחק לת"ח לאכול גם בבית הכנסת הוא היתר מצד שזה דרך ארעי, מה-שאין-כן אכילת קדשים שהיא אכילת מצוה ו"מצוותיה אחשביה", היא עניין של קביעות והרי הוא בית דירה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד עמוד 138)

(2) גדר. (3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. (4) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. (5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממוזזה, שנינו בספרי ואתחנן פסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו

20 מִשְׁקִין שֶׁהִיָּה מִשְׁקָה יוֹרֵד מִלְמַעְלָה לְתוֹכָן⁵⁰ טָפָה
21 אַחֵר טָפָה, וְהוּא שֶׁהִיָּה טוֹרֵד וְיֹרֵד⁵¹ - כָּל אֱלוֹ אֵין
22 בֶּהֶן מְשֹׁם גָּלוּי; שְׁזוֹחֲלִי עֶפֶר מִתִּירָאִים מִפְּעוּעַ
23 הַמִּשְׁקָה⁵² וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.

45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. (46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. (47) יין חדש מגיתו, שם ל: (48) בגת. (49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. (50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוסף מן החבית. (51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. (52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

ט. מִי כִּבְשִׁין⁵³ וּמִי שֶׁלָקוֹת⁵⁴ וּמִי תוֹרְמוֹסִין⁵⁵ - אֵין
25 בֶּהֶן⁵⁶ מְשֹׁם גָּלוּי. מִיָּם שֶׁשָּׁרָה בֶּהֶן כִּבְשִׁין וּשְׁלָקוֹת
וְתוֹרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ⁵⁷ - אֵין בֶּהֶן מְשֹׁם
26 גָּלוּי, וְאִם אֵין בֶּהֶן נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין⁵⁸. וְכֵן מִיָּם
27 שֶׁהִדִּיחַ בֶּהֶן פְּרִישִׁים⁵⁹ וְדִרְמוֹסִין⁶⁰ לְחוּלָה⁶¹ -
28 אֲסוּרִין מְשֹׁם גָּלוּי.
29

53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. (54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים ורתחים. (55) מין שזחח שגורעניו דומים לפולים והם מרים. (56) שאין הנחש שותה מהם. (57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. (58) כדן מים שאסורים משום גילוי. (59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. (60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. (61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

י. יֵין שֶׁנִּתְחַבֵּר בְּיָד⁶² דְּבָרִים חֲדִין⁶³ כִּפְלָפְלִין, או
31 דְּבָרִים מְרִים כְּאֶפְסָנִיתִין⁶⁴, עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין
32 בּוֹ מְשֹׁם גָּלוּי⁶⁵. וְהוּא הִדִּין בְּשָׂר הַמִּשְׁקִין.

62) שנתנו לתוכו. (63) חריפים. (64) כלענה (מלה יוונית). (65) שאין הנחש שותה מהם.

יא. כָּל הַמִּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מְשֹׁם גָּלוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין
33 בְּיוֹם⁶⁶ בֵּין בְּלֵילָה - אֲסוּרִין. וְאֶפְלוּ הִיָּה בְּצִדֵּן אָדָם
34 יֵשֶׁן - אֵין אֵימַת יֵשֶׁן עַל הַזּוֹחֲלִין. וְכִפָּהּ יִשְׁהוּ⁶⁷
35 וְיִאָסְרוּ? כִּדִּי שֶׁיֵּצֵא הָרִחַשׁ⁶⁸ מִתַּחַת אֶזְן כְּלִי⁶⁹
37 וְיִשְׁתָּה וְיִחְזֹר לְמִקְוָמוֹ.

66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. (67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. (68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). (69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

יב. שְׁעוֹר הַמִּים שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כִּדִּי שֶׁהִיָּה
38 הַסֵּם נִפְרָו⁷⁰ בֶּהֶן וּמִזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמִּים מְרִבִּין

שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכח). (23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנוק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. (24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. (25) תל עפר. (26) "עשה לו חוליה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. (27) "וכיסה כראוי", שם. (28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. (29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: (30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. (31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. (32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. (33) והשאר.

ה. הַרְבֵּה דְּבָרִים אֲסוּרִין³⁴ חֻכְמִים מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהֶם
2 סִבָּת נִפְשׁוֹת³⁵. וְכָל הַעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרִינִי
3 מִסִּפָּן בְּעַצְמִי, וְמָה לְאַחֲרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי
4 מִקְפִּיד בְּכָךְ³⁶ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוּת³⁷.

34) על כל אחד לעשות. (35) להעושה. (36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. (37) דרבנן, כדן העובר על שאר מצוות דרבנן.

ו. וְאֱלוֹ הֵן: לֹא יֵנִיחַ אָדָם פִּיּוֹ עַל הַסְּלוֹן³⁸ הַמְּקַלָּח
6 וְיִשְׁתָּה. וְלֹא יִשְׁתָּה בְּלֵילָה מִן הַנְּהִירוֹת וּמִן
7 הָאֲגָמִים³⁹, שְׁמָא יִבְלַע עֲלוֹקָה⁴⁰ וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה.
8 וְלֹא יִשְׁתָּה מִיָּם מְגֻלִּים, שְׁמָא שְׁתָּה מֵהֶן נִחְשִׁין⁴¹
9 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְזוֹחֲלִי עֶפֶר וְיָמוֹת.

38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. (39) מקווה מים עומדים. (40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. (41) והטיל בהם ארס.

ז. וְאֱלוֹ הֵן הַמִּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מְשֹׁם גָּלוּי: הַמִּים,
10 וְהַיֵּין, וְאֶפְלוּ מְזוּגָה⁴², וְאֶפְלוּ הַתַּחֲלִיל טַעְמוֹ לְהַשְׁתַּנּוֹת
11 לְחִמְצִין⁴³, וְהַחֲלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַצִּיר⁴⁴. אֲבָל שְׂאֵר כָּל
12 הַמִּשְׁקִין - אֵין מִקְפִּידִין עַל גְּלוּיָן, שְׂאֵין בְּעֲלֵי אָרֶס
13 שׁוֹתִין מֵהֶן.
14

42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. (43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמין הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: (44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

ח. הַשּׁוֹם שֶׁנִּתְרַסַּק⁴⁵, וְאֶבְטִיחַ⁴⁶ שֶׁנִּתְחַתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה -
15 אֲסוּר. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בֶּהֶן. יֵין מִבְּשֵׁל וְיֵין תּוֹסֵס⁴⁷ -
16 אֵין בֶּהֶן מְשֹׁם גָּלוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיֵּין מִשְׁעַת
17 דְּרִיכְתּוֹ⁴⁸ עַד שֶׁלִּשָּׁה יָמִים. וְיֵין אוֹ מִים אוֹ חֲלָב
18 שֶׁהָיוּ חֲמִין, כָּל זְמַן שֶׁהֶבֶל עוֹלָה⁴⁹ מֵהֶן; וְכֵן

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ד' כ"ב מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96 ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97 שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמורה אותו, הוא חוזר ומבריא. טז. עשה שגלושה במים מגלין, אפילו היא של תרומה - תשרף. 98 ואפילו נאפית הפת - אסורה. 99 98 אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה התירו. 99 שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

יום ד' כ"ב מרחשון ה'תש"פ

פרק שנים עשרי

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

א. בהמה חיה או עוף שנשכן הנחש² וכיוצא בו³, או שאכלו סם הממית האדם⁴, לדם שישתנה בגופו⁵ - הרי אלו אסורים⁶ משום סכנת נפשות⁷. לפיכך, בהמה חיה ועוף שנמצאו חתוכי רגלים⁸, אף על פי שהן מתרין משום טרפה - הרי אלו אסורין משום סכנה, שפא אחד מזוחלי עפר נשכן, עד שייפדקו. פיצד בודקן? צולה אותן פתנור, אם לא נתחתך⁹ הבשר ולא נשתנה¹⁰ משאר הצלי - הרי אלו מתרין.

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאסור משום סכנת נפשות חמור מאסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

ב. וכן נקורין¹¹ תאנים וענבים, והקשואים והדלועין והאבטיחין והמלפפונות, אפילו היו גדולים ביותר¹², בין תלושין בין מחברין¹³, ואפילו היו בתוך הכלי¹⁴, כל שיש בו לחה¹⁵ ונמצא נשוף - אסור, שפא נחש וכיוצא בו נשכו¹⁶. ואפילו ראה צפור¹⁷ או עקב יושב ומנקר¹⁸ - הרי אלו אסורין, שפא במקום נקב¹⁹ נקב²⁰.

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

1 פדי שתאבד בהן המרה⁷¹ - הרי אלו מתרין, בין ככלים בין בקרקעות⁷². וכן הדין בשאר המשקין.

70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם. 72) כגון מקווה מים.

3 יג. מעין המושף⁷³ כל שהוא - אין בו משום גלוי. 4 לגין⁷⁴ מגלה שהניחו בשפה⁷⁵ תבה⁷⁶ ומגדל⁷⁷ או פתיק⁷⁸ שלו, או בבור אפילו עמק מאה אמה⁷⁹, או במגדל גבוה מאה אמה, או בטרקלין⁸⁰ מיפה ומסיד⁸¹ - הרי זה אסור⁸². בדיק את התבה או את המגדל ואחר כך הניחו - הרי זה מתיר⁸⁴. ואם היה בהן⁸⁵ נקב - אסור⁸⁶. פמה יהא בנקב? פדי שתפנס אצבע קטנה⁸⁷ של קטן⁸⁸.

73) וזוחלי עפר מתיירים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 76) ארגו. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים. 78) בנרתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם. 81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמה היה שם נחש קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין חוששים שמה בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדיק קודם, שמה כנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

11 יד. חבית שנתגלתה, אף על פי ששתו ממנה תשעה ולא מתו - לא ישתה עשירי. מעשה היה ואמרו ששתה עשירי ומת, מפני שארס הנחש שקע למטה⁸⁹. ויש סם חמת זוחלי עפר⁹⁰ שעולה וצף למעלה, ויש סם שהיא נתלית באמצע המשקה, לפיכך הפל אסור⁹¹. ואפילו סגנו⁹² במסגנת. וכן אבטיח שנתגלה, אף על פי שאכלו ממנו תשעה ולא מתו - לא יאכל עשירי⁹³.

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסגנת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

19 טו. מים שנתגלו - לא ישפכם לרשות הרבים⁹⁴, ולא ירפצו⁹⁵ בהם את הבית, ולא יגבלו⁹⁶ בהן את הטיט, ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו, ולא ישקה מהן לא בהמתו ולא בהמת חברו; אבל משקה אותן לחתול⁹⁷.

94) שמה יעבור שם אדם יחף ויינוק. 95) לא ישפוך על

קעב שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ד' כ"ב מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ג. תאנה²¹ או ענב שגטל העקין²² שלהן - אין בהם
2 משום גלוי²³. לפיכך אוכל אדם תאנים וענבים
3 בליזה ואינו חושש²⁴. תאנה נקורה שיקשה ונעשית
4 גרוגרת²⁵, ותמרה נקורה שיקשה - שתייהן מותרות²⁶.

27 ח. אם שאלו⁴⁷: לאן אתה הולך? - ירחיב לו את
28 הדרך⁴⁸, בדרך שהרחיב יעקב לעשו; שגאמר: עד
29 אשר אבא אל אדני שעירה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו הדרך בדרך שהרחיב
יעקב לעשו בו"

וצריך להבין:

א. מדוע לא הסביר הרמב"ם מה הכוונה ב"ירחיב לו הדרך"
כדרך שפירש זאת רש"י (בגמ' ע"ז כה): שאם היה צריך
לילך פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך.

ב. בגמ' נאמר כדרך שעשה יעקב לעשו, וכאן שינה וכתב
"כדרך שהרחיב יעקב".

ג. בגמ' נאמר הלשון "כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו
הרשע, והרמב"ם השמיט התואר רשע, וכתב רק יעקב
לעשו.

ד. כראיה על כך שיעקב הרחיב לעשו את הדרך הביא את
הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" ומדוע לא הביא
המשך הפסוק שממנו עיקר הראיה "ויעקב נסע סכותה".
והביאור בזה: בגמ' הנ"ל שהיא המקור להלכה זו, הובאו
כמה דינים שתוכנם הצורך בהירות מהגוי: "היו עולין
במעלה ... לא יהיה ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה
... ואל ישוח לפניו שמא ... כו", ומיד אח"כ הובא הדין
"שאלו להיכן הולך, ירחיב לו הדרך", ובהמשך הגמ'
מובאים שני סיפורים: האחד על לסטים שפגעו בתלמידי
ר"ע ושאלום לאן אתם הולכים וענו להם שהולכים למקום
רחוק יותר ופרשו באמצע וניצלו, והשני על רב מנשה
שפגעו בו גנבים ונהג כתלמידי ר"ע וניצל.

ונחלקו הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמ' ובגדר הסכנה
הנשקפת מגוי ש"שאלו לאן אתה הולך". הרמב"ם למד
שהדין "שאלו לאן אתה הולך" שייך ובהמשך לדינים
הראשונים שבגמ' המדברים בזהירות שיש לנקוט מהגוי
אבל אין מדובר כאן בסכנה וודאית ובמצב של ברי היזקא
ולכן מה שמותר לעשות במצב זה הוא ל"הרחיב הדרך"
כלומר להסביר לגוי שהדרך תארוך זמן רב בגלל עיכובים
שונים העלולים להיות וכו'.

אבל רש"י למד שהדין "ירחיב לו הדרך" קשור לסיפורים
שהובאו אח"כ בתלמידי ר"ע ורב מנשה ששם מדובר על
ליסטים וגנבים, וממילא ברי היזקא, לכן פירש הדין "ירחיב
לו הדרך" "יאמר לו שני פרסאות אני צריך לילך".

מעתה יובן גם מדוע לא פירש הרמב"ם מהו "ירחיב לו
הדרך" כי הוא דבר ידוע מסיפור התורה שגם שם הרחיב

(21 ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. (23) אם
השארים גלויים מותרים, אף-על-פי שיש בהם לחלוחית.
(24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה
לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא
אכל נחש. (25) תאנה יבשה. (26) ירושלמי תרומות פרק
ח, הלכה ג.

5 ד. אסור²⁷ לאדם לתן מעות²⁸ או דינרים²⁹ לתוך פיו,
6 שגמא יש עליהן רק נכש של מפי שחין או מצרעין³⁰
7 או זעה; שכל זעת אדם - סם המות, חוץ מזעת
8 הפנים.

(27) שם. (28) פרוטות. ושל נחשת הן. (29) של כסף.
(30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

9 ה. וכן לא יתן אדם פס יד³¹ תחת שחין³², שגמא
10 נגע בידו במצרע או בסם רע; שהידיים עסקניות³³.
11 ולא יתן התבשיל תחת המטה, אף על פי שהוא
12 עוסק בסעודה³⁴, שגמא ופל בו דבר המזיק והוא אינו
13 רואהו.

(31) כף ידו, ירושלמי שם. (32) בין הזרוע והצלעות מול
השכם. (33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: (34) והוא מיסב
על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

14 ו. וכן³⁵ לא ינעץ הספין בתוך האתרוג או בתוך
15 הצנון³⁶, שגמא ופל אדם על חדה וימות. וכן אסור
16 לאדם לעבר תחת קיר נטוי³⁷, או על גשר רעוע, או
17 לפגס לחרבה³⁸. וכן פל פיוצא באלו משאר הסכנות
18 - אסור לעבר במקומן.

(35) שם. (36) וכיצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן.
(37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: (38) ואחד
הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת
החורבה רעועה, ושגמא תיפול עליו, ברכות ג.

19 ז. וכן אסור ליהודי להתיחד³⁹ עם העובד פוכבים,
20 מפני שהן חשודים על שפיכות דמים. ולא יתלה
21 עמהן בדרך⁴⁰. פגע⁴¹ עובד פוכבים בדרך - מחזירו
22 לימינו⁴². היו עולין במעלה⁴³ או יורדים בירידה -
23 לא יהיה ישראל למטה ועובד פוכבים למעלה, אלא
24 ישראל למעלה⁴⁴ ועובד פוכבים למטה, שגמא ופל
25 עליו להמיתו. ואל ישח⁴⁵ לפניו, שגמא ירץ⁴⁶ את
26 גלגלתו.

(39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. (40) אף-על-פי
שעוברים שם אנשים. (41) נפגש. שם כה: (42) של
יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד מינתי מאשר בשמאלית.

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ד' כ"ב מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קעג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מוזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. ואסור להסתפר מהן ברשות היחיד⁶³, שפא¹² יתרגנו⁶⁴. אם היה אדם חשוב - מתר, מפני שמתירא¹³ להתרגו. ואם דמה⁶⁵ לעובד פוכבים שהוא אדם חשוב⁶⁶ פדי שפחד ממנו ולא יתרגנו - הרי זה מתר¹⁴ להסתפר ממנו.¹⁶

(63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. (64) במספריים או בתער שבידו. (65) התראה לפני הגוי. (66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אסור⁶⁷ למכור לעובדי פוכבים כל פלי המלחמה⁶⁸. ואין משחיתין להם את הזין⁶⁹. ואין מוכרין להן לא ספין⁷⁰, ולא קולרין⁷¹, ולא פבלים⁷² [של ברזל], ולא שלשלאות של ברזל הנדוּאָה⁷³, ולא דבִּים⁷⁴ ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. אבל מוכרין להן תריסין⁷⁵, שאינן אלא להגן⁷⁶.

(67) שם טו: (68) שמה ישתמשו בהם להרע ליהודים. (69) כגון סיף ורומח. (70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. (71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. (72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל רגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות. . ולא עששיות של ברזל. (73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זין, שם טז. (74) משנה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. (75) מגינים. (76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאולו כלי זינם.

יג. וכשם שאסור למכור לעובדי פוכבים, כך אסור למכור לישראל שמוכר לעובדי פוכבים⁷⁷. ומת⁷⁸ למכור פלי זין לחיל⁷⁹ של בני המדינה, מפני שהן מגינין על ישראל⁸⁰.

(77) שם טו: (78) שם טז. (79) לצבא. (80) שגרים באותה מדינה.

יד. כל שאסור למכור לעובדי פוכבים אסור למכור לישראל שהוא לסטים⁸¹, מפני שפמץא מחזיק יד⁸² עובדי עברה ומכשיליו⁸³. וכן כל המכשיל עור בדבר⁸⁴ והשיאו עצה⁸⁵ שאינה הוגנת⁸⁶, או שחזק ידי עובדי עברה, שהוא עור ואינו רואה דרך האמת⁸⁷ מפני תאות לבו⁸⁸ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ולפני עור לא תתן מכשל; הפא⁸⁹ לטל ממך עצה, תן לו עצה ההוגנת לו.⁹⁰

לו הדרך מצד חשש, ולא מצד שהיה בטוח שיזיקו כי חיבוקו ונישקו והתפייס עמו ומשום כך גם לא כתב "עשו הרשע" כי אין מדובר בברי היזקא. ובזה מובן מדוע גם לא ציטט הרמב"ם המשך הכתוב "ויעקב נסע סכותה" כי מזה יכול להיות משמע שצריך לשקר לגוי, לכן כתב רק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" שמשמעו שבוודאי יבוא אליו לשעיר אלא ש"הרחיב לו הדרך" והדבר יקח זמן רב. ויש לומר שלדעת הרמב"ם הסיפורים שהביאה הגמ' מלמדים דין נוסף (חוץ מ"שאלו לאן אתה הולך") שאם ברי היזקא צריך לשקר ולומר שהולך למקום רחוק יותר. ומה שלא כתב הרמב"ם דין זה, אולי יש לומר כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש בסגנון של דין והלכה כיהא סיפור מעשה. (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה.)

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 158)

(47) הגוי. (48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. (49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שעיר.

ט. אסור לקח רפואה מן העובדי פוכבים, אלא אם כן⁵⁰ נתיאשו ממנו שיחיה⁵¹. ואסור להתרפאת מן האפיקורוס⁵², ואף על פי שנתיאשו ממנו⁵³, שפא⁵⁴ ימשכו אחריו⁵⁴. ומת⁵⁵ לקח רפואה מן העובדי פוכבים לבהמה⁵⁵ או למפה שפגוף מבוהין⁵⁶, כגון מלוגמא⁵⁷ ורטיה⁵⁸. ואם היתה מפה של סכנה⁵⁹ - אסור לקח⁶⁰ ממנו. וכל מפה שמחללין עליה⁶¹ את השבת - אין מתרפאין מהם.⁸

(50) שמה יתן לו סם ממית, שם כז: (51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמה ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף-על-פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. (52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. (53) מן החולה שיחיה. (54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. (55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. (56) שאין בו סכנה. (57) תחבושת לחה. (58) תחבושת משוחה סממנים. (59) אפילו בגוף מבוהין. (60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מוזק, יוכל להרחיקו, שם. (61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. ומת⁶² לישאל⁶² לרופא עובד פוכבים, ויאמר לו: סם פלוגי יקה לך, וכן וכן תעשה; אבל לא יקח ממנו.⁹¹

(62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו

קעד שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ה' כ"ג מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 שְׁהִיָּה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמִּשְׁאַה⁵ - הָרִי זֶה מִצְוָה לְפָרֵק
9 מִעָלֶיהָ⁶. וְזוֹ מִצְוָה עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עֹבֵת תַּעֲזֹב עִמּוֹ⁷.

(2) שפגש. (3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. (4) לשאת לפי כוחותיה. (5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשה פטור. (6) את המשא. (7) עזור לו, ופירושו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו". וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כ"תצא רכב, ובבאמציעא שם.

10 ב. וְלֹא יִפְרֹק וַיִּנְיִחוּ נִבְהֵל⁸ וַיִּלֵּךְ, אֲלֵא יָקִים עִמּוֹ,
11 וַיִּחְזֹר וַיִּטְעֵן מִשְׁאוֹ עָלֶיהָ⁹; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶקֶם תִּקִּים
12 עִמּוֹ. זֶה מִצְוָה עֲשֵׂה אַחֲרָתָהּ¹⁰. וְאִם הִנִּיחוּ נִבְהֵל וְלֹא
13 פָּרֵק וְלֹא טָעֵן¹¹ - בָּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֹבֵר עַל מִצְוַת
14 לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה¹² אֶת חֲמוֹר אַחִיךָ.

(8) נפחד ודואג. (9) במקומו הנכון. (10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. (11) אפילו פרק, אבל לא טען. (12) "לא תראה זו מצות לא-תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה... רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות-עשה, 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רע.

15 ג. הִיָּה לָהֶן, וְהִבְהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבֵרוֹת - אֵינוֹ
16 מִטְמֵא¹³ לָהּ, כִּשֶּׁם שְׁאִינוֹ מִטְמֵא לְהָשִׁיב אַבְדָּה¹⁴.
17 וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן¹⁵ שְׁאִין דִּרְפוֹ לְטָעֵן וּלְפָרֵק - הוֹאִיל
18 וְאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ, פְּטוּר¹⁶.

(13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. (14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא-מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבדה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבדה אינו מתטמא משום שמצות-עשה של השבת אבדה אין בכוחה לדחות מצות לא-תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות-עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבדה פרק יא, הלכה יח. (15) חכם או אדם מכובד. (16) 'ספרי' שם; בבא-מציעא ל:

19 ד. זֶה הַפֶּלֶל¹⁷: כֹּל שְׂאֵלוֹ הִיתָה שְׁלוֹ הָיָה טוֹעֵן
20 וּפּוֹרֵק¹⁸ - הָרִי זֶה חֵיב לְטָעֵן וּלְפָרֵק בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם
21 הָיָה חֲסִיד וְעוֹשֶׂה לְפָנָיו מִשְׁוֹרֵת הַדִּין¹⁹, אֲפִלוּ הָיָה
22 הַנְּשִׂא הַגְּדוֹל²⁰ וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת
23 מִשְׁאַה שֶׁל תָּכֵן אוֹ קָנִים²¹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - פּוֹרֵק
24 וְטוֹעֵן עִמּוֹ²².

(17) שם. (18) מפני שחם על ממונו, לא היה חושש

(81) שודד, שם. (82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. (83) בעבירה, שולא הנשק יתכן ולא היה מעיו ללסטם את הבריות. (84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשול את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. (85) ונתן לו עצה. (86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. (87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. (88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רצט. (89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

1 טו. וְאִסּוּר⁹⁰ לְהִשְׂיֵא עֲצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ
2 לְעוֹבֵד רִשְׁעִי⁹¹. וְאֲפִלוּ לְהִשְׂיֵא עֲצָה שְׂיַעֲשֶׂה דָּבָר
3 מִצְוָה⁹², וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ⁹³ - אִסּוּר. וְלֹא נִתְּנָסָה⁹⁴
4 דְּנִיָּאל אֲלֵא עַל שֶׁהִשְׂיֵא עֲצָה לְנוֹכְדִנְצַר לִתֵּן צִדְקָה,
5 שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֶן מִלְּפָא מְלִכִּי יִשְׁפֹּר עַלְיָ⁹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם ... ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנוכדנצר ליתן צדקה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פי"ה ה"ה) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה-שאין-כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

(90) בבא-בבא ד. (91) אף-על-פי שהוא חייב במצוות. (92) כעצת דניאל לנוכדנצר שיעשה צדקה, שם. (93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. (94) שהשליכו אותו לגוב אריות. (95) עצתי תיטב בעיניך.

יום ה' כ"ג מרחשון ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שמצות-עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונאו כו'.

6 א. מִי שֶׁפָּגַע² בַּחֲבֵרוֹ בְּדֶרֶךְ, וּבִהְמָתוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת
7 מִשְׁאַה³, בֵּין שְׁהִיָּה עָלֶיהָ מִשְׁאֵה הָרְאוּי לָהּ⁴ בֵּין

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ה' כ"ג מרחשון - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(40) ולשון יתירה היא. (41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. (42) משמע, שהחוב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. (43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. (44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. (45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

(19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". (20) של בית-הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. (21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. (22) כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפניו משורת הדין, בבא-מציעא ל'.

ט. בהמת העובד פוככים והמשא של ישראל: אם היה העובד פוככים מחמר⁴⁶ אחר בהמתו - אינו זקוק לה⁴⁷; ואם לאו⁴⁸ - חייב לפרק ולטעון⁴⁹, משום צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל והמשוי של עובד פוככים - חייב לפרק ולטעון, משום צער ישראל⁵⁰. אבל בהמת העובד פוככים ומשא - אינו חייב⁵¹ להטפל בו, אלא משום איבה⁵².

ה. פרק וטען, וחרזה ונפלה - חייב לטען ולפרק פעם אחת, אפילו מאה פעמים²³; שנאמר: עזב תעזב, הקם תקים עמו²⁴. לפיכך צריך להדחות²⁵ עמו עד פרסה²⁶, אלא אם כן אמר לו בעל המשא: איני צריך לך.

(23) 'ספרי' כיתצא רכה; בבא-מציעא לא. לב. (24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא-מציעא פרק ב, משנה ט. (25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. (26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

ו. מאימתי יתחייב לפרק ולטען עמו? משיראהו ראיה²⁷ שהיא כפגיעה²⁸; שהרי נאמר 'פי תראה'²⁹, ונאמר 'פי תפגע'³⁰. וכמה? שיערו חכמים, משיהיה ביניהם³¹ מאתים וששים ושש אמה³² ושני שלישי אמה, שהוא אחד משבעה ומחצה במיל³³. היה רחוק ממנו יתר מזה - אינו זקוק לה³⁴.

(27) מרחוק. (28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא-מציעא לג. (29) ומשמעו אפילו מרחוק. (30) ומשמעו פנים בפנים. (31) בין הרואה ובין בעל המשא. (32) בערך 56 סנטימטר. (33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. (34) ופטור.

ז. מצוה³⁵ מן התורה לפרק עמו בהנם; אבל לטען עליו - הרי זו מצוה, ונוטל שכרו³⁶. וכן בשעה שמדדה עמו עד פרסה - יש לו שכר³⁷.

(35) בבא-מציעא לב. (36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף-על-פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. (37) אף-על-פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור-המתחיל ונוטל.

ח. מצא בהמת חברו רבוצה, אף על פי שאין הבעלים עמה - מצוה לפרק מעליה³⁹ ולטען עליה; שנאמר: עזב תעזב, הקם תקים - מפל מקום⁴¹. אם כן, למה נאמר 'עמו'⁴²? שאם היה בעל הבהמה שם, והלך וישב לו⁴³, ואמר לזה שפגע בו: הואיל ועליך מצוה, אם רצית לפרק לבדך פרק - הרי זה פטור, שנאמר: עמו. ואם היה בעל הבהמה זקן או חולה⁴⁴ - חייב לטען ולפרק לבדו⁴⁵.

(38) שיעזרו לו. (39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו.

(46) הולך אחר בהמתו. (47) שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף-משנה ו'דרישה ופרישה' חושן-משפט סי' ערב). (48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. (49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירוש: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף-משנה). (50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא-מציעא שם). (51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. (52) שלא תהיה איבת הגוי על הישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאוי של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף-משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן-משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חמרים⁵³ שרגליו של אחד מהן⁵⁴ רעועות⁵⁵ - אינן רשאים חבריו⁵⁶ להקדים⁵⁷ ולעבר מעליו⁵⁸. נפל⁵⁹ - רשאים לעבר מעליו⁶⁰.

(53) תוספתא בבא-קמא פרק ב. (54) כלומר, של חמור אחד מהם. (55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשירה. (56) בעלי החמורים. (57) ללכת קדימה. (58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. (59) ואינו יכול ללכת כלל. (60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. היה⁶¹ אחד טעון⁶² ואחד רוכב⁶³, ודחקו הדרך⁶⁴ - מעבירין את הרוכב מפני הטעון⁶⁵. אחד טעון

יד. השוֹנֵא שְׁנָאֵמַר בְּתוֹרָה⁸³ - לֹא מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם
הוא⁸⁴, אֵלָא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיכָן יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא
מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַתּוֹב אֹמְרִים⁸⁵ 'לֹא תִשָּׂא אֶת אַחִיד
בְּלִבְכֶּךָ? אֲמָרוּ חֲכָמִים⁸⁶: כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְכַדּוֹ⁸⁷ שְׁעֵבֶר
עֲבָרָה, וְהַתּוֹרָה בּוֹ וְלֹא חֲזֹר - הֲרִי זֶה מִצְוָה לְשָׂנְאוֹ⁸⁸,
עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מִרְשָׁעוֹ. וְאֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין
לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מִצְאוּ נִבְהַל בְּמִשְׁאֵו - מִצְוָה
לְטַעֵן⁸⁹ וּלְפָרֵק עִמּוֹ, וְלֹא יִנְיָחֵנוּ נוֹטָה לְמוֹת, שְׁמָא
יִשְׁתָּה בְּשָׂבִיל מְמוֹנוֹ וְיִבּוֹא לִידֵי סִפְנָה. וְהַתּוֹרָה
הַקְפִּידָה עַל נִפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל⁹⁰, בֵּין רְשָׁעִים בֵּין
צַדִּיקִים, מֵאַחֵר שֶׁהֵם נְלוּיִם אֶל ה' וּמֵאֲמִנִים בְּעֵקֶר
הַדָּת; שְׁנָאֵמַר: אָמַר אֱלֹהִים חֵי אֲנִי נָאִם ה' אֱלֹהִים
אִם אֲחַפֵּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְּרָכּוֹ
וְחִיָּה.

(83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג,
ה. (84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל
בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש
שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום
צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל
לדרוש שכר (כסף-משנה ע"פ 'תוספות' בבא-מציעא לב:
ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל
חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים
דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר
בפריקה. (85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על
לא-תעשה שבתורה, פסחים קיג: (86) רב נחמן בב יצחק,
שם. (87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום
עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית-דין,
כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז).
(88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר
(משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". (89) אף-על-פי
שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא-הדין
לטעינה. (90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵר נֶפֶשׁ בְּסִיעָתָא
דְּשָׂמָא
נִגְמַר סֵפֶר אֶחָד עֶשֶׂר, וְהוּא סֵפֶר נִזְיָקִין.
הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשָׁשִׁים: הַלְכוֹת
נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עֶשֶׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת גְּבִיָּה -
תְּשַׁע פְּרָקִים. הַלְכוֹת גְּזֵלָה וְאֲבָדָה - שְׁמוֹנֶה עֶשֶׂר
פְּרָקִים. הַלְכוֹת חֹבֶל וּמִזִּיק - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים.
הַלְכוֹת רוֹצֵחַ וְשֹׁמֵר נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פְּרָקִים.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תש"פ

ראשית חֲכָמָה קְנָה חֲכָמָה, וּבְכָל קִנְיָנָה קְנָה בִּינָה

סֵפֶר שְׁנַיִם עֶשֶׂר

וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת מְכִירָה. ב.

1 וְאֶחָד רִיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרִיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוֹן.⁶⁶
2 אֶחָד רְכוֹב וְאֶחָד רִיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרִיקָן מִפְּנֵי
3 הָרְכוֹב.⁶⁷ שְׁנִיָּה טְעוּנִין, שְׁנִיָּה רֹכְבִין, שְׁנִיָּה
4 רִיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בִּינִיָּה.

(61) תוספתא שם. (62) משא. (63) ובתוספתא: "ואחד
רכוב". (64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה.
(65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות
מאשר לטעון. (66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין
אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור
במהירות, אלא הטעון קודם. (67) מקדימים את הרכוב. זה
הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות.
[בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא
יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן
מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב,
וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

5 יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינּוֹת⁶⁸ הָעוֹבְרוֹת וּפּוֹגְעוֹת זֶה בְּזֶה, אִם
6 עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיָּהן בְּבֵת אֶחָת - טּוֹבְעוֹת⁶⁹, וְאִם בְּזֶה אֶחָד
7 זֶה - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְמָלִים הָעוֹלִים בְּמַעֲלָה גְבוּהָ
8 וּפּוֹגְעוּ זֶה בְּזֶה⁷⁰, אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיָּהֶם בְּבֵת אֶחָת -
9 נּוֹפְלִין⁷¹, וְאִם בְּזֶה אֶחָד זֶה⁷² - עוֹלִין; פִּיּוּצָה הֵן
10 עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֹׂאִינָה טְעוּנָה - תִּדְּחָה שְׂאִינָה
11 טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוּבָה⁷³ וְרוּחָקָה⁷⁴ - תִּדְּחָה
12 קְרוּבָה⁷⁵ מִפְּנֵי שְׂאִינָה קְרוּבָה. שְׁתֵּיָּהן רְחוֹקוֹת אוֹ
13 קְרוּבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֵלָן בְּדַחַק אֶחָד⁷⁶,
14 הֵטַל פְּשָׁרָה⁷⁷ בִּינִיָּהן, וְהֵן מַעֲלוֹת שְׁכָר⁷⁸ זֶה לְזֶה.
15 וּבְזֶה וּבִיּוֹצָא בּוֹ⁷⁹ נֶאֱמַר: בְּצִדָּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתָךְ.

(68) תוספתא שם, סנהדרין לב: (69) שתדחוף זו את זו.
(70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש
חודו של הר. (71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. (72) אם
אחד יחזור אחרונת ויפנה מקום לחבירו. (73) לנמל
שיצאה ממנו. (74) לנמל שיצאה ממנו. (75) משום
שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות.
(76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת
לפנות מקום לחברתה. (77) אם אינם יכולים להתפשר
מעצמם. (78) כפיצוי להשהייתה. (79) כגון בריא וחולה
- ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה,
והם מעלים שכר זה לזה.

16 יג. הַפּוֹגְעִים⁸⁰ בְּשָׁנִים⁸¹, אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ, וְאֶחָד
17 פָּרֵק מַעֲלִיו וְלֹא מִצָּא מִי שִׁיטָּעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לְפָרֵק
18 בְּתַחֲלָה, מִשּׁוּם צָעַר בְּעַלֵּי חַיִּים, וְאַחֵר כִּף טוֹעֵן.
19 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהְיוּ שְׁנֵיָּהֶם שׁוֹנְאִים אוֹ
20 אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׁוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב -
21 מִצְוָה לְטַעֵן עִם הַשׁוֹנֵא תַחֲלָה, בְּדִי לִכְף אֶת יָצְרוֹ
22 הָרָע⁸².

(80) הפוגש. (81) בבא-מציעא לב: (82) המצווה "לכוף
את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירים לה"י - יחידו של עולם.

משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניין בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהן התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחת ש"פ ויגש תשמ"ז)

(1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. (2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תנו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא-תעשה רנ). (3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). (4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). (5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פרק ראשון

(1) נתבאר בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. המקח אינו נקנה בדברים², ואפלו העידו עליהם עדים. פיצד? פית זה³ אגני מוכר לך, יין זה אגני מוכר לך, עבד זה אגני מוכר לך; ופסקו הדמים, ורצה הלוקח ואמר קניתי, ורצה המוכר ואמר מכרתי, ואמרו לעדים: הווי עלינו עדים שמכר זה ושלקח זה - הרי זה אינו כלום⁴, וכאלו לא היו ביניהם דברים מעולם⁵. וכן בנותן מתנה⁶ ומקבלה.

(2) בלי פעולת קניין. (3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. (4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". (5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.). כלומר, אי-קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחזור בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). (6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

1 הלכות זכיה ומתנה. ג. הלכות שפנים. ד. הלכות
2 שלוחין ושתפין. ה. הלכות עבדים. ו. המצוות
3 הנכללות בהן מפרשות בשמותן במקומן.

הלכות מכירה

5 יש בכללן חמש מצוות. אחת מצות עשה, וארבע
6 מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) דין מקח
7 וממכר. (ב) שלא יונה במקח וממכר². (ג) שלא יונה
8 בדברים³. (ד) שלא יונה גר צדק במקמו⁴. (ה) שלא
9 יונה בדברים⁵.

10 ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנין קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משווה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות, לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה..". וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח). "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה'. אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים: מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התווה לעולם התיקון. עולם התווה הוא בשני קווין על-דרך חסד וגבורה, וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות

החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז).

- ז. פיצד בשטר? כתב לו על הנזר או על החסר¹⁵ או על העלה: 'שדי נתונה לך'¹⁶, 'שדי מכורה לך'¹⁷ - בין שהגיע השטר לידו¹⁷ קנה. אף על פי שאין שם עדים כלל, ואף על פי שאין השטר שנה כלום¹⁸. במה דברים אמורים¹⁹? במוכר שדה מפני רעתה²⁰; אבל בשאר מקרקעות - אף על פי שהגיע שטר של מוכר לידו, ואפילו היו בו עדים - לא קנה²¹ עד שיתן את הדמים.

(15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראיה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו וזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). (16) במתנה. (17) של הקונה או מקבל המתנה. (18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). (19) שקונה בשטר לבד. (20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה קניין שהוא (קידושין שם). (21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

- ח. פיצד בחזקה²²? מוכר לו בית, מוכר לו שדה, או שנתן אותה במתנה - בין שנעל או גדר או פרץ כל שהוא, והוא שיועיל²³ במעשיו, הרי זה קנה. במה דברים אמורים? כשהחזיק בפני המוכר או הנותן²⁴ או הנותן²⁵; אבל שלא בפני המוכר או הנותן - צריך שיאמר לו 'לך חזק וקנה', ואחר כך, אם החזיק - קנה, אף על פי שאינו בפני הבעלים.

(22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף-משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. (23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. (24) ואז נחשבת שתיתקו כהסכמה. (25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לך חזק וקני.

- ט. המוכר בית לחברו ומסר לו את המפתח²⁶ - הרי זה כמי שאמר לו 'לך חזק וקנה'²⁷. וכן המוכר את הבור - בין שמסר לו דליו²⁸, הרי זה כמי שאמר לו 'לך חזק וקנה'. וכשהחזיק קנה.

(26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב

- ב. אבל אם נקנה המקח באחד מהדברים⁷ שהוא נקנה בהם - קנה הלוקח; ואין צריכין לעדים כלל⁸, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

(7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. (8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:). - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

- ג. ובמה יקנה המקח? המקרקעות - באחד משלושה דברים: בכסף, או בשטר, או בחזקה.

- ד. פיצד בכסף? מוכר לו בית, מוכר לו שדה, ונתן לו הדמים⁹ - קנה. במה דברים אמורים? במקום שאין פותבין את השטר; אבל במקום שדרבן לכתב שטר מוכר¹⁰ - לא קנה עד שיקתב את השטר¹¹. ואין קרקע נקנית בפחות משנה פרוטה.

(9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). (10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראיה (כסף משנה). (11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

- ה. התנה הלוקח ואמר: אם רציתי אקנה בכסף או אקנה בשטר¹², ונתן הכסף על תנאי זה - הרי זה קנה; ואין המוכר יכול לחזור בו מפני התנאי, והלוקח יכול לחזור בו עד שיקתב את השטר. וכן אם התנה המוכר¹³ כזה.

(12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א"ב) - אור שמח. (13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

- ו. האומר לחברו: תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך - בין שנתן קנה הבית מדין ערב¹⁴.

(14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום שישי כ"ד מרחשון - ספר קנין - הלכות מכירה קעט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 **לְאַרְבֵּה וּלְרַחֲבָה - אֵין הַלֹּחֶף זֶה מוֹעִיל פְּלוּם. וְאִם**
19 **שָׁבִיל שֶׁל פְּרָמִים מְכָר לוֹ - הוֹאִיל וְנִעְשָׂה לְהַלֹּחֶף**
20 **קָנָה בְּהַלֹּחֶף.**

(39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. (40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

21 **יֵד. וְכִמְהָ שְׁעוֹר רַחֵב הַדֶּרֶךְ שִׁיקָנָה בְּהַלֹּחֶף? אִם**
22 **הִיא מְסִים פְּמַחֲצוֹת⁴² - קָנָה פְּדֵי שְׁיִגְבִּיהַ רִגְלִי וְנִינִחַ**
23 **רִגְלִי בְּצִדָּה⁴³; וְאִם אֵין שֵׁם מַחֲצוֹת - קָנָה בְּרַחֵב פְּדֵי**
24 **שְׁתֵּיהֶן עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שְׂרִיגִים⁴⁴ וְיוֹסֵב בָּהֶן⁴⁵.**

(41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). (42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). (43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. (44) זמורות ענבים. (45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

25 **טו. הִיתָה⁴⁶ הַקֶּרֶקַע צְחִיחַ⁴⁷ סִלַּע, שְׂאִין בָּהּ לֹא גָדַר**
26 **וְלֹא פָרְצָה, וְאִינָה בַּת זְרִיעָה⁴⁸ - הָרִי הַחֲזָקָה שְׁקוֹנָה**
27 **אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פְּרוֹת אוֹ הַעֲמֵדָת בְּהִמָּה שֶׁם וְכִיּוֹצֵא**
28 **בָּזָה מְשָׁאֵר הַתְּשֻׁמִּישׁ⁴⁹.**

(46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראייה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. (47) יבש. (48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). (49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נו. לפי

הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. (27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. (28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

1 **י. פִּיצֵד הַמַּחְזִיק בְּנִעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמְכָר בֵּית אוֹ**
2 **חֲצֵר, וְהִיא הִפְתַּח פְּתוּחַ, וְנִעְלָה²⁹ הַלֹּחֶק אֶת הַפְּתַח**
3 **וְחָזַר וּפְתַח³⁰ - הָרִי זֶה הַחֲזִיק וְקָנָה; שְׁהָרִי**
4 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שְׁמוּשׁ הַמוֹעִיל³¹.**

(29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. (30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). (31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

5 **י.א. פִּיצֵד הַמַּחְזִיק בְּגִדִירָה³² כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן**
6 **שֶׁהִיא שֵׁם גָּדַר, וְהִיא עוֹלִין בְּנִתְחָת³³, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל**
7 **שֶׁהוּא וְהַשְּׁלִימָה לַעֲשָׂרָה³⁴, וְנִמְצָא שְׂאִין עוֹלִין אֶלָּא**
8 **בְּדִחָק³⁵ - הָרִי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הִיתָה שֵׁם**
9 **פָּרְצָה, וְהִיא נִכְנָסִים בָּהּ בְּדִחָק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל**
10 **שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרוּחַ - הָרִי הוֹעִיל וְקָנָה.**

(32) עשיית גדר. (33) בהרחבה. (34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף-משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. (35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

11 **י.ב. נָתַן צָרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחָבַר בּוֹ הַמִּים**
12 **לְשִׁדָּה³⁶, אוֹ נָטַל צָרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפְּתַח**
13 **בְּנִטְלָתוֹ³⁷ הַמִּים לְשִׁדָּה - הָרִי זֶה קָנָה. וְכֵן כָּל**
14 **פִּיּוּצָא בְּזָה³⁸.**

(36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. (37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. (38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרוֹר או נטל צרוֹר למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

15 **י.ג. הַמּוֹכֵר³⁹ שְׂדֵה לַחֲבֵרוֹ בְּצֵד שְׂדָהּ, אוֹ שְׁנִתְּנָה לוֹ**
16 **בְּמִתְּנָה - פִּיּוֹן שְׂדֵשְׁדֵּשׁ⁴⁰ אֶת הַמְּצָר שִׁבִּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת**
17 **וְנִעְשָׂו שְׁתֵּיהֶן כְּשִׂדָּה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 יט. המוכר לחברו עשר שדות בעשר מדינות -
20 בין שהחזיק באחת מהן קנה פלן⁵⁹. ואפלו היתה
21 אחת מהן הר גבוה ויהשנית מצולה⁶⁰, שהרי
22 תשמיש של זו אינה תשמיש של זו, אף על פי כן
23 בין שהחזיק באחת מהן קנה השאר.

(59) קידושין כז, מפני "שסנא דארעא חד הוא" (שם);
כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. (60) עמק.

24 כ. במה דברים אמורים? שנתן דמי פלן⁶¹; אבל אם
25 לא נתן דמי פלן - לא קנה אלא פנגד מעותיו⁶².
26 לפיכך, אם היו הכל במתנה - קנה פלן. וכן
27 בשכירות⁶³, בין שהחזיק באחת מהן קנה פלן כל
28 זמן השכירות. היו מקצת הקרקעות במקר ומקצתן
29 בשכירות - בין שהחזיק בין במקירה בין
30 בשכירות⁶⁴ קנה הכל⁶⁵.

(61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים
בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי
שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי
שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת
מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות.
(62) והמדובר כשאנו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם
תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח
הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. (63) תוספתא פרק ב
דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני
ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי
שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). (64) כלומר, בין
במכירה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא).
(65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תש"פ

פרק שני

31 (1) נתבאר בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם,
ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה
רצונית.

32 א. עבד פנעני - הרי הוא פקרקע² לקניה³, ונקנה
33 בפספ⁴ ובשטר או⁵ בחזקה⁶.

(2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו)
"והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה
אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן.
(3) כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט
ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. (4) משנה, שם.
(5) הכסף-משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחוזה"
בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף
ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר,
וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. (6) [חזן
משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם
עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר
(=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ה ו"ה.

פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה
קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

1 טז. המוכר שדה לחברו, ונכנס בה הלוקח וזרעה
2 או נרה⁵⁰, או שאסף פרות האילן או זמר⁵¹, וכל
3 פיוצא בדברים אלו - הרי זה קנה, שהרי החזיק,
4 ואין אחד מהן יכול לחזור בו. וכן אם אסף⁵² המוכר
5 סל של פרות ונתן ללוקח - קנה לוקח מיד בחזקה;
6 שהרי גלה דעתו שהקנה לו שדה זו קנין גמור
7 ונעשו פירותיה שלו.

(50) חרש אותה. (51) כרת ענפים מסויימים לחזק את
הנשארים. (52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים
(והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט),
וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

8 יז. העכו"ם⁵³ אינו קונה בחזקה⁵⁴, אלא בשטר הוא
9 שקונה עם נתינת הכסף. וישאאל הפא מחמת
10 העכו"ם⁵⁵ - הרי הוא פנעני, ואינו קונה אלא
11 בפשטר⁵⁶.

(53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש
שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען
ונטען הלכה ה). (54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו
לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות,
אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח
(מגיד משנה). (55) כלומר, הקונה מן הגוי. (56) מפני
שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער
על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו
שטר (כסף משנה).

12 יז. כל המקבץ לקרקע - הרי הוא פקרקע, ונקנה או
13 בכסף או בשטר או בחזקה. ואם אינו צריך לקרקע,
14 גגון ענבים העומדות לבציר⁵⁷ - הרי זה פמטלטלין
15 לקנין, ויש להן אונאה.

(57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין
רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם:
"אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול
יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם,
וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים,
ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי",
אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות,
- אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים
כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של
רבינו).

16 יח. פשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, פן
17 שכירות הקרקע נקנה בכסף לבד⁵⁸ או בשטר לבד
18 או בחזקה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

(58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את
שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של
השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן
קצה דיבור המתחיל וכשם).

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום - יום ש"ק כ"ה מרחשון - ספר קנין - הלכות מכירה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 אף על פי שאפשר להגביה אותה, לא הצרכוהו
19 להגביה²², מפני שמתחבטת²³ בארץ. ואם הגביה -
20 קנה. וההגבהה קונה בכל מקום²⁴. אבל המשיכה
21 אין קונין בה אלא בסמטא²⁵ או בחצר של שניהם,
22 ואין קונין בה ברשות הרבים ולא בחצר שאינה של
23 שניהם²⁶.

21 כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה
אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה,
וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף-משנה).
22 והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים
במשיכה (בבא-בבא פו:). 23 זה פירוש המילה:
"דסרכא" (שם:). 24 קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה
בירו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד ברה"ה, נקרא
ברשותו (סמ"ע קצו, ס"ק ג). 25 קרן זוית על יד רשות
הרבים (מגיד-משנה בפ"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט
בשם רש"י). 26 בבא-בבא פד:

24 ו. פיצד קונין את ההבמה במשיכה? אין צריך
25 לומר אם משיכה והלכה, או שרכב עליה והלכה
26 בו²⁷, שנקנה; אלא אפילו קרא לה ובאה, או
27 שהפישא²⁸ במקל ורצה בפניו - פיון שעקרה²⁹ יד
28 ורגל קנאה³⁰. והוא שימשך בפני הפעלים; אבל אם
29 משך שלא בפני הפעלים - צריך שיאמר לו קדם
30 שימשך לך משך וקנה³¹.

27 על-ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן
כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא
שתהלך בו". ובפ"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש
בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין.
כסף-משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבא-מציעא (ח:
ט.). 28 הכה אותה. 29 כלומר, ואין צורך שתלך מלא
קומתה, וכדעת תנא-קמא של ר' אחא (קדושין כב:).
ואף-על-פי שבספניה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן
פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד
ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא-בבא עה:). 30 כל
זה בברייתא שם. 31 בבא-קמא נב. וראה למעלה ה"ג,
ופ"א ה"ח.

31 ז. המוכר³² עדר לחברו או שנתן לו במתנה - פיון
32 שמסר לו משכונכית³³ - היא ההבמה המהלכת
33 בראש העדר³⁴ והכל נמשכים אחריה - אין צריך
34 לומר לו 'משך וקנה'; שמשירת בהמה זו כמי
35 שאמר לו 'לך משך וקנה'. וכיון שמשך לו העדר
36 קנה³⁵, ואף על פי שמשך שלא בפניו.

32 שם. 33 מכאן מציין הראב"ה שדרכי הקנין תלויים
בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34 כדעת רבי
יעקב שם. 35 אבל במשיכת המשכונכית לחוד אינו קונה
(סמ"ע קצו, ס"ק ט).

37 ח. האומר לחברו 'משך ותקנה'³⁶ או 'חזק ותקנה',
38 וכלוצא בדברים אלו, והלך ומשך או שהחזיק - לא

ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד
כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או
בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה בנתיבות המשפט/
סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

1 ב. ומה היא החזקה⁷ בקנין עבדים? שישתמש בהן
2 בדרך שמשתמשין בעבדים בפני רבו. פיצד? התיר
3 לו⁸ מנעלו או שהנעיל לו מנעלו, או שהוליך פליו
4 לבית המרחץ, או שהפשיטו⁹, או סכו¹⁰ או גרדו¹¹
5 או הלפישו, או הגביה את רבו - קנה¹². וכן אם
6 הגביה הרב את העבד - קנה¹³.

7 ברייתא בקידושין כב. אף-על-פי שדעת הרמב"ם
שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א ה"ט והט"ז) -
הדגיש כאן "בדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין
שום היכר שהוא עבד, שהרי גם שכיר ופועל עושים
מלאכתו, מה-שאין-כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה,
ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף-משנה). 8 רופף את
שורכי נעלו. 9 הסיר את בגדיו ממנו. 10 בשמן.
11 במגדרת. 12 כל אלה מטעם חזקה והשתמשות.
13 מטעם הגבחה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא
תהא חזקה גדולה מהגבחה, שהגבחה קונה בכל מקום". ויש
אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד
לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון
כו", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא
קנאו, אמר רבי שמעון כו" שפ"ז חולקים עליו חכמים
על רבי שמעון).

7 ג. תקפו¹⁴ והביאו אצלו - קנה; שהעבדים נקנין
8 במשיכה כזו¹⁵. אבל אם קרא לעבד ובא אצלו, או
9 שאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח, והלך
10 אצלו - לא קנה¹⁶, עד שימשכנו בתקיפה או
11 שישתמש בו, כמו שבארנו. ואם החזיק¹⁷ בו שלא
12 בפני הרב - צריך שיאמר לו 'לך חזק וקנה'¹⁸.

14 מימרא של שמואל, קידושין שם. 15 שהיא בתקיפה,
בעל-כרחו של עבד. 16 מפני שהעבד הוא בן דעת,
והולך ביוזמתו-הוא. 17 רבינו התחיל הלכה זו גם
במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון.
וראה ב'אבן האזל'. 18 ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן
ה"ו.

13 ד. עבד קטן - הרי הוא כבהמה¹⁹, וקונין אותו
14 בדברים שקונין בהן הבהמה ובדברים שקונין בהן
15 העבדים²⁰. לפיכך נקנה במשיכה אף על פי שלא
16 תקפו.

19 לפי שאין בו דעת. 20 כלומר בחזקה. דין זה יוצא
מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא
ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים
לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה
עבד קטן (מגיד-משנה).

17 ה. הבהמה, בין דקה בין גסה, נקנית במשיכה²¹.

מתוך מהדורת חזק

בהשגת הראב"ד. (42) אף-על-פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם-משנה). (43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

- י. המוכר בהמה לחבירו⁴⁴ או נתנה לו במתנה, ואמר
 'קנה אותה'⁴⁵ כדרך שבני אדם קונין: אם משך או
 הגביהה - קנה⁴⁶; אבל אם רכב עליה: אם בשדה -
 קנה, ואם בעיר - לא קנה; לפי שאין דרך בני אדם
 לרכב בעיר. לפיכך, אם היה אדם חשוב, שדרכו
 לרכב בעיר, או אדם מזלזל⁴⁷ ביותר, שאינו מקפיד
 על הלכותו בעיר רוכב, כגון המטפלין בגדול
 הבהמות או העבדים, או שהיתה אשה⁴⁸, או שהיה
 ברשות הרבים שהרבים דורסין שם⁴⁹ - הרי זה קונה
 ברכיבה. והוא שתהליך בו⁵⁰.

(44) בבא-מציעא ט. (45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. (46) שזהו דרך בני אדם. (47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). (48) "שאין בה כח לאחוז הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על-ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. ג. ו:]. (49) "דרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עובדי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על-ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצו, ס"ק ב. (50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא-אם-כן הולכת על-ידו, ראה למעלה הלכה ו.

- קנה; שמשמע תקנה להפא³⁷, ועדין לא הקנה לו.
 אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו 'לך חזק וקנה'
 או 'משך וקנה', וכיוצא בדברים אלו, שמשמען
 שיקנה עתה בעת שישמשך או יחזיק.

(36) לשון עתיד. (37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני?" הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא-הדין ש"תקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם-משנה.

- ט. האומר לחבירו 'משך פרה זו ולא תקנה אלא
 לאחר שלשים יום', ומשך - לא קנה³⁸. ואם אמר
 לו 'קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום' - קנה³⁹,
 ואפילו היתה עומדת באגם⁴⁰ ביום שלשים⁴¹. שזה
 כמי שהקנה אותו מעתה על תנאי⁴². נעשה התנאי
 - נתקיים הקנין. וכל האומר⁴³ 'על מנת' - כאומר
 'מעכשיו' דמי.

(38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. (39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. (40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד-משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף-משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך. (41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל", וכן הגירסא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה מרחשון ה'תש"פ

יום שני כ' מרחשון ה'תש"פ

מצות לא תעשה סא.

- המצוה הס"א — האזהרה שהזהרנו שלא לעבור על
 שבועת בטוי, והוא אמרו: תעלה: "ולא-תשבעו בשמי
 לשקר" (ויקרא יט, יב). ושבועת בטוי היא שגשבע על
 דברים שאפשר לנו לעשותם או שלא לעשותם בלי

יום ראשון י"ט מרחשון ה'תש"פ

מצות עשה קמח.

- המצוה הקמ"ח — הצווי שצטוינו בשלוח הקן,
 והוא אמרו: תעלה: "שלח תשלח את-האם ואת-הבנים
 תקח לך" (דברים כב, ז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 בשלמות פסק אחרון מחלין.

שָׁוֵא, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשָּׂא אֶת-שְׁמִי ה' אֱלֹהֶיךָ 44
לְשׁוֹן" (שמות כ, ז), וְהוּא שִׁישְׁבַע עַל מַחֲזִיב הַמַּצִּיאוֹת 45
שֶׁהוּא בְּהַפֵּךְ מִמָּה שֶׁהוּא בְּאָמַת (כגון נשבע על היום שהוא 46
לילה), או עַל דָּבָר מִן-הַנִּמְנָעוֹת (הבלתי אפשרי) שֶׁהוּא 47
מַצִּי, או שִׁישְׁבַע לְבַטֵּל מַצְוָה מִן-הַתּוֹרָה. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע 48
עַל דָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין עָלָיו מַחְלָקַת וְלֹא וְכוּת לְשׁוֹם אָדָם 49
מִן-הַמְּלֻמָּדִים, כְּגוֹן שִׁישְׁבַע בַּה' שֶׁכֹּל-הַנִּשְׁחָט יָמוּת — 50
הָרִי גַם זֶה נִשָּׂא שֵׁם ה' לְשׁוֹן, וְלִשְׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שבועות) 51
(כט): "אִיזוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוֵא? נִשְׁבַּע לְשׁוֹנוֹת אֶת-הַיָּדוּעַ 52
לְאָדָם וְגו'". וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — לֹקֵה, 53
וּבִשְׁגָגָה — פְּטוּר, כִּשְׁאֵר חֲזִי לְאוֹיֵן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְשֵׁם 54
אָמְרוּ, כְּלוּמַר בְּשְׁבוּעוֹת: "זוֹ הִיא שְׁבוּעַת שָׁוֵא שֶׁחֲזִיבִין 55
עַל זְדוּנָה מְכוּת וְעַל שְׁגָגָתָה פְּטוּר", וְשֵׁם נִתְבָּאֵרוּ דִּינִי 56
מַצְוָה זֹה. 57

יום רביעי כ"ב מרחשון ה'תש"פ מצות לא תעשה רמח. רמט.

הַמַּצְוָה הַרְמ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּכַפּוֹר 58
בְּחֻבוֹת שֶׁאֵנָּה חֲזִיבִים וּבִפְקוּדוֹת שֶׁהִפְקִדוּ אֲצִלָּנוּ, וְהוּא 59
אָמְרוּ: "וְלֹא-תִכְחָשׁוּ" (ויקרא יט, יא), וְנִתְבָּאֵר שֶׁבְּמִמּוֹן 60
הַפְּתוּב מְדַבֵּר. וְלִשְׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: 61
"וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל-שִׁקְרָא" (שם ה, כב) לְמַדְנוּ עֲנִשׁ, 62
אֲזִהְרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומַר: "לֹא תִכְחָשׁוּ". וְכִבֵּר יָדַעַת 63
שֶׁהַכּוֹפֵר בְּפִקְדוֹן פְּסוּל לַעֲדוֹת אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, 64
לִפִּי שֶׁעָבַר עַל אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִכְחָשׁוּ". וְכִבֵּר 65
נִתְבָּאֵרוּ שֵׁם דִּינִי מַצְוָה זֹה בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת 66
שְׁבוּעוֹת. 67

הַמַּצְוָה הַרמ"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִשְׁבוּעַת שִׁקְרָא 68
שֶׁאֵנָּה נִשְׁבָּעִים אוֹתָהּ לְכַפּוֹר חֹב הַקְּבוּעַ עָלֵינוּ, וְהוּא 69
אָמְרוּ: "וְלֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ" (שם יט, יא), כְּגוֹן אִם 70
כֹּפֵר בְּפִקְדוֹן — הָרִי עָבַר עַל אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא- 71
תִכְחָשׁוּ"; וְאִם נִשְׁבַּע עַל כְּפִירָתוֹ — עָבַר עַל אָמְרוּ: 72
"לֹא-תִשְׁקְרוּ". וּבִסִּפְרָא (פרשת קדושים שם): "וְלֹא- 73
תִשְׁקְרוּ" מִהַ תִּלְמוּד לומַר? לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִשְׁבַּע עַל- 74
שִׁקְרָא" לְמַדְנוּ עֲנִשׁ, אֲזִהְרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומַר: "לֹא- 75
תִשְׁקְרוּ". וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינִי מַצְוָה זֹה בְּפִרְקָה ה' מִשְׁבוּעוֹת 76
(טו): "וְשֵׁם נִתְבָּאֵר שֶׁהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת שִׁקְרָא עַל כְּפִירַת מִמּוֹן 77
— עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לְאוֹיֵן: מִשּׁוֹם "לֹא-תִשְׁבָּעוּ בְּשִׁמִּי לְשִׁקְרָא" 78
(שם, יב) וּמִשּׁוֹם "לֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ". 79

יום חמישי כ"ג מרחשון ה'תש"פ מצות עשה ז.

הַמַּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְהִשְׁבַּע 80
בְּשִׁמּוֹ יִתְעַלֶּה בְּזִמָּן שֶׁנִּצְטַוְנוּ לִכְפֹּר לְקִים אִיזָה דָּבָר אוֹ 81
לְשַׁלֵּל, לִפִּי שִׁישְׁבַע בְּזֶה רִוּמָמוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה וְכִבֵּר וּגְדֻלָּה, 82

1 מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דָּבָר מִהֶם שֶׁנִּצְטַוְנוּ אוֹ שֶׁלֹּא
2 נִעֲשֶׂהוּ — הָרִי אֵנָּה חֲזִיבִים לְקִים מִה שֶׁנִּשְׁבָּעֵנוּ עָלָיו.
3 וְהִזְהַרְנוּ מִלְּעִבּוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא-
4 תִשְׁבָּעוּ בְּשִׁמִּי לְשִׁקְרָא". וּבִגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא). אָמְרוּ:
5 "אִיזוֹהִי שְׁבוּעַת שִׁקְרָא? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף —
6 מסלף — עוֹבֵדָה שֶׁנִּעֲשֶׂתָה כְּבֵר. כְּגוֹן נִשְׁבָּע: "לֹא אֲכַלְתִּי" —
7 ואכל), וְתִקְנֵנוּ אֶת-זֶה וְאָמְרוּ: "אִימָא: נִשְׁבַּע וְהַחֲלִיף"
8 כְּלוּמַר: שֶׁנִּשְׁבָּע עַל דָּבָר (שִׁיעֲשֶׂהוּ בַּעֲתִיד) וְעֲשֶׂה הַפֶּךְ
9 מִמָּה שֶׁנִּשְׁבָּע עָלָיו. וְשֵׁם נִתְבָּאֵר בְּפִרְקָה ג' מִשְׁבוּעוֹת וְגַם
10 בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה (ג), שֶׁשְׁבוּעַת שִׁקְרָא — הִיא אִי-קִיִּים
11 שְׁבוּעַת כְּטוּי, וְהוּא אָמְרָם: "שְׁבוּעַת שִׁקְרָא הִכִּי דְמִי?"
12 (ומפרש רבינו את קושיית הגמרא:) כְּלוּמַר: אִיךָ הִיא שְׁבוּעַת
13 שִׁקְרָא שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כִּי פִירוּשָׁה שֶׁל קוּשִׁית
14 הַגְּמָרָא) לִפִּי שִׁזְוִיהִי (על-פי) פְּנוֹת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שֵׁם
15 (וממשיכה הַגְּמָרָא) — "אִי גִימָא (אם נאמר שזוהו כִּאשֶׁר
16 נִשְׁבָּע) שֶׁלֹּא אוֹכַל וְאָכַל — הֵתָם מַעֲשֶׂה עָבַד (עֲשֶׂה
17 מַעֲשֶׂה); אֲלֹא דִאָּמַר: אוֹכַל וְלֹא אָכַל — הֵהוּא מִי לְקִי
18 וְהָא אֶתְאָמַר עֲלֶה וְכוּ'" (בבלי אופין: ממהלך הַגְּמָרָא שֶׁם
19 מִשְׁתַּמֵּעַ שֶׁאִי קִיִּים שְׁבוּעַת כְּטוּי הִיא הַהִגְדָּרָה שֶׁל שְׁבוּעַת
20 שִׁקְרָא). הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה, אִם הוּא מִזִּיד — לֹקֵה (גם
21 אִם אֵין בוֹ מַעֲשֶׂה — מִלִּימוּד מִיחוּד): וְאִם הוּא שְׁוֹגֵג —
22 מִכִּיָּא קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַצְוָה ע"ב
23 מִמַּצְוֹת עֲשֶׂה (שִׁיעוּר קצ), וְהוּא אָמְרוּ בְּפִרְקָה ג' מִשְׁבוּעוֹת
24 (כא): "זוֹהִי שְׁבוּעַת כְּטוּי שֶׁחֲזִיבִין עַל זְדוּנָה מְלָקוֹת וְעַל
25 שְׁגָגָתָה קָרְבֵּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד", וְשֵׁם נִתְבָּאֵרוּ דִּינִי מַצְוָה זֹה.
26 וְדַע שֶׁזֶה שֶׁאֶמְרָתִי בְּמַצְוָה זֹה שֶׁהַמִּזִּיד בָּהּ חֲזִיב מְלָקוֹת,
27 אֵין זֶה מוֹרָה שִׁישְׁבַע אִיזוֹ עֲבָרָה שֶׁחֲזִיבִים עָלֶיהָ מְלָקוֹת
28 אֲפִילוּ בְּלִי זְדוּן, אֲלֹא כָּל-מְקוֹם שֶׁתִּשְׁמַעֲנִי אוֹמֵר עַל אִיזוֹ
29 עֲבָרָה שֶׁחֲזִיבִים עָלֶיהָ מְלָקוֹת — בֵּין בְּמַה-שֶׁקָּדַם וּבֵין
30 בְּמַה-שֶׁיָּבִיאוֹ לְקַמֵּן — דַּע שֶׁאֵינוֹ חֲזִיב בְּכָף אֲלֹא אִם הוּא
31 מִזִּיד דִּקְאָה, בְּעִדִּים וְהַתְרָאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִתְּנַאי הַעֲדִים
32 וְהַתְרָאָה בְּמִסְכַּת סְנִיחֵרִין (כא): אֲכַל הַשְׁוֹגֵג אוֹ הָאֲנוֹס
33 אוֹ הַמִּטְעָה — אֵינוֹ חֲזִיב כָּלֵל, לֹא מְלָקוֹת וְלֹא כֶּרֶת,
34 כָּל-שֶׁפֶן מִיתַת בֵּית דִּין. וְזֶה נִוְהַג בְּכָל-הַמַּצְוֹת, וְדַע זֹאת.
35 אֲכַל נִבְאֵר בְּמִקְצַת הַמַּצְוֹת וְנִאמַר, שֶׁהַמִּזִּיד חֲזִיב מְלָקוֹת
36 אוֹ מִיתָה, (לִפִּי) שֶׁהוּא חֲזִיב קָרְבֵּן אִם הוּא שְׁוֹגֵג בְּאוֹתוֹ
37 חֲטָא — (לִפִּי) שֶׁלֹּא כָּל-חֲטָא חֲזִיבִים עַל שְׁגָגָתוֹ קָרְבֵּן
38 (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על זדונו מלקות
39 או מיתתה): אֲכַל כֵּן מִהַ שֶׁחֲזִיבִים עָלָיו כֶּרֶת אוֹ מְלָקוֹת
40 וּמִיתַת בֵּית דִּין אֵין חֲזִיבִים בְּכָף אֲלֹא בְּעִדִּים וְהַתְרָאָה
41 וְיָדוּעַ שֶׁהַתְרָאָה אֵינָה אֲלֹא לְהַבְחִין בֵּין שְׁוֹגֵג לְמִזִּיד.
42 וְדַע כָּלֵל זֶה וְאֵל תִּבְקֵשׁ מִמֶּנִּי לְחֹזֵר עָלָיו.

יום שלישי כ"א מרחשון ה'תש"פ מצות לא תעשה סב.

43 הַמַּצְוָה הַס"ב — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת

ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
מ"מוצא שפתיך"), אלא הפננה היא מה שהזכרתי לך
בהכנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל
מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא
אמר ותעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג).
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות
ונדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו).
כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם
את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יפטור עצמו, אם יש
לו ספק במה-שאמר.

יום ש"ק כ"ה מרחשון ה'תש"פ

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקיים כל מה-
שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר
וצדקה וקרן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
וכיוצא בזה — והוא אמרו ותעלה: "מוצא שפתיך
תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפיר חלקו
את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין
(לעצמו), מכל-מקום הפננה היוצאת מכל מה-שהזכירו
לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
תעשה קנו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך
— מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא
ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
מ"מוצא שפתיך"), אלא הפננה היא מה שהזכרתי לך
בהכנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל
מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא
אמר ותעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג).
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות
ונדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו).
כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם
את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יפטור עצמו, אם יש
לו ספק במה-שאמר.

והוא אמרו ותעלה: "ובשמו תשבע" (דברים י, ב).
ובפרוש אמרו (שבועות לה): "אמרה תורה השבע
בשמו, ואמרה תורה אל-תשבע", כלומר: כמו
שהשבועה שאינה צריכה מזוהרים עליה והיא מצות
לא-תעשה, כך השבועה בעת הצורך מצוים עליה והיא
מצות עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מכל-
הנבראים, כגון: המלאכים והכוכבים אלא אם כן אמר
זאת בנסח של השמטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות
השמש", וכונתו "באמתות אלוהי השמש". ועל דרך זו
נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו כאילו
אומר הנשבע "באלהי משה", "במי ששלח את-משה"
(ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אבל כשאין
הנשבע מכוין לךף ונשבע באחד הנבראים מתוך אמונה
שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי
זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא
בבבלי (סוכה מה): "כל-המשתף שם שמים עם דבר
אחר — נעקר מן-העולם". ולענין זה נתפנו הכתוב
באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותחס
את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש
תמורה (ג): מניין שנשבעין לקיים את-המצוה? שנאמר:
ובשמו תשבע.

יום שישי כ"ד מרחשון ה'תש"פ

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקיים כל מה-
שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר
וצדקה וקרן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
וכיוצא בזה — והוא אמרו ותעלה: "מוצא שפתיך
תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפיר חלקו
את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין
(לעצמו), מכל-מקום הפננה היוצאת מכל מה-שהזכירו
לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
תעשה קנו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "מוצא שפתיך
— מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא

אעוררו על ההכרח לקבוע לימוד בפנימיות התורה, אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שאם בכל הזמנים ובכל המקומות היה
הכרח בזה, על-אחת-כמה בתקופתנו ובמדינה זו ביחוד.

ממכתב כ"ד מר-חשוון, תש"כ

ירמיה פרק כה א"ב

א הַדְבָר אֲשֶׁר־הָיָה עַל־יְרֵמְיָהוּ עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הַרְבֵּעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הָיָה הַשָּׁנָה הָרִאשִׁית לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: ב אֲשֶׁר דִּבֶּר יְרֵמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה וְאֵל
כָּל־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר: ג מִן־שָׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה לִיאֲשִׁיָּהוּ בֶן־אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה זֶה
שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי וְאִדְבַּר אֵלֵיכֶם אֲשֶׁכֶּם וְדִבַּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם: ד וְשָׁלַח יְהוָה
אֵלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִאִים הַשֶּׁכֶם וְשָׁלַח וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְלֹא־הִפִּיתֶם אֶת־אָזְנוֹכֶם לִשְׁמָע: ה לֵאמֹר
שׁוּבוּ־נָא אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמִרַע מַעַלְלֵיכֶם וּשְׁבוּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם וּלְאֲבוֹתֵיכֶם
לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: ו וְאַל־תֵּלַכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים לְעַבְדָּם וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְלֹא־תִכְעִסוּ אוֹתִי
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְלֹא אֶרַע לָכֶם: ז וְלֹא־שָׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן (הַכַּעֲסוּנִי) הַכְעִסְנִי בְּמַעֲשֵׂה
יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם: ח לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת יְעַן אֲשֶׁר לֹא־שָׁמַעְתֶּם אֶת־דְּבָרִי: ט הֲנִי שָׁלַח וְלִקְחָתִי
אֶת־כָּל־מִשְׁפָּחוֹת צֶפֶן נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עֲבָדִי וְהִבְאֵתִים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְעַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשָׂמַתִּי לְשָׁמָה וְלִשְׂרָקָה וּלְחַרְבוֹת עוֹלָם:
י וְהִאֲבִדְתִּי מֵהֶם קוֹל שֹׁשׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֶּלֶה קוֹל רָחִים וְאוֹר נֵר: יא וְהִיתָה כָּל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְחַרְבָּה לְשָׁמָה וְעֲבָדוֹ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל שְׁבָעִים שָׁנָה: יב וְהָיָה כְּמִלְאוֹת שְׁבָעִים שָׁנָה
אֶפְקֹד עַל־מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֶת־עוֹנֶם וְעַל־אָרֶץ פְּשָׁדִים וְשָׂמַתִּי אוֹתוֹ לְשָׂמֹמֹת
עוֹלָם:

רש"י

עשרה וארבע של בנו הרי שלוש ועשרים: אשכים ודבר.
ל' הווה הייתי משכים ומדבר תמיד: (י) קול רחים.
סימן הוא לסעודת ברית מילה על שם שטוחנין
ושוחקין לה סממנין לרפואה: אור נר. סימן משתה, כך
שנינו בסנהדרין:

(א) בשנה הרביעית. שנה שנתחתם גזר דינם שיגלו
ושישתו כוס החימה כמו שאמור בענין קח את כוס וגו'
וקודם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולי ישובו ולא
יתחתם גזר דינם: (ג) שלש ועשרים. יאשיהו מלך
שלשים ואחת צא מהם שנים עשרה שנה נשארו תשע

מצודת ציון

(ג) אשכים. מלשון השכמה והוא ענין זרז: (ו) ארע. מלשון
רעה: (ח) יען. בעבור: (ט) והחרמתי. ענין הרג ואבדון כמו
כי החרם תחרים (דברים כ): לשמה. ענין תמהון: לשרקה.
ענין השמעת קול בקיבוץ שפתים ונעשה על דבר חשוב
שנחרב: ולחרבות. מלשון חורבן: (יב) כמלאות. ענין
השלמה כמו ובמלאות ימי טהרה (ויקרא יב): אפקוד. ענין
זכרון:

מצודת דוד

(א) על ירמיהו. אל ירמיהו: ליהוקים. למלכות יהוקים:
(ב) על כל עם. אל כל עם: (ג) ליאשיהו. למלכות יאשיהו:
זה שלש ועשרים שנה. י"ט שנה בימי יאשיהו כי מלך ל"א
שנים וד' בימי יהוקים בנו הרי כ"ג: היה דבר ה' אלי. דיבר
בי הנבואה: ואדבר. ואני דברתי אליכם הנבואה והייתי
משכים ומדבר ר"ל אני הייתי זרזי לומר הנבואה אבל אתם
לא שמעתם: (ד) ושלח ה'. ועוד שלח ה' שאר נביאים והיה
משכים ומשלח בזריות רב ואתם לא שמעתם: ולא וכו'. כפל
הדבר במ"ש: (ה) לאמר. ר"ל הלא כל הנבואות היו

לטובתכם לאמר שובו עתה כל איש מדרכו וכו' ובעבור זה תשובו על האדמה וכו': למן עולם. ר"ל מעת הנתינה עד עולם:
(ו) במעשה ידיכם. באילילים העשויים במעשה ידיכם: ולא ארע לכם. לא אעשה עמכם רעה: (ז) ולא שמעתם. עם כי הדבר
היה לטובתכם לא שמעתם כו': למען הכעיסני. לא היה זה אלא למען הכעיסני וכו' וההכעסה תהיה באמת לרע לכם: (ט) הנני
שולח. ר"ל אעיר לבות עכו"ם שונות מפאת צפון: עבדי. ר"ל עושה שליחותי בדבר זה: סביב. היושבים סביבות א"י:
והחרמתי. את כולם אחרים ואשימם לתמהון ולהיות שורקין עליהם ועד זמן רב יהיו חרבים: (י) והאבדתי וכו'. ר"ל לא
ישמע עוד קול ששון וכו': קול חתן. קול שמחת חתן: קול רחים. מגודל הרעה לא ימצאו תבואה לטחון ברחים: ואור נר.
מחסרון השמן ישובו באפלה: (יא) הגוים האלה. היושבים סביבות א"י: (יב) כמלאות. כאשר יהיה נשלם שבעים שנה: אפקוד.
אזכור עליהם עונם: ועל הגוי ההוא. זה בבל:

קהלת פרק י יח

יח בעצלותים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית: יט לשחוק עשים לחם ויין ישמח חיים והכסף יענה את הפל: כ גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל (הכנפים) כנפים יגיד דבר:

רש"י

אין סעודה לפיכך לא יתעצל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא: (כ) גם במדעך מלך. אפי' במחשבותיך בלא דבור, גם אפילו מלך אל תקלל לא תרגיז למלכו של עולם, ד"א כמשמעו מלך בשר ודם: עוף השמים. נשמה הנתונה כך שסופה לעוף על השמים: ובעל כנפים. מלאך המלוכה אותך כעניין שנאמר (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך ולפי משמעו העוברים והשבים, יש לך לדאוג מכל בריה שמא יש שומעים ויגיד לאחרים:

(יח) בעצלותים ימך המקרה. כשאדם מתעצל ואינו מתקן פרצה קטנה שבתקרת הבית: ימך המקרה. ישפל הבנין המקרה את הבית והמסכך עליו: ידלף. יטפטף דלף גשמים, כלומר כשישראל מתעצלים בתורה הם נמקים ובית גאון עוזם חרב ומך: (יט) לשחוק עשים לחם. לחדוות מזמזמי חתנים ומלכים עושים סעודה וסתם סעוד' גדולה קרויה לחם כמו דאת אמר (דניאל ה) בלשצר מלכא עבד לחם רב: ויין. משקין בסעודה אשר ישמח החיים: והכסף יענה את הכל. אם אין כסף

מצודת ציון

(יח) בעצלותים. מלשון עצלות, ורוצה לומר ידיים עצלות, ולזה אמר בלשון רבים: ימך. ענין עניות ודלות. כמו כי ימוך אחיך (ויקרא כה כה): המקרה. התקרה המסכך על הבית: ידלף. ענין הזלה וטפטוף. כמו דלף טורד (משלי כז טו): (יט) לשחוק. ענין שמחה וחדוה: לחם. סעודה גדולה קרוי בשם לחם. וכן עבד לחם רב (דניאל ה א): חיים. רוצה לומר בריאים. כמו עד חיותם (יהושע ה) שרוצה לומר עד שנתרפאו ונעשו בריאים: יענה. מלשון עניה והשבת שאלה, ואמר בלשון שאלה ומליצה. ודוגמתו אענה את השמים וגו' (יהושע ב כג): במדעך. בדעתך ובמחשבתך: תקלל. מלשון קלות ובזיון:

מצודת דוד

(יח) בעצלותים. בעבור ידיים עצלותים נעשה תקרת הבית מך ודל, רוצה לומר שמתקלקל התקרה אם בעליו מתעצלים לתקנו בכל עת: ובשפלות ידים. בשביל שמשפיל ידיו למטה ואינו מרים אותם לעשות בהם מלאכת תיקון הגג, אזי יטפטף אל הבית מי גשמים. וכפל הדבר במלות שונות: (יט) לשחוק. על שמחה לבדה עושים סעודה גדולה אבל בזולת שמחה אין דרך לעשותה, ויין משמח את החיים לבדם, רוצה לומר בני אדם בריאים כי לחלשי הטבע יזיק היין ומביא עוד עצבון: והכסף. אבל הכסף ישיב את הכל למלאות שאלת כולם, כי הכל צריכים אל הכסף בין על שמחה בין זולתה, בין בריא ובין חלש וכולם שואלים עליו וממלא הוא שאלתם. ומוסב על המקרא שלפניו מה שמגנה את העצלות, ואמר הלא הכסף צריך לכל, ובעבור העצלות הלא יחסר לו: (כ) גם

במדעך. אפילו במחשבתך אל תקלל את המלך ולא תחשוב שאין מי יודע מחשבתך להלשין אותך לפני המלך: ובחדרי משכבך. באחד מחדרי משכבך מקום שאין שם איש: עשיר. על פי רוב משלה יד העשיר לעשות רעה אל המקללו: כי עוף השמים. רוצה לומר חיש מהר יהיה נודע לו כאילו עוף השמים הולין אליו את קול הקללה. ואף אם קלל במחשבה, מכל-מקום ימצא מי שיבין הדבר ברמיזתו ויגיד לו: ובעל כנפים. הוא עוף השמים. וכפל הדבר במלות שונות: יגיד דבר. רוצה לומר דבר הקללה: יא (א) שלח לחמך על פני המים. ולא תחשוב שהמים יוליך אותו למרחוק למקום שלא תמצא אותו כי ברבות הימים תמצאנו. והוא ענין משל לומר תן מלחמך אף למי שתחשוב עליו שלא תראנו עוד לקבל ממנו הגמול כי אחר ימים רבים תקבל ממנו תשלום גמול:

האדם נצטווה לעשות התלוי בו בדרך הטבע והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות. צריך למצוא רופא מומחה במקצוע, וביותר בכזה שיש אצלו ניסיון רב במקצוע שאז בקל יותר יקבע את הטיפול המתאים.

ממכתב י"ז מ"חשוון, תש"כ

ב ואלו אם עלו, לא ירדו: הֵלֵן, וְהַטָּמֵא, וְהַיּוֹצֵא, וְהַנִּשְׁחַט חוץ לִזְמָנוֹ, וְחוץ לְמִקְוָמוֹ, וְשֶׁקֶבְלוֹ פְּסוּלִים, וְיָרְקוּ אֶת דָּמּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁנִּשְׁחַטָּה בְּלִילָה, שֶׁנִּשְׁפָּךְ אֶת דָּמָהּ, וְשִׁינָּא דָּמָהּ חוץ לְקִלְעִים – אִם עָלְתָהּ, תֵּרַד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לֹא תֵרַד, שֶׁהָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּקִדְשׁ – תִּקְדָּשׁ מִקְבְּלוֹ, לֹא הָיָה פְּסוּלוֹ בְּקִדְשׁ – אִין תִּקְדָּשׁ מִקְבְּלוֹ.

ג אלו לא היה פסולין בקדש: הַרֹבֵעַ, וְהַנֶּרְבֵּעַ, וְהַמִּקְצֵה, וְהַנֶּעֱבֵד, וְהַתֵּנֶן, וְהַמַּחֲוִיר, וְהַפְּלָאִים, וְהַטָּרְפָּה, וְהַיּוֹצֵא דֶפֶן, וּבְעָלֵי מוֹמִין. רַבִּי עֲקִיבָא מְכַשֵּׁיר בְּבָעְלֵי מוֹמִין. רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: דִּוְחָה הָיָה אָבָא אֶת בְּעָלֵי מוֹמִין מֵעַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ.

ד כִּשֶׁם שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, כִּךָּ אִם יֵרְדוּ לֹא יֵעָלוּ. וְכֵלָן שֶׁעָלוּ חַיִּים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – יֵרְדוּ. עוֹלָה שֶׁעָלְתָה חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – תֵּרַד. שִׁחְטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – וַיִּפְשִׁיט וַיִּנְתַּח בְּמִקְוָמָהּ.

פירוש ברטנורא

ב הֵלֵן. בין דם בין אימורים שלנו לילה חוץ למזבח: ר' יהודה אוֹמֵר שֶׁנִּשְׁחַטָּה בְּלִילָה כִּי אִם עָלְתָה תֵּרַד. דְּכַתִּיב זֹאת תֹּרֶת הָעוֹלָה הִיא הָעוֹלָה, זֹאת הָעוֹלָה, הִרִי כָאן שְׁלֹשָׁה מִיעוּטִים, מִיעוּט נִשְׁחַטָּה בְּלִילָה וּשְׁנִשְׁפָּךְ דָּמָהּ וּשִׁינָּא דָּמָהּ חוץ לְקִלְעִים, שֶׁאִם עָלְתָה תֵּרַד: ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר לֹא תֵרַד. דְּרִישׁ זֹאת תֹּרֶת הָעוֹלָה, תֹּרֶת אֶחָת לְכָל הָעוֹלִים שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. וְהִלְכָה כִּי יְהוּדָה:

ג מְכַשֵּׁיר בְּבָעְלֵי מוֹמִין. דָּאם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. וְדוּקָא בְּרוּקִין שְׁבַעֲיָן וְכִינּוּצָא בְּהֵן הַכֹּשֵׁר ר' עֲקִיבָא, הוֹאִיל וְהֵן כְּשֵׁרִים לְכַתְּחִילָה בְּעוֹפּוֹת. אֲבָל בְּמַחוּסֵר אֲבֵר דְּפִסּוּל בְּעוֹפּוֹת, לֹא: דִּוְחָה הִיא אָבָא אֶת בְּעָלֵי מוֹמִין. שֶׁאִם עָלוּ דִּוְחָה הִיא אוֹתָן כְּלֹאֲחֵר יֵד וְלֹא הִיא מוֹרִידֵן דֶּרֶךְ בּוֹיָן בְּפִרְהֶסְיָא, וְכֵאֵל פְּלִיג אֲתַנָּא קְמָא דִּאֲמֹר יֵרְדוּ. וְהִלְכָה כְּרַבִּי חֲנִינָא בִּן אֲנְשִׁינּוֹס:

ד כִּשֶׁם שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. אֲבָל הֵךְ פְּסוּלִין דַּתְּנָן בְּהוּ לֹא יֵרְדוּ קֵאִי: כִּךָּ אִם יֵרְדוּ. לֹאֲחֵר שֶׁעָלוּ, לֹא יֵעָלוּ עוֹד: וְכֵלָן שֶׁעָלוּ חַיִּים בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. ר' עֲקִיבָא קָאֲמֹר לֵה דְּמַכְשִׁיר בְּבָעְלֵי מוֹמִין. וְמוֹרָה שֶׁאִם עָלוּ חַיִּים בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יֵרְדוּ, שֶׁאִין הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ בְּעָלֵי מוֹמִין חַיִּים: עוֹלָה שֶׁעָלְתָה חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ תֵּרַד. בְּעוֹלָה כְּשֶׁרָה מִיָּרִי, וְדִבְרֵי הֶכֶל. וְלֹא נִקְטָה לֵה אֵלֶּא מִשּׁוֹם סִיפָא, לְלִמּוּדֵךְ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ מִקּוֹם רָאוי לְהַפְשֵׁט וְנִתּוּחַ הִיכָא דְּעֵבֵר וּשְׁחִטָּה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ:

משניות מבוארות – קהתי

אֵלֹא לֹא הָיָה פְּסוּלִין בְּקִדְשׁ: הַרֹבֵעַ – שוֹר שֶׁרַבַּע אִשָּׁה, וְהַנֶּרְבֵּעַ – בַּהֲמָה שֶׁנִּרְבַּעָה לֵאשִׁי, וְהַמִּקְצֵה – הַמּוּפְרָשׁ לְצוּרֶךְ עֲבוּדָה זֹרָה, וְהַנֶּעֱבֵד – שֶׁעֲבָדוּ אוֹתוֹ לִשְׁם עֲבוּדָה זֹרָה, וְהַתֵּנֶן – בַּהֲמָה שֶׁנִּתְּנָה אֲתָנָן לְזוּנָה, וְהַמַּחֲוִיר – בַּהֲמָה שֶׁהִמִּירוּ אוֹתָהּ בְּמַחֲוִיר כְּלָב, וְהַפְּלָאִים – כִּגְוִן הַנּוֹלֵד מִתִּישׁ וְרַחֵל, וְהַטָּרְפָּה – כִּגְוִן דְּרוֹסֶת חַיָּה, וְהַיּוֹצֵא דֶפֶן – שֶׁלֹּא נוֹלֵד דֶּרֶךְ הָרֵחַם אֵלֶּא יֵצֵא דֶּרֶךְ דּוֹפֵן הָאֵם, וּבְעָלֵי מוֹמִין – כֹּל אֵלֹא נִפְסְלוּ לְקִרְבֵּן קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁחַטוּ: הֵלֵכֶן אִם נִשְׁחַטוּ לְקִרְבֵּן וְעָלוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ, יֵרְדוּ. רַבִּי עֲקִיבָא מְכַשֵּׁיר בְּבָעְלֵי מוֹמִין – שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. וְדוּקָא בְּמוֹמִים שֶׁכְּשֵׁרִים לְכַתְּחִילָה בְּעוֹפּוֹת, כִּגְוִן דּוֹק שְׁבַעֲיָן, אֲבָל בְּמַחוּסֵר אֲבֵר שֶׁפְּסוּל בְּעוֹפּוֹת, אִם עָלָה יֵרֵד. רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: דִּוְחָה הָיָה אָבָא אֶת בְּעָלֵי מוֹמִין מֵעַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ – שֶׁאִם עָלוּ הִיא דִּוְחָה אוֹתָם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ כְּלֹאֲחֵר יֵד, וְלֹא הִיא מוֹרִידֵן בְּפִרְהֶסְיָא דֶּרֶךְ בּוֹיָן. וְכֵן הִלְכָה.

י ו ש נ י

באור משנה ד

כִּשֶׁם שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ – כֹּל אוֹתָם הַפְּסוּלִים שֶׁנִּמְנוּ לְמַעַלָּה בְּמִשְׁנָה ב, כִּשֶׁם שֶׁדִּינָם הוּא, שֶׁאִם עָלוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵרְדוּ וַיִּקְרִיבוּם שֵׁם, כִּךָּ אִם יֵרְדוּ – מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֹאֲחֵר שֶׁעָלוּ, לֹא יֵעָלוּ – עוֹד עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵלָן שֶׁעָלוּ חַיִּים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – בְּמִשְׁנָה הַקְּדוּמָּה שֶׁנִּינוּ: "רַבִּי עֲקִיבָא מְכַשֵּׁיר בְּבָעְלֵי מוֹמִין" (שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ), וְכֵאֵה מִשְׁתַּנָּה לְהַשְׁמִיעַ, שֶׁאִף לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא, כֹּל בְּעָלֵי מוֹמִים שֶׁעָלוּ חַיִּים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, יֵרְדוּ – וְלֹא יִשְׁחַטוּ אוֹתָם, שֶׁאִין הַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ בְּעָלֵי מוֹמִים חַיִּים (גִּמְרָא). עוֹלָה – כְּשֶׁרָה, שֶׁעָלְתָה חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הַקִּרְבָּנוֹת, אֵלֶּא שֶׁנִּקְטָה הַמִּשְׁנָה עוֹלָה מִשּׁוֹם עֲנִין הַפֶּשֶׁט וְנִיתּוּחַ שֶׁבְּסִיפָא, תֵּרַד – מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא יִשְׁחַטָּה שֵׁם. וְאִמָּנָם מִן הַתּוֹרָה מוֹתֵר לְשַׁחֲטָה שֵׁם לְכַתְּחִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כ, כא): "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחָתָה עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ", אֲבָל חֲכָמִים אֲסִרוּ לְשַׁחֲטָה לְכַתְּחִילָה אֶת הַקִּרְבָּנוֹת בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁמֶא הַבַּהֲמָה תִּרְבִּץ גְּלִילִים. שִׁחְטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – אִם עֲבַר וּשְׁחַט אֶת הָעוֹלָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שׁוֹב אֵינָה יוֹרֶדֶת, אֵלֶּא וַיִּפְשִׁיט וַיִּנְתַּח

י ו ש נ י

באור משנה ב

מִשְׁתַּנָּה מוֹנָה דְּבָרִים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ.

וְאֵלֹא אִם עָלוּ, לֹא יֵרְדוּ – שֶׁקִּדְּשָׁם הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁלְּמַדְנוּ, בְּמִשְׁנָה הַקְּדוּמָּה: הֵלֵךְ – כִּגְוִן אִימּוּרִים שֶׁלֵּנוּ כֹּל הַלֵּילָה חוץ לְמִזְבֵּחַ, וְנִפְסְלוּ לְהַקְרִיבָה, וְהַטָּמֵא – אִימּוּרִים שֶׁנִּטְמָאוּ, וְהַיּוֹצֵא – חוץ לְעוֹרָה, וְהַנִּשְׁחַט חוץ לְזְמָנוֹ – זֶבַח שֶׁנִּשְׁחַט עַל מִנְתַּל לְזוּרוֹק דָּמוֹ אוֹ לְהַקְטִיר אוֹ לְאֲכוֹל מִמֶּנּוּ חוץ לְזְמָנוֹ, וְחוץ לְמִקְוָמוֹ – אוֹ שֶׁנִּשְׁחַט עַל מִנְתַּל לְזוּרוֹק דָּמוֹ אוֹ לְהַקְטִיר אוֹ לְאֲכוֹל מִמֶּנּוּ חוץ לְמִקְוָמוֹ, וְשֶׁקֶבְלוֹ פְּסוּלִים, וְיָרְקוּ אֶת דָּמּוֹ – שֶׁשִּׁנִּינֵי לַעִיל (ב, א) שְׁפּוֹסִלִים אֶת הַזֶּבֶחַ: כֹּל אֵלֹא אִם עָלוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ, לֹא יֵרְדוּ, וּמִקְרִיבִים אוֹתָם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁנִּשְׁחַטָּה בְּלִילָה – בַּהֲמָת קִדְשִׁים שֶׁנִּשְׁחַטָּה בְּלִילָה, וְהִיא פְּסוּלָה, שֶׁכָּתוּב (ויקרא ז, לח): "בְּיוֹם צוּתוֹתָ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קִרְבָּנֵיהֶם", וּמִכָּאֵן שֶׁשּׁוֹחֲטִים בְּיוֹם וְלֹא בְּלִילָה; שֶׁנִּשְׁפָּךְ אֶת דָּמָהּ, וְשִׁינָּא דָּמָהּ חוץ לְקִלְעִים – שֶׁנִּפְסַל הָדֵם, אִם עָלְתָה – הַבַּהֲמָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, תֵּרַד – וְאֲסוּר לְהַקְרִיבָהּ. בְּגִמְרָא מְבֹאֵר, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ אֶת הַכָּתוּב (ויקרא ז, ב): "זֹאת תֹּרֶת הָעוֹלָה, הִיא הָעוֹלָה". הִרִי כָאן שְׁלוּשָׁה מִיעוּטִים: "זֹאת", "הִיא", "הָעוֹלָה" – לְמַעַט שְׁלוּשָׁה פְּסוּלִים אֵלֹא, שֶׁהוּאִיל וְנִפְסְלוּ קוֹדֵם שֶׁנִּזְוֶק הָדֵם, אִם עָלוּ יֵרְדוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לֹא תֵרַד – אִף זֶה שֶׁנִּשְׁחַטָּה בְּלִילָה אוֹ שֶׁנִּשְׁפָּךְ דָּמָהּ אוֹ שִׁינָּא דָּמָהּ חוץ לְקִלְעִים, אִם עָלְתָה לֹא תֵרַד, שֶׁהָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּקִדְשׁ – כֹּל קִרְבֵּן שֶׁנִּפְסַל בְּעוֹרָה, תִּקְדָּשׁ מִקְבְּלוֹ – שֶׁאִם עָלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵרֵד; לֹא הָיָה פְּסוּלוֹ בְּקִדְשׁ – שֶׁנִּפְסַל לְפָנֵי הַשְּׁחִיטָה, אִין תִּקְדָּשׁ מִקְבְּלוֹ – וְאִפְּלוּ עָלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, יֵרֵד. רַבִּי שְׁמַעוֹן דּוֹרֵשׁ: "זֹאת תֹּרֶת הָעוֹלָה" – תּוֹרָה אֶחָת לְכָל הָעוֹלִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. וְתִיבַת "זֹאת" בָּאָה לְמַעַט דְּבַר שֶׁלֹּא הִיא פְּסוּלוֹ בְּקוֹדֶשׁ.

באור משנה ג

מִשְׁנָה זֶה הִיא הַמִּשְׁךְ הַמִּשְׁנָה הַקְּדוּמָּה, וְהִיא מוֹנָה פְּסוּלִים שֶׁלֹּא נִפְסְלוּ בְּקוֹדֶשׁ, וְאִם עָלוּ יֵרְדוּ.

ה ואלו אם עלו ירדו: בשר קדשי קדשים, ובשר קדשים קלים, ומותר העמר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות, והקטרת. הצמר שבראשי כבשים, והשער שבזקן תישים, והעצמות, והגידים, והקרנים, והטלפים; בזמן שהן מחברים – יעלו, שנאמר (ויקרא א, ט): "והקטיר הכהן את הכל המזבחה". פירשו – לא יעלו, שנאמר (דברים יב, כו): "ועשית עליהם הבשר והדם".

ו וכלם שפקעו מעל גבי המזבח – לא יחזיר. וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח. אברים שפקעו מעל גבי המזבח, קדם לחצות – יחזיר, ומועלין בהן; לאחר חצות – לא יחזיר, ואין מועלין בהן.

ז כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו, כך הכבש מקדש. כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן, כך הכבש מקדש.

פירוש ברטנורא

ה ואלו אם עלו ירדו. ואפילו הן כשרים וטהורים. משום דלא שייך בהו מזבח כלל: בשר קדשי קדשים כו'. דלאכול קיימו ולא למזבח: והקטורת. לא ראוייה היא למזבח החיצון: הצמר שבראשי כבשים. גרסינן. ורישא דבבא אחרייתא היא, ובהדי עצמות וגידין קתני לה ומשפט אחר להם. הצמר שבראשי כבשים, של עולה. שהראש אינו בכלל הפשט וקרב עם עורו, והכי אמרינן בשחיטת חולין (כ"ז ע"ב), מנין לרבות את הראש שכבר הותו בשחיטה שאע"פ שאינו בכלל הפשט ישנו בכלל הקטרה, תלמוד לומר את הראש. ויש צמר בגובה ראשו של כבש אצל ערפו, וכן השער שבזקן התישים בזמן שהן מחוברים, כולן עולים:

ו וכולם. בין פסולים שעלו דתנן בהו לא ירדו, בין עצמות וגידין שהעלן מחוברים ואכלתם האש: ופקעו מעל המזבח. לארץ. אסקלט"ר בלע"ז: לא יחזיר. אין צריך להחזיר: וכן גחלת שפקעה. אין צריך להחזיר: אברים שפקעו כו'. אי דאית בהו ממש, שבשרם ניכר, אפילו לאחר חצות נמי יחזיר, דלא הוי עיכול. ואי דלית בהו ממש, שנשרפו כולן ונעשו גחלת, אפילו קודם חצות לא יחזיר. אלא הכא במאי עסקינן כגון שנתקשו מחמת האש ששלטה בכולן ונשרפו ולא נעשו פחם אבל כעצים יבשים הם מתוכם: קודם לחצות ולאחר חצות. ילפינן מקרא דכתיב כל הלילה עד הבוקר, ממשמע שנאמר כל הלילה אינו ידוע שעד הבוקר, אלא תן בוקר לבוקרו של לילה, שאין צריכין להיות עוד על המוקד, ואיזה בקר נוסף על בוקרו של לילה שאין צריכין להיות עוד על המוקד, זה חצות. דבוקר של לילה הוא עמוד השחר: ומועלין בהן. דאכתי בני מזבח ניטרו: ואין מועלין בהן. דכיון דהוו מעוכלים הוו להו דבר שנעשית מצותו ואין מועלים בו:

ז הכבש מקדש. דכתיב (שמות מ) ומשחת את המזבח וגו', את, לרבות את הכבש: הכלים מקדשים. דבכלים נמי כתיב (שם ל) כל הנוגע בהם יקדש: כלי

משניות מבוארות – קהתי

י ו ש ל י ש י

באור משנה ו

במשנה ד שנינו: "כשם שאם עלו לא ירדו, כך אם ירדו לא יעלו". משנתנו מוסיפה ללמד, שאם ניתזו מעל גבי המזבח מחמת האש, אין מחזירים אותם.

וְכֻלָּם – בין פסולים שעלו על המזבח, שרינם שלא ירדו, בין עצמות וגידין וקרניים וטלפיים שהעלם כשהם מחוברים, כפי ששנינו במשנה הקודמת, שפקעו מעל גבי המזבח – שנבקעו על ידי האש וניתזו מעל גבי המזבח ונפלו על הרצפה, לא יחזיר – אין צריך להחזירם (ברטנורא). וכן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח – שניתזה מן האש שעל גבי המזבח, אין צריך להחזירה למזבח. אברים שפקעו מעל גבי המזבח, קדם לחצות – אם פקעו לפני חצות הלילה, יחזיר – אותם למזבח, ומועלין בהן – הנהנה מהם בשוגג, חייב להביא קרבן מעילה, לפי שעד חצות הלילה לחם המזבח הם ועדיין לא נעשתה מצותם. לאחר חצות – אבל איברים שפקעו לאחר חצות הלילה, לא יחזיר – אין צריך להחזירם למזבח, ואין מועלין בהן – הנהנה מהם אינו חייב קרבן מעילה, שהואיל והם קצת מעוכלים, נעשתה כבר מצותם, ואין מועלין בדבר שנעשתה מצותו. בגמרא מבואר, שאם עדיין ניכר בשרם של האיברים שפקעו מעל גבי המזבח, אפילו לאחר חצות יחזיר, לפי שאינם מעוכלים; ואם כבר נשרף הבשר שעליהם ונעשו גחלת, אפילו קודם חצות לא יחזיר. ברם, משנתנו עוסקת בכגון שנתקשה הבשר מחמת האש ונעשה כעץ יבש, אבל עדיין לא נעשה פחם, שלא נעכל אלא במחוץ ולא מבפנים, ובכגון זה באה המשנה ללמד, שקודם חצות יחזיר, ואילו לאחר חצות לא יחזיר, שהואיל והאיברים נעכלו קצת, הרי כבר נעשתה מצותן. ובגמרא למדים מן המקרא, שלאחר חצות אין צריכים להיות עוד על המוקד.

באור משנה ז

משנה זו באה ללמד שלא רק המזבח אלא גם הכבש מקדש, וכן גם כלי השרת מקדשים את הראוי להם, כפי שיבואר.

כִּשְׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לוֹ – כמבואר במשנה א, כִּךְ הַכֶּבֶשׁ מְקַדֵּשׁ – שאם עלה על הכבש של המזבח דבר הראוי

במקומה – שכן בעולה כתוב (ויקרא א, ו): "והפשיט את העולה (יפשיט עורה) ונתח את אותה לנתחיה". וכיון שנשחטה בראש המזבח, יפשיטנה שם ונתחנה לנתחיה בשביל להקטירם שם.

באור משנה ה

משנתנו מונה דברים שאינם ראויים כלל למזבח, והיינו שאינם עומדים בכלל להקרבה, ולכן אם עלו על המזבח, מורידים אותם.

וְאֵלּוּ – הדברים המנויים לקמן, אִם עָלוּ – על המזבח, יֵרְדוּ – אפילו הם כשרים וטהורים: בִּשְׂרֵי קִדְשֵׁי קִדְשִׁים – כגון בשר חטאת ואשם, וּבִשְׂרֵי קִדְשִׁים קְלִים – כגון בשר שלמים, וּמוֹתֵר הָעֶמֶר – במסכת מנחות מבואר, שהעומר שהיו מקריבים בששה עשר בניסן היה בא עשרון (נעשירית האיפה שעוורים) משלוש סאים (שהיו קוצרים שלוש סאים שעוורים ומנפים אותן בשלוש עשרה נפה עד שהוציאו מהם עשרון אחד מובחר). והשאר היה נפדה ונאכל לכל אדם; את העשרון היו מקריבים ככל מנחה, שהיו מקטירים ממנו קומץ על המזבח, והמותר (מותר מנחת העומר) נאכל לכהנים (משנה מנחות י, ד), וּשְׂתֵי הַלֶּחֶם – שמביאים בחג השבועות, וְלֶחֶם הַפָּנִים – שתיים עשרה חלות שעורכים כל שבת על שולחן הזהב בהיכל (ויקרא כד, היט), וּשְׂרֵי מִנְחֹת – שכל אלו לאכילה עומדים ולא להקרבה על המזבח, וְהַקְטֵרֶת – שעלתה על המזבח החיצון, ואינה ראויה אלא על מזבח הזהב שבהיכל; כל אלו, אם עלו ירדו. הַצֶּמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כִבְשִׁים – של קרבנות עולה, שכן הראש אינו בכלל הפשט וקרב עם עורו; ויש צמר בגובה ראשו של כבש אצל ערפו, וְהַשְּׂעִר שֶׁבְּזִקְנוֹ תִּישִׁים – של קרבנות עולה, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְרָנִים, וְהַטְּלָפִים; בְּזִמְנָן שֶׁהֵן מְחַבְּרִים – לבשר העולה, יַעֲלוּ – יקריבו אותם עם אברי העולה, שֶׁנֶּאֱמַר – בעולה: "והקטיר הכהן את הכל המזבחה" – בא הכתוב לרבות כל אלו כשהם מחוברים. פִּרְשׁוּ – כל אלו מבשר העולה, לא יַעֲלוּ – שאין מקריבים אותם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִשִּׂיתָ עֲלֵיהֶם הַבֶּשֶׂר וְהָדָם" – ודרשו מכאן, שבזמן שפרשו מן הבשר, אין מקריבים אלא הבשר והדם, ולא הצמר והשער והעצמות והגידים והקרנים והטלפיים.

הַפְּלִים מְקַדְּשִׁים: כָּלִי הֵלַח מְקַדְּשִׁין אֶת הֵלַח, וּמִדּוֹת הֵיבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הֵיבֵשׁ. אִין כָּלִי הֵלַח מְקַדְּשִׁין אֶת הֵיבֵשׁ, וְלֹא מִדּוֹת הֵיבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הֵלַח. כָּלִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְבּוּ, אִם עוֹשִׂים הֵם מַעֲיִן מְלֹאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵם שְׁלָמִים – מְקַדְּשִׁין; וְאִם לֹא – אִין מְקַדְּשִׁים. וְכָלִי אִין מְקַדְּשִׁים אֵלָּא בְּקֹדֶשׁ.

פ ר ק ע ש י ר י

א כָּל הַתְּדִיר מִחֲבֵרו – קוֹדֶם אֶת חֲבֵרוֹ: הַתְּמִידִים קוֹדְמִין לְמוֹסָפִין, מוֹסָפֵי שֶׁבֶת קוֹדְמִין לְמוֹסָפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מוֹסָפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדְמִין לְמוֹסָפֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנָאֻמֵּר (במדבר כח, כג): "מִלְכָּד עֲלֵת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה".

ב וְכָל הַמְּקַדֵּשׁ מִחֲבֵרו קוֹדֶם אֶת חֲבֵרוֹ: דֵּם חֲטָאת קוֹדֶם לְדֵם עוֹלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְרֻצָּה. אֲבָרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין

פירוש ברטנורא

הֵלַח. קִעְרוֹת וּמוֹרוֹקוֹת לְדָם וְלִיֵּן וּלְשֹׁמֶן: מִדּוֹת הֵיבֵשׁ. שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל יֵבֶשׁ הֵיוּ שֶׁם, עֶשְׂרוֹן, וְחֲצִי עֶשְׂרוֹן: שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהָיוּ שְׁלָמִים. שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כִּשְׁהָיוּ שְׁלָמִים. וּמִיּוֹ כָּל כָּלִי שֶׁרַת שֶׁנִּקְבּוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אִין מִתְקַנֵּין שֶׁבִּרְהֵן אֵלֶּא עוֹשִׂים אוֹתָן חֲדָשִׁים. וְכֵן סָכִין שֶׁנִּפְגַּם אִין מִשְׁחִיזִין אוֹתוֹ לְהַסִּיר הַפֶּגֶם. וּבְגֵדֵי כְּהוֹנָה שֶׁנִּתְלַכְכוּ אִין מִכַּבְּסִין אוֹתָן אֵלֶּא עוֹשִׂים חֲדָשִׁים וּמִנִּיחִין אֵלֶּי לְצוֹרֵךְ פְּתִילוֹת שֶׁל מְנוּרָה וְשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה. וְכָל כֵּךְ לְמֹה, לִפִּי שֶׁאִין עֲנִיּוֹת בִּמְקוֹם עֲשִׂירוֹת. וּמוֹצֵב שֶׁנִּפְגַּם פְּסוּל. וְכָל פְּגִימָה הַפּוֹסֶלֶת בִּסְכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה, פּוֹסֶלֶת בְּמִזְבֵּחַ. וְכָל זֶמֶן שֶׁהִמְצִיב פָּגוּם כָּל קֹדֶשִׁים הִנְשַׁחֲמִין בַּעֲזוּרָה כּוֹלֵם פְּסוּלִין, דְּכֹתִיב (שם ב) וַחֲבַת עֲלִיוֹ אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ, וְאִי אִפְשָׁר לֹמַר מִקְרָא כִּשְׁמַעְנוּ שֶׁהָיוּ שְׁחִיטָה קֹדֶשִׁים בַּעֲזוּרָה הָיָה וְלֹא עַל הַמְצִיבָה, אֵלֶּא עֲלִיוֹ, כְּלוּמַר כָּל זֶמֶן שֶׁהוּא שֶׁלֵּם אֹתָהּ זֹכֵב וְאִין אֹתָהּ זֹכֵב כִּשְׁהוּא פָּגוּם. וְכָל קֹדֶשִׁים הִנְמַצִּיִּים בַּעֲזוּרָה בִּשְׁעָה שֶׁהִמְצִיב פָּגוּם אֵעִ"פּ שֶׁנִּשְׁחַמְּנוּ בִּכְשֻׁרָתָם, כּוֹלֵם פְּסוּלִים. וְאִפְּלִי שִׁירֵי מִנְחוֹת אֵינֶם נִכְאָלִים, דְּכֹתִיב (ויקרא י') וְאִכְלֹה מִצּוֹת אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדוֹ בּוֹמֵן שֶׁהִמְצִיבָה שֶׁלֵּם וְלֹא בּוֹמֵן שֶׁהוּא פָּגוּם:

י א כָּל הַתְּדִיר מִחֲבֵרוֹ קוֹדֶם אֶת חֲבֵרוֹ. דְּכֹתִיב מִלְכָּד עֲלֵת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד. מִכְּדִי כְּתִיב מִלְכָּד עֲלֵת הַבֶּקֶר, הַעֲשִׂיָה כְּבֵר מִשְׁמַע, מִיָּנָה שֶׁמַּעֲנִין דְּחִמְדִּין קוֹדְמִין לְמוֹסָפִין, אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד לְמַחֲלֵי, פְּשִׁיטָא דְּעוֹלֶת הַבֶּקֶר עוֹלֶת הַתְּמִיד הִיא, אֵלֶּא תֵּלָה לֶךְ מַעֲם הַקְּדַמְתָּהּ בְּתִדְרִירוֹת כְּדִי שֶׁתִּלְמֹד לְשֹׂאֵר תְּדִירִין שִׁקְדִּימֹו. דְּמִשּׁוּם הָיָה גּוֹפֵה לֹא הוּא צִירָךְ לְפִירוּשִׁי:

ב דֵּם חֲטָאת קוֹדֶם לְדָם עוֹלָה. אִם שֶׁנִּהְיָ שְׁחִיטָתוֹ וְעוֹמְדִין לְיוֹרֵק: שֶׁהוּא מְרֻצָּה. מִכְּפַר עַל חֵיבִי כְּרִיתוֹת שֶׁצָּרִיכִים רִצּוֹ נְדוּל: אֲבָרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין.

משניות מבוארות – קהתי

יו ם ר ב י ע

באור משנה א

חמש המשניות הראשונות בפרקנו באות ללמד, מה קודם למה בהקדמת קרבנות שונים. וכבר שנינו במסכת הוריות (ג, י) שני כללים בענין זה, שבאחד מהם פותחת משנתנו, ובשני פותחת המשנה הבאה.

כָּל הַתְּדִיר מִחֲבֵרוֹ קוֹדֶם אֶת חֲבֵרוֹ – אִם יֵשׁ לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁאֶחָד מֵהֶם תְּדִיר מִחֲבֵרוֹ, דִּהְיִינוּ שֶׁנִּהְיָ לַעֲשׂוֹת לַעֲשִׂיָה יוֹתֵר קְרִיבּוֹת, מִקְדִּימִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַתְּדִיר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁאִינוּ תְּדִיר כְּמוֹתוֹ: **הַתְּמִידִים קוֹדְמִין לְמוֹסָפִין** – קֶרֶבֶן הַתְּמִיד, שֶׁמִּקְרִיבִים כָּל יוֹם, קֶרֶב לִפְנֵי קֶרֶבֶן מוֹסֵף שֶׁמִּקְרִיבִים בִּשְׁבֶּת אוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בַּחֲג, כְּלוּמַר שֶׁבִּשְׁבֶּת אוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בַּחֲג מִקְרִיבִים תְּחִילָה אֶת קֶרֶבֶן הַתְּמִיד וְאַחֵר כֵּךְ אֶת קֶרֶבֶן הַמוֹסֵף; **מוֹסָפֵי שֶׁבֶת קוֹדְמִין לְמוֹסָפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ** – אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּשְׁבֶּת, מִקְדִּימִים לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן מוֹסֵף שֶׁל שֶׁבֶת לִפְנֵי מוֹסֵף שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהָיָה מוֹסֵף שֶׁבֶת תְּדִיר מִמוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ; **מוֹסָפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדְמִין לְמוֹסָפֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – הוּאִיל וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא גַם רֹאשׁ חֹדֶשׁ, לִפְיֵךְ מִקְדִּימִים לְהַבִּיא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶת מוֹסָפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ לִפְנֵי מוֹסָפֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁהָיָה מוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּדִיר מִמוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהַתְּדִיר הוּא קוֹדֵם; **שְׁנָאֻמֵּר: "מִלְכָּד עֲלֵת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה"** – מֵה תִּלְמֹד לֹמַר "אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד"? אֵלֶּא בֵּא הַכְּתוּב לְלַמְדֵּנוּ, שֶׁטַעַם קְדִימָתָהּ שֶׁל עוֹלֶת הַבֶּקֶר לְשֹׂאֵר קֶרֶבֶת הַיּוֹם הוּא מִפְּנֵי שֶׁעוֹלָה זוֹ הִיא עוֹלֶת הַתְּמִיד, כְּלוּמַר מִשּׁוּם שֶׁתְּדִירָה הִיא, שֶׁמִּקְרִיבִים אוֹתָהּ כָּל יוֹם, וְהָיָה זֶה בֵּא לְלַמֵּד לְכָל דֹּבַר, שֶׁכָּל הַתְּדִיר קוֹדֵם.

באור משנה ב

וְכָל הַמְּקַדֵּשׁ מִחֲבֵרוֹ – כָּל הַמְּקַדֵּשׁ יוֹתֵר מִחֲבֵרוֹ, קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ – יֵשׁ לְהַקְדִּימוֹ לִפְנֵי חֲבֵרוֹ: **דֵּם חֲטָאת קוֹדֵם לְדָם עוֹלָה** – אִם כֵּהֵן צָרִיךְ לְזֹרוֹק דֵּם חֲטָאת וְדֵם עוֹלָה, יִקְדִּים לְזֹרוֹק דֵּם חֲטָאת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְרֻצָּה – שֶׁדֵּם חֲטָאת מִכְּפַר עַל חֲטָא שֶׁחִיבִים עַל זִדּוּנוֹ כֵּתָה. **אֲבָרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֲמֹרֵי חֲטָאת** – אִם נִזְרָקוּ דְּמֵי

לְמִזְבֵּחַ, הִרְיָהּ מִקְדָּשָׁהּ, וּמַעֲלִים אוֹתוֹ מִן הַכֶּבֶשׁ לְמִזְבֵּחַ; וּבִגְמָרָא לְמַדִּים זֶה מִן הַכְּתוּב (שְׁמוֹת מ, י): "וְקִדַּשְׁתָּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ" – "אֶת" לְרִבּוֹת אֶת הַכֶּבֶשׁ שֶׁקְדוּשָׁתוֹ כְּקְדוּשַׁת הַמִּזְבֵּחַ. **כָּשֶׁם שֶׁהִמְצִיב וְהִפְכֵּשׁ מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוֹי לָהֶן** – כְּמִבְּאוּרָא בְּמִשְׁנָה א, **כָּף הַפְּלִים** – שֶׁבִּמְקַדֵּשׁ, דִּהְיִינוּ כָּלִי הַשֶּׁרֶת, **מְקַדְּשִׁים** – אֶת הָרָאוֹי לָהֶם, שֶׁכְּתוּב בְּכָלִי הַמִּשְׁכָּן (שְׁמוֹת ל, כט): "וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתָם וְהָיוּ קוֹדֶשׁ קֹדֶשִׁים, כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ", וּמִכַּאֵן שֶׁכָּלִי שֶׁרַת מִקְדָּשִׁים אֶת הָרָאוֹי לָהֶם, דִּהְיִינוּ שֶׁדִּבֶּר שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּכָלִי שֶׁרַת אִין לוֹ פְּדִיּוֹן, כְּמוֹ שִׁיבּוּרָא בְּמִנְחוֹת (יב, א): **כָּלִי הֵלַח** – הַכִּלִּים שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם לְדִבְרִים לְחִים, דִּהְיִינוּ: לְדָם, לִיֵּן, לְשֹׁמֶן וְלָמִים, **מְקַדְּשִׁין אֶת הֵלַח** – דֵּם, יֵין, שֶׁמֶן וּמִים שֶׁנִּתְּנוּ בָּהֶם, שֶׁאֵלֶּוּ רָאוּיִים לָהֶם; **וּמִדּוֹת הֵיבֵשׁ** – כִּלִּים שֶׁמִּדּוּדִים בָּהֶם דְּבָרִים יֵבֵשִׁים, וּבִמְסַכַּת מִנְחוֹת שֶׁנִּינּוּ (ט, א): "שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל יֵבֶשׁ הֵיוּ בִּמְקַדֵּשׁ: עֶשְׂרוֹן וְחֲצִי עֶשְׂרוֹן", **מְקַדְּשׁוֹת אֶת הֵיבֵשׁ** – שֶׁהוּא רָאוֹי לָהֶם (עֵיין "תּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב" ו"תּפִּאֶרֶת יִשְׂרָאֵל" – שֶׁם מְבַאֵר מִדּוֹנֵה נִקְטָה הַמִּשְׁנָה לְשׁוֹן "כִּלִּים" בִּלְחָ וּלְשׁוֹן "מִידוֹת" בִּיבֵשׁ). **אִין כָּלִי הֵלַח מְקַדְּשִׁין אֶת הֵיבֵשׁ, וְלֹא מִדּוֹת הֵיבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הֵלַח** – שֶׁאִין הֵיבֵשׁ רָאוֹי לְמִידוֹת הֵלַח וְלֹא הֵלַח לְמִידוֹת הֵיבֵשׁ. **כָּלִי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְבּוּ** – שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם נִקְבָּ, **אִם עוֹשִׂים הֵם מַעֲיִן מְלֹאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵם שְׁלָמִים** – שֶׁעוֹשִׂים עֲכָשִׁי מַעֲיִן הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כְּשֶׁעֲדִיין הָיוּ שְׁלָמִים, **מְקַדְּשִׁין** – אֶת הַדְּבָרִים הַנִּתְּנוּיִם בָּהֶם, **וְאִם לֹא** – שֶׁאִין עוֹשִׂים מַעֲיִן מְלֹאכְתָּם שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָמִים, **אִין מְקַדְּשִׁים** – אֶת הַנִּתְּנוּיִם בָּהֶם. בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא מוּבָא: כָּלִי שֶׁרַת שֶׁנִּקְבּוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אִין מִתְקַנִּים אוֹתָם, אֵלֶּא עוֹשִׂים כִּלִּים חֲדָשִׁים; וְכֵן סָכִין שֶׁנִּפְגַּמָּה, אִין מִשְׁחִיזִין אוֹתָהּ; וּבְגֵדֵי כְּהוֹנָה שֶׁנִּתְלַכְכוּ אִין מִכַּבְּסִים אוֹתָם, אֵלֶּא עוֹשִׂים חֲדָשִׁים, וּמִנִּיחִים אֶת הַיִּשְׁנִים לְצוֹרֵךְ פְּתִילוֹת שֶׁל מְנוּרָה וְשִׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה; וְהַטַּעַם הוּא, לִפִּי שֶׁאִין עֲנִיּוֹת בִּמְקוֹם עֲשִׂירוֹת. **וְכָלִי** – כָּל כָּלִי הַמְּקַדֵּשׁ, שֶׁנִּינּוּ לְעִיל בְּמִשְׁנַתָּנוּ, שֶׁמִּקְדָּשִׁים אֶת הָרָאוֹי לָהֶם, כְּשֶׁהֵם שְׁלָמִים, **אִין מְקַדְּשִׁים אֵלָּא בְּקֹדֶשׁ** – בַּעֲזוּרָה, וְלֹא בּוֹמֵן שֶׁהֵם חוּץ לַעֲזוּרָה.

לְאִמּוּרֵי חֲטָאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לְאִשִּׁים. חֲטָאת קוֹדֶמֶת לְאִשִּׁים, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָה נֶתַן עַל אֲרֻבַּע קָרְנוֹת וְעַל הַיִּסּוֹד. אִשִּׁים קוֹדֶם לְתוֹדָה, וְלֹאִיל נֹזֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים. הַתּוֹדָה וְאִיל נֹזֵר קוֹדְמִין לְשִׁלְמִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, וּמִעוֹנִים לָחֶם. שִׁלְמִים קוֹדְמִין לְכָבוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְעוּנִין מִתּוֹן אֲרֻבַּע, וּסְמִיכָה, וּנְסָכִים, וְתִנּוּפֹת חֹזֶה וְשׁוֹק.

ג הַכָּבוֹד קוֹדֶם לְמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּשָׁתוֹ מֵרַחֵם, וְנֶאֱכָל לִפְהֵינִים. הַמַּעֲשֵׂר קוֹדֶם לְעוֹפּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָבַח, וְיֵשׁ בּוֹ קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים: דָּמוֹ וְאִמּוּרָיו.

ד הָעוֹפּוֹת קוֹדְמִין לְמִנְחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִיְּנֵי דָמִים. מִנְחַת חוֹטָא קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נִדְבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֲטָא. חֲטָאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת הָעוֹף. וְכֵן בְּהִקְדָּשָׁה.

פירוש ברטנורא

בהקדמתו: לְאִמּוּרֵי חֲטָאת. אם נורקו דמי שניהם: מִפְּנֵי שֶׁהָיָה כָּלִיל. וְעַד רִיבּוֹ הוּא זֶה לְמוֹבָח: עַל אֲרֻבַּע קָרְנוֹת. ואשם שתי מתנות שהן ארבע ולא על הקרנות: וְעַל הַיִּסּוֹד. שפיכת שיירים. ובאשם לא מצינו שנאמר בו: מִתּוֹן אֲרֻבַּע. שתי מתנות שהן ארבע, וכבוד אינו טעון אלא מתנה אחת ואינו טעון סמיכה ונסכים ולא תנופת חזה ושוק:

ג וְנֶאֱכָל לִפְהֵינִים. והמעשר אין לכהנים חלק בו אלא כולו נאכל לבעלים: מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִיֵּין זָבַח. זביחת סכין. ועוף במליקה. וחבחים חשיבו: וְיֵשׁ בּוֹ קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים. ואע"ג דקרבן עוף כולו קדשי קדשים, או חטאת או עולה, זבחים יש להן לחלק גבוה שני דברים, דמו ואמוריו, משא"כ לחטאת העוף שאין למוכח אלא דמה, וכיון דקדמה לחטאת העוף כל שכן לעולת העוף, דהא חטאת העוף קודמת לעולת העוף בדמפרש ואולי:

ד שֶׁהֵן מִיְּנֵי דָמִים. ומיני דמים כפרתן מרובה: חֲטָאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת הָעוֹף. דכתיב (ויקרא ה) והקריב את אשר לחטאת ראשונה, בנה בנין אב לכל החמאות שקודמות לעולה בין בבהמה בין בעוף: וכן להקדשה. כשהוא מפרש קנו, דהיינו שתי תורים או שני בני יונה, קורא שם לחטאת תחלה:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

הַכָּבוֹד קוֹדֶם לְמַעֲשֵׂר – בהמה, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּשָׁתוֹ מֵרַחֵם – שהכבוד קדוש משעת צאתו מרחם אמו, מה שאין כן במעשר בהמה, וְנֶאֱכָל לִפְהֵינִים – אבל מעשר בהמה נאכל לכל אדם. הַמַּעֲשֵׂר – מעשר בהמה, קוֹדֶם לְעוֹפּוֹת – לקרבנות העופות (הבאים מן התורים או מבני היונה). מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָבַח – שמעשר בהמה הוא זבח, שטעון שחיטה בסכין ככל שאר הקרבנות, ואילו קרבן העוף טעון מליקה, וְיֵשׁ בּוֹ קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים – כלומר אף על פי שקרבן העוף הוא קדשי קדשים, מכל מקום מעשר בהמה עדיף מקרבן העוף, שכן בחטאת העוף אין למוכח אלא דמה בלבד, ואילו במעשר בהמה יש בו קדשי קדשים: דָּמוֹ וְאִמּוּרָיו – שמלבד דמו שנורק על המזבח, גם אימוריו קרבים על גבי המזבח, ומכאן – מעשר בהמה קודם לחטאת העוף; ואמנם עולת העוף קרבה כולה על המזבח, ונמצא שעדיפה היא ממעשר בהמה, אבל הואיל ומעשר בהמה קודם לחטאת העוף, כמו שבארנו לעיל, כל שכן שהוא קודם לעולת העוף, שהרי חטאת העוף קודמת לעולת העוף, כפי שנלמד במשנה הבאה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

הָעוֹפּוֹת קוֹדְמִין לְמִנְחוֹת – קרבנות העופות קודמים בהקדמתם למנחות (לקרבנות הבאים מסולת חזיתם או שעוריתם). מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִיְּנֵי דָמִים – שקרבנות העופות קרבנות של דמים הם, שמזים וממזים דם על המזבח, ואלו כפרתם מרובה. מִנְחַת חוֹטָא – היינו עשירית האיפה סולת שמקריב העני (בקרוב עולה ויורד) כשחטא בשבועת העדות, או בשבועת ביטוי, או בטומאת מקדש וקדשיו (ויקרא ה, יא), קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נִדְבָה – למנחה שמביא אדם בנדבה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֲטָא – שמנחת חוטא באה לכפר על חטא, וקרבן שבא לכפרה עדיף מקרבן נדבה (ותוספות יום טוב; ועיי' ותוספות ובי עקיבא אגור). חֲטָאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת הָעוֹף – בכרייתא בגמרא (זבחים ז, א) מבואר הטעם, שכתוב בקרבנות העופות (ויקרא ה, ח): "והקריב את אשר לחטאת ראשונה", ומה תלמוד לומר "ראשונה"? אם ללמד שתקרב חטאת ראשונה, הרי כבר נאמר (שם שם, י): "זאת השני יעשה עולה". אלא זה בנה אב (פסוק זה משמש בניין אב) לכל

שניהם, ויש להקטיר על המזבח איברי העולה ואימורי החטאת, צריך להקדים את הקטרת איברי העולה לפני הקטרת אימורי החטאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה כָּלִיל לְאִשִּׁים – שכל האיברים של העולה נשרפים על האש שעל גבי המזבח ("אימורים" הם החלבים והנתחים של הקרבן שמקטירים על המזבח, כמו שבארנו כבר בפתיחה למסכתנו. וכן בבאור משנה ג פרק ג). חֲטָאת קוֹדֶמֶת לְאִשִּׁים – אם כהן צריך להקריב חטאת ואשם, דהיינו לשחוט את הקרבנות הללו, לזרוק את דמם ולהקטיר את אימוריהם, יקדים חטאת לאשם, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָה – של החטאת, נֶתַן עַל אֲרֻבַּע קָרְנוֹת – של המזבח, ודם אשם אינו טעון אלא שתי מתנות שהן ארבע למטה מחוט הסיקרא, וְעַל הַיִּסּוֹד – שכן בשיירי הדם של החטאת נאמר (ויקרא ז, ז): "זאת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח", ואילו בענין שיירי הדם של האשם, שגם דינם אמנם להישפך אל יסוד המזבח, מכל מקום אין זה מפורש בתורה. אִשִּׁים קוֹדֶם לְתוֹדָה, וְלֹאִיל נֹזֵר – בהקדמה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִדְּשִׁי קִדְּשִׁים – שהאשם הוא קדשי קדשים, ואילו התודה ואיל נזיר הם קדשים קלים. הַתּוֹדָה וְאִיל נֹזֵר קוֹדְמִין לְשִׁלְמִים – בהקדמתם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד – שהתודה ואיל נזיר אינן נאכלין אלא ליום אחד, כדין קדשי קדשים, ואילו שלמים נאכלים לשני ימים, וּמִעוֹנִים לָחֶם – עם התודה באים ארבעים לחמים, הנקראים "לחמי תודה", עשרה מהם חלות לחם חמץ, ושלושים מצות שהן של שלשה מינים: עשר חלות מצות, ועשר ריקיקי מצות, ועשר חלות מורבכות (עיי' ויקרא ז, יב-יג); ועם איל הנזיר באים עשרים לחמים, היינו: עשר חלות מצות ועשר ריקיקי מצות; ואילו קרבן שלמים אינו טעון לחם. בגמרא מובא (זבחים פט, א), שהתודה קודמת לאיל נזיר, לפי שהתודה טעונה ארבעה מיני לחם, ואילו איל נזיר אינו טעון אלא שני מיני לחם, כמו שבארנו לעיל. שִׁלְמִים קוֹדְמִין לְכָבוֹד – בהמה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְעוּנִין מִתּוֹן אֲרֻבַּע – השלמים טעונים שתי מתנות שהן ארבע, ואילו הכבוד אינו טעון אלא מתנה אחת, וּסְמִיכָה – השלמים טעונים סמיכה על ראש הקרבן, וּנְסָכִים – מנחת נסכים הבאה עם הקרבן (סולת בלולה בשמן למנחה, ויין לנסכים). וְתִנּוּפֹת חֹזֶה וְשׁוֹק – שהכהן נותן החזה והשוק יחד עם האימורים על ידי הבעלים, והוא מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה', כלומר שמוליך ומביא מעלה ומוריד, מה שאין כן בכבוד שאין בו לא סמיכה ולא נסכים (מנחות ט, ו-ז). וכן אין בו תנופת חזה ושוק, לפי שכולו לכהנים.

ה כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצרע, מפני שהוא בא על ידי הכשר. כל האשמות שבתורה באים בני שתיים, ובאין בכסף שקלים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצרע, שהן באין בני שנתן ואין באין בכסף שקלים.

ו פשם שהן קודמים בהקרבנות, כך הן קודמין באכילתן. שלמים של אמש ושלמים של היום – של אמש קודמין. שלמים של אמש וחטאת ואשם של היום – של אמש קודמין; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: החטאת קודמת, מפני שהיא קדשי קדשים.

ז ובכלם – הפהנים רשאים לשנות באכילתן: לאכלן צלויים, שלוקים, ומבשלים, ולתת לתוכן תבלי חליו, ותבלי

פירוש ברטנורא

ה קודמות לאשמות. אם היה מחוייב חטאת ואשם ומביאן, חטאת קודמת. כרתתן שדמה נתן על ארבע קרנות ועל היסוד: מפני שהוא בא להכשיר את המצורע לקדשים ולביאת מקדש. הלכך חשיבותא הוא לנביח, שהטורה תלויה בו: ובאים בכסף שקלים. דכתיב (ויקרא ה) בערך כסף שקלים, באשם מעילות, ואתי אשם תלוי ואשם גזילות בנזירה שזה בערך בערך, ואשם שפחה חרופה גמר באיל איל: חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע. דכתיב בהו (במדבר ו) כבש בן שנתו. ומדאיל בן שתי שנים בשתי סלעים, כבש בן שנה לאו בשתי סלעים הוא:

ו כך הם קודמים לאכילה. אכולהו דבני אכילה קאי, כגון חטאת לאשם, ואשם לתורה, ותורה לשלמים: שלמים. של קרבן אמש: וחכמים אומרים כו'. והלכה כחכמים. ותדיר ומקודש, כגון דם עולת תמיד ודם חטאת עומדים, זה תדיר וזה מקודש ממנו, דהא אמרן דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה. הא מלתא מביעיא בנמרא ולא אפשר. ונראה דתדיר קודם:

ז ובבבול. בכל הנאכלים: רשאים הפהנים לשנות באכילתן. כגון לאכלן צלויים מבשלים ושלוקים. דבמתנות כהונה כתיב (שם י"ח) לך נתתם למשחה, לגדולה, בדרך שהמלכים אוכלים צלי שלוק ומבושל ובמטעמים ותבלין: שלא יביא את התרומה לידי פסול. לפי שהתבלין שבלעו טעם הקדשים אם יבואו

משניות מבוארות – קהתי

וכל כבש האמור בתורה הוא בן שנה, כלומר, תוך שנתו הראשונה; ואין באין בכסף שקלים – שני אשמות אלו, אשם נזיר ואשם מצורע, אינם צריכים להיות בכסף שקלים (שוויים שתי סלעים) כשאר האשמות, שכיין שאלו בן שתיים הוא בשתי סלעים, כבש בן שנה אינו בשתי סלעים (דש"י), ומכאן שאין קצבה לדמיהם של אשמות אלו (דמב"ם).

באור משנה ו

פשם שהן קודמים בהקרבנות – שכל קרבן המקודש מחברו קודם את חברו, כפי הסדר שנישנה במשניות ב-ד, כך הן קודמין באכילתן – שאכילת חטאת קודמת לאכילת אשם, ואכילת אשם לתורה, ותורה לשלמים וכו'. שלמים של אמש ושלמים של היום – אם יש בשר של שלמים שנשחטו אתמול ובשר של שלמים שנשחטו היום, של אמש קודמין – השלמים של אתמול קודמים באכילתם, שכן שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזביחה וביום שלאחריו ובלילה שביניהם, ונמצאו שלמים שנשחטו אתמול אינם מותרים באכילה אלא היום בלבד, ואילו שלמים שנשחטו היום מותרים גם למחר. וכן שלמים של אמש – בשר של שלמים שנשחטו אתמול, וחטאת ואשם של היום – ובשר של חטאת או אשם שנשחטו היום, של אמש קודמין – אכילת שלמים של אתמול קודמת לאכילת חטאת או אשם; דברי רבי מאיר – שסובר רבי מאיר, אף על פי שחטאת ואשם הם קדשי קדשים ושלמים הם קדשים קלים, מכל מקום יש להקדים אכילת שלמים של אתמול, שמנה באותו יום בלבד, לאכילת חטאת ואשם שזמנה ביום ובלילה שאחריו. וחכמים אומרים: החטאת קודמת – אכילת חטאת קודמת לאכילת שלמים של אתמול, מפני שהיא קדשי קדשים – והוא הדין אשם, שכל קרבן המקודש מחברו קודם את חברו, בין בהקרבה בין באכילה, כמו ששנינו לעיל. והלכה כחכמים.

שבת קודש

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד, כיצד אוכלים הכהנים בשר הקרבנות הנאכלים. ובכלם – בכל הקרבנות הנאכלים, הפהנים רשאים לשנות באכילתן – מותר לכהנים לאכלם כפי שהם רוצים, כגון לאכלן צלויים, שלוקים, ומבשלים – שכתוב במתנות כהונה (במדבר

חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמה, בין חטאת העוף לעולת העוף, בין חטאת בהמה לעולת בהמה, ואפילו חטאת העוף לעולת בהמה. וכן בהקדשה – המפריש שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה, יקדיש החטאת תחילה, שיאמר קודם: "הרי זו חטאת", ואחר כך יאמר: "הרי זו עולה".

יום ששי

באור משנה ה

בפרק משנה ה שנינו: "אלו הן אשמות: אשם גזלות, אשם מעילות, אשם שפחה חרופה, אשם נזיר, אשם מצורע, אשם תלוי" (ענין באורנו שם). כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות – שאם הובאו למקדש חטאת ואשם, מקריבים תחילה את החטאת ואחר כך את האשם, כמו ששנינו במשנה ב: "חטאת קודמת לאשם, מפני שדמה ניתן על ארבע קרנות ועל היסוד", חוץ מאשם מצרע – שהקרבנות קודמת לחטאת, מפני שהוא בא על ידי הכשר – כלומר שהאשם בא להכשיר את המצורע, שנתרפא מצרעתו, לאכילת קדשים ולביאת מקדש, ולפיכך חשיבות היא זו לאשם, שהטורה תלויה בו (דש"י); ואף על פי שגם קרבן החטאת מכשירו, שהרי כל זמן שלא הביא המצורע חטאתו לא נגמרה טהרתו, ואסור לאכול קדשים ולהיכנס למקדש, מכל מקום כיון שמדם האשם נותנים על גופו של המצורע, על ההבונות, הוא מכשיר יותר מהחטאת (תוספות), ולפיכך הקרבת האשם קודמת לחטאתו, וכן לחטאות אחרות. כל האשמות שבתורה באים בגני שתיים – בני שתי שנים, לפי שכתוב בהם "איל", וכל מקום שנאמר בתורה "איל", הוא כבש וזכר בן שנתיים, כלומר משכנס בשנתו השנייה שלושים ואחד יום, ובאין בכסף שקלים – שיהא האשם שווה לפחות שני שקלים (שתי סלעים), שכן באשם מעילות כתוב (ויקרא ה טו): "והביא את אשמו לה' איל תמים מן הצאן בערך כסף שקלים", ומיעוט שקלים שניים; ולמדים ממנו אשם תלוי ואשם גזילות בגזירה שווה של "בערך", בערך, וכן למדים ממנו אשם שפחה חרופה בגזירה שווה של "איל", איל, שאף אשמות אלו בכסף שקלים (בשו"י שתי סלעים). חוץ מאשם נזיר ואשם מצרע, שהן באין בגני שנתן – לא בני שנתיים אלא בני שנה, שכן באשם נזיר כתוב (במדבר ו יב): "והביא כבש בן שנתו לאשם", וכן באשם מצורע כתוב (ויקרא יד יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם",

תְּרוּמָה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ תְּבִלִּי תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶת הַתְּרוּמָה לְיָדֵי פֶסוּל. ח אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: אִם רָאִיתָ שְׁמֶן שֶׁהוּא מִתְחַלֵּק בְּעֶזְרָה, אֵין אַתָּה צָרִיד לְשֹׂאֵל מָה הוּא, אֲלֵא: מוֹתֵר רִקְיָי מִנְחוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלֹג שְׁמֶן שֶׁל מִצְרַע. אִם רָאִיתָ שְׁמֶן שֶׁהוּא נָתוּן עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים, אֵין אַתָּה צָרִיד לְשֹׂאֵל מָה הוּא, אֲלֵא: מוֹתֵר רִקְיָי מִנְחוֹת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ; שְׁאִין מִתְנַדְּבִים שְׁמֶן. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: מִתְנַדְּבִים שְׁמֶן.

פירוש ברטנורא

לידי נותר הרי הן באזהרה משום טעם הקדשים שבלוע בהן: **ח** **שהוא מתחלק**. לאכילת כהנים: מותר רקיקי מנחת ישראל. מנחת מאפה שבאה חלות ורקיקין. חלות בוללן, ורקיקין מושחן. ואמר ר' שמעון במסכת מנחות [נף ע"ה] מושחן כמין כ"י [כ"ף יונית], ושאר השמן נאכל לכהנים: מותר רקיקי מנחת כהנים. דמנחת כהנים כולה כליל, השמן שצף על גבה ונותר שאינו נבלע בה, שורפים אותו בפני עצמו: ומותר מנחת כהן המשיחה. לפי ששמנה מרובה, שלשה לוגין לעשרון, ומתוך שהיא אפוייה תחלה אין שמנה נבלע בפתיחה וצריך להקטיר המותר בפני עצמו: שאין מתנדבים שמן. לפיכך לא יעלה על דעתך שיהא השמן המתחלק או הנקטר נדבה: ר' טרפון אומר מתנדבים שמן. בפני עצמו. ואין פחות מלוג. ונשרף בפני עצמו. והלכה כר' טרפון. וכן הלכה שמתנדבים יין בפני עצמו ואין מתנדבים פחות משלשה לוגין, וזרקין אותו על גבי האשים ונשרף שם. ואע"ג דהוא מכבה אש המערכה ורחמנא אמר לא תכבה, הואיל ואינו מתכוין לכבות שרי, דרכי שמעון קיימא לן דדבר שאינו מתכוין מותר. ולא היו פסיק רישיה. דאפשר שתהיה האש גדולה וחזקה ותנצח את היין ולא יכבה:

משניות מבוארות – קהתי

השמן, ויצק על כף הכהן השמאלית. וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית, והזה באצבעו שבע פעמים לפני ה'. ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית... והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר"; ומה שנותר מן השמן בכלי (בלוג) נאכל לכהנים. **אם רָאִיתָ שְׁמֶן שֶׁהוּא נָתוּן עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים** – על האש שעל המזבח, **אֵין אַתָּה צָרִיד לְשֹׂאֵל מָה הוּא** – השמן הנשרף? **אֲלֵא** – ודאי הוא, **מוֹתֵר רִקְיָי מִנְחוֹת כֹּהֲנִים** – שכל מנחות הכהנים נשרפות על המזבח, וכן מותר שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, טז): "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֹאכַל", וּמִנְחַת כֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ – או שהוא מותר השמן של מנחת הכהן הגדול, שהוא מקריב בכל יום (ענין ויקרא ו, יג-טז); מנחה זו נקראת "מנחת חביתין של הכהן הגדול", ושמנה מרובה, שלושה לוגין לעשרון סולת, וצריך להקטיר את מותר השמן בפני עצמו. ומלבד שמנים אלו, אין שמן בעזרה, המתחלק לכהנים או המוקטר בפני עצמו על המזבח, שְׁאִין מִתְנַדְּבִים שְׁמֶן – שאין מבאין שמן לבד כמנחת נדבה, ולפיכך אין לחשוב, שהשמן המתחלק או המוקטר הוא שמן נדבה. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: מִתְנַדְּבִים שְׁמֶן – לבד, בלי סולת; ובמסכת מנחות (פרק יג משנה ה) נחלקו תנאים בענין המתנדב שמן, שחכמים אומרים לא יפחות מלוג, ורבי אומר: שלושה לוגין; ולפיכך אפשר גם שהשמן המתחלק לכהנים הוא שמן נדבה של ישראל, שהכהן קומצו (דהיינו שמפריש ממנו כשיעור קומץ. שהוא כשני זיתים) ומקטיר הקומץ על המזבח, והשאר נאכל לכהנים כשיירי המנחות (לפי דברי שמואל בגמרא). ואם השמן נשרף על המזבח, אפשר שהוא שמן נדבה של כהן, שכולו מוקטר בפני עצמו, ככל מנחת כהן. והלכה כרבי טרפון.

יח, ח: "לֹךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה", לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (גמרא). שְׁלֻקִים – מבושלים יותר מדי; ויש מפרשים: מבושלים ולא מבושלים, כלומר שאינם מבושלים כראוי; וְלִתֵּת לְתוֹכָן תְּבִלִּי חֲלִין, וְתִבְלִי תְּרוּמָה – לשם תוספת טעם או ריח; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן – הסובר שאף תבלי תרומה מותר לכהנים לתת לתוך בשר הקדשים. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ – לתוך בשר הקדשים, תְּבִלִּי תְּרוּמָה – אלא תבלי חולין בלבד, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶת הַתְּרוּמָה לְיָדֵי פֶסוּל – שלא יגרום לתרומה שתיפסל, שאם הקדשים יבואו לידי נותר (שיעבור זמן אכילתם). הרי אף התבלין ייאסרו באכילה משום טעם הקדשים שנבלע בהם.

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, איזה שמן מתחלק לכהנים ואיזה שמן נשרף על המזבח. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: אִם רָאִיתָ שְׁמֶן שֶׁהוּא מִתְחַלֵּק בְּעֶזְרָה** – לכהנים, **אֵין אַתָּה צָרִיד לְשֹׂאֵל מָה הוּא** – השמן הנאכל לכהנים? **אֲלֵא** – ודאי הוא, **מוֹתֵר רִקְיָי מִנְחוֹת יִשְׂרָאֵל** – ישנם מינים שונים של מנחות, כפי שיבואר במסכת מנחות, ואחד מהם היא מנחת מאפה תנור. שהאומר: הרי עלי מנחת מאפה תנור, מבא חלות מצות בלולות בשמן או רקיקי מצות משוחים בשמן (ענין ויקרא ב, ד); וסובר רבי שמעון, שאם הביא רקיקי מצות, הריהו מושחן בשמן כצורת אות יוונית "כ"י" (X), ושאר השמן נאכל לכהנים, שכן כל המנחות טעונות לוג שמן; וזהו שאמר רבי שמעון במשנתנו, שהשמן המתחלק לכהנים הוא מותר רקיקי מנחות ישראל. היינו מותר השמן שנשתייר לאחר משיחתם של רקיקי המנחות שהביאו ישראלים (ולא כהנים) בתורת מנחות מאפה תנור, וְלֹג שְׁמֶן שֶׁל מִצְרַע – או שהוא מותר לוג שמן של מצורע, שכתוב בו (ויקרא יד, טו-יח): "ולקח הכהן מלוג

בטוחני חזק אשר כל אחד ואחת מאנ"ש הקטנים עם הגדולים יוסיפו כוח ועוזו לכל ענייני מוסדות ליובאוויטש. . ובפרט כשיתבוננו שזוהו טובתם האמיתית גם בענייניהם הפרטיים.

ממכתב ט"ו מריחשון, תש"כ

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

הפותח והחותם. בגמ' מפרש: ואין מוסיפין עליהן. בראשי חדשים וחול המועד נמי איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: גמ' מה שאין כן בתורה. שאין קורין בתורה בצבור מיושב: כביכול. נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן: **שלא ישב על גבי המטה.** אלא או שניהם על גבי המטה או שניהם על גבי קרקע: ולומר. מפי הגבורה: **יושב ושונה.** שנית לבדו מה שלמד: רבות. דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמע: **ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין** — וכל שכן שאין שנים קורין, וטעמא משום דתרי קלי לא מישתמע. **ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין** — שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאינן מכירין בלשון הקודש, והתרגום הוא לעו הבבליים, ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצוות, אבל בשל נביאים לא קפדי עלייהו כולי האי. **ועשרה מתרגמין** — לא גרסינן, שאין תרגום בכתובים.

דף כ ע"ב: **וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחוּלֵי שָׁל מוֹעֵד,** קורין בתורה ארבעה אנשים, ואין פותחין מהן, ואין מוסיפין עליהן, וכן אין מפטירין בנביא. וגם בהם רק הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריו, ושנים האמצעיים אינם מברכים כלל.

כלל במנין הקוראים: **זה הפלל, כל יום שיש בו מוסף ואינו יום טוב,** כגון ראש חודש וחולו של מועד שאינם אסורים במלאכה, מוסיפין בו קורא אחד וקורין ארבעה אנשים. **וביום טוב קורין חמשה.** **וביום הפפורים קורין ששה.** **ובשבת קורין שבעה אנשים.**

אין פותחין מהן - ממנין הקוראים הללו, אבל אם ירצו מוסיפין עליהן קוראים כרצונם. **ומפטירין** בימים אלו **בנביא** לאחר הקריאה. וגם בימים אלו רק הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריו.

גמרא שנינו במשנה שהקורא את המגילה יכול לישב: **תנא** - שנינו בברייתא על דברי משנתנו, **מה שאין כן בקורא בתורה** להוציא הציבור, שאין לו לקרוא מיושב. מבררת הגמרא: **מנהגי מילי** שהקורא בתורה צריך לעמוד, **אמר רבי אבהו, דאמר קרא** (דברים ה כח) **'ואתה פה עמד עמדי'**, הרי שלימוד התורה הוא דווקא במעומד. **ואמר רבי אבהו, אלמלא** - אם לא שבמקרא כתוב כן על הקב"ה, **אי אפשר לנו לאומרו, שכביכול אף הקדוש ברוך הוא בעמידה** - נאמר על הקב"ה לשון 'עמידה' כמו שיכול להאמר על אדם.

דרשה נוספת: **ואמר רבי אבהו, מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידו** היושב על גבי קרקע, אלא ישבו שניהם בשוה על גבי קרקע או על גבי מיטה, **שנאמר 'ואתה פה עמד עמדי'**, כלומר 'עמדי' כביכול שוה עמי.

תנו רבנן, מימות משה רבינו שלמד תורה מפי הגבורה **ועד ימות רבן גמליאל, לא היו למדין תורה מיושב אלא מעומד,** אולם משמת רבן גמליאל ירד חזלי לעולם, **והיו למדין תורה מיושב מפני החולשה.** **והיינו דתנן (סוטה טז.) משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה,** דהיינו מה שהיו מכבדים את התורה על ידי שהיו עוסקים בה במעומד, דבר זה נתבטל משמת רבן גמליאל.

הגמרא דנה בסתירת הפסוקים לגבי מנהגו של משה רבינו כשקיבל התורה: **כתוב אחד אומר** (דברים ט ז) **'ואשב בחר ארבעים יום וארבעים לילה'**, הרי שלמד בישיבה, **ואילו כתוב אחד אומר** (דברים י י) **'ואנכי עמדתי בחר ארבעים יום וארבעים לילה'**, ומבואר שלמד בעמידה.

הגמרא מביאה ארבעה יישובים בביאור הפסוקים: **אמר רב,** בתחילה היה **עומד ולומר** מפי הקב"ה, ואחר כך היה **יושב לבדו ושונה** שנית את מה שלמד. **רבי חנינא אמר,** שני הפסוקים עוסקים בזמן לימודו מפי הגבורה, אלא שלא היה **עומד ולא יושב, אלא שוחה** - מתכופף כמשתחוה. **רבי יוחנן אמר,** אכן לימודו היה בעמידה, ומה שכתוב **'ואשב בחר'**, אין **ישיבה** זו **אלא לשון עפפה,** שנתעכב ושהה בהר ארבעים יום וארבעים לילה, וכמו שמצינו כן בפסוק אחר, **שנאמר** בשעה שהוכיח משה רבנו את בני ישראל **'לתשבם בקדש ימים רבים'**, ובדאי אין זו ישיבה ממש, אלא כלומר התעכבתם בקדש ימים רבים. **רבא אמר,** משה רבנו למד מפי הגבורה גם בישיבה וגם בעמידה, **רבות** - דברים רכים ופשוטים היה לומד **מעומד,** **ואילו קשות** - דברים קשים שנצרך בהם יישוב הדעת, היה לומד **מיושב.**

שנינו במשנה: **קראה אחד, קראה שנים יצאו וכו'.**

תנא - שנינו בברייתא על דברי משנתנו, **מה שאין כן בקורא בתורה,** שרק אם אחד קורא יצאו השומעים ידי חובתם. **תנו רבנן, בתורה** - בקריאת התורה בציבור, **אחד קורא** הפסוקים מתוך הספר, **ואחד מתרגם** ללשון המדוברת. **ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין יחד,** משום ששני קולות אינם נשמעים. וכשקוראים את ההפטר **בנביא,** הקילו חכמים שאפילו אחד קורא בנביא **ושנים מתרגמין,** **ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין.** **ובחלל ובמגלה, אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין** כאחד. מבררת הגמרא: **מאי טעמא** - מה הטעם שהקילו בקריאת ההלל והמגילה, **כיון דחביבה קריאתם על העם, יחבי דעתייהו ושמעו** - נותנים דעתם לשמוע ולהבין אף כאשר כמה אנשים קוראים יחד.

ובין אם השפיר עכור ובין אם הוא צלול, יש לה להיות טמאה.
ומבאר הגמרא את הקושי: **א' אִמְרַת בְּשִׁלְמָא** – מובן הדבר אם
תאמר ש**בְּצִלּוֹל מַחְלוּקָתָא** – נחלקו רבי יהושע וחכמים, היינו
דְּאִיצְרִיד קָרָא – משום כך הוצרך רבי יהושע להביא ראיה
מהפסוק שמשום השפיר לבד שהוא העור, טמאה היא, **אֵלָא אִי**
אִמְרַת – אבל אם תאמר ש**שֶׁעָכּוּר מַחְלוּקָתָא** וטעמו של רבי יהושע
הוא משום שהעכירות מגלה שהיה שם ולד, **לָמָּה לִי קָרָא** – למה
הוצרך רבי יהושע להביא ראיה מהפסוק, **סָבְרָא בְּעָלְמָא הוּא** –
הרי דברי רבי יהושע ברורים הם מסברא, ואין צריך פסוק לזה.
אֵלָא שְׁמַע מִיָּנָה – יש להוכיח מכך, ש**בְּצִלּוֹל מַחְלוּקָתָא**, ואף בזה רבי
יהושע מטמא. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִיָּנָה** – אכן יש להוכיח כן,
וקשה על רבי אושעיא.
אומרת הגמרא: **יָכֵן** – כמו שפירש רבי אושעיא במחלוקת רבי
יהושע וחכמים, כך **אָמַר גַּם רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבִינָה מַחְלוּקָתָא**
בְּעָכּוּר, אֲכָל בְּצִלּוֹל דְּבְרֵי רַבְל אֵינוּ וְלָד.
אִיתִיבִיה – הקשה **רַבָּה לְרַב נַחֲמָן**, שנינו במשנה (בבכורות יט),
שאמר רבי עקיבא, **אֵלָא אָמְרוּ סִימָן וְלָד** – שהסימן שנוצר ולד
ושוב אין הולד הבא אחריו בכור, **בְּהֶמְהָ דָּקָה הוּא כְּשִׁינָא מִמֶּנָּה**
מִיָּנָה, שְׂטִינָהּ זֶה בֹּא מוֹלֵד שְׂטִינָהּ, וְנִפְגַּשׁ הַסִּימָן הוּא אִם הִפִּילָה
שְׂלֵיָא, וְכֵאֲשֶׁר הַסִּימָן הוּא שְׂפִיר וְשְׂלֵיָא, שאם הפילה אחד מהם,
הולד שנולד אחר כך אינו בכור. ומבאר שבאשה השפיר עצמו
אף אם אינו מרוקם, נחשב לולד, ומכך שלגבי בהמה גסה לא
הוכיח שפיר כמו באשה, משמע שרק שליא פוטרת בה, **וְאֵילוּ**
שְׂפִיר בְּהֶמְהָ לֹא פָטַר – אינו פוטר בבכורה. ומבאר רבא את
קושייתו: **אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא** – ומובן הדבר אם תאמר ש**בְּצִלּוֹל**
מַחְלוּקָתָא, שאף בזה אמר רבי יהושע שטמאה לידה, **מִשּׁוּם הָכִי אֵין**
שְׁפִיר פּוֹטֵר בְּהֶמְהָ, שֶׁכֵּן רַק בְּאִשָּׁה דְּרַבִּי יוֹהָנָן קָרָא – שלמדנו
מהפסוק שעור האדם נוצר אחר יצירת ולד, כמוכא לעיל בסמוך,
יש ללמוד דפטר **כֶּה שְׂפִיר מִבְּכּוֹרָה**, אבל **בְּהֶמְהָ לֹא רַבִּי קָרָא** –
שאין ריבוי ללמד שעור בהמה נוצר אחרי בהמה לולד **לֹא פָטַר כֶּה**
שְׂפִיר מִבְּכּוֹרָה, אֵלָא אִי אִמְרַת – אבל אם תאמר ש**שֶׁעָכּוּר מַחְלוּקָתָא**,
קשה, **מִכְּדִי סָבְרָא הוּא** – מאחר שלמד דינו מסברא. ששפיר עכור
מוכיח שהיה כאן ולד, אם כן **מִאי שְׁנָא אִשָּׁה וְמִאי שְׁנָא בְּהֶמְהָ** –
במה שונה בהמה מאשה, שבבהמה לא יהיה שפיר עכור הוכחה
לכך שהיה בו ולד.
מתרץ רב נחמן לרבא: לעולם אפשר לומר שרק בעכור מחלוקת,
ואין להקשות אם כן מה החילוק בין בהמה לאשה, שכן **מִי סָבְרָת**
וְכִי סִבּוֹר הֵנָּך דְּרַבִּי יוֹהָנָן מְפָשֵׁט פְּשִׁטָּה לִיָּה – ברור לו ששפיר
עכור נחשב כולד, **רַבִּי יוֹהָנָן סְפִיקִי מְסַפְּקָא לִיָּה** – מסופק הוא
בזה, **וְאֵילוּ הָכָא לְחֻמְרָא וְהָכָא לְחֻמְרָא** – והלך באשה לחומרא
ובבהמה לחומרא, ומשום כך, **לִנְפִי אִשָּׁה דְּמִטְּמָנָא הוּא** – שהוא דין
הנוגע רק לממון, שהרי אין קדושה בבכור אדם, אלא יש רק דין
שצריך לפדותו ולתת חמש סלעים לכהן, בזה סבר ששפיר פוטר,
לפי ש**סָפֵק מִטְּמָנָא לְקוּלָא, וְלִנְפִי לְפִטּוֹר מִבְּכּוֹרָה בְּהֶמְהָ, דְּאִסְפְּרָא**
הוּא שֵׁשׁ בּו גַּם דִּין אִיסוּר, דְּאִיכָּא לִנְפִי יָזִיחַ וְעָבֹדָה – שיש לגבי
בכור בהמה איסור לגזוז את צמרו ולעבוד בו, בזה סבר שאין
שפיר פוטר בה, כיון ש**סָפֵק אִסְפְּרָא לְחֻמְרָא. הָכָא נָמִי** – וכן כאן,
בברייתא **לִנְפִי טוֹמֵאת לִידָה בְּאִשָּׁה**, סבר רבי יהושע ששפיר
מטמא, כיון ש**סָפֵק טוֹמֵאת הוֹלִכִים לְחֻמְרָא**.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: **וְכִי מְסַפְּקָא לִיָּה** – וכי אפשר לומר
שרבי יהושע הסתפק בדבר זה, **וְהָא קָרָא קָאָמַר** – והרי הוא למד
את דבריו מפסוק, ומשמע שפסוק כן בודאי ולא רק מחמת ספק.
מתרצת הגמרא: באמת הסתפק רבי יהושע בדין זה, ומה שאמר
שעור נחשב לולד, אין זה אלא **מִדְּרַבָּנָן**, אבל מסופק הוא מה הדין
בזה מדאורייתא, ו**קָרָא** – ומה שאמר שלמדים דבר זה מפסוק, אין
זה דרשה גמורה, אלא **אֶסְמִכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא** – רק זכר ורמז
לדבר.
הגמרא מביאה מה דעת רב ושמואל בשפיר: **אָמַר לִיָּה רַב הִנֵּינָא**
כֶּה שְׂלֵמָיָא לְרַב, הנה מצאנו כמה שיטות בדין שפיר מלא בשר, **הָא**

פְּרִשְׁתִּיבִינָא דְּפִמְבְּרִיתָא – אדם ששמו פרשתבינא שהיה מקומו
בפומבדיתא, **קָאִי לִיָּה** – היה מגיע **לְאֵדָא דְּיִלְא עַד פְּלִינָה** – מחצית
גופו, **וְכִילִי עָלְמָא** – וכל העולם, **קָאִי** – מגיעים לפרשתבינא
דפומבדיתא, **עַד חֲרִצִּיתָא** – מתניו. ואם כן מוכח שאבא שאול היה
אדם גבוה מאוד, ומכאן אתה למד על גודל הקולית, ועל גודל
עיניו של אבשלום.
הגמרא חוזרת לדון בדין המפלת שפיר: **שְׂאֵלוּ בְּנֵי בֵּית הַמְדַרְשׁ**
לִפְנֵי רַבִּי, הַמַּפְלַת שְׁפִיר מִלֹּא בְּשֶׁר, מָהוּ – האם טמאה היא או לא.
אָמַר לָהֶם רַבִּי לֹא שְׁמַעְתִּי. אָמַר לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵף, כֶּה
אָמַר אָבָא, דְּהִינּוּ רַבִּי יוֹסִי, הַמַּפְלַת שְׁפִיר מִלֹּא דֵם, טְמֵאָה נִדְהָ,
וּמִלֹּא בְּשֶׁר, הִרִי הִיא טְמֵאָה לִידָה. אָמַר לוֹ רַבִּי, אֵילְמִלִּי דְּכֶה חֲדָשׁ
אִמְרַת לָנוּ מִשּׁוּם אֲבִיךָ – אילו היית אומר לנו דין שאמר אביך
מעצמו, שהמפלת שפיר מלא בשר טמאה לידה, **שְׁמַעְנֵנּוּ** – היינו
מקבלים ממך דין זה, אבל **עַכְשָׁיו**, שאמרת יחד עם הלכה זו את
ההלכה שהמפלת שפיר מלא דם טמאה נדה, יש לנו לומר, דמְדָהָא
קִפְיִיתָא בִּיתְרִיתָא קָאָמַר – שכמו שאת ההלכה הראשונה הוא
אמר כשיטת תנא יחיד ולא אמר כן מעצמו, דהיינו כשיטת
סוּכְמוֹס שְׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר (לְעִיל כֹּא), שְׁדָם שִׁיצָא בְּתוֹךְ
חֲתִיכָה מִטְּמָא את האשה משום נדה, הָא נָמִי – אף הלכה זו
שאמר שהמפלת שפיר מלא בשר טמאה לידה, **שְׁמָא אֵף הִיא**
שִׁיטָא יחיד, דהיינו כשיטת רבי יוֹשֻעַ אִמְרַת, שהוא סובר
שהמפלת שפיר, אף אם אינו מרוקם טמאה, ולכן אמר שאף אם
הוא מלא בשר טמאה היא, אבל לחכמים שאומרים ששפיר שאינו
מרוקם אינו מטמא משום לידה, יש לומר שסוברים שאף מלא
בשר אינו מטמא משום לידה, **וְכִין שְׂאֵין הֶלְכָּה בְּרַבִּי יוֹשֻעַ, אֵין**
ללמוד מדברי רבי יוסי אלו, כיון שחכמים חולקים עליו.
ומביאה הגמרא את מחלוקת רבי יהושע וחכמים: **דְּתִנָּיָא, אִשָּׁה**
הַמַּפְלַת שְׂפִיר שְׂאִינוּ מְרוֹקֵם – שאין צורת הולד ניכרת בו כלל, **רַבִּי**
יְהוֹשֻעַ אָמַר וְלָד הוּא, וְחֲכָמִים אָמְרִים אֵינוּ וְלָד.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בבבארא במחלוקת רבי יהושע
וחכמים: **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי אוֹשְׁעִיא, מַחְלוּקָתָא רַבִּי**
יהושע וחכמים אם שפיר שאינו מרוקם ולד הוא, הִיא בְּשִׁפִּיר
שְׁמָה שְׁבִתוּכָא עָכֹב, שְׁבִיחָה אָמַר רַבִּי יהושע שטמאה, כיון שיש
לומר שְׁמָה שהוא עכור, הוּא כִּיּוֹן שְׁהִיָּה שֵׁם וְלָד וְנִימּוּת, אֲכָל
בְּשִׁפִּיר שְׁתוּכָא צִלּוֹל – מלא מים צלולים, **לְדָבָר הֵבֵל אֵינוּ וְלָד, וְאֵף**
רַבִּי יהושע מודה בזה שאינה טמאה. וְרַבִּי יוֹשֻעַ בֶּן לִי אָמַר,
בְּצִלּוֹל מַחְלוּקָתָא – נחלקו רבי יהושע וחכמים, שרבי יהושע אומר
שאף מחמת שפיר זה טמאה היא. ולא מבואר בדבריו מה סובר
בעכור, וכדלהלן.
הגמרא מסתפקת מה הדין לפי רבי יהושע בן לוי בעכור: **אִיכְעִיא**
לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, האם **בְּצִלּוֹל מַחְלוּקָתָא אֲכָל בְּעָכּוּר דְּבְרֵי**
הֵבֵל וְלָד הוּא, או דִּלְמָא – או שמא **כִּין כֶּה וְכִין כֶּה** – בין בעכור
ובין בצלול **מַחְלוּקָתָא** – נחלקו רבי יהושע וחכמים, שרבי יהושע
סובר שאף בצלול טמאה היא, וחכמים אומרים שאף בעכור אינה
טמאה. אומרת הגמרא: **תִּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא
נפשטה.
הגמרא מקשה על דברי רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אושעיא,
שאמר שרבי יהושע מודה ששפיר צלול אינו מטמא: **מִיתִיבִי** –
הקשו בני הישיבה, מברייתא שבה פירש רבי יהושע את המקור
לדבריו ששפיר שאינו מרוקם מטמא, ששנינו בברייתא, **אֵת זֶה** –
דרשה זו **דְּרַשׁ רַבִּי יוֹשֻעַ בֶּן הִנְנָא, ומשם למד את דינו, נאמר**
בְּאֵדָם הָרִאשׁוֹן אַחֵר שֶׁאֵלֶּךָ מִעַץ הָדֵעַת (בראשית ג כא), וְיִעֲשֶׂה ה'
אֱלֹהִים לָאָדָם וְלֵאשֶׁתּוֹ עֹזֵר וְלִבְשִׁים, שֶׁהַלְבִּישׁ כְּתוּנֹת עַל
עוֹרָם, וְמָה שְׁתֵּלָה הַפִּסּוּק את הַלְבִּשֵׁת הַכְּתוּנֹת בְּעוֹרָם, מִלְּפָד,
שְׂאֵין הַקְדוּשׁ בְּרִדָּה הוּא עוֹשֶׂה עוֹז לָאָדָם, אֵלָא אִם כֵּן נּוֹצֵר, שִׁמְשַׁמַּע
שֶׁהָעוֹר הוּא עֵיקַר יִצִּירַת הָאָדָם, ולכן אִשָּׁה הַמַּפְלַת שְׁפִיר הוּא
עוֹר הוֹלֵד, יש לה להיות טמאה, כיון שֶׁהָעוֹר נִעְשֶׂה לְאַחַר הַיִּצִּירָה.
אֵלָמָּה – מוכח, שסובר רבי יהושע ש**שֶׁעָכּוּר תִּלְיָא מִלְּתָא** – שטומאת
לידה תלויה בעור שהוא השפיר, **לֹא שְׁנָא עָכּוּר וְלֹא שְׁנָא צִלּוֹל** –

נדה. פרק שלישי - המפלת חתיכה דף כה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצה רש"י תוספות

פרשתבינא - שם האיש. בסומבוס - בריש פירקין, דם שבתוך החתיכה - מטמא משום נדה, ויחידאה היא. כרבי יהושע אסרה - דמשום עור שפיר לחודיה מטמא ומשום לידה, ויחידאה היא. דרילמא אפילו במלא בשר פליגי, כיון דאינו מרוקם - מעולם לא היה ולד. ואף על גב דפליגי רבי יהושע בשפיר לחודיה, במלא דם מודה דלאו ולד הוא, דם מוכיח עליו. בעבור - מה שבתוכו עכור,

דאיכא למימר: ולד היה, ונימוח. בצלול - שזוא מלא מים צלולין. היינו דאיצטריך קרא - לרבי יהושע, דמשום עור לחודיה הוי ולד. אלא אי אסרה - טעמא דרבי יהושע משום דעכור הוא. ואיכא למימר ניומו ולא משום עור, קרא למה לי? אלא לאו בצלול מחלוקת - ותובתא דריש לקיש. אלא אסרו - רישא בבוררות פרק "הלכות בהמה מן הגוי" (יטב). לענין לפטור שם אחריו מתורת בכר. טינף - לאחר שקבלה מן הוכר ונוצר הולד, ניומו חב דימנו ויוצא ודולץ. ואותו טינף פוטרנה מן הבכורה. שפיר ושליא - או שפיר או שליא. ספוקי מספקא ליה - בעבור גופיה אי ולד הוא אם לאו. הבא לחומרא והבא לחומרא - גבי בכורת בהמה אמר: דלאו ולד הוא, ולא פטר את הבא אחריו. דאי אמרת פטר - קא גזי ועביד ביה עבודה, ודילמא לאו ולד הוא ההוא קמא. וקאית ליה תקלה. וגבי טומאת ולד אויל לחומרא, דקאמר: ולד הוא, וטמאה שבעים, וימי טוהר לא סבירא ליה דניתב לה. וגבי בכור אדם דקולא היא, דקאמר: פטר את הבא אחריו, ולא איכפת לן - דאין קדושה בבכור אדם אלא ממון כחן חמישה סלעים, וספק ממנא לקולא, דבחן הוי "מציא מחברו עליו הראיה". הא רבי - דאמר לעיל: לא שמעת. והא רבי ישמעאל - דאמר: מלא בשר טמאה לידה. והא רבי אישעיא - דאמר: בעבור מחלוקת. והא רבי יהושע בן לוי - דאמר: בצלול מחלוקת. אחד זה ואחד זה - אחד עכור ואחד צלול. חוששת - ויושבת ימי טמאה, ואין לה ימי טוהר - דספק ולד הוא ולא ודאי. לא דכו שפיר - לא טיידור את המפלת שפיר מבעינן, ואפילו בלידה ביבשתא. נהרדעא - אתריה שמואלא. וי - צלול. טיפין של זבוב - עניי זבוב. ופי מוח כחוש השערה - סדק קטן, ונראה כאילו חוט השערה מתוח שם. גייתו - גיד אבר הוכר. והא דתנן "תשב לזכר ולנבחה", אלמא מספקא לן אם זכר אם נקבה - טעמא ניכר בו האבר מיירי. כשעורה - היא סדוקה לארכה. וחיתוך ידים ורגלים - עדיין אין נראין. כדאמרין: תחלת ברייתו מראשו. כחלב - זה שכתב זרע, שהוא ניתך וקלוש מתחלה בשעת יציאתו כחלב, ואחר כך נעשה קפוי. וטורדין

פרשתבינא - פירש הקונטרס: שם איש, וכן בערך. ואינו כן, דאם כן הוה ליה למימר "מפומבדיא". אלא פירש רבינו שמואל בן מאיר: לשון פרנסות וממשלה. מלא בשר מהו - ממתניחין דקתני "מלא דם ומלא מים" ליכא למפשט, דרילמא הא מלא בשר - חוששת, אבל ודאי ולד - לא הוי. אי נמי: הא דלא חשיב, משום דבפלוגתא לא מיירי. שמוא כרבי יהושע - אף על גב דבעי למימר בסמוך: מחלוקת בצלול, אבל בעבור דברי הכל ולד, רבי נמי מסופק היה בהא, דהא קאמר: שמוא. כסומבוס - ואם תאמר: ואם שפיר מלא דם הוי בחתיכה שבתוכה דם - שפיר מלא בשר נמי לחוי בחתיכה של בשר, דאמר בפירקין דאניה טמאה לידה כשאין בה עצם? ויש לומר: דשפיר דמאי לולד טפי מחתיכה, וטמא אפילו אין בה עצם, אף על גב דבמלא דם שניהם שוים. מחלוקת בצלול - פירש הקונטרס: מלא מים, וכן משמע. וקשה: וכי עדיף ממלאה דם, דאמר לעיל דטמאה נדה ולא לידה אפילו לרבי יהושע? לכך נראה לפרש: "דצלול" ו"עכור" - היינו בעור עכור ובשר צלול. שני הקדוש ברוך הוא עושה עור כר - ד"כחנות עור" בעור אדם מיירי, כדמתרגמינן: על משך בשריהון. סימן ולד בהמה דקה טינף - האי "טינף" הוא ולד עצמו. ולא דמי ל"טינף" דלקמן, דרוב בהמות מטנפות - דרתם, טינף של אחר יצירת הולד. גבי בהמה לחומרא - ואף על גב דקולא הוא שמוציאין ממנו מרשות ישראל, היינו משום דאי לא ידיב לבחן - אתי למשרי בגיזה ועבודה. אינה חוששת - וקסבר רבי: דבעבור מחלוקת ורבי יהושע ורבנן. תחלת ברייתו מראשו - תימה בדפרק בתרא דסוטה (מהם), קסבר אבא שאול: תחלת ברייתו מטבירו, ומשלחן שרשיו אילך ואילך, ונראה לרבינו תם: דגריס "ברשון", וכן פירש רבינו חננאל, ובתוספתא פירש: כעין חגב, ד"סלעם" מתרגמינן: רשון, וכן משמע דמיירי בשיעור האברים. עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תסוככני - ברישא - "עור ובשר", והדר - "עצמות וגידים". ובתחית המותני דיוחזקאל (סעמן לו) איפכא - גידין, והדר בשר. ומפרש במדרש: למה הדבר דומה? לאדם שפושט, וחוור ולובש, מה שפושט ראשון - לובש אחרון. אבל בתחלת בריית הולד - עור ובשר תחלה, ואחר כך עצמות וגידין. לידע

שנא בהמה? - מי סברת, רבי יהושע מפשט פשיט ליה? רבי יהושע ספוקי מספקא ליה, ואויל הכא לחומרא, והכא לחומרא. גבי אשה דממונא הוא - ספק ממונא לקולא. גבי

בהמה דאיסורא הוא, דאיכא לגבי גיזה ועבודה - ספק איסורא לחומרא. הכי נמי גבי אשה - ספק טומאה לחומרא. - ומי מספקא ליה? והא קרא קאמר! - מדרבנן, וקרא - אסמכתא בעלמא הוא. אמר ליה רב חנינא פר שלמיה לרב: הא רבי, הא רבי ישמעאל ברבי יוסי, והא רבי אישעיא, והא רבי יהושע בן לוי, מר במאן סבירא ליה? אמר ליה: אני אומר, אחד זה ואחד זה - אינה חוששת. ושמואל אמר: אחד זה ואחד זה - חוששת. ואודא שמואל למעמיה, דכי אתא רב דימי אמר: מעולם לא דכו שפיר בנהרדעא, לבר מההוא שפירא דאתא לקמיה דשמואל, דמנח עליה חוט השערה מהאי גיסא וחזיא מהאי גיסא, אמר: אם איתא דולד הואי - לא הוה זיג פולי האי. "ואם היה מרוקם" וכו'. תנו רבנן, איזהו שפיר מרוקם? אבא שאול אומר: תחלת ברייתו מראשו, ושתי עיניו בשתי טיפין של זבוב. תני רבי חייא: מרוחקין זה מזה. שני חוטמין - בשתי טיפין של זבוב. תני רבי חייא: ומקורבין זה לזה. ופיו מתוח כחוט השערה, וגיתו כעדרה, ואם היתה נקבה - נדונה כשעורה לארפה. והתנן דרים ורגלים אין לו, ועליו מפורש כנקבה "הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני. עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תסוככני. חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רחמי". ואין בודקין אותו במים - ששהמים עזין וטורדין

לירע — אים זוכר וואָ — האַ דאָמער "גערטן בעכערשד" — לאַ שמאָקמו בולט, אלאַ שמאָקמו נויכער בעכערשד. **המפלת** — סנדל אָו שליאַ תשכּ לוכר ולנקבה — ואם אַמאָר, בשליא ליתני נמ "ולנדה" דאָימאָ: הרוקא ליתנה, וברר כלו ימי טודר, בראיתא לוקן בפירקין (ב.מא). גבי המפלת י די תחוכה. אַל עג גל דאָמער בסמוך: אַל תולין השליש בולד ירמא משלש — ימים — הרוחמי תחששן יורת משלשן ימים: יורש ירמא:

וְטוֹרְדִים אוֹתוֹ, אֶלֶּא בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ בְּשִׁמּוֹן - שֶׁהַשִּׁמּוֹן יִמְצָאֵהוּ. וְאִין רֹאִין אֵלֶּא בְּתַמָּה. בְּיַצֵּד בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ? - בְּיַצֵּד בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ? בְּרֹאמְרִין! אֵלֶּא: בְּמָה בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ לֵידַע אִם זָכָר הוּא אִם נִקְבָּה הִיא? אֲבָא שְׂאוּל בַּר נִשְׁ, וְאָמְרִי לָהּ אֲבָא שְׂאוּל בַּר רִמְשׁ אֲמִיר: מִכִּיָּא קִיסָם שְׂרִיאֲשׁוּ חֵלֶק וּמִנְעֻנְעֵנָּה בִּאֲתוּרָא מְקוּם. אִם מִסְכָּסָד - בִּידוּעַ שְׂזָכָר הוּא, וְאִם לֹא - בִּידוּעַ שְׂנִקְבָּה הִיא. אָמֵר רַבִּי נַחֲמָן אָמֵר רַבָּה בַּר אֲבִיהֶ: לֹא שִׁנּוּ אֵלֶּא מִלְּמַמְשָׁה לְמַעֲלָה, אֲבָל מִן הַצִּדְדִין - אִימָא: פּוֹתְלֵי בֵּית הַרְחָם נִינְהוּ. אָמֵר רַב אֲדָא בַּר אֲהֵבָה: תֵּנָא, אִם הֵיתָה נִקְבָּה - נִדְוָנָה בְּשִׁעוּרָה סְרוּיָתָה. מִתְקִיף לָהּ רַב נַחֲמָן: וְדִילְמָא חוּטָא שֶׁל בְּיָצִים נִינְהוּ? אָמֵר אַבְיִי: הִשְׁתָּא בְּיָצִים גּוֹפְיֵיהוּ - לֹא יִדְעִי, חוּטָא שֶׁל בְּיָצִים - יִדְעִי! אָמֵר רַב עֲמֶרֶם, תֵּנָא: שְׁתֵּי יִרְכּוּתֵינוּ - בְּשִׁנֵּי חוּטִין שֶׁל זְהוּרִית. וְאָמֵר רַבִּי עֲמֶרֶם עָלֶיהָ: כִּשְׁל עֶרְב. וְשְׁנֵי זְהוּרֵיתוֹ בְּשִׁנֵּי חוּטִין שֶׁל זְהוּרִית, וְאָמֵר רַבִּי עֲמֶרֶם עָלֶיהָ: כִּשְׁל שְׁתֵּי. אָמֵר לִיה שְׂמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָא, לֹא תַעֲבִיד עוֹבְדָא עַד שִׁישְׁעִירִי. - וְגַם אָמֵר שְׂמוּאֵל הֵכִי? וְהָאֲמֵר שְׂמוּאֵל: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - חוֹשֶׁשֶׁת! אָמֵר רַב אֲמִי בַּר שְׂמוּאֵל, לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִיָּנִיָּה דְּמָר שְׂמוּאֵל: לְחֹשֶׁשׁ - חוֹשֶׁשֶׁת, יָמִי מְהֵרָה - לֹא יִתְבִּינָּה לָהּ עַד שִׁישְׁעִירִי. - לְמִימְרָא דְּמִסְפָּקָא לִיה לְשְׂמוּאֵל: וְהָא תְּהוּא שְׁפִירָא דְּאֵתְנֵי לְקָמְיָה דְּמָר שְׂמוּאֵל. אָמֵר: הָא בַּר אֲרָבְעִין וְחָד יוֹמָא, וְחָשִׁיב מִיּוֹמָא דְּאִזְלָא לְמִבְיָלָה עַד תְּהוּא יוֹמָא, וְלֹא הָוָה אֵלֶּא אֲרָבְעִין יוֹמִין, וְאָמֵר לָהּ: הָאִי בְּנֵהָ בְּעַל. בְּפִתְחֵיהּ - וְאוּדִין - שְׂאֵנִי שְׂמוּאֵל דְּרַב גּוֹבֵרְיָה. "הַמְּפַלֵּת סִנְדֵּל" וְכו'. תִּנּוּ רַבְנָן, סִנְדֵּל דְּזֻמָּה לָדָּג שֶׁל יָם, מִתְחַלְתָּהּ וְלָד הוּא אֵלֶּא שְׂנַצְצָה. רַבן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֲמִיר: סִנְדֵּל דְּזֻמָּה לְלֶשֶׁן שֶׁל שׂוֹר הַגָּדוֹל. מִשּׁוּם רַבּוּתֵינוּ הַעֲרִיד: סִנְדֵּל צִירָה צוּרֵת פְּגִים. אֲמִיר רַב יְהוּדָה אֲמֵר שְׂמוּאֵל: הֲלָכָה - סִנְדֵּל אֲרִיָּה

צורת פנים. אמר רב אדא, אמר רב יוסף, אמר רבי יצחק: סנדל צריך צורת פנים, ואפילו מאחוריו. משל לאדם שספטר את חברו, והחזיר פניו לאחוריו. בימי רבי נצי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים, אמר להם רבי נצי: מיהרתם את הוולדות! ותתניא, משום רבותינו העירו: סנדל צריך צורת פנים! אמר רב ביבי בר אבוי אמר רבי יוחנן: מערותו של רבי נחנניא נשנית משנה זו. אמר רבי יעירא: וזה בה רב ביבי בשמעתיה, דאנא והוא הווינא יתבנין קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להא שמעתא, וקדם איהו ואמר וזה בה. למה הופירו סנדל, והלא אין סנדל שאין עמו ולד? - אי דאתיליד נקבה בהדיה - הכי נמי, הכא במאי עסקינן - דאתיליד זכר בהדיה. מהו דתימא, הואיל ואמר רב יצחק בר אמי: אשה מורעת תחילה - יולדת זכר, איש מורע תחלה - יולדת נקבה, מדהא זכר - הא נמי זכר, קא משמע לן: אימא שניהם הוריעו בבת אחת, האי זכר והאי נקבה. דבר אחר: שאם תלד נקבה לפני שקיעת החמה, וסנדל לאחר שקיעת החמה, מונה תחלת גדה לראשון ותחלת גדה לאחרון. סנדל דתמן נבי

הדוֹרְצָן "סנדל". שאם תכל נקבה לפני שקיעה; והסנדל שהוא ספק זכר לאחר שקיעה – "מוננה תחלת לידה"; הדיינו ימי טומאה חזא אהא
עשרה; שהוא חמשה עשר להראשון. ויפוך לידה"; הדינו ימי טוהר; מניין מן הראשון להחמישי. שאם תראה ביום שמונים ואחד, יהיה
סנדל זכר דזה, והרי ארבעים יום, שלשמו ימי טוהר שלו. ודקבה קיימתא נמי וששתא כלל להו. והדינו צורך – דאי לא "סנדל", היו מנ
עשר. והשתא יתבה חמשה עשר. ואי זה פשיטא לו שהסנדל נקבה היא – לא הוא תחלת גדה עד שמונים ושני

1 עג — באותו מקום מלמטה למעלה, כדאמר בסמוך.
 2 בב — חיינו גיד, דאי נקבה — ליכא עיבורא. מלמטה
 3 יכוב לארבה. **תנא** אם היתה נקבה נידונה בשקויה
 4 עיל תני "נידונה כשערה", ולא תני "סדוקה". חז"ל
 5 כפדלי — מלמטה למעלה בין שתי הבציצים,
 6 ונראה עמוק סדוק. **לא ידעו** — אין בידיהן מומת
 7 קטנן. **שתי ירכיבות** — כשהוא מותחן להבראות
 8 בחיתוך ידיים ורגלים. **ערב** — עבה משת. **לא**
 9 **תקבד עיבורא** — לעשווה ולד, עד שיאה לו
 10 שערות בראשו. לחוש חוששת — להחמיר ולישב
 11 שבועים. **כפתיה ואורי** — אלאמא היה בקי ביצירת
 12 הולדו דכד **נוכריה** — הוא בקי, ואין בולן נקבה.
 13 **דל של שם** — גרש בים ושמו "סנדל", **אין כפדלי**
 14 — נמער. **לשון של שור הגדול** — דהיינו פניו
 15 טוחות. ואף על גב דאוקמינן לעיל: פניו טוחות —
 16 אין אמו טמאה. גבי סנדל דאי אמו טמאה לידה,
 17 (סנדל) דולד שעמו מוכיח עליו דולד הוא, אלא
 18 שנימוק על ידי חברו שדחוק. **צריך צורת פנים**
 19 **אפילו נאחזויה** — כלומר, אפילו לא אלא
 20 מאחוריה הוי ולד. **שכפר** — הכוזה על לחיו. משנה
 21 זו — דקתני "צריך צורת פנים", מעדותו של רבי
 22 נתניא נשנית. הוא העיד עליה בבית המדרש,
 23 ויחזיקא היא. וזה **בר ברבי ביבי בשמעתיה** — מזלו
 24 גרם לו שמעוהו זו, ודקמינן. שגם אני שמעתי
 25 מרבי יוחנן, ומה שפירשנו שרבי נתניא נשנית, ולא
 26 וכתי לאומרה. והלא **אין סנדל שאין עמו ולד** —
 27 ובלא סנדל נמי היא טמאה לידה? **א דאיתליד**
 28 **נקבה בחריה הכי נמי** — דלא היה צריך להוכיח,
 29 דיש לה ימי טמאה וטורה דנקבה. שאפילו הוא
 30 זכר גמור, כי איכא נקבה בחריה — יושבת לנקבה
 31 ימי טמאה וטורה, ושם זכר מובלעם בתוכן.
 32 **דאיתליד רבי מדרת** — ומסקינן לסנדל בנקבה,
 33 ויושבת שבויעה לטמאה. אבל טורה דנקבה
 34 לא תהינן לה, דרילמא זכר הוא. **ואי נמי זכר** —
 35 ולא תשב אלא לזכר. קא שמענן כל נר. **דבר אחי**
 36 — אפילו לידה עמו נקבה, צריך להוכיח ספק
 37 סנדל. **שם תפיל שנים אחי לפני שקיעת החמה**
 38 **ואחר לאחר שקיעת החמה** מונה תחלת
 39 **לראשון ותחלת גדה לאחרון** — והכי גרסינן לה
 40 בתוספתא, והכי פירושו: שאם תפיל שניהם,
 41 נקבה לפני שקיעת החמה וסנדל לאחר שקיעה
 42 — מונה לאחר שיכלו ימי טורה לראשון תחלת
 43 גדה, וכן לאחרון. כגון אם תראה ביום שמונים
 44 ואחד לראשון — ואין תחלת גדה, דרילמא
 45 סנדל שנוול לאחר שקיעה זכר הוא. וכלו ימי
 46 טורה שלו לסוף ארבעים, ולא משכי בתר
 47 שמונים ואחד דנקבה. וכשתחזור ותראה בשמיני
 48 לראייתה, ותרצה להיות סופרת יום כנגד יום —
 49 אמרינן דלמא סנדל נקבה הוה, ומשוך ימי טורה
 50 שלו עד שמונים ואחד לראשון, דמה שראתה
 51 ביום שמונים ואחד לראשון — עד טורה הוה.
 52 ועכשיו מה שהיא רואה ביום שמונים ואחד —
 53 תחלת גדה הוא. והיינו "תחלת גדה לאחרון".
 54 ובכדי היא מקולקלת. לא ידעין בדרך ראה
 55 בתרייתא: אי גדה היא, אי שומרת יום כנגד יום.
 56 לישא אחרינא גרסינן. "שם תפיל נקבה לפני
 57 שקיעה, וסנדל לאחר שקיעה" — מונה תחלת
 58 לידה מן האחרון, וסוף לידה מן הראשון, והכי
 59 פירושו: אפילו היכא דאיתליד נקבה בחריה,
 60 וכן, דרילמא סנדל נמי נקבה היא, ומנניא מניה ארבע
 61 שמונים לאחרון — שמנינן לה משום גדה. דאמרינן:
 62 נמי ימי טמאה לראשון, כמטמאה אלא ארבעה
 63 ימים. ואשכח, דבתר ודל אחרון ואלעין.

אוחו שמואל עד שהודיה. הרי ששמואל היה בקי ביצירת הולד, ואיך יתכן שנסתפק בכל שפיר האם ולד הוא או לא. מתרצת הגמרא: **שְׂאנִי** – שונה **שְׂמוּאֵל** עצמו, דרב גובריה – שכוחו גדול, ויהיה בקי ביצירת הולד, אבל אין הכל בקיאים במוזה, ומשום כך הורה שאין להורות שיהיה השפיר כולד ודאי, עד שיהיה לו שערות.

שנינו במשנה: **הַפְּסֻלָּה סְנָדִל וכו'** תשב לזכר ולנקבה. הגמרא מבארת מהו סנדל: **תְּנִי רֶכְנָךְ, סְנָדִל דְּמָה לְךָ שֶׁל יָם** – לדג שבים ששמו סנדל, **מִתְחַלְתִּי וְלֹד הוּא** – בתחילת יצירתו היה ולד גמור, **אֲלָא שְׂנִי צֶרֶף** – שנמנע ונעשה סנדל. רבן שמעון בן גמליאל אומר, **סְנָדִל דְּמָה לְשֵׁן שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל**, דהיינו צורה חלקה שאין ניכר בה צורת הפנים. משום רבתינו העירו, **סְנָדִל צֶרֶף שִׁיהִיה לו צוֹרֶת פְּנִים**, שאם אין לו צורת פנים, ודאי אינו ולד.

הגמרא דנה במה שאמרה הברייתא שסנדל צריך צורת פנים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, הַלְכָה, סְנָדִל צֶרֶף צוֹרֶת פְּנִים. אָמַר רַב אֲדָא אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יִצְחָק, סְנָדִל צֶרֶף שִׁיהִיה לו צוֹרֶת פְּנִים, וְאִפְּלוּ אִם צוֹרֶת פְּנִים אֵינָה אֵלָא מֵאֲחֻזִּין**, כלומר שצורת הפנים היא באחורי גופו, גם כן ולד הוא, שאנו תולים שנהפכו פניו לאחוריו כשנמנע. **מִשָּׁל לְאִיִּם שֶׁסָּפְרוּ** – הכה על הלחין את כחיריו, **וְהַחֲזִיר** – וסובב בכח המכה, את פְּנֵיו לְאֲחֻזִּיו. כך גם בסנדל יש לחוש שמא נהפכו פניו לאחוריו כשנמנע.

בְּיָמֵי רַבִּי יֵנָאי בָּקְשׁוּ לְמַהֵר אֶת הַסְּנָדִל שֶׁאֵין לו צוֹרֶת פְּנִים, וְאָמַר רַבִּי יֵנָאי, מִתְרַתֵּם אֶת הַחֲזִירֹת, שֶׁהֵרִי אֵף אִם אֵין לו צוֹרֶת פְּנִים, וְלֹד הוּא. מקשה שפניו לא צורת פנים – והרי שנינו בברייתא, **מִשׁוּם רְבוּתֵינוּ הָעִירִי סְנָדִל צֶרֶף שִׁיהִיה לו צוֹרֶת פְּנִים**, ואיך אמר רבי ינאי שאף בלי צורת פנים ולד הוא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב בְּבִי בַר אֲבִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲדוֹתָ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָנְא נִשְׁנִית מִשְׁנָה זו** – מה שנאמר בברייתא משום רבתינו העידו, עדות זו היא עדות של רבי נחמניא, ודעת יחיד היא, ואין להקשות ממנה על רבי ינאי.

אָמַר רַבִּי זְעִירָא, זָכָה כֹּה רַב בְּבִי בְּשִׁמְעָתִיה – מזלו של רב ביבי גרם לו להקדימני ולומר דבר זה, **דְּאֵנָּה הוּיָא יְתִבִּינָן קְמִיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – שאני והוא היינו יושבים לפני רבי יוחנן כי **אָמַרְהָ לְהָא שְׁמַעְתָּה** – כשאמר שמעו זו, וקדם איהו – והוא) **וְאָמַר דְּבַר זֶה בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן קוּדָם שֶׁאִמְרֵתִי אֵין דְּבַר זֶה בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְזָכָה כֹּה**, שנאמרה שמועה זו בשמו.

הגמרא מבארת איזה חילוק בדין יש במה שמחשיבים את הסנדל כולד. שואלת הגמרא: **לָמָּה הוֹכִירֵנוּ שְׂדֵיָא טַמְאָה מִחֻמַּת שְׁהִפִּילָה סְנָדִל, וְהָלֵא אֵין סְנָדִל שֶׁאֵין עִמּוֹ וְלֹד, וְאִם כֵּן אֵף אִם אֵינָה טַמְאָה מִשׁוּם הַסְּנָדִל, הֲרִי הִיא טַמְאָה מִשׁוּם הוֹלֵד.** משיבה הגמרא: **אֵי דְאֵתִילִידָא נִקְבָּה בְּהִירָה כִּי נָמִי** – אם הולד שנולד עם הסנדל נקבה היא, נכון הדבר שלא היה צריך להוכיח שיהיא טמאה מחמת הסנדל, שהרי אפילו אם זכר הוא, הרי ימי הטומאה והטהרה שלו נבלעים תוך ימי הטומאה והטהרה של נקבה, אולם **הָכָא בְּמֵא עֲסָקִין** – כאן במה מדובר, **דְּאֵתִילִיד** – (שנולד) **זָכָר בְּהִירָה** – יחד עם הסנדל, שמחמת הולד אינה טמאה אלא שבוע, ומחמת הסנדל הרי היא טמאה שבועיים, משום שיש לחשוש שמא נקבה היא. וצריכה המשנה להשיענו דין זה, **דְּכַהוּ דְּתִיבָא** – שמא תאמר, **הוֹאִיל וְאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲמִי (להלן לא), שֶׁאִם הָאִשָּׁה מוֹרֶצֶת תַּחֲלִיהָ** – היינו שמתאסף אצלה דם הרחם הנאחו בורע הזכר, קודם שהזריע הזכר, **יִולָּדֶת זָכָר, וְאִם הָאִישׁ מוֹרֶצֶת תַּחֲלִיהָ, יִולָּדֶת נְקֵבָה, וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר מִדְּהָא זָכָר** – מכך שהולד הנשי הוא זכר, מוכח שהאשה הוריעה תחילה, ואם כן יש לומר **דְּהָא נָמִי** – שאף הסנדל שנולד עמו זָכָר הוא, **קָא מִשְׁמַע לָן** – משימעה לנו המשנה שאין הדבר כן, **דְּאִיבָא** – שיש לך לומר, **שֶׁמָּה שְׁנִיָּה הוֹרִיעָה בְּבֵית אִתָּה**, ויכול להיות דהא – (זה, הולד) זָכָר, **וְהָא נִקְבָּה**. דְּכָא אֲחֵר – אופן אחר ליישב, אף באופן שילדה עם הסנדל נקבה, צריך להוכיח שיהיא טמאה מחמת הסנדל, לומר **שֶׁאִם תֵּלֵד נְקֵבָה לְפָנֵי שְׁקִיעַת הַחֶמֶת, וְסְנָדִל לְאַחֵר שְׁקִיעַת הַחֶמֶת, מוֹנָה הִיא**

וְמוֹדֵרִין אוֹתוֹ – וממחים את צורתו, **אֲלָא בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּשִׁמְךָ, שֶׁשְׂמֶנָּה רַךְ, וּמִצְחָתָהּ** – ומחליקו. ואין רואין אותו אם הגיע לשיעור של שפיר מרוקם, **אֲלָא בְּחֶמֶה**.

ממשיכה הברייתא ואומרת: **כִּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ**. ומיד תמחה הגמרא: מה השאלה? **כִּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ**, והלא בודקין בְּרִאשֵׁי בְּשָׂמֵי בְּשָׂמֵי וּבְחֻמָּה. **אֲלָא מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא, שְׁכוּנַת הַבְּרִייתָא לְבִרָּה, בְּמָה בּוֹדְקִין אוֹתוֹ לִידַע אֵם זָכָר הוּא אֵם נְקֵבָה הִיא**. כלומר לאחר שנודע לנו שהוא שפיר מרוקם, כיצד אפשר לבדוק אם זכר הוא או נקבה. משיבה הברייתא: **אָבָא שְׂאֵל בַּר נִשְׁ, וְאָמַר לָהּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים אָבָא שְׂאֵל בַּר רִשָּׁא אוֹמַר, מְכִיָּא קִיסָם שְׂרָאשׁוּ חֶלֶק, וּמִנְעִנֵעַ אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, אֵם מְסַבֵּף** – אם קופץ ואינו מתנענע בצורה חלקה, שיש דבר המעכבו, **בְּיָדוֹ שֶׁזָּכָר הוּא, וְאִם לֹא** – ואם אין דבר שמעכבו שם, **בְּיָדוֹ שֶׁנְּקֵבָה הִיא**.

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבִיבִי, לֹא שָׁנוּ שְׁבִדִּיקָה זו מוֹעִילָה, אֲלָא כִּשְׁהוּא מִנְעִנֵעַ אֶת הַקִּיסָם מִלְּמַסָּה לְמַעַלָּה, דְּהֵינּוּ זָכָר הֲרָגִלִים לִצַּד הָרָאשׁ, אֲבָל מִן הַצִּדִּיקִין, אֵין רָאִיהָ שׁוֹכֵר הוּא, דְּאִיבָא – שאפשר לומר שנקבה היא, ומה שעייב את הקיסם, בְּתִלֵּי בֵּית הָרָחִם נִינְחוּ – (הם).

אָמַר רַב אֲדָא בַּר אֲהֵבָה, תֵּנָא בְּרִייתָא, שְׁמָה שֶׁאִמְרוּ שֶׁאֵם הָתָה נְקֵבָה, נִדְוָה בְּשִׁעוּרָה – ניכרת במה שאותו מקום נראה כשעורה, היינו שעורה שהיא סדוקה. מְתַקֵּין לָהּ – הקשה רב נחמן על דברי רב אדא בַּר אֲהֵבָה, איך אפשר לדעת בודאות שנקבה היא ממדה שאותו מקום נראה כשעורה סדוקה, **וְהִירֵא שְׁמָה הַסְּדֵק שְׁנִירָא, חוּט שֶׁל בִּיצִים נִינְחוּ** – החוט שמפריד בין הביצים הוא, שאף הוא נראה עמוק כסדק. **אָמַר אֲבִי, הַשְּׂתָא בִּיצִים נִפְיִיחָה לֹא יִדְעִי** – עתה, שהביצים עצמם אינם ניכרים מחמת קוטנם, וכי ניתן לומר שהחוט שֶׁל הַבִּיצִים יִדְעִי – יהיה ניכר, אלא ודאי מוכח שנקבה היא.

הגמרא מביאה את סדר בריאת ידי ורגלי: **אָמַר רַב עֲמֶרֶם, תֵּנָא בְּרִייתָא, שְׁתֵּי יָדָיו וְשְׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל הָעוֹבֵר כִּשְׁמָה מִתְחִילִים לְהִבְרָאוֹת, נִרְאִים בְּשָׁנֵי חוּשֵׁי שֶׁל וְהוֹרֵת ו– צמר סרוק וצבוע אדום. וְאָמַר רַב עֲמֶרֶם עָלָה** – על ברייתא זו, שהחוטים עבים כחוט שֶׁל עֶרְבָה, שהוא עבה יותר מחוט של שתי ממשיכה הברייתא: **וְשְׁנֵי וְדוֹעוּתֵינוּ, כְּאִשֶּׁר מִתְחִילִים לְהִבְרָאוֹת נִרְאִים בְּשָׁנֵי חוּשֵׁי שֶׁל וְהוֹרֵת. וְאָמַר רַב עֲמֶרֶם עָלָה** – על ברייתא זו, שהם היו כחוט שֶׁל שְׁתֵּי, שהוא דק, שהידיים דקות מן הרגלים.

הגמרא חזרת לדון שפיר מרוקם השני במשנתנו: **אָמַר לִיה שְׂמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שִׁינָא ו– (מורוד בלימודו) לֹא תַעֲבִיד עוֹבְדָא** – אל תעשה מעשה להחשיב שפיר כולד, **עַד שֶׁשְׂעִיר** – עד שיהיה לו שערות בראשו. מקשה הגמרא: **וְיָ אָמַר שְׂמוּאֵל חֵכִי, וְהָאֲמַר ו– (והרי אמר) שְׂמוּאֵל (לעיל ע"א) אֶחָת זו וְאֶחָת זו חוֹשֶׁשֶׁת**. כלומר שבין בשפיר עכוּר ובין בשפיר צלול יש לחשוש שמא ולד הוא, הרי שאפילו בשפיר שהוא צלול חשש שמואל שמא ולד הוא, ואיך יתכן שאמר שמואל שאינו נחשב לולד עד שיהיה לו שערות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אֲמִי בַר שְׂמוּאֵל, לִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִיָּנִיה דְּמַר שְׂמוּאֵל** – אני שמעתי משמואל עצמו פירוש דעתו בזה, **לְחוּשׁ שְׂמָא וְלֹד הוּא, לַעֲנִין שְׁתִּיהִיה טַמְאָה שְׁבוּעִים כִּיולֶדֶת נְקֵבָה, חוֹשֶׁשֶׁת אֵף בִּשְׁפִיר צִלּוֹל, אֲבָל יָמִי מְהֵרָה שֶׁאֵף אִם תִּרְאֶה דָם לֹא תִּטְמָא**, בדן יולדת ודאית, **לֹא יְתִבִּינָן לָהּ** – אין נותנים לה עד שִׂישְׁעִיר.

תמחה הגמרא: **לְמִיבָרָא** – האם ניתן לומר דְּמִסְפָּקָא לִיה לְשְׂמוּאֵל – שנסתפק שמואל מאימתי נחשב השפיר כולד, **וְהָא הָהוּא שְׂפִירָא דְּאֵתִאי לְקְמִיה דְּמַר שְׂמוּאֵל** – והרי היה מעשה באשה שהפילה שפיר שבאה לפני שמואל, **וְאָמַר הָא בַּר אֲרַבְעִין יוֹמֵי יוֹמָא** – ואמר שהפילה אותו האשה ביום הארבעים ואחד לעיבורה, **וְיֵשׁ לָהּ לְחוּשׁ שְׂמָא וְלֹד הוּא, וְחֹשִׁיב מִיָּמָא דְּאִלָּא לְמַכִּילָה עַד הָהוּא יוֹמָא** – וחישבו מאותו היום שטבלה האשה עד אותו היום, **וְלֹא הָיוּ ו– (היו) אֲרַבְעִין יוֹמִין. וְאָמַר לָהּ ו– (להם) שמואל, הָאִי בְּנִינָה בְּעָל** – אדם זה בא על אשתו בעורה נדה. בְּפִתְיָה וְאֹדִי – וכפה

לשומאת מת: **שְׁלֵיָא בְּבִית** – שליאי, שהיא כמין כיס שהולד מונח בתוכו במעי אמו, שהפילתה אשה בבית, אף על פי שלא ניכר בה ולד, **הַבֵּית טָמֵא** משום אהל המת. מבארת המשנה: לא מפני שהשליאי עצמה היא וְלָד, אֲמָא שְׁאִין שְׁלֵיָא בְּלָא וְלָד, ומה שאין הולד ניכר בה הוא מפני שנמחה, והוששים שנמחה לאחר שיצא ממעי אמו, ועד שנמחה ונתבטל, טימא את הבית. **רַבִּי שְׁמַעוֹן** אומר, הבית טהור, מפני שאני אומר, **נִימוּךְ הַיֶּלֶד** שהיה בשליאי עַד שְׁלֵיָא יָצָא ממעי אמו, ונעשה דם ונתערב בדם הלידה, ובטל ברוב.

גמרא

תני רבנן בברייתא, **שְׁלֵיָא** ששנינו במשנה שחוששים שהיה בה ולד, תתלחח – צידה הצר, דומה לחוש של ערב – עוביו כחוש של ערב, וסופה – ובצד שהולך ומתרחב, דומה [–עוביה הוא] בתורמוס – מין קטנית עגול כעין עדשה, ורחב כמעט קטנה, וְהַיֶּלֶד פְּתוּחָא – הוא כלי נגינה חלול שמנגנים בו על ידי שנושפים בו בפה. ואין אורכה של שליאי פחותה מִטַּפָּח, כלומר, אם היא קצרה מטפח אינה נידונה כשליאי ואינה מטמאת. רבי שמעון בן גמליאל אומר, שליאי כשהיא מטמאת, היא דומה לקורקבן של תרנגולין, שנתדקין [–בני מעיים] ויוצאין מִמֶּנָּה, אבל קודם שהגיעה לשיעור זה, אינה מטמאת.

אגב שהזכר כאן שיעור טפח כשליאי, מביאה הגמרא דברים נוספים ששיעורם טפח: **תַּנְיָא** [–שנה] רבי אושעיא המכונה זעירא דמן חבריא – צעיר הישיבה, חמשה דברים שיעורן טפח, ואילו הן, שליאי, שופר, שדרה של לולב, דופן סוכה והאזוב.

הגמרא מבארת את הברייתא: שליאי שאמרו בה שיעור טפח, היא דאמין – הוא מה שנתבאר בסמוך.

טפח של שופר, דתניא, כמה יהא שיעור אורכו של שופר, פירש רבי שמעון בן גמליאל, כדי שיהיו בידו, כלומר בארבע אצבעות, ויראה מהשופר לבאן ולבאן, ועל ידי כך מגיע שיעורו לטפח, כי שיעורו טפח הוא ארבעה גודלים, ואחיות השופר נעשית בארבע אצבעות פשוטות, ובתוספת הנראה מכאן ומכאן, נשלם שיעורו לטפח.

מבארת הגמרא: שדרה מה היא – על מה נאמר דין זה. דאמר רבי פרידא אמר רבי יוחנן, שדרו של לולב, צריך שיהא יוצא מן התרס טפח – שדרת הלולב שממנה יוצאים עלי הלולב, צריכה שתהא גבוהה מהדסים טפח, מלבד גובה העלים שמדקרים מעל הדסים.

טפח של דופן סוכה מהו, דתניא בברייתא, שתים מדפנות הסוכה, צריכות שתהיינה בתלכתן – שיהיה שיעור אורכן שבעה טפחים, כשיעור אורך סוכה ורוחבה, שכן גודל הסוכה צריך שיהיה לפחות שבעה על שבעה טפחים, ואילו דופן שלישי שיעורה אפילו טפח.

אזוב האמור בתורה, לענין טהרת מצורע, ושריפת פרה אדומה, והואט טמא מת, שיעורו טפח, כדתני רבי חייא, שיעורו של גבעול האזוב הוא טפח.

הגמרא מביאה דברי אמורא אחר בענין הדברים ששיעורם טפח: אמר רבי תנינא בר פפא, ריש [–דרש] שליאי איש כפר התרתא, תלת מתניתא ותרת שבעתא שיעורא טפח – שלש ברייתות ושתי שמועות של אמוראים נשנו בענין הדברים ששיעורם טפח.

מקשה הגמרא על רב שילא: תרתי – וכי שתי שמועות של אמוראים נשנו בענין טפח, הלא תדא היא – רק אחת היא, והיינו מה ששנינו בענין שדרה, בשם רבי יוחנן, והשאר הם ברייתות. מתרצת הגמרא: אמר אביי, מה שהובא לעיל בשם רבי חייא בענין אזוב, אל תגרסו בו 'תני רבי חייא', שמשמעו שרבי חייא אמר זאת בשם ברייתא, אלא איתא [–אמור וגרסו] 'אמר רבי חייא אזוב טפח', כלומר דברי רבי חייא עצמו הם.

הגמרא דנה בדברי רבי אושעיא שמנה רק חמשה דברים ששיעורם טפח, ומקשה שמצינו עוד דברים ששיעורם טפח.

לנפי כבורות, 'המפלת סנדל או שליאי וכו', הבא אחריהם כבור לנחלה ואין כבור לכהן' דהיינו נוטל פי שנים בירושת האב, אך אין צריך לפדותו. והבינה הגמרא, שהכוונה לולד שנולד בנפרד לאחר זמן, ואם כן קשה, למה תלכתא – לאיזה ענין החכר שם סנדל, הרי אף בלא הסנדל אין הולד הבא אחריו כבור גמור, מחמת הולד שנולד עם הסנדל. משיבה הגמרא: כונת המשנה שם ללבא אחריו באותה לידה, דהיינו שאם נולד הולד אחר הסנדל, הוא כבור לנחלה, ואין הוא כבור לכהן.

שואלת הגמרא: סנדל דתני גבי ברייתא – ששנינו בברייתא (ז), שהמפלת סנדל חייבת קרבן כילודת, למה תלכתא, הרי חייבת להביא קרבן מחמת הולד שעימו. משיבה הגמרא: שאם תלד את הולד דרף דרף, שיתפתח את מעיה ויוציאו את הולד, שבאופן זה היא פטורה מלהביא קרבן על לידת הולד, ואת הסנדל תפיל דרף דרף, דמיינתא [–שמביאה] קרבן אפנדל – על הסנדל.

מקשה הגמרא: ולרבי שמעון דאמר (להלן מ.) ולד הויצא דרף דרף, ולד מעליא הוא – דינו כולד רגיל ומתחייבת קרבן בלידתו, מאי איכא למימר – כיצד נבאר זאת. מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, לומר שאם תלד את הולד בהיותה עובדת בוכבים, שעל כך אינה חייבת להביא עליו קרבן, ואת הסנדל תפיל לאחר שנתגיירה, דמיינתא [–שמביאה] קרבן אפנדל – על הסנדל.

הגמרא מביאה קושיא על תירוצים אלו: אמר רבי חמיה דרב פפא – אמרו בני הישיבה תירוצים אלו לפני רב פפא, והקשו, ומי אתגהו להני שניי – האם ניתן לומר תירוצים אלו, שבבבורות מדובר לגבי ולד הבא אחר הסנדל בלידה זו, ולגבי כריתות מדובר כשנתגיירה בין לידת הולד ללידת הסנדל, והא תניא, שסנדל והולד שעמו, כשהן יוצאין, אין יוצאין אלא בריבין – אחוזים יחד, ולא יתכן שאחד קודם לחבירו, ושתגיייר בין יציאת הולד ליציאת הסנדל, וחורה הקושיא לענין מה הוזכר סנדל לגבי דין בבורות וכן לגבי חיוב קרבן לרבי שמעון שאמר שולד שיצא דרך דופן מחיב בקרבן.

מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, שמע מינה – מוכח מכל הנזכר לעיל, שאין הולד והסנדל שכובים זה ליד זה, אלא מברך בדרף ליה ולד לסנדל אפליגה – שנצמד הולד בראשו לסנדל, באמצע גופו של הסנדל, ונמצא ראש הולד תחוב כנגד טיבורו של הסנדל, ומשלימה ליה כלפי רשיה – ודוחף הולד בראשו את הסנדל כלפי חוץ. ונפי כבורות מדובר כגון שיצאו דרף ראשיהם, דסנדל קדים ונפיך – שאז הסנדל מקדים ויוצא לפני הולד, ופוטרו מבכורה. ונפי כריתות מדובר כגון שיצאו דרף מרגלותיהם, דולד קדים ונפיך – שאז הולד מקדים ויוצא לפני הסנדל, והתגיייר לאחר יציאת הולד וקודם יציאת הסנדל.

מביאה הגמרא תירוצ נוסף: רב הונא בר תחליפא משמייה דרבא [–בשם רבא] אמר, אפילו תימא, שהולד והסנדל מצויצמין – שכובים הם זה כנגד זה, יתכן שלא יצאו בבת אחת, ואיפוך שמעתתא – ויש להפוך את דברי רב פפא, שאמר שבבבורות מדובר שיצאו דרך ראשיהם, ובקרבן כשיצאו דרך מרגלותיהם, אלא לנפי כבורות מדובר שיצאו דרף מרגלותיהם, ואף על פי שהם שכובים זה ליד זה, הולד כיון דאית ביה חיותא – שיש בו חיות, כרף – נאחו הוא בידיו למעלה, ולא נפיך – ואינו יוצא מהר, והסנדל דלית ביה חיותא – שאין בו חיות, שריק ונפיך – מחליק ויוצא מהר, ומשום כך יוצא הסנדל לפני הולד. ולנפי כריתות מדובר באופן שיצאו דרף ראשיהם, ואף על פי שיוצאים שניהם יחדיו, הולד דאית ביה חיותא – שיש בו חיות, מרגליה רשיה חוץ לידה – מומן שיצא ראשו, נחשב שנולד כבר, והסנדל כיון שאין בו חיות, אינו נחשב שנולד, עד דנפיך רוביה – עד שיצא רוב גופו, ומדובר שהתגיייר בין יציאת ראשם ליציאת רוב גופם.

משנה

משנתנו דנה בענין אשה שהפילה שליאי, אם יש לחשוש בזה

נדה. פרק שלישי – המפלת חתיכה דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י

נבי בבורות – דקתני (בבורות מו.א.) המפלת סנדל – הבא אחריי בבור לנחלה, ואין בבור לכהן. למאי הלכתא – קא סלקא דעתך לבא אחריי לסוף שנה או לסוף שנתיים קמיירי. ולמה לי סנדל, והלא בלא סנדל פטר ולד ברהייה את הבא אחריי? ומשני: לבא אחריי, כלומר לכך הוזכר סנדל אם יצא ולד שעמו אחריי היו בבור לנחלה ולא בבור לכהן. נבי פרייתו – בפרק קמא (נדה ו.ב) לענן

חזוב קרבן. למאי הלכתא – תיפוק ליה דמשום ולד שעמו תביא קרבן, ולד יוצא דרך דופן – על ידי סם לא מייחביה קרבן דכתיבי גבי קרבן (ויקרא יב). "אשה כי תזרע וילדה זכר" – עד שתלד ממקום שמזרעת, ולרבי שמעון ב' – לקמן בפרק "יוצא דופן" (מ.א.) כשהן יוצאין – סנדל חלד שעמו. בריכין – דבוקין זה בזה ולא דבוקין ממש ומדיוצאן יחד אי אפשר שתתגייז בניהם. שמע מינה – מדדחזר סנדל גבי ברייתו משום גירות ובגן שיצא ולד תחלה ואחר כך סנדל וגבי בבורות כגון שיצא סנדל תחלה כדאוקמינן לעיל דפטר ולד ממשו סלעים ותניא דבבת אחת יוצאין שמע מינה אין שוכבין זה אצל זה דאם כן לא משכחת לה שיצא זה קודם זה אלא האי בריכין דקתני כי הוא מוכר בריך ליה ולד לסנדל אפליגיה דראש הולד תחוב כנגד טיבורו של סנדל. ומשלחן ליה כלפי רישיה – כלומר דחפו ולד בראשו לסנדל כלפי חוץ. נבי בבורות – דבעינן שיצא הסנדל תחלה כגון שיצאו דרך ראשיתו כו. מצומצמין – שוכבין זה אצל זה. ואיפוך שמעתתא – מימרא דרב פפא דאמר בבבורות שיצאו דרך ראשיתו. סריך – אחוז בידיו למעלה ואינו ממזר לצאת, וסנדל מחליק ויוצא קודם. שריק – מחליק, הויא ליה – דקיימא לן בהאי פירקא (כח.א.) יצא ראשו – הרי הוא כילוד. אבל סנדל – עד דנפיק רובא. דאין ראש נפל חשוב, דהכי אמרינן בבבורות (מ.ב.) אין הראש פוטר בנפלים, ואדנפיק סנדל – נתגיירה וטבלה. משנה הבית טמא – משום אהל המת, דלד היה בה מות. ניטום חולד – ונעשה דם, ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב. גמרא וסופה – כשהיא הולכת ורווחת – הויא רחב כחורמוס. לישנא אחרינא גריסין בתוספתא – וראשה דומה כחורמוס. שיאחזו בידו – אחיזה אית בה טפה, שהטפה ארבע אצבעות בגודל. שרדו של לולב צריך שיחא יוצא מן התרוס טפה – לבד אורך העלין. "שדרה" קרי כל זמן שהעלין חולכין ומתחברין ומוסיפין, ואחר שכלתה השדרה גבוהין אורך העלין למעלה. חרא הוי – דליכא שמעתתא אלא האי דשדרה דאמר רבי יוחנן. אמר אבי – לא תימא: "חני רבי חייא אוזב טפח", דמשמע מתניתין היא. אלא אימא: "אמר רבי חייא", ומנפשיה קאמר. ורבי חייא – תנא ואמוראי הוא, והיכא דאמר מנפשיה בלשון מימרא, היא שמעתתא. טפה על טפה על רוס טפה – אהל קטן שהוא טפח אורך וטפח רוחב ורום חללו טפח. מביא הטומאה – אם כוית מן המת בצד זה וכלי בצד זה – הוה טמא כלי, מחמת אהל המת. וחוצין בפני הטומאה – אם טומאה תחתיו וכלי על גביו – הכלי טהור. ולהכי נקט "על רוס טפח", דאי היה חלל רומו פחות מטפח – הוויא טומאה רצוצה, וכנגדו למעלה עד לרקיע – טמא. כדאמרין ב"העור והרוטב" (חולין קכ.א.), ולענין אתווי טומאה, נמי לא מיייתי – דלאו אהל הוא. תנור – מקום שפיתת שתי קדרות, כירה – מקום שפיתת קדרה אחת. חבור – וכתנור דמי, מפני שצריכה לתנור להיות לו יד. שאם נטמא התנור – פת שעליה טמא. שהתנור אף על פי שאינו מקבל טומאה מגבו – מטמא הוא את אחרים מגבו, כדאמר בתורת כהנים. הלכך ידו, אף על גב דלית ליה אייר – מטמא. אבל יותר מטפח – עומדת ליטל, שהיא גדולה יותר מדאי, ולא הויא יד.

סנדל – דלית ליה חיותא – עד שיצא רובו, אבל ראשו – לא. אף על גב דשמואל דאמר: אין הראש פוטר בנפלים איתובח בפרק "יש בבור" (בבורות מ.ב.) – נפל דאית ליה צורת פנים עדיף מסנדל. והא דקאמר: ולד דאית ליה חיותא מדנפיק רישיה, לאו דוקא דאית ביה חיותא, דהא אפילו לית ביה חיותא, כיון דאיתובח שמואל. ועוד: דמשמע בירושלמי דולד שעם הסנדל אינו מתקיים. אלא כלומר: שראוי לחיות, דהיינו שנגמר בצורת פנים. ורבינו תננאל גריס: "ולד דאית ליה חיותא מדנפיק רוביה, סנדל דלית ביה חיותא מדנפיק כוליה". פירוש: "רוביה" – רוב הראש, "כוליה" – כל הראש. אבל כל הנוף פשיטא דלא צריך, דרובו ככולו. שדרה טפח – ואם תאמר: תקשי חך ברייתא לרב יהודה אמר שמואל דאמר צריך שיצא לולב מן ההודו טפח ולא מצריך צדדיה, ופליג על רבי פרנץ? ויש לומר: דלא מתיבא בי רבי חייא ובי רבי אשעיא. אי נמי: בברייתא לא תני שדרה אלא שהתלמוד קבע בברייתא שדרה, משום דקם לן חכי. ואם תאמר: דטפח זה עקן, דמפרש התם אמרה בת חמשה טפחים עשה אותה בת ששה, צא מהם שלושה לחדס ואחד ללולב, ויש לומר: דמכל מקום כיון דאיכא שם טפח עליה, חשיב ליה הכא עם שאר טפחים. אי נמי: טפח דלולב לא קאי אטפחים קטנים, ולא קאי קטנים כי אם אטפחים של הדיס. ור"י ל"כא – ואם תאמר: והא איתא ב"המזכר את הספינה" (בבא בתרא פט.א.) קנה של מאונים – טפח, ובי"העור והרוטב" (חולין קכ.א.) בבדי אחיזה – טפח, גם בטרפות יש דשיעורו טפח? ולפי המסקנא דלא איירי בדברנן אלא בדכתיב ולא מפורש שיעוריה, אתי שפיר. מן התנור טפח – היינו להוציא הטומאה, שאם נטמא התנור מתוכו – נטמא הדי, דחשיב כגוף התנור. דאף על גב דאין התנור מקבל טומאה מגבו, אם נטמא תוכו – גבו נמי טמא, כדאמר פרק "אלו דברים" (ברכות כ.ב.) דנטמא תוכו – כולן טמאין. ובתורת כהנים נמי אמר: מרובה מדת לטמא ממדת ליטמא, משמטא אחרים מגבו ואינו מיטמא מגבו. ויד, דין גב יש לה. ואם נגע השרץ ליד – לא נטמא התנור, כדאמרין בתוספתא (בבא קמא דכלים פרק ששי): אן טומאה לכלי חרס אלא מחוץ ודליטן בלבד, ולא קטני על ידו. ובי"העור והרוטב" (חולין קיח.א.) דבעי למימר יד להכניס, נעמיד התוספתא בתנור שאין לו יד.

אבל כרי שיאחזו בידו ויראה לכאן ולכאן טפח. שדרה מה היא? דאמר רבי פנדה, אמר רבי יוחנן: שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח. דופן סופה – דתניא: שתיים כהלכתן, שלישית – אפילו טפח. אוזב – דתני רבי חייא: אוזב – טפח. אמר רבי חנינא בר פפא, דריש שילא איש כפר תמרתא: תלת מתניתא ותרתי שמעתתא – שיעורא טפח. תרתי? חדא היא! אמר אביי: אימא אמר רבי חייא אוזב טפח. ותו ליכא? והאיכא: טפח על טפח על רוס טפח מרובע – מביא את הטומאה וחוצין בפני הטומאה! טפח – קאמרין, טפח על טפח לא קאמרין. והא איכא: אכן היוצא מן התנור טפח ומן הכירה שלש אצבעות – חבור! פי קאמרין – היכא דבציר מטפח לא חזו, אבל הכא – כל שכן דבציר מטפח יד תנור הוא. והאיכא תנור

תנור

נדה. פרק שלישי – המפלת חתיכה דף כו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

אבל בקטן תחלתו כל שהוא – ואם תאמר: וגדול שאין לו ארבעה טפחים, אמאי טהור? והלא אף בקטן טפי טמא ויש לומר: גדול וקטן היינו ברוחב, והרוחב הרבה צריך גובה ארבעה להחזיק חזמו. אבל קטן שהוא צר, די בגובה טפה. **תחלתו** כל שהוא – משתגמר מלאכתו, ושיריו ברובו. במשניות גרסינן: תחלתו כל שהוא, שיריו ברובו, משתגמר

מלאכתו. ואיזהו גמר מלאכתו וכו', ודרך התלמוד שמופרץ פעמים מסדר המשנה, לפי הצורך. משום דבפרק "העור הדרוסה" (תולין קכ"א.) בעי: רובו דטפה למאי חזי? ומשני: אנדול תני ליה בסוק, ופריך: והא שיריו ארבעה קאמר? ומשני: לא קשיא, הא – בתנור בר תשעה, הא – בתנור בר שבעה. ומפרש התם רש"י: דבתנור תשעה – סגי בארבעה, אף על גב דלא היה רובא. ותנור שבעה, אף על גב דלא היה ארבעה – סגי ברובא. וקשה לרבינו תם: לא יהיה סופו חמור מתחלתו, והא תחלתו ארבעה! ונראה כפירוש רש"י שפירש כאן דתנור בר שבעה, וארבעה היה רובא. ותנור בר תשעה – ברובא. וקשה: דלמה ליה לנמקט בר תשעה, דהא ליה לנמקט בר שמונה, ושיריו ברובו ולפירוש רש"י דהתם נחא: דנקט תשעה, אף על גב דהיה ארבעה מיעוטא. ומה שהקשה רבינו תם, לא קשה מידי. דהעושה כלי חרס – אינו עושה אלא דבר חשוב. אבל כלי שנתמעט, כל זמן שראוי – אינו מתבטל. כמו גרדומי ציצית, דבשירים סגי. וכן משמע מדפריך: שיריו טפה למאי חזי? מבשר: דאי הוה חזי – הוה נחא ליה, אף על גב דבעי דתחלתו. **כל** שהוא טפח – פירש רבינו תם ב"ל אף יחפר" (בבא בתרא יט) דפעמים כל שהוא בציר מטפה, ופעמים טפי מטפה. **בפלוגתא** לא קמיידי – ואף על גב דפליגי בדופן סוכה דרבי שמוען אמור דרביעית טפה, מכל מקום טפה לזרפן אחד צריך לכולי עלמא. אבל לתנור, אף על גב דבין התנור לפתיל לכולי עלמא טפה, מכל מקום כסתם תנור מכלול הוא דפירש רש"י דכירה מקום שפיתת קדרה אחת – לא דק, דבפרק "כירה" (שבת לחב.) אמר רבירה וזה מקום שפיתת שתי קדרות. **את** אמרת שמעתתיה דרב – כלומר, כוונת מעצמך, ומתחלה שכתב, ולכן שתק. ולפירוש הקונטרס שפירש בתמיה, צריך לומר דמתחלה לא חש להשיבו.

ילדה ואחר כך הפילה שליח אפילו עד עשרה ימים אין חוששין לולד אחר – אף על גב דאמר לקמן דנשתאה הולד שלשה חדשים, מכל מקום לא שכיח, וכל כמה דלא חזיין – לא חשישין. **המפלת** חיה וזהו כו' – דוקא נקט חיה ועוף, דאי בתחלה ולד ואחר כך שליח, עד שלשה ימים תולין, ואין חוששין לולד אחר. ולכאורה נראה הטעם: דהיה ועוף אין דרכן של נשים להפיל, ולכן איבא לספוקי שהשליח אינה מהם. וקשה: דבפרק "בהמה המקשה" (תולין ע"ב) אהא דתני: משמע דספק ספקא שרי. דפריך: מאי קא משמע לן דאין מקצת שליח בלא ולד – תנינא: שליח שיצתה מקצתה אסורה – פירוש: ואם יש מקצת שליח באבילה. ומסיק: אמר רבי אלעזר, לא שנו אלא

תנוריו בנות, דתניא: תנור – תחלתו ארבעה ושיריו ארבעה, דכרי רבי מאיר. ויחכמים אומרים: כמה דברים אומרים – בגדול, אבל בקטן – תחלתו כל שהוא. משתגמר מלאכתו, ושיריו – ברובו. וכמה "כל שהוא"? אמר רבי ינאי: טפח, שכן עושין תנוריו בנות טפח! בפלוגתא לא קמיידי. השתא דאתית להכי – הא נמי פלוגתא היא. דתנני ספא: אמר רבי יהודה, לא אמרו טפח – אלא מן התנור ולפוחל. והאיפא מסגרת טפח! – בדרבתינן לא קא מיידי. והאיפא פפורת טפח! – בקדשים לא קמיידי. והאיפא: דיה לקורה שהיא רחבה טפח! – בדרבנן לא קמיידי, אלא בדרבתינן ולא מפרשי שיעוריהו. ותיב רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב כהנא ותיב וקאמר, אמר רב יהודה, אמר רב: כל שלשה ימים הראשונים – תולין את השליח בולד, מכאן ואילך – חוששין לולד אחר. אמר רבי: ומי אמר רב הכי? והאמר רב: אין הולד מתעכב אחר חבירו כלום! אישתניק. אמר רבי: דלמא כאן – בגנפא, כאן – בכו קיימא? אמר רבי: את אמרת לשמעתייה דרב? בפירוש אמר רב הכי: הפילה גנפא, ואחר כך הפילה שליח – כל שלשה ימים תולין את השליח בולד, מכאן ואילך – חוששין לולד אחר. ילדה ואחר כך הפילה שליח – אפילו מכאן ועד עשרה ימים אין חוששין לולד אחר. שמואל ותלמידיו דרב ורב יהודה הוו יתבי. חליף ואויל רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל לאפיהו, באלו יאתי, אמר: אתי לן גברא דרמינן ליה בגילא דחשתא, ומרמי ומדחי. אדחכי אתא. אמר ליה שמואל: מאי אמר רב בשליח? אמר ליה, הכי אמר רב: אין תולין את השליח אלא בדרב של קיימא. שייילתו שמואל לכל תלמידיו דרב ואמרי ליה הכי, הדר חזייה לרב יהודה בישות. בעא מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי: המפלת דמות עורב ושליח מהו? אמר ליה: אין תולין אלא בדרב שיש במינו שליח. קשורה בו מהו? אמר ליה: דבר שאינו שאלת. איתיביה: המפלת מין בהמה חיה ועוף ושליח עמה, בזמן שהשליח קשורה עמה – אין חוששין לולד אחר, אין שליח קשורה עמה – חוששין לולד אחר, הריני מטיל עליה חומר

שאניה קשורה בולד – פירוש: שיש לה ולד אחר. וכיון דאניה קשורה בו, חוששין לולד אחר בשליח, ולכן אסורה. ומיית: תניא נמי הכי, מזה דהמפלת חיה ועוף, ודחי מיית, הא אדרבה משמע הכא דוקא חיה ועוף ולא אורחיה, אבל נפל דאורחיה תולין כל שלשה ימים, ובכן קיימא – אפילו כמה ימים ויש לומר: דאין הדבר תלוי באורחיה ולא אורחיה, אלא קים ליה להתלמוד דאמר צורת אדם – רגילה השליח להתעכב, אבל לאחר בהמה חיה ועוף – אינה רגילה להפיר השליח מן הולד, אפילו במעי הבהמה כמו במעי האשה. ואם תאמר: וכי אינה קשורה בולד, אמאי קאמר רבי אלעזר דאסורה באבילה? הא אמרינן הכא דלא היה אלא ספק, ולא דאי ולד אחר. מדקתני: הריני מטיל עליה חומר שני ולדות, שמוא נמוח שפיר של שליח זו. ואם כן היה ספק ספקא דלמא אין כאן ולד אחר, ואפילו איכא – שמוא לא יצא לא ראשו ולא רובו. ובפרק קמא דבבא קמא (יא.א.) גבי שליח שיצתה מקצתה ביום ראשון, משמע דספק ספקא שרי. דפריך: מאי קא משמע לן דאין מקצת שליח בלא ולד – תנינא: שליח שיצתה מקצתה אסורה – פירוש: ואם יש מקצת שליח בלא ולד – הוה ליה ספק ספקא. ושרוי ויש לומר: דברייא דקתני, שמוא איירי בשליח שאחר הולד, ורבי אלעזר איירי בשליח שיצתה קודם הולד, ודאי יש שם ולד אחר כשאניה קשורה בו. כדאמרין בשמעתין: לא אמרו תולין השליח בולד אלא בשליח שבאה אחר הולד. והתם מייתי ראייה דבאניה קשורה חוששין לולד אחר, לאפוקי מדריב יוחנן דהתם. אמר: אפילו בספק ספקא אסרה רבי אלעזר, דגויינן מקצתה אטר רובו, או אטר אין עמה ולד אחר, דיטעו העולם ויסברו: הא דרשינן מה שבפנים – לאו משום ספק ספקא, אלא משום כל בהמה, וגורת הכתוב הוא דאפילו יצא רוב שרי מיעוט שבפנים. כיון דחו דרשינן ביצתה מקצתה, ואפשר דרסא הראש באותו מקצת, ודוי כיוצא רובו. ולא יעלו על לבם דמשום ספק ספקא שרי.

חומר

תנוריו בנות – נערות קטנות עושין תנורין לשחוק. תחלתו ארבעה – תנור בן ארבעה טפחים מקבל טומאה, אם נגמרה מלאכתו. ושיריו ארבעה – נטמא תנור גדול ושביר, ונתתיירו ארבעה טפחים – עדיין טמא. הכי גרסינן – תחלתו כל שהוא, משתגמר מלאכתו, ושיריו ברובו. ומקשה ב"העור הדרוסה": רובו דטפה למאי חזי? ומשני: האי "שיריו" – אנדול קאי, והכי קאמר: שירי גדול – ברובו. ומובחני: בגדול, והא קאמר שיריו ארבעה? ומשני: הוהו – בתנור בר שבעה, דארבעה היו רובו, והא – בתנור בר תשעה. בפלוגתא – כגון הכא, דלרבי מאיר לא היה שיעורא בטפה. לא אמרו טפה אלא בין תנור ולפוחל – דהתם יותר מטפה עומדת ליקצץ, מפני שמעכב את התנור מלקרבו לפוחל, ודוחקת את הפוחל. הילכך יותר מטפה, עומדת לינטל היא. אבל לצד הבית, אפילו גדולה הרבה – יד הוא לתנור. בדבתינן – ששיעורו מפורש מן התורה, דיה לקורה – לגבי מבוי, מדיבנן – כגון מבוי, וכל מצותו מדברי סופרים. כל שלשה ימים – כגון יצא ולד תחלה, ושליח אחרייו, בתוך שלשה ימים. תולין השליח – בו, ואין חוששין לאחר, דתוך הזמן הוה עשויה השליח להתעכב אחר הולד שהיה ממנו, טפי – לא. ואם זה זכר – תשב לזכר בלבד, ולא אמרינן: שליח אחרת היתה עם ולד זה, ונימוח, ושליח זו וולד אחר היא. דרך שליח לשחות אחר ולד שלשה ימים. מכאן ואילך חוששין – שמוא ולד אחר היה עמו, ונקבה היה, ותשב ימי טומאה דנקבה. ואי נמי היה האי ולד נקבה – אכתי מהניא ספק דשליח, דמיננא ימי טהרה לחומרא. שאם תראה ליום ששונים ואחד לולד, ופסקה עד יום שמיני, וראתה – לא היא שומרת יום, כגנר יום. דאמר בהדיא שליח נקבה הוא, ומה שראתה ביום שמינים ואחד – דם טהור הוה. דמשליח מניין, והשתא הוא דהויא תחלת נדה, והיא נקראת טועה. בגפלים – מתעכב. את אסרת לשמעתיה דרב – בתמיה. כלומר, את איתית לפירוש מדידך? בפירוש – פירשה רב הכי. ילדה – כן קיימא. באלו יאתי – שדיה ממחר לולד, כמו (נדה יא.א.) באלו ידידי, פירוש: מגרש. מדויל – שם מקום. בגילא דחשתא – כלומר, בשאלות מועטות. מימי ומידי – כלומר, להקשות ולדחותו. שלא ידע להשיב, אלא כיבר של קיימא – שכיבוצא בו מתקיים אם היום היו חדשי כלל. למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראויה לבדיית נשמה, כגון בריך אחד באמצע, או גוף אטום או מפלת מין בהמה חיה ועוף ואחר כך הפילה שליח – אפילו בתוך שלשה חודשים לולד אחר. חזייה לרב יהודה בישות – דשמעה, ולא אמרה ניהליה. המפלת עורב ושליח מהו – מי תלינן שליח בעורב, ולא ניהוש לולד אחר. או לא תלינן? שיש במינו – כגון אדם ובהמה חיה, אבל עוף – לא.

חומר

נדה דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רא

ושליא זו היא של ודל אחר שנימוק עמה, ונקבה היה. אך **מָכָאן** 60
וְאִילָךְ – אם יצאה השליא לאחר שלשה ימים מלידת הולד, 61
חֻשְׁשִׁין לְוֵלֵד אַחֵר – שמא השליא של ודל אחר, ונקבה היה, 62
וצריכה לשבת מעת הפלת השליא, ימי טומאת לידה של נקבה. 63
רב כהנא מקשה סתירה בדברי רב ומיישב זאת: **אָמַר לִיה רב כהנא** 64
לרב יצחק בר שמואל, **וְכִי אָמַר רב הֵן**, שאחר ג' ימים חוששין 65
לולד אחר, **וְהָאֵמַר רב**, כאשר נולדים שני ולדות בלידה אחת, **אֵין** 66
הָוֵלד הַשְּׁנִי מִתְעַכֵּב אַחֵר כְּבִידוֹ בְּלוֹם, אלא יוצא יחד עם הראשון, 67
ומכאן שאין לחשוש בשליא זו לולד אחר. **אִישְׁתִּיק** – שתק רב 68
יצחק ולא השיב. **אָמַר לִיה רב כהנא**, **דְּלָמָּא** – שמא יש ליישב את 69
שתי שמועותיו של רב, **כָּאֵן בְּנֶפֶל** – מה שאמר רב ששליא שיצאה 70
אחרי ג' ימים מלידת ודל חוששין לולד אחר שנולד עמה, היינו 71
אם מתחילה הפילה נפל, שאחריו עשוי הולד השני להתעכב, 72
ולכן חוששים שמא היה ודל בשליא שיצאה לאחר שלשה ימים. 73
כָּאֵן בְּכֵן קִיָּמָא – ואילו מה שאמר רב שאין הולד השני מתעכב, 74
מדובר שהראשון היה ודל בן קיימא, שאז אין הבא אחריה שווה 75
לצאת, ואם לא יצא מיד, הרי זו הוכחה שלא היה כאן ודל נוסף, 76
והשליא היא של הולד שנולד. 77
רב יצחק מביא שרב עצמו פירש כן: **אָמַר לִיה רב יצחק לרב כהנא**, 78
אֵת אִמְרֵת לְשִׁמְעֵתֶיהָ דְּרב – וכי סבור אתה שיישוב דברי רב שלא 79
יהיו דבריו סותרים אלו את אלו, אפירוש שנחדש על ידך, 80
בְּפִירוּשׁ אָמַר רב הֵן – רב עצמו כבר פירש את דבריו, וכך אמר, 81
הַפִּילָה נֶפֶל וְאַחֵר כֵּךְ הַפִּילָה שְׁלֵיָא, כל שלשה ימים להפלת הנפל, 82
תּוֹלִין אֵת הַשְּׁלֵיָא בְּוֵלֵד – בנפל, **מָכָאן וְאִילָךְ** – אם הפילה את 83
השליא לאחר שלשה ימים להפלת הנפל, **חֻשְׁשִׁין לְוֵלֵד אַחֵר**, 84
ואילו יֵלְדָה ודל בן קיימא **וְאַחֵר כֵּךְ הַפִּילָה שְׁלֵיָא**, **אִפִּילוּ** הפילה 85
השליא **מָכָאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים** לאחר הולדת הולד, **אֵין חֻשְׁשִׁין** 86
לְוֵלֵד אַחֵר, שאם היה זה ודל אחר היה יוצא עם הראשון. 87
הגמרא מביאה אופן שלא תולין שליא בולד. מביאה הגמרא 88
מעשה: **שְׁמוּאֵל וְתַלְמִידֵיהּ דְּרב עֲזַרְיָה יְהוּדָה הוּא יוֹתֵב** – היו יושבים, 89
חֵלְף וְאִילָךְ – חלף ועבר **רב יוסף בְּרִיה דְּרב מְנַשֶּׁא מְדוּלָּה וְשֵׁם** 90
מְקוֹם לְאִפְרַיִם – לפניהם, **כָּאֵלִי וְאֵתִי** – והיה ממנה לבוא, **אָמַר** 91
שְׁמוּאֵל, **אֵתִי לֹן גְּבֵרָא** – הגיע לכאן אדם דְּרַמְיָן לִיה בְּנִילָא דְּחֶפְתָּא 92
– שאפשר להטילו בתוך קש של חטים, כלומר לדחותו בשאלות 93
מועטות, **וּמְרַמֵּי וּמְדַחֵי** – ולהקשות ולדחותו שלא ידע מה 94
להשיב. **אֲדַחְבֵּי אֵתָא** – בינתיים הגיע רב יוסף. **אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל**, 95
מָא וְאִילוּ הִלְכְּהוּ אָמַר רב בְּשִׁילָא, **אָמַר לִיה**, **הֵן אָמַר רב**, **אֵין** 96
תּוֹלִין אֵת הַשְּׁלֵיָא לומר שהיא מהולד או מהנפל שהפילה, **אֵלָא** 97
בְּדֶבֶר שֶׁל קִיָּמָא – רק אם הנפל היה ראוי להיות בן קיימא, אילו 98
כלו חדשיו, אבל אם הפילה בעל גוף אטום, או בעל ירך אחד 99
באמצע גופו, או צורת חיה ועוף, שאף אם כלו חדשיו אינו ראוי 100
להתקיים, ואחר כך הפילה שליא, אפילו אם הוא בתוך שלשה 101
ימים, חוששים שהשליא היא של ודל אחר. **שְׁוִלְגִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְבָל** 102
תַּלְמִידֵיהּ דְּרב, אם גם הם שמעו כך מרב, **וְאָמַר לִיה וְאִמְרוּ לוֹן** 103
הֵן – כך אמר רב בדברי רב יוסף. **הֵרֵד חֻזִּיה לְרב יְהוּדָה בִּישוּת** – 104
החזיר שמואל פניו והביט על רב יהודה בפנים זעופות, על שלא 105
השלים את שמועתו של רב לומר שבדבר שאינו של קיימא אין 106
תולים בו את השליא, שכן רב יצחק בר שמואל אמר לעיל בשמו, 107
שכל שלשה ימים תולים השליא בולד. ורב יהודה סתם דבריו ולא 108
חילק בין אם היה דבר של קיימא ובין אם לאו. 109
הגמרא ממשיכה לדון בענין תלית שליא בולד: **בְּעָא מִיָּנִיה** – שאל 110
רב יוֹסֵף בֶּן שְׁמוּאֵל מְרִבָּה, אשה **הַמְפִּילָת דְּמוֹת עוֹרֵב**, ואחריו הפילה 111
שְׁלֵיָא מִהוּ דִּינוּ, האם תולים את השליא בדמות העורב שהפילה, 112
או חוששים שהיא של ודל אחר ושהרי אין שליא בלא ולד. **אָמַר** 113
לִיה רבי, **אֵין תּוֹלִין שליא בולד**, **אֵלָא בְּהַפִּילָה דְּרב שִׁישׁ בְּמִינוּ שְׁלֵיָא** 114
– שדרך ולדותיו להיות מונחים בתוך שליא, כמו אדם או בהמה 115
או חיה, אבל אם הפילה דמות עוף, לא תולים את השליא בה. 116
מפני שאין במינו שליא, לפיכך באופן זה אפילו בתוך שלשה ימים 117
תולים שהשליא היא של ודל אחר ושינמוח. 118

תְּנִינֵי גִּזּוּת – תנורים העשויים לבנות קטנות לשחק בהם, ושיעורם 1
לענין קבלת טומאה **טָפָה**. **תְּנִיר בְּתַחֲלָתוֹ** – בתחילת 2
עשייתו, משנגמרה מלאכתו, מקבל טומאה אם גובהו **אַרְבָּעָה** 3
טפחים. וכן **שְׁרָדוֹ** של תנור גדול שנטמא ושבירו, אם נשאר בו 4
גובה דפנותיו **אַרְבָּעָה** טפחים עדיין טמא, עד שיהא בהם פחות 5
מארבעה טפחים. **דְּבִיר רַבִּי מֵאִיר**. ו**חֲכָמִים אֹמְרִים**, **בְּמָה דְּכָרִים** 6
אֹמְרִים שמתחילתו ארבעה ושייריו ארבעה, בתנור גדול שעשוי 7
לאפיה ולצלילה, כדרך סתם תנורים, **אָכַל** בתנור קָמֵן העשוי 8
לתינוקות לשחק בו ולא לאפיה, **תַּחֲלָתוֹ כֵּל שְׁהוּא** – בתחילת 9
עשייתו אפילו אם גובהו כל שהוא, הרי הוא מקבל טומאה 10
מִשְׁתַּנְמֵר מִלֵּאכְתּוֹ – לאחר שנגמרה מלאכתו והסיקוהו. ואילו 11
שְׁרָדוֹ של תנור גדול, **כְּרִיבּוֹ** – אם נשאר רוב גובהו, עדיין הוא 12
בטומאתו. מבארת הגמרא: ו**בְּמָה** הוא **כֵּל שְׁהוּא** שאמרו חכמים, 13
אָמַר רַבִּי יִנְאי, **טָפָה**, **שָׁכֵן עוֹשִׂין תְּנִירֵי גִּזּוּת** שעשויים לשחק, 14
בשיעור **טָפָה**, אבל בפחות מזה אינן משתמשות. הרי שמצינו דבר 15
נוסף ששיעורו טפה, וקשה מדוע לא מנאו רבי אושעיא. 16
מתרצת הגמרא: **בְּפִלּוּתָא לֹא קָמִירִי** – רבי אושעיא לא מנה 17
דברים השנויים במחלוקת, והרי תנור טפח מקבל טומאה רק 18
לדעת חכמים, אבל לדעת רבי מאיר אין תנור מקבל טומאה 19
בפחות מארבעה טפחים. 20
הגמרא מתרצת תירוץ כעין זה אף על הקושיא שהקשו לעיל 21
מאכן היוצא מהתנור: **הַשְּׁתָא דְּאֵתִי לְהֵב** – עתה שבאת לידי 22
תירוץ זה. שרבי אושעיא לא מנה דברים השנויים במחלוקת, יש 23
לך לתרץ **הָא נִמִּי** – גם דבר זה שהקשית לעיל (ע"א) מדוע לא 24
מנה 'אכן היוצא מן התנור' ששיעורו טפה, משום **שְׁפִלּוּתָא הִיא** – 25
דבר זה שנוי במחלוקת. דְּקָתֵנִי – שכן שנינו בסיפא של אותה 26
המשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**, **לֹא אָמַר** שאכן היוצא מן התנור הרי זה 27
יד לתנור כשיעורו **טָפָה**, **אֵלָא** כשהוא מן **תְּנִירֵי וְבִין** התנור) 28
וְלִפְנֵיכֶל, שאם הוא יותר מטפח, בולט התנור לתוך הבית וממטע 29
את שימושיו, לפיכך עומד הוא להיקצץ, אבל כשהאבן לצד 30
הבית, אפילו אם הוא יותר מטפח, אינו מפריע את שימושי הבית 31
ואינו עומד להיקצץ, ואף ביותר מטפח הרי יד לתנור ונטמא 32
עמו. וחכמים חולקים וסוברים שגם כשהוא לצד הבית שיעורו 33
טפה, לפיכך לא מנה רבי אושעיא טפח זהו. 34
הגמרא מקשה משלשה דברים נוספים שמצינו בהם שיעור טפח. 35
מקשה הגמרא: **וְהָאֵיכָא מִסְּנֵרַת טָפָה** – הרי מצינו בשלחן הפנים 36
שבמשכן שהיתה לו שפה סביבו שגובהה טפה. מתרצת הגמרא: 37
בְּדִבְרֵיהֶן לֹא קָא מִרִּי – בדבר ששיעורו מפורש בתורה לא דיבר 38
רבי אושעיא. 39
מקשה הגמרא: **וְהָאֵיכָא בְּפִתָּת** – כיסויו של ארון העדות היה 40
עוביה **טָפָה** (וכמבואר בסוכה (ה)). מתרצת הגמרא: **קְדָרְשִׁים לֹא** 41
קָמִירִי – לא דיבר רבי אושעיא בדברים שהם קודש. 42
מקשה הגמרא: **וְהָאֵיכָא** מה ששנינו (עירובין יג) לענין קורה 43
שמניחים בפתח המבוי להתיר הטלטול בו בשבת, **דִּיה לְקוֹרָה** 44
שְׁהִיא חֲרָבָה טָפָה. מתרצת הגמרא: **בְּדִרְבָּנָן לֹא קָמִירִי** – רבי 45
אושעיא לא מנה דברים שמצותם מדרבנן, **אֵלָא בְּדִבְרֵיהֶן וְלֹא** 46
מִפְרָשֵׁי שִׁיעוּרֵיהוּ – אלא מנה רק את אלו שכתובים בתורה ולא 47
נתפרש שיעורם. והרי כל ענין תיקון קורה ברוח רביעית של המבוי 48
הוא רק מדרבנן, כי מהתורה די במחיצות בג' רוחות ליחשב רשות 49
היחיד, ולכן לא מנאה. 50
הגמרא חוזרת לדון בענין חשש ודל בשליא שיצאה: **יְתִיב וְיִשְׁבּוּ** 51
רב יוֹסֵף בֶּן שְׁמוּאֵל בֶּר מְרִתָּא קָמִיה וְלִפְנֵי דְּרב בְּהָנָא, ו**יְתִיב** 52
וְקָאֵמַר – וישב ואמר, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רב**, שליא שיצאה אחר 53
לידת ודל, **כֵּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים** – אם יצאה בתוך שלשה 54
ימים לאחר שנולד הולד, **תּוֹלִין אֵת הַשְּׁלֵיָא בְּוֵלֵד** שכבר נולד, ואין 55
חוששים שהשליא היא של ודל אחר שנימוח עמה, משום 56
שעשויה שליא להתעכב ולצאת ג' ימים אחרי הולד שהיה בה. 57
ולכן אם הולד הוא זכר, אינה יושבת ימי טומאת לידה אלא לזכר, 58
ואין חוששין שמא שליא אחרת היתה עם הולד שנולד ונימוחה, 59

עצמו. מקשה הגמרא: וְהָאֵמֶר מִר – והלא נאמרה שמועה בשם
 אחד החכמים, אִין אִשָּׁה מְתַעֲבֶרֶת וְחוֹזֶרֶת וּמְתַעֲבֶרֶת בתוך ימי
 העיבור של העובר הראשון, וכיצד יתכן הדבר שנולדו שניהם זה
 אחר זה בהפרש של שלשה חדשים. מתרצת הגמרא: אִמֶר אַבְי,
 לא שנתעברה פעמיים, אלא מִיָּפֶה אַחַת הָיְתָה, וְנִתְחַלְקָה לְשֵׁנִים,
 ולד אֶחָד נִגְמְרָה צוּרְתָה בְּתַחֲלַת שָׁבָעָה, וְאֶחָד נִגְמְרָה צוּרְתָה בְּסוֹף
 תְּשָׁעָה.
 שנינו במשנה: שְׁלֵימָה הנמצאת בפִּית, הפִּית מִשּׁוּם אהל המת.
 רבי שמעון אומר, יש לחלות שנימוק הולד לפני שיצא מן הרחם
 ונתבטל בדם לידה, ואינו מטמא את הבית.
 הגמרא מביאה ברייתא המביאה את המשא ומתן בין התנאים
 בענין זה: תַּנּוּ רַבָּנָן בְּבֵרִיתָא, שְׁלֵימָה בפִּית הבית מִמָּא, לֹא שֶׁשְׁלֵימָה
 עצמה היא וְלֹד שְׁנִימוּתָה, אֲלֵא שְׁאִין שְׁלֵימָה שְׁאִין וְלֹד עִמָּה, והולד
 שהיה בה נימוח, והבית טמא משום מאהיל על המת, דְּבִרִי רַבִּי
 מֵאִיר, רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְסַחֲרִין. אִמֶר לֹא – שאלו
 החכמים החולקים לְרַבִּי מֵאִיר, וְכִי אִי אֵתָה מוֹדָה שְׁאֵם הוֹצִיאָהוּ
 את השלימא כשהיא מונחת בְּסֻפָּל, לְפִית הַחִיצוֹן – לבית אחר,
 שְׁהוּא מְחֻזֵּר. אִמֶר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר לַחֲכָמִים, אֲכָל – הן. שאלוהו
 החכמים, וְלָמָּה באמת אתה מטרה שם, ובמה נשתנה הבית השני
 מהראשון. השיב להם רבי מאיר, לִפִּי שְׁאִינוּ בעינו בבית השני,
 שנמחה על ידי שטלטלוהו. אִמֶר לֹא הַחֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, בְּשֵׁם
 שאתה מודה שְׁאִינוּ בְּפִית הַחִיצוֹן מפני שנימוח, כִּךְ אִינוּ בְּפִית
 הַפְּנִימִי מפני שנימוח קודם שיצא לאויר העולם. אִמֶר לָהֶן רַבִּי
 מֵאִיר לַחֲכָמִים, אִינוּ דוֹמָה בֵּית רֵאשׁוֹן שְׁנִימוֹךְ בּוֹ רַק פְּעַם אַחַת עַל
 ידי הלידה, ולא נמחה לגמרי, לְנִימוֹךְ שְׁנֵי פְּעָמִים, כשהוא בבית
 הַחִיצוֹן, שטולטל פעמיים, גם בבית הפנימי וגם בבית הַחִיצוֹן, ועל
 ידי כך נמחה כולו, ולכן אינו מטמא שם.
 הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון שמטרה: יְחִיב וְיִשְׁבּוּ
 רַב פֶּסָא אֲחֻרֵי דְרַב בִּיבִי, קָמִיה וְלִפְנֵי דְרַב הִמְנוּנָא, וְיִתְבִּיב וְקָאֲמֵר
 וְיִשְׁבּוּ רַב פֶּסָא וְאִמֶר, מֵאִי מְעָמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן – מה טעמו של רבי
 שמעון שאמר שהבית טהור, סוף סוף כל גופו של המת כאן, והרי
 זה כרקב וכנצל של מת שמטמאים. השיבו רב המנונא, קִסְפִּי
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבְרִין כֵּל מוֹמָאָה שְׁנִימְעָרְבָה בֵּה מִמֵּין אַחֵר וְאִפִּילוּ הוּא
 מִין שֶׁל טוֹמָאָה, כְּמוֹ דֵם לידה, הִיא הִיא בְּמִלָּה, ולכן אין השפיר
 של שלימא שנימוח מטמא, כי נתערב בו דם הלידה ונתבטל בו.
 אִמֶר לָהֶן וְלֵהֶן רַב פֶּסָא לְרַב בִּיבִי וְרַב הִמְנוּנָא, אִם כֵּן הֵינִי נָמִי
 מְעָמִינְהוּ וְזֶהוּ גַם טַעֲמָם דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי שְׁהוֹלְכִים בְּשִׁיתָהוּ
 שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן וּמִטְהַרִּים אֶת הַבֵּית. אֲחִיבֻ עֲלֵיהּ – שחקו עליו רבי
 בִּיבִי וְרַב הִמְנוּנָא עַל מַה שֶּׁהִשְׁמִיעֵם זֹאת, וְאִמְרוּ לוֹ, מֵאִי שְׁנָא, וְכִי
 מִהּ מִקּוּם יֵשׁ לַחֲלֹק בֵּין טַעֲמָם לְטַעֲמָהּ – הלא פשוט הוא
 דְּבַר זֶה, שְׁהִי הוֹלְכִים הֵם בְּשִׁיטָה אַחַת עִם רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְמֵה
 הוֹצֵרֶת לְהִשְׁמִיעֵנוּ זֹאת.
 אִמֶר רַב פֶּסָא תְּשׁוּבָה לְשִׁאלָתָם, אֲפִילוּ בִּי הָא מִלִּילָא – דבר מעין
 זה שמביא לידי גִּיחוּךְ, לִמָּא אִינִישׁ וְלֹא נִשְׁתּוֹק קָמִיה רַבִּיה – יאמר
 אדם, ולא ישתוק לפני רבו ויאמר אבין זאת מדעתך, שְׁמֵא מִתּוֹךְ
 דְּבִרְיוּ יוֹסִיפוּ לְפָרֵשׁ לוֹ טַעֲמִים בַּעֲנִין, מִשּׁוּם שְׁנִימְעָרְבָה (משל ל לב)
 אִם נִבְלָת בְּהִתְנַשֵּׂא וְאִם זְמוּת יָד לִפְהָ – אם נבלת והשפלת עצמך
 על דברי תורה, סופך להתנשא, ואם שתקת, סופך לשום יד על פה,
 שלא תדע להשיב לשואלים.
 הגמרא מבארת שרבי שמעון שטירה את השפיר שנתערב בדם
 הלידה, הוֹלֵךְ לְשִׁיתָהוּ בְּמִקּוּם אַחֵר: וְאִוָּדָא וְהוֹלֵךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן
 לְמַעֲמִיה וְלְטַעֲמוֹ, דְּתַנָּא בְּבֵרִיתָא, מֵלֵא תְרִידוּ רַקָּב – כף שיש בה
 מלא חפניים עפר ריקבון של מת, שזה הוא שיעורו של רַקָּב
 לטמא, שְׁנִיפֵל לְתוֹכֵהוּ עֶפֶר כֵּל שְׁהוּ, מִמָּא, לִפִּי שֶׁל נְחֹסֵר בְּכֵךְ
 שיעור הרַקָּב. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְסַחֵר.
 מבררת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. משיבה הגמרא: אִמֶר
 רַבִּי, אֲשַׁבְּחָתִינְהוּ וְלִמְצָאִיתִין לְרַבָּנָן דְּבִי רַב – לתלמידים שבבית
 המדרש, דִּיתְבִּי וְקָאֲמֵר – שישבו ואמרו שטעמו של רבי שמעון
 הוא, כִּי אִף שְׁרׁוּבֵה רַקָּב, אִי אֲפִשְׁרֵי בְּמִקּוּם שְׁנִיפֵל הַעֲפֵר, שְׁלֵא יִרְבּוּ

חֹמֶר שֶׁל יוֹלָדָת שְׁנֵי יוֹלָדוֹת, גַּם וְלֵד שֶׁל הַשְּׁלִימָה וגם דמות הבהמה,
 משום שְׁנֵי אִמֶר, שְׁמָא נְמוֹךְ שְׁפִיר וְלֹדָה שֶׁל שְׁלֵימָה הִקְיִיתָה,
 כלומר חוששים שמא נוצר ולד אחר בשלימא ונמחה, וכן נְמוֹחָה
 שְׁלֵימָה שֶׁל שְׁפִיר – שֶׁל הוֹלֵד הַנּוֹלֵד בְּדִמּוֹת הַבְּהֵמָה, לִפְיָכֵךְ אִם
 דְּמּוֹת הַבְּהֵמָה הוּא זָכֵר, חוֹשִׁשִׁים שְׁמָא וְלֵד הַשְּׁלִימָה שְׁנִימוֹחַ הוּא
 נִקְבָּה, וְצִרִיכָה אִשָּׁה זֹו שֶׁהִפְלִתָם לְשִׁבֹּת יְמֵי טוֹמָאָת לִידָה שֶׁל
 נִקְבָּה, אִוֹלָם אִין לֵה יְמֵי טוֹהַר אֲלֵא שֶׁל זָכֵר, כִּי הוּא רַק סֶפֶק אִם
 הִיא וְלֵד אַחֵר בְּשְׁלֵימָה וְשְׁמָא הַשְּׁלִימָה הִיא שֶׁל אוֹתוֹ דְּמּוֹת בְּהֵמָה
 וְהִיא הוּא מִין זָכֵר. וּמֵמָה שֶׁשְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא 'בּוֹמֵן שֶׁהִשְׁלִימָה קְשׁוּרָה
 עִמּוֹךְ' מוֹכַח שֶׁאֲפִשְׁרֵי הַדְּבַר שֶׁתּוֹהָא שְׁלִימָה קְשׁוּרָה בְּדִמּוֹת עוֹף,
 וְקִשָּׁה עַל רַבִּי שְׁאִמֶר שֶׁהוּא דְּבַר שְׁאִי אֲפִשְׁרֵי. מְסִיקָה הַגְּמָרָא:
 תִּיבֻתָא – אכן קשה על רבי מהברייתא.
 הגמרא שבה לדון עד מתי תולין שלימא בולד: אִמֶר רַבָּה בְּרַי שְׁלֵימָה
 אִמֶר רַב מְתַנָּה אִמֶר שְׁמוּאֵל, מְעָשָׂה הִיָּה וְתָלוּ חֲכָמִים אֶת הַשְּׁלֵימָה
 שִׁינְיָה אַחֵר הוֹלֵד, בְּוֹלֵד הַנּוֹלֵד, עַד עֲשָׂרָה יָמִים מִזְּמַן שְׁנׁוּלָה, וְלֹא
 חֲשָׁשׁוּ לִוְלַד אַחֵר. מוֹסִיף שְׁמוּאֵל, וְלֹא אִמֶר חֲכָמִים שֶׁתּוֹלִין
 הַשְּׁלִימָה בּוֹלֵד, אֲלֵא בְּשְׁלֵימָה תְּבֵאָה אַחֵר הַנּוֹלֵד, אֲבָל אִם יֵצֵא
 הַשְּׁלִימָה קוֹדֵם הוֹלֵד, חוֹשִׁשִׁים לִוְלַד אַחֵר.
 הגמרא מביאה מעשה בסוף בענין תליית שלימא בולד: אִמֶר רַבָּה בְּרַי
 בְּרַי הָנָה אִמֶר רַבִּי יוֹחָנָן, מְעָשָׂה הִיָּה וְתָלוּ אֶת הַשְּׁלֵימָה בְּוֹלֵד עַד עֲשָׂרִים
 וְשְׁלֹשָׁה יָמִים. אִמֶר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵף לְרַבָּה בְּרַי בְּרַי חֲנָה, עַד עֲשָׂרִים
 וְאַרְבָּעָה אֲמַרְתָּ לֹא – בפעם אחרת אמרת לנו, שתלו את השלימא עד
 כ"ד יום.
 הגמרא מביאה מעשה שנולדו שני ולדות בהפרש זמן זה מזה:
 אִמֶר רַב אֲהֵא בְּרִיה דְּרַב עֲזִירָא אִמֶר רַבִּי (יצחק) [יוחנן], מְעָשָׂה
 וְנִשְׁתַּתְּהָ הַנּוֹלֵד אַחֵר לִידָת חֲבִירוֹ שְׁלֹשִׁים וְשְׁלֹשָׁה יוֹם. אִמֶר לֵיהּ רַב
 יוֹסֵף לְרַב אֲהֵא בְּרִיה דְּרַב עֲזִירָא, שְׁלֹשִׁים וְאַרְבָּעָה אֲמַרְתָּ לֹא –
 בפעם אחרת אמרת לנו שנשתתה הולד השני ל"ד יום.
 הגמרא מקשה על רבי יוחנן: הִנֵּהא לִמָּאן דְּאִמֶר שֶׁאִשָּׁה הוֹיָלְדָת
 לְתַשְׁמָעָה חֲדָשִׁים לְהַרְיוֹנָה, אִין זֶה מְחַוִּיב שֶׁתְּמַלֵּא תְּשַׁעָה חֲדָשִׁים
 שֶׁלֹּמֶם שֶׁל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְתִלֵּד לְסוֹף הַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי, אֲלֵא יוֹלָדָת
 לְמִקְוִיָּעִין – אפילו לחדשים שאינם שלמים, ולשיתתו מְשַׁבַּחַת לָהּ
 – אֲפִשְׁרֵי שִׁינְיָה הַפֶּרֶשׁ בֵּין לִידָת שְׁנֵי וְלִדּוֹת ל"ג יוֹם, כְּגוֹן שֶׁאֶחָד
 נִגְמְרָה צוּרְתָה לְסוֹף שָׁבָעָה חֲדָשִׁים לְהַרְיוֹן, יוֹם אוֹ יוֹמִיִּים בְּסוֹף
 הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וְאֶחָד נִגְמְרָה צוּרְתָה לְיוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּתַחֲלַת תְּשַׁעָה
 חֲדָשִׁים לְהַרְיוֹן, וְהִיא בִּינֵיהֶם ל"ג יוֹם, אֲלֵא לִמָּאן דְּאִמֶר שֶׁיוֹלָדָת
 לְתַשְׁמָעָה אִינָה יוֹלָדָת לְמִקְוִיָּעִין, רַק לַחֲדָשִׁים שְׁלֵמִים שֶׁל שְׁלֹשִׁים
 יוֹם, מֵאִי אִיבָא לְמִיבֵר – מה אפשר לומר ולפרש את דבריהם
 שילדה את השני ליום ל"ג או ל"ד מלידת הראשון, שאין לומר
 שילדה את שניהם בחדוש השביעי, שהרי אין חודש שארוך ל"ג
 ימים, ואם נאמר שזה נולד לסוף חודש השביעי וזה לסוף חודש
 התשיעי, הרי הם הרבה יותר מל"ג ימים, וגם לא ניתן לפרש שזה
 לסוף השביעי וזה לסוף השמיני, שכן הנוול בחודש שמיני אינו חי,
 וממה שבעלי השמועה כינוהו בשם 'ולד' ולא 'נפל', משמע שהוא
 בר קיימא.
 מתרצת הגמרא: אִיפּוֹךְ שְׁמַעְתָּתָא – יש להפוך את שתי השמועות
 של רבי יוחנן, ולגרסו בשמועה הראשונה שתלו שלימא בולד,
 שְׁלֹשִׁים וְשְׁלֹשָׁה לְשְׁלֵימָה – תלו את השלימא בו כשיצאה ל"ג יום
 אחריה, ובשמועה השנייה, בענין ולד שנשתתה אחר אחיו, יש
 לגרסו, עֲשָׂרִים וְשְׁלֹשָׁה לְוֹלֵד, היינו ששניהם נולדו בחודש השביעי,
 זה בתחילתו וזה בסופו, שכן היוולדת בחודש שביעי, לדברי הכל
 יולדת למקוטעין.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף שנשתתה ולד אחר חבירו: אִמֶר רַב
 אֲבִין בְּרַי רַב אֲדָא אִמֶר רַב מְנַחֵם אִישׁ בְּפִר שְׁעָרִים, וְאִמֶר לָהּ – ויש
 שאמרו ששם עירו בֵּית שְׁעָרִים, מְעָשָׂה וְנִשְׁתַּתְּהָ וְלֹד אֶחָד אַחֵר
 חֲבִירוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, וְהָרִי הֵם – שני אלו שנולדו אז, וְיִשְׁכְּבִים לְפָנֵינוּ
 בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְמָאן נִינְהוּ – ומי הם, 'הוֹדָה וְהוֹקִינָה בְּנֵי רַבִּי חֵיָא.
 הגמרא סברה עתה שאי אפשר שיוולדו שני ולדות זה אחר זה
 בהפרש של שלשה חדשים, אלא אם נתעברה מכל אחד בפני

נדה. פרק שלישי - המפלת חתיכה דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רג תוספות

1 חומר שני ולדות - אם זה זכר - חיישין דלמא נקבה הוה ההוא דשליא, ותשב לזכר
2 ולנקבה. ולרבנן דאמר: המפלת חיה ועוף - אינו ולד, מאי חומרא איכא בהאי ולד?
3 מחמירין עלה למימר: ליכא שום ולד, ואין לה דם טהור, והיינו חומרא דיליה, ומשום
4 שליא מטמינן לה שבועים. שאני אומר - ולד הוה עם השליא ונימוח שפיר של שליא.

שפיר = ולד. ושמן נימוח שלייתו של שפיר
- כלומר לשלייתו של זה שלפנינו נימוח, וזו
7 בזמן שלו הואיל ואינה שקורה בו. קתני מיהא
8 "בזמן שקשורה עמוך". תיובתא דרבי - דאמר:
9 "דבר שאינו שאלת". אחר חולד - אבל יצתה
10 שליא קודם - חוששין לאחור. הניחא למאן
11 דאמר כ' - פלוגתיהו לקמן בפרק "בנות
12 כותים" (לחב). לסוף שבועה - יום או יומים
13 בתוך חודש שבעי בסופו, דחיי. ואחר לתחלת
14 תשעה - יום אחד בחודש. "דוהו לזה" לא
15 גרסינן. אלא למאן דאמר אינה יולדת למקוטעין
16 היכי משכחת לה - תרייהו בחדש השביעי -
17 ליכא למימר, דחדש כולי האי לא הוי. ואם זה
18 לסוף שבועה וזה לסוף תשעה - טפי איכא. ואם
19 זה בשבועה וזה בשבועה - לא חיי. ומדקרי לזה
20 "ולד" ולא "שפיר" - מכחל דבני קיימא נינהו.
21 אומר - נעלה דרבי יוחנן. עשרים ושלשה -
22 לולד, משכחת לה דאחד נגמרה צורתו לתחלת
23 שבועה ואחד לסוף תשעה, דלכולי עלמא יולדת
24 לשבועה - יולדת למקוטעין. האמר מר ב' -
25 קא סלקא דעתך: בשלשה חודשים לא משכחת
26 לה, אלא אם כן נתעברה זה אחר זה. לבית
27 החיצון - לבית אחר, שהבית טהור. אבל = חן.
28 אפרו לו למה - מאי שנא בית ראשון דמטמית
29 ליה? אפר להו: לפי שאינו, הואיל ושלפלוהו
30 נמוק. מאי טעמא דרבי שמעון - נדי דנימוק,
31 מכל מקום כל גופו של מת כאן הוה, ודוה ליה
32 כרבק ובנצל, ובשר המת שנימוח ונעשה ליה
33 סרוחה. מפין אחר - אפילו ממין טומאה, אם
34 אינה שוה לה - בטלה. אחיבו עליה - אמרו
35 ליה: פשיטא, מאי שנא טעמייהו מטעמיה, כולה
36 חדא מילתא אמרי אפילו כי האי מילתא -
37 דאתאי ליה ורובא. ליכא איניש - דלמא מתוך
38 דבריו אמרי ליה טעמא. ולא לישתוק - ולימא:
39 מסברא ליה. אם נבלה - עצמך על דברי
40 תורה, סופך להתנשא. ואם זמות - ושקתה,
41 סופך לשום יד על פה - שלא תדע לחשיב
42 לשואליך. מלא תרוד = כף. רב - רבובית
43 של מת. וזה שיעורו לטמא באהל הלה למשה
44 מסיני. אי אפשר - אף על גב דרובא רב, אי
45 אפשר למקום שנפל העפר שלא תהא גרגר של
46 רבב בין שני גרגרים של עפר, ובטל הרבב.
47 ובציר לו שיעורא תרוד.

פרידה
35 דרבי שמעון - קסבר כל טומאה שנתערב בה ממין אחר - בטלה. אמר להו רב פפא: היינו
36 נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי יוסי. אחיבו עליה: מאי שנא? פשיטא! אמר רב פפא: אפילו
37 כי הא מילתא לימא איניש ולא נשתוק קמיה רביה, משום שנאמר "אם נבלת בהתנשא
38 ואם זמות יד לפה". ואודא רבי שמעון למעמיה, דתניא: מלא תרוד רבב שנפל לתוכו עפר
39 כל שוה - מלא, ורבי שמעון מטהר. מאי טעמא דרבי שמעון? אמר רבה, אשפחתינהו
40 לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי: אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות עפר על פרידה אחת
41 של רבב, וחסיר ליה. ואמרינא להו: אדרבה, אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות רבב על

חומר שני ולדות - פירש הקונטרס: לרבי מאיר, דבוחה ועוף טמאה לידה, הוי חומר שני
2 ולדות. אם חיה ועוף הם זכר - ויבנין לה חומר שליא, דמסקינן בנקבה לטומאה.
3 וחומר חיה ועוף לטהרה, דשמא אין ולד בשליא. וקשה לרבי מאיר: אי חיה ועוף זכר, אמאי
4 מספקא שליא בנקבה? הא הוי ספק ספיקא: דשמא אין בשליא ולד, ואפילו יש - שזנא זכר
5 הוא ולכן יש לומר: "חומר שני ולדות" דקאמר,
6 היינו לענין שהשליא שליא בשני אחר חיה ועוף.
7 ולרבנן דאמרי דאין טומאת לידה בוחה ועוף -
8 לית לה ימי טהור כלל, דשמא אין ולד בשליא.
9 ומשום שליא נותנין לה חומרא דזכר ונקבה. ואם
10 תאמר: לרבנן נימא שלא תשב רק שבועה לטומאת
11 לידה, דאימור: אין ולד בשליא. ואפילו יש -
12 שזנא זכר הוא? ויש לומר: דאם כן, אם תראה ביום
13 שלשים וארבעה, ותחזור ותראה ביום ארבעים
14 ואחד, איכא למימר נמי: אימור לא ילדה כלל,
15 והוא בארבעים ואחד שומרת יום כנגד יום.
16 ואפילו איכא ולד, אימור: נקבה היא, ושתי ראיות
17 דם טהור הוא. אי אפשר בתרווייהו למיול לקלא,
18 דסתרו אהדרי, אוליין בתרווייהו לחומרא. וכן
19 צריך לומר אמתניתין, דקתני "המפלת ואין ידוע
20 אם ולד הוא תשב לזכר ולנקבה לולדה", אף על
21 גב דאיכא ספק ספיקא: שמא לא ילדה, ואפילו
22 ילדה - שזנא זכר הוא, ואמאי תשב לנקבה? אלא
23 דאי בדפרישות. אלא למאן דאמר אינה יולדת
24 למקוטעין מאי איכא למימר - ואם תאמר: ונימא
25 דנגמור צורתה, ואשתהי עד שמיני. דחיי אית ליה
26 לרבה תוספאה בפרק "הערל" (יבמות פב.) דעבר
27 עובדא באשל שוחף בעלה למדינת הים וילדה
28 לשנים עשר חודש, ואבשהיה? ויש לומר: דרוב
29 אמוראי לית להו דרבה תוספאה.

מאי טעמא דרבי שמעון - משום דבמתניתין
30 אינו מזכיר כי אם רבי שמעון, קאמר מאי
31 טעמא דרבי שמעון. פירש הקונטרס: נדי דנימוק,
32 מכל מקום כל הגוף של המת כאן, והוא רבב
33 של מת ובנצל. וקשה: דאם כן, מאי משני: כל
34 טומאה שנתערב בה מין אחר בטלה, והיכי בעי
35 למימר דבטל חולד, משום דדם הלידה מבטל
36 משוה מן החולד כמו מלא תרוד דמיתיה הנה. דאי
37 דשיעורו מצומצם, כי יתבטל ממנו משוה, בציד
38 ליה שיעורא מן התרוד. אבל כי יתבטל מעט מן
39 החולד, מבני ישרא יותר מכלותו או מכלא תרודו
40 לכך נראה לרבינו יצחק: דנפל בששליא אין עליו
41 תורת נצל ורבב, כיון שאינו נגמר. ואינו בשר
42 לטמא בביוח, אלא מטעם מת שלם. חייב פירוש:
43 מאי טעמא דרבי שמעון, הרי יש כאן מת שלם?
44 ומשני: כל טומאות שנתערבה בו, ומדאי טעמא
45 כי נתבטל ממנו משוה - טהור. והשתא מיתי
46 שפיר מלא תרוד רבב. ופריך: אדרבה בו, והכי
47 נמי השפיר מבטל משוה של מין אחרו ומשני רבי
48 יוחנן: משום בטול ברוב נגעו בה. שדם הלידה
49 החליחה רבה על כל השפיר, ומשבטל כולו -
50 בטל אף בבית ראשון. וריש לקיש סבר: דאפילו
51 בלא בטול ברוב - טהור, משום בלבול צורה,
52 שנמרח ממין ונתבלבל צורתו לרבי שמעון אף
53 בבית הראשון. ומדריש לקיש נמי יש להוכיח דלא
54 מטמא משום רבב ונצל. דאם כן, לא הוה מטמא
55 משום בלבול, אלא דאי טמא מטעם מת שלם.
56 ובעי נמי ריש לקיש שלם בצורתו. ושאר אמוראי
57 פליגי עליה בבלבול צורה, אך בעי שיהא שלם.
58 ואם תאמר: למאי דסלקא דעתך דרבי שמעון מטהר אף בבית הפנימי, משום בטול משוה, היכי קתני בברייתא "כשם שאינו בבית החיצון, כך אינו בבית הפנימי משום בטול משוה", הלא גם
59 לרבי שמעון לא נתבטל כולו בבית הפנימי כמו בבית החיצון, אלא דמטהר משום בטול משוה? ויש לומר: דרבי קאמר, כשם שאתה מודה בבית החיצון שנימוק, כך ירי לרבי בבית הפנימי
60 משום בטול משוה, דאין כאן מת שלם. ואם תאמר: בניור פרק "כח גדול" (א.ב.) דפריך: על המת ועל כוית מן המת, נזיר מגולל על כוית מן המת, מגולל על המת לא כל שכן! ומשני: לא נצרכה
61 אלא למת שאין בו כוית בשר, ולא נתקשרו אבריו בגדיה. אמאי לא משני: בשליא שאינה מטמא אלא שלם? ויש לומר: דשליא לא מקריא "מת". אי נמי: היינו הא דמשני הנה.
62 לגלגלון

נדה. פרק שלישי – המפלת חתיכה דף כז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

לגלגלון — פירש בערוך: דבר הנגלל עמו. למעושי הרוג — דמחוסר דם. והא דאמר
עולא בפרק "כחן גדול" (נויר נא.א.) אין רקב למת, אלא לבא מן הבשר מן הגידין
ומן העצמות. אם כן משמע דאין רקב טמא, אלא אם כן בא משלשתן יחד. אבל רקב מדם
— לא בעי מכל מקום אם חסר מדמו בשעה שנקבר — אין לו דין רקב. מלא תרוד — ועוד

פירש הקונטרס: כגון שנקבר בכסותו. ואין נראה
לרבינו שמואל בן מאיר, דבתחלה מודו כולי
עלמא דדבר אחר נעשה לו לגלגלון. ונראה לרבינו
שמואל בן מאיר: דהבא מיירי בנקבר ערום. ודרכן
היה לטוח כוכין בסיד, ומיד שנתרקב היה התרוד
ממנו טמא. ואחר כך נפל מן הסיד, ונתערבה עם
הרקב שכבר היה טמא. ומזק לא עביד צריכותא,
דקא משמע לן משום דאי אפשר שלא יהא תרוד
מרקב קודם שנתערב בו עפר. כדרי לפרסמה
שפטורה — הא דחנן בפרק "בהמה המקשה"
(חולין ע"א); מכבדת שהפילה שליא — ישריכנה
לכלבים. הנהם אין צריך פרסום. דהכל יודעים
שיש וד בשליא. משום בטול ברוב נגעו בה —
ואם תאמר: דבכבודות פרק "חלוקה בהמה"
(נא.א.) גבי נבלה בטלה בשדותיה, וקאמר: אין
מטמאה במגע, אבל מטמאה במשך דטומאה,
כמאן דאיתא דמאי. ופריך מחררת דם דאינה
מטמאה, לא כמגע ולא במשא, משום בטול ברוב.
אלמא דכמאן דליתיה דמאי ומשני: משום דהיה
ליה טומאה סרוחה. ופריך: הניחא לבר פדא,
דרדישי: עד לגר. אלא לרבי דרדישי: עד לכלב,
קשיא! ואמאי לא מוקשה מדק, דשפיר דאינו
מטמא באהל משום בטול ברוב, אלמא כמאן
דליתיה דמי! והשתא לא מצי לשנויי: משום דהוי
טומאה סרוחה, דאפילו מת סרוח מטמא; ויש
לומר: משום דאיכא למדחי דטעמא משום בלבלול
צורה, כדריש לקיש, ולא משום בטול ברוב. אי
נגי כיון דטעמא דשפיר משום מת שלם, אף על
גב דטומאה כמאן דאיתיה דמי, אין להחשיבו
שלם, כיון שנתבטל ברוב לגמרי.

מת שנתבלבלה צורתו מגלגלון ודחור — וקשה:
מאי פריך ליה רבי יוחנן, האמר בסמוך דרבי
יוחנן כרבי אלעזר, ואם כן ריש לקיש ניחא טפי,
דקאי כרבנן, דקתני במסכת אהלות: חכמים
מטריירי! ויש לומר: דרבי יוחנן דריש, ורבי
אליבא דרבנן פליגי. דריש לקיש סבר דלרבנן
דמטהרי ברובע, הכי נמי דמטהרי אפילו בשלם
בשאין שלדו קיימת ונתבלבל צורתו. אבל שלדו
קיימת — טמאה מדריב יצחק דאתא כרבנן, דאי
כרבי אלעזר אפילו אין שלדו קיימת טמא, דהא
מטמא רבי אלעזר ברובע של אפר. ואמרנן ליה
לרבי יוחנן: מגלגל אחר דרבנן מטהרו משום בלבלול
צורה, דלמא טעמא דרבנן דכשנשרף אין עוד שם
מת עליה, אפילו כולו שלם ושלדו קיימת. אבל
שפיר שם מת עליו וטמא. אי לאו משום דבטל
ברוב. ומילתא דרבי יצחק לא אתיא כרבנן אלא
כרבי אלעזר דמטמא מת שרוף, וחסר ושלדו
קיימת נקט לטריד פתחים קטנים. אי נמי: קסבר רבי
יוחנן דרבנן לא מטהרי אלא ברובע דחסר. אבל
אם העפר שלם, אפילו אין שלדו קיימת — טמא.
והשתא אתי שפיר, שאין צריך לחלק בין שפיר
ושליא למת שנשרף ואין שלדו קיימת. דשנינים
שוין לריש לקיש ולרבי יוחנן. ובירושלמי איכא:

שפיר שנתבלבל צורתו, מהו רבי יוחנן אמר: טמא, ריש לקיש אמר: טהור. אייתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן מרבי יצחק מגדלאה, ומשני: דבר תורה אפילו שלדו קיימת טהור, מפני מה אמרו
טמא? מפני כבודו. פירוש: מפני כבודו של מת הוא דלא בטל. חזו כפירוש ראשון, דאף בשלדו קיימת טהור, דבר תורה. וחולק על הגמרא שלדו דמוק לה כרבי אלעזר מילתא דרבי יצחק,
והתם מוקי לה כרבנן.

פרידה אחת עפר ונפיל ליה שיעורא! אלא אמר רבה:
היינו מעמא דרבי שמעון, סופו בתחלתו, מה תחלתו
- נעשה לו דבר אחר גלגלון, אף סופו - נעשה לו
דבר אחר גלגלון. מאי היא? דתנאי: אוהו מת שיש
לו רקב ואוהו מת שאין לו רקב: נקבר ערום בארון
של שיש, או על גבי רצפה של אבנים — זהו מת שיש
לו רקב, ואוהו מת שאין לו רקב - נקבר בכסותו,
או בארון של עץ, או על גבי רצפה של לבנים -
זהו מת שאין לו רקב. ולא אמרו רקב - אלא למת
בלבד, למעושי הרוג - דלא. גופא: מלא תרוד רקב
שנפל לתוכו עפר כל שהוא - טמא, ורבי שמעון
מטהר. מלא תרוד רקב שנתפור בבית - הבית טמא,
ורבי שמעון מטהר. וצריכא. דאי אשמעינן קמיימא
- בההיא קאמרי רבנן - משום דמכניח, אבל נתפור
- אימא מודו לו לרבי שמעון דאין מאהיל וחזור
ומאהיל. ואי אשמעינן בהא - בהא אמר רבי שמעון
דאין מאהיל וחזור ומאהיל, אבל בהא - אימא מודה
להו לרבנן, צריכא. תניא אידך: מלא תרוד ועוד
עפר בית הקברות - טמא. ורבי שמעון מטהר. מאי
מעמיהו דרבנן? לפי שאי אמרת למלא תרוד ועוד
עפר בית הקברות שאין בו מלא תרוד רקב. השתא
דאמרת מעמא דרבי שמעון משום סופו בתחלתו,
גבי שליא מאי מעמא? אמר רבי יוחנן: משום בפול
ברוב נגעו בה. ואודא רבי יוחנן למעמיה, דאמר רבי
יוחנן: רבי שמעון ורבי אלעזר בן יעקב אמרו דבר
אחד. רבי שמעון - הא דאמרן. רבי אלעזר - דתנאי,
רבי אלעזר בן יעקב אומר: בהמה נפשה ששפעה
חררת דם - הרי זו תקבר, ופטורה מן התבירה. ותני
רבי חיאי עליה: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא.
ומאחר שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי
תקבר? כדרי לפרסמה שהיא פטורה מן התבירה.
אלמא ולד מעליא הוא, ואמאי תני רבי חיאי אינה
מטמאה לא במגע ולא במשא? אמר רבי יוחנן:
משום בפול ברוב נגעו בה. אמר רבי אמי, אמר רבי

יוחנן: ומודה רבי שמעון שאמא מטמאה לידה. אמר רבה סבא לרבי אמי: אסברא לך מעמא
דרבי יוחנן, דאמר קרא "אשה כי תזרע וילדה זכר" וגו' - אפילו לא ילדה אלא פגיון
שהזריעה - מטמאה לידה. ריש לקיש אמר: שפיר ששרפוהו במימיו - נעשה כמת שנתבלבלה
צורתו. אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: מת שנתבלבלה צורתו מגלגלון ודחור? אולימא מהא
דאמר רבי שבתאי אמר רבי יצחק מגדלאה, ואמרי לה אמר רבי יצחק מגדלאה אמר
רבי שבתאי: מת שנשרף ושלדו קיימת - טמא, מעשה היה וטמא לו פתחים גדולים,

וטברו

פרידה = גריגרי. סופו — של רקב בתחלתו. מה תחלתו — כשנקבר, אם יש דבר הראוי
לירקב ולעשות רקב של מת. נגלגלון — בטול. שאותו דבר אחר — מבטלו. אף סופו, לאחר
שנעשה רקב כשנקבר כחלתו — דבר אחר המתערבת בו מבטלו. ולשון "נגלגלון" — דבר
העומד כנגדו לבטלו ולקלקלו. ולקמן פריך: הואיל וטעמא דרבי שמעון ברקב כדאמר
השתא, גבי שליא דליכא למימר הכי, מאי
טעמא? מאי היא — דאמר: תחלתו — דבר אחר
נעשה לו גלגלון. שאין לו רקב — שאין רקב
שלו מטמא. ערום בארון של שיש או על גבי
רצפה של אבנים — דהשתא אין תערובת
ברקוביותו. נקבר בכסותו — דאיכא רקוביות,
או אפילו ערום בארון של עץ דאיכא רקוביות.
או על גבי רצפה של לבנים — שפריך נמחה.
שאין לו רקב — מפני דבר אחר המעורב בו.
לאפוקי הרוג דלא — לפי שיצא דמו וחסר,
וקיימא לן במסכת נויר (נא.א.) מת שחסר — אין
לו רקב. שנתפור בתוך הבית [הבית] טמא —
משום אהל. דאין מאהיל וחזור ומאהיל — גג
שכנגד זה מאהיל על חצי שיעור, ושכנגד זה
מאהיל על חצי שיעור, ושני אהלות הן, ואין
מטריפין. מלא תרוד ועוד — יותר ממלא תרוד
עפר בית הקברות. לישנא אחרינא: רקב ממש
של מת. אלא כגון שנקבר בכסותו או בקרקע
בלא ארון של שיש, ויש כאן מלא תרוד ועוד
מאותו עפר, דהוה מעורבין רקב ועפר. כפל ברוב
— שדם הלידה נתרבה על מייחיו הולד, ומבטלו.
אמרו דבר אחד — ולקמן מוקמינן דרבי אלעזר
בן יעקב משום בטול ברוב. בהמה נסה — שלא
היה לה ולד מעולם. תקבר — החררה, שהוא
מייחיו של כבור. ופטורה מן הכבורה — שאם
תלד עוד — אין לידה לכוון. אינה מטמאה —
אותה חררה. ומאחר דאינה מטמאה — אלמא,
לא חיישנן לולד, אמאי תקבר? ומשני כד
לפרישמה — שנפטרה מן הבבורה, שיעור הכל
שוה פטר רחם. ופרישנן — מדפטורה מן
הכבורה, אלמא ולד מעליא היא, אמאי אינה
מטמאה? בשול ברוב — מייחיו הנפל בטל ברוב.
ומודה רבי שמעון — במתניתין בשליא, אף על
גב שהבית טהור, אמו טמאה לידה. כעין
שהזריעה — כלומר, דנימוח כורע, ששיפוי —
כמו (חולין ס"ד,א.) ביצים טרופות בקערה,
שמחקהו ובלבלוהו. במימיו — שהזריעהו בהן.
אי נמי: במי הלידה והטינוף שיצא עמו.
שנתבלבלה — נמחק כולו, כמו שרוף שנתפור
ואין שלדו קיימת. ושלדו קיימת — גופו קיים,
שלא נתפור האפר, ועדיין נראה בשלם. פתחים
גדולים — של ארבעה טפחים.

וטברו

יוחנן: ומודה רבי שמעון שאמא מטמאה לידה. אמר רבה סבא לרבי אמי: אסברא לך מעמא
דרבי יוחנן, דאמר קרא "אשה כי תזרע וילדה זכר" וגו' - אפילו לא ילדה אלא פגיון
שהזריעה - מטמאה לידה. ריש לקיש אמר: שפיר ששרפוהו במימיו - נעשה כמת שנתבלבלה
צורתו. אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: מת שנתבלבלה צורתו מגלגלון ודחור? אולימא מהא
דאמר רבי שבתאי אמר רבי יצחק מגדלאה, ואמרי לה אמר רבי יצחק מגדלאה אמר
רבי שבתאי: מת שנשרף ושלדו קיימת - טמא, מעשה היה וטמא לו פתחים גדולים,

וטברו

שפיר שנתבלבל צורתו, מהו רבי יוחנן אמר: טמא, ריש לקיש אמר: טהור. אייתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן מרבי יצחק מגדלאה, ומשני: דבר תורה אפילו שלדו קיימת טהור, מפני מה אמרו
טמא? מפני כבודו. פירוש: מפני כבודו של מת הוא דלא בטל. חזו כפירוש ראשון, דאף בשלדו קיימת טהור, דבר תורה. וחולק על הגמרא שלדו דמוק לה כרבי אלעזר מילתא דרבי יצחק,
והתם מוקי לה כרבנן.

שנשרף

הגמרא שבה לדון בטעמו של רבי שמעון במשנה בענין שליאי. 61
שואלת הגמרא: **הַשְּׁמַתָּה דְּאִמְרַתָּה** – עכשיו שאמר רבה **דְּמַעְמָא דְּרַבִּי** 62
שְׁמַעוֹן שבטל מלא תרוד רקב במשנה עפר שנפל לתוכו, **מִשּׁוּם** 63
כּוֹפּוֹ בְּתַחֲלָתוֹ, **נָבִי שְׁלֵיאי מַאי מַעְמָא** – מה טעמו לגבי שליאי 64
שבבית שטיהרו, הרי טומאתה של שליאי היא משום שנחשבת 65
כנצל של מת, ודין גנגילון נאמר רק ברקב ולא כנצל. 66
רבי יוחנן מבאר את טעמו של רבי שמעון בענין שליאי באופן אחר. 67
משיבה הגמרא: **אִמְרַתָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, **מִשּׁוּם כְּפֹל דְּרֹב נָנְעוּ בָּהּ** – באמת 68
אין הטעם משום שנעשה גנגילון, אלא מפני שדם הלידה נתרבה 69
על מיחיו כל הולד ומבטלון. 70
מבארת הגמרא: **וְאִוְדָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְמַעְמֵיהּ** – ודבר זה שביאר רבי 71
יוחנן בדעת רבי שמעון, לשיטתו במקום אחר אמרו, **דְּאִמְרַתָּה דְּרַבִּי** 72
יוֹחָנָן, **רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֲמָרוּ דְּרַבִּי אֶחָד** – שניהם 73
סוברים שמועיל ביטול ברוב לגבי ולד מחוץ, **רַבִּי שְׁמַעוֹן**, **הָא דְּאִמְרַתָּה** 74
מִזֶּה שֶׁשֵּׁנִי כָאן, שטיהר את השליאי מדין ביטול ברוב, **רַבִּי** 75
אֱלִיעֶזֶר, **דְּתַנָּי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמְרִי**, **בְּחֻמָּה נֶפֶשׁ שְׁלֵא יִלְדָה** 76
מעולם, **שֶׁשֶּׁפֶּעַת חֲרָדָת דָּם** – שהפילה חתיכת דם, **הָרִי זֶה תִּקְבֵּר** 77
החררה, כי היא אסורה בהנאה, שיש לחשוש שמא היא מיחיו של 78
ולד זכר שנימוק, והרי הוא קדוש בבכורה, **וּפְסוּיָהּ מִן הַבְּכוֹרָה** – 79
אם תוליד בהמה זו ולד נוסף, אינו ניתן לכוח. **וְיָנִי וְשִׁנְהוּ דְּרַבִּי** 80
חִיָּא עֲלֶיהָ –על משנה זו, **אֵינָה מְטַמְּאָה הַחֲרָה**, **לֹא בְּמַנְעָה וְלֹא** 81
בְּמִשְׁאָה, שאינה ידונית כנבילה. וסברה הגמרא שהטעם הוא משום 82
שלא חוששים שהיה שם ולד ונימוק. מקשה הגמרא על רבי חמיא: 83
וּמֵאחֲרֵי שְׁאֵינָה מְטַמְּאָה לֹא בְּמַנְעָה וְלֹא בְּמִשְׁאָה, כי אין חוששים שהיה 84
שם ולד, **אֲמַאי תִּקְבֵּר** – מדוע שנינו במשנה שהיא טעונה קבורה. 85
מתרצת הגמרא: **בְּדִי לְפִרְסָמָה** – לפרסם על הבהמה **שְׁהִיא פְּסוּיָה** 86
מִן הַבְּכוֹרָה, שהחררה שנקברה, היא הפסרה רחם. מקשה הגמרא: 87
אֲלֵמָא – הרי מתוך כך שהיא פטורה מן הבכורה מוכח שְׁנִלֵּךְ 88
מִעֲלֵיָא הוּא – שהוא ולד גמור, **וְאֲמַאי תֵּנִי וְ-ומדוע שנהו רַבִּי חִיָּא** 89
שְׁאֵינָה מְטַמְּאָה וְ-החררה לֹא בְּמַנְעָה וְלֹא בְּמִשְׁאָה, שמה שאינה 90
מטמאה במגע ובמשא מוכח שאין חוששים שהיה כאן ולד. 91
מתרצת הגמרא: **אִמְרַתָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, **מִשּׁוּם כְּפֹל דְּרֹב נָנְעוּ בָּהּ** – מה 92
שאמרו שאינה מטמאה במגע ובמשא, אינו משום שאין כאן ולד, 93
אלא משום שהולד שנימוק, בטל ברוב דם הלידה, והוא מה שאמר 94
רבי יוחנן, שרבי שמעון ורבי אליעזר הלכו בשיטה אחת. 95
הגמרא מביאה דין נוסף בענין שליאי, לדעת רבי שמעון במשנה 96
שטיהר את הבית: **אִמְרַתָּה דְּרַבִּי אֱמִי אִמְרַתָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**, ומוֹדֵה רַבִּי שְׁמַעוֹן 97
(במשנתנו) שְׁעַל אֶף שֶׁהָבִית חֲטוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּלֵךְ נִימוּק, מכל מקום 98
אִמּוֹ מְטַמְּאָה לִידָה, שלענין טומאת לידה, גם ולד מחוץ חשוב ולד. 99
הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוחנן: **אִמְרַתָּה הוּא כְּאִם לְרַבִּי אֱמִי**, 100
אֲכַפְרָא לָךְ מַעְמָא –(אפרש לך את טעמו) דְּרַבִּי יוֹחָנָן, **דְּאִמְרַתָּה קְרִיא** 101
(ויקרא יב ב) **אִשָּׁה כִּי תוֹרִיעַ וְלִדָּה יָבִיחַ וְגו'** וְטַמְּאָה שְׁבַעַת יָמִים, 102
אִפְּלִי לֹא לִידָה אֲלֵךְ בְּעִין שְׁהוֹרִיעָה – שנימוח הולד כזרע, אמו 103
מְטַמְּאָה לִידָה. 104
הגמרא ממשיכה לדון בענין טומאת מת בשפיר: **רִישׁ לְקִישׁ אִמְרַתָּה**, 105
שְׁפִיר שְׁפָרְפוּהוּ בְּמִיָּו – עור הולד שבו נוצרים העצמות והגידים 106
והבשר, שהמחוהו במים שהודח בהם או במי הלידה ובטינוף 107
היוצא עמו, עד שנתבלבלה ונמקה צורתה, **נַעֲשֶׂה דִּינוֹ כְּמַת** 108
שְׁתַּבְּלָלָהּ וּבִטְלָה צוּרָתוֹ, כגון שנשרף ונתפור ולא ניכרת צורתו, 109
שאינו מטמא. 110
הגמרא מביאה דעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש: **אִמְרַתָּה לִי רַבִּי** 111
יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, בַּמַּת עֲצָמוֹ שְׁתַּבְּלָלָהּ צוּרָתוֹ מִנְּלָן וְ-מִנְּלָן 112
דְּמִתּוּרָא, **אֲלֵימָא מָהֵא** – אם נאמר שלמידים זאת ממה דְּאִמְרַתָּה רַבִּי 113
שְׁבַתָּא אִמְרַתָּה –(בשם) **רַבִּי יַחֲזָקִי מִגְּדִלְיָהּ**, וְאִמְרַתָּה לָהּ וְ-ויש אומרם) 114
אִמְרַתָּה רַבִּי יַחֲזָקִי מִגְּדִלְיָהּ אִמְרַתָּה –(בשם) **רַבִּי שְׁבַתָּא**, **מַת שְׁנִשְׁרָף**, 115
וְשִׁלְדוֹ כְּמִיתָה – שגופו של המת השרוף לא נתפור, וצורתו ניכרת 116
ונראה כשלם, הרי זה מָהֵא. וכן מַעֲשֶׂה הָיָה בַּמַּת בְּאוּפֵן הַנּוֹכַח, 117
שהיה בתוך בית, וְטַמְּאָה לֹא הַחֲכָמִים פְּתִיחִים גְּדוּלִים, כִּדָּן מַת שֶׁלֵּם 118
המונח בבית, שהדין הוא שכל הנמצא בחלל הפתחים הגדולים 119
שיש בהם ד' עד ט' טפחים, תחת המשקוף מבוחרץ, שהוא טמא, 120

פְּתִיחָה אֶחָת עָפָר וּבִטְלָה הֶעֱפַר בִּרְקָב, וְנִפְּשִׁי לִיָּה שִׁיעוּרָא – ונתרבה 1
בכך שיעור הרקב. 2
רבה מבאר באופן אחר: **אֵלֵא אִמְרַתָּה רַבָּה**, הֵינִי מַעְמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, 3
שסובר כי דין כּוֹפּוֹ של רקב והינינו שנתערב בו דבר אחר לאחר 4
שנעשה רקב) הוּא בְּתַחֲלָתוֹ – כמו דבר שנתערב בו לפני שנעשה 5
רקב, מִה בְּתַחֲלָתוֹ מִצִּינוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ דְּרַבִּי אֶחָד גְּנִילוֹן – ביטול, 6
כלומר אם נקבר עם דבר שראוי שיהיה ממנו רקב, כגון בגד 7
וכיוצא בו, אינו מטמא ברקב, לפי שאתו דבר עתיד להרקב 8
ולהתערב ברקב גוייתו של המת והיא מבטלת ומקלקלת אותו, אֵפָּה 9
כּוֹפּוֹ – כך הדין גם בסופו, לאחר שנעשה רקב, נַעֲשֶׂה לוֹ דְּרַבִּי אֶחָד, 10
כגון עפר, גְּנִילוֹן – ביטול, זהו טעמו של רבי שמעון, ותנא קמא 11
סובר שאין לדמות תחילתו לסופו, כי שונה הדבר בתחילתו, 12
שנתערב בו דבר אחר לפני שחל שם טומאה על הריקבון, ולכן 13
בכוחו למנוע את הטומאה מלחלו, מה שאין כן בסופו, שנתערב 14
בו לאחר שכבר חל שם טומאה על הריקבון, אין בכוחו לבטלה. 15
הגמרא מבארת מהו דין 'גנגילון בתחילתו' שזכר בדברי רבה: 16
מַאי הִיא – מהו הדין שאמר רבה שהמת בתחילתו נעשה לו דבר 17
אחר גנגילון, **דְּתַנָּי, אֵיחָו מַת שִׁשׁ לוֹ רֶקֶב** – שהרקב שלו מטמא, 18
וְאֵיחָו מַת שְׁאֵין לוֹ רֶקֶב, מבארת הברייתא, נִקְבֵּר עֲרוֹם בְּאִיּוֹן שֶׁל 19
שִׁשׁ, אוֹ עַל גְּבִי רִצְפָּה שֶׁל אֲבָנִים, ששיש ואבנים הם דברים שאינם 20
מריקבים, ולא מתערב רקב אחר ברקוביותו של המת, וְהוּ מַת 21
שִׁשׁ לוֹ רֶקֶב, וְאֵיחָו מַת שְׁאֵין לוֹ רֶקֶב, נִקְבֵּר בְּכֶסֶתוֹ, שבגד מרקב 22
כעבור זמן, או בְּאִיּוֹן שֶׁל עֵץ, שגם עץ הוא דבר שמרקב, או עַל 23
גְּבִי רִצְפָּה שֶׁל לְבָנִים שגם הם נרקבים, וְהוּ מַת שְׁאֵין לוֹ רֶקֶב, כי 24
מתערב רקב אחר ברקב שלו. וזהו הדין שהזכיר רבה שדבר אחר 25
נעשה גנגילון בתחילתו, כלומר שבתחילה קודם שנעשה המת 26
רקב עומד כנגדו דבר אחר לבטלו ולהתערב עמו. 27
בדרך אגב מביאה הגמרא דין נוסף בענין רקב: **וְלֹא אֲמָרוּ שֶׁרֶקֶב** 28
מטמא, **אֲלֵא לְמַת בִּידֵי שְׁמִים בְּלִבָּד**, שגופו שלם, לְמַעוּרָא וְ-למעט) 29
הריו, **דִּלָּא** – שאין רקב שלו מטמא, מפני שיצא ונחסר דמו 30
כשהנרג, והדין הוא, שמת שנקבר חסר אין לו טומאת רקב. 31
הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא שהובאה לעיל, 'תרוד רקב 32
שנפל לתוכו עפר כל שהוא': **גּוֹפָא, מֵלֵא תְרוּד רֶקֶב שְׁנִפֵּל לְתוֹכּוֹ** 33
עָפָר כֹּל שְׁהוּא מָמָא, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְסַהֵר, ועוד שנינו בברייתא, **מֵלֵא** 34
תְרוּד רֶקֶב שְׁנִפֵּל לְתוֹכּוֹ, ונתערב בעפר שבבית, **הַבֵּית מָמָא** משום 35
אהל המת, **וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְסַהֵר**. 36
הגמרא מבארת מדוע הוצרך התנא להשמיענו שנחלקו רבי 37
שמעון וחכמים בשני האופנים: **וְצִירָבָה, דִּיא אֲשִׁמְעִינוּ מְסִיחָא** – 38
אילו היה משמיענו רק בדין הראשון של תרוד שנפל לתוכו עפר 39
כל שהוא, הייתי אומר, **בְּהֵיא קְאָמְרִי** –(שם אמרו) דְּרַבִּי שְׁהוּא 40
מטמא, **מִשּׁוּם דְּמִכְּנִיָּה** – שהרקב מקובץ במקום אחד, אֲכָל אִם 41
נִתְפָּזֵר הֶרֶקֶב בְּבֵית, אִימָא מוֹדִי לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי שְׁמַעוֹן שאינו 42
מטמא, כי כאן ישנה סברה אחרת לטהר, משום דִּיאֵן מֵאֲהִיל וְחִזּוֹר 43
וּמֵאֲהִיל – שהואיל הרקב מפורז בבית לא מאהיל הבית על כל 44
מלא התרוד ביחד, אלא מאהיל על שני חצאי שיעור כל אחד 45
בפני עצמו, והרי זה כשני אהלים שכל אחד מאהיל על חצי שיעור 46
שאינם מצטרפים. וְאִי אֲשִׁמְעִינוּ בְּהָא – ואם היה משמיענו את 47
מחלוקתם רק ברקב שנתפור, הייתי אומר, **בְּהָא וְ-בוזה) אִמְרַתָּה רַבִּי** 48
שְׁמַעוֹן שטהור, מפני דִּיאֵן מֵאֲהִיל וְחִזּוֹר וּמֵאֲהִיל, אֲכָל בְּהָא – בתרוד 49
המכונס במקום אחד, אִימָא מוֹדֵה לְהוּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, צִירָבָה – אכן 50
נצרכים שני הדברים. 51
הגמרא מביאה דין נוסף בענין טומאת רקב: **תַּנָּי אִידָךְ** – שנינו 52
בברייתא אחרת, **מֵלֵא תְרוּד וְעוֹד מִשְׁהוּ עָפָר בֵּית הַקְּבֻרֹת** – עפר 53
שבמקום קבורת המת שמעורב ברקב המת, והינינו באופן שהמת 54
נקבר בכסותו, או בקרקע בלא ארון, ונתערב עפר אחר בעפר רקב 55
המת, מָמָא, והטעם יתבאר בסמוך. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְסַהֵר. 56
מבארת הגמרא: **מַאי מַעְמִיּוּהוּ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן**, **לִפִּי שְׁאֵי אִפְשָׁר** 57
לְמֵלֵא תְרוּד וְעוֹד עָפָר בֵּית הַקְּבֻרֹת, שְׁאֵין בּוֹ מֵלֵא תְרוּד רֶקֶב שֶׁל 58
מת, וטעמו של רבי שמעון, הוא כמו שנתבאר לעיל, שסובר 59
שתערובת של דבר אחר מבטלת אותו. 60

ואינה נאכלת, קא משמע לן – לכך לא שנה התנא 'ולנדה' רק
 'לזכר ולנקבה' כדי להשמיענו דנאכל – שמביאה קרבן של יולדת
 ולד ודאי ונאכל הקרבן, אלא שאין לה ימי טהור מחשש שמא
 הרחיקה את לידתה.
 הגמרא מביאה הלכה בענין עובר שהוציא את ידו והחזירה: אמר
 רב הונא, הוציא עובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה, מפני
 שילדת יד נחשבת לידה, שנאמר (בראשית לח כח) בענין לידת
 פרץ וזרח בני יהודה, 'ויהי בלדתה ויתן יד', הרי שהתורה מכנה
 הוצאת יד עובר בשם 'לידה'.
 מקשה הגמרא על רב הונא: מתיב רב יהודה, שנינו בברייתא,
 הוציא עובר את ידו, אין אמו חוששת לכל דבר, משמע שאינה
 טמאה טומאת לידה. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, לדידי
 מפרשאי לי מיניה דרב הונא – שמעתי בפירוש מרב הונא, שפירש
 את הברייתא כך, 'לחוש לטומאת לידה, חוששת מעת ציאת היד',
 אולם ימי מותר לא יתבינו לה – אין נותנים לה, עד דנפיק רוביה –
 עד שיצא רוב הולד.
 מקשה הגמרא על תירוצו של רב נחמן: והא – והרין 'אין אמו
 חוששת לכל דבר' קאמר – שנינו, משמע שאף אינה חוששת
 לטומאת לידה. מתרצת הגמרא: אמר אביי, מה שנינו 'אינה
 חוששת לכל דבר' הכוונה בקדושתה, אבל מדרבנן חוששת,
 שחכמים החמירו בלידת יד שתהא טמאת לידה. מקשה הגמרא:
 והא קרא קאמר – הרי רב הונא הוכיח את דינו מפסוק, משמע
 שהוצאת היד נחשבת לידה מהתורה. מתרצת הגמרא: לעולם
 אינה לידה אלא מדרבנן, וקרא – והפסוק שהביא רב הונא אינו
 אלא אפסכתא בעלמא – רמז בלבד.

משנה

המפלת ולד טומטום – שאין ניכר בו לא זכרות ולא נקבות,
 ואנדרוניגוס – או הפילה ולד שיש לו גם זכרות וגם נקבות, כיון
 שיש ספק אם הוא זכר או נקבה, תשב לזכר ולנקבה – מחמירים
 עליה כיוולדת זכר שיש לה ימי טהרה רק עד יום הארבעים
 מלידתה, וכיוולדת נקבה שטמאה משך שבועיים מלידתה. וכן אם
 הפילה תאומים טומטום וזכר או אנדרוניגוס וזכר, תשב לזכר
 ולנקבה, מפני שעדיין הוא ספק שמא הטומטום או האנדרוניגוס
 הוא נקבה. הפילה טומטום ונקבה או אנדרוניגוס ונקבה, תשב
 לנקבה בלבד, ארבעה עשר ימי טומאה ולאחרים שישם וששה
 ימי טהרה, מפני שאפילו אם הספק הוא זכר, ימי טומאת וטהרת
 זכר מובלעים בתוך של נקבה.
 מבארת המשנה מאימתי ולד חשוב כנולד: יצא הולד מחותך –
 שנחתכו איבריו בתוך הגוף ויצאו אבר אבר, או שיצא שלם אך
 לא כדרכו דרך ראשו, אלא מסוס – מהופך דרך רגליו, משיצא
 רובו – רוב איבריו הרי הוא כנולד ואמו טמאה טומאת לידה. אך
 אם יצא כדרכו דרך ראשו, אין צריך שיצא רוב הולד אלא מספיק
 עד שיצא רוב ראשו ואז יחשב כנולד. ואיזהו רוב ראשו – מה חשוב
 רוב ראשו, משיצא פדחתו – מצחו.

גמרא

שנינו במשנה: דין ראשון, המפלת טומטום או אנדרוניגוס, תשב
 לזכר ולנקבה. ודין שני, אם הפילה תאומים, טומטום וזכר או
 אנדרוניגוס וזכר, תשב לזכר ולנקבה. הגמרא מקשה על הדין
 השני: השתא – מעתה, אם כשהפילה טומטום לחזיה – ובפני
 עצמן ואנדרוניגוס לחזיה, אמר התנא שתשב לזכר ולנקבה,
 מספק שמא זכר הוא או נקבה, הפילה טומטום וזכר או אנדרוניגוס
 וזכר מביעאי – וכי נצרך התנא להשמיענו שגם באופן זה תשב
 לזכר ולנקבה, הרי אין בכך תוספת חידוש, שכן יש כאן זכר ודאי,
 שצריכים להחמיר מחמתו כזכר, ויש לחשוש גם לנקבה מחמת
 הספק.

ויהיו לו פתחים קטנים הפחותים מארבעה על ארבעה טפחים,
 שחללם לא יטמא באהל, שמאחר ששילדו קיימת הרי הוא נידון
 כשאר מתים שלמים שאינם מטמאים אלא פתחים גדולים, כיון
 שדרך להוציאם בפתחים גדולים ולא בטננים. ואמר לו רבי יוחנן
 לריש לקיש, קא דייקת מינה – ודייקת מדברי רבי יצחק ורבי
 שבתאי שפירשו שהמעשה היה במת ששילדו קיימת, דמשמע
 שהוא טמא, רק משום דשילדו קיימת, הא לאו הכי – אולם בלא
 כך, הרי הוא טהור, לפי שמת שנתבלבלה צורתו, טהור. אך קשה,
 אנדרבה, דוק מינה להאי גיסא – דייק משמועה זו לצד השני, דווקא
 משום ששילדו קיימת, הוא דטהור לו פתחים קטנים, כי אז הוא
 נחשב למת שלם, הא לאו הכי – אבל בלא כך, אלא שלדתו אינה
 קיימת, פתחים קטנים נמי ו-גסו טמאין, משום דכל חד וחד הוי
 לאפוקי חד חד אבר – כי כל אחד מהשערים ראוי להוציא בו אבר
 אחד, ועל פי דיוק זה עולה, שמת שנתבלבלה צורתו, טמא. אם כן
 מנין לך טהרה מת שנתבלבלה צורתו.
 הגמרא מבארת כאיזה תנא סובר רבי יוחנן המטמא מת
 שנתבלבלה צורתו: אמר ליה רבינא לרב אשי, רבי יוחנן דחלק על
 ריש לקיש ואמר שאפילו אם אין שלדתו קיימת טמא, קמא – כמו
 איזה תנא הוא סובר. ברבי אליעזר, דתנן במשנה באהלות (פ"ב
 מ"ב), אפר שרופין – מאנשים שנשרפו, רבי אליעזר אומר, שיעורו
 לטמא ברוקע הקב, כשיעור טומאת עצמות מתו. ומשמע מדברי
 רבי אליעזר שאפילו מת שנשרף ובטלה צורתו מטמא, ואילו
 חכמים במשנה שם חולקים עליו וסוברים שאפר שרופים טהור,
 ורבי יוחנן סובר כרבי אליעזר.
 הגמרא מביאה כמה אופנים לבאר איך 'מת נשרף ועדיין שלדתו
 קיימת': ה"י דמי – איך מדובר במת שנשרף ושלדו קיימת? שאמר
 רבי יצחק מגדלאה. אמר אביי, כגון ששרפו על גבי קמבלא – עור
 שלוק וקשה, שאינו נשרף ומתערב עם אפר המת, והיה לו בית
 קיבול שאפר המת לא יתפור. וקאמר, כגון ששרפו על גבי
 אנדריים – אכן שיש, שאינו נשרף ומתערב עם אפר המת, וגם לו
 היה בית קיבול ומחיצות שאין האפר יכול להתפור, ולכך שלדו
 קיימת. רבינא אמר, כגון דאיחרבי אחרובי – שהמת נחרך, אבל לא
 נעשה אפר.
 הגמרא עוברת לדון בענין המפלת יד חתוכה או רגל חתוכה, אם
 טמאה לידה: תנו רבנן, המפלת יד חתוכה ורגל – או רגל חתוכה
 – מחותכת בצורתה בחיתוך מצביעה, אמו טמאה לידה, מפני
 שצורת האיברים המחותכים מעידה שהיה כאן ולד שלם וכבר
 נולד, ואין חוששין להקל ולומר שאין אמו טמאה לידה, שמה הדין
 או הרגל מגוף של ולד אמו – ו-שאינו שלם קמא, לפי שרוב נשים
 אינן יולדות ולד אטום. מוסיפה הגמרא ומבארת: רב חסדא ורבה
 בר רב הונא דאמרי תרווייהו – שניהם אמרו, על אף שברור שהיה
 כאן ולד, אין נותנים לה לנהוג ימי טהרה, ולטהר דמים שתראה
 בתוך ארבעים יום להפלתה. מאי משמע אין לה ימי טהרה, משום
 דאימא דרחיקה לידתה – שמא עברו כמה וכמה ימים מאז שיצא
 רוב הולד לאברים, ואין יודעים ממתי להתחיל למנות לה, ושמה
 כבר נסתיימו ימי טהרה שלה.
 מקשה הגמרא על רב חסדא ורבה בר רב הונא ממשנה: מתיב רב
 יוסף, שנינו במשנה (להלן כט.) המפלת, ואין דיוע מה הפילה, אם
 זכר או נקבה, תשב לזכר ולנקבה – הרי היא חוששת ונוהגת ימי
 טומאה וטהרה לחומרא גם כיוולדת זכר וגם כיוולדת נקבה. ואי
 סלקא דעתך שכל ביהאי גוונא – אופן זה של ספק, שילדה אבר,
 אימא – אומרים שמא הרחיקה לידתה, לתני ולגדה – היה לתנא
 לשנות 'תשב לזכר ולנקבה ולנדה', והיינו שנוהגת כנדה אם
 תראה דם בתוך ארבעים יום, משום שאין לה ימי טהרה.
 מתרצת הגמרא: אמר אביי, אין מכאן קושיא, שכן אי תנא – אם
 היה התנא שונה 'לגדה', הוה אמרינא – הייתי אומר מביאה קרבן
 ואינו נאכל, שהואיל והוסיף לומר 'ולנדה', משמע שספק הוא אם
 היה כאן ולד או לא [שהרי אם היה ולד בודאי, היה לה ימי טהרה
 ואין לה לחשוש לדם נדה], ומביאה חטאת העוף הבאה על הספק,

נדה. פרק שלישי - המפלת חתיכה דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רז רש"י

והטירו לו פתחים קטנים - הפחתים מארבעה, כשאר מתים שלמים שהגדולים מצילין על הקטנים. דקיימין לן מת - פתחו בארבעה, אם הוא בבית - כל הפתחים טמאים, ואם פתח פחות מארבעה - טהור, והני מילי - להציל את שאר פתחים, אבל להוציא - הוא אמרינן: פותח טפח מוציא הטומאה לצד שני. והכי אמרינן במסכת אהלות: (פרק ג משנה ו): המת - פתחו בארבעה. כמה דברים אמורים?

להציל את הפתחים, אבל להוציא את הטומאה - בפותח טפח. רבי יוחנן - דפליג עליה דרש - לקיש, דבעי למימר דמת שנתבלבלה צורתו - טמא, דאמר כמאן? כרבי אליעזר. ברובע = דובע הקב. קטבלא = עור שלוק וקשה, ואינה נשרפת עם המת. אפודא = אבן שיש. ותרווייהו, כגון ששעויות בית קיבול ומחיצות, שאין העפר יכול להתפזר. דאיחור אחריבי - המת, ולא נעשה אפר. אין נותנין לה ימי טהור - דאף על גב דפשיטא לן דולד הוא. אימר הרחיקה לידתה - הרי כמה ימים שיצא וכו' הולד לאברים, וכבר עברו ימי טהור שלה, ולא ידעינן מאימת נמי. יתיני ולגדה - שכל דמים שתראה יהיו טמאים, שלא יהיו לה ימי טהור. והכי איבעי לה למיתני: 'תשב לזכר ולנקבה ולנדה', כלומר שבעים, דנקבה מטמאה בלא שום ראיה, דדלמא נקבה הואי. וימי טהור לא יהיה לה, שריי כמה ימים שהתחילה לילד יוצא הרוב, והיינו "לנדה". ולקמן בהאי פירקא (לא) מפרש למח החזר זכר - שאם תראה לסוף שלשים ארבעה, ותחזור ותראה ליום ארבעים ואחד - תתא מקולקלת עד יום ארבעים ושמונה. הוה אמינא מביאה קרבן ואינו נאכל - דכיון דתני "לנדה" משמע: דמספקא ליה אי ולד הוא אי לא - קא משמע לן מדרלא תני "לנדה", אלא "לזכר ולנקבה" דודאי פשיטא לן דולד הוא, ומביאה קרבן ונאכל. ומיזה ימי טהור לית לה, אימה: הרחיקה לידתה. ויתן די אלמא: לידתה יד קריה לידה. תתא קרא אפילו - רב הונא, אלמא: לידה דאורייתא קרי ליה. משנה לזכר ולנקבה - ימי טהור לזכר וימי טומאה דנקבה. תשב לנקבה בלבד - אפילו הוי טומטום זכר - בתר נקבות אולנין, דכל ימי זכר, בין לטומאה בין לטהרה, מובלעים תוך של נקבה. ספורם - דרך מרגלותיו ולשון הפול הוא, כמו: "סרס מקרא ודרשה". גמרא איצטריך - אף על גב דטומטום לחודיה מספקין בזכר ובנקבה, היכא דאיתליד זכר בהדיא נימא: זכר הוא, דמובחא מילתא דהיא הוריעה תחילה - קא משמע לן. לזבן - דומה לקרי. אודם - דומה לדם נדות. אין חייבין על ביאת מקדש - דלמא טהור הוא, וקבייתו חולין בשעה. דאין זכר מטמא באודם, ואין נקבה מטמאה בלזבן. ואין שורפין עליהם תרומה - אלא תולין, כי חזאי אודם - איכא למימר: זכר הוא, ואין אודם מטמא בו. ואין חזאי לזבן - איכא למימר נקבה היא, ואין לזבן מטמא בה, הילכך תולין. ראו אודם ולזבן בחדא - דממאי נפשך טמא. אפילו הכי לענין טומאת ביאת מקדש - פטרי מקרבן, כדמפרש טעמא.

תשלחו

לזבן או אודם - אין חייבין על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהם את התרומה. ראו לזבן ואודם בחדא - אין חייבין על ביאת מקדש, אבל שורפין עליהם את התרומה, שנאמר: "מזכר ועד נקבה תשלחו"

בא למעוטי משום דמשונה משאר זכרים. אם כן שמע מינה דזכר הוא. ולא ספק. אבל הכא דכתיב: "מזכר ועד נקבה" איכא למימר דמעט לה מטעם שהוא משונה. והוי ספק, משום דלא ידענא אי "מזכר" ממעט ליה, והוי זכר, או "נקבה" ממעט ליה, והוי נקבה? ונראה לומר: דתרי מיעוטי ניהו, דהוי מצי למכתב "מזכר ועד אדם" או "מנקבה ועד אדם", ואחא חד לאנדרוניגוס וחד לטומטום. אי נמי: מהדיא מיעוטא דמעטעין אנדרוניגוס, ממעטין נמי טומטום, ולא ימא דהרי מיעוטי ניהו. ואי "מזכר" ממעטין לחו איצטריך למכתב "נקבה" - דלא נימא: "זכר"

שנשרף על גבי קטבלא - פירוש: עור שלוק. היה בעור דפוס של אדם וצורתו, דכי נמי נשרף עליו - צורתו וחזקו אברים ניכרים. אמר רב נחמן אמר רב טומטום ואנדרוניגוס כו' - קסבר רב דאנדרוניגוס ספק רוב ספק נקבה הוא. דאי בריה הוא - לא ימא לא בלזבן ולא באודם אלא ודאי סבר ספקא הוא. והא דפסיק רב בפרק "הערל"

והטירו לו פתחים קטנים. וקא דייקת מינה: טעמא - דשלידו קיימת, הא לאו הכי - מטהור. אדרבה, דוק מינה להאי גיסא: שלידי קיימת - הוא דטהרו לו פתחים קטנים, הא לאו הכי - פתחים קטנים נמי טמאין, דכל חד וחד הוי לאפוקי חד חד אבר! אמר ליה רבינא לרב אשי: רבי יוחנן דאמר כמאן - פרבי אליעזר. דתנן, אפר שרופין, רבי אליעזר אומר: שיעוריה ברובע. היכי דמי מת שנשרף ושלדו קיימת? אמר אביי: כגון ששרפו על גבי קטבלא. רבא אמר: כגון ששרפו על גבי אפודרים. רבינא אמר: כגון דאיחריבי אחרובי. תנו רבנן: המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה - אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא כגוף אטום באו. רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרווייהו: אין נותנין לה ימי טהור, מאי טעמא - אימא הרחיקה לידתה. מתיב רב יוסף: המפלת ואין ידוע מה הפילה - תשב לזכר ולנקבה. ואי סלקא דעתך, כל פהאי פוגא אימא הרחיקה לידתה - לתני ולגדה! אמר אביי: אי תנא לגדה, הוה אמינא - מביאה קרבן ואינו נאכל, קא משמע לן - דנאכל. אמר רב הונא: הוציא עובר את ידו והחזירה - אמו טמאה לידה. שנאמר: "ויהי בלדתה ויתן יד". מתיב רב יהודה: הוציא עובר את ידו - אין אמו חוששת לכל דבר! אמר רב נחמן: לדידי מיפרשא לי מיניה דרב הונא, לחוש - חוששת, ימי טהור - לא תיבנין לה עד דנפיק רוביה. והא "אין אמו חוששת לכל דבר" קאמר! אמר אביי: אינה חוששת לכל דבר - מדאורייתא, אבל מדרבנן - חוששת. והא קרא קאמר! - מדרבנן, וקרא - אסמכתא בעלמא. משנה המפלת טומטום ואנדרוניגוס - תשב לזכר ולנקבה. טומטום זכר, אנדרוניגוס זכר - תשב לזכר ולנקבה. טומטום ונקבה, אנדרוניגוס ונקבה - תשב לנקבה בלבד. יצא מחותק או מסורס, משיצא רובו - הרי הוא כילוד. יצא כדרכו - עד שייצא רוב ראשו. ואיזהו רוב ראשו - משיצא פדחתו. גמרא השתא טומטום לחודיה ואנדרוניגוס לחודיה אמר תשב לזכר ולנקבה, טומטום וזכר אנדרוניגוס וזכר מביעניא? - איצטריך, מהו דתימא, הואיל ואמר רבי יצחק: אשה מוצעת תחלה - וילדת זכר, איש מוצעת תחלה - וילדת נקבה, אימא: מדהאי זכר - האי נמי זכר, קא משמע לן - אימא שניהם הוריעו בבת אחת, זו זכר וזה נקבה. אמר רב נחמן אמר רב: טומטום ואנדרוניגוס שראו

תשלחו

בא למעוטי משום דמשונה משאר זכרים. אם כן שמע מינה דזכר הוא. ולא ספק. אבל הכא דכתיב: "מזכר ועד נקבה" איכא למימר דמעט לה מטעם שהוא משונה. והוי ספק, משום דלא ידענא אי "מזכר" ממעט ליה, והוי זכר, או "נקבה" ממעט ליה, והוי נקבה? ונראה לומר: דתרי מיעוטי ניהו, דהוי מצי למכתב "מזכר ועד אדם" או "מנקבה ועד אדם", ואחא חד לאנדרוניגוס וחד לטומטום. אי נמי: מהדיא מיעוטא דמעטעין אנדרוניגוס, ממעטין נמי טומטום, ולא ימא דהרי מיעוטי ניהו. ואי "מזכר" ממעטין לחו איצטריך למכתב "נקבה" - דלא נימא: "זכר"

נדה. פרק שלישי - המפלת חתיכה דף כח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

אמר עולא הא מני רבי אליעזר היא - והא דתנן שלח' הערל' (בבבא פג.ב.) רבי אליעזר אומר: אנדרוגיטס חייבין עליו סקילה כוכר - הא אמרינן התם: לא לכל אמר רבי אליעזר אנדרוגיטס חייבין עליו. אי נמי: יש לומר דהכא הכי קאמר: האי תנא דאמר אין חייבין על ביאת מקדש, דריש "השרץ" כרבי אליעזר. **פ"מ** לכלי חרס גרסינן - ותו לא.

ולא גרס "שאין לו טהרה במקדש", דבשלחי' "דמוצא תפילין" (עירובין קד.ב.) בעי לעמינה: משום דאני נעשה אב הטומאה. ואין צריך למחוק, דאף על גבי דאני מן הברייתא נטייה התלמוד, משום דמסיק התם: יהוה הדין שרץ, אף על גב דאב הטומאה הוא. ואם תאמר: דאמר בפרק קמא דסוטה (ט) ובפרק "אלו דברים" (פסחים טז.א): אפילו מת מותר ליכנס במחנה ליה, שנאמר: "ויחך משה את עצמות יוסף עמו" וגו', מאי "אפילו" - אדרבה מת קיל טפי, דאין לו טהרה במקדש, ואפילו במחנה שכניה נמי ויש לומר: דאיכא למאן דאמר שילחי' עירובין (קד.ב.) דמחייב מכנס שרץ למקדש, אף על גב דאין לו טהרה במקדש, והוא הדין מת. אי נמי: מת מחייב טפי, משום דיש במינו טהרה במקדש, כגון אדם חי. **הוה** אמינא כלי מתכות לא - הוי מצי למנקט "כלי שטף", אלא נקט "כלי מתכות" משום דחמיר, דחריב הוי הוא כחלל.

עד כל דבר שיש לו טהרה במקדש - מלשון "עד" דריש, כדפריש הקונטרס. דמשמע: כל מי שיש לו דין שמוכר עד נקבה, דהיינו שיש לו טהרה במקדש. ואם תאמר: "כל טמא לנפש" אם כן למאי? אלא: ויש לומר: דבירש "אלו דברים" בפסחים (סו.ב.) דריש ליה שפיר.

א הכי בשאר טומאות נמי - פירוש: כיון דדריש "מוכר ועד נקבה" למי שיש לו טהרה במקדש, אם כן מוקמינן קרא גם בשאר טומאות דלא לוכן ואודם ושייכו בכלים, ואם כן דטומאות מת שרץ נמי לא שילחו טומאות ואנדרוגיטס. **תלמוד** לומר הוכר - ה"א דיהוכר" דריש. ותימה: דבפרק "על אלו מומין" (בכורות מא.ב.) אמרינן: שאני הכא, דכתיב: "הוכר החרים", משמע: משום דכתיב "הוכרים", אבל ה"א "הוכר" לא חשיב יתור למעט אנדרוגיטס? ושמן איכא שום דריש התם דדריש מהא.

הא מוכר לחודיה לא ממעט - הך ברייתא אתיא כרבי יהודה, כדמוכח במסכת שבת בפרק "רבי אלעזר נמילה" (קל.ב.) על הא דקאמר רבי יהודה: אנדרוגיטס דוחה שבת. דקאמר רב חסדא: לא לכל אמר רבי יהודה זכר הוא, שאם אתה אומר כן - בערכין ערך, ותניא: "הוכר" - ולא טומטום כו'. פירוש: תתם ספרא רבי יהודה. וקאמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא: אנדרוגיטס פסול לקדוש מי חטאת, דברי רבי יהודה. ופריך: מאי שנא גבי מילה? ומשני: משום

דכתיב "המול לכם כל זכר". והשתא תימה. דהכא גבי ערכין צריך יתורא למעט טומטום ואנדרוגיטס, ולא ממעט להו מלשון "זכר" ונקבה, וגבי מילה אדרבה צריך יתורא לרבותו וגבי קדוש ממעט ליה. אף על גבי דליכא יתורא אחרינא לאנדרוגיטס, אלא משום דכתיב "נתח" ולא כתיב "ונתנה" - למעוטי אשה. והנה מצינו למימר: דכיון דגלי בערכין דלא הוי בכלל זכר, יליפין קדוש מערכין. ומילה נמי לא יליפין, אי לא דגלי קרא ד"כל זכר". והא דלא יליפין קדוש ממילה - משום דטפי אית לן למילף מערכין לחומרא. והכא דפריך: וזכר הוכר דכתיב: "זכר" למעט טומטום ואנדרוגיטס? והא גבי ערכין כן, לא מצי לשנוי דמערכין יליפין - דאדרבה, ממילה אית לן למילף דהוי בכלל זכר, כיון דהטעניו שילוח, ולא מערכין לקולא. ובפרק "על אלו מומין" (בכורות מא.ב.) דמצריך קרא יתורא למעט טומטום ואנדרוגיטס, דקאמר: כשהוא אומר "הוכר" למטה שאין תלמוד לומר, ולא יליפין מערכין לחומרא שלא להכשירו לעולה ולהצריך קרבן אור - התם אצטריך קרא לקרבן נדבה, כגון שאמר "היי זו עולה", והוי קלא שאניו קדוש. ולא הוי יליפין מערכין לקולא אלא ממילה לחומרא, ולחייב אצטריך קרא. אף קשה דבפרק "הערל" (בבבא עב.ב.) משמע דלא פסיל ליה רבי יהודה לענין קדוש אלא משום דהוי ספק איש ספק אשה. דתנן התם. רבי יהודה אומר: אנדרוגיטס שקדש - קדושי פסולין, משום שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדש? ויש לומר: דלגבי ערך אף על גבי דהוא זכר או נקבה, ממעטו הכתוב מערך איש ואשה, לפי שהוא משונה. ואי הוה מיעוטא דזכר לחודיה, הוה אמינא: דאפקיה דחומא מערך זכר ואוקמייה בערך נקבה אפילו הוא זכר, וכן איפכא. וגבי מילה, אי נקבה היא - הא אצטריך קרא לרביי, ואי זכר הוא, שנא איכא שום דריש דהוה ממעטין ליה, אי לא דריהו הכתוב. והוה דבכורות (מא.ב.) "הוכר" - ולא טומטום ואנדרוגיטס, איכא למימר דלא אתיא כרבי יהודה. דכיון דספק הוא לא אצטריך קרא למעוטי ספקא. ואף על גבי

תשלחו - היינו שילוח טמאים ממקדש. רבי אליעזר היא - בדעי לענין קרבן טומאה עד דידע במאי איטמי. אבל לרבנן, דלא בעו בשאר טומאות עד דידע במאי איטמי, הכא נמי מחייבין, דלא דרשינן "זכר ודאי, נקבה ודאית". השרץ ונעלם - "או בנבל שרץ ונעלם ממנו". על העלם שרץ - שנטמא וידע, ובשעה שנכנס נעלם ממנו טומאה - חייב. ואינו חייב על העלם מקדש - אם כשנכנס למקדש זכור לטומאה, ונעלם ממנו מקדש ונכנס, שאינו סבור שזה מקדש, וכשיצא נזכר - פטור. שרץ ונבלה - לפניו, וידע שנגע באחד מהם, ואינו יודע באיזה מהם נגע, וכשכב למקדש שבת אותו, ומשיצא נזכר. רבי אליעזר - דאזכר שם שרץ, סבר: דבעינן עד דידע אם בשרץ איטמי כו'. הוב את זכור לזכר ולנקבה - ולדרוש נמי זכר ודאי נקבה ודאית מטמא ונבלה, ולא טומטום. לזכר לרבות מצורע - שהוא מוקש לזכר, להיות מעינותיו אב הטומאה לטמא אדם וכלים כזב, דכתיב ביה (ויקרא טו.) "זכר ירוק הוב" וגו'. פ"מ לכלי חרס טמא - שאין טעון שילוח מן העזרה. הוה אמינא כלי מתכות לא - טעון שילוח, ולחייב שני דביבוריה למדרש: כל שיש לו דין חנהוה כוכר ונבלה, דהיינו טהרה במקדש. מוכל טמא נפקא - דאף כלי מתכות בעי שילוח, ועל כרחין הוה דרשינן: אדם דומי ליה, ולא כלי חרס שאין לו טהרה. עד נקבה - משמע: כל מי שיש לו דין שהוא מוכר עד נקבה, שיש לחן טהרה. אי הכי - לעיל קאי, כיון דאמר רב לענין שילוח: זכר ודאי, ולא טומטום, בשאר טומאות נמי כגון טומטום שנטמא במת או בשרץ ונכנס למקדש - יפטור. הוכר - "וזהו ערך הוכר". תלמוד לומר הוכר - ה"א דריש, אם נקבה - "אם" קדריש. והוא מביע ליה - למכתב "זכר ונקבה". לחלק

תשלחו - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס. לימא מסייע ליה: מוקמינןם ואנדרוגיטס שראו לוכן או אודם - אין חייבין על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהם את התרומה. ראו לוכן ואודם פאחת - אין חייבין על ביאת מקדש, אבל שורפין עליהם את התרומה. מאי טעמא? לא משום שנאמר "מוכר ועד נקבה תשלחו" - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס? אמר עולא: לא, הא מני רבי אליעזר היא. דתנן, רבי אליעזר אומר: "השרץ ונעלם ממנו" - על העלם שרץ הוא חייב, ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבא אומר: "ונעלם ממנו והוא טמא" - על העלם טומאה הוא חייב, ואינו חייב על העלם מקדש. ואמרינן: מאי בינייהו? ואמר חזקיה: שרץ ונבלה איפא ביניהו, דרבי אליעזר סבר גענין עד דידע אי בשרץ איטמי או בנבילה איטמי, ורבי עקיבא סבר לא גענין. לא אמר רבי אליעזר התם גענין דידע אי בשרץ איטמי או בנבילה איטמי, הכא נמי - גענין דידע אי בלוכן איטמי, או באודם איטמי. אבל לרבי עקיבא, דאמר משום טומאה מייחב, הכא נמי - משום טומאה מייחב. ורב, מאי שנא ביאת מקדש דלא - דכתיב "מוכר ועד נקבה תשלחו" - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס. אי הכי

- תרומה נמי לא נשרוף, דכתיב "וזהב את זכור לזכר ולנקבה" - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס! - ההוא מבעי ליה לכדריי יצחק, דאמר רבי יצחק: "לזכר" - לרבות את המצורע למעינותיו, "ולנקבה" - לרבות את המצורע למעינותיה. האי נמי מבעי ליה - במי שיש לו טהרה במקדש, פ"מ לכלי חרס - דברי רבי יוסי! - אם כן - נכתוב רחמנא "אדם", וכי תימא אי כתב רחמנא "אדם" הוה אמינא - כלי מתכות לא, מ"כל טמא לנפש" נפקא! "זכר ונקבה" למה לי - לכדריי. ואימא: פוליה לכדריי הוא דאיתא! - אם כן, נכתוב "זכר ונקבה", מאי "מוכר ועד נקבה" - עד כל דבר שיש לו טהרה במקדש. אי הכי, כי איטמי בשאר טומאות - לא לישלחו! - אמר קרא: "מוכר" - משומא הפורשת מן הזכר. וכל היכא דכתיב "מוכר עד נקבה" למעוטי מוקמינןם ואנדרוגיטס? והא גבי ערכין, דכתיב "הזכר", ותניא: "הזכר" - ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס, יכול לא יהא בערך איש אבל יהא בערך אשה - תלמוד לומר "הזכר ואם נקבה" - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מוקמינןם ואנדרוגיטס. מטימא - דכתיב "הזכר ואם נקבה", הא "מוכר ונקבה" - לא מטימא! - ההוא מבעי ליה לחלק

דכתיב "המול לכם כל זכר". והשתא תימה. דהכא גבי ערכין צריך יתורא למעט טומטום ואנדרוגיטס, ולא ממעט להו מלשון "זכר" ונקבה, וגבי מילה אדרבה צריך יתורא לרבותו וגבי קדוש ממעט ליה. אף על גבי דליכא יתורא אחרינא לאנדרוגיטס, אלא משום דכתיב "נתח" ולא כתיב "ונתנה" - למעוטי אשה. והנה מצינו למימר: דכיון דגלי בערכין דלא הוי בכלל זכר, יליפין קדוש מערכין. ומילה נמי לא יליפין, אי לא דגלי קרא ד"כל זכר". והא דלא יליפין קדוש ממילה - משום דטפי אית לן למילף מערכין לחומרא. והכא דפריך: וזכר הוכר דכתיב: "זכר" למעט טומטום ואנדרוגיטס? והא גבי ערכין כן, לא מצי לשנוי דמערכין יליפין - דאדרבה, ממילה אית לן למילף דהוי בכלל זכר, כיון דהטעניו שילוח, ולא מערכין לקולא. ובפרק "על אלו מומין" (בכורות מא.ב.) דמצריך קרא יתורא למעט טומטום ואנדרוגיטס, דקאמר: כשהוא אומר "הוכר" למטה שאין תלמוד לומר, ולא יליפין מערכין לחומרא שלא להכשירו לעולה ולהצריך קרבן אור - התם אצטריך קרא לקרבן נדבה, כגון שאמר "היי זו עולה", והוי קלא שאניו קדוש. ולא הוי יליפין מערכין לקולא אלא ממילה לחומרא, ולחייב אצטריך קרא. אף קשה דבפרק "הערל" (בבבא עב.ב.) משמע דלא פסיל ליה רבי יהודה לענין קדוש אלא משום דהוי ספק איש ספק אשה. דתנן התם. רבי יהודה אומר: אנדרוגיטס שקדש - קדושי פסולין, משום שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדש? ויש לומר: דלגבי ערך אף על גבי דהוא זכר או נקבה, ממעטו הכתוב מערך איש ואשה, לפי שהוא משונה. ואי הוה מיעוטא דזכר לחודיה, הוה אמינא: דאפקיה דחומא מערך זכר ואוקמייה בערך נקבה אפילו הוא זכר, וכן איפכא. וגבי מילה, אי נקבה היא - הא אצטריך קרא לרביי, ואי זכר הוא, שנא איכא שום דריש דהוה ממעטין ליה, אי לא דריהו הכתוב. והוה דבכורות (מא.ב.) "הוכר" - ולא טומטום ואנדרוגיטס, איכא למימר דלא אתיא כרבי יהודה. דכיון דספק הוא לא אצטריך קרא למעוטי ספקא. ואף על גבי

הגמרא מקשה על שיטתו של רב: ורב הסובר שאין דין שילוח
טמאים מהמקדש שייך בטומטום ואנדרוניגוס, מאי שנא איסור
ביאת מקדש בטומאה דלא שייך בהם, משום דבתיב יתור בפסוק
מזכיר ועד נקבה תשלחו, ודרש רב שדווקא זכר ונא ונקבה ונאית
אסור להם להכנס למקדש בטומאה ולא בטומטום ואנדרוניגוס, אי
הכי – אם כן, תרומה נמי – גם אם נגעו בתרומה לא נשרף אותה,
דבתיב לגבי טומאת זב, זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכתב
נער לטמאה בה ויהיה בנדה ויתב את זובו לזכר ונקבה (ויקרא
טו לב-לג), ונדרש ממה שיתרה התורה וכתבה לזכר ולנקבה,
שדווקא זכר ונא ונקבה ונאית שייך בהם דיני טומאה היוצאת
מגופם, ולא בטומטום ואנדרוניגוס שאפילו אם ראו לובן ואודם
יהיו טהורים.
מתרצת הגמרא: הווא – מה שנאמר לגבי זיבה זכר ונקבה אינו
מיותר, דמכני ליה – צריך אותו לכדרי, וצחק דמי יצחק,
נאמר לגבי זיבה תיבת 'לזכר' כדי לרבות את המצורע ולהקישו לזב
לגבי מצניותי, כלומר, כשם שזב כל המשקים היוצאים מגופו כגון
רוק ומי רגליו יש להם דין אב הטומאה ומטמאים את הנוגע בהם,
כך גם מצורע מעינות היוצאים מגופו הרי הם אב הטומאה, ותיבת
'לנקבה' האמורה לגבי זיבה באה לרבות את המצורע למעניותיה
שיטמאו כזב.
שואלת הגמרא: כשם שתיבות זכר ונקבה האמורים לגבי זיבה
באים לדרשה אחרת, ולא למעט טומטום ואנדרוניגוס, האי נמי –
גם תיבות מזכר עד נקבה האמורים לגבי שילוח טמאים מהמקדש
מכני ליה – צריך אותם לדרשה אחרת, ששנינו בברייתא, ממה
שיתרה התורה לגבי שילוח טמאים וכתבה מזכר עד נקבה,
למדים שדין שילוח טמאים אינו אלא כמי שדינו כזכר ונקבה, שיש
לו טהרה על ידי טבילה במקנה, פתח לכלי חרס טמא, שאין לו
טהרה במקוה, אלא טהרתו בשבירה, שאינו טעון שילוח
מהמקדש, דבר רבי יוסי.
מתרצת הגמרא: על אף שנצרך הפסוק לדרשתו של רבי יוסי,
עדיין יש יתור בפסוק שנוכל ללמוד ממנו את דרשתו של רב,
שהרי אם כן הוא שהפסוק בא רק למעט כלי חרס, נכתוב דחמא
(התורה) אדם תשלחו ולא תכתוב מזכר עד נקבה, ונדרש
שכשם שאדם יש לו טהרה במקוה, כך כל דבר שיש לו טהרה
במקוה שייך בו דין שילוח טמאים, ונמעט כלי חרס, ומה שכתבה
מזכר עד נקבה למדים למעט טומטום ואנדרוניגוס.
מנסה הגמרא לדחות את התיורין, ופי תיקא – ואם תרצה לדחות
שלא כתבה התורה אדם תשלחו משום דאי כתב דחמא אדם
תשלחו, הוה אמינא – הייתי אומר שדווקא באדם שייך דין
שילוח, אבל בכלי פתחות לא, ולכן כתבה התורה מזכר עד
נקבה, בכדי שנמעט רק כלי חרס שאין לו טהרה במקוה, אך נרבה
כלי מתכות.
מיישבת הגמרא את התיורין: גם אם היה כתוב בפסוק אדם
תשלחו לא היינו ממעטים כלי מתכות, שהרי תחילת פרשת
שילוח טמאים נאמר (במדבר ה ב) צו את בני ישראל וישלחו מן
המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, ותיבות וכל טמא
לנפש, נפקא – היינו למדים לרבות כלי מתכות, ועל כרחו
מתיבות אדם תשלחו היינו ממעטים רק כלי חרס שאין להם
טהרה במקוה, ואם כן תיבות זכר ונקבה שכתבה התורה, למה לי,
אלא מוכרחים אנו לדרוש מהם לברר למעט טומטום
ואנדרוניגוס.
שואלת הגמרא: ואימא פוליה לברר הוא דאיתא – נאמר שכל מה
שכתבה התורה מזכר עד נקבה בא לדרוש מכך רק למעט
טומטום ואנדרוניגוס כדרשתו של רב, ולא למעט כלי חרס.
משיבה הגמרא: אם כן הוא שהתורה לא באה למעט כלי חרס,
נכתוב זכר ונקבה תשלחו, מאי מזכר ועד נקבה, אלא תיבת עד
באה לרבות כל דבר שיש בו דין ששייך מזכר ועד נקבה, והוא עד
כל דבר שיש לו טהרה במקנה, ולמעט כלי חרס.
הגמרא מקשה על דברי רב: אי הכי – אם אכן יש לדרוש מהפסוק

תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחו, ומה שהתורה יתרה וכתבה
מזכר עד נקבה תשלחו אחר שכבר נאמר לשלח את כל
הטמאים, דורש רב שרק בזכר ונא ונקבה ונאית יש דין שילוח
טמאים מהמקדש, ולא בטומטום ואנדרוניגוס שהם ספק וספק
נקבה.
הגמרא רוצה להביא ראיה לרב: לימא מסייע ליה – נאמר שיש
סיוע לרב מברייתא, ששנינו בברייתא, טומטום ואנדרוניגוס שראו
לובן או אדם אין תיבין על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהם את
התרומה. ואף אם ראו לובן ואדם באת, אין תיבין על ביאת
מקדש, אבל שורפין עליהם את התרומה, ומבארת הגמרא: מאי
מקמא שנינו שבראו גם לובן וגם אדם אין תיבין על ביאת מקדש,
לא – האם לא בגלל שסברו שאין בהם דין שילוח טמאים
מהמקדש, משום שנאמר (שם) מזכר ועד נקבה תשלחו ודורשים
זכר ונא ונקבה ונאית ולא טומטום ואנדרוניגוס כדרשתו של רב.
דוחה הגמרא: אמר עולא, לא – אל תאמר שהברייתא סוברת
שדורשים מהפסוק שאין דין שילוח בטומטום ואנדרוניגוס כרב,
אלא הא מני – ברייתא זו בשיטת מי היא, בשיטת רבי אליעזר היא,
המחייב קרבן טומאה רק במי שידע במה נטמא ואחר כך שכח
מטומאתו, אך בטומטום ואנדרוניגוס שנטמאו ואינם יודעים אם
טומאתם מחמת הלובן או האדם אין חיוב קרבן טומאה וכפי
שיתבאר להלן. דהנן במשנה (שבועות יד): לגבי טמא ששגג
ונכנס למקדש, נאמר בפסוק (ויקרא ה ב) או נפש אִשֶּׁר תִּגַּע וְגו'
נבבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם, הרי זה חייב
להביא קרבן עולה ויורד, רבי אליעזר אומר, מסמיכות תיבות
'השרץ ונעלם ממנו' למדים שרק על העלם שרץ – ששגגתו היתה
באופן ששכח שנטמא בשרץ אך ידע שהמקום שנכנס אליו הוא
המקדש, הוא חייב קרבן, ואינו חייב קרבן על העלם מקדש – אם
זכר שנטמא בשרץ, אך שכח שהמקום שנכנס אליו הוא המקדש.
רבי עקיבא אומר, מסמיכות התיבות שבהמשך הכתוב ונעלם ממנו
והוא טמא, יש לדרוש ולדיק שקל העלם טומאה – שכח שהוא
טמא ונכנס למקדש הוא חייב קרבן, ואינו חייב על העלם מקדש.
ובביאור מחלוקתם אמרין בגמרא בשבועות (יח): מאי בינייהו –
מהו ההבדל בין דברי רבי אליעזר לדברי רבי עקיבא, ואמר חזקיה,
שרץ ונבבלת אימא בינייהו – יש ביניהם חילוק באופן שהיו לפניו
שרץ ונבבלה ונגע באחד מהם ואינו יודע במה נגע, ושכח שנטמא
כלל ונכנס למקדש ולאחר שיצא מהמקדש נזכר שהוא טמא, דרבי
אליעזר המדייק ממה שנאמר שרץ ונעלם ממנו סבר שבכדי
להתחייב קרבן על ביאת מקדש בטומאה פנינו עד ידע אי בשרץ
אימא אי נבבלת אימא – צריך שידע בתחילה אם נטמא בשרץ
או בנבילה וזה נעלם ממנו, ואין מספיק שידע שנטמא, ורבי עקיבא
הלומד מהמסמיכות של ונעלם ממנו והוא טמא סבר, דלא פנינו –
אין צריכים שידע במה נטמא, אלא די בכך שידע שנטמא וזה
נעלם ממנו.
עולא מבאר כיצד דין הברייתא לעיל בטומטום ואנדרוניגוס נשנה
כדעת רבי אליעזר: לא – האם לא אמר רבי אליעזר הים –
במשנה בשבועות דרשין ידע אי בשרץ אימא אי נבבלת אימא –
שכדי להתחייב קרבן על ביאת מקדש בטומאה צריך שידע במה
נטמא אם בשרץ או בנבילה, הלא נמי – גם כאן לגבי טומטום
ואנדרוניגוס, פנינו ידע אי בלובן אימא אי באדם אימא – בכדי
שיתחייב קרבן צריך שידע אם הוא זכר ונטמא על ידי לובן או
שהוא נקבה ונטמא על ידי אדם, ומטעם זה שנינו שאם ראו לובן
ואדם ונכנסו למקדש פטורים, שהרי אינם יודעים במה נטמאו,
וכשיטת רבי אליעזר. אבל לרבי עקיבא דאמר משום טומאה מיתני
– שאם ידע שהוא טמא חייב על ביאת מקדש, ואפילו שלא ידע
באיזו טומאה נטמא, הלא נמי – גם כאן בטומטום או אנדרוניגוס
שראה לובן ואדם, משום טומאה מיתני – חייב על ביאת מקדש
בטומאה משום שידע שהוא טמא, אף שלא ידע באיזו טומאה.
ולא כדברי רב שדורש מהפסוק שאין דין שילוח טמאים שייך כלל
בטומטום ואנדרוניגוס.

מסורס, ורק באופן זה אמר התנא שאינו חשוב כנולד עד שיצא
 רובו, אך באופן שיצא ראשו תחילה יסבור התנא שאף במחותך
 הוא חשוב כנולד.
 מקשה הגמרא: וְהָאִי מִסּוּרָא קִתְּנִי – שנינו, ותיבת 'או'
 מחלקת את דברי התנא לשני אופנים נפרדים, ואם כן משמע
 שכשאמר התנא 'מחותך' כוונתו לאופן שיצא כדרכו דרך ראשו.
 מתרצת הגמרא: מה שאמר התנא 'או', הָכִי קִתְּנִי – כך כוונתו
 לומר, יָצָא הוּלָד מְחוּתְךָ, אִי יָצָא שְׁלֵם, וְזֶה וְזֶה – ובשני אופנים
 אלו יצא מסורס, הדין הוא שמשִׁיִּצֵּא רובו הָרִי זֶה כִּילּוּד, אך אם
 יצא דרך ראשו, אף אם לא יצא רובו הוא חשוב כנולד, וכדברי
 רבי יוחנן.
 רב פפא מבאר שרבי אלעזר ורבי יוחנן נחלקו במחלוקת תנאים:
 אָמַר רַב פָּפָא, מִחְלוקתם של רבי אלעזר ורבי יוחנן היא בְּתַנָּא –
 במחלוקת תנאים. שכן שנינו בברייתא, יָצָא הוּלָד מְחוּתְךָ איברים
 איברים, אִי יָצָא שְׁלֵם אֶךְ מְסוּרָא – דרך רגליו, הָכִי קִתְּנִי הָרִי
 הוא חשוב כִּילּוּד. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מְשִׁיִּצֵּא בְּתִקְנֹה – רק משיצא דרך
 ראשו הוא חשוב כנולד, אך אם עדיין לא יצא ראשו, אף שיצאו
 רוב איבריו אינו חשוב כנולד. מבארת הגמרא: מָא קִתְּנִי – מהי
 כוונת דברי רבי יוסי, הרי אם יצא שלם דרך רגליו ויצא רובו, אין
 סברא לומר שלא יהא חשוב כנולד. אָמַר רַב פָּפָא ליישב את דברי
 רבי יוסי, הָכִי קִתְּנִי – כך יש לגרוס בברייתא, יָצָא הוּלָד מְחוּתְךָ
 וגם מְסוּרָא, מְשִׁיִּצֵּא רובו הָרִי הוא כִּילּוּד, ומשמע מדברי תנא קמא,
 יָצָא מְחוּתְךָ – אם יצא הוּלָד כדרכו שיצא הראש תחילה, אף אם
 לא מחותך הָרִאשׁ פּוֹטֵר – ביציאת הראש הוא חשוב כנולד. רַבִּי
 יוֹסִי אָמַר, מְשִׁיִּצֵּא רובו בְּתִקְנֹה – ביצא מחותך אינו חשוב כנולד
 עד שיצא גם רובו וגם דרך ראשו, אך ביצא שלם מודה רבי יוסי
 שאף אם יצא דרך רגליו, משיצא רובו הרי הוא חשוב כנולד. ובכך
 נחלקו גם רבי אלעזר ורבי יוחנן, שרבי אלעזר סבר כרבי יוסי
 שבמחותך אף אם יצא ראשו אינו חשוב כנולד. ורבי יוחנן סבר
 כתנא קמא שאף במחותך משיצא ראשו הרי הוא חשוב כנולד.
 רב זביד מקשה על רב פפא: מִתְּקִינָה לָהּ ו-מקשהו רַב זְבִיד, מִכְּלָל
 – מתוך דבריו של רבי יוסי לפי ביאורו של רב פפא משמע,
 דְּבִמְסוּרָא – שאם יצא הוּלָד המחותך דרך רגליו, רובו נָמִי לֹא פּוֹטֵר
 – אף אם יצא רובו אינו חשוב כנולד, וְהָאִי קִתְּנִי לָן – והרי מקובל
 בידינו בכל התורה כולה דְּרֹבּוֹ כְּכֹל – שרוב הדבר יש לו דין
 ככל הדבר, ואם כן גם כאן כשיצא רובו הרי הוא כמו שיצא כולו,
 אף אם עדיין לא יצא ראשו.
 רב זביד מבאר באופן שונה: אֵלָּא אָמַר רַב זְבִיד, הָכִי קִתְּנִי – כך
 נאמרו דברי הברייתא. תנא קמא אומר שאם יָצָא הוּלָד מְחוּתְךָ
 וגם מְסוּרָא, מְשִׁיִּצֵּא רובו הָרִי זֶה כִּילּוּד. ומדיק מדבריו הָאִי בְּתִקְנֹה
 – אם יצא כדרכו שיצא הראש תחילה, אף במחותך הָרִאשׁ פּוֹטֵר
 – מחשיבו כנולד, כפי שפירש רב פפא את דברי תנא קמא. ועל
 דיוק זה חולק רַבִּי יוֹסִי וְאָמַר, אימתי יציאת הראש בלבד
 מחשיבתו כילוד רק מְשִׁיִּצֵּא בְּתִקְנֹה לְחִיִּים – דרך ראשו שלם כדרך
 שהולדות החיים יוצאים, אך במחותך אף אם יצא דרך ראשו אינו
 חשוב כנולד עד שיצא רובו. ובמחלוקתם זו נחלקו האמוראים,
 רבי אלעזר סבר כרבי יוסי שאין ראש המחותך חשוב ככל הגוף,
 ורבי יוחנן סבר כתנא קמא, שאף במחותך משיצא ראשו הרי הוא
 כנולד.
 מביאה הגמרא ראייה לביאורו של רב זביד: תַּנָּא נָמִי הָכִי – שנינו
 ברייתא כביאורו של רב זביד, יָצָא מְחוּתְךָ (או) וגם מְסוּרָא, מְשִׁיִּצֵּא
 רובו הָרִי זֶה חָשׁוּב כִּילּוּד על אף שעדיין לא יצא ראשו. הָאִי אָבֵל
 – יצא בְּתִקְנֹה – דרך ראשו, הָרִאשׁ פּוֹטֵר – הרי הוא חשוב כנולד.
 רַבִּי יוֹסִי אָמַר, רק מְשִׁיִּצֵּא בְּתִקְנֹה לְחִיִּים חשוב כנולד, ולא ביצא
 מחותך. מבארת הברייתא: וְאִיְהוּ בְּתִקְנֹה לְחִיִּים – יצא הוּלָד שלם
 דרך ראשו מאימתי הוא חשוב כנולד, מְשִׁיִּצֵּא רוב ראשו של הוּלָד.
 הרי מבואר כרב זביד שנחלקו ביצא מחותך אם הראש פוטר.
 מביאה הברייתא מחלוקת מהו רוב ראשו: וְאִיְהוּ רוב ראשו –
 אימתי נחשב שיצא רוב ראשו ויהא כנולד, רַבִּי יוֹסִי אָמַר,

לְחַלֵּק בֵּין עֶרְךָ אִישׁ לְעֶרְךָ אִשָּׁה, ולומר שלכל אחד יש את הערך
 הקצוב לו בפסוק, וכיון שגוף הפסוק אינו מיותר, הוסיפה התורה
 וכתבה 'זכור' ואם נקבה' למעט טומטום ואנדרוגיניס.
 שנינו במשנה: יָצָא מְחוּתְךָ אִי מְסוּרָא וכו' משיצא רובו הרי הוא
 כילוד, יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו משיצא
 פדחתו. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מה ששנינו שביצא
 מחותך איברים איברים אינו חשוב כנולד עד שיצא רובו, זה
 אֶפִּילוּ אם יצא הָרִאשׁ עִמָּה – עם שאר האיברים, ואין אמורים
 שאם יצא הראש הוא חשוב כנולד על אף שלא יצא רובו. ורַבִּי
 יוֹחָנָן אָמַר, לֹא שָׁנוּ דִּין זה אֵלָּא באופן שֶׁאֵין הָרִאשׁ יוצא עִמָּה, אֲבָל
 אם יצא הָרִאשׁ עִמָּה (הָרִאשׁ פּוֹטֵר) הרי הוא חשוב כנולד.
 הגמרא מבררת במה נחלקו רבי אלעזר ורבי יוחנן: לִימָא בְּדִשְׁמוּאֵל
 קִמְיַפְלִי – האם יש לומר שנחלקו בדינו של שמואל, הָאִמַּר
 שְׁמוּאֵל, אֵין הָרִאשׁ פּוֹטֵר בְּנִפְלִים, כלומר, היתה מעוברת תאומים
 שאחד מהם נפל שלא נגמרה צורתו, אם הנפל הוציא את ראשו
 תחילה מן הרחם והחזירה, ואחר כך נולד הוּלָד השני, אין יציאת
 ראשו של הנפל נחשבת כלידה, ואינה פוטרת את הוּלָד אחריו מן
 הבכורה, אלא השני נחשב כבכור. ואם כן נפרש שרבי אלעזר
 הסובר במחותך שיצא ראשו אינו חשוב כנולד סבר כשמואל,
 ואילו רבי יוחנן חולק עליו. דוחה הגמרא: דינו של שמואל הוא
 באופן שהנפל שלם ואינו מחותך, וְכִשְׁלֵם דְּכֹלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי –
 כולם אינם חולקים, אלא סוברים שמשיצא ראשו הוא חשוב
 כנולד ולא כדברי שמואל, כִּי פְּלִיגִי – באיזה אופן נחלקו, בְּנִפְלִי
 מְחוּתְךָ, דְּמָר כְּבָר – שרבי אלעזר סובר שדווקא כִּילּוּד שְׁלֵם הוא
 דְּקִתְּנִי – הראש חשוב ככל הגוף, ומשיצא הראש הרי זה כנולד,
 אֲבָל בְּמְחוּתְךָ לֹא קִתְּנִי – אין הראש חשוב. וְמָר כְּבָר – ורבי יוחנן
 סובר, שֶׁבְּמְחוּתְךָ נָמִי קִתְּנִי – גם הראש חשוב.
 (לִישְׁנָא אַחֲרֵיכֶם – לשון אחרת בביאור המחלוקת, ממנה שנחלקו
 האמוראים בדברי משנתנו שדבריה במחותך, יש לדיק דְּמִשְׁנָא
 שנחלקו אם ביציאת ראשו נחשב כנולד או לא הוא מחמת דִּשְׁמוּאֵל
 מְחוּתְךָ אִי מְסוּרָא, הָאִי בְּתִקְנֹה – אך אם יצא שלם ודרך ראשו
 משמע שמודים שְׁהָרִאשׁ פּוֹטֵר – הרי הוא חשוב כנולד. ונמצא לפי
 דיוק זה, דְּתַרְוִיְהוּ לִית לָהּ דְּשְׁמוּאֵל – שני האמוראים חולקים על
 שמואל, הָאִמַּר שְׁמוּאֵל אֵין הָרִאשׁ פּוֹטֵר בְּנִפְלִים ואפילו כשיצא
 שלם כדרכו, ואילו רבי אלעזר ורבי יוחנן סוברים שכשיצא שלם
 משיצא ראשו הרי הוא כילוד).
 הגמרא מביאה שיהא אחרת בביאור המחלוקת: אִימָא דְּתַנָּי לָהּ
 לָהּ אִימָא דְּתַנָּי אִימָא דְּתַנָּי – יש ששנו את מחלוקתם של רבי
 אלעזר ורבי יוחנן כמאמר בפני עצמו, ולא שנחלקו בביאור
 משנתנו. וכך שנו, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵין הָרִאשׁ של נפל חשוב כרוב
 הַאֲבָרִים, ולכן אף שביצאו רוב האיברים הוא חשוב כנולד, אם
 יצא רק הראש אינו חשוב כנולד. ורַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הָרִאשׁ חשוב
 כְּרֹב הַאֲבָרִים ולכן גם כשיצא הראש בלבד הוא חשוב כנולד.
 לפי שיטה זו, כיון שמחלוקתם לא נאמרה על משנתנו, נמצא
 שנחלקו בין בולד שלם ובין במחותך, וְקִמְיַפְלִי – נחלקו בְּדִשְׁמוּאֵל
 – בדינו של שמואל, שרבי אלעזר סובר כשמואל ורבי יוחנן חלק
 עליו.
 הגמרא מקשה ממשנתנו על רבי יוחנן: תַּנָּן במשנתנו, יָצָא הוּלָד
 מְחוּתְךָ אִי מְסוּרָא, מְשִׁיִּצֵּא רובו של הוּלָד הָרִי הוא חשוב כִּילּוּד.
 מדייקת הגמרא: מִדְּקִתְּנִי הַתְּנָא באופן השני (או) מְסוּרָא, מִכְּלָל
 דְּמְחוּתְךָ – משמע מזה שבאופן הראשון ששנינו שיצא מחותך,
 דיבר התנא כשלא יצא מסורס דרך רגליו אלא בְּתִקְנֹה – כדרכו,
 שיצא התנא תחילה, וְקִתְּנִי על כך התנא שרק מְשִׁיִּצֵּא רובו של
 וּלְד הָרִי זֶה חָשׁוּב כִּילּוּד, ולא די ביציאת הראש. וְקִתְּנִי מִכָּר לְרַבִּי
 יוֹחָנָן הסובר שאף במחותך אם יצא הראש הרי זה כנולד, ואפילו
 שלא יצא רובו.
 מתרצת הגמרא: אָמַר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן, אִימָא – יש לומר שאין התנא
 מדבר על שני אופנים, שיצא מחותך דרך ראשו, או יצא שלם
 מסורס דרך רגליו, אלא הכל אופן אחד הוא, שִׁיִּצֵּא מְחוּתְךָ וגם

נדה. פרק שלישי – המפלות חתיכה דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ר"א רש"י תוספות

הבי גרסינו: אמר רב פפא כתנאי יצא מחותן או מסורס כ' מאי קאמר — דאן סברא דברוב שלם ומסורס או ברוב כתנאו מחותן לא הוי לרבי יוסי כילוד. וקאמר רב פפא דגרסינן בברייתא "מחותן ומסורס", הא מחותן ויצא בתקנו — הראש פוטר, ולרבי יוסי אין הראש פוטר, והיינו פלוגתיהו דרבי יוחנן ורבי אלעזר. **מכלל** דבמסורס רובו נמי לא פוטר — ואם תאמר: ודלמא רבי יוסי אתא למימר

דאפילו בתקנו בעינן רוב, ואין הראש פוטר, והוא הדין דבמסורס נמי סגי בברוב: ויש לומר: דאם כן הוה ליה לרבי יוסי למימר: "אפילו בתקנו עד שיצא רובו, והוה משמע שבא להחמיר. לכך משני רב זבדי: מדקאמר "משיצא רובו בתקנו", ולא קאמר "עד שיצא" — משמע דרבי יוסי בא להקל, והכי קאמר: יצא מחותן מסורס — עד שיצא רובו, הא בתקנו — הראש פוטר. ורבי יוסי מקיל וקאמר: (או עד שיצא) בתקנו לחיים. פירוש: מה שחשוב חיים, והיינו רוב ראשו, כדמפרש בברייתא בסמוך, רבי יוסי אומר: משיצא רוב ראשו, ורבינו זבנאל פירש: "לחיים" — בר קיימא, דדוקא בר קיימא הראש פוטר, אבל לא בנפלים. וקשה: אם כן, אמאי אייתובת שמואל פרק "יש בכור" (בבורות מזג) כיון דרבי יוסי קאי בחוהי. **תשב** לזכר ולנקבה ולנדה — אף על גב דהוי ספק ספקא — תשב לנקבה, דאי מטהרת לה טומאות נקבה משום ספק ספקא. הכי נמי נטהרנה אם ראתה בשלושים וארבעה וארבעים ואחד מספק ספקא, ולא ניהוש לזכר, והוי תרי קולי דסותרן אהדרי, כדפרשין לעיל (כדב), ומיהו בטועה בגמרא מחמירין, אף על גב דאיכא כמזא ספיקי.

וזו הואיל ולא טנפה — וכגון שלא שותה הבהמה בחורן, דאם שותה, אימור: טנפה וילדה.

אימור

אומר: משיצא בתקנו. מאי קאמר? אומר רב פפא, הכי קאמר: יצא מחותן ומסורס — משיצא רובו הרי הוא כילוד, הא בתקנו — הראש פוטר. רבי יוסי אומר — משיצא רובו בתקנו. מתקיף לה רב זבדי: מפלל דבמסורס — רובו נמי לא פוטר, הא קיימא לן דרובו ככול! אלא אומר רב זבדי, הכי קאמר: יצא מחותן ומסורס — משיצא רובו הרי זה כילוד, הא בתקנו — הראש פוטר. רבי יוסי אומר: משיצא רובו הרי זה כילוד, הא בתקנו — הראש פוטר. רבי יוסי אומר: משיצא בתקנו לחיים. ואיחור בתקנו לחיים — משיצא רוב ראשו. ואיחור רוב ראשו? רבי יוסי אומר: משיצאו צדעיו, אבא חנן משום רבי יהושע אומר: משיצא פדחתו, ויש אומרים: משיצאו קרני ראשו. **משנה** המפלת ואין ידוע מהו — תשב לזכר ולנקבה, אין ידוע אם ולד היה אם לאו — תשב לזכר ולנקבה ולנדה. **גמרא** אומר רבי יהושע בן לוי: עברה נהר והפילה — מביאה קרנן ונאכל, הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן. תנן: אין ידוע אם ולד היה — תשב לזכר ולנקבה ולנדה. אמאי? תשב לנדה? לימא: הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן! מתניתין — בשלא הוחזקה עוברת, וכי קאמר רבי יהושע בן לוי — כשהוחזקה עוברת. תא שמע: בהמה שציצה מלאה ובאה ריקנית — תבא אחריו בכור מספק. ואמאי? הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות ולד מעליא ילדן, והאי — פשוט הוא! אומר רבניא: משום דאיכא למימר, רוב בהמות יולדות דבר הפוטר מבכורה, ומעופין יולדות דבר שאינו פוטר מבכורה, וכל היולדות — מטנפות, וזו הואיל ולא מטנפה — אתרע לה רובא. אי כל היולדות מטנפות, הא — מדלל מטנפה — בכור מעליא הוא! אלא אימא: רוב יולדות מטנפות, וזו הואיל ולא מטנפה — אתרע לה רובא. כי אתא רבין אומר: מתיב רבי יוסי ברבי חנינא טועה, ולא ידענא מאי תיובתא. מאי היא? דתניא,

אשה

לחלק — הילכך, אי לאו ה"א "ואם" — לא ממעט טומטום. אבל הכא, מדהוה ליה למכתב "אדם תשלחו", וכתביב "זכר ונקבה" — שמע מינה: לדרשא. ואפילו הראש עקמה — א"מחותן" קאי, דהייכא דיצא מחותן, אפילו יצא הראש — אין חשוב ולד, עד שיצא רובו. **אין הראש פוטר בנפלים** — יצא ראש הנפל, כגון יולדת תאומים לשבעה. אחד

נגמרה צורתו, ואחד לא נגמרה צורתו. ויצא ראש הנפל, והחזירו, ואחר כך יצא אחיו — הוי בכור לזכר. שאין ראש הנפל פוטר את הבא אחריו מן הבכורה. ורבי אלעזר אית ליה דשמואל. **כאנפי נפשיה** — ולא אמנתיתן. ואיכא ביניהו: מאן דמתני לה אמנתיתן — משמע דא"מחותן" קא פליגי, ואיכא למימר כדאמרן, בדשלם אפילו רבי אלעזר מודה, דלית ליה דשמואל. ונמא דמתני לה באנפי נפשיה משמע: דאשלם נמי פליגי, ובדשמואל. **אין הראש כרוב אברים** — יצא הראש — אינו כילוד. ובגמל קאי, דאי בכך קיימא — ליכא למאן דאמר, דהא מתניתין היא: "יצא כדרבו" — משיצא רוב ראשו. בתקנו — ראש יצא תחלה, וקאמר דבעינן רובא, וקשיא לרבי יוחנן. **מאי קאמר** — רבי יוסי "משיצא בתקנו", סלקא דעתך דמסורס ברובא לאו ילוד הוא. מחותן ומסורס = מחותן ודרך מרגלותיו. הא בתקנו — דרך ראשו, אפילו מחותן — הראש פוטר. ורבי בתקנו — תרוייהו בעינן במחותן. מתקיף לה רב זבדי — לתירוצא דמתרגינן אליבא דרבי יוסי. **מכלל** דמסורס רובו נמי לא פטר — בתמיה. כיון דרבי יוסי לא אדיוקא קאי, אלא כדקתני בגוזה "יצא מחותן ומסורס משיצא רובו", ועלה קאי דרבי יוסי ואמר: אף על גב דנפיק רובו — בעינן נמי בתקנו, מכלל דמסורס רובו נמי לא פטר? בתמיה. **אלא אמר רב זבדי** — רבי יוסי אדיוקא דתנא קמא קאי דאמר הא בתקנו הראש פוטר ואף על גב דמחותן וקאמר רבי יוסי אין הראש פוטר אלא שיצא בתקנו וכשאר יולדות שיוצאין לחיים אבל מחותן אפילו בתקנו אין הראש פוטר. בתקנו — אפילו מחותן הראש פוטר. מי שיצא בתקנו לחיים — הוא דראש פוטר. אבל מחותן, אפילו בתקנו — בעינן רוב. צדעיו — טנפליש. קרני ראשו = נובה ראשו שצאל הערוך. **משנה** ואין ידוע מהו — אם נכר אם נקבה, אבל יודעת היא שהוא ולד. לזכר ולנקבה — ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה. אין ידוע אם ולד היה אם לאו תשב לזכר ולנקבה ולנדה — כלומר, כשתראה — תהא נדה, שאין לה ימי טוהר, דשמא לאו ולד הוא. ובגמרא מפרש למח הדוכר זכר הואיל ואין לה דם טוהר, דאי משום טומאת לידה — הא קתני "נקבה". **גמרא** והפילה — ואינה יודעת מה: אם נפל, אם רות, שהרי נפל למים. אמאי תשב לנדה — מניחיה לה מיהא ימי טוהר דזכר. שיצאה מלאה — כשהיתה מעוברת יצתה לאפר. וכאם — בו ביום ריקנית. בכור מספק — שמא זה היה ולד — והבא אחריו אינו בכור, או שמא רוח הפילה — והבא אחריו בכור מעליא הוא. הילכך ספק הוא, ויאכל במזמו לבעלים ולא לבחן, דחמוציא מחבירו עליו הראיה. והאי פשוט הוא — ויאכל בלא מום. מטנפות — יום אחד קודם לידה, כעין גליירא. מתיב רבי יוסי — אדרבי יהושע בן לוי. מיעה — ממחנותא דמיייר באשה טועה שלא ידעה עד ליתדה.

האשה

אימר הרחיקה לידתה - תימה: דרבי יוסי ברבי חנינא לא אסיק אדעתיה האי שנויאי, וברייתא לא מפרש כלל בענין אחר.

רבי שמעון היא - תימה: דכל שכן דאתאי כרבנן דאסרי בפרק בתרא (גד סז, ט), לשמש דאורייתא! ועוד קשה: דהבא משמע דרבי שמעון לא אסר טבילה אלא תשמיש דוקא, ובפרק בתרא (שם סז, ט) משמע דאסורא לטבול!

יש לומר: דטבילה, האמוראין אסרוה, ולקמן (שם) דיבור המתחיל "אבל" נפרש בעזרת ה'.

כשראתה מבערב - ואם תאמר: כיון דראתה מבערב, אמאי מטבילין לה לבית שמאי בלילתא משום טבולת יום ארוך?

יש לומר: דלאו דוקא מבערב, אלא כלומר בשעה או בחצי שעה בלילה, וטובלת בתחלת הלילה, ורואה מיד אחר הטבילה, ואם היתה באה לשמש

קודם טבילה - דרשות בידה.

בשבע קמא מטבילין לה בלילתא אימור יולדת זכר היא - זה האריכות אינו

צריך אלא לבית הלל, דלביית שמאי מטבילין לה כל שמונים לילות משום טבולת יום ארוך. והאי

שבע קמא דלילתא אינו כמו שבעים דינמא, אלא ששה לילות משבוע קמא, וליל תחלת שבע

שניה, ושבע שניה נמי, בלילתא היינו ששה לילות משבוע שניה, וליל תחלת שבע שלישי.

ושבע שני ושלישי בינמא אינו כענין זה, עשרים

שמעון היא, דאמר: אסור לעשות בן, שפא תבא לידי ספק, - לאורחא תשמש! - כשראתה בערב.

"ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות". שבע קמא מטבילין אותה בלילתא - אימר: יולדת זכר היא.

שבע שני מטבילין אותה בלילתא - אימר: יולדת נקבה היא, בינמא - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שלישי מטבילין לה בינמא - אימר: יולדת נקבה היא, בלילתא - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע רביעי, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע חמישי, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שש, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שבע, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שמונה, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע תשעים וחמש, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע ארבעים, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שלושים, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע עשר, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע ששה, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע חמש, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע ארבע, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שלוש, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע שתי, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אחת, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

שבע אפילו, - אימר: יולדת זכר בלילה.

האשה שיצאה מלאה וחזרה ריקנית - לסוף זמן מרובה, ואינה יודעת אימת יצא הירונה, והביאה לפנינו - כלומר: משבאה לפנינו ישיבה לה שלשה שבועים טהורים מכל וכל, עם יום בואה, ולא דק כולי האי, דיום זה ספק טמא, דשמא ראתה בו ביום קודם שבאתה לפנינו, ואפילו הכי קרי ליה "טהור", דקאי אמכאן ולהבא, דקא סלקא דעתך השתא: שבאתה לפנינו ביום, ומשבאתה לפנינו - לא

ראתה. ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור - אחד טמא - שהיתה רואה בכל יום, ואחד טהור - שכל הימים של אותו שבוע היו טהורים.

משמשת לאור שלשים וחמש - שהוא ליל סוף שבוע חמישי, והוא ליל גניסת שלשים וחמש ויציאת יום שלושים וארבעה, ושוב אינה משמשת.

הכי שלשה עשר שבועים, ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות - משום דבזמנה בומה מצוה, וכולוה מפרש לקמן, ומשום דהי תשעים וחמש טבילות נקט שלשה עשר שבועים, דספק זמן הטבילות משוך אחד עשר שבועים, ופלגא דשנים עשר, ואידי דצריך פלגא נקט כולה.

ואידי דתנא "שבע טמא", דהיינו שנים עשר, תנא נמי "שבע שלשה עשר טהור", והכי מפרש לקמיה, ובית הלל כברי שלושים וחמש - וטעמיהו מפרש לקמן, ותרוייהו סבירי לה: טבילה בזמנה מצוה, באחרונה - כהפסוק לגמרי וטהור, דלית ליה טבילה בזמנה מצוה.

בשלמא שבע ראשון כ' - השתא מפרש תיובתא. אימר יולדת זכר היא - וכל יומא ויומא דשבע ראשון איכא לספוק: דלמא ביום שבאתה ילדה שעה אחת קודם שבאה לפנינו, וכל שבעת הימים האלו הוו שבעת ימי לידה.

שבע ראשון - יומא דאתאי לקמן קחשיב בכלל שבע ראשון. אימר יולדת נקבה היא - וביום שבאת לפנינו ילדה, ומשכי ימי לידה הך תרתי שבועי. בלילה - שזמן מתוך אחד עשר יום

דימי זיבה ילדה, וראתה שלש רצופין, ובלא צער דהוה שופי סמוך ללידה - ובעיא שבעה נקיים לזיבתה. ואף על גב דקא יתבא ארבעה עשר נקיים, וחזאי ואיכא לספוקיהו בימי לידה - לא סלקא לה. דקסברי ימי לידה שאינה רואה בהן - אין עולין לה לספירת זיבתה. אלא שבע רביעי - אי אמרינן רוב נשים ולד מעליא ילדן, האי ולד הוא, שהרי החזיקה עוברא. תשמיש - ואף על גב דהך שבע קא חזיא, שהרי ראשון הוא לשבועים שעוברים עליה אחד טמא ואחד טהור. האי דם מותר הוא - דאבתי משכי ארבעים יום דזכר. לאו משום דלא אולין בה רובא - ומספקין לה בלא ולד ולית לה דם טהור, וקשה לרבי יהושע בן לוי. אימר הרחיקה לידתה - האי דלא יתיבין לה ימי טהור, לאו משום ספק דלאו ולד הוא, אלא אימר: הרי ימים רבים קודם שבאת לפנינו ילדה, וכלל לה ימי טהוריה. אבל לענין קרבן מביאה קרבן ונאכל, בין קרבה ובין הרחקה - בת קרבן היא, מאחר דקפדינן ארובא. שבע חמישי דמותר הוא תשמיש ב' - דאמאי לא משמשת עד ליל שביעי? ומשני: שבע רביעי - שראתה בכל יום, כל יומא איכא לספוקי לטוף לידה סוף ביום טהור, כלומר, אתמול בל ימי טהור, והיום היא תחלת נדה. היילך יום עשרים ושמונה, שהוא סוף שבוע רביעי, ומספקין לה בתחלת נדה. ובעיא למנני משבוע חמישי ששה ימים, להשלש שבעת ימי נדות. ובליל שביעי טובלת ומשמשת, שהוא אור לשלשים וחמש משבאת לפנינו. וליל שמיני, שהוא תחלת שבוע ששי, נמי לא משמשת - שהשבע ששי טמא הוא, דמוקמינן לה לקמן שהיא רואה מבערב בכל ימי ראייתה. מכאן ואילך לא משמשת לעולם, דלימא שבע רביעי תחלת נדה היא. והששי בימי זיבה, והרי היא זבה. ושבע שביעי שהוא טהור, תספור לנקיים. ואם לא שרואה מבערב, היתה משמשת ליל תחלת שבוע שמינית. ואף על גב דיכולה לטבול ביום שביעי, שמקצת היום ככולו לענין ספירה, אפילו הכי לא משמשת ביום, דמוקמינן לה כרבי שמעון דאסר. וכן לעולם יש לומר בכל שבועים טמאים שלה: זהו בימי זיבה, וצריכה שבעה נקיים. וכל שבוע טהור, תספור לנקיים. אבל שבע רביעית - ממאי נפשך אין אתה יכול לספקי ביזבה, שאין זיבה אלא לאחר נדות, והרי זו ישיבה שלשה שבועים טהורים, והרביעי הוא דראתה. היילך בתחלת נדה הוא דאיכא לספוקי, ולא בעיא למיתב בשבוע חמישי אלא ששה ימים משום ספק יום אחרון של רביעי, דמספקין לה בתחלת נדה. כעשרים וחד - שהוא סוף שבוע שלישי תשמיש. דהא אפילו קרבה לידתה לילד, בו ביום שבאת לפנינו - כבר כלו ימי טומאה, והיום שביעי לנקיים של ספירה. וקיימא לן דטבילת זכר וזבה ביום, בפרק קמא דינמא (ו, א) דמקצת היום ככולו. היילך ביום עשרים ואחד תשמיש. היא דאמר - בתורת כהנים: אסור לעשות בן, לשמש זבה ביום טבילתה. שפא תבא לידי ספק - שמא תראה לאחר תשמיש, ונמצא שסתרה כל מניינה, דהא לא הוו נקיים כל שבעה, ונמצא משמשת זבה. לאורחא תשמיש - בליל תחלת שבוע רביעית. דקא סלקא דעתך השתא. שאינה רואה אלא ביום, ואף על גבי דהאי שבע רביעי טמא הוא, מיהו בליל תחלת שבוע אבתי טהורה היא, ותשמיש הלילה, ומשני כשראתה מבערב - וכן היא נהוגה לראות בכל שבוע טמא מבערב. בלילתא - בכל לילה ולילה, דבכל לילה מספקין לה (שנא) השתא סוף שבעה ללידתה הוא, וטבילה בזמנה מצוה. אימר יולדת זכר בלילה - ויום ראשון דשבע שני אמרינן: שמא שבעת ימים קודם שבאת לפנינו ילדה, ושבע ראשון הוה ספירה לנקיים, ולמחר ביום תחלת שבוע שני תבא טבילת זיבתה. וכן כל ימי שבוע שני, כל יומא ויומא איכא לספוקי: דלמא קצת משבוע ראשון הוי בכלל ימי לידה, והשתא כלין ימי הספירה. אבל שבע ראשון לא טבילה ביום, ואף על גב דבכל יום איכא לספוקי שמא הרחיקה לידתה, והשתא כלין ימי הספירה. משום דבעינן שבעת ימי נקיים לפנינו דואין, והני דקודם לכן ספק הוו נקיים ספק לא הוו. והכי מפרש לקמן. ויום אחרון דשבע קמא הוה בעיא טבילה, משום ספקא דהשתא כלין ימי הספירה ואיכא שבעה ספורין לפנינו. ולקמן מותרין: דטבילה חזא בשבוע לא קחשיב. בלילתא אימור יולדת נקבה הואי - וכל לילה איכא לספוקי: האידנא סוף שבועים, וליל אחרון מספקין: שמא ביום שבאתה ילדה, והשתא כלין. שבע שלישי מטבילין לה בינמא - אימר: יולדת נקבה בלילה, וכל יומא איכא לספוקי: השתא כלין ימי ספירה. יום ראשון - דלמא ששה ימים קודם שבאת לפנינו ילדה, ושבעים הרי עשרים יום, והיום הוי עשרים ואחד, שסוף ספירה הוא. ולמחר אמרינן: חמשה ימים קודם ביאתה ילדה, והיום כלים. ויום אחרון אימר: ביום שבאתה ילדה, והיום כלים. בלילתא - דשבע שלישי מטבילין לה, ואף על גב דליכא לספוקי בשבוע שלישי בסוף לידת נקבה. בית שמאי למעמייהו - דאמרי בפרק אחרון (גד עא, ב) טבולת יום ארוך, דהיינו יולדת שהיא טבולת יום כל ששים וששה, שהרי לסוף שבועים היא טבולת, ואינה אוכלת בתרומה עד שיכלי ימי טהור, בדכתיב: "בכל קדש לא תגע". וקמריא בית שמאי שצריכה לטבול לאור שמונים ואחד, שהוא סוף שמונים. היילך כל ליליא איכא לספוקי: השתא כלים (עד) שמונים יום מיזם שבאת לפנינו. ושבע נמי איכא לספוקי בהכי, אלא לא איכפת לן - משום דסוף סוף הא קא טבלה בכל ליליא.

גופיה – עצמו [שהוא סוף שבוע רביעי, ראה טבלה א שורה ד],
 אומר אולי תחלת נדה היא ובעצא למיתב – וצריכה לשבת בטומאה
 שבעה ימים לנדה. ומחמתו נאסרת בשבת הימים הראשונים של
 השבוע החמישי, ורק בליל היום השביעי טובלת וניתרת [ראה
 טבלה א שורה ה].
 מוסיפה הגמרא ושאלת: פנים עשרים וחד לבואה [שהוא סוף
 השבוע השלישי, ראה טבלה א שורה ג] תשמש, שאף על פי
 שאותו שבוע עולה לשבעת הנקיים שסופרת לזיבה שחוששים
 לה, הרי ביום השביעי כבר יכולה לטבול ולשמש. מיישבת
 הגמרא: הברייתא בשיטת רבי שמעון היא, דאמר, אסור לעשות בן
 – לשמש ביום זה שפא – שלא תבא לידי פסא איסור, שאם תראה
 לאחר שימושה תיסתר ספירתה למפרע ונמצא ששימשה בהיותה
 זבה.
 שואלת הגמרא: לאורתא – בלילה שלאחר יום העשרים ואחד
 תשמש, שכבר טיימה את שבעת הנקיים. מיישבת הגמרא: לילה זה
 שייך לשבוע הרביעי שראתה בכולו [שהוא השבוע הטמא
 הראשון מתוך עשרת השבועות, ראה טבלה א שורה ד], ומדובר
 בשראתה כבר בפרק, דהיינו בתחילת הלילה, ומיד נאסרה.
 שנינו בברייתא: ומטבילין אותה תשעים וחמש מביילות, לדעת בית
 שמאי. הגמרא מבארת את חיובי הטבילות: בשבוע קמא
 [הראשון] מטבילין אותה בלילות – בכל הלילות, משום דאמר
 מלילות השבוע הראשון יש להסתפק שמא בו הסתיימו ימי
 טומאת הלידה והגיע זמן הטבילה, והרי הטבילה בזמנה מצוה
 [ראה טבלה ב שורה א].
 וכן מטבילין אותה בשבוע זה [השנים] ביממא – כל יום, משום
 דאמר אולי יולדת זכר בזוב היא, באחד מימי השבוע שלפני
 בואה, וכל יום בשבוע הראשון בספק שמא בו תמו ימי טומאת
 הלידה והתחיל לעלות לה לספירת ז' נקיים, ונמצא שכל יום מימי
 שבוע זה [השנים] בספק אולי הוא שביעי לספירת נקיים [ראה טבלה
 ב שורה ב].
 וכן בשבוע השלישי מטבילין לה ביממא, דאמר אולי יולדת נקבה
 בזוב היא, באחד מימי השבוע שלפני בואה, וממילא כל יום מימי
 שבוע זה [השלישי] בספק אולי הוא השביעי לספירת הנקיים שלה,
 שהתחילה לאחר תום שבועיים של טומאת הלידה [ראה טבלה ב
 שורה ג]. ובאותו שבוע מטבילים אותה גם בלילות לדעת בית
 שמאי, שבית שמאי למענייהו – לשיטתם דאמר (לקמן עא:),
 מביולת יום אריו, דהיינו יולדת שטבלה לאחר ימי טומאתה
 ונותרה לבעלה אך עדיין אסורה לגעת ולאכול בתרומה עד סוף
 ימי טהרתה, פני [צריכה] מבילה בסיומם של ימים אלה. ועד
 אחרי הלילה השמונים ואחד מבואה, לגבי כל לילה יש להסתפק
 אולי עתה הגיע זמנה של טבילה זו, ולכן טובלת בהם [טבלה ב
 שורות ג-יב].

אשה שצנתה [שיצאה] מלפנינו כשהיא בלילה – מעוברת, ובאה
 לאחר זמן רב כשהיא ריקנית, ואינה יודעת מתי ובאיזה אופן
 הסתיים הריונה, ונקייה – ועברו עליה מיום שבאה לפנינו, שלשה
 שבועות רצופים מהרין – שלא ראתה בהם דם, ולאחר מכן עשרה
 שבועות, אחד קמא – שראתה בו כל יום, ואחר קהור, לסירוגין.
 הרי זו משמשת רק לאור – בליל יום שלשים וחמש לבואה, ושאר
 הימים אסורים [ראה טבלה א]. ומטבילין אותה בימים אלו תשעים
 וחמש מביילות, דברי בית שמאי. וטעמם משום שסוברים שטבילה
 בזמנה מצוה, דהיינו, שיש מצוה לטבול מיד כשיגיע זמן הטהרה,
 וגם בספק אם הגיע יש לה לטבול על אף שאסורה עדיין, כדי לא
 להפסיד ספק מצוה. ובית הלל אומרים, די לה שתטבול שלשים
 וחמש טבילות. רבי יוסי בריה יהודה אומר, דיה לטבילה שתהא
 באחרונה – די לה לטבול טבילה אחת אחר כל הימים המסופקים,
 כשרוצה להיטהר, שסובר שאין מצוות טבילה בזמנה.
 הגמרא מבארת את קושיותו של רבי יוסי בריה חנינא: בשלמא
 בשבוע הראשון לבואה של האשה [ראה טבלה א שורה א] היא
 לא משמשת, כי אמר – יש לחשוש ולומר שיוולדת זכר היא, באותו
 יום שבאה לפנינו לפני שבאה, וטמאה שבעת ימים. וכן בשבוע
 השני ראה טבלה א שורה ב] אינה משמשת, כי אמר אולי יולדת
 נקבה היא, באותו יום שבאה לפנינו, וטמאה שבועיים מהלידה.
 וכן בשבוע השלישי ראה טבלה א שורה ג], אומר אולי יולדת נקבה
 בזוב היא, דהיינו שהיתה או זבה גדולה, ועליה לספור שבעה
 נקיים לאחר השבועיים של טומאתה ובשבוע זה אסורה עדיין.
 אלא בשבוע הרביעי [ראה טבלה א שורה ד], לפי רבי יהושע בן
 לוי אף על גב דקא חייא [הוא] – שראתה דם, תשמש, דהא דם מהור הוא
 לשיטתו שהולכים אחר רוב נשים מעוברות שיוולדות ולד גמור,
 כיון שממילא יש להחשיבה לכל הפחות כיוולדת זכר שעד יום
 ארבעים ללידה דמה טהור. אלא לאו – האם אין ליישב שאסורה
 משום דלא אולין בתר רופא – שאין הולכים אחר רוב הנשים אלא
 חוששים שהפילה רוח ואין לה כלל ימי טהרה.
 שואלת הגמרא: אלא מאי – מהו שאמר רבין לא דענא מאי
 תיובתא. משיבה הגמרא: הוא סבר שאסורה בשבוע הרביעי
 משום דאמר אולי תרתיקה לידתה ימים רבים לפני בואה, ובשבוע
 זה כבר הסתיימו ימי טהרתה, ולכן כשרואה דם טמאה מספק, ולא
 משום שחוששים שהפילה רוח ואין לה ימי טהרה. ובאמת,
 הולכים אחר רוב הנשים לומר שהפילה ולד גמור, ולפיכך תביא
 קרבן יולדת והוא יאכל, כדברי רבי יוסי בריה חנינא.
 הגמרא מבררת מדוע אסרה הברייתא את האשה הטועה בשאר
 השבועות. שואלת הגמרא: דה שבוע קמישי לבואה מהור הוא,
 תשמש בכולו, ולא רק ביום האחרון שלו [ראה טבלה א שורה ה],
 שאף על פי שראתה בכל השבוע שלפניו, הרי מחמת ראייתה
 הראשונה כבר נעשית נדה כל אותו שבוע, ושאר הראיות אינם
 מוסיפות טומאה, ואם כן כשטובלת בסופו יש לה להיות מותרת
 עד שתראה.
 מיישבת הגמרא: דה שבוע רביעי, כל יומא ויומא מספקין בסוף
 לידה ובתחלת נדה – שמא הוא הראשון לאחר ימי הטהרה וממנו
 צריכה להתחיל ימי נדה, וגם יום עשרין ותמיא [עשרים ושמונה]

תחילת בתוקף המתאים אשר לכשתינשא תנהג ביתה על יסודי התורה והמצווה, בשמירת חוקי ודיני טהרת המשפחה, שמירת שבת ואכילת כשר וכו', והשם יתברך הרואה לללב אשר החליטה באמת ובתוקף וגם תעשה כן, ימציא לה זיווגה המתאים לפניה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בהיותה זבה שבעה או יותר קודם שבאה לפנינו, ויש להסתפק
 דילמא (– שמא) כל יומא ויומא מימי שבעה זה, שלמי לה (– נשלמו)
 בו שבעה נקיים ספורים ידעה – שלה, שספרה לאחר ימי טומאת
 לידתה, ועתה הוא זמן טבילתה, ביום. מיישבת הגמרא: הא מני –
 ברייתא זו בשיטת רבי עקיבא היא, דאמר, שכדי שימים נקיים יעלו
 לספרות זבה פנינו – צריכים שיהיו ספורים ובדוקים בפנינו, וכאן
 הרי לא בדקה עצמה לפני שבאה לפנינו.
 הגמרא שבה ומקשה: מכל מקום, בסוף שבוע קמא, ביום השביעי,
 לימנקה (ראה טבלה ג שורה א), שהרי כל אותו שבוע ספור ובדוק
 בפנינו, ואף היום הראשון, כיון שאפשר שזמן בין השמשות בו
 באה נחשב מהיום הקודם, והיום שאחריו נספר בפנינו. מיישבת
 הגמרא: אכן צריכה לטבול ביום זה, אך לא נמנתה טבילה זו כיון
 שבטבילה שהיא רק חד בשבוע לא קמירי הברייתא.
 מקשה הגמרא: יומא קמא דאתא לקמן – ביום הראשון שבאה
 לפנינו לימנקה, דילמא שומרת יום כגנדי יום היא – שאפשר שלפני
 שבאה לפנינו ראתה דם וזבה במשך יום או יומיים, והרי היא זבה
 קטנה' שסופרת יום אחד בנקיות וטובלת, וכאן שספרה יום זה
 בפנינו יש לה לטבול בו (ראה טבלה ג שורה א). מיישבת הגמרא:
 אכן צריכה לטבול, אך לא נמנתה טבילה זו כיון ששטבילות
 שמתחייבת מדין זבה גדולה קמירי הברייתא, אך בטבילות
 שמתחייבת מדין זבה קטנה, לא קמירי.
 הגמרא מסכמת: שבע מניח תלת – מדברי הברייתא לומדים
 שלושה דברים: א. שבע מניח שבששת רבי עקיבא היא הולכת,
 דאמר, פנינו – צריכים שיהיו ימי ספירת הזבה ספורים ובדוקים
 בפנינו כדי שיעלו לה. ב. ושבע מניח שגם בשיטת רבי שמעון היא
 הולכת, דאמר, אבל אמרי חכמים אסור לעשות כן, לשמש ביום
 השביעי לספירת הזבה, שםא – שלא תבא לידי פסוק איסור, אם
 תראה דם לאחר שימושה באותו יום. ג. ושבע מניח מניח ביום
 מניח, לפי בית שמאי וביית הלל.
 הגמרא מבארת את סוית הברייתא: ורבי יוסי בריי יהודה אומר,
 דיה למניח באחרונה – די לה לטבול טבילה אחת אחר כל הימים
 המסופקים, כשרוצה להיטהר, וסובר דלא אמרינן מניח ביום
 מניח.

משנה

משנתנו מוסיפה לדון כעין המשנה הקודמת בספק יולדת,
 ומבארת כיצד תנהג בענין ימי הטומאה והטהרה: המפלת שלא
 ליום ארבעים מאז שטבלה, אינה חוששת לזר, ואינה נוהגת ימי
 טומאה וטהרה של יולדת. אך אם הפילה ליום הארבעים ואחד,
 תשב ותחושש לדון שנאמר ליולדת זכר, וגם לדון שנאמר ליולדת
 נקבה, כיון שיתכן שהיה שם ולד, ולגדה – וגם חוששת שלא
 נגמרה יצירתו ואין לה ימי טוהר כלל, ולכן נטמאת כנדה
 כשוראה דם.
 רבי ישמעאל אומר, אם הפילה ליום ארבעים ואחד חוששת
 לנקבה, אלא תשב ותחושש רק לזכר, ולגדה – שאין לה ימי טוהר
 כלל. אבל אם הפילה ליום שמונים ואחד, תשב לזכר ולנקבה
 ולגדה, דהיינו שצריכה לחושש גם לנקבה. והטעם הוא, שהזכר
 נגמר צורתו לארבעים ואחד יום, ואילו הנקבה נגמרת צורתה רק
 לשמונים ואחד יום, ולכן המפלת ליום ארבעים ואחד חוששת רק
 לזכר. וחכמים אומרים, אחד ברית הזכר ואחד ברית הנקבה שום,
 שזה נזה נגמרת צורתם לארבעים ואחד יום, והדין כתנא קמא,
 שהמפלת מיום ארבעים ואחד לטבילתה האחרונה חוששת הן
 לזכר והן לנקבה.

גמרא

הגמרא מבררת לאיזה ענין נשנה במשנתנו החשש ללידת זכר.
 מקשה הגמרא: למה הזכר ברישא שחוששת ללידת זכר. אי – אם
 כדי להשמיענו שנהוגת שבעה ימי טומאה כיוולדת זכר, הא קמרי
 שנהוגת שבעים ימי טומאה כיוולדת נקבה, וכבר כלולים בהם
 ימי הטומאה של הזכר. ואי – ואם כדי להשמיענו שיש לה רק
 שלושים ושלושה ימי טוהר כיוולדת זכר, ולא ששים וששה
 כיוולדת נקבה,

הגמרא מבארת את החשבון הכולל של הטבילות, לפי בית שמאי.
 מקשה הגמרא: מני ספקה – הרי הימים בהם יתכן שהסתיימו
 ימי הטוהר של אשה זו אם לידה נקבה, כמה הו, חוץ מהשבעים
 הראשונים שכבר מנינו לעיל, שתין ושתים – ששים וששה, עד
 תום שמונים יום לבואה לפנינו וראה טבלה א שורה יב, כיון
 שילדה עוד לפני בואה וימי הטוהר מסתיימים שמונים יום לאחר
 הלידה, וממספר זה דל – הורד את שבעת הלילות של השבוע
 השלישי שכבר לעיל (כט:), התבאר דאמרינן לה – שמתבילים
 אותה בהם (ראה טבלה א שורה ג), ואם כן פשו לה (– נותרו) שתין
 נבי חדא – ששים פחות אחד, דהיינו עוד חמישים ותשעה לילות
 שצריכה לטבול בהם מלבד הטבילות של שלושת השבועות
 הראשונים, והרי שתין נבי חדא ועוד תלתין וחמש (– שלושים
 וחמש) הטבילות של שלושת השבועות הראשונים, סך הכל תשעין
 וארבע חוין, ואם כן קשה, תשעין וחמש טבילות שנקטה הברייתא,
 מאי עבדתיהו – מה מעשיהם כאן, כלומר, מהיכן נוספה עוד
 טבילה. מיישבת הגמרא: אמר רב ירמיה מדפתי, מדובר בגזון
 שפאת (– שבאה) לפנינו בין השמשות, דהיינו לה – שמורים לה
 לטבול מניח יתירתא – נוספת, באותו לילה שבאה (ראה טבלה
 א שורה א), וכך מגיע סך כל הטבילות לתשעים וחמש וראה
 טבלה א טור אחרון.

הגמרא מבררת את חשבון הטבילות בברייתא לפי בית הלל.
 שואלת הגמרא: ולבית הלל דאמרי (לקמן עא:), מניח יום ארור
 לא פני מניח, תלתין וחמש הטבילות שנקטו, מאי עבדתיהו – מה
 מעשיהם כאן, כלומר, מדוע לא די לה בעשרים ושמונה טבילות.
 משיבה הגמרא: עשרים ותמניא מהן הצריכה דאמרינן לעיל (כט:),
 ובהו שבוע חמישי לבואה מניחין (– מטבילים אותה) כל לילה
 ולילה (ראה טבלה א שורות ד–ה), דאמר אולי סוף נדה היא.
 כלומר, שיש להסתפק לגבי כל אחד מימי השבוע הרביעי שראתה
 בהם, אולי היום הקודם לו היה עדיין מימי הטוהר והוא הראשון
 לספירת יצירתה, וממילא בכל אחד מלילות השבוע החמישי
 צריכה לטבול מספק אולי עתה זמן סיום ימי נידותה. נמצא
 שטובלת עוד שבע טבילות, ובסך הכל שלושים וחמש טבילות.

הגמרא מבררת את הדוגמא בה נקטה הברייתא. שואלת הגמרא:
 עשר שבועין שהובא בברייתא שעברו על האשה לאחר שלושת
 השבועות הראשונים, למה לי – למה הוצרך לנוקטם, הרי בתמניא
 ופליגא (– בשמונה חציין) מני – היה מספיק, כיון שאם מסתיימים
 שמונים ימי הטוהר של לידת נקבה שהצריכה לטבול בלילותיהם
 מחמת ספק טבולת יום ארור, שזה מה שבאה הברייתא
 להשמיענו. משיבה הגמרא: אידי דתנא פליגא דשבוע – כיון
 שהוצרך לנקוט את חציו הראשון של השבוע התשיעי שבו עדיין
 טובלת, מסיק ליה – הביא כבר את כולו, ואידי דתנא שבוע זה
 שהוא מניח – שראתה בכולו, תנא נמי שבוע טוהר שאחריו, כדי
 להגיע למספר שזה של שבועות טמאים וטהורים.

הגמרא מבררת מדוע לא הוחשבו בברייתא עוד טבילות שצריכה
 לטבול, מקשה הגמרא: והאיכא מניח זכה. שהחל מהשבוע
 הששי לבואה, בכל שבוע טמא יש להסתפק אולי נעשית בו זבה,
 וסופרת ו' נקיים בשבוע שאחריו וטובלת ביום השביעי להפסקת
 ראייתה, ומדוע לא החשיבו גם טבילות אלו. מיישבת הגמרא: את
 הטבילות דלפני היתר התשיעי, ביום שלושים וחמש וראה טבלה
 ג שורה ה, קחשיב בברייתא לבית הלל, אך טבילות אלו דלאחר
 היתר התשיעי, לא קחשיב.

מקשה הגמרא: ולבית שמאי, דחשיב גם טבילות דלאחר תשמיש,
 כפי שמוכח מחשבון הטבילות דלעיל, ניהושב נמי מניח זכה.
 מיישבת הגמרא: בטבילות שהצריכה מחמת לידה קמירי –
 עוסקת הברייתא, אך פאלו שהצריכה מחמת זכה לא קמירי.
 מקשה הגמרא: והאיכא טבילות שמוחת ספק יולדת בזוב שמנו
 בברייתא. מיישבת הגמרא: טבילות של ספק יולדת בזוב קחשיב,
 כי מכל מקום באות עם לידה, אבל טבילות של ספק זכה גרידא
 – בלבד, לא קחשיב.

הגמרא מוסיפה לברר לגבי טבילות נוספות. מקשה הגמרא:
 שבועתא קמא דאתא לקמן – בשבוע הראשון שבאה לפנינו
 לימנקה ביוםא – שצריכה לטבול כל יום. שהרי יתכן שילדה

נדה. פרק שלישי – המפלת חתיכה דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רטו רש"י

מכרי ימי טוהר כמה — משכה ספקא דידהו לבתר שבועים קמאי? שתינ ושיטא —
ושבועים — הרי שמונים. ומהני ששים ושש טבילות, כבר טבלה מדן שבע בלילי שבע
שלישי, משום דך ספקא טבולת יום אורח. דל הני שבע פשו להו שתינ נבי חדא —
שערין צריכה לטבול משום דך ספק בתוך עשרה שבועים הבאים, ושלושים חמשה
טבילה בתוך שלושה השבועים הראשונים,
שבעה בראשונה ועשרים ושמונה בשנים
אחרונות — הרי שלשים וחמש, ושתינ נבי חדא
— הרי תשעים וארבע. טבילה יתירתא — עד
השתא הוה ששים וארבע, דבאת לפנינו ביום,
כגון ביום ראש חדש ניסן, ואטבלה לאורתא.
ומשכו שמונים דילה שלשים מניסן ועשרים
ותשע דאירי ועשרים ואחד דסיון כלים שמונים
יום — הרי שמונים טבילות בלילה, וארבע
עשרה בימים של שני שבועות הראשונות —
הרי תשעים וארבע. והשתא מוקמינן שבאת
לפנינו בין השמשות לילה שהוא ראש חדש,
ואטבלה בהדיא ליליא משום ספק סוף טומאה,
ומשכי נמי שמונים שלה עד עשרים ואחד בסיון
כאילו באתה ביום ראש חדש, דאיכא לספוקי
דילמא באותו בין השמשות לילה הווא מראש
חדש והווא טבילה דליל ראש חדש איתוספא
לה. נמצאו לה שמונה טבילות בשבוע ראשונה,
ועשרים ושמונה בשני ושלישי — הרי שלשים
ושש. וקשיא לה אמאי נקט בין השמשות, הוה
לה לאוקמא שבאת לפנינו בלילה? ומסתברא
דהכי נקט בין השמשות, דדק בלשנא
דמתניתא, דנקט "שלושה שבועים טהורים",
הילכך כי איכא בין השמשות — איכא למיזרי
יום זה טהור, דשמוא בין השמשות יומא חדא,
ומיום שעבר הוה, והיום הוה כולו טהור. ומידו
טבילתיה משכי עד שמונים לבד מהך, משום
דבין השמשות ספק ליליא. שלשים וחמש
דקאמי נקט הלל מאי עבידיהו? ומשני:
עשרין ותמניא דויין. כראמר — ארבע עשר
בימים וארבע עשר בלילות, וכולן משום ספק
סוף ימי טומאה. והוא הדין דלבית הלל הוה ליה
עשרין ותשע, דביון דאוקמינן שבאה בין
השמשות, איכא חמש עשרה טבילות בלילה
משום ספק בין השמשות. והאי דלא מותבין
ליה לקמי, משום דאותבין אחרית, ומשנינן:
חד בשבוע לא קמיירי, והך נמי חדא בשבוע
היא. האי שבוע חמישי — שאניה רואה בו כל
יומא איכא לספוקי בסוף נדה ומטבלינן לה בכל
לילות דשבוע רביעי ראתה בכל יום ויום ראשון
דילמא תחלת נדה היא וטובלת לסוף שבועה
דילמא ליל ראשון של שבוע חמישי וליל שני
נמי טבלה דילמא יום ראשון של שבוע רביעי
מימי טוהר הוה ויום שני הואי תחלת נדה
והאיכא הדין ליל טבילתה, וכן כולהו, והוה ליה
שבעה טבילות. והוא הדין נמי דכל לילות של
שבועים טהורים איכא לספוקי סוף נדה משום
שבוע טמא שלפניה, אלא בית הלל טבילות
דלאחר שלשים וחמשה רדוא ליל תשמיש לא

מכרי, ימי טהרה כמה הוה — שתינ ושיטא, דל
שבוע שלישי דאמטבלינן לה — פשו להו שתינ נבי
חדא, שתינ נבי חדא ותלתין וחמש — תשעין וארבע
הויין, תשעין וחמש מאי עבידיהו? אמר רב ירמיה
מודפתי: כגון שבאת לפנינו בין השמשות, דיהיבין לה
טבילה יתירתא. ולבית הלל דאמרי טבולת יום אורח
— לא בעי טבילה, תלתין וחמש מאי עבידיהו?
עשרים ותמניא — כראמרן, הך שבוע חמישי מטבלינן
כל ליליא וליליא, אימר סוף נדה היא. עשרה שבועין
למה ליה? בתמניא ופלגא סגי! אידי דתנא פלגא
דשבוע — מסיק ליה, ואידי דתנא שבוע טמא —
תנא נמי שבוע טהור. והאיכא טבילת זבה! — דלפני
תשמיש — קחשיב, דלאחר תשמיש — לא קחשיב.
ולבית שמואי, דקחשיב דלאחר תשמיש — ניהושב נמי
טבילת זבה! — בלדה — קמיירי, בזיבה — לא קמיירי.
— והאיכא יולדת בזוב! — יולדת בזוב — קחשיב, זיבה
גירדתא — לא קחשיב. שבועתא קמא דאתיא לקמן
ליטבילה בזימא, דילמא כל יומא ויומא שלימו לה
ספורים דידה! — הא מני — רבי עקיבא היא, דאמר:
בעינן ספורים בפנינו. — סוף שבוע קמא ליטבילה! —
הך בשבוע לא קמיירי. — יומא קמא דאתיא לקמן
ליטבילה, דילמא שומרת יום כנגד יום היא! — בזבה
גדולה — קמיירי, בזבה קטנה — לא קמיירי. שמע מינה
תלת, שמע מינה: רבי עקיבא היא, דאמר: בעינן
ספורים בפנינו. ושמע מינה — רבי שמעון היא, דאמר:
אכל אמרו חכמים אסור לעשות כן, שמוא תבא
לידי ספק. ושמע מינה: טבילה בזמנה מצוה. ורבי
יוסי ברבי יהודה אומר: דיה לטבילה באחרונה, ולא
אמרין טבילה בזמנה מצוה. משננה המפלת ליום
ארבעים — אינה חוששת לילה, ליום ארבעים ואחד
— תשב לזכר ולנקבה ולגדה. רבי ישמעאל אומר:
יום ארבעים ואחד — תשב לזכר ולגדה, יום שמונים
ואחד — תשב לזכר ולנקבה ולגדה, שהזכר נגמר
לארבעים ואחד והנקבה לשמונים ואחד. וחכמים
אומרים: אחד בריית הזכר ואחד בריית הנקבה — זה
וזה ארבעים ואחד. גמרא למה הזכר זכר? אי
לימי טומאה — הא קתני נקבה, ואי לימי טהרה
הא

עשרים ותמניא כדאמרן — אף על גב דעשרים ותשע וויין עם טבילה יתירתא דבין
השמשות שבאתה לפנינו, פירש חקונטרס: דהדיא טבילה יתירתא דהיא חדא
בשבוע לא קחשיב. ואין נראה, דהא בית שמואי חשבי לה אלא דהיא לא חשיב טבילה
יתירתא חדא בשבוע כיון שלא היתה בפנינו אלא עכשיו ונראה כמו שפירש רש"י בתשובתו
דבית הלל לא חשיב טבילה דליל תחלת שבוע
שלישי דכיון דהוה לא מטבלינן לחתוה לא מיקריא
חדא בשבוע אבל לבית שמואי דמטבלינן לה
בלילות לא הוי חדא בשבוע.
והאיכא טבילת זבה — עדיפא הוה מצי
למפרוק: דכל שבועים טהורים ניטבל
לה בלילותא משום נדה, דהשתא לא פריך אלא
חדא בשבוע. ונראה כגדירות
רבינו תנאל, דגרס: "אי הכי כל שבועים טהורים
נמי", והיינו דך פירכא דפריך, ומשני: דלפני
תשמיש קחשיב. "יומא" קמא דאתיא לקמן
נטבלה דילמא שומרת יום חדא — ואם תאמור:
הוא אמר דחד בשבוע לא קמיירי? ויש לומר:
דהשתא לא הוהא חד בשבוע, דהא איכא נמי
טבילה בסוף שבוע. ועוד: דמשום חשש דשומרת
יום טבולת גא ביום שני, דשמוא עכשיו ראתה
כשבאת לפנינו. ועוד: מטעמא דשומרת יום
נטבלה כל שבוע קמא, דכל יומא מספקא בסוף
לידה, ולא סלקא לשימור, דאין ימי לידה עליהם
לימי ספירת זיבתה. ומידו קשה: דהוה מצי
למפרוק מכל שבוע, כדפרישית, ולא פריך אלא
מיומא קמא.
שמע מינה תלת — הוה מצי למינקט: שמע
מינה דמי לידה שאניה רואה בהן אין
עולין לספירת זיבתה. אלא אמר רבינו חננ:
דפשיטא ליה להתלמוד שאין עולין, דקיימא לן
כאביי בסוף פרק "בנות כותים" (נדה לזא), הוה
למיד מעיל קגם. ולקמן נפרש בעזרת ה'. ותימא:
דך ברייתא סברה דלבית שמואי ובית הלל אין
עולין, ובפרק "בנות כותים" (שם להב), גבי
פלוגתא דרב ולוי אי שתי מעיינת דן או מעיין
אחא, איכא ברייתא דלבית שמואי ולבית הלל
עולין? ויש לומר: דתרי תנאי הוה אליבייהו.
ושמע מינה טבילה בזמנה מצוה — כן פסק
רבינו תנאל דהלכה בבית שמואי ובית
הלל. ותימא: דפשיטא דרבי יוסי ברבי יהודה
יאמר דלא פליגי עליה בית שמואי ובית הלל,
ומעשים בכל יום שאין לך אשה טובלת בומן
טבילת נדה ולא בומן טבילת שומרת יום כנגד יום
חבה. ובפרק בתרא (נדה סזג), נמי אמר: מכרי
האיכא דכלוהו ספק זבות שוינהו, ניטבלינהו
ביממא דשביעי, משמע: שלא הוה טובלינן ביום
בשום פעם. ורבינו אליהו חוקן שייסד באזהרות
טבילה בזמנה על ארבעה גדילים כולו, יסד דלא
כהילכתא. דהכי נמי יסד כרבי אליעזר (סנהדרין
מהא), דאמר: כל נסקלין תנלין, דדריש רבינו
ומיעוט, וקיימא לן דדרשין כללי ופרטי, דהא
קיימא לן דקרקע אינה נגולה.
שומר

קחשיב. דכל טבילות דבית הלל — קודם תשמיש ניהו, והכי אמר לקמן. בתמניא ופלגא סגי — לבד השלשה שבועות דטוהרה, דהא כלין ימי טבילה בסוף שמונים, והוא באמצע
שבוע תשישי של עשרה שבועים. שבוע — תשיעי טמא הוא. טבילת זבה — דכל שבוע טמא איכא לספוקי בזיבה, לבד משבוע רביעי שאי אתה יכול לספוקי בכך, כדפרישית לעיל,
שאין זבה אלא לאחר נדוה, וזו לא ראתה כלום עד הרביעי. וכל שבוע טהור איכא לספוקי בימי ספירת זיבתה, ובעיא למטביל ביום שביעי של כל שבוע טהור. רבי עקיבא — דפרק
אחרון (נדה טזא), סוף שבוע ראשון — ביום השביעי ליטבילה ביום, דילמא בין השמשות יום הוא. ויום ראשון שבאתה לפנינו טהור, ואיכא שבעה ספורים לפנינו. חדא טבילה בשבוע
לא קמיירי — והוא הדין דהוה לן לאותובי לבית הלל דליחשוב עד טבילה יתירתא לטבילות הלילות של ספק לידה, והאיל ובין השמשות באתה, אלא האי שנינוא גופיה אית בה
החדא בשבוע לא קמיירי, הילכך לא פריך. משננה המפלת — שליא. ליום ארבעים — לטבילתה. אינה חוששת לילה — דכל נגמר יצירתו עד שיכלה כל ארבעים יום. ולגדה —
דילמא ליכא ולד. ובגמרא מפרש למה הזכר זכר, תשב לזכר — שבעת ימי טומאה, ואפילו בלידה יבשתא. אבל שבועים דנקבה ליכא לספוקי, כדקתני טעמא: שיעצרת נקבה לשמונים
ואחד. גמרא הא קתני נקבה — דהוה לה שבועים, ויש בכלל מאתים מנה. אי לימי טוהר — להחמיר שלא יהא לא אלא ימי טוהר דזכר.

שומר גופיה בא עליה – ואפילו היה סריס או אשה, אפשר שהניח אחרים לבא. וכן
תימא למסתמא כרבנן – ואף על גב דרישא נמי סתמא קתני – לא חשיב סתמא,
כיון דפליג עליה רבי ישמעאל, והוי אדרבה סתם ואחר כך מחלוקת, כדאמרין ב"החולץ"
(יבמות מבב).

שני אצילו על שני ארכובותיו – פירש

הקונטרס: איישיש"ש, ורבינו חם פירש:

ד"אציל" היינו קוד"א, דאמר בפרק "האומר"

משקלי (ערכין יטב), משקל ידי עלי, משקל רגלי

עלי כר ומכניס ידו עד האציל, ורגלו עד

הארכובה. וקוד"א ביד הוא, כנגד הארכובה:

ברגל. ועוד: דחתם משמע ד"אציל" הוא מרפק,

ואחלוות (פרק א משנה ח) משמע שגמה לפי

סדרי אברי האדם, דמרפק היינו קוד"א. ועוד אמר

בפרק שני דחובים (יחב), "לא חגרו ביעז" –

שאין חוגרין אלא כנגד אצילי ידיהם, היינו כנגד

הקוד"א, שדרך העולם לחגור, ובבית השחי,

אדרבה שם הוא מקום ידעה.

ושיין לעמוד הבא) **שתום** העין – "שתום"

הוא לשון גילוי ופתיחה, כדמתרגום:

"דשפיר חור", וכן בלשון משנה במסכת עבודה זרה,

(סט"א) הוי לשון פתיחה: כדי שישתום וישתום

ירגוב. והבא דייק שנסתמה עינו, מדכתיב "שתום"

העין לשון יחיד. והא דכתיב (במדבר כד) "וגלוי"

עניים" – היינו לפי מה שהיה בתחלה.

כ"ה

הא קתני נדה! – שאם תראה יום שלושים וארבעה,
ותחזור ותראה יום ארבעים ואחד – תהא מקלקלת
עד ארבעים ושמונה. וכן לענין נקבה, שאם תראה יום
שבעים וארבעה, ותחזור ותראה יום שמונים ואחד –
תהא מקלקלת עד שמונים ושמונה. "רבי ישמעאל
אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה" כו'.
תניא, רבי ישמעאל אומר: מיאמ וימיה בזכר, ומיאמ
ומיה בנקבה, מה פשיטא ומיה בזכר – יצירתו
פיצא בו, אף פשיטא ומיה בנקבה – יצירתה פיצא
בה. אמרו לו: אין למדין יצירה מפומא. אמרו לו
לרבי ישמעאל: מעשה בקלאופטרא מלכת אלכסנדרוס
שנתחייבו שפחותיה הריגה למלוכות, ובדקן ומצאן זה
זה לארבעים ואחד! אמר להן: אני מביא לכם ראיה מן
התורה, ואתם מביאין לי ראיה מן השוטים? מאי ראיה
מן התורה? אילימא מיאמ ומיה בזכר ומיאמ ומיה
בנקבה כו' – הא קאמרי ליה: אין דנין יצירה מפומא!

אמר קרא "תלד" – הוסיף לה הכתוב לידה אחרת בנקבה. ומאי "ראיה מן השוטים"? אימר: נקבה
קדים ואיבעור ארבעין יומין קמי זכר. ורנן – סמא דנפצא אשקינוהו. ורבי ישמעאל – אימא גופא
דלא מקבל סמא. אמר להם רבי ישמעאל: מעשה בקלפטרמא מלכת יוניה שנתחייבו שפחותיה
הריגה למלוכות, ובדקן ומצאן זכר לארבעים ואחד, ונקבה לשמונים ואחד! אמרו לו: אין מביאין
ראיה מן השוטים? מאי מעמיא? הך דנקבה אייתרה ארבעין יומין, והדר איעבר. ורבי ישמעאל
– לשומר מסרינהו, ורנן – אין אפוטרופוס לעריות, אימא שומר גופיה בא עליה. ודילמא אי
קרעוהו לתך דנקבה בארבעין וחד תוה משתכחא בזכר? – אמר אביי: בסמיניהון שוין. ויחכמים
אומרים אחד ברית זכר ואחד ברית נקבה וכו'. חכמים היינו תנא קמא! וכי תימא: למסתמא
רישא פרנן, ויחיד ורבים חלקה פרבים, פשיטא! – מהו דתימא: מסתברא מעמא דרבי ישמעאל,
דקמסייע ליה קראי, קא משמע לן. דרש רבי שמלאי: למה הולך דומה במקו אמו – לפנקס
שמוקפל ומונה. ודין על שתי צדעיו, שתי אציליו על שתי ארכובותיו, ושני עקביו על שתי עגבותיו,
וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו
שותה, ואינו מוציא רעי שפא ירוג את אמו. וכיון שיצא לאור העולם – נפתח הסתום ונסתם
הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף
העולם ועד סופו, שנאמר: "בהלו גרו עלי ראשי לאורו אלק חשך". ואל תתמה, שהרי אדם נשן
באן ורואה חלום באפסמא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר: "מי
יתנני כרחמי קדם כימי אלוה ישמרגי", ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים – היו אומר:
אלו ירחי לידה. ומלמדן אותו כל התורה כולה, שנאמר: "וירגו ויאמרו לי יתקן דברי לך שמו
מצות וחי", ואומר: "בסוד אלוה עלי אהל". מאי "ואומר"? וכי תימא נביא הוא דקאמר – תא
שמע: "בסוד אלוה עלי אהל". וכיון שבא לאור העולם – בא מלאך וסמרו על פיו, ומשכחו כל
התורה כולה, שנאמר: "לפתח חמאת רבי". ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, שנאמר: "כי
לי תכרע כל פרך תשבע כל לשון", "כי לי תכרע כל פרך" – זה יום המיתה, שנאמר: "לפניו יכרעו
כל וירדי עפר", "תשבע כל לשון" – זה יום הלידה, שנאמר: "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא
לשונו נפשו ולא נשבע למרמה", ומה היא השבועה שמשביעין אותו – תהי צדיק ואל תהי רשע,
ואפילו כל העולם כולו אומרים לך: צדיק אתה – הנה בענייך פרשע. והיו יורע שהקדוש ברוך
הוא טהור ומשרתיו טהורים, ונשקפה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה – מוטב,
ואם לאו – הריני נותלה ממך. תנא דבי רבי ישמעאל: מישל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ,
ואמר לו: אם אתה משמרה בטהרה – מוטב, ואם לאו – הריני שורפה לפניך. אמר רבי אלעזר:

באי

"כירדח קדם" – ולא נשבע למרמה – שקיים שבועתו לשמור את התורה. דאי בשבועה בעלמא – אטו משום דלא נשבע למרמה, חשיב ליה בעולין ברה ד?

את הסם הנזכר ואינו מצליח לקלקל לחן את העיבור, יתכן שגם
לאותה שפחה, אם הנקבה, לא קלקל הסם את העיבור שהיה לה
מלפני כן.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת במחלוקתם של רבי
ישמעאל וחכמים: **אמר להם רבי ישמעאל לחכמים, מעשה**
בקלפטרין מלכת יונית שנתחייבו שתיים משפחותיה הריגה
למלכות, ובדקן – אצלן את זמן היצירה של הולד על ידי
שייחודם לביאה בזמן מסוים ונתעברו, ולאחר זמן קרעו והוציאו
את הולדות, ומצאן – ומצאו אצל אחת, וקר שנגמרה צורתו
לרבעים ואחד יום מתחילת העיבור, ואצל השניה, נקבה שנגמרה
צורתה לשמונים ואחד יום. וזו איפוא הוכחה לשיטת רבי ישמעאל.
אמרו לו חכמים, אין מביאין ראיה מן השומים, כלומר, שאלה
שבדקו היו שוטים לחשוב שאפשר להוכיח מזה.
שואלת הגמרא: **מאי מעמא – מהי סברתם של חכמים שאין**
להוכיח משם. עונה הגמרא: שיתכן דהך שפחה דנקבה – שהפילה
הנקבה, **איתתה –[התעכבה] ארבעין יומין** לאחר שייחודה לביאה
והדר איעבר – ואחר כך נבעלה שנית והתעברה, כך שכעבור
שמונים יום מאז שייחודה לביאה, כשהוציאו ממנה את הנקבה,
עברו למעשה רק ארבעים יום מתחילת העיבור. הגמרא מביאה
את תשובתו של רבי ישמעאל: **ורבי ישמעאל, תשובתו היתה**
באותו מעשה, לשומר ששמר שלא יבואו עליהן יותר מפרקיהו
– מסרו את השפחות, מאז היום שייחודם לביאה, וממילא ברור
שזו התחיל עיבור. הגמרא מביאה את תשובתם של חכמים:
ורבנן, תשובתם היתה, שאין אדם יכול להיות אפוסרופוס לעריות,
כלומר, שאי אפשר לסמוך ולומר שלא נבעלה אותה שפחה
לאחר מכן, כיון שאימא – יתכן שהשומר גופיה –[עצמו] בא עליה
לאחר ארבעים יום מאז שייחודה לביאה, ואז התעברה.
הגמרא מקשה על ההוכחה מאותו מעשה: **ודלמא –[שמא] אי**
קרעיהו להך שפחה דנקבה – שאלה נמצאה הנקבה, **כיום ארבעין**
והדר, הוה משתבחה – היתה נמצאת כשצורתה גמורה פאורו וקר
שאצל השניה. מיישבת הגמרא: **אמר אבי, מדובר שנמצאו**
שניהם כשהוציאום בסימניהן שוין – כשאבריהם גדולים באותה
מדה, ומוכח שדווקא אז נגמרה צורתם.
שנינו במשנה: **וחכמים אומרים אחד ברית וקר ואחד ברית נקבה**
ובו זה זה ארבעים ואחד. הגמרא מבררת מדוע הוצרכו לכפול
את דברי חכמים על דברי תנא קמא. מקשה הגמרא: **הכמים היינו**
תנא קמא, שהרי סוברים כמאור שלאחר ארבעים יום מהביאה
כבר צריך לחשוש לנקבה, ואם כן לאיזה צורך הביא רבי את
דבריהם במשנה. מנסה הגמרא ליישב: **ובי תימא שהובאו**
למסתמא, בכדי להשמיענו שתנא קמא שברישא סובר ברבנן –
כרוב החכמים, וממילא לפי הכלל שיהיו ורבים החולקים זה על
זה התלכה ברבים, ההלכה כמאור. דוחה הגמרא: **פשיטא –** זה הרי
פשוט, כיון שדעתו נכתבה שלא בשם תנא מסוים וגם לא מצאנו
תנא מסוים שסובר כך. מיישבת הגמרא: **לולי כן, מהו דתימא –**
שנא הית אומר שמסתמא מעמא דרבי ישמעאל הואיל דקמסיע
ליה קראי – שהכתוב מסייע לדבריו, והלכה כמאור, **קא משמע לן**
רבי בהביאו את דברי חכמים, שהלכה כתנא קמא.
הגמרא מלמדת מהו מצב העובר טרם לידתו: **דרש רבי שמלאי,**
למה תולד דומה כשהוא במעי אמו, לפנקס –[לוח] שמקופל ומונה,
שגם העובר מונח ברחם כשהוא מקופל, דיו מונחות על שתי
צדדיו – רקותיו [צדי המצח], **ושתי אציליו –** המקום שתחת
ורעותיו [בית השחי], מונחים על שתי אצילותיו – ברכיו, **ושתי**
עקביו על שתי עקבותיו – הבשר שעליו האדם יושב, **וראשו מונח**
לו בין שתי ברכיו. ופיו סתום וטבור פתוח, ודרך הפתח שבטבורו
אוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה. ואף שאוכל
ושותה, אינו מוציא דעי שמא יתרוג את אמו, משום שאי אפשר
לרעי לצאת מן הרחם ויתאסף שם ותמות. ובין שיעצא לאור
העולם בלידתו, מיד נפתח הפתוח ונקתם הפתוח – נפתח פיו שהיה
סתום ונסתם הטבור שהיה פתוח, **שאלמלא כן, אינו יכול להיות**

הא קהני שנטמאת כנה כך שאין לה כלל ימי טהרה. מתרצת
הגמרא: הוזכר שנוהגת כולדת זכר כדי להשמיענו **שאם תראה**
ביום שלשים וארבעה להפלה ותחזור ותראה ביום ארבעים ואחד,
תהא מקולקלת – לא תוכל לטבול ולהטהר עד יום ארבעים
ושמונה. שבראייתה ביום ל"ד טמאה כנדה מחשש שמא לא ילדה
ולד, אך כיון שחוששים שהפילה זכר ויש לה ימי טוהר עד יום
ארבעים וראייה זו טהרה, מחמירים לענין הטהרה שבראייתה
ביום מ"א נחשבת נדה, וממילא טובלת רק ביום מ"ח. מוסיפה
הגמרא: **וכן מצינו לענין מה שחוששים שהפילה נקבה, שמחמת**
כן אם תראה ביום שלשים וארבעה ותחזור ותראה ביום שמונים
ואחד, תהא מקולקלת עד יום שמונים ושמונה. שבראייתה ביום
ע"ד טמאה מספק כנדה כיון שאם לא הפילה נקבה אינה בימי
טהרה, אך מתוך שחוששים שהפילה נקבה ויש לה ימי טוהר עד
יום שמונים, מחמירים לענין טהרתה שבראייתה שביום פ"א
נחשבת נדה, וממילא טובלת רק ביום פ"ח.
שנינו במשנה: **רבי ישמעאל אומר, הפילה ביום ארבעים ואחד תשב**
לוקר ולנה בו ולא לנקבה, הפילה ביום שמונים ואחד תשב לזכר
ולנקבה ולנדה, שהזכר נגמר לארבעים ואחד והנקבה לשמונים
ואחד. וחכמים אמרים, אחד בריית הזכר ואחד בריית הנקבה, זה
זה ארבעים ואחד. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמם
של רבי ישמעאל וחכמים: **תנאי, רבי ישמעאל אומר, הכתוב מימא**
רק לילדת ימי טומאה, ויטהר – וקבע לה ימי טהרה, **כלידת**
וקר, ובי מימא ויטהר כלידת נקבה, ואם כן, מה –[כמו] שבשמימא
ויטהר בקר, בסך הכל ארבעים יום, זמן יצירתו שיחשב ולד גמור
כיוצא בו – שזה לאותו זמן, שגם הוא ארבעים יום, **אף בשמימא**
ויטהר בנקבה, בסך הכל שמונים יום, זמן יצירתה כיוצא בה,
שמונים יום, ולכן רק המפלת מיום שמונים ואחד ואילך חוששת
לנקבה גמורה. אמרו לו חכמים, אין למדין את זמן היצירה מזמן
השמימא והטהרה, אלא בשני המינים זמן היצירה הוא ארבעים
יום.
מוסיפה הברייתא: **אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל, מעשה**
בקליאופטרא מלכת אלכסנדריס שנתחייבו שתיים משפחותיה
הריגה למלכות, ומתוך שלא היה איכפת מחייה, בדיקן – בדקו
אצלן את זמן היצירה של הולד על ידי שייחודם לביאה בזמן
מסוים ונתעברו, ולאחר ארבעים ואחד יום קרעו והוציאו את
ולדותיהן, **ומצאן –** ומצאו שזה – העובר הזכר שאצל אחת, וזה –
העובר הנקבה שאצל השניה, נגמרה צורתם **ליום ארבעים ואחד**
לביאה. וזו הוכחה לשיטת חכמים. **אמר להן, אני מביא לכם ראיה**
מן התורה, ואתם מביאין לי ראיה מן השומים, כלומר, שאלה
שבדקו היו שוטים לחשוב שאפשר להוכיח מזה.
הגמרא מבררת את דברי רבי ישמעאל וחכמים בברייתא. שואלת
הגמרא: **מאי –[מדי] הראיה מן התורה שאמר רבי ישמעאל.**
אלימא שמימא ויטהר בקר וימא ויטהר בנקבה בו כמבואר
לעיל, **הא קאמרי ליה חכמים שאין ציין יצירה מוטמא.** עונה
הגמרא: כוונתו דאמר קרא לנבי יולדת נקבה (ויקרא יב ח) ואם
נקבה תלד ותיבה זו מותרת, אלא ללמדנו שהוסף לה תכונת
לידה אחת – זמן יצירה נוסף על זה של הזכר, בנקבה, כך שזמן
יצירתה בסך הכל שמונים יום.
שואלת הגמרא: **ומאי –** ומה היתה כוונתו באמרו **ראיה מן**
השומים. עונה הגמרא: כוונתו לומר שאין ראיה משם, משום
דאמר, נקבה קדים ואיעבור ארבעין יומין קמי וקר – שיתכן שקדם
עיבורה של הנקבה ארבעים יום לעיבורו של הזכר, כך שכאשר
הוציאו אותה כעבור ארבעים יום מהיחוד כבר עברו שמונים יום
מתחילת עיבורה. הגמרא מביאה את תשובתם של חכמים: **ורבנן,**
תשובתם היתה, שלפני שיחדו את השפחות לביאה סמא דנפצא
אשקינהו – השקום בסם שמקלקל את העיבור שבאותה שעה,
וממילא ברור שמאותה ביאה התעברו. הגמרא מביאה את
תשובתו של רבי ישמעאל: **ורבי ישמעאל, תשובתו היתה, שכיון**
דאימא גופא דלא מקבל סמא – שיש נשים שהגוף שלהן לא מקבל

בר פפא, מאי דכתיב (איוב ט') 'עֲשֵׂה נִדְלוֹת עַד אֵין חֶקֶר וְנִפְלְאוֹת
עד אין מספר, בא וראה שלא כמדת ו-כדרך הנהגתו הקדוש ברוך
הוא, מדת ו-דרך הנהגתו בשר דם וכינוי לאדם, מדת בשר דם
היא שנותן חפץ כל שהוא בחמת ציורה ופיה למעלה – בתוך כלי
שפתחו למעלה וקושר את הפתח, ואף שהפתח למעלה וקשור,
עדיין ספק אם החפץ משתמר שם ספק שמא אין משתמר, ואילו
הקדוש ברוך הוא צר ו-יוצר את העופר במעי אשה אשר היא
פתוחה ואינה קשורה ופיה ו-פתחה למטה ובכל זאת העובר
משתמר שם כל זמן ההריון.
דבר אחר – הנהגה נוספת של הקדוש ברוך הוא בענין העובר
שאינה כדרך של בשר דם, שהרי אדם הנותן את חפציו לתוך כף
מאונים, המציאות היא שכל זמן שמכביר החפץ על הכף, הוא יורד
למטה, ואילו במה שהקדוש ברוך הוא עושה, כל זמן שמכביר הולך
עולה למעלה – ככל שהולך גדל הוא עולה יותר למעלה כמו
שהתבאר לעיל, שבשלש החודשים הראשונים הוא במדור
התחתון, באמצעים עולה למדור האמצעי, ובאחרונים עולה
למדור העליון.
עוד מנפלאות הבורא בענין ההריון: דרש רבי יוסי הגלילי, מאי
דכתיב (תהלים קלט יד) 'אוֹדֶךָ (ה') עַל כִּי נִוְרָאוֹת נִפְלִיאוֹת
מַעֲשֶׂיךָ וְנִפְשֵׁי יַדְעֵת מַאֲד', בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא
מדת בשר דם, מדת בשר דם היא שאם אדם נותן ו-זורע כמה
מיני זרעונים בערוגה – חלקת שדה, כל (אחת ואחת) [אחד ואחד]
עולה כמינו – כל זרע זורע מגדל את מינו, ואילו הקדוש ברוך הוא
צר העופר במעי אשה וכולם עולים למין אחד – אף שיש גם את זרע
האב וגם את זרע האם, מכל מקום משניהם נוצר עובר אחד. דבר
אחר, שאם צבע נותן כמה מיני סמנים של צבע לזרע, כגון כמה
מיני סמנים שצריך בשביל צבע שחור, כולן עולים לצבע אחד,
שהכל מתערבב ונהיה שחור, ואינו יכול באותה הזירה ליתן גם
צבעים אחרים לפי שהכל מתערבב ועולה לצבע אחד, ואילו
הקדוש ברוך הוא צר העופר במעי אשה כל (אחת ואחת) [אחד
ואחד] עולה למינו, וכגון הלבן שבעין מהאיש והשחור שבעין
מהאשה ושניהם נראים בולד ונשארים כל אחד בצבעו בלא
תערובת.
הגמרא מביאה דרשה בענין אחר: דרש רב יוסף, מאי דכתיב
(ישעיה יב א) 'אוֹדֶךָ ה' כִּי אֲנַתְּ כִּי יָשׁוּב אִפְסָה וְתִתְחַנְּנִי, דהיינו שיש
להודות לה' על כעסו. כמה חתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו
לסחר, ויצאו להפליג ביס, וישב לו קין לאחד מהן ולא יכל
להפליג, התחיל סחרם ומגרף על שהוצרך להישאר, לאיים –
לאחר זמן, שמע שפסקה ספינתו של חברו בים והתחיל מודה
ומשבח שניצל ממייתה, לכך – על כזה אופן נאמר 'שוב אפס
ותתחנני', דהיינו שכשיתיים הכעס תהא נחמה, ולכך יש להודות
לה' על כעסו, שהרי בזכות שכעס עליו והענישו שיכנס לו קוץ,
ניצל. הגמרא מביאה עוד דרשה כעין זה: והיינו דאמר רבי אלעזר,
מאי דכתיב (תהלים עב יח-יט) 'עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת (גְדוֹלוֹת) לְבָדֶי וּבְרֹדֶי
שם בבודי לעולם, שהלשון 'לבדו' מלמד שיש פעמים שאפילו בעל
הנס ו-מי שבעבורו נעשה הנס אינו מכיר בנסו – אינו יודע שעשה
לו נס ולכך אינו מודה, ורק ה' לבדו יודע.
הגמרא חוזרת לנפלאות הבורא ביצירת הולד: דרש רבי חנינא בר
פפא, מאי דכתיב (תהלים קלט ג) 'אֶרְוֶה וְרָבִיעִי וְיִתֵּן וְכָל דְרָבִי
הסבכת', 'ארח' ורביע' הונוה לתשמיש, ורביע' הפירוש לברור
בנפה. ומבואר שהקדוש ברוך הוא בורר את הזרע וזה מלמד שלא
נוצר אדם מן כל המפה של הזרע אלא מן החלק הקדוש בשרה,
שהוא משובב יותר. תנא דבי רבי ישימאל, משל לאדם שזורה
ו-זורק כלפי מעלה חטים או שעורים בבית הגזנות – מקום
אסיפת התבואה, שעל ידי זריקתו האוכל והפסולת נפרדים,
הפסולת שהיא קלה עפה למרחוק על ידי הרוח והאוכל נופל
לארץ, והוא נוטל את האוכל ומניח את הפסולת, כך גם הקדוש
ברוך הוא בורר מן הטיפה את החלק המשובח שלה ומוזה האדם
נוצר.

מאי קרא, 'ממע' אפי אתה גזי' (תהלים עא ו), שדוד מודה לה'
שכבר מבטן אמי השבעתי. מבררת הגמרא: מאי משמע דהאי גזי'
לישנא דאשתבוגי הוא – מנין שהלשון 'גזי' הוא לשון שבעה.
מבאר הגמרא: דכתיב (ירמיה ז כט) 'גִּזִּי נִדְרָךְ וְהַשְׁלִיכִי, וכיון
שהלשון 'גזי' נאמרה לענין נזירות שזה נדר שדומה לשבעה,
מוכח שגזי' הוא לשון שבעה.
דבר נוסף שרבי אלעזר אמר בענין זה: ואמר רבי אלעזר, למה ולך
דומה כשהוא במעי אמו, לאינו המונח בספל של מים, שהוא צף,
ואם אדם נותן אצבעו עליו הוא שוקע לקאן ולקאן, וכך גם הולד
במעי אמו.
עוד בענין הולד: תנו רבנן, בשלשה חודשים הראשונים של ההריון,
הולך דר במדור התחתון – בחלק הנמוך ביותר שברחם. בשלש
החודשים האמצעיים, הולך עולה מעט למעלה ודר במדור
האמצעי שברחם. ובאחרונים, הולך עולה עוד ודר במדור העליון
שברחם. ובין והיפוך הוזה, הוא עיקר ויצא כדי שהראש יהיה
למטה, וזהו – ההיפוך הזה, הוא עיקר חבלי הלידה של האשה.
והיינו (דחנן) [דחנאן], חבלי – צער הלידה של נקבה מרובין משל
זכר, לפי שהזכר אינו מתהפך אלא פעם אחת כדי שהראש יהיה
למטה כמו ששינוי בברייתא שכל עובר מתהפך ויוצא, והנקבה
מתהפכת גם בפניה כפי שיבואר להלן. ואמר רבי אלעזר, מאי קרא
– מהו הפסוק שבתחילת העיבור הולד במדור התחתון, אשר
עשיתי בסתר רגמתי בתחתית ארץ' (תהלים קלט טו), שדוד אמר
שלא נעלם מה' אף מה שניצח במעי אמו ומה שגרם בתחילת
העיבור במדור התחתון שברחם. ויש לדייק, שדברתי לא נאמר,
אלא 'רגמתי', שהכוונה רק לתחילת היצירה שאז שהה במדור
התחתון.
מבררת הגמרא: מאי שנא – מדוע יש שינוי שחבלי הלידה של
נקבה מרובין שחבלי הלידה של זכר. מבאר הגמרא: משום שזה
בא לעולם בדרך תשמישו (פניה למעלה) וזה בא בדרך תשמישו
(פניו למעלה), אמנם במעי אמן שניהם פניהם למטה, ולכך זו
הופכת פניה – הנקבה צריכה להתהפך בשעת הלידה כדי שפניה
יהיו למעלה כשיוצאת, וזה (והזכר) אין הופך פניו, והיפוך הנקבה
גורם שחבלי לידתה מרובים.
תנו רבנן, בשלשה חודשים הראשונים של העיבור התשמיש קשה
לאשה וגם קשה לזר, לפי שנמצא במדור התחתון ונדרק על ידי
התשמיש, בשלש החודשים האמצעיים התשמיש קשה לאשה
ויפה לזר, ובאחרונים, יפה לאשה ויפה לזר, והטעם שיפה לזר
הוא שמתוך כך נמצא הולד מרובין ונקי ומוזר – חזק ובריא.
תנא, תשמיש מפותל ליום תשעים – ביום התשעים מתחילת
העיבור, נחשב כאילו הוא שופך דמים, לפי שזה סכנה לולד.
שואלת הגמרא: מנא ידע – מנין ידע אדם מתי זה בדיוק יום
התשעים, הרי אינו יודע בדיוק באיזה יום התעברה. אלא אמר
אביי, משמש כדרכו והולך ושומר פתאים ה' (תהלים קטו ו), ואין
לחשוש לסכנה.
תנו רבנן, שלשה שותפין יש בחדן ו-ביצירת האדם, הקדוש ברוך
הוא ואביו ואמו, אביו מוריע הולד ו-שכבת הזרע ששמן נעשים
עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולזבן שבעין, אמו מוריעת
אדם ו-זרע שלה ששמן נעשים עור ובשר [דם] ושערות ונחור
שבעין. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית
העין ושמיצת האוזן ורבור פה והלוד רגלים [זרע] ובינה והשכל.
ובין שהענין ומונו של האדם להפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא
נוטל ממנו את חלקו דהיינו הרוח והנשמה והשכל והחב
שבאברהם, וחלק אביו ואמו שהוא הגוף מניח לפניהם.
אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, פוין מלחא ושרי בשרא לכלבא'
– השלך את המלח וזרוק את הבשר לכלבים. כלומר כשם
שהמלח מקיים את הבשר, וכשניטל, הבשר מסריח ואינו ראוי
אלא לכלבים, כך הנשמה היא המקיימת את הגוף, וכשניטלת מיד
הגוף מסריח.
הגמרא מלמדת על נסים שמתרחשים בזמן ההריון: דרש רב חנינא

נדה. פרק שלישי - המפלת חתיכה דף לא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) ר"ט

מאי קרא — דמשביעין אותו ביום הלידה? נודך — לשון נזירות, דהיינו נדר דמיני לשבועה. למה — ולד דומה. חבלי = צערה. רקמתי — היינו יצירה ראשונה, וכתוב "בתחתיות" — דהיינו, מדור תחתון. דרך תשמישן — האיש פניו למטה, ונקבה — פניה למעלה, הילכך נקבה צריכה להתהפך. דהא כשהיא במעי אמה פניה למטה, כדאמרין לעיל ו'ראשו לו בין רכיו' א, אבל זכר — אין צריך להתהפך. קשה לאשה וקשה לולד — מפני שדר במדור התחתון. קשה לאשה — לא ידענא למאי. ודע — מלבן את הולד מגיעילי. מזורו — חזק ובריא. ליום תשעים — שלשים ימים היו חיות. מנא ידע — הא לא ידע אימת מעברה? קלמטר = יזי. מראה העין — שאף על פי שנבראת העין מן האב והאם, אינו רואה. תרע שדרי הנמ יד שו עינים ויש לו שפתיים ויש לו אזנים — ואינו רואה ולא שומע ולא מדבר. פוין מילאח — השלך המלח מן הבשר, ושבו אינו ראו אלא לכלבים. כך הנשמה היא מלח לגוף לקיימו, כיון שהלכה, או מסריח הגוף. עולה למעלה — בדתני לעיל: אחורנים, דר במדור העליון. כולין עולין למין אחד — זרע האב והאם נעשין בריה אחת. צבע — כמה סממנין צריך לצבע שחור: קליפת עץ, וטחינת ירידע של נפחים, וכמה דברים, וכולן נעשין שחור. ואינו יכול לצבוע ביורה אחת משנים ושלשה גזונים, בשנים ושלשה מקומות. כל אחד ואחד עולה למינו — לזבן מן האיש ושחור מן האשה. כי אגפת בי — מפני שכעת על, אני מודה לך, שלטובתי היה. יב שו קוין בתנולו — לאחד מהם, ולא יכול לצאת. אכרו — הוא לבדו ירידע שהוא נס, אבל בעל תנס — בניו מכירו. אחי — תשמיש, כמו "דרך גבר בעלמה" (משלי ל). ורבעי — תשמיש, לשון "לרבעה". זרית — בירדת בנפה, שקורין ו'ין, כמו (ישעיהו ל) "ברחת ובמורה". הברור — קלייר בלעז. ותורני — חסר א/ לשון "מורה". ותאורי — לשון חגירת כח במותנים. וזריתני — מן הברור, ואחר כך זריתני. רביעיותיהם = ענת תשמישן. הוא — קודשא בריך הוא סייעה, שנטה חמורו של יעקב לאהל לאה, ואותו הלילה של האחרות היה. ולא פירשו — את הדבר מנלן. וזכרים בנקבות — בני לאה. נקבות בזכרים — זאת דינה בתר, משום הך דרשה: איש מוריע תחלה — יולדת נקבה. שמשחין

כי קולך ערב — אבל היא אינה מקלטתו בקול ערב, אלא ב"צח ואודם".

הדרן עלך המפלת

בנות כותים, ודן וישבות על כל דם דם — ואם תאמר: ותיפוק ליה שחן נדות מעריתתן? ויש לומר: דהיינו דוקא בקטנותן — ולא דרשי "ואשה", כדאמר בגמרא. אבל גדולות, דמפרשי להו וטבלי — לא מטמו אלא משום דיושבות על כל דם דם.

תחתון כעליון — מפרש בגמרא: תחתון של בועל נדה כעליון של זב, ולא מטמו אלא אוכלין ומשקין. ורעליונו של זב" מפרש רבינו שמואל בן מאיר: שהכריע חוב בכף מאזנים את האוכלין ומשקין שבכף שניה. ולא נודיא, דבפרק "רבי עקיבא" (שבת פגא) קרי ליה "היסט" מה שהכריע חוב בכף מאזנים, והיסט נפקא מ'ראש ידע בהם חוב', ועליונו של זב נפקא לן בשמעתין מקרא אחרינא: ונראה ד"עליונו של זב" — היינו בגד שמקצתו על חוב ומקצתו נגדר על הארץ. ולאו היינו היסט אלא כשמטו כולו, כדאמר: איזהו מנעו שהוא ככולו? הוא אומר, זה היסט. רבי

אמר אביי: משמיש והולך, ו"שמר פתאים ה'". תנו רבנן: שלשה שותפין יש בַּאֲדָם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאִבּוֹ וְאִמּוֹ. אֲבִיו - מוֹרֵעַ הַלּוּבָן, שֶׁמֶמְנוּ עֲצָמוֹת וְגִידִים וְצַרְפִּיּוֹ וּמוֹחַ שְׂבִירָאֻשׁ וְלִזְבָּן שֶׁבְעִין. אִמּוֹ - מוֹרֵעַת אוֹדָם, שֶׁמֶמְנוּ עוֹר וּבָשָׂר וּשְׁעוֹרוֹת וְשַׁחֲוֹר שֶׁבְעִין. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְנִשְׁמָה וְקִלְמָתָהּ פָּנִים וְרֵאשִׁית הָעֵין וְשִׁמְיַת הָאָזֶן וְדַבּוּר פֶּה וְהַלּוּד רִגְלִים וּבִינָה וְהַשְׂפָּל. וְכִין שֶׁהֵגִיעַ זְמַנוּ לְהַפְטֵר מִן הָעוֹלָם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֶלֶק, וְחֶלֶק אֲבִיו וְאִמּוֹ מִנִּיחַ לַפְנֵיהֶם. אָמַר רַב פַּאָּ: הֵינִי דְאִמְרִי אֵינִשִּׁי "פּוּין מִלְחָה, וְשָׂדֵי בִשְׂרָא לְכָלכָּא". דְּרַשׁ רַב חִינָנָא בַּר פַּאָּ: מַאי דְכָתִיב "עֲשֵׂה גְדֻלוֹת עַד אֵין חֶקֶר וּנְפִלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר" - בָּא וִירָאָה שְׂלָא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִדַּת בִּשְׂרָא וְדָם. מִדַּת בִּשְׂרָא וְדָם - נוֹתֵן חֶפֶץ בְּחִמּוֹת צְרוּרָה וּפִיָּה לְמַעְלָה. סָפֵק מִשְׁתַּמֵּר, סָפֵק אֵין מִשְׁתַּמֵּר. וְאִילוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - צָר הָעוֹבֵר בְּמַעֵי אִשָּׁה פְתוּחָה, וּפִיָּה לְמַטָּה, וּמִשְׁתַּמֵּר. דְּבָר אַחֵר: אָדָם נוֹתֵן חֶפְצָיו לְכַף מֵאֻזְנִים - כֵּל זְמַן שֶׁמֶכַּבִּיד, יוֹרֵד לְמַטָּה. וְאִילוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - כֵּל זְמַן שֶׁמֶכַּבִּיד הוֹלֵךְ, עוֹלָה לְמַעְלָה. דְּרַשׁ רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי: מַאי דְכָתִיב "אוֹדֶךָ (ה') עַל כִּי נִרְאִיתָ נְפִלְתִּי נְפִלְתִּי נְפִלְתִּי וְנָפְשִׁי יָדַעַת מָאֵד"? - בָּא וִירָאָה, שְׂלָא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדַּת בִּשְׂרָא וְדָם. אָדָם נוֹתֵן וְעוֹנִים בְּעֻרְוָה, כֵּל אַחַת וְאַחַת עוֹלָה בְּמִינוֹ. וְאִילוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - צָר הָעוֹבֵר בְּמַעֵי אִשָּׁה, וְכֹלָם עוֹלִין לְמִין אֶחָד. דְּבָר אַחֵר: צָבַע נוֹתֵן סַמָּיִן לְיוֹרֵה - פּוֹלֵן עוֹלִין לְצָבַע אַחֵד. וְאִילוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, צָר הָעוֹבֵר בְּמַעֵי אִשָּׁה - כֵּל אַחַת וְאַחַת עוֹלָה לְמִינוֹ. דְּרַשׁ רַב יוֹסִף: מַאי דְכָתִיב "אוֹדֶךָ ה' כִּי אֲנִפֶּה כִּי יֵשֵׁב אֶפֶד וְתִתְּנִימִנִי", בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? - בְּשֵׁנֵי כְּנֵי אָדָם שֶׁיֵּצֵאוּ לְסִחּוּרָה. יֵשֵׁב לוֹ קוֹץ לְאַחַד מֵהֶן, הַתְּחִיל מִחֶרֶף וּמִגְדָּף. לִימִים שֶׁמַּע שֶׁמֶבְעָה סָפִיתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ בֵּינֵם, הַתְּחִיל מוֹדָה וּמִשְׁבַּח. לְכָךְ נֶאֱמַר "יֵשֵׁב אֶפֶד וְתִתְּנִימִנִי". וְהֵינִי דְאִמְרִי רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דְכָתִיב "עֲשֵׂה נְפִלְאוֹת (גְּדֻלוֹת) לְבָדּוֹ, וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם"? אֶפֶילוּ בַּעַל הַנֶּס אֵינוֹ מְכִיר בְּנֶסּוֹ. דְּרַשׁ רַבִּי חִינָנָא בַּר פַּאָּ: מַאי דְכָתִיב "אַחֲרָיו וְרַבְעִי זֵרִית וְכָל דְּרָכֵי הַסֶּכֶּתְהָ"? מִלְּמַד שְׂלָא נּוֹצֵר אָדָם מִן כֵּל הַטָּהָר, אֶלָּא מִן הַבְּרוּר שֶׁבָּהּ. תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: מִשָּׁל לְאָדָם שְׁזוּרָה בְּבֵית הַגִּרְנוֹת, נוֹטֵל אֶת הָאוֹכֵל וּמִנִּיחַ אֶת הַסֶּסְלֹת. בְּדַרְבֵּי אֲבָהּ, בְּדַרְבֵּי אֲבָהּ רָמִי: פְּתִיב "וְתוֹרְנִי חֵיל", וְכָתִיב "הָאֵל הַמְאֻזְרִנִי חֵיל" - אָמַר דּוֹד לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זִירִיתִנִי וְתוֹרְנִי. דְּרַשׁ רַבִּי אֲבָהּ: מַאי דְכָתִיב "מִי מִנָּה עֹפֵר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רַבְעֵי יִשְׂרָאֵל"? - מִלְּמַד שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְסוֹפֵר אֶת רַבְעֵיזִיתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִתִּי תָבֵא מִיפָּה שֶׁהַצִּדִּיק נּוֹצֵר הִימָנָה. וְעַל דְּבָר זֶה נִסְמָכִית עֵינֵינוּ שֶׁל בַּלְעָם הָרָשָׁע. אָמַר: מִי שֶׁהוּא מְהוּר וְקְדוּשׁ, וּמִשְׁתַּרְתִּיו מְהוּרִים וְקְדוּשִׁים, יֵצִין בְּדָבָר זֶה?! מִיָּד נִסְמָכִית עֵינֵינוּ, דְּכָתִיב: "בָּאֵם הַנֶּבֶר שָׁחַם הָעֵין". וְהֵינִי דְאִמְרִי רַבִּי יוֹחָנָן מַאי דְכָתִיב "וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּלִילָה הִוא"? - מִלְּמַד שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא סִייעַ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה, שְׁנֵאמַר: "וַיִּשְׁכַּב חֲמוֹר גָּרֵם" - חֲמוֹר גָּרֵם לוֹ לִישְׁכַּב. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי אָמִי: אִשָּׁה מוֹרַעַת תַּחֲוִילָה - יוֹלְדַת זָכָר, אִישׁ מוֹרַעַת תַּחֲוִילָה - יוֹלְדַת נְקֵבָה. שְׁנֵאמַר: "אִשָּׁה כִּי תוֹרַע וְיִלְדָה זָכָר". תָּנָא רַבִּנּוּ: בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים, אִשָּׁה מוֹרַעַת תַּחֲוִילָה - יוֹלְדַת זָכָר, אִישׁ מוֹרַעַת תַּחֲוִילָה - יוֹלְדַת נְקֵבָה, וְלֹא פִירְשׁוּ חֲכָמִים אֶת הַדָּבָר. עַד שֶׁבָּא רַבִּי צְדוֹק וּפִירְשׁוּ: "אֵלָּה כְּנֵי לָאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְעַקֵּב בְּפִדָן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ" - תֵּלָה הַזִּכְרִים בְּנִקְבוֹת וּנְקִבוֹת בְּזָכְרִים. וַיְהִי כְּנֵי אוֹלָם אֲנָשִׁים גְּבוּרֵי חֵיל דְּרָכֵי קֶשֶׁת וּמִרְבָּיִם בְּנִים וּבְנֵי בְנִים" - וְכִי בִדּוֹ שֶׁל אָדָם לְהַרְבוֹת בְּנִים וּבְנֵי בְנִים? אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁמֶשְׁחִין

שפשתין עצמן – מלהוריע. יבולני – שישא עצמו מלהוריע. יבעול וישנה – שמוחק
תאות בעילה ראשונה, תהא מורעת. ונדי נמי דתוריע אחריי, תקדום הורעתה בבעילה
שניה. בעון – על ידי דם נדה, שהוא סימן להריון, כדקיימא לן (כתובות יב.) כל אשה
שדמיה מרובין – בניה מרובין. והוא מביא לידי עון. וקדייק רבי יצחק: "בעון" – שסמך

לעון נדות, שהוא מזהיר לפרוש הימנה. ובחטא
– לשון טבילה וטהרה, כדמפרש. והכי קאמר: 1
על ידי דם נדות, שהוא מביא לידי עון, 2
"חוללת" – שהוא גרם לי שנבראתי, 3
ובשנחתטאת אמי ממני יחמנתי. כר – מנחה, 4
דהיינו סימן שלום. נקיה – חסרה, כמו (בבא
קמא מא.א): יצא פלוני נקי מנכסיו. עד דאמרה 5
מווני – שידועת להתפלל. נקבה – כשתנקוב 6
ותפרש שכרך ואתנה, ונקבה נמי הכי דרשין. 7
לפיכך תביא קרבן – שבועת ביטוי חטאת. 8
מוידה היא – ואין כאן קרבן, דהא "ונעלם" 9
כתיב בשבועת ביטוי. ובחרשה תליא – לפתוח 10
לה בחרטה, ויתיר לה חכם שבועתה. אבל קרבן 11
אינו עוקר ומתיר שבועתה. ועוד קרבן שבועה 12
בני אתווי – כשכבה או שעירה, והאי עוף הוא! 13
מחריטת לשבעה – ומתאזה לתשמש בעלה, 14
כדי שתחזור ותתעבר זכר. מפני מה מילה 15
לשמונה – ולא לשבעה? שלא יהיו הכל שמחין 16
– שאוכלין ושותין בסעודה, ואביו ואמו 17
עצבים, שאסורין בתשמיש. נדה שבעה – לאו 18
ביוולדת קאי. מפני שאדם הניל כאשתו – כל 19
שעה שירצה. קין בה – מאוסה עליו. אמרה 20
תורה: כל שעה שתראה – תהא טמאה שבעה, 21
כדי שלא יהא רגיל בה, ותתחבב עליו. מחור על 22
האשה – אדם פנוי מבקש ומחור, עד שנושא. 23

שְׂמִישָׁהִין עֲצָמָן בְּפֶתֶן, כְּדִי שִׁזְרִיעוּ נְשׁוֹתֵיהֶן תְּחִלָּה,
שִׁזְהוּ בְּנֵיהֶם זָכָרִים - מַעֲלָה עֲלֵיהֶן הַפְּתוּב פְּאִילו
הֵם מְרַבִּים בְּנִים וּבָנֵי בָנִים. וְהֵינּוּ דְאָמַר רַב קִטִּינָא:
יִכְלְנִי לַעֲשׂוֹת כָּל בְּנֵי זָכָרִים. אָמַר רַבָּא: הַרְצֵה
לַעֲשׂוֹת כָּל בְּנֵי זָכָרִים - יִבְעוּל וְיִשְׁנֶה. וְאָמַר רַבִּי
יִצְחָק, אָמַר רַבִּי אָמִי: אִין אִשָּׁה מִתְעַבְרַת אֲלֵא סְמוּךְ
לְחִטָּהּ, שְׁנָאֲמַר: "הֵן בְּעוֹזֵן חוֹלְלָתִי". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
סְמוּךְ לְמִבִּילָה, שְׁנָאֲמַר: "וּבְחֻטָּא יִחְמַנִּי אָמִי". מֵאִי
מִשְׁמַע דְּהָא "חֻטָּא" לִישְׁנָא דְרַבִּינִי הוּא? - דְּכָתִיב:
"וְחֻטָּא אֶת הַבֵּית", וּמִתְרַגְּמִין: וְיִדְפִי יָת בֵּיתָא. וְאִי
בְּעִית אִימָא מִחָא "תְּחַטָּאִי כְּאוֹזֵב וְאִסְתְּרָה". וְאָמַר
רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי אָמִי: בֵּין שְׂבָא זָכָר בְּעוֹלָם -
בָּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנָאֲמַר "שְׁלָחוּ כֹר מוֹשֵׁל אֶרֶץ",
וְכָר - זֶה כֹר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבִי רַבִּי אָמִי:
בָּא זָכָר בְּעוֹלָם - בָּא כְּכֹר בִּידוֹ. וְכָר - זֶה כֹר,
דְּכָתִיב: "וְיָכִירָה לָהֶם כֹּרֶה גְדוֹלָה". נִקְבָּה - אִין עָמָה
כְּלוּם, "נִקְבָּה" - נִקְיָה בָּאָה. עַד דְּאָמְרָה "מוֹזֵנִי" -
לֹא יִהְיֶה לָּהּ, דְּכָתִיב: "נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלִי וְאִתְּנָה".
שְׂאֵלו תְּלַמְדִּיו אֶת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: כִּפְנֵי מָה
אָמְרָה תּוֹרָה יוֹלֶדֶת מִבִּיָּאָה קֶרְפֶּן? אָמַר לָהּ: בִּשְׁעָה

שְׂפֹרַעַת לִילָד - קוֹפֶצֶת וְנִשְׁבַּעַת שְׁלֹא תִנָּקֵק לְבַעֲלָהּ. לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: תְּבִיא קֶרְפֶּן. מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְהָא מוֹיֶדֶה הִיא,
וּבְחִרְטָה תְּלִיא מִילְתָּא! וְעוֹד, קֶרְפֶּן שְׂבוּעָה בְּעִי אִיתוּי. וּמִפְנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה זָכָר לְשַׁבְעָה וְנִקְבָּה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר? זָכָר, שְׁהִפֵּל
שְׂמִיחִים בוֹ - מִתְחַרְטָת לְשַׁבְעָה. נִקְבָּה, שְׁהִפֵּל עֲצָבִים בָּהּ - מִתְחַרְטָת לְאַרְבָּעָה עָשָׂר. וּמִפְנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מִילָה לְשִׁמוֹנָה?
שְׁלֹא יְהִי כּוֹלָם שְׂמִיחִים וְאִבּוֹ וְאִמּוֹ עֲצָבִים. תִּנָּא, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: מִפְנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה גִּדָּה לְשַׁבְעָה? מִפְנֵי שְׁרָגִיל בָּהּ וְקִין
בָּהּ. אָמְרָה תּוֹרָה: תְּהָא מִמָּאָה שְׂבַעָה יָמִים, כְּדִי שְׁתֵּהֵא חֲבִיבָה עַל בְּעִלָּה בִּשְׁעַת בְּנִיטָתָהּ לְחוּפָה. שְׂאֵלו תְּלַמְדִּיו אֶת רַבִּי דּוֹסְתָאִי
בְּרַבִּי יִנְאִי: מִפְנֵי מָה אִישׁ מִחֹזֵר עַל אִשָּׁה, וְאִין אִשָּׁה מִחֹזֶרֶת עַל אִישׁ? מִשְׁלֵל לְאָדָם שְׂאֵבֵד לוֹ אֲבִידָה, מִי מִחֹזֵר עַל מִי? בַּעַל
אֲבִידָה מִחֹזֵר עַל אֲבִידָתוֹ. וּמִפְנֵי מָה אִישׁ פָּנִי לְמִטָּה, וְאִשָּׁה פָּנִיָּה לְמַעְלָה כְּלָפִי הָאִישׁ? זֶה מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָא וְזוֹ מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָאת.
וּמִפְנֵי מָה הָאִישׁ מִקְבֵּל פִּיּוֹם, וְאִין אִשָּׁה מִקְבֵּלָת פִּיּוֹם? זֶה מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָא וְזוֹ מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָאת. מִפְנֵי מָה אִשָּׁה קוֹלָה עֶרְבִי, וְאִין
אִישׁ קוֹלוֹ עֶרְבִי? זֶה מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָא וְזוֹ מִמָּקוֹם שְׁנִבְרָאת. שְׁנָאֲמַר "כִּי קוֹלְךָ עֶרְבִי וּמִרְאָךְ נֶאֱוָה".

הדרן עלך המפלת חתיכה

בְּנֹזֶת כּוֹתִים נְדוּת מַעֲרִיסָתָן. וְהַכּוֹתִים מִטְּמָאִים מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן פְּעִלְיוֹן, מִפְנֵי שֶׁהֵן בּוֹעֲלֵי נְדוּת, וְהֵן יוֹשְׁבוֹת עַל כָּל
דָּם וְדָם. וְאִין חֵיבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְאִין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶם אֶת הַתְּרוּמָה, מִפְנֵי שְׁמוּמָאֲתָן סָפֵק. גְּמָרָא
הִכִּי דְמִי, אִי דְקָא חֲזִין - אֲפִילוּ דִידֵן נָמִי, וְאִי דְלֹא קְחוּזִין - דִּידְהוּ נָמִי לֹא! אָמַר רַבָּא בְּרִיה דְּרַב אָהֳא פֶר רַב
הוֹנָא אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי: הָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִין בְּסִתְמָא, דְּכִין דְּאִיפֵא מִעֻטָּא דְחֲזִין - חִיְשִׁין. וּמֵאֵן תִּנָּא דְחִישׁ לְמִעֻטָּא
רַבִּי

חסדים הם בטבע הקרירות ולכן ההשפעה מהם היא בהגבלה. הגבורות שהם בחמימות, ההשפעה מהם היא באופן של תגבורת, ועד
לריבוי בלי גבול.

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

נדה דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שבת קודש) רכא

1 עֲשֶׂהוּ עֲצָמָן בְּכָפֶן - שממתינים על בטן האשה בשעת התשמיש
2 ולא ממחרים להזריע, כִּי שִׁנְיָוִי נְשׁוּתִיהֶן תַּחֲלָה כְּדִי שִׁיְהוּ בְּנֵיהֶם
3 זָכָרִים, כִּמוּ שִׁשְׁנֵי שָׁבָהאשה מזרעת תחילה יולדת זכר, לִכְךָ
4 מְעַלָּה עֲלֶיהָ וְ-מחשיבום הַתָּבוֹב כְּאִילוֹ הֵם בַּעֲצָמָם מְרִבִּים בְּנִים
5 וּבְנֵי בָנִים. וְהֵינּוּ דְאָמְרַי רַבִּי קַמְיָא, 'וְכֹלֶנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל בְּנֵי
6 זָכָרִים', עַל יְדֵי שִׁישִׁייה עֲצָמוּ כְּדִי שֶׁאֲשֶׁתוֹ תִּזְרִיעַ תַּחֲלִילָה.
7 הַגְּמָרָא מְבִיאָה עֵצָה נֹסֶפֶת לְבָנִים זָכָרִים: אִמֶּר רַבָּא, הָרוּצָה לַעֲשׂוֹת
8 אֶת כָּל בְּנֵי זָכָרִים, יִבְעֹל וְאֵחָר מִכֵּן יִשָּׁנָה - יִבְעֹל שְׁנִיתָ, וְעַל יְדֵי
9 שֶׁאֲשֶׁתוֹ תִּתְּאוּהָ מִחֲמַת הַבְּעִילָה הָרֵאשׁוֹנָה, הִיא תִּזְרִיעַ תַּחֲלִילָה
10 בְּבִעִילָה הַשְּׁנִיָּה.
11 דְּבַר נֹסֵף שֶׁאִמֶּר רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אֲמִי: וְאִמֶּר רַבִּי יִצְחָק אִמֶּר
12 רַבִּי אֲמִי, אִין הָאִשָּׁה מִתְּעַבְרָת אֵלָּא מִמּוֹד לִסְתָּא - סִמּוֹךְ לִזְמַן שְׁבוּ
13 הִיא רִגְלִיהָ לִרְאוֹת דָּם, שְׁנַאמֶר (תַּחֲלִיל נָא ו') 'הֵן בְּעוֹזֵן חוֹלְלָתִי',
14 שְׂדוּד אֹמֵר שְׂנוּצַר עַל יְדֵי עוֹן, וְכוּונָתוֹ לְדָם הַנִּדּוֹת שֶׁהוּא הַגּוֹרֵם
15 לְאִשָּׁה לִּתְעַבֵּר וְהוּא גַם מְבִיא לִידֵי עוֹן, וְהַכוּונָה שְׂנוּצַר בְּסִמּוֹךְ
16 לְהַגְעַת הָדָם.
17 וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֶּר, שְׂזִמְן הָעֵיבוֹר הוּא מִמּוֹד לְטִבִּילָה, שְׁנַאמֶר בְּהַמְשָׁךְ
18 הַפְּסוּק שֶׁם 'וַיִּחְטָא יִחְמִתֵּנִי אֲמִי', וְחֹטֵא' הֵינּוּ לְשׁוֹן טְבִילָה וְטַהֲרָה,
19 וְהַכוּונָה שְׂבִיבָה שֶׁטְבִילָה וְנִתְחַטֵּאת מֵהֵדֵם, 'יִחְמִתֵּנִי אֲמִי' דִּהֵינּוּ
20 הַתַּחֲמָמָה וְהַתְּעַבְרָה.
21 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֵת מִנֵּין שֶׁחֹטֵא הוּא לְשׁוֹן טַהֲרָה. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָאי
22 מִשְׁמַע דְּהָא 'חֹטֵא' לִישָׁנָא דְּרַבִּינֵי הוּא - מֵהִיכֵן לְמַדִּים שֶׁהִלְשׁוּ
23 'חֹטֵא' פִּירוּשׁוֹ נִיקוּי וְטַהֲרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִמְּכַתִּיב לַעֲנִין כְּהֵן
24 שָׁבָא לְטַהֵר בֵּית שְׁהִיָּה בּוֹ נִגַע צִרְעַת (וַיִּקְרָא יֵד נָב) 'וַיִּחְטָא אֶת
25 הַבֵּית', וּמִתְּוִנְיָמֵינוּ 'וְיִדְבִי יֵת בִּיתָא', כְּלוֹמַר 'יִטַּהֵר אֶת הַבֵּית' וּמִכָּאן
26 מִיּוֹכַח שֶׁ'חֹטֵא' הוּא לְשׁוֹן טַהֲרָה.
27 לִימּוּד נֹסֵף שֶׁחֹטֵא הוּא לְשׁוֹן טַהֲרָה: וְאִי בְּעִית אִימָא מְהֵבָא
28 (תַּחֲלִילִים נָא ט) 'תְּחַפְּסָנִי כְּאוֹזֵב וְאִמֶּר', וְהֵינּוּ נִתְּקָה אוֹתִי מִחֲטָאִי
29 כִּמוּ שֶׁאֲזוּב מִטַּהֲרָה מְצוּרָה וְטִמְאָה מֵתָּה, וּבִכְךָ אִטַּהֲרָה.
30 מִמִּרְרוֹת נֹסֶפֶת שֶׁל רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי אֲמִי: וְאִמֶּר רַבִּי יִצְחָק אִמֶּר
31 רַבִּי אֲמִי, בִּין שָׁבָא זָכָר בְּעוֹלָם כִּי שְׁלֹם בְּעוֹלָם, שְׁנַאמֶר (וְשִׁיעִיה מִזֵּי
32 א) 'שְׁלַחוּ כִר מוֹשֵׁל אֶרֶץ', וְכִי' הֵינּוּ מִנְחָה, וְהוּא סִימָן שֶׁל שְׁלֹם,
33 וְזָכָר הוּא נוֹטְרִיקוֹן 'וְהִי כִר'.
34 וְאִמֶּר רַבִּי יִצְחָק (דְּבִי) [אִמֶּר] רַבִּי אֲמִי, כִּשְׁבָא זָכָר בְּעוֹלָם, כִּי בְּכָרִי
35 בְּרִי, כְּלוֹמַר מְזוּנָה מוֹכֵן לוֹ, שְׁזָכָר הוּא נוֹטְרִיקוֹן 'וְהִי כִר', וְכִי' הֵינּוּ
36 מְזוּן, דְּכִתְבִּי (מְלִכִים ב' ו' כג) 'וַיִּכְרֶה לָהֶם כִּרָּה גְדוֹלָה', שִׁיְהוּרֵם מִלֵּךְ
37 יִשְׂרָאֵל הַכֵּן לְאִנְשֵׁי צָבָא אֲרַם שְׁנִשְׁבוּ טַעוּרָה גְדוֹלָה, וְרוֹאִים
38 שֶׁהִלְשׁוּ 'כִּרָּה' הֵינּוּ מְזוּן. אֲבָל בְּכָרָה אִין עָמָה בְּלוֹם, שְׁזָכָרָה הוּא
39 נוֹטְרִיקוֹן 'זָכָרָה בְּכָרָה', כְּלוֹמַר שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם טַעוּרָה בְּלֹא בְלוֹם, וְעַד
40 דְּאִמֶּרָה מְזוּנֵי לֹא יִהְיִי לָהּ - עַד שֶׁהִיא מִתְּפַלֵּלֶת וּמִבְּקֶשֶׁת מְזוּנֹת
41 לֹא נֹתֵנִים לָהּ, דְּכִתְבִּי (בְּרֵאשִׁית ל' כח) 'זָכָרָה שְׁכָרָה עָלִי וְאִתְּנָה',
42 כְּלוֹמַר כִּשְׁתָּאמֵר לִי כִמָּה שְׁכָר מְגִיעַ לָךְ, אֲתָן לָךְ. וְכִמוּ שְׁתִּיבַת
43 'זָכָרָה' שֶׁבְּפִסּוֹק הִיא מִלְשׁוֹן 'לִפְרֹשׁ' כִּי גַם לְשׁוֹן 'זָכָרָה' וְדוּרְשִׁים
44 שֶׁצִּירְכִיהָ לְבַקֵּשׁ אֶת מְזוּנָהּ וְאֵת תַּקְבִּילוֹ.
45 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֵת מִדּוּעַ יוֹלַדֵת חֵיבַת קֶרֶב: שְׁאֵלֵי תִלְמִידֵי אֶת רַבִּי
46 שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִפְּנֵי מָה אִמֶּרָה תוֹרָה שִׁוְלֵתָה מְבִיאָה קֶרֶב חֲטָאֵת
47 בְּסוֹף יְמֵי טַהֲרָתָה. אִמֶּר לָהֶן, לִפִּי שְׁפָשְׁעָה שְׁהִיא כּוֹרֶצֶת לִילֵד מִתּוֹךְ
48 צַעַר הַלִּידָה קוֹפְצָת וְנִשְׁפָּצֶת שְׁלֹא תִתְּקַן יוֹתֵר לְבַעֲלָהּ (וְלַתְּשִׁמִּישׁ)
49 כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְּעַבֵּר וְתִצְטַעַר שׁוֹב בְּלִידָה, לְפִיכָךְ אִמֶּרָה הַתּוֹרָה
50 שֶׁהִיא תִּבְיָא קֶרֶבָן לְכַפֵּר עַל שְׁבוּעָה זוֹ.
51 מִתְּקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וְהָא מְזוּדָה הִיא - וְהִלָּא אִשָּׁה עוֹבֵרֶת עַל
52 שְׁבוּעָתָה בְּמִידָה, וְהִקְרָב אִינוּ מוֹעִיל אֲלָא לְשׁוּגָה. וְעוֹד, וּבְתַרְתָּה
53 תִּבְיָא מִיִּלְתָּא - הִלָּא כְּדִי לְבַטֵּל אֶת הַשְׁבוּעָה צִירָךְ שֶׁתִּתְּחַרֵּט לִפְנֵי
54 חֲכָם וְהוּא יַעֲקוֹר אֶת הַשְׁבוּעָה לְמַפְרַע, אֲבָל הַקְרָב לֹא עוֹקֵר וְלֹא
55 מְתִיר אֶת הַשְׁבוּעָה. וְעוֹד קִשְׁיָה: קֶרֶבָן שְׁבוּעָה בְּעִי אִיתְנִי - הַקְרָב
56 שֶׁצִּירְכִיהָ לְהִבְיָא עַל שְׁבוּעָתָה שֶׁקָּרָה הוּא 'קֶרֶבן שְׁבוּעָה' שֶׁהוּא כִּשְׁבָה
57 אֶת שְׁעִירָה וְאִילוֹ קֶרֶבן יוֹלַדֵת הוּא עוֹף.
58 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁאֵלוֹת נֹסֶפֶת שֶׁשָּׂאֵלוּ אֶת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי.
59 שְׁאֵלוּהוּ הַתְּלָמִידִים: וּמִפְּנֵי מָה אִמֶּרָה הַתּוֹרָה שֶׁטּוֹמְאֵת לִידָה שֶׁל
60 יוֹלַדֵת זָכָר הִיא לְשִׁבְעָה יָמִים וְטוֹמְאֵת יוֹלַדֵת זָכָרָה הִיא לְאַרְבָּעָה

100 הדרן עלך המפלת התיבה

101 פרק רביעי - בנות כותים

102 פרק זה עוסק בעיקר בשלשה עניינים: א. דיני דם של נשים שונות,
103 כגון בנות כותים, צדוקים ונכרים. ב. דיני דם הבא בגלל קושי
104 הלידה. ג. ביאור ענין 'ימי הזיבה' והאם יש בהם קביעות וסת,
105 ודיני וסתות נוספים.

106 משנה

107 ה'כותים' הם נכרים שהביא מלך אשור מהעיר 'כותה' וממקומות
108 נוספים, והושיבם בשומרון, והתגייסו מאימת האריות שה' שלח
109 בהם (מלכים ב' יז כד-כז). ונחלקו תנאים (קידושין עה:) האם
110 גירותם אמיתית, או שהתגייסו רק מפחד האריות. משנתנו סוברת
111 שגירותם אמיתית, וחכמים החמירו עליהם בענייני נדה, משום
112 שהם דורשים המקראות כפשוטם, ולא כמדרש חכמים, ומתוך כך
113 הם באים לכמה קלקולים.

ב"ה, ה' חשון, ה' תשי"א
ברוקלין,

הרה"ח וו"ח אי"א וכו' מוהר"מ שי

שלום וברכה!

במענה על מכתביו מיום ו' עש"ק לס' ולתתך עליון, ה' דעשיית וה' אסרו-חג, אשר מפני
הטרדות דחודש תשרי לא היו עתותי בידי לענות עליהם עד עתה, וגם עתה הזמן קצר ובכן אכתוב
בקיצור,

הפדיונות ששלח עם רשימת התלמידים קראתי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בערב ר"ה,
ובהיכלו, אשר נכנסים שם ליחידות ולנתינת פדיונות, בימי ר"ה. ובטח צדיק הדור הנשיא הוא כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ נתן ברכותיו והשי"ת יקיימן במילואן בגשמיות וברוחניות,

כן הזכרתי על הציון את שלשת הבעלי - בתים מעיר מידלת שמזכיר ביחוד, ומוסג"פ המכתבים
אליהם כפי הצעתו, ובטח יודיע מהנעשה בזה....

מה שכותב בענין הדוחק בכספים, הנה היו בזה כמה סיבות צדדיות, ובכל אופן תקותי שהמצב
ילך הלך וטוב ומסודר יותר...

בטח קבלו כל הקונטרסים, גם קונט' שמע"צ בתוכם, עם המכתבים המצורפים אליהם.

ואתענין לדעת אם הי' שעת הכושר לפרסם תוכן השיחות עכ"פ שבקונטרסים הנ"ל בחוגים
הרחבים ובעיירות שונות.

ות"ח על שלחו הספר שנתן לו הרב דמידלת ומטובו להזכירו מזמן לזמן ע"ד שאר הספרים. כן
אם ישנם שם עוד מחברים או מגזע מחברים של ספרי קדש, מהנכון שיעוררם לשלוח ספריהם בתור
תשורה להספריי שלנו, ומובן אשר אם רק ירצו... ישלחו להם מהספרים הנדפסים על ידינו. ובטח
יודיעני מאיזה סוג ספרים נכון לשלוח לפב"פ או לפב"פ בפרט....

טוב במאד מאד שמנצל כל אפשריות לבאר ענין של חסידות בכל מקום האפשרי, ולידיעות
נוספות בזה אחכה. ובלי ספק ברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ תלוה אותו גם בעבודתו זו שתהי'
בהצלחה רבה.

להרב דמידלת ג"כ אכתוב בל"נ בימים אלו.

בענין התלמיד מר.... כדאי לקרבו באופן המתאים, ובהזדמנות מטובו לשאול אותו בשמי אם
קבל מכתבי ומה נעשה אתו בהסתדרות בכלל. כבקשתו אכתוב ימים אלו לזוג' שתחי'.

בטח יודיע אשר מסתדר ענין הויזה שלו ובודאי על ידי ההיכרות שיש לו כבר שם יראה שיהי'
הכל באופן היותר מתאים.

מה שכותב שמרגיש הוא את עצמו בדד וגלמוד וכו' ונופלת עליו חולשה גדולה בכל
העבודה, הנה סוף דבריו מוכיח על תחילתו אשר זהו מעצת היצר המשתדל להחליש את כל אחד
במילוי שליחותו באותיות המתאימות למהות השליח. ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אז
חסידות האט אויפגעטאן אז מ' איז ניט עלנד. וואו מ' געפינט זיך זיינען דא רביים. ובפרט בנוגע
לכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אשר הוא עצמו כתב בהסתלקות אביו כ"ק אדנ"ע אשר רועי ישראל לא

יעזבו את צאן מרעיתם, כפי המבואר באגה"ק סכ"ז[ז] וביאור[ה], אשר סרו עתה ההגבלות הגשמיות, הנה נמצאים הם עם כל אחד ואחת מהשייכים ומקושרים אליהם בכל מקום שהם, בפרט במקומות שנשלחו על ידם למלא שליחות, ובפרטי פרטיות אשר השליחות היא להפיץ מעינות הבעש"ט חוצה, אשר זהו הכנה והקדמה לביאת המשיח ולתחית המתים והקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם. וראה בשיחת י"ג תמוז תש"ט שנדפס בקונט' י"ב תמוז השי"ת אשר משם יוכל לשאוב חיות והתעוררות והתחזקות בעבודתו במקומו עתה, ומשם יווכח אשר אפילו בשכל אנושי מובן אשר אין כל מקום למחשבה שהוא בודד וגלמוד ח"ו, ופשיטא שאין כל יסוד לחולשה בעבודה. והלואי היו מדקדקים אנ"ש, ובפרט התמימים, בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אפילו בשיחותיו ובפרט אלו משנת השי"ת והשנה שקדמה לה.

מה שכותב בענין האתרוגים שלוקחים במקומו עתה אתרוגים הגדלים שם והרב אומר שמוחזקים הם לכשרים ואינם מורכבים, וכאשר בדק אותם לא מצא בהם גרעינים, הנה אם בטוח הדבר שיש חזקת כשרות בהם הרי הם כשרים למצות הד' מינים, באשר הסימנים שנאמרו אינם מדאורייתא וגדולה כח חזקה אם רק **ברור** הדבר שיש בהם חזקת כשרות. וראה בקונט' חג הסוכות אשר בידינו יש קבלה להדר אחר אתרוגי קאלאבריא דוקא ואדה"ז אמר על זה שהוא מטעם הידוע לו, אבל בכל זאת כיון שבכמה מדינות לוקחים אתרוגים אחרים ולקחתם היא בחזקה מכמה דורות, קשה עלי הדבר להטיל ספק אצלם, אריינווארפן ז"י אין א ספק. ומובן שאין זה נוגע לנו חסידי חב"ד וכל השייכים אליהם שאין לנו אלא מנהג אדמו"ר הזקן והוא לברך על אתרוגי קאלאבריא. ובענין הסימנים ראה ג"כ בספרים המובאים בשער הכולל פרק ל"ז, ומובא שם משו"ת חתם סופר אשר אתרוגים הבאים מיאנאווא אין צריך שום סימן עליהם. ולכאורה משמע מזה שגם להחמיר אין נוגע כ"כ הסימנים. ואתענין לדעת מאין הם לוקחים לולבים וערבות במדינתו עתה.

המחכה לבשורות טובות ופ"ש כל הדו"ש

מנחם שניאורסאהן

במה ששואל בענין ברכת המזון, מובא בס' לקוטי מאיר ובס' ברכת יעקב מעיקרי הד"ט ס"ט סעל"ו ומשו"ת תשורת שי אות תקע"א שאם בירך על המח' במקום ברהמ"ז לא יצא וצריך לברך ברכת המזון. ואין ספרים הנ"ל תחת ידי, אבל, כנראה, טעמם מפני שאין בה ברית ותורה וראה שו"ע או"ח סקפ"ז.

עתה נתקבל מכתבו מיום ב' נח והעתקת המכ' של ד' נח, וכבר כתבתי שישודר ענין הכספים וכותבים היום לפריז ע"ד סדר קבוע בזה... והלואי שיהיו לנו די שלוחים ודי כספים להקיף את כל העבודה הנצרכה במארוקו ושכנותי.

בענין הגמרות והקונטרסים שמבקש מסרתי עד"ז למשרד.

השיעור[נ] ערב לאותם המבקרים ביום בבתי ספר אליאנס אין כדאי להרחיב הדבר, כי זהו מעין הכשר לאלו הרוצים לחנך ילידיהם בבתי ספר אליאנס.

בכלל רשת הבתי חינוך שלנו יקראו בשם כללי **"אהלי יוסף יצחק"**, וזה מתחלק לסוגים: תלמוד תורה, תפארת בחורים וכו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ז לא תצא בעיר של זהב. יש אומרים שהוא תכשיט עגל ומצירין בו צורת ירושלים, ויש בו לשון באמצעו
- 2 שבו מחברין אותו למלבוש^{לח}.
- 3 ויש אומרים שהוא פגיון עמרה^{לז} על הראש ומצירין בו צורת ירושלים.
- 4 (ולענין הלכה - אין בדבר מחלוקת כלל, שדברי הכל כל תכשיט שאפשר לה לשלפו ולהראותו - אסורה
- 5 לצאת בו, בין שהוא על ראשה³⁴, בין שהוא במלבושה³⁵, ואפלו אינה מציר, אלא שדברו חכמים בהוה
- 6 בימיהם^{לז}, ופרטו כל התכשיטים שהיו בימיהם^{לז}):

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף ז

ביאורי הלכה

- לח] אותו למלבוש - חיבור המותר להתרה בשבת³³.
 לז] עמרה - נזר.
 לז] בהווה בימיהם - הביאו דוגמאות מתכשיטים שהיו

ציונים והוספות

- (33) אבל חיבור שאסור להתירו בשבת - אין חוששים שמא תחלצנו, וראה לעיל על סעיף ד שבתכשיט הקשור על בגדה (שאינו תפור) חוששים לפעמים שמא יפול ותביאנו בידה.
 (34) כ"ש אומרים' השני.
- (35) כ"ש אומרים' הראשון.
 (36) ומחלוקת רש"י ור"ת בצורת "עיר של זהב" אינה בידיעת ההלכה איזה תכשיט אסרו חכמים - שהרי שניהם אסורים, אלא מהי צורת התכשיט עליו דיברו חכמים.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפלה - לפי לוח "רב יומי"

- 1 ובימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם (אפילו אמר
 - 2 משיב הרוח) מחזירין אותו והוא שלא הזכיר טל אבל
 - 3 אם הזכיר טלאין מחזירין אותו (אפילו לא סיים הברכה)
 - 4 שאף שהטל אינו נעצר מכל מקום שבח הוא להקב"ה
 - 5 בהזכרתו כמו בהזכרת הגשם שכשם שהגשמים חיים לעולם
 - 6 כך הטל הוא חיים לעולם שעל ידי כך מתברכת התבואה
 - 7 (ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה משא"כ
 - 8 הרוח שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות אינו נקרא חיים
 - 9 לעולם כמו גשם וטל.
 - 10 לכך יש בני אדם שמזכירין הטל כל ימות החמה כדי שאם
 - 11 ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים חזקה שאמרו
 - 12 מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין
 - 13 אותם):
 - 14 ז במה דברים אמורים שמחזירין אותו אם לא הזכיר גשם
 - 15 ולא טל בימות הגשמים כשסיים כל הברכה והתחיל
 - 16 ברכה שלאחריה ואז חוזר לראש התפלה מטעם שנתבאר
 - 17 למעלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר משיב
 - 18 הרוח ומוריד הגשם במקום שנזכר שלא קבעו חכמים מקום
 - 19 בתוך הברכה להזכיר שם הגשם אלא אמרו סתם מזכירין
 - 20 גבורות גשמים בתחיית המתים אלא שנהגו לאמרו לפני
 - 21 מכלכל חיים לפי שהגשם כלכלה ופרנסה אבל אם לא אמרו
 - 22 לפני מכלכל חיים בכל הברכה מקומה.
- והואיל אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש
 א"צ לחזור לראש אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם
 בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש שכל שלא התחיל
 בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי לענין
 דברים שמחזירין אותו אע"פ שנקרא סיום לענין דברים
 שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בחונן הדעת ויעלה ויבוא
 בערבית ראש חודש שאין לאמרם כשסיים הברכה אע"פ
 שלא התחיל ברכה שלאחריה כמו שיתבאר בסי' רצ"ד
 ותכ"ב:
- * * *
- ח ג' ברכות ראשונות חשובות כאחת הואיל וענינם אחד
 לסדר שבחו של מקום קודם שאלות צרכיו כעבד
 שמסדר שבח לפני רבו קודם שמבקש פרס ממנו וכן ג'
 אחרונות חשובות כאחת שהן כעבד שקבל פרס מרבו ונפטר
 והולך לו כמו שנתבאר בסימן קי"ב לפיכך בכל מקום
 שטעה בג' ראשונות חוזר לראש התפלה ובג' אחרונות חוזר
 לעבודה בין שהוא יחיד בין צבור אם הוא טעות שאי אפשר
 לתקנו אלא א"כ יחזור לראש הברכה שטעה בה כגון שטעה
 בחתימתה שחתם בברכה זו בענין ברכה אחרת או שחתם
 האל הקדוש בעשרת ימי תשובה ולא נזכר עד לאחר כדי
 דבור שאי אפשר לו לתקן טעותו ע"י שיחזור ויחתום כהוגן
 שאין חזרה מועלת אלא בתוך כדי דבור.

1 וכיוצא בזה בברכות אמצעיות צריך לחזור לראש ברכה זו.
2 וה"ה אם חתם כהוגן אלא (שכל נוסח הברכה עד החתימה
3 אמר נוסח אחר שלא כענין ברכה זו כלל ולא נזכר עד לאחר
4 שחתם) (או שלא אמר שום נוסח תחלה רק החתימה בלבדה
5 שנמצא) שלא אמר ברכה זו אלא במטבע קצר כברכת
6 הפירות והמצות שפתיחתן היא חתימתן ושינה ממטבע
7 שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור
8 לראש ברכה זו אם היא מברכות אמצעיות ובג' ראשונות
9 צריך לחזור לראש ובג' אחרונות לעבודה (ואצ"ל אם דילג
10 ברכה אחת לגמרי ולא נזכר עד אחר חתימת ברכה
11 שאחריה) שאל"כ כשיאמר במקום שנזכר הו"ל השניה
12 כטעות באמצע.

13 אבל אם דילג באמצעה (ואפילו אמר במקום הדילוג נוסח
14 אחר שאינו מעין ברכה זו) כל שחתם כהוגן (ואמר קודם
15 החתימה איזו בקשה כענין ברכה זו ואמרה בלשון משונה
16 מתיקון חכמים) אינו נקרא משנה ממטבע שטבעו חכמים
17 בברכות כמו שנתבאר בסי' ס"ו וס"ח שאינו נקרא משנה
18 ממטבע שטבעו חכמים אלא כשמשנה בפתיחתן או
19 בחתימתן בברכות שחותמות בברוך ופותחות בברוך
20 ([ו]וברכות י"ח שחותמות בברוך ואינן פותחות בברוך אף
21 אם שינה פתיחתה ואמרה בלשון אחר כענין הברכה דינו
22 כאלו שינה באמצע ברכה שהרי הן ברכות הסמוכות זו לזו
23 וכל פתיחתה היא כמו אמצע ברכה):

* * *

24
25 ט כל מקום שאמרו חז"ל לברכה שטעה בה כגון שדילג
26 או טעה בחתימת ברכות אמצעיות או בג' אחרונות
27 שחזר לעבודה שהיא ראשיתן או שהזכיר הגשם בימות
28 החמה שחזר לראש ברכה שניה אם לא סיים הברכה הכל
29 לא אמרו אלא כשטעה בשוגג אבל במזיד ומתכוין צריך
30 לחזור לראש התפלה וה"ה אם שח במזיד כמו שנתבאר
31 בסי' ק"ד:

32 י המתפלל ואינו יודע אם הזכיר הגשם אם לאו עד שלשים
33 יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר מכאן ואילך מה
34 שהוא צריך הוא מזכיר לפיכך אם מסופק בימות החמה אם
35 הזכיר מוריד הגשם עד שלשים יום בחזקת שהזכירו כמו
36 שהיה רגיל כל ימות החורף וצריך לחזור ובימות הגשמים
37 צריך גם כן לחזור עד שלשים יום במדינות אלו שאין
38 מזכירין טל בימות החמה והרי כל שלשים יום הוא בחזקת
39 שלא הזכיר לא טל ולא גשמים מן הסתם לאחר ל' יום א"צ
40 לחזור שכבר נתרגל לשונו לומר כהלכה ומן הסתם אמר
41 כהרגל לשונו ואפילו אם שגג או פשע יום או יומים ולא
42 התפלל כלל לא הורע חזקתו בזה וכיון שהחזקת ברוב אלו
43 ימים דיו בכך שכיון שאחר שלא הזכיר איזה יום חזר אח"כ
44 והזכיר עד תום ל' יום ה"ז בחזקה של ל' יום:

45 יא אם ביום הראשון של פסח ואמר ברכת אתה גבור עד
46 מוריד הטל ועד בכלל או במדינות אלו עד מכלכל
47 חיים ועד בכלל בלא מוריד הגשם צ' פעמים הרי נתרגל
48 לשונו לומר (ו)רב להושיע (ו)מוריד הטל או (ו)רב להושיע
49 מכלכל חיים כאלו אמר כן ל' יום שכל' יום מימות החול

50 ג"כ אינו אומר אלא צ' פעמים ג' פעמים בכל יום ואם
51 הורגל כשאומר מפורזין ק"ו ברצופין לפיכך אם אח"כ אינו
52 זוכר אם הזכיר הגשם חזקה שלא הזכירו וא"צ לחזור וכן
53 אם בשמיני עצרת ואמר צ' פעמים אתה גבור עד ומוריד
54 הגשם ועד בכלל ואח"כ נסתפק אם הזכיר הגשם חזקה
55 שהזכירו (ויש חולקין על זה וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה
56 שלא לעשות כן לסמוך על זה אבל אם עשה כן ואח"כ
57 נסתפק אם הזכירו אין צריך לחזור כי כן עיקר):

חלק א' סימן קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל:

58 א מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעו
59 ברכת אתה חונן ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין
60 תפלה:

חלק א' סימן קטו טעם ברכת אתה חונן ובו טעמי אחד:

* * *

61 א רפאנו ה' ונרפא הושיענו כו' הוא לשון הכתוב רפאנו
62 ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה לפיכך אין
63 לומר רפאנו ה' אלקינו אלא בלשון הכתוב.

64 ואע"פ שהכתוב ליחיד אין מנצין אותו לרבים וכאן אומרים
65 בלשון רבים מה שכתוב בלשון יחיד יש אומרים שהטעם
66 הוא מפני שלא אסרו אלא בזמן שמתכוין לקרות או לתרגם
67 שאינו רשאי לשנות מלשון הכתוב אבל כשאומר דרך תפלה
68 ובקשה מותר לשנות הפסוק לפי צורך השעה ולפי ענין
69 התחנה ובקשה ויש אומרים שהטעם הוא מפני שלא אסרו
70 לשנות אלא כשקורא כל המזמור או כל הענין כסדר ואז
71 אפילו דרך תפלה ובקשה אסור לשנות אבל כשמתפלל
72 ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנות מיחיד לרבים ומרבים
73 ליחיד ויש להחמיר כדבריהם שלא לשנות מזמור שלם
74 מיחיד לרבים או להיפך אפילו דרך תפלה וגם פסוק לא
75 ישנה אלא כשאמרו דרך תפלה ובקשה כמו שנתבאר
76 לסברא הראשונה (לפי שאפשר שגם לסברא האחרונה לא
77 התירו אלא בדרך זה):

חלק א' סימן קטז פירוש ברכת רפאנו ודינה:

78 א ברכת השנים צריך לשאול בה מטר בימות הגשמים
79 ומפני מה קבעו השאלה בברכת השנים מתוך שהיא
80 פרנסה קבעוה בברכת פרנסה.

81 ומתחילין לשאול בארץ ישראל מליל ז' במרחשון לפי
82 שהיא ארץ הרים וצריכה לגשמים מיד אחר החג והיה ראוי
83 לשאול בה מיד אחר החג אלא שאיחרו השאלה ט"ו ימים
84 אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל שעלה לרגל לביתו
85 לנהר פרת שהוא מקום ישוב היותר רחוק מירושלים ולא
86 יעצרו הגשם (ואף לאחר החורבן היו מתאספים ג"כ מכל
87 הסביבות בירושלים לרגל כמו שעושים גם היום לפיכך לא
88 בטלו תקנת חכמים שתקנו השאלה בארץ ישראל בז' במרחשון).

89
90 ובבבל וכיוצא בה שאינה ארץ הרים כארץ ישראל וא"צ
91 לגשמים מיד אחר החג מתחילין לבליט ס' אחר תקופת תשרי

1 ויום התקופה ויום השאלה הם בכלל הס' נמצא לעולם ב'
2 ימים בין התקופה לשאלה שאם התקופה ביום א' השאלה
3 היא בליל ד' וס' יום אלו אין מונין אותם מעת לעת אלא
4 אפילו נפלה התקופה ביום מתחילין לשאול בליל ס' מיום
5 זה.

* * *

7 ואנו מנהיגו כבני בבל בכל מקום ויש שתמהו וחלקו על
8 זה אף שאנו הולכים אחרי חכמי בבל בכל מקום ועושים
9 כמותם במקום שנחלקו חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל מפני
10 שתלמוד בבלי הוא עיקר זהו בדבר איסור והיתר וחיוב
11 ופטור וטומאה וטהרה אבל בדבר התלוי בצורך השעה ואין
12 בו שינוי לעבור על דברי תורה ראוי לילך אחר השנים
13 והמקומות והזמן שכבל שוכנת על מים רבים וא"צ לגשמים
14 עד ס' לתקופה או היה זמן הזרע מאוחר בכבל אבל בארצות
15 אלו שזמן הזרע הוא מחצי תשרי ואילך הדבר ידוע שאם
16 לא ירדו גשמים מיד אחר הזרע שהוא מתקלקל שהעופות
17 והעכברים יאכלוהו כולו למה לא נעשה כבני ארץ ישראל
18 ששואלין הגשמים בו' במרחשון כי בדבר זה אין מחלוקת
19 בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל שיתנו אלו טעם לדבריהם
20 שראוי לעשות כך ואלו נותנים טעם שראוי לעשות כמותן
21 אלא שבבבל היו עושים כפי הצריך להם ובארץ ישראל כפי
22 הצריך להם וכן בכל ארץ שהיא רחבת ידים ראוי לעשות
23 בה כפי הצורך לכולה אפילו לשאול גשמים בימות החמה
24 אם צריכים לכולה.

25 אבל מקומות הצריכים גשמים בימות החמה ואינם נקראים
26 ארץ בפני עצמה כיחידים דמי ושואלין בשומע תפלה שהוא
27 מקום שאלת כל צרכיו של אדם כמו שיתבאר בס' קי"ט
28 אבל בברכת השנים אין רשאי לשנות מטבע הצבור מפני
29 צורך עצמן ולשאול מטר בזמן שהוא מזיק לרוב העולם ואם
30 טעו ושאלו בברכת השנים מחזירין אותם כמו יחיד הטועה
31 וגם בשומע תפלה אין שואלין אלא כל יחיד לעצמו בתפלת
32 לחש אבל אין אומרים ותן טל ומטר בתפלת הצבור שהיא
33 חזרת הש"ץ אלא מרצין לפניו יתברך בתענית ובסליחות
34 ובמזמורים ופסוקים של מטר ואין הש"ץ משנה ממטבע
35 הצבור לומר בפירוש ותן טל ומטר בשומע תפלה.

36 ולענין הלכה לא נתקבלה סברה זו שכבר נהגו מעולם בכל
37 תפוצות ישראל שבחוץ לארץ לילך אחר בני בבל בזה ולפ"ז
38 אם ארץ אחת צריכה לגשמים בימות החמה אפילו היא
39 רחבת ידים כמו אשכנזי בכללה או ספר"ד בכללה ואפילו
40 ארצות רבות רחבת ידים כיחידים הם ובשומע תפלה ומכל
41 מקום אם ארץ אחת כולה צריכה למטר בימות החמה וטעה
42 בה היחיד ושאל מטר בברכת השנים יכול לסמוך על סברה
43 זו כדיעבד ואינו מחויב לחזור אלא אם רוצה לחזור
44 ולהתפלל בתורת נדבה (וא"צ לחדש בה דבר כיון שמתפלל
45 על הספק כמו שנתבאר בס' ק"ז וק"ח) וה"ה אם בארצות
46 אלו טעה היחיד ושאל מטר מז' במרחשון ואילך אינו מחויב
47 לחזור:

* * *

49 **ב** עד מתי שואלין הגשמים עד תפלת המנחה של ערב יום
50 טוב הראשון של פסח ומשם ואילך פוסקין לשאול כמו

51 שפוסקין להזכיר ואפילו קודם שפוסקין להזכיר כגון שטעה
52 והתחיל בליל יום טוב תפלת חול ונזכר אחר שהתחיל ברכת
53 השנים שהוא צריך לגמור אותה ברכה כמו שיתבאר בס'
54 רס"ח לא יאמר בה ותן טל ומטר שהרי אף להזכיר היה מן
55 הדין להפסיק בליל יום טוב אלא שאחרו עד מוסף משום
56 שאין כל העם מצויים בבית הכנסת בלילה ויהיו אגודות
57 אגודות כמו שנתבאר בס' קי"ד א"כ בשאלה שאין הצבור
58 שואלים אף הוא לא ישאול.

59 וכן אם השאלה היא בליל שבת וטעה יחיד והתפלל של
60 חול לא ישאל כיון שהצבור לא התחילו עדיין שהיחיד נגדר
61 אחר הצבור בכל מקום:

62 **ג** ואם שאל מטר אחר יום טוב הראשון של פסח בין
63 שנזכר קודם סיום הברכה בין שנזכר אח"כ צריך לחזור
64 לראש הברכה מטעם שנתבאר בס' קי"ד ואם לא נזכר עד
65 לאחר חתימות ברכות אחרות צריך לחזור לראש ברכת
66 השנים ולומר משם ואילך כל הברכות על הסדר כמו
67 שיתבאר בס' קי"ט:

68 **ד** אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אפילו
69 אם שאל טל שהשאלה אינה דומה להזכרה שכשהזכיר
70 טל במקום גשם אין מחזירין אותו לפי שהזכרה הוא סידור
71 שבחו של מקום והורדת הטל היא ג"כ שבח לו כמו הורדת
72 הגשם כמו שנתבאר בס' קי"ד אבל בשאלה צריך לשאול
73 כל דבר המביאו לידי ברכה הן טל הן גשם ואין טל עולה
74 במקום גשם.

75 ומכל מקום אם לא שאל טל אין מחזירין אותו ששאלת
76 הטל אינו אלא מנהג שחכמים לא חייבו כלל בטל לא
77 בשאלה ולא בהזכרה מטעם שנתבאר שם:

* * *

79 **ה** אם לא שאל מטר ונזכר קודם שהתחיל תקע בשופר
80 שואלו שם ונחשב כאלו שואלו בתוך ברכת השנים כמו
81 שנתבאר בס' קי"ד ואם נזכר אחר שהתחיל תקע בשופר
82 קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה
83 משא"כ בהזכרה שהוא שבח ואין לה ענין בשומע תפלה
84 ואם הוא שרוי בתענית וצריך לומר עננו בשומע תפלה יאמר
85 ותן טל ומטר קודם עננו שהשאלה חמורה מעננו שאם לא
86 אמרה כלל מחזירין אותו משא"כ בעננו לכך ראוי להקדימה
87 ואם נזכר אחר חתימת שומע תפלה קודם שהתחיל רצה
88 אומר ותן טל ומטר ואח"כ מתחיל רצה ונחשב כאלו שואלו
89 בשומע תפלה.

90 ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו
91 חוזר לברכת השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה ואם
92 השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אע"פ
93 שלא עקר רגליו דינו כעקר וה"ה אם רגיל לומר תחנונים
94 וסיים תחנוניו ואמר אחריהם יהיו לרצון וגו' שבאמירת
95 פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה
96 תפלתו כמו שיתבאר בס' תכ"ב:

חלק א' סימן קיז דיני ברכת השנים:

97 **א** השיבה שופטנו חותם בה מלך אוהב צדקה ומשפט

המינים שאינם מאמינים בדת משה שהיתה מן השמים
ופושעים אלו הזדים כי פושעים אלו המורדים כמו שכתוב
מלך מואב פשע בי.

ובברכת הצדיקים צריך לכלול גם גרי צדק משום שנאמר
מפני שיבה תקום וגו' וכתוב אחריו וכי יגור אתך גר וגו'
הרי גרים סמוכים לצדיקים לכך כוללם בברכה אחת:

חלק א' סימן קיח חתימת ברכת השיבה:

משא"כ בשאר ברכות שאין מלכות בחתימתן אלא במשפט
בלבד משום שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ.

ומראש השנה עד יום כפור חותם המלך המשפט ופירושו
הוא מלך המשפט וכן הוא לשון המקרא לפעמים כמו
הארון הברית ודומיו ואם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט
יתבאר בסי' תקפ"ב:

ב בברכת המינים צריך לכלול גם הזדים שנאמר ושבר
פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו עוזבי ה' אלו

תורה אור' פרשת חיי-שרה - הפרשה החסידית

לשון אדמו"ר נשמתו-עין בעצמו:

הוא בחיצוניות במצות מעשיות.
ומה שכתב ב"עץ חיים" שער ל"ט, דרוש א' וב': "על ידי
תפלה דוקא", היינו מ"ן עצמן דנוקבא שנפלו לקליפות
בחסטא אדם הראשון, ולא הנשמות שהיו כבר באדם
הראשון, אלא אותן שלא נכללו בו, והן בחינת בי"ע
שלפני החטא, כמו שכתב ב"גלגולים" פרק ז'. אבל אותן
שנכללו בו, מהם ממשיכים רוב בני אדם כמעט כולם,
כמו שכתב פרק י"ד. והיינו על ידי הויג, שהוא מצות
פריה ורביה, כמו שכתב שם פרק ב'.

ועיין שם אחר סוף פרק ל"ה ב"קשר החברים": שכל
נשמה בעלייתה מהקליפות צריך להיות לפחות מ' יום
במלכות, והיינו שעולה שם למ"ן על ידי מצות הויג.
ואף מי שאינו מתכוין למצוה יוכל להמשיך חיות
מלמעלה. כמו שכתב ב"לקוטי תורה" (מהאר"ל) על פסוק
(עקב ח, א): "כי לא על הלחם לבדו יחיה כו'": כמו שהלחם
מחיה גם בשאכל בלא ברכה וכאכילת העובדי כוכבים
ומזלות⁴ כו', עין שם.

הנה תקון וברור הוא על ידי מ"ד דוקא, כי בהדבר
לבדו יש בו כח לברר, כמו שכתב ב"פרי עץ חיים" שער
א', פרק ו'.

וכן בירור הלבושים על ידי המצות הוא במ"ד דין"א,
והיינו המשכת האור דלעילא, והן הם ה' חסדים דין"א,
שכל רמ"ח מצות עשה תלויים בהם, כמו שכתב ב"טעמי
מצות" שם.

ועיין "עץ חיים" שער כ"ו⁵ פרק א' ופרק ג', שלבושים אלו

עיין עץ חיים שער מ"ט, פרק ה': נמצא, אלו לבושים
הנוכח פרשת ויחי, אין פירוש שנעשו מחדש על ידי
תורה ומצות, אמנם מתבררים כו'.

ועיין שער כ"ו סוף פרק א': רק להמשיך אור לתקנם
כו', דוגמת גלות השכינה כו'.

ומה שכתב בשער ל"ט, שג"נ מתבררים על ידי
התפלות. היינו בעלייתן מן הקליפות להיות מ"ן בנוקבא
דו"א. אבל ירידתן משם לעולם הזה בגוף החומרי
לקיים תורה ומצות מעשיות, ולא תפלה לבדה, דרבנן,
היא דוגמת גלות השכינה. ואינו אלא לברר ולתקן
הלבושים שלהם בעצמם.

ומשום הכי הוא חיוב יותר על הנפש רוח נשמה
לברר ולתקן לבושיהם, שאי אפשר על ידי אחרים. (מה)
שאין בן להעלות הנר"ן מהקליפות למ"ן, לנוקבא דו"א -
שנעשה על ידי אחרים. כמו שכתב ב"גלגולים" פרק א', עיין שם.
וכפי גודל אותה המצוה או וריזות כו', ומעלה אותה עד
הנקבה העליונה כו'.

וכן כתב ב"עץ חיים" שער ל"ט, דרוש י"א, סימן ז': או
המצוה כו'. וכן כתב ב"פרי עץ חיים" שער א', פרק ו': כי
על ידי המצות ותפלות כו'.

ומה שכתב שם: "ובפרט מן התפלות כי הם עיקר
ישר" כו', והיינו כמו שכתב ב"עץ חיים" שער מ', דרוש
ג': שהתפלה בפנימית והמצוה בחיצוניות, אף על פי שיש
בדן בחינת מוחין כו', עין שם. והלכך, זיג זי"נ הנעשה על
ידי מ"ן מהמצות, כמו שכתב ב"טעמי המצות" בסוף ההקדמה,

אדמו"ר.

4. ובכתב יד 17. וכנראה נשטמ מפני הצענאר - הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

5. (ב"עץ חיים" דפוס שקלאוו: שער כ"ה).

1. (ראה לקמן בהוספות ולתורה אור) ביאור על המאמר מכבוד קדושת
אדמו"ר העצמא צדק.

2. (זהר חלק א, רבד, א).

3. ונהיינו: נראה לי בדרך אפשר שצריך להיות: היינו - הערת כבוד קדושת

39 ב', וכן כתוב בהדיא בויקחל (דף ר"י, סוף עמוד ב'): "ואלמלי
40 ההוא לבושא לא יכלי למסבל כו".
41 ומשום הכי, מי שלבושיו חסרים, לפי שלא תקן כל
42 הרע על ידי המצות, צריך להיות בגיהנום לתקן הרע
43 תחלה, כמו שכתוב בזוהר ויהי (דף רכ"ד). ובלאו הכי אי
44 אפשר להיות כלל בעולם הבא בלבוש חסר, כמו שאי
45 אפשר למלאך לירד לעולם הזה בלי לבוש שלם.
46 ומה שאמר הסבא (דף צ"ח, עמוד ב') ענין התלבשות
47 בנפש, וכן התלבשות הנשמה ברוח (דף צ"ט, עמוד ב'),
48 היינו לירד למטה ממדרגותם, כמו שכתב בזוהר הרקיע
49 שם (דף פ"ג, עמוד א') בשם הר"ח ז"ל.
50 והנה, גן-עדן העליון הוא מבריא. ואתי שפיר הא
51 דתנאי: "יפה שעה אחת כו", מפני שהזיווג זו"נ הוא
52 באצילות, והמצות ממשיכות מ"ד דאצילות, ושרשן
53 ממוחא-סתימאה דארי-אנפין המאיר י"ג חיוורתא
54 דגלגלתא - שרש תר"ג מצות.
55 ואף מי שאין לו אלא נפש-דעשייה, הרי זה מעלה
56 מ"ן למלכות-דיצירה במצותיו, ושם הרוחות של
57 הצדיקים מעלים המ"ן שלו ושלם עד מלכות
58 דבריא, ושם הנשמות של כל הצדיקים מעלים כל
59 המ"ן עד מלכות-דאצילות, כמו שכתב ב"עץ חיים" שער
60 ל"ט, דרוש י"א, פרק ז', כי אין שום בירור אלא באצילות,
61 כי היא בחינת חכמה דכללות, ו"בחקמה אתבריר".
62 והבירור הוא על ידי זיווג, ואין זיווג להוליד נשמות
63 בבי"ע כמו שכתב בשער מ"ד, פרק ד' ופרק ה'. ואף שממצות
64 מעשיות לא נעשה לבוש אלא לנפש דעשייה, מכל
65 מקום הזיווג הוא באצילות. כי לכן יורדים בחול פלים
66 זו"נ דאצילות בזו"נ דבי"ע, כדי לברר בירורים למטה
67 כל ו' ימי המעשה,
68 (יורדת פלי זו"נ דאצילות לעשייה, הוא ליתן כח
69 לנפש-דעשייה להעלות מהקליפות. כמו שכתוב (קהלת ח'
70 ט): "אשר שלט האדם באדם כו". רק שבסיוע התחתונים
71 במצות שהיא אלקות שבנוגה, וזה עולה שלא על ידי
72 נר"ן דאדם, אלא על ידי בחינת אצילות ממך שבבי"ע
73 מעלים עד נוקבא דאצילות-העליון. ולכן ירדה אצילות
74 בבי"ע בימי החול. וגם ליתן כח לנר"ן דאדם להעלות
75 מקליפות).
76 כמו שכתב ב"עץ חיים", שער א' פרק י'.

1 הם צלם דאימא פנימי המלביש לנר"ן. וגם המקיף
2 הנקרא "חשמל" נתברר ונתקן מקליפת נוגה להסמוכה
3 לו. וכמו שכתב שער מ"ט, סוף פרק ב': הטוב שלו נודבר
4 כו ונתחבר עם החשמל הפנימי כו, עין שם.
5 ועיין שם שער מ"ב, פרק ד': וזאת הבחינה נקרא
6 חשמל, שהוא צלם הכל דגרמי שבשער כו. עין שם.
7 ומה שכתב בשער כ"ו פרק א', שצלם הפנימי הוא הכל
8 דגרמי, והוא חותם ולבוש נה"י דאבא ואימא, כמו
9 שכתב בפרק ב' שם - שניהם אור אחד הם, זה פנימי וזה
10 מקיף, כמו שכתב בפרק ב' שם.
11 ועיין שער ל"ט דרוש י"ב: וזה לבוש הנקרא כו, וכן כו,
12 ולבוש זה כו, העלאת מ"ן כו, גדול כו.
13 ועיין שער החשמל פרק א': ונקרא קליפת נוגה ונקרא
14 חשמל כו.
15 ורוצה לומר, כמו שכתב שם בסוף פרק "כל
16 החשמלים": הוא בחינת טוב שבקליפת-נוגה כו.
17 ועיין "מקדש מלך" בראשית (דף ק"ב, סוף עמוד ב'), שג'
18 חשמלים נפלו בנגה על ידי חטא אדם הראשון.
19 ועיין שער החשמל פרק א': כפי כניסת הכלים דתבונה
20 בפנים, כן בחינת האור שלה מלוכש מבחוץ כו, עיין שם,
21 שכל התקון הוא לדחות החיצונים על ידי אור הבינה
22 מבפנים ומבחוץ.
23 (וקרוב לומר שמבפנים הוא על ידי מצות שבדבור, ומבחוץ
24 על ידי מצות מעשיות, שהחיצוניות נקרא מקיף לגבי פנימיות,
25 כמו שכתב ב"עץ חיים" סוף פרק ג', גבי ח"ש).
26 והשתא אתי שפיר הא דשכר המצות הוא לבוש
27 לנשמה, מאחר שנמשך מאימא שהוא עולם הבא. וכמו
28 הלחם שעליו יהיה האדם אף שגם בו מלוכש "מוצא פי
29 הויה" (עקב ח', ג). אלא שבלחם ושאר מזונות נמשך
30 מחיצוניות אימא שלמעלה מן"א הנקרא אדם, כמו שכתב
31 בכוונות ערב יום הכפורים.
32 אף באמת הלבוש אינו העולם-הבא, אלא שעל ידי
33 זה יוכל לסבול וליהנות מאור אימא שהוא עולם-הבא,
34 מאחר שמלוכש בלבוש נה"י שלה. (פנימי ומקיף - אור
35 פנימי למזון, ומקיף ללבוש). דכמו שהעליונים כהמלאכים
36 אינם יכולים לירד למטה לעולם-הזה בלי לבוש תחתון,
37 כך אין התחתונים יכולים לעלות למעלה בלי לבוש
38 עליון. כמו שכתוב בזוהר פקודי (דף רכ"ט, עמוד א', ועמוד

דנוקבא דין"א דאצילות אף שהתלמוד בבריאה.
והטעם מוכן מה שכתב ב"פרי עץ חיים"¹¹, דאין
אפשר לתורה שבכתב בעשייה – למטה משבעל-פה?
אלא כולם הם באצילות. רק שהמקרא יורדת עד
העשייה ומתלבשת שם, והמשנה עד היצירה לבדה,
והתלמוד עד הבריאה לבדה, והקבלה עד האצילות
לבדה בלי לבוש. דהיינו למי שידע להפשיטה
מלבושיה עד בחינת אצילות.
אי נמי, היא בחינת אצילות ממש שבעשייה. אף
מאחר כי הכוונה בשם מ"ה שהוא שם כלי פנימי
דתפארת דין"א דאצילות, והם אינם מלובשים בעשייה
כלל, מפלל שהן באצילות העליון ממש. רק שהמקרא
מלובשת בעשייה וקבלה אינה מלובשת כלל.
וכן המשנה והתלמוד הם באצילות העליון
ומלובשים בבריאה ויצירה עליונה, כי האדם כלול מכל
העולמות. ואף שהכוונה בעסק התורה היא בבריאה
והתורה עצמה ביצירה, וכן המצוה בלי כוונה – בעשייה,
מכל מקום התלמוד עצמו הוא ביצירה, שהוא בחינת
רוח שבבריאה. והמשנה עצמה בלי כוונה – ביצירה –
שביצירה, והכוונה – נשמה לשתייהן.
כמו שכתב ב"פרי עץ חיים" שער מ"ט פרק ה', עין שם היטב
הדק, דמוכח ה"ם גם כן כמו שכתב, שהתלמוד היא
בבריאה עליונה. אלא דהיינו דוקא כל מי שנשמתו
בבריאה. אבל לנפש דעשייה אפשר היא בריאה ממש
שבעשייה. וצריך עיון.
אף זה אינו. שאין לחלק בין נפש לנשמה אלא
בכוונה, שהנשמה כוונתה עולה למעלה יותר. אבל לא
בלימוד הפשוט עצמו בפשט התלמוד לבר.

11. (שער יז – שער הנקודת הלימוד).

ובשבת, צ"ע בעליות העולמות (ואפשר דרוצה לומר,
בבריאה יורדין יעקב ורחל בחול). ואפילו אור איך-סוף
ברוך-הוא נמשך שם, כמו שכתב ב"פרי עץ חיים", שער מ"ז,
פרק ג' עין שם (וב"גלגלים" פרק ב': שבחינת נפש דאצילות
שבעשייה גדולה לאין קץ מנשמה דבריאה שבבריאה).
וכן מה שכתב דציצית ביצירה ותפלין שלי"ד
בבריאה, היינו שהתקון נעשה לדחות החצונים מג'
תחתונות דיצירה וג' תחתונות דבריאה על ידי המשכת
האור דאצילות. וכמו שבקריאת-שמע נעשה זיוג אבא
ואימא דאצילות ונמשך בבריאה, וכך היא בישיבה, מה
שאין כן בתפלת י"ה. ותדע, מנטילת-ידים שמתקנים ג'
תחתונות דעשייה אף שהידים הם חג"ת.
וכן הציצית להתעטף הראש עד החזה, ותפלין של-
יד היא בחינת מוחין מקיפים, וכולם מתקנים ג' תחתונות
לבד דבי"ע. ואף שהם מצות מעשיות, מכל מקום
ממשיכים מבחינת עשייה שבאצילות שהיא חיצונית.
כמו שכתב ב"פרי עץ חיים", שער מ', דרוש ב'. וציצית-קטן הוא
בחינת עבור של חיצוניות, והטלית – יניקה, ותפלין של
יד – מוחין דגולות.
ועוד תדע, מכוונות השמות בברכות המצות, שהן
בתפארת-דאצילות ולא דבי"ע.
וכן במקרא שהוא בעשייה. והכוונה הוא בג' שמות
תפארת דין"א דאצילות.
ולתורה¹⁰ ולנביאים – בנצח הוד דין"א דאצילות.
ולכתובים – ליסוד דין"א דאצילות.
ולמשנה – שהיא ביצירה, והכוונה היא בשמות דכלים
אמצעים דר' קצוות דנוקבא דין"א דאצילות.
ולתלמוד הכוונה בשמות דכלים חיצוניות דר' קצוות

10. ולתורה: נראה לי בדרך אפשר – מיותר – הערת כבוד קדושת
אדמו"ר.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

הבירורים דרפ"ח כנ"ל ויבוררו הכל יהיה בחי' המשכת
מוחין דיניקה מבחי' ז' מלכים דתוהו וע' שרים דנוג"ה
שיהיה לעתיד אחר הבירור כמ"ש ונהרו אליו כל הגוים
כו' כנ"ל וזהו ושרותיהם מניקות ממשכים בחי'
מוחין דיניקה לכנ"י כו' כי ידוע דלאחר הבירור דב"ן

(סד) ובכל הנ"ל יובן מ"ש והיו מלכים אומנין
ושרותיה' מניקותין כו'. דהנה מבואר
למעלה דבחי' קטנות העבודה בבחי' מוחין דיניקה
שעכשיו בזמן הגלות הוא עיקר העבודה דכנ"י שהוא
לבור בירורי נוג"ה כנ"ל הנה לעתיד לאחר תשלום

דיניקה לפי שבחי' התוהו למעלה מבחי' התיקון ומה
שבתיקון נק' מוחין דגדלות נק' בחי' מוחין דיניקה
בבחי' התוהו לאחר הבירור שיהיה בחי' ב"ן בבחי'
ס"ג כמה שכתוב א"ח עט"ב כו' וד"ל). ובכל זאת מובן
בתוספת ביאור ענין ועמדו זרים כו' שזהו כשעושים
רצונו של מקום דוקא שאז יעבדו אומות העולם בחי'
עבודה דישאל עכשיו שהוא ואספת דגנך כו' אבל
ישראל עבודתם בבחי' מוחין דגדלות הנ"ל שהוא בחי'
עצמות אור א"ס ב"ה שבפנימיות הכתר שבכתר הנק'
רעוא דכל רעוין כו' שזה נק' עושין רצונו של מקום
כנזכר לעיל באריכות אבל כשאין ישראל עושין רצונו
של מקום היינו בזמן הגלות שעבודתם בבחי' הקטנות
כנ"ל אז נאמר ואספת דגנך כו' ולכך לא נאמר בכל
מאדך בפרשה שנייה לפי שבחי' בכל מאודך מגיע
בעצמות אא"ס שהוא בלי גבול כו' וזה לא יהיה רק
לעתיד דכתיב במשיח וגבה מאד מטעם הנ"ל וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"9

דתוהו שהוא בחי' מלכים כו' עולה לבחי' ס"ג שהוא
בחי' ז"ת דבינה שהיה בו עיקר השבירה כידוע בענין
ע' רבתי כו' וידוע דדם נעכר ונעשה חלב כו' כך מבחי'
בירור הגבורות דב"ן דתוהו כשעולין בשרשם בבחי'
ס"ג נעשה בחי' חלב דיניקה שהוא מבחי' קטנות
המוחין דבינה כו' וזהו ושרותיהם מניקותיך להמשיך
בחי' מוחין דיניקה ולא יצטרכו לעבוד בעצמם כלל כו'
וד"ל. אך בחי' מוחין דיניקה לעתיד יהיה גבוה הרבה
במדריגה גם מבחי' מוחין דגדלות דעכשיו מאחר
שיבורר בחי' ב"ן לגמרי לעתיד לבא ולא יצטרך
לבירור דביטול היש הנפרד א"כ מה שיהיה לעתיד
לבא בחי' דם נעכר ונעשה חלב כו' הכל הוא בבחי'
בינה שהוא בבחי' ס"ג שלמעלה מבחי' מ"ה דעכשיו
כו' (וזהו ושרותיה' מניקותי' כמו באר חפרוה שרים
שהן או"א שממשיכים בחי' מוחין דגדלות במדות
עכשיו אבל לע"ל לא יהיה בחי' שרים רק בבחי' מוחין

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

שם שהיניקה הזאת הוא כדי להאבידם אחר כך, וזהו
והמשלם לשונאיו אל פניו להאבידו⁶⁹. אבל מכל מקום
עד כה ועד כה⁷⁰ הרי הם יונקים ופוגמים בשפע
הקדושה דשמות אלקים המקבלים מיסוד דנוקבא.
ובדין כל אינון נשמתין דנפקין⁷¹, שהנשמות נמשכים
גם בן מיסוד דנוקבא, שהם שם בעיבור, וכנ"ל בפירוש
"בקורטא דלגו כו'". אף על גב דכולהו דבין, כולוהו
קדישין⁷², לפי שבפנימיותן לא הגיע שום מגע נכרי חס
ושלום כמו שיבאר בסמוך.

הואיל ונפקו בפגמו⁷³, פירוש: שנמשכו מן המלכות
בשעה שהיא פגומה והחיצונים יונקים, והוא צער גדול
כנ"ל, איז גם הם בכל אינון אתר דמטו אינון נשמתין,

וזהו ביאור דברי הזהר:
וכר סיהרא אתפגים בהוא סטרא דחויא בישא⁶⁰,
שהוא ענין יניקת החיצונים ממנה, בשמניחים את עצמם
מוכה, בדכתיב "עת אשר שלט האדם באדם"⁶¹.
והוא סוד מאמר רבותינו זכרונם לברכה⁶² "בא נחש
על חוה", אף לא ביסודה ממש חס ושלום⁶³, כי "כבודי
לאחר לא אתן" כתיב⁶⁴, אלא מבחינת שמות אלקים
דקדושה שנכללים ביסודה. וכמו שכתוב ב"אוצרות
חיים" דף צ"ט עמוד א'⁶⁵ על פסוק "אכלה ומחתה פיה
כו"⁶⁶.

ומבואר אצלינו במקום אחר⁶⁷ על פי מאמר הזהר
פרשה חוקת: "ת' הוא ד' ונו"ן מתחברים כחדא"⁶⁸, – עיין

67. ביאורי הזהר להצמח צדק כרך א עמוד תפו.

68. כאחד.

69. ואתחנן ז' י.

70. עוד כה ועד כה לשון התקוב מלכים ית, מזה.

71. ואז כל אותן נשמות שיוצאות.

72. אף על גב שכולן טהורות, כולן קדושות.

73. הואיל ויצאו בפגם.

60. וכשהלכנה נפגמת באותו צד של הנחש הרע.

61. קהלת ח, ט.

62. שבת קמו, א.

63. ראה כלי יקר מלכים יז, יח. וראה גם מורה נבוכים חלק ב פרק ל.

64. ישעיה מ, תב.

65. בדפוס קארעץ תקמ"ג. והוא בשער האורות זי"ן. ובגץ חיים שער הארת
המוחין זי"ן פרק ז. וראה גם שלה חלק תורה שבכתב נשא ז.

66. משלי ל, ב.

27 "לפני מלך מלך לבני ישראל"⁸⁴, כולם יתעלו למעלה
28 על ידי המלכות, שהיא "אשת חיל" הנ"ל, ותהיה אז
29 "עטרת בעלה" מטעם הנ"ל. וכדכתיב⁸⁵: "והיה אור
30 הלכנה כאור החמה", וכתיב⁸⁶: "נקבה תסובב גבר", אזי
31 הנשמות הנ"ל שהם חבירים משותפים עמה, שסבלו
32 עמה צער המלחמה בפרטות ביותר עד שנפגמו מחמת
33 מלחמה זו, ואתברו בכמה פאבין⁸⁷ ברוחניות וגשמיות,
34 הם יתייחדו עמה באיזו חדרה פרטית, יותר מכללות
35 ישראל שלא סבלו כל כך בפרטות.:

36 ועתה יתבאר הטעם ד"אל הפרכת לא יבא", שהוזהר
37 הבעל מום מליכנס להיכל ולמזבח, הגם שרבי שמעון
38 לא ביאר הטעם לזה, אלא שסמך על שממילא מובן
39 הענין לפי ההקדמה שהקדים.

40 והוא: כי מודעת זאת, כי בהיכל היה גלוי אור
41 אינסוף בחיצונית, עד שראו בעיני ראייה, כמו שכתוב:
42 "וירא כבוד ה' כו' וירא כל העם כו"⁸⁸. וכן במזבח היה
43 יורד אש שלמעלה, כמו שכתוב⁸⁹: "ותצא אש מלפני ה'".

44 ולכן הוזהר הבעל מום בלא תעשה של תורה ליכנס
45 לשם, להיות כי גופו נפגם על כל פנים מחיצוניות, אף
46 על פי שפנימיותו קדוש, אסור לו ליכנס לשם ולהראות
47 פגמתו, כדי שלא יפגום חס ושלום גם גילוי אלקות
48 שבשם, כיון שהגלוי הוא גם כן בחיצונית ממש, ואותו
49 הגילוי אין צריך להיות נפגם חס ושלום, כי הוא גלוי
50 אלקותו יתברך ממש, שהגלוי הזה מגיע גם בחיצונית
51 לראיית העין, ויכול להיות נפגם חס ושלום כשיכנס שם
52 בעל מום שפגמו החיצונים גופו.

1 כולו אתברו ואתפגמו בכמה צערין, בכמה פאבין⁷⁴,
2 מחמת שהחיצונים יונקים מהם, וזהו צער וכאב עצום
3 להם.

4 ואמר: בכל אינון אתר, רוצה לומר, בעודם למעלה
5 בדרך המשכונות ממדת מלכותו יתברך להתלבש בגוף,
6 שנמשכים דרך כל ההיכלות דב"ע, ובכל היכל שבאים
7 יש להם כמה צערין, כמה פאבין, ואתברו ואתפגמו
8 מסיבה הנ"ל.

9 ואילין אינון דאתרעי בהו קודשא בריך הוא⁷⁵, לפי
10 שהם סובלים היסורים הללו מחמת פנימית רצון ה'
11 וחפצו במלחמה זו עם החיצונים להוציא יקר מזולל⁷⁶.

12 רוא דמלה, שריין בגוונא דלעילא, גופא אתפגום
13 ולא נשמתא⁷⁷, פירוש: כמו שבמלכות הפגם רק מבחינת
14 הלבושים אבל לא בפנימיותה חס ושלום, כמו כן
15 הניקה שממה הוא רק מחיצוניותם בלבד, אבל
16 בפנימיותם כולו דבין, כולו קדישין⁷⁸. ולכן בבואם
17 לעולם הזה גופם לבד נפגם במום, אבל נשמתו קדושה
18 בתכלית.

19 וזהו טעם מספיק גם כן לענין יסורי האדם בעולם
20 הזה, וכדעת ספרי קדמאי שם בזהר⁷⁹, דרבי שמעון
21 סבירא ליה כוותיהו – מחמת הולדום ב"פגמו דסיהרא",
22 שהוא בחצי חדש השני כו'. (אך כוונת "הולדום" יש לומר
23 – ומן לידתם למעלה מן המלכות).

24 ולעתיד לבא בעיין לחדותי בחדותי⁸⁰ דסיהרא⁸¹,
25 פירוש: כשתתגלה נצחון המלחמה, ויבלע המות
26 לנצח⁸², והנצוצים היקרים, המסולאים מפז⁸³, שהם

74. בכל אותם מקומות שהגיעו אותן הנשמות, כולן נשברו ונפגמו בכמה צער, בכמה פאבין.

75. ואלו הן והנשמות) שבהן רצה הקדוש ברוך הוא.

76. על פי ירמיה טו, יט: "תוציא יקר מזולל".

77. סוד הדיבר, שורים כמו למעלה, הגוף נפגם ולא הנשמה.

78. כולן טהורות, כולן קדושות.

79. קפ, ב: "אשכנא בספרי קדמאי רוא חדא . . . אית זמנין דסיהרא איהי בפגמו ושריא בדינא ושמשא לא אשתבח גבה. ובכל זמנא ובכל שעתא אית לה לאפקא נשמתין בבני נשא . . . ואפקית לון השתא בזמנא דאיהי קיימא בדינא. האי מאן דנקיט לה בההוא זמנא, ליתיה תדיר בגריעותא, ומסכנותא אולא לגביה, ואתבר תדיר בדינא כל יומי דבר נש בין חייבא בין זכא. בר דצלותא בטיל כל גורי דינן ויכיל לסלקא בצלותא.

והוא זמנא דקיימא ההוא דרגא בשלימו, והוא נהר דנגיד ונפיק אשתמש בה, כדן ההוא נשמתא דנפקת ואתדיבקת ביה בההוא בר נש, והוא בר נש אשתלים בכלא, בעותרא, בבנין, בשלימו דגופא.

תרגום: מצינו בספרי ראשונים סוד אחד . . . יש לפעמים שהלכנה בפנימה ושויה כדן ואין השמש נמצא אצלה, ובכל זמן ובכל שעה יש לה להוציא נשמות לבני אדם . . . ומוציאה אותם כעת בזמן שהיא עומדת בדיון.

ומי שלוקח אותה באותו זמן, יהיה תמיד בחסרון והעני דולף אליו, ונשבר תמיד בדיון כל ימי האדם, בין חיב בין זכאי, רק שתפלה מבטלת את כל גורי הדינים ויכול לסלקם בתפלה.

ואותו הזמן שאותה הדרגה עומדת בשלמות, ואותו נהר ששופע ויוצא משתמש בה, אז אותה הנשמה שיצאה ונדבקה בו באותו האדם, אותו האדם משלם בכל – בעשר, בכנים ובשלמות הגוף.

80. לעיל: בחדותא.

81. צריכות להתחדש בהתחדשות הלכנה.

82. ישעיה כה, ח.

83. היקרים המסולאים מפי: על פי איכה ד, ב.

84. וישלח לו, לא.

85. ישעיה ל, כו.

86. ירמיה לא, כא.

87. ונשברו בכמה פאבין.

88. שמיני ט, כג. כד.

89. שם.

22 (וקיצור הענין: שהגילוי אלקות דהיכל ומזבח – מבחינת
23 מלכות, חיצונית, ושם יכולים לפגום. מה שאין בן אכילת
24 הכהנים – רמז לאכילת מ"ה דן"א פנימית, ושם אין יניקה כלל
25 כו')
26 אבל לעתיד לבא יתקנו הפגמים בשלימות, ניצוח
27 המלחמה, ואז יהיו הם שמחים בחדות השכינה ביתר
28 שאת ויתר עז.
29 וזה יזכנו לראות בנחמת ציון וירושלים, בעגלא ובזמן
30 קריב, ונאמר אמן⁹⁴.
31 **ממצוה רפ"ה עד רצ"ב הם ז' לאוין ועשה אחד**
32 **בענין מומי בהמה ופרשת אמור**
33 ושרש ענין פיסול המום בבהמה – עין מה שנתבאר
34 בפרשה קדושים במצות (רמ"ג) "ואהבת לרעך כמוך"
35 (ויקרא יט, יח) סוף פרק א'⁹⁵.
36 **מצוה רצ"ג: להיות כל קרבן בן שמונת ימים ופרשת**
37 **אמור**
38 שרש זה – עין מה שנתבאר במצות מילה חלק ב'
39 פרק א' בענין מילה בשמיני⁹⁶.
איסור עבודת כהן בעל מום וכניסתו להיכל, פרשת אמור

1 אבל "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים
2 לאכל" – להיות כי בפנימיותו לא נפגם כלל, ושלם הוא
3 בתכלית, וענין אכילת הקדשים תלוי בפנימית (שהרי
4 בחיצוניות אין ניכר הקדושה עליהם, רק שהענין תלוי
5 בפנימיות) האדם כשהוא שלם, אזי יכול להעלות את
6 הקדשים.
7 כי סוד⁹⁷ אכילת כהנים ש"בעלים מתכפרים"⁹⁸ על ידי
8 זה, הוא, שהם על ידי אכילתם מעומד⁹⁹, בענין שמונה
9 עשרה¹⁰⁰ בכוננות ויחודים, גורמים אכילת אדם העליון
10 שעל הכסא, שהוא סוד המשיכה מ"ד לברר מ"ן דב"ן.
11 וכבר נתבאר לעיל, שבשם מ"ה אין שום יניקה כלל, וגם
12 בירורו אינו לברר טוב מן הרע, אלא רק להעלותו
13 ולתקן המ"ן שפבר נברר מן המלכות, להיות בו ביטול
14 אמיתי, שזהו סוד גלוי הפנימיות, כמו שנתבאר לעיל
15 בענין משה. וכמו בן היה אכילת הכהנים בביטול, ועל
16 בן אין בעל מום פוסל בזה, שהרי פנימיותו שלם.
17 אבל כניסה בהיכל ולמזבח, לפי שהוא בבחינת
18 חיצונית ודומה לביור הראשון דמלכות שמקדחת מן
19 הרע, שזהו סוד "אכילת מזבח", ושם יכולים החיצונים
20 לינק, כמו שנתבאר לעיל, על בן אין הבעל מום רשאי
21 ליכנס לשם כו'.

94. "צלותא דמעומד". לשון הזהר בכמה מקומות.

95. השעם שדוקא מצוה זו מסיים בברכה זו נתבאר בשיתת שבת פרשת ראה תשל"ו סעיף ג.

96. לעיל בה, סוף עמוד ב.

97. לעיל ח, ב ואילך.

90. אמור כא, כב.

91. ראה באריכות יותר לקמן במצות אכילת קדשים.

92. פסחים נט, ב: "ואכלו אתם אשר כפר בהם (תצוה כט, לג) – מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין".

93. ראה לקושי שיתות חלק בג עמוד 366.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 ומכוון התורה הי' בכדי להוציא מהעלם אל הגילוי
2 בחי' אך אפים דאל"כ הלא התורה היא תורת חסד
3 ואיך קטרגה על בריאת האדם אלא זהו כנ"ל, וע"ז
4 אמר כאן כמה דאקמוה בפ' כי תשא א' יגמה"ר, וגם
5 לתורה השיב וכי למגנא אתקרינא אך אפים) לאמר
6 למילף מהכא כל דרין בתראין לעלם ולעלמי עלמי,
7 לאמר למימר לדא בשעתה דעקתא, למימר דא בשעתא
8 דרווחא, והיינו להזכיר יגמה"ר בכל עת גם בשעתא
9 דרווחא, וכמארו"ל ברית כרותה ליגמה"ר שאינם
10 חוזרות ריקם מלפניך.
11 **ולהבין ביאור הענין צ"ל מארו"ל בשבת דפ"ט ע"א**

1 **ועתה יגדל נא כח אד' כאשר דברת לאמר ה' אך**
2 **אפים וגו', ופי' במד"ר במקומו תנצח מדת**
3 **הרחמים למדת הדין, כאשר דברת, אני אמרתי באיזהו**
4 **מדה אתה דן כו' הודיעני נא וגו', ויעבור וגו', אותה**
5 **המדה קיים, ה' אך אפים וגו'. ובזח"ג במקומו פי'**
6 **ג"כ כנ"ל וביאר עוד יותר וז"ל ההוא חילא דאתי מע"ק**
7 **סדכ"ס, יגדל נא דיתרבי ויסגי לעילא ויתנגד ויתמשיך**
8 **לתתא, כאשר דברת כמה דאקמוהו (הכוונה כמ"ש**
9 **במד"ר הנ"ל שאותה המדה קיים, וכמ"ש בזח"א ויגש**
10 **דרי' כשאמרה תורה ב"נ דעתיד את למברא זמין**
11 **לארגזא קמן, א"ל וכי למגנא אתקרינא אך אפים,**

שני בתים הם ב' תיבות אב בא שלשה אבנים בונות
 ששה בתים פ' שמקיבוץ ג' אותיות יחד יכולים לעשות
 מזה ששה צירופי', (כמו מתיבת אבן נעשה ששה
 צירופים אבן אנב באן בנא נאב נבא), ועד"ז צא וחשוב
 כו', ומקיבוץ הרבה אותיות יחד נעשה צירופים רבים
 שהם בתים הרבה עד שכלליות עולם הדיבור נק' בשם
 עיר אלקינו. וזהו בחי' ש' אד' שורש ומקור בחי'
 ברה"ע, ולכן ארז"ל במד"ר ואני מה שמי א"ל לך נאה
 לקרות ה' שאתה אדון לכל בריותיך (וי"ל למה אמר ה',
 היינו מפני כי נכתב בשם ה' ונקרא בש' אד', וע"ש
 הקריאה אמר כן). ובאמת כל קיום הנברא הוא להיותו
 אדון עליו שע"י זה מתהווה ומתקיים, ובלתי זה לא ה'
 קיום וחיות כל העולמות והנבראים אפי' רגע א'.
 וענין הגדלת הכח היינו שיומשך ממקורו ושרשו דש'
 אד' כמו שהוא בבחי' הכתר, שזהו שאמרו בס"י
 נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, ונמצא יש בחי'
 הסוף כמו שהוא נעוץ בתחלתו, ויש כוונת נעיצת
 התחילה בבחי' הסוף, וע' בס"י פ"א מ"ה וז"ל ע"ס
 בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, ופי'
 המפרשים שלא תחשוב הראש לראש והסוף לסוף כ"א
 שהם קשורים יחד הסוף עם הראש, והראש עם הסוף
 וכן האמצע כן פ' הראש ועוד, ויש שפירשו בא"א
 קצת ומ"מ נראה כי כוונתם הוא ליחד הספי' יחד מבלי
 שנוכל לאמר עד"מ על בחי' המל' שהיא סוף הספי'
 כ"א שיש לה קישור וחיבור עם התחלה (שנראה
 כוונתם על בחי' החכ' הנק' ראש, וכאן קורא את החכ'
 בשם תחלה כן צ"ל לפי פירושו ז"ל ולדעת הראב"ד
 גם על חכ"ע, יעו"ש).

ונתה יגדל נא כר' (א)

בס"ד. (ש"פ שלח, רל"ב).

אריב"ל בשעה שעלה משה למרום מצא להקב"ה
 שקושר כתרי' לאותיות, א"ל משה אין שלום בעירך,
 אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, א"ל ה'
 לך לעזריני (פי' רש"י לומר תצלח מלאכתך), מיד אמר
 ועתה יגדל נא כח אד' כאשר דברת, והיינו הגדלת
 הכח. ולכאורה יפלא למה הוא ית' צריך לברכת משה
 עד שא"ל ה' לך לעזריני בכדי שיאמר משה ועתה
 יגדל נא כו'. אך הענין הוא דהנה מצינו גם בדורות
 שאח"כ הרבה שארז"ל ברכות ד"ו, שא"ל ישמעאל בני
 ברכני א"ל יה"ר שיכבשו רחמיק את כעסך ונענע לו
 בראשו שזה יפלא עוד יותר, אלא שצ"ל שהכוונה ה'
 בכדי שע"י ברכתו יומשך נענוע הראש הוא בחי'
 המוחין חב"ד ובחי' גלגלתא הוא בחי' הרצון ג"כ ע"י
 העלאת מ"ן דברכת ר' ישמעאל כה"ג דוקא, ושיהי'
 בדרך ברכה כמשי"ת לקמן. ועד"ז הו"ע ה' לך לעזריני
 שאמר למשה הוא ג"כ בכדי שע"י עזר משה יומשך
 הגדלת הכח. ולהיות כי במשה ה' זה ע"י התורה
 שהרי עלה לקבל תורה לכן נמשך בחי' גבוה יותר ממה
 שנמשך ע"י ברכת ר' ישמעאל כה"ג כי ה' ע"י בחי'
 עבודה שבכלל תחשב ענין העבודה לבחי' מלמטלמ"ע
 כו', משא"כ תורה היא מלמעלמ"ט כו'.

ולא הביין ענין מה שנמשך ע"י עזר משה ומהו ענין
 הגדלת הכח, צ"ל ענין מ"ש גדול הוי' ומהולל
 מאד בעיר אלקינו, פי' עיר אלקינו קאי על כלליות עולם
 הדיבור, והוא כמשל העיר הוא מקיבוץ הרבה בתים
 יחד נעשה עיר, והבית עושים מאבנים, ועד"ז יובן ענין
 מ"ש בס"י שתי אבנים בונות שני בתים, פי' אבנים הם
 אותיות, ושני אבנים היינו שני אותיות כמו א"ב בונות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

יִרְאֶה וְלֹא יִמָּצָא כָּלָל, וְיִשְׁגִּיחַ וְיִשְׁתַּדֵּל שִׁיחִיה לִימוּדָם
 בְּאוֹפֶן הַנִּרְצָה דּוֹקָא. וּמִנְהִלֵי הָאֲגוּדָה מְחַיִּיבִים לַעֲזוֹר לוֹ
 בְּזֶה, כִּפִּי שִׁידְרוֹשׁ מֵאֲתָם, וְלֹא יִשְׁאוּ עֲלֵיהֶם חֲטָא
 חֲסִי-וְשָׁלוֹם.
 וּמוֹבְטָחִי, כֹּאֲשֶׁר הַלּוּמְדִים יַחֲיוּ יַחֲזִיקוּ בַּעֲץ הַחַיִּים
 בְּלִימוּד דֹּא"ח בְּרָצוֹן וְחֶשֶׁק, וּבְזִמְנָן נִכּוֹן בְּיוֹם, שִׁיחִיה
 אֶצְלָם לִימוּד דֹּא"ח עֲנֵן עֵיקָר, וְיִקְלְטוּ הַדְּבָרִים הַיָּטִב -

(לב) ואתם בָּנִים יְקָרִים, תַּחֲפֹשׁוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּחִפּוּשׁ
 אַחֵר חִפּוּשׁ, אוֹלִי נִמְצָא בְּאִיזָה מִכֶּם שֶׁרֶשׁ פְּרָה רֹאשׁ
 וְלַעֲנָה מִהַלִּימוּד שְׁאִינוֹ נִרְצָה, אֶפִּילוֹ בְּמִקְצֵת - תַּבְּעֵרוּ
 אֶת הַרְעָה הַזֹּאת מִקִּרְבְּכֶם וְתוֹרַת אֱמֶת תִּהְיֶה בְּפִיכֶם.¹
 וְהַדְּבָר הַזֶּה מוֹטֵל עַל הַמִּשְׁגִּיחַ הַרְוִי שִׁיחִיה, לְבָרֵר
 הַיָּטִב אוֹלִי נִמְצָא אִיזָה מִהַלּוּמְדִים אֲשֶׁר לוּמְדִים בְּאוֹפֶן
 שְׁאִינוֹ נִרְצָה, יִבְעַר אֶת הַרְעָה הַזֶּה מִבֵּית מִדְּרָשֵׁינוּ, וְלֹא

1. וְתוֹרַת אֱמֶת תִּהְיֶה בְּפִיכֶם: עַל פִּי מֵלָאכִי ב. ה.

וּמִי שִׁמְצָא אֶת עֲצָמוֹ רְאוּי לְהִשְׁתַּדֵּל בְּכוּנָה בְּאַחַד
מִשְׁנֵי הָאוֹפְנִים הַמְּבֹאֲרִים שָׁם, חֲלִילָה לוֹ לִפְטוֹר אֶת
עֲצָמוֹ מִזֶּה, כִּי בִנְפֹשׁוֹ הוּא, וּבִלְעָדֵי זֹאת, גַּם הַתּוֹרָה שְׁלוֹ
אֵינוֹ שׁוֹה כְּלוּם, וְאֶדְרֶבֶה כּו', וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפָרֶק
יֵא יוֹב.
וְאֵל תִּשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שְׁקֵר⁵ לֵאמֹר: "מִי אֲנִי וְאֵיךְ אוֹכֵל
כו'", כִּי הָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, וְהִנֵּנוּ בְּחִכְמָה
וְדַעַת, וּבִיבּוֹלָתוֹ לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת וּמִדְרִיגַת הָעֲבוּדָה
בְּדַבְעֵי, וְרַק צָרִיךְ יִגִּיעַ וְהִשְׁתַּדֵּלוֹת.
וּמִי שֶׁלֹּא לָמַד עֲדִיין, וְאִי אֶפְשָׁר שִׁתְּפַלֵּל בְּכוּנָה, עַל
כָּל פְּנִים יִכּוֹן בְּפִירוּשׁ הַמִּילּוֹת, וְיִתְפַּלֵּל כִּמּוֹ שֶׁמְבֹאֵר
בְּקוֹנְטֵרְס הַנ"ל⁷ בְּאוֹפֶן הָעֲבוּדָה לְצַעֲרִים⁸.
גַּם יֵשׁ בְּקוֹנְטֵרְס הַנ"ל כִּמּוֹ עֲצוֹת אֵיךְ לְהַגִּיעַ לְעֲבוּדָה
אֲמִיתִית.
וְיִהְיֶה חֻק קְבוּעַ לְלִמּוּד קוֹנְטֵרְס הַנ"ל פֶּעַם אַחַת בַּב'
אוֹ בַּג' חֲדָשִׁים. וְטוֹב שֶׁתִּלְמָדוּ אוֹתוֹ כּוֹלֵם בְּזִמָּן אֶחָד,
וְיִדְבְּרוּ זֶה עִם זֶה וְיִחַזְּקוּ זֶה אֶת זֶה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר מֵעַנִּין
מַעֲלַת דִּיבּוּק חֲבֵרִים – בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "הַחֲלָצוֹ"⁹.
קִיצוֹר. יַעוֹרֵר לְלִמּוּד "קוֹנְטֵרְס הַתְּפִלָּה" (עַל מְנַת לְעֲשׂוֹת),
וְלִהְיוֹת הַתְּפִלָּה בְּאַחַד הָאוֹפְנִים, וְכִמְבֹּאֵר שָׁם.

יְהִי גַם לִימּוּדֵם הַנִּגְלָה בְּאוֹפֶן הַנִּרְצָה, וְרָצוֹן ה' יִרְצֵנוּ
וְיַעֲשׂוּ. וְתוֹרַת אֱמֶת יִנְחִילֵם וְיֹאִיר נִפְשָׁם בְּאוֹר חַיֵּי הַחַיִּים
כו'.
קִיצוֹר. יִזְהִיר לְבָעַר הַלִּימוּד שֶׁאֵינוֹ נִרְצָה. הָעֵסֶק בְּדִא"ח יִסִּיעַ
גַּם בָּזֶה.
לֵג) וְהִנֵּנוּ לְעוֹרֵר אֶתְכֶם שֶׁתִּלְמָדוּ אֶת "קוֹנְטֵרְס הַתְּפִלָּה"
שִׁיָּצָא מִכְּבָר.
(זֶה כָּל גְּדוֹל בְּכָל מְקוֹם: אֲשֶׁר הַלִּימוּד יְהִי עַל מְנַת
לְעֲשׂוֹת, וְ"הַלּוּמֵד עַל מְנַת שֶׁלֹּא לְעֲשׂוֹת, נֹחַ לוֹ כּו"², וְכָל
עַנִּין שְׁלוּמֵד צָרִיךְ לִידַע נֶאֱמָנָה אֲשֶׁר הָעַנִּין יָכוֹל לְהִיּוֹת
שִׁיָּיךְ אֵלָיו, וְבוֹ הַדְּבָר תְּלוּי, וּמִחוּיִּב לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ
לָזֶה, כִּי אֲשֶׁר נִתְבָּאֵר לְעֵיל מִפָּרֶק ט"ז עַד פָּרֶק כ בְּעַנִּין
אֶהְיֶה וְיִרְאֶה.
וְכֵן הוּא בְּכָל עַנִּין שְׁלוּמֵד, צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ הֵיטֵב מִה
שִׁיּוּכָל לִיקַח לוֹ לְעֲצָמוֹ מִהָעַנִּין הַזֶּה בְּעֲבוּדָה, וְלֹא יִטְעֶה
אֶת עֲצָמוֹ, הֵן לֹא בְּשִׁפְלוּת שֶׁל שְׁקֵר וְהֵן לֹא בְּהִגְבָּה
יִתְרִיחַ לִילֵךְ לְעֵילָא מִדְרִיגָה כּו'. וְהִיא הוֹדָעָה כָּלִילִית:
אֲשֶׁר לִימּוּד בְּכָל מְקוֹם – הַכוּנָה בְּאוֹפֶן כְּזֶה, וְ"בְּשׁוּפְטֵנִי
לֹא עֲסָקִין"³).

6. עַל פִּי קִהְלֵת ז', כּט: "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל".
7. פָּרֶק יד.
8. הַתְּפִלָּה לְצַעֲרִים: שָׁם פָּרֶק יד.
9. פָּרֶק י. יִצָּא לְאוֹר בְּקוֹנְטֵרְס בִּפְנֵי עֲצָמוֹ וּבִסְפֵּר הַמִּאֲמָרִים תְּרִנ"ט עֲמוּד רַלֵב
(בְּהוֹצָאָה הַחֲדָשָׁה).

2. "שֶׁנִּתְפַּכָּה שְׁלִיטָתוֹ עַל פְּנֵי וְלֹא יָצָא לְאוֹוִיר הָעוֹלָם". כִּלָּה רַבְתִּי פָּרֶק ה',
הַלְכָה א. וְרֹאה יִירוּשָׁלַיִם בְּרִכּוֹת פָּרֶק רֵאשׁוֹן סוּף הַלְכָה ב. וּבְכָל בְּרִכּוֹת יו. א.
3. בְּשׁוּטִים אֲנַחְנוּ לֹא עוֹסְקִים. רֹאה כְּבֹא מִצִּיעָא מ, א וּבְרִשִׁי דְבִּירוֹ הַמִּתְחִיל
"בְּשׁוּפְטֵנִי".
4. הַמְּבֹאֲרִים שָׁם: פָּרֶק ט וּפָרֶק י. – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר.
5. וְאֵל תִּשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שְׁקֵר: עַל פִּי שְׁמוֹת ה', ט.

1.

הוֹד כ"ק אֲדָמוֹר מִרְנָא וּרְבִנָא יוֹסֵף יִצְחָק – אֲדָמוֹר מוֹהֲרֵי"צ

סֵפֶר הַמִּאֲמָרִים – ה'תש"א

וְרֹאה עִם הָעֵינַיִם, שׁוֹמֵעַ עִם הָאוֹזְנִיִּים וְכֵן בְּכָל אֲבָרֵי
הַגּוֹף, אֲבָל אֵין זֶה אֵלָּא שְׁכַל הַפְּעוּלוֹת בָּאוֹת עַל יְדֵי
הָאֲבָרִים, וְאֵין הַכוּנָה שֶׁהַמוֹחַ מִבֵּין שְׁכַל מֵעֲצָמוֹ, הַמוֹחַ
מִבֵּין שְׁכַל כִּי כּוֹחַ הַשְּׁכַל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ מְלוּבֵשׁ בַּחוּמֵר
הַמוֹחַ, הֵנָּה הִרִי הַמִּבֵּין הוּא כּוֹחַ הַשְּׁכַל אֵלָּא שֶׁהַפּוֹעֵל
שֶׁל הַבְּנֵה בֹא עַל־יְדֵי הַמוֹחַ וְכֵן בְּכָל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ
שֶׁהַעֵינָן הוּא הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוֹף הוּא טַפֵּל. וּבְכָל זֹאת, עַל
יְדֵי הַטַּפֵּל יֵשׁ מוֹשֵׁג בִּנְפֶשׁ שֶׁאֵין זֶה רַק שֶׁהַנֶּפֶשׁ מַחִייה
אֶת הַגּוֹף אֵלָּא נֶפֶשׁ יֵשׁ בֶּה עוֹד דְּבָרִים הַנְּעִלִים מִנִּתְּנוּת
חַיּוֹת לְגוֹף. וְכֵן גַּם "מִבְּשָׂרִי אַחְזָה אֱלוֹקָה", אֱלוֹקוֹת.
הָעוֹלָם חֵי מֵאֱלוֹקוֹת כִּשֵּׁם שֶׁהַגּוֹף חֵי מִהַנֶּפֶשׁ, כִּמּוֹ

וְהֵנָּה כְּתִיב "וּמִבְּשָׂרִי אַחְזָה אֱלוֹקָה". מִהַגּוֹף שֶׁלִּי אֲנִי
רוֹאֶה אֱלוֹקוֹת. כִּשֵּׁם שֶׁהָאָדָם מְרַגִּישׁ בְּעֲצָמוֹ
שִׁישׁ בּוֹ נִשְׁמָה שִׁמְחָה אֶת הַגּוֹף שְׁלוֹ, כֵּךְ גַּם בְּעוֹלָם יֵשׁ
אֶת הַחַיּוֹת הַמַּחִיָּה אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁל הָעוֹלָם. כִּשֵּׁם
שֶׁהָאָדָם, הַגֵּם שֶׁמְעוֹלָם לֹא רֹאֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ וְהוּא הִרִי
אִפְּלוֹ לֹא יוֹדַע אֵיךְ נִרְאִית הַמַּהוּת וְהַמִּצִּיאוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
וְהַנִּשְׁמָה, בְּכָל זֹאת עַל יְדֵי הַסִּבְרִים מְסוּיָמִים יֵשׁ לָאָדָם
מֵעֵט מוֹשֵׁג מִהֵי נֶפֶשׁ, הֵינּוּ בְּנוֹסֶף לִכְךָ שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה
בְּבִירוֹר וּבְבִהִירוֹת וּבְמוֹחַשׁ שֶׁהַעֵינָן בְּחַיֵּי הָאָדָם הִיא
הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוֹף אֵינוֹ אֵלָּא טַפֵּל, הֵנָּה אֵף שֶׁהַחַיִּים בְּפוֹעֵל
בְּאִים לְבִיטִי בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף שֶׁהָאָדָם חֵי וְהוּא מִבֵּין בְּשִׁכַּל

ותפילה שעל-ידי-זה מקיימים מצוות בהידור, השם
יתברך מחייה את העולם עם כל הנבראים [האצייס
והנבראים] השמימיים שבו.
וז'הו פירוש "ביום השמיני עצרת תהי' לכם", היום
המצוין עם ההיקף השמן שלו, כי חג זה הוא
שבו מתקבצים כל הדברים הטובים של הימים
הנוראים והשמחה של סוכות, וכל זה "תהי' לכם",
לבני ישראל. חג זה הוא היום השמיני של סוכות.
כלומר, על אף שהוא חג בפני עצמו, מכל-מקום הוא
נחשב כהמשך של סוכות, כי המשמעות של סוכות היא
שהאדם יידע שהחיים הגשמיים של העולם אינם אלא
זמניים. החיים האמיתיים הנצחיים של יהודי הם חיי
תורה ומצוות. כאשר יהודי שומר ומקיים תורה
ומצוות, כפי שצריך להיות, מדריך את הילדים שהם
יקיימו תורה ומצוות, אזי הוא נצח, כפי שחכמינו-ז"ל
אומרים "יעקב אבינו לא מת". יעקב חי, כי אלה
שמשאירים אחריהם ילדים שנזהרים לקיים תורה
ומצוות כפי שצריך, הם חיים לנצח, כי החיים של
יהודים הם חיי נשמה ולא חיי גוף. כלומר, על-ידי-זה
שלומדים תורה ומקיימים מצוות, יהודים עושים מחי
הגוף חיי נשמה. ואת זה מציין חג הסוכות. לאחר כל
זה שהיהודי ערך לעצמו את חשבון הנפש האמיתי
בחדש אלול ובימי הסליחות, ובראש השנה קיבל את
עול-מלכות-שמים כראוי ועשה תשובה בעשרת ימי
תשובה, וביום כיפור נהיה רחוק ונקי מכל העוונות
והחטאים שבין אדם למקום ובין אדם לחברו, אזי הוא
חג הסוכות, כלומר שכל זה אינו אלא כדירת ארעי,
זמנית. ושמיני עצרת שאז היא שלימות השמחה, הוא
המשך של סוכות, לזכור תמיד שהעיקר הוא חיי הנצח
של תורה ומצוות ואלו הם חיים יהודיים נצחיים.

בס"ד, שמיני עצרת, תש"א

שכתוב "ואתה מחיה את כולם". השם יתברך ברא
הכול ומחיה את הכול, ועל ידי הסברים מסוימים יכול
האדם שתהיה לו בזה הבנה ברורה.
והנה כשם שהחיות שהנשמה מחייה את הגוף היא
על ידי התיווך והקישור של רוח החיים והדם,
ושני אלה, אופן התיווך והחיבור שלהם את הנשמה
עם הגוף הוא על-ידי להכניס ולהוציא את הנשימה
ואת זרימת הדם בגוף. ושני הדברים באים מהלב.
מקום אחד בלב מוביל ומכווין את הנשימה, והמקום
השני בלב מוביל ומכווין את זרימת הדם בגוף האדם,
ועל-ידי התיווך והקישור נעשית ההתקשרות של הגוף
והנפש שהנפש מחייה את הגוף. וכך גם בחיות של
העולם וכל הנבראים שבו, העיקר הוא הכוח האלוקי
שהבורא ברוך-הוא בורא את הנברא ומחיה אותו, כמו
שכתוב "לאהבה את הוי' כי הוא חיך". הכוח האלוקי
הוא החיים של כל הנבראים, והחיות של העולם עם
כל הנבראים שבו באה על ידי התיווך והקישור של
תורה ומצוות, ככתוב "אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי
תשמורו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה
הארץ יכולה וגו'", וכל הכוונה של בריאת העולם
שבשבילה השם יתברך ברא את העולם היא כדי שבני
ישראל יקיימו תורה ומצוות וזה החיבור של העולם עם
האלוקות. וגם אופן החיבור של האלוקות עם העולם
הוא בדרך "רצוא ושוב", כמו החיבור של נפש וגוף.
והוא בשני אופנים של עבודת השם יתברך, לימוד
התורה ועסק התפילה. העבודה בתפילה היא
התלהבות, עם התמסרות חזקה ובקשות ותחנונים,
כילד המבקש מאביו רחמים רבים, שזהו "רצוא".
והעבודה של תורה היא בהתיישובות וחזרה עמוקה
שזהו "שוב". ועל ידי התיווך והקישור של תורה

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

בעבודה של ה"מיטוואן שעה" שהרשתה הממשלה
ללמוד עניני דת עם הילדים הלומדים בבתי הספר
הכלליים. עליהן להשתדל לשלוח את הילדים, נערים
ונערות, לתלמודי התורה הכשרים, ולא לתלמודי-
תורה לא כשרים. קשה לי להטיל עליכן, נשים
קשיות, עבודה זו, אך את בנותיכן וכלותיכן יש
למשוך ולהכניסן לעבודה זו.
יש להקדיש שימת לב מיוחדת להכנסת הילדים
רק לתלמודי התורה הכשרים. הרי כשהולכים לקנות
כשר, פונים לאיטליז כשר, הרי לא יקנו חלילה בשר

רשימת דברים ממה שאמר כ"ק אדמו"ר
שליט"א ל'קומיטה' מחברת נשים מחזיקות ישיבות
ליובאוויטש, סניף בראנזוויל

1 כסף הוא הרי לבוש בלבד, אך היכן הבנות
2 והכלות. אכן, הנחיצות למתן כספים להחזקת
3 הישיבות היא דבר גדול, ולנשים יש זכות גדולה
4 בנתינתן כסף עבור התורה. כפי שאנו מוצאים
5 במשכן, שהנשים היו הראשונות שהתנדבו לבנין
6 המשכן. אך צריכים גם לעשות פעולות להשגת יותר
7 ילדים לישיבות, לקחת חלק ב"מסיבות שבת" ולעזור

- 1 באיטליז טרף. אם-כן במה קל יותר חינוך הילדים
2 מאשר קילו בשר שהולכים לקנות. הרי ודאי שיש
3 להשתדל שהילדים ילכו לתלמודי התורה הכשרים.
4 רוצה אני שדבריי לא ישארו רק ביניכן, אלא
5 שהקול יצא לרחוב, שילד צריכים לשלוח רק
- 6 לתלמוד-תורה כשר.
7 יתן לכן השי"ת בריאות וכל המצטרך לכן
8 ולמשפחותיכן, והשי"ת ישמור על ילדיכם הנמצאים
9 במערכות המלחמה והיכן שהם נמצאים, ויחזיר
10 אותם לביתם בשלום.

יום ב', ג' אדר א', תש"ג

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז מרחשון, תשי"א

ברוקלין

ידידי ווי"ח אי"א מוהרמ"ל שי

1 שלום וברכה!

2 שלשה מכתביו, הארוך מיי"ב ומאור ליי"ג כמעט
3 שהגיעו בזה אחר זה, וטוב עשה אשר ביאר לי המצב
4 באשר הוא, והנני עונה לו בזה בקצרה רק בהנוגע למעשה,
5 והשאר אני מניח על ההתראות אי"ה בשמחה ובטוב לבב.

6 אודות התלמיד היקר הרב מאיר שי גרינבערג צריכים
7 לעשות הכל שיתקבל לביהכנ"ס ליובאוויטש בכדי שלא
8 יקחו אחר הבלתי נרצה...

9 אודות האוסף לפדיון שבויים הוא זמני, ואינו התחלה
10 להמקווה לעשות בשעת ביקורי אי"ה בשיקאגא. בודאי
11 צריך גם הוא לעשות ולהתעניין בזה, אבל אינו צריך
12 להכניס עצמו בזה, כי אין זה מעניני שליחותו.

13 מידידי הרח"צ שי רובינשטיין קבלתי המחאה ע"ס
14 ק"ן, וכותב אשר עוד ת"ן צריכים לגבות, ורחוק הוא

15 מאותו הסכום שקויתי שיאספו לשעה, והשי"ת יהא
16 בעזרם בגו"ר.

17 לר' יעקב שי עטין לקאבע הנני כותב היום. אם יש לו
18 עוד אדרעסין מערים ומדינות שאפשר לכתוב לשם ישלח
19 לי, כי הנני רוצה לשלוח להם את "הקריאה והקדושה",
20 ודרך אגב, או יותר מדויק - בכוונה מיוחדת - הנני כותב
21 לו להתעניין דבר הפצת הירחון הקריאה והקדושה,
22 ולמצוא דרכים ונתיבות - ע"י נתינת אחוזים ידועים -
23 להפיצו גם מחוץ לחוגי אנ"ש שי. וכתבתי מזה גם לידידנו
24 היקר הר"ש שי שוי"ב פויזנער.

25 הנני חושב אשר כבר נעשה בקי במצבה של שיקאגא,
26 באופן שיוכל להרציא לי מה שחסר ואיך ובמה אפשר
27 לתקן ולהעמיד בעזה"י את אגו"ח על בסיס הראוי. והנני
28 מבקשו לבא על ש"ק הבע"ל אלינו צלחה בגו"ר. וכאמור
29 במכתבי הקודם שיודיע תחלה אימתי יבא בעזה"י למען
30 שיקבלו פניו בבואם צלחה.

31 ידידו הדו"ש ומברכו

32 יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרץ יז

פרשת חיי שרה

כג * ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה: ^ד ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספר לשרה ולביתה: ^ה ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל-בני-חת לאמר: ^ו גרותי-שב אנכי עמכם תנו לי אחות-קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ^ז ויענו בני-חת את-אברהם לאמר לו: ^ח שמענו ^ט אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבר את-מתך איש מפניו את קברו לא-יכלה ממוך מקבר מתך: ^י ויקם אברהם וישתחו לעם-הארץ לבני-חת: ^{יא} וידבר אתם לאמר אם-יש את-נפשכם לקבר את-מתי מלפני שמעוני ופגעו-לי בעפרון בך צחר: ^{יב} ויתן-לי את-מערת המכפלה אשר-לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחות-קבר: ^{יג} ועפרון ישב בתוך בני חת ויען עפרון החתי את-אברהם באוני בני חת לכל באי שער-עירו לאמר: ^{יד} לא-אדני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר-בו לך נתתיה לעיני בני-עמי נתתיה לך קבר מתך: ^{טו} וישתחו אברהם לפני עם-הארץ: ^{טז} וידבר אל-עפרון באוני עם-הארץ לאמר אך אם-אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח מפני ואקברה את-מתי שמה: ^{יז} ויען עפרון את אברהם לאמר לו: ^{יח} אדני שמעני ארבע מאת שקל-כסף ביני ובינך מה-הוא ואת-מתך קבר: ^{יט} וישמע אברהם אל-עפרון וישקל אברהם לעפרון את-הכסף אשר דבר באוני בני-חת ארבע מאות שקל כסף עבר לפחר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 110)

את מערת המכפלה (כג, ט)

איתא בזהר, ש"המכפלה" היינו ה' כפולה, שתי האותיות ה' שבשם תנ"ך. ויש לשאל, מה הקשר בין פרוש זה למערה

כפשוטה. ויש לומר, דהנה הנשמה למעלה היא בדרגת צדיק, ועל ידי זרידתה למטה היא מגיעה לדרגת בעל-תשובה, ועם סיום עבודתה והסתלקותה מן הגוף היא מגיעה לשלמות התשובה. ובתשובה, תשוב ה', הרי ישנה ה' כפולה: תשובה תפאה, תשוב ה' תפאה; תשובה עלאה, תשוב ה' עלאה.

שני ^א ויקם ^ב שרה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר-בו וכל-העין אשר בשדה אשר בכל-גבלו סביב: ^ג לאברהם למקנה לעיני בני-חת בכל באי שער-עירו: ^ד ואחרי-כן קבר אברהם את-שרה אשתו אל-מערת שדה המכפלה על-פני ממרא הוא חברון בארץ כנען: ^ה ויקם השדה והמערה אשר-בו לאברהם לאחות-קבר מאת בני חת: ^ו כד * ואברהם זקן בא בימים ויהוה ברוך את-אברהם בכל: ^ז ויאמר אברהם אל-עבדו זקן ביתו המשל בכל-אשר-לו שים-נא ידך תחת ירכי: ^ח ואשפיעך ביהוה אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא-תקח אשה לבני מבנות הפנעני אשר אנכי יושב בקרבו: ^ט כי אל-ארצי ואל-מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: ^י ויאמר אליו העבד אולי לא-תאבה האשה ללכת אחרי אל-הארץ הזאת ההשב אשיל את-בנך אל-הארץ אשר-יצאת משם: ^{יא} ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשוב את-בני שמה: ^{יב} והוה ^{יג} אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר-לי ואשר נשבע-לי לאמר לזרעך אתן את-הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם: ^{יד} ואם-לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את-בני לא תשב שמה: ^{טו} וישם העבד את-ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על-הדבר הזה:

הוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך לה עמ' 68)

ואברהם זקן בא בימים (כד, א)

היה מפרש שאברהם עבד עבודתו במשך כל ימי חייו, עד שכל ימיו היו "ימין של ימין". ויש להבין, הרי אברהם הכיר את בוראו בגיל שלש, ואם כן חסרו לו שלש שנים. ויש לומר, דהנה הכרה זו היתה תוצאה של חקירה ודרישה שעשה בשנים שלפני זה, ובמשך הרמב"ם: התחיל לשוטט בדעתו. עד שהשיג את דרך האמת. ומכיון שאותן שנים היו בגדר הכנה והכשרה להכרת בוראו, שנק' לומר גם עליהן שהיו "ימין של ימין".

שלישי ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וילך אל-ארם נהרים אל-עיר נחור: * ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל-באר המים לעת ערב לעת צאת השאבת: * ויאמר: יהוה אלהי אדני אברהם הקרה-נא לפני היום ועשה-חסד עם אדני אברהם: * הנה אנכי נצב על-עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים: * והיה כתיב הנער קרי הנערה אשר אמר אליה הטיגא בדרך ואשתה ואמרה שתה וגם-גמליך אשקה אותה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי-עשית חסד עם-אדני: * ויהי-הוא טרם בלה לדבר והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל בן-מלכה אשת נחור אחי אברהם וכדה על-שכמה: * כתיב והנער קרי והנערה טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותהרד העינה ותמלא כדה ותעל: * וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמלאיני נא מעט-מים מברך: * ותאמר שתה אדני ותמהר ותהרד כדה על-ידה ותשקה: * ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם-כלו לשתת: * ותמהר ותער כדה אל-השקת ותירץ עוד אל-הבאר לשאב ותשאב לכל-גמליו: * והאיש משתאה לה מחר'יש לדעת ההצליח יהוה דרכו אם-לא: * * ויהי כאשר פלו הגמלים לשתות ויקח האיש גם

וזה בקע משקלו ושני צמידים על-ידיה עשרה זהב משקלם: * ויאמר בת-מי את הגידי נא לי ה'יש בית-אביך מקום לנו ללון: * * ותאמר אליו בת-בתואל אנכי בן-מלכה אשר ילדה לנחור: * * ותאמר אליו גם-תבן גם-מספוא רב עמנו גם-מקום ללון: * * ויקד האיש וישתחו ליהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כרך א עמ' 97)

וכל טוב אדוניו בידו (כד, י)

שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו (רש"י)

יצחק היה בארץ ישראל, מקום הקדשה, והוא עצמו היה "עולה תמימה", ואלו רבקה היתה בחוץ לארץ, בביתם של בתואל ולבן. הנשואין שלהם מבטאים אפוא חבור שני קצוות: רוחניות וגשמיות, נשמה וגוף. וחבור זה הוא תכלית בריאת העולם - השקנת קדשה אלקית בארץ והפיכתה לכלי להשראת אור ה'. לכן נתן אברהם ליצחק את כל רכושו, היינו שהשקיע בנשואין אלו את כל-כלו, את כל מהותו.

רביעי * ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם אשר לא-עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נתני יהוה בית אחי אדני: * * ותירץ כתיב הנער קרי הנערה ותגד לבית אמה בדברים האלה: * * ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל-האיש החוצה אל-העין: * * ויהי * בראת את-הזום ואת-הצמידים על-ידי אחתו וכשמעו את-דברי רבקה אחתו לאמור כה-דבר אלי האיש ויבא אל-האיש והנה עמד על-הגמלים על-העין: * * ויאמר בוא ברוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים: * * ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו: * * כתיב וישם קרי וישם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם-דברתי דברי ויאמר דבר: * * ויאמר עבד אברהם אנכי: * * ויהוה ברך את-אדני מאד ויגדל ויתן-לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחות וגמלים

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ^ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד
אֲבָרְהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 330)

וְאָבֹא הַיּוֹם (כד, מב)

זָכָה שִׁיחָתָן שֶׁל עֲבָדֵי אֲבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם (רש"י)

שיחה זו עסקה בדברים פשוטים ונאמרה לאנשים פשוטים (בתואל ולבן), אבל נאמרה בפליחיותו של אברהם, וכפי שפתח אליעזר את דבריו: "עבד אברהם אנכי". אם כן, יש כאן רמז לעבודה של עסוק בעניגי חלין, "שיחה", לשם שמים. וזכה כזה של "שיחה" זו, כי עלידה פועלים שגם הקב"ה "דשית" ויהנה את העולם, "הוא שח ויהי". וכמבאר בהסידות, שבדיאת העולם נחשבת "שיחת חלין" אצל הקב"ה, משום שהעולם הוא אין ואפס לגבי ה'.

חמישי ^ג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד פְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי וְהֵב וּבָנִים
וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמַגִּדָּת נָתַן לְאַחִיהָ וּלְאִמָּהָ:
^ד וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיְלִינוּ
וַיִּקְוֻמוּ בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֹדְנִי: ^ה וַיֹּאמֶר
אַחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב כְּתִיב הֵנֵךְ קִרִּי הַנְּעִרָה אֶתְּנוּ
יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחֵר תִּלְךְ: ^ו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אֶל־תֹּאחֲרוֹ אֹתִי וַיהוָה הַצֵּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחֲנִי
וְאֵלֶכָה לְאֹדְנִי: ^ז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא כְּתִיב לֵנֵךְ
קִרִּי לְנְעִרָה וְנִשְׁאַלָה אֶת־פִּיהָ: ^ח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתִּלְכִּי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמַר
אֵלָּה: ^ט וַיִּשְׁלַחוּ אֶת־רִבְקָה אֶחָתָם וְאֶת־מִנְקָתָהּ
וְאֶת־עֶבֶד אֲבָרְהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ^י וַיִּבְרְכוּ אֶת־
רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הִי לְאַלְפֵי רִבְכָּה
וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שְׂעֵר שְׁנָאוֹ: ^{יא} וְתָקֵם רִבְקָה
וַנְּעֲרֹתֶיהָ וְתִרְפָּכֶנָּה עַל־הַגְּמֻלִים וְתִלְכֶּנָּה אַחֲרֵי
הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ: ^{יב} וַיִּצְחָק
בָּא מִבּוֹא בָּאֵר לְחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ
הַנִּגְב: ^{יג} וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׁוֹב בְּשָׂדֶה לַפְּנוֹת עָרִב
וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲנֵה גְמֻלִים בָּאִים: ^{יד} וַתֵּשֶׂא
רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל
הַגְּמֻל: ^{טו} וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַזֶּה
הַהֵלֶךְ בְּשָׂדֶה לִקְרֹאתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֹדְנִי

וְחֻמְרִים: ^{טז} וַתֵּלֶךְ שָׂרָה אִשְׁתִּי אֹדְנִי בֶן לְאֹדְנִי
אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֵּן־לָהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ:
^{יז} וַיִּשְׁבַּעֲנִי אֹדְנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי
מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּאֶרְצוֹ: ^{יח} אִם־
לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִלְךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָי
אִשָּׁה לְבְנִי: ^{יט} וַאֲמַר אֶל־אֹדְנִי אֵלִי לֹא־תִלְךְ
הָאִשָּׁה אַחֲרַי: ^כ וַיֹּאמֶר אֵלִי יְהוָה אֲשֶׁר־
הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהַצִּלִּיחַ
דְּרָכְךָ וְלִקְחָתָי אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית
אָבִי: ^{כא} אִזְ תִּנָּקֶה מֵאֵלֶיךָ כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהִיִּית נָקִי מֵאֵלֶיךָ: ^{כב} וַאֲבֹא
הַיּוֹם אֶל־הָעֵין וַאֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֹדְנִי אֲבָרְהָם
אִם־יִשְׁדָּנָא מִצֵּלִיחַ דְּרָכֵי אֲשֶׁר אֲנִי הֵלֶךְ
עֲלֶיהָ: ^{כג} הִנֵּה אֲנִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהִיא
הַעֲלָמָה הִיצֵאתָ לִשְׂאֵב וְאִמְרָתִי אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי
נָא מִעַט־מַיִם מִכֶּדֶךְ: ^{כד} וַאֲמָרָה אֵלִי גַם־אַתָּה
שָׂתָה וְגַם לְגִמְלִיד אִשְׁאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־
הִכִּית יְהוָה לְבֶן־אֹדְנִי: ^{כה} אֲנִי טָרַם אֲכַלָּה לְדִבֶּר
אֶל־לְבִי וְהִנֵּה רִבְקָה יֵצֵאת וְכִדָּה עַל־שִׁכְמָהּ
וְתִרְדַּד הָעֵינָה וְתִשְׁאֵב וַאֲמַר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא:
^{כו} וְתִמְחֹר וְתִזְרַד כִּדָּה מַעֲלֶיהָ וְתֹאמַר שָׂתָה
וְגַם־גִּמְלִיד אִשְׁקָה וְאִשָּׁת וְגַם הַגְּמֻלִים
הִשְׁקָתָה: ^{כז} וַאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וַאֲמַר בְּתִמִּי אֵת
וְתֹאמַר בְּתִבְתּוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יִלְדָה־לּוֹ
מִלָּפָה וְאִשִּׁם הַנָּזֵם עַל־אִפָּה וְהַצְמִידִים עַל־
יְדֶיהָ: ^{כח} וַאֲקֹד וְאִשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאִבְרָךְ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵי אֹדְנִי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ
אֵמֶת לִקְחַת אֶת־בְּתִילְתִּי אֹדְנִי לְבְנִי: ^{כט} וְעַתָּה
אִם־יִשְׁלַח עֲשִׂים חֶסֶד וְאֵמֶת אֶת־אֹדְנִי הִגִּידוּ לִי
וְאִם־לֹא הִגִּידוּ לִי וְאִפְּנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־
שְׂמָאל: ^ל וַיַּעַן לָבֵן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי־הִוא יֵצֵא
הַדִּבֶּר לֹא נוֹכַל דִּבֶּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: ^{לא} הַחֲדָה
רִבְקָה לִפְנֵיךָ קַח וְלָךְ וְתִהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֹדְנִיךָ

עקר חטאו של ישמעאל היה טענתו שהוא הבכור ונוטל פי שנים; הוא לא הכיר באמת, שהוא בן השפחה בלבד, שאיננו יורש, והיורש האמתי הוא יצחק, בן הגבירה. לכן רומזת התורה על חזרתו בתשובה וקרא בכך שהקדים את יצחק בעת קבורת אברהם: בכך גלה שהוא חוזר בו מטענתו הקודמת ומכיר את האמת.

שביעי י: ואלה תולדות ישמעאל בן-אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם: י: ואלה שמות בני ישמעאל בשמם לתולדתם: ב: בכר ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם: ד: ומשמע ודומה ומשא: ט: חדר ותימא יטור נפיש וקדמה: יא: אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובמיתרתם שנים-עשר נשיאם לאמתם: יב: ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל-עמיו: יג: וישכנו מחילה עד-שור אשר על-פני מצרים באכה אשורה על-פני כל-אחיו נפל: פפפ ק"ה פסוקים, יהוד"ע סימן

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיוכו ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מכרד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מכרד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונתתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מלוקט כרך א עמ' שלט)

ויברך אלקים את יצחק בנו (כה, יא)

יש לדיק בזה, הרי ברכה, שענינה המשכה והשפעה, היא משם הני, ואלו שם אלקים הוא מדת הדין והצמצום. ויש לומר, שלאחר מותו של אברהם, שפדתו חסד, האירה מדתו

ותקח הצעיר ותתתם: טו ויספר העבד ליצחק את כל-הדברים אשר עשה: טז ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את-רבקה ותהי-לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך יד עמ' 135)

ויצא יצחק לשוח בשדה (כד, טג)

יצחק תקן תפלת מנחה. . ואין שיחה אלא תפלה (ברכות

כו, ב)

יצחק יצא ל"שדה", שאינו שיף לקדשה, כמו שכתוב "ויהי עשו. . איש שדה", כדי לחקור ולהעלותו לקדשה. זהו גם ענינה של תפלת מנחה, שזמנה באמצע היום, כאשר האדם נמצא בעצמו של הלחט בעסקיו, ואף-על-פי-כן הוא עומד להתפלל: בכך הוא פועל תקון העסק והעלאתו לקדשה (גם העסק שלפני התפלה וגם העסק שלאחריה).

ששי כה א ויסף אברהם ויקח אשה ושמיה קטורה: ד ותלד לו את-זמורן ואת-יקשן ואת-מדן ואת-מדין ואת-ישבק ואת-שיוח: ז ויקשן ילד את-שבא ואת-ידן ובני דדן היו אשורם ולטושם ולאמים: ח ובני מדן עיפה ועפר וחנוך ואבירע ואלדעה כל-אלה בני קטורה: ט ויתן אברהם את-כל-אשר-לו ליצחק: י ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל-ארץ קדם: יא ואלה ימי שני-חיי אברהם אשר-חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים: יב ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל-עמיו: יג ויקברו אתו יצחק וישמעאל בנויו אל-מערת המכפלה אל-שדה עפרן בן-צחר החתי אשר על-פני ממרא: יד השדה אשר-קנה אברהם מאת בני-חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו: טו ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את-יצחק בנו וישב יצחק עם-באר לחי ראי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 149)

ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (כה, ט)

מבאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו

(רש"י)

בְּחִצְרֵיהֶם וּבְטִירָתָם שְׁנִים־עָשָׂר נְשִׂאִם
לְאַמְתָּם: ^י וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שְׁנֵה
וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגֹעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסָף
אֶל־עַמּוּיוֹ: ^{יב} וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוּלָּה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶכָה אֲשׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֲחָיו נָפַל:

פפפ ק"ה פסוקים, יהוד"ע סימן

שֶׁל יִצְחָק, גְּבוּרָה, וְלָכֵן נִמְשְׁכוּ גַם הַבְּרָכוֹת מִשָּׁם אֲלֵקִים,
הַשֵּׁם שֶׁל גְּבוּרָה. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת, שֶׁבְּרָכוֹת אֵלֹה נַעֲלוֹת יוֹתֵר
מִהַבְּרָכוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִחֶסֶד. שָׁפָן, חֶסֶד הוּא בְּטֶבַע הַקָּרִירוֹת
וְלָכֵן הִשְׁפָּעְתוּ מִגְּבֻלָּת, וְאֵלֹה גְבוּרָה הִיא בְּחִמְיּוֹת וְהִשְׁפָּעְתָה
הִיא בְּתַגְבֻּרָתָהּ.

מפטיר ^{יג} אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׁמְאֻלָּה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. ^י חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאָדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בִּימִים
חֲזָקָה בָּאָה בְּזִמְנוֹ לְפִי הַיָּמִים, וְכִפְּתָהּ
בְּבִגְדִים וְלֹא יָחַם לָוּ לֹא הָיָה בָּשׂוּר
מִתַּחַם: ב וַיֵּאמְרוּ לוֹ עַבְדּוֹ

הפטרה לפרשת חיי-שרה לקריאה בציבור
ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק א

שי למורא

(א) בָּא בִּימִים, בִּימֵי חֲזָקָה.
וְלֹא יָחַם לוֹ, כְּשֶׁרָאָה דָּוִד אֵת
הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַם וְחֲרָבֻ בִּידֹ, וְהָיָה
הַצִּטָּן דָּמוֹ מִקְרָאָתוֹ. (ב) סִכְנָת,

א א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בִּימִים וְכִפְּתָהּ בְּבִגְדִים וְלֹא יָחַם לוֹ: ב וַיֵּאמְרוּ לוֹ עַבְדּוֹ
יִבְקְשׁוּ לְאֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמְדָּה לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה לוֹ סִכְנָת וְשִׁכְבָּה בְּחִיקָהּ

עטרת מרים

שי למורא

מחממות. ה) מתנשא, מתפאר. וחמשים איש רצים לפניו, כמנהג המלכים שהולכים לפניו חילים בכלי זין. ו) ולא עצבו, לא הכעיסו. וללמדך שהמונע תוכחה מכנו מכיאו ליד מיתה. אחרי אבשלום, ולפי זה היה עכשיו גדול האחים, כי אמנו ודניאל ואבשלום כבר מתו, ולכן חשב שזו משפט המלוכה. ט) צאן

ובקר ומריא, הצאן והבקר היו מהמרה, והמריא הוא צאן ובקר שהם מקטנים בבית על האבוס. עם אבן הזחלת, סמוך לאבן שהיו מים וזחלים אצלה, ולכך נקראה "אבן הזחלת". עין רגל, כך נקרא המעון, על שם שהיו מכבדים שם בגדי צמר ומתקנים אותם על ידי בעטה ברגלים. י) ואת שלמה אחיו לא קרא, כי ידע שנתן הנביא התנבא על שלמה למלך. יב) ומלטי את נפשך ואת נפש בנך, כי חשש שאם ימלך אדניהו הוא ימית את בת שבע ואת שלמה כדי שלא יעצרו על מלכותו. או פרושו, שימלטו מבזיון אם יהיו עבדים

יבקשו לאדני המלך נערה בתולה שהתולה יפה להם מן הבעולה ועמדה לפני המלך להיות מוכנה לו ותהיה לו סכנת מחממות ושכבה בחיקו וחס לאדני המלך: ג ויבקשו נערה יפה כי היפי יורה על רבו הים, המוליד רב הים בכל גבול השונמית ויבאו אתה למלך:

ד והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה (סנהדרין כב א) משום לא ידעה לו נשים (דברים יז י), ובקר היו לו שמונה עשרה (רש"י שם):

ה ואדניה בן-חגית מתנשא לאמר אני אמשל ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: ו ולא-עצבו אביו מימיו מעודו, אם כי עשה דבר קטן שלא כדונן, לא היה אביו מעצבו לאמר מדוע ככה עשית ובעבור זה חשב שכל מעשיו הנגזרים, וראוי הוא למלוכה ונבחרהו טוב-תאל מאד וגם בעבור היפי חשב שהנחן הוא למלכות ואתו ילדה אמו אחרי אבשלום ואם כן היה עתה גדול

האחים, כי אמנו ודניאל ואבשלום הנדולים ממנו כבר מתו, ובעבור זה חשב גם כן אשר לו משפט המלוכה: ז ויהיו דבריו נעצו בדבר הנה היו עם יואב בן-צרויה ועם אביתר הכהן כי יואב ידע כי דוד היה שונא אותו, שהרי קללו על שהגיד את אביו ואבשלום וגם עמשה בן דודתו (ד"הא

ב יז). ויעזרו אחרי אדניהו כדי שימנה אותו שר צבא אם ימלך, ואביתר הכהן גם כן, עזרו, לפי שדוד סלקו מן הכהונה הגדולה ושם תחתיו את צדוק: ח וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא שגא לדוד ששלמה ימלך (ד"הא כב ט): ושמועי

ורעי והגבורים אשר לדוד ערבו העני, אלעזר בן אחי, שמוא בן אגא הררי, אשר היו בחמדות עם דוד (שמואל"ב כג ח): לא היו עם-אדניהו: ט ויבאו צדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ויבאו ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת-נתן הנביא ואת-הגבורים ואת-שלמה אחיו לא קרא שדע כי דוד עם שלמה, שהתנבא עליו הנביא למלך: יא ויאמר נתן אל-בית-שבע אם-שלמה לאמר הלא שמת פי מלך אדניהו בן-חגית ואדניהו דוד לא ידע שאם ידע היה מוחה בדבר, שהרי נאמר לו הנבואה כי שלמה ימלך: יב ועתה לבי איעצך נא עצה ומלטי בכדי שתמלט את-נפשך ואת-נפש בנך שלמה

כי אם ימלך אדניהו, בודאי יהרג אתכם, למען לא תהיו לו לשון בדבר המלוכה: יג לבי ובאי | אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך

צרויה ועם אביתר הכהן ויעזרו אחרי אדניהו: ח וצדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ושמועי ורעי והגבורים אשר לדוד לא היו עם-אדניהו: ט ויבאו צדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ויבאו ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת-נתן הנביא ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ויבאו ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: יא ויאמר נתן אל-בית-שבע אם-שלמה לאמר הלא שמת פי מלך אדניהו בן-חגית ואדניהו דוד לא ידע שאם ידע היה מוחה בדבר, שהרי נאמר לו הנבואה כי שלמה ימלך: יב ועתה לבי איעצך נא עצה ומלטי בכדי שתמלט את-נפשך ואת-נפש בנך שלמה: יג לבי ובאי | אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך

ורעי והגבורים אשר לדוד ערבו העני, אלעזר בן אחי, שמוא בן אגא הררי, אשר היו בחמדות עם דוד (שמואל"ב כג ח): לא היו עם-אדניהו: ט ויבאו צדוק הכהן ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ויבאו ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת-נתן הנביא ובניהו בן-יהוידע ונתן הנביא ויבאו ויקרא את-כל-אחיו בני המלך ולכל-אנשי יהודה עבדי המלך: יא ויאמר נתן אל-בית-שבע אם-שלמה לאמר הלא שמת פי מלך אדניהו בן-חגית ואדניהו דוד לא ידע שאם ידע היה מוחה בדבר, שהרי נאמר לו הנבואה כי שלמה ימלך: יב ועתה לבי איעצך נא עצה ומלטי בכדי שתמלט את-נפשך ואת-נפש בנך שלמה: יג לבי ובאי | אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך

נשבעת לאמתך נתן הנביא שמע ואת מפת שבע לאמור כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי וּמִדּוּעַ מֶלֶךְ אֲדִנְיָהוּ: יד הנה עודך מדברת שם עם־המֶלֶךְ וְאֲנִי אָבוֹא אַחֲרָיִךְ וּמִלֹּאֲתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ: מו וּתְבֹא בַת־שֹׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה בְּלֹא רְשׁוֹת וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד חָלָשׁ מְאֹד וְאֲבִישֶׁג הַשּׁוֹנֵמִית מִשְׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ: מז וּתְקַד בַּת־שֹׁבַע וּתִשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ הֲיִיתָ לֹא הֵיחָה וְהִלַּח לְבֹא אֵלַי: יז וְתֹאמַר לוֹ אֲדֹנָי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי: יח וְעַתָּה הִדְבֵּר נַעֲשֶׂה עִתָּה הִנֵּה אֲדִנְיָה מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדִנִּי

הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעַת מִזֶּה, לֹא אֲחִשׁוּד אֲחִיךָ שֶׁעֲבַרְתָּ עַל הַשְׁבֻּעָה וְהִדְבֵּר נַעֲשֶׂה בִּידִיעְתְּךָ: יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמִרְיָא־וִיצָאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שֶׁר הַצָּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עֲבָדָי לֹא קָרָא זֶה מַעֲד שִׁיחָדַע בִּי הַכְּסָמִית הַמֶּלֶכֶת לְשִׁלְמָה, וְלָכֵן לֹא קָרָא: כ וְאַתָּה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ הַכֹּל הַזֶּה עֵינֵיהֶם בָּד לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו וַיִּקְבֹּל מֵאֲמָרֶיךָ: כא וְהָיָה כִּשְׂכֵּב אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבִיתָיו וְהִיִּיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים חֲסִידִים וּמִנְעִזִּים מִן הַדָּלָה כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים כ ז): קולַע אֵל הַשְׁעָרָה וְלֹא יִחָמָא: כב וְהִנֵּה עוֹרְנָה עֵדִין מִדְּבַרְתָּ עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתַן הַנְּבִיא בָּא אֵל חֲצִיר בֵּית הַמֶּלֶךְ: כג וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנְּבִיא וַיִּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מִן הַחֲצִיר בָּא לִפְנֵי אֵל הַבַּיִת וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אִפּוֹ אֲרָצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אֲמֹרֶת אֲדִנְיָהוּ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי: כה כִּי ו יָרַד הַיּוֹם אֵל עֵין הַיָּל וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמִרְיָא־וִיצָאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וְאִי אֲפִשֶׁר שָׂכַל זֶה יַעֲשֶׂה בְּלֹא דַעַת הַמֶּלֶךְ וְהַגֵּם אֲכָלִים וְשִׁתִּים לִפְנֵינוּ וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדִנְיָהוּ: כו וְהִרְאָה שְׁתִּישְׁתָּה נַעֲשֶׂה לְשִׁמְחַת הַמֶּלֶכֶת, שְׁתִּיר וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וּלְצִדִּיק הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו בְּיָהוּדָע וּלְשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נָהִיָה הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ

וּבֹאֵי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לֵאמֹתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי וּמִדּוּעַ מֶלֶךְ

שי למורא

לאֲדִנְיָהוּ. (מו) זָקֵן מְאֹד, חָלָשׁ מְאֹד. (כא) חֲטָאִים, חֲסִידִים וּמִנְעִזִּים מִן הַדָּלָה. (כד) אַתָּה אֲמַרְתָּ, בְּתִמְחָה.

אֲדִנְיָהוּ: יד הנה עודך מדברת שם עם־המֶלֶךְ וְאֲנִי אָבוֹא אַחֲרָיִךְ וּמִלֹּאֲתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ: מו וּתְבֹא בַת־שֹׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאֲבִישֶׁג הַשּׁוֹנֵמִית מִשְׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ: מז וּתְקַד בַּת־שֹׁבַע וּתִשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ: יז וְתֹאמַר לוֹ אֲדֹנָי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי: יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדִנְיָה מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעְתָּ: יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמִרְיָא־וִיצָאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שֶׁר הַצָּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עֲבָדָי לֹא קָרָא: כ וְאַתָּה אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: כא וְהָיָה כִּשְׂכֵּב אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבִיתָיו וְהִיִּיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים: כב וְהִנֵּה עוֹרְנָה מִדְּבַרְתָּ עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתַן הַנְּבִיא בָּא: כג וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנְּבִיא וַיִּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתָּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אִפּוֹ אֲרָצָה: כד וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אֲמַרְתָּ אֲדִנְיָהוּ וּמֶלֶךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי: כה כִּי ו יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמִרְיָא־וִיצָאן לָרֶבֶךְ וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וְהַגֵּם אֲכָלִים וְשִׁתִּים לִפְנֵינוּ וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדִנְיָהוּ: כו וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וּלְצִדִּיק הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו בְּיָהוּדָע וּלְשְׁלֹמֹה עֲבָדָי לֹא קָרָא: כז אִם מֵאֵת אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נָהִיָה הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנֵי־הַמֶּלֶךְ

עטרת מרים

עבדך מי יושב על־כפא אדני־המלך אחריו: כח ויען המלך דוד ויאמר קראו־לי לבת־שבע כי נתרסקה מאצלו בבוא נחן ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך: כח וישבע המלך ויאמר חיי־היה אשר־פרה את־נפשי מפל־צרה: לִּי כִּי כִּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ אוֹ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנִי יִמְלֹךְ אַחֲרִי אַחֲרֵי מוֹתִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה לְחַמְלִיכוֹ מִיַּד בָּחִי: לֹא וּתְקַד בַּת־שָׁבַע אִפְּסִים אֶרֶץ וּתִשְׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ וְהָאֵמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמָם הָאֵלֶּם:

אחריו: כח ויען המלך דוד ויאמר קראו־לי לבת־שבע ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך: כח וישבע המלך ויאמר חיי־היה אשר־פרה את־נפשי מפל־צרה: לִּי כִּי כִּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנִי יִמְלֹךְ אַחֲרִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי בֶן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: לֹא וּתְקַד בַּת־שָׁבַע אִפְּסִים אֶרֶץ וּתִשְׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ וְהָאֵמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא יושב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ד', שעה 7 בפוקר, 18 דקות ו-7 חלקים.

ראש חדש כסלו, ביום החמישי וביום השישי, הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 כה ואלה תולדות יצחק בן-אברהם אברהם
 הוליד את-יצחק: ויהי יצחק בן-ארבעים שנה
 בקחתו את-רבקה בת-בטואל הארמי מפדן
 ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתר
 יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר
 לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הבנים
 בקרבה ותאמר אם-כֵּן למה זה אנכי ותלד
 לדרש את-יהוה: (לוי) כ ויאמר יהוה לה שני
 כתיב גיים קרי גוים בבטן ושני לאמים ממעיך
 יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:
 כ וימלאו ימיה ללדת והנה תוכם בבטנה:
 כ ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער
 ויקראו שמו עשו: ו אחרי-כֵּן יצא אחיו וידו
 אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק
 בן-ששים שנה בלדת אתם: (ישראל) כ ויגדלו
 הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה
 ויעקב איש תם ישב אהלים: כ ויאהב יצחק
 את-עשו כי-ציד בפיו ורבקה אהבת את-יעקב:
 כ ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן-השדה והוא

עוף: ו יאמר עשו אלי-יעקב הלעיטני נא מן-
 האדם האדם הזה כי עוף אנכי על-כֵּן קרא-
 שמו אדום: כ ויאמר יעקב מכרה כיום את-
 בכרתך לי: כ ויאמר עשו הנה אנכי הולך
 למות ולמה-זה לי בכרה: כ ויאמר יעקב
 השבעה לי כיום וישבע לו וימכר את-בכרתו
 ליעקב: כ ויעקב נתן לעשו לחם וגזיר עדשים
 ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את-
 הבכרה: פ כו ויהי רעב בארץ מלכל הרעב
 הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק
 אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה: כ וירא אליו
 יהוה ויאמר אל-תירד מצרימה שכן בארץ אשר
 אמר אליך: ג גור בארץ הזאת ואהיה עמך
 ואברכך כי-לך ולזרעך אתן את-כל-הארצות
 האל והקמתי את-השבעה אשר נשבעתי
 לאברהם אביך: ד והרפתי את-זרעך ככוכבי
 השמים ונתתי לזרעך את כל-הארצות האל
 והתפרכו בזרעך כל גווי הארץ: ה עקב אשר-
 שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי
 חקותי ותורתי:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מרחשון, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיי"ג מרחשון, מוסג"פ המחאה על סך חמש מאות שקל מקרן הגמ"ח שלנו.
 ומוסג"פ פתקא ע"ד פרטי הפרעון שנסתדרו בהתאם לבקשתו.

ויהי רצון שישתדר באופן המתאים בגשמיות וברוחניות, וימלא השי"ת משאלות לבו לטובה
 בענייני הכלליים וענייני הפרטיים.

בטח הכיר כבר מעלת מדינה זו אשר יש בה חומר מוכשר לקבל צורה טובה ע"י השתדלות
 הראוי הודות לתמימותם של אחבי תושבי המדינה. וחוב וזכות קדוש על כל בעלי השפעה להשתמש
 בכוחם זה לקרב בני ובנות ישראל שבסביבתם לתורה ולמצוה ביתר שאת על התחייבות כל אחד
 מאתנו במדינות אחרות. ובפרט בזמננו אלה אשר השאיר אותנו הקב"ה ברחמי הגדולים בתוך
 שארית הפליטה.

בברכת הצלחה,

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי־שרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	06:09	06:15	08:10	08:13	08:45	08:49	09:40	09:43	11:56	11:57	16:42	16:39	17:09	17:07	16:20	17:18
חיפה (ח)	06:12	06:17	08:10	08:13	08:46	08:50	09:40	09:43	11:55	11:56	16:41	16:39	17:06	17:04	16:09	17:15
ירושלים (ח)	06:09	06:14	08:09	08:12	08:44	08:48	09:39	09:42	11:54	11:55	16:44	16:42	17:07	17:04	16:02	17:15
תל אביב (ח)	06:11	06:16	08:11	08:14	08:46	08:50	09:41	09:43	11:56	11:57	16:40	16:38	17:08	17:06	16:18	17:17
אוסטריה, וינה (ח)	07:04	07:13	08:33	08:38	09:20	09:25	10:07	10:11	12:09	12:11	16:14	16:09	16:51	16:46	15:51	17:00
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:59	05:55	08:46	08:44	09:30	09:29	10:43	10:43	13:40	13:42	20:13	20:19	20:43	20:50	20:00	21:03
אוקראינה, אודסה (ח)	07:01	07:09	08:35	08:39	09:19	09:24	10:08	10:12	12:12	12:13	16:22	16:17	16:57	16:53	16:00	17:06
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:37	06:46	08:07	08:12	08:53	08:59	09:41	09:45	11:44	11:45	15:49	15:44	16:26	16:20	15:26	16:34
אוקראינה, דנייפטרובסק (ח)	06:50	06:59	08:19	08:23	09:05	09:10	09:53	09:57	11:55	11:56	15:59	15:53	16:36	16:30	15:36	16:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:21	07:31	08:45	08:50	09:34	09:39	10:20	10:25	12:20	12:22	16:18	16:12	16:57	16:51	15:55	17:06
אוקראינה, קייב (ח)	07:15	07:24	08:38	08:42	09:27	09:32	10:13	10:17	12:13	12:14	16:10	16:04	16:49	16:43	15:47	16:58
איטליה, מילאנו (ח)	07:24	07:32	09:00	09:05	09:44	09:49	10:33	10:37	12:38	12:40	16:54	16:49	17:26	17:21	16:32	17:35
אקוודור, קיטו (ח)	05:55	05:56	08:25	08:26	08:55	08:56	09:58	09:59	12:29	12:31	18:03	18:04	18:26	18:28	17:46	18:37
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:39	05:36	08:26	08:25	09:07	09:06	10:19	10:19	13:14	13:15	19:39	19:45	20:08	20:14	19:26	20:27
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:15	06:11	09:03	09:00	09:51	09:49	11:05	11:05	14:06	14:08	20:46	20:53	21:19	21:27	20:34	21:41
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:52	06:59	08:40	08:44	09:20	09:24	10:11	10:15	12:21	12:23	16:50	16:47	17:21	17:18	16:29	17:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:44	06:51	08:30	08:34	09:10	09:15	10:02	10:05	12:11	12:12	16:36	16:33	17:08	17:04	16:15	17:16
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:45	06:52	08:31	08:35	09:11	09:15	10:02	10:06	12:11	12:13	16:37	16:33	17:08	17:05	16:15	17:17
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:25	07:32	09:08	09:12	09:49	09:53	10:40	10:43	12:47	12:49	17:09	17:04	17:41	17:37	16:47	17:50
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:48	06:53	08:50	08:53	09:25	09:28	10:20	10:23	12:36	12:38	17:26	17:24	17:52	17:50	17:06	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:26	06:32	08:23	08:26	08:59	09:03	09:53	09:56	12:07	12:08	16:48	16:45	17:16	17:14	16:27	17:25
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:40	06:44	08:48	08:50	09:21	09:24	10:17	10:20	12:36	12:37	17:32	17:30	17:57	17:56	17:12	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:42	06:49	08:27	08:30	09:07	09:11	09:58	10:02	12:07	12:08	16:31	16:27	17:02	16:59	16:09	17:11
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:08	07:15	08:54	08:58	09:34	09:39	10:26	10:29	12:35	12:36	17:01	16:57	17:32	17:29	16:40	17:41
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:42	06:49	08:26	08:30	09:07	09:11	09:58	10:01	12:05	12:07	16:28	16:24	17:00	16:56	16:07	17:09
בוליביה, לה-פס (ח)	05:50	05:50	08:30	08:30	09:02	09:02	10:08	10:09	12:50	12:51	18:45	18:48	19:09	19:13	18:29	19:23
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:02	08:12	09:23	09:27	10:12	10:18	10:59	11:03	12:57	12:59	16:52	16:45	17:31	17:25	16:28	17:40
בלגיה, בריסל (ח)	08:01	08:11	09:23	09:27	10:12	10:18	10:58	11:03	12:57	12:59	16:53	16:47	17:32	17:26	16:30	17:41
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:13	05:12	07:56	07:55	08:30	08:30	09:39	09:39	12:25	12:26	18:35	18:39	18:56	19:01	18:20	19:11
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:02	05:01	07:45	07:44	08:19	08:19	09:27	09:28	12:13	12:14	18:17	18:21	18:43	18:47	18:02	18:58
בריטניה, לונדון (ח)	07:21	07:31	08:41	08:46	09:31	09:37	10:17	10:21	12:15	12:17	16:11	16:04	16:48	16:42	15:50	16:57
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:38	07:48	08:51	08:56	09:44	09:50	10:28	10:33	12:24	12:25	16:09	16:02	16:51	16:45	15:48	17:00
גרמניה, ברלין (ח)	07:31	07:41	08:48	08:53	09:39	09:45	10:24	10:29	12:21	12:23	16:13	16:05	16:52	16:45	15:48	17:01
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:41	07:51	09:05	09:10	09:54	09:59	10:40	10:44	12:40	12:42	16:39	16:32	17:17	17:11	16:15	17:26
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:09	05:07	07:53	07:52	08:29	08:29	09:38	09:38	12:26	12:27	18:42	18:47	19:02	19:07	18:28	19:18
הודו, מומבאי (ח)	06:47	06:50	09:01	09:04	09:33	09:35	10:31	10:33	12:53	12:55	18:00	17:59	18:24	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	06:42	06:45	08:57	08:59	09:29	09:31	10:27	10:29	12:49	12:51	17:57	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	06:51	06:59	08:22	08:26	09:08	09:13	09:56	10:00	11:59	12:00	16:06	16:00	16:42	16:37	15:43	16:50
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:50	06:57	08:35	08:39	09:15	09:20	10:07	10:10	12:15	12:17	16:40	16:36	17:12	17:08	16:19	17:21
יוון, אתונה (ח)	07:07	07:14	08:58	09:02	09:37	09:40	10:29	10:32	12:40	12:41	17:12	17:09	17:42	17:39	16:51	17:51
מולדובה, קישינב (ח)	07:10	07:19	08:43	08:47	09:28	09:33	10:16	10:20	12:20	12:21	16:28	16:23	17:04	16:59	16:06	17:12

רמז

לוח זמנים לשבוע פרשת חיי־שרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:45	06:48	08:59	09:01	09:31	09:33	10:29	10:31	12:51	12:52	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:30
ניו־זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:48	04:42	07:35	07:31	08:29	08:27	09:46	09:45	12:51	12:53	19:41	19:50	20:19	20:28	19:30	20:44
נפאל, קטמנדו (ח)	06:26	06:30	08:31	08:34	09:05	09:08	10:01	10:03	12:19	12:20	17:11	17:09	17:37	17:36	16:51	17:46
סין, בייג'ין (ח)	07:01	07:07	08:48	08:52	09:28	09:32	10:19	10:23	12:29	12:30	16:57	16:53	17:28	17:25	16:34	17:37
סינגפור, סינגפור (ח)	06:48	06:49	09:16	09:18	09:47	09:48	10:49	10:50	13:20	13:21	18:51	18:53	19:15	19:16	18:34	19:25
פולין, ורשא (ח)	07:00	07:10	08:17	08:22	09:08	09:14	09:54	09:58	11:51	11:52	15:42	15:34	16:22	16:16	15:17	16:31
פרו, לימה (ח)	05:33	05:33	08:10	08:10	08:41	08:42	09:46	09:47	12:25	12:26	18:14	18:17	18:38	18:41	17:58	18:50
צרפת, לאון (ח)	07:43	07:51	09:18	09:22	10:02	10:07	10:51	10:55	12:56	12:57	17:08	17:03	17:43	17:38	16:46	17:51
צרפת, פריז (ח)	08:02	08:11	09:30	09:34	10:17	10:22	11:04	11:08	13:06	13:07	17:10	17:04	17:45	17:40	16:47	17:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:46	08:11	08:12	08:41	08:42	09:42	09:44	12:11	12:13	17:38	17:39	18:02	18:03	17:21	18:12
קנדה, טורונטו (ח)	07:14	07:21	08:54	08:58	09:36	09:41	10:26	10:30	12:32	12:34	16:53	16:49	17:24	17:20	16:32	17:32
קנדה, מונטריאול (ח)	06:56	07:04	08:32	08:36	09:15	09:20	10:05	10:08	12:09	12:11	16:23	16:18	16:56	16:52	16:01	17:05
קפריסין, לרנקה (ח)	06:21	06:27	08:17	08:20	08:54	08:57	09:47	09:50	12:00	12:02	16:39	16:36	17:08	17:05	16:19	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:30	08:42	09:39	09:44	10:34	10:40	11:17	11:22	13:11	13:12	16:51	16:43	17:35	17:27	16:26	17:44
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:08	08:20	09:13	09:18	10:09	10:16	10:52	10:57	12:44	12:46	16:24	16:15	17:05	16:57	15:58	17:14
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:27	07:36	08:59	09:03	09:45	09:50	10:33	10:37	12:36	12:37	16:44	16:39	17:20	17:15	16:21	17:29
שווייץ, ציריך (ח)	07:33	07:41	09:04	09:08	09:50	09:55	10:38	10:42	12:41	12:42	16:53	16:48	17:24	17:19	16:30	17:33
טאילנד, בנגקוק (ח)	06:18	06:21	08:38	08:40	09:09	09:11	10:08	10:10	12:33	12:34	17:47	17:47	18:11	18:12	17:29	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְּיֵעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאֵינוּ, וְתַגְּמֵלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי' **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק הלוי ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00707
17/11/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

